

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохраняются все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как наименование о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отключайте автоматические запросы.
Не отключайте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

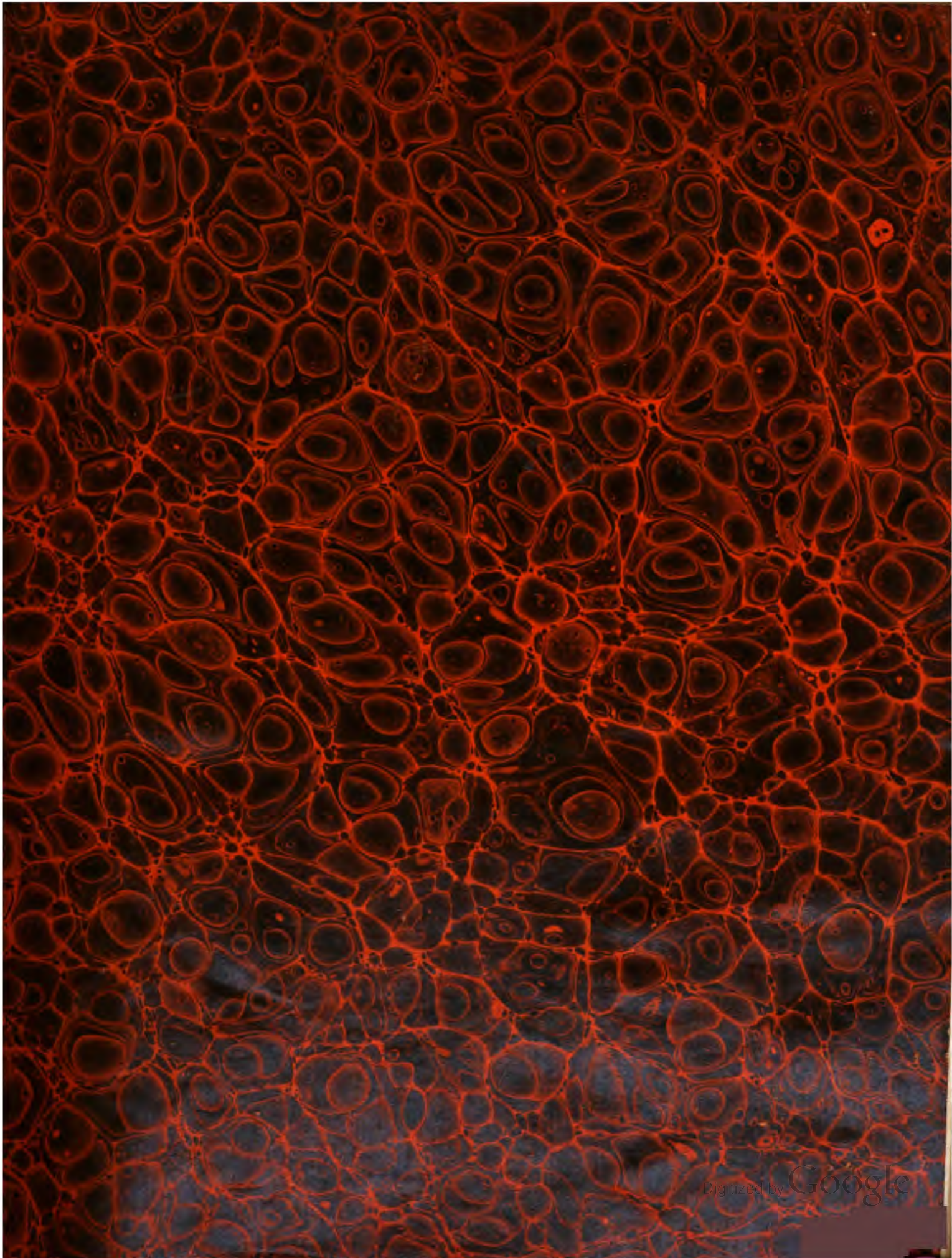

Arc
1528
7(1)

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

BOUGHT FROM THE
AMEY RICHMOND SHELDON
FUND

500 -

12

DE MUNTEN

DER VOORMALIGE

HERTOGDOMMEN BRABAND EN LIMBURG,

VAN DE VROEGSTE TIJDEN TOT AAN

DE PACIFICATIE VAN GEND;

DOOR

P. O. VAN DER CHILJS,

HOOGLEERAAR-DIRECTEUR VAN HET MUNT- EN PENNINGKABINET DER LEIDSCHER HOOGESCHOOL.

UITGEGEVEN DOOR

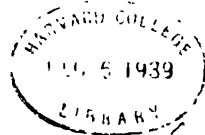
TEYLER'S TWEEDE GENOOTSCHAP.

HAARLEM,
ERVEN F. BOHN.
1851.

Arc 1528.7(1)

*Sheldon fund
(8 vol)*

A N T W O O R D

OP DE VRAAG:

DAAR ER TOT HEDEN EENE ONVERVULDE BEHOEFTE BESTAAT, IN HET VAK DER MUNT-
EN PENNINGKUNDE VAN ONS VADERLAND, AAN EEN WERK, WAARIN, ZOO VEEL MO-
GELIJK, AL DE MUNTEN ONZER VOORMALIGE HERTOGEN, GRAVEN, HEBBEN EN
STEDEN WORDEN BESCHREVEN EN AFGEBEELD, EN HET BESTAANDE WERK
VAN *VAN ALKEMADE* OVER DE MUNTEN DER GRAVEN VAN HOLLAND
ALS HOOGST ONVOLLEDIG, EN DE DAARIN GEGEVENE AFBEELDINGEN
ALS ZEER ONJUIST ZIJN AAN TE MERKEN, ZOO WORDT GEVRAAGD:
EENE ZOOVEEL DOENLIJK VOLLEDIGE, JUISTE EN BEREDE-
NEERDE AFBEELDING VAN AL DE MUNTEN ONZER VOORMA-
LIGE HERTOGEN, GRAVEN, HEBBEN EN STEDEN, WEL-
KE IN DE NEDERLANDEN, IN DEN RUIMSTEN ZIN
DES WOORDS, HEBBEN BESTAAN OF ZIJN GE-
SLAGEN, EN WEL VAN DE VROEGSTE TIJ-
DEN AF TOT AAN DE BEVREDIGING
VAN GEND IN HET JAAR 1576.

DOOR

P. O. VAN DER CHIJS.

Onder de Zinspreuk:

D'APRÈS CE QUE JE VIENS DE DIRE TOUCHANT NOS ANCIENNES MONNOIES, L'ON NE S'ATTEN-
DRA PAS SANS DOUTE À ME VOIR ÉPUISER DANS CE MÉMOIRE, UNE MATIÈRE AUSSI VASTE
ET QUI SURTOUT EXIGE DE GRANDES DÉPENSES ET DES RECHERCHES PRESQU'INFINIES.

Ghesquière, *Mémoire sur trois points intéressants de
l'Histoire Monétaire des Pays-Bas*, page 29.

Aan welke Verhandeling, door DIRECTEUREN en Leden van TEYLERS STICHTING,
in het jaar 1846 de GOUDEN EEREPENNING is toegewezen.

Sedert het der Alwijze en Algoede Voorzienigheid behaagde, om, te rekenen van den bloedigen veldslag van Waterloo af tot op heden, het oorlogszwaard der Europesche volken in de schede te houden, en hen dus reeds dertig jaren in de onwaardeerbare zegeningen van eenen algemeenen vrede te doen deelen (1), heeft men in bijkans alle landen en in alle mogelijke vakken zich met eenen ijver op de beoefening van kunsten en wetenschappen toegelegd, waarvan vroegere eeuwen geen voorbeeld opleveren.

Van hier dan ook, dat het, bij de uitbreiding der onderscheidene wetenschappen, mede noodig is geworden al de hulpbronnen derzelve tot in hare diepste schuilhoeken na te gaan, en alzoo de meest verwijderde beekjes dienstbaar te maken aan den zich steeds uitbreidenden hoofdstroom. Deze algemeene strekking van de beoefening der wetenschappen, openbaart zich niet het minst in het geschiedkundige vak. Vroeger weinig gekende en schaars gebe-

(1) Wij spreken hier van geduchte volksoorlogen, hoedanige wij van den aanvang dezer eeuw tot het jaar 1815 beleefden, waarin millioenen den dood vonden en nog andere millioenen diep ongelukkig en ellendig werden; niet van de betrekkelijk weinig bloedsgestoste hebbende gevechten ten gevolge van de opstanden in Frankrijk, België, Polen en den burgeroorlog in Spanje, hoewel deze laatste de ontwikkeling van beschaving en daardoor van kunsten en wetenschappen in laatstgemeld, tot dus verre zoo diep ongelukkig, land, bijzonder tegenwerkte.

zigde bronnen worden nu van vele zijden opgespoord en zoo mogelijk van alle kanten gepeild, onderzocht en ten meesten nutte aangewend.

Van daar die groote menigte van Charters en andere geschiedkundige bescheiden, welke, thans uit hunne schuilhoeken te voorschijn gebragt, naauwkeurig herzien en ten dienste van een waarachtig oordeelkundig onderzoek aangewend worden. Ook worden *alle* hulpwetenschappen der Geschiedenis (1), in bijkans alle landen, met eenen ijver beoefend, die, dank zij den gezegenden algemeenen vrede en der toenemende verlichting, overal, en bij genoegzaam alle Regeeringen, ondersteuning, overal bescherming, overal aanmoediging en veelal ook gepaste belooning vindt.

Onder deze hulpwetenschappen der Geschiedenis beslaat de Munt- en Penningkunde, dat is: de wetenschap, die ons leert de geldstukken en gedenkmunten of penningen (*medailles*) van alle volken en uit alle tijden grondig te kennen, inderdaad eene zeer voorname, ja hoogst belangrijke, plaats. — Van deze waarheid doordrongen, en voorzeker wenschende dat Nederland niet achterlijk zoude blijven bij andere Europesche volken, die zich sedert den algemeenen vrede als om strijd op de beoefening dezer edele wetenschap hebben toegelegd (2),

(1) Als daar zijn: eene meer naauwkeurige beoefening der oude en middeleeuwsche Aardrijkskunde; de opsporing, rangschikking en het bestuderen van gedenkstukken van allerlei aard (of dusgenoemde oudheden) uit verschillende eeuwen; de wapenkunde of heraldie; de geslachtskunde of genealogie, enz.

(2) De voornaamste Penning- en Muntwerken, die sedert 1815 het licht zagen, zijn:

In Groot-Brittannië: W. RUDING, *Annals of the Coinage of Great Britain*, London 1819, 2 vol. 4°; I. LINDSAY, *Coinage of Ireland*, Cork 1838, 1 vol. 4°; MARSHALL, *View of the silver Coinage of Great-Britain*, London 1838; E. HAWKINS, *Silver Coins of England*, London 1841, 1 vol. 8°.

In Frankrijk: MILLIN, *Histoire métallique de Napoleon*, Paris 1820; HENNIN, *Histoire numismatique de la Révolution Française*, Paris 1828, 2 vol. 4°; G. COMBROUSE, *Catalogue raisonné des Monnaies de France*, Paris 1839—1841, 2 vol. klein fol.; A. DE LONGPÉRIER, *Recherches sur les Monnaies de Meaux*, Paris 1840, 1 vol. 8°; Dezelfde, *Monnaies Françaises inédites*, Paris 1840, 1 vol. 8°; DANCOISNE et DELANOY, *Monnaies, médailles et jetons de Douay*, Douay 1835, 1 vol. 8° enz.

In Scandinavië: J. C. BERGMANN, *de Nummis Gothlandicis*, Upsal. 1837, 1 vol. 8°;

heeft Teyler's Tweede Genootschap, reeds vroeger door verschillende hoogst belangrijke, aan het vaderland bewezene, diensten roemrijk bekend, de volgende Prijsvraag uitgeschreven:

„Daar er tot heden eene onvervulde behoefte bestaat, in het vak der Munt-
 „en Penningkunde van ons vaderland, aan een werk, waarin zoo veel moge-
 „lijk al de munten onzer voormalige Hertogen, Graven, Heeren en Steden

HOLMBOE, *de prisca re monetaria Norvegiae*, Christiania 1840, 1 vol. 4°; B. E. HILDEBRAND, *Upplysninger till Sveriges Mynthistoria*, Lund 1834, 1 vol. 8°.

In Polen: E. BACZYNSKI, *Gabinet Medalow Polskieh* — ook onder den titel van: *le Médailles de Pologne*, 8 vol. Breslau et Berlin 1838—1841; K. BANDTKE, *Numismatike krajowa*, Warschau 1840, 2 vol. 4°.

In Rusland: DE CHAUDOIR, *Aperçu sur les Monnaies Russes, et sur les Monnaies étrangères qui ont eu cours en Russie*, St. Petersburg 1839, 1 vol. 8°; C. M. FRAEHN, *Ueber die Tatarischen Münzen der Russen*, Petersburg 1839, 1 vol. 8°.

In Duitschland: ZEPERNICK, *die Capitels und Sedes Vacanz Münzen und Medaillen*, Halle 1822—1834, 3 vol. 4°; GÖTZ, *Deutschlands Kaisermünzen des Mittelalters*, Dresden 1827, 1 vol. 4°; REINHARDT, *Kupferkabinet*, Eisenberg 1831, 3 vol. 8°; I. APPEL, *Repertorium zur Münzkunde des Mittelalters und der neuern Zeit*, Wien 1833, 4 vol. 8°; D. H. BOLZENTHAL, *Denkmünzen zur Geschichte Friedrich Wilhelms III, König von Preussen*, Berlin 1834—1839, 2 vol. 4°; FRIEDLAENDER, *Numismata medii aevi inedita*, 1 vol. 4°, Berolini 1835; J. I. BOHL, *die Trierischen Münzen*, Hannover 1837, 2 vol. 4°; S. BACHER, *das Oesterreichische Münzwezen vom Jahre 1524 bis 1838*, Wien 1838, 2 vol. 8°; L. NIESERT, *Münzkunde des Hochstifts Münster*, Coesfeld 1838, 2 vol. 8°; I. BERGMANN, *Medaillen auf berühmte Männer des Kaiserthums Oesterreich*, Wien 1840, 2 vol. 4°; H. BOLZENTHAL, *Skizzen zur Kunstgeschichte der Stempelschneidekunst und modernen Medaillen-Arbeit (1429—1840)*, Berlin 1840, 1 vol. 8°; VON BERSTETT, *Münzgeschichte des Elsasses*, Freiburg im Breisgau 1840, 1 vol. 4°; SCHULTHESS RECHBERG, *Thaler Cabinet*; 1 vol. Wien 1840; WELZL VON WELLENHEIM, *Münzen der Grafschaft Görz*, Innsbruck 1839, 1 vol. 8°, enz.

In Zwitserland: H. MEYER, *die ältesten Münzen von Zürich oder Zürichs Münzgeschichte im Mittelalter*, Zurich 1840, 1 vol. 8°.

In Italië: L. CIBRARIO e D. C. PROMIS, *Documenti, monete e sigilli appartenenti alla storia di Savoia*, Torino 1833, 1 vol. 8°; F. FONTI DA BEVAGNA, *Filosofia delle medaglie dei grandi uomini d'ogni secolo*, Parma 1838, 1 vol. 8°, enz.

[Van 1842—1850 hebben, na de inzending dezer Verhandeling, door geheel Europa nog een zeer groot aantal Numismatische werken het licht gezien; te veel om hier te vermelden.]

„ worden beschreven en afgebeeld, en het bestaande werk van VAN ALKEMADE, „ over de Munten der Graven van Holland als hoogst onvolledig en de daarin ge- „ gevene afbeeldingen als zeer onjuist zijn aan te merken, zoo wordt gevraagd:

„ Eene zoo veel doenlijk volledige, juiste en beredeneerde afbeelding van al „ de Munten onzer voormalige Hertogen, Graven, Heeren en Steden, welke in „ de Nederlanden in den ruimsten zin des woords hebben bestaan of zijn gesla- „ gen, en wel van de vroegste tijden af tot aan de bevrediging van Gend in „ het jaar 1576.”

Inderdaad eene zoo belangrijke en veel omvattende Prijsvraag, als zelden in het vak der Muntgeschiedenis van eenig land opgegeven is. Mogt het toch gebeuren dat dezelve goed beantwoord worde, dan verkrijgt men door de verzameling en beschrijving der Munten een hoogstmerkwaardig aaneengeschakeld overzicht van een aantal allerbelangrijkste punten in de Geschiedenis des Vaderlands, van de 6^e of 7^e tot en met de 16^e eeuw, of eigenlijk, naar luid der vraag, tot den jare 1576; aan welk overzicht zich dan het bekende Muntwerk van den Heer P. Verkade te Vlaardingen aansluit, en alzoo ons in de afbeelding der Nederlandsche Munten tot op onze tijden voert.

Wij zeggen: een hoogst merkwaardig aaneengeschakeld overzicht van een aantal allerbelangrijkste punten in de Geschiedenis des Vaderlands. Wij zien toch:

- 1° De achtereenvolgens in al de Nederlanden of in eenig deel van dezelve geslagene Munten; derzelve aanvankelijke nietigheid en trapsgewijze vergroting van stuk, vooral aanmerkelijk geworden na de ontdekking van den nieuwen zeeweg naar Oostindië en der Nieuwe Wereld, en het toevloeyen van het Aziatische en Amerikaansche goud en zilver naar Europa.
- 2° Wij lezen op de Munten, eerst der Frankische Koningen, als Heeren van een zeer groot deel van Nederland, en later op die der verschillende Hertogdommen, Graafschappen, Heerlijkheden en Steden, de namen en titels dier Souvereinen, waardoor men opgewekt wordt om derzelve leeftijd op te sporen, hunne lotgevallen en daden na te gaan. Reeds geven de Munten *a priori* een denkbeeld van het meerdere of mindere vermogen, van den grooteren of kleineren rijkdom dier verschillende Vorsten. Zoo

zien wij hen , die onophoudelijk in twist met hunne naburen leefden en oorlog voerden (waardoor hunne schatkist uitgeput werd), hunne hulp zoeken in het doen vervaardigen van muntspecien van zeer laag of slecht gehalte, terwijl daarentegen de langdurige en vreedzame regering van eenen Vorst zich kenmerkt door welvaart, en ten gevolge van dien door munten van goed gehalte.

- 3° Uit de Munten leeren wij het vroegere belang van een aantal plaatsen kennen, die thans bijna niet in aanmerking komen. Ja, *alleen uit Charters en Munten* kunnen wij, bij de verwarring in latere geschiedboeken, zekere berigten omtrent een aantal tot dusverre duistere punten uit de vroegere Geschiedenis onzes Vaderlands bekomen.

Het was uit aanmerking van het groote nut der uitgeschrevene Prijsvraag, dat wij reeds dadelijk, toen dezelve door middel van den *Algem. Konst- en Letterbode* van den 7 Januarij 1842 ter onzer kennis kwam, het besluit namen, onze krachten aan de beantwoording dier vraag te beproeven; daarin gesterkt, eensdeels doordien wij reeds sedert een aantal jaren met groote belangstelling de vaderlandsche middeleeuwsche munten in verschillende, zoo openbare als bijzondere verzamelingen beschouwd en van *eenige* derzelve tot eigen studie reeds teekeningen vervaardigd hadden; anderdeels doordien wij zelve een aantal dier munten bezaten en tot een nog grooter aantal, in openbare en bijzondere verzamelingen voorhanden, den toegang meenden te hebben.

Onmiddellijk derhalve, na de lezing der zoo veel omvattende vraag, begaven wij ons aan het teekenen der munten onzer eigene verzameling. Hoe tijdroovend deze bezigheid, indien zij met de volstrekt noodige naauwgezetheid verrigt wordt, ook zij, is het bijkans niet mogelijk dezelve door een ander, die de Muntkunde der middeleeuwen niet verstaat, zonder voorafgaande langdurige oefening, te doen bewerkstelligen, aangezien er bij dit teekenen veelal op de geringste kleinnigheden moet gelet worden, en *daardoor alleen* eene diplomatische naauwkeurigheid in de afbeelding der munten verkregen wordt.

Daarenboven had het eigenhandig teekenen der munten dit voordeel, dat wij daardoor meer en meer een duidelijk inzicht in het middeleeuwsche muntwezen van ons vaderland verkregen.

Terwijl wij nu dadelijk (en wel in de eerste en voornaamste plaats, als den meesten tijd vorderende) de hand sloegen aan het beantwoorden der vraag, wat het *materiele* deel betreft, verloren wij ook geenszins het *intellectuele*, indien wij het dus mogen uitdrukken, uit het oog.

Met het teekenen der munten vereenigden wij het onderzoek naar den naam, dien elk derzelve oorspronkelijk droeg; naar de wet, die tot het vervaardigen derzelve aanleiding gaf (helaas in de eerste eeuwen zoo schaars te vinden); eindelijk naar den aard der opschriften en kleine munt- of andere teekens op ieder derzelve. Al de munten, die in het tijdvak vallen, dat ons ter behandeling was voorgeschreven, zijn *met den hamer* geslagen, daar de uitvinding der zoo hoogst belangrijke en voor den juisten en gelijkmatigen afdruk der beide muntstempels onmisbare *muntschroef* eerst ruim eene halve eeuw na het laatste jaar, in de Vraag bedoeld, plaats had. Vandaar dat weinig middeleeuwsche munten zóó duidelijk zijn, dat niet de eene of andere letter derzelve onder den hamerslag althans eenigermate versprongen is; iets dat ons noodzaakte, om, voor eene juiste afteekening van eene en dezelfde munt, soms twee, drie of meer exemplaren te moeten opsporen, hetgeen ons echter dikwerf, niettegenstaande alle aangewende moeite, uit hoofde van de bijzondere zeldzaamheid der munten, niet heeft mogen gelukken. — Eene ander zwarigheid was, dat vele munten, vooral uit de 14^e en 15^e eeuwen, uit een mengsel van allerhande metaal met weinig zilver bestaan, hetwelk eene zeer groote hardheid verkreeg, en welke munten daardoor zeer onduidelijk afgestempeld en door de vele ijzerdeelen, die zij bevatten, later zeer ingeroest zijn.

Nadat onze eigene Muntverzameling (afdeeling der Nederlandsche middeleeuwsche) uitgeput was, namen wij onze toevlugt tot aankopen, zoo in Nederland als in België; doch weldra bespeurden wij dat dit eene zaak was, die onze krachten te boven zoude gaan (1). Wij zagen ons dus wel genoodzaakt andere maatregelen in het werk te stellen. Na ons door het bestuderen van een aantal *Beel-*

(1) De na den vrede van 1815 algemeen aangewakkerde lust tot het verzamelen en bestuderen dezer soort van vaderlandsche Gedenkstukken, heeft den prijs derzelve in de laatste jaren eenige kapitalen doen stijgen.

denaars, *Ordonnancien*, *Valuacien*, *Statuten op de Munt* enz. van 1520—1636 in zeer grooten getale te Gend, Brussel, Iperen, Amsterdam, Antwerpen, enz. gedrukt en uitgegeven (1) genoegzaam voorbereid te hebben, ondernamen wij bij herhaling eene naauwkeurige, en alleen voor ons bepaald oogmerk dienende, bezigtiging van een groot aantal zoo openbare, als bijzondere verzamelingen. Hoe verlokkelijk soms in vele andere opzigten de rijkdom dier verzamelingen ook was, meenden wij echter daaraan onzen tijd thans niet te mogen geven. Wij bezigtigden en bestudeerden daarom niet anders dan middeleeuwsche Nederlandsche munten, en vonden, tot onze groote verwondering, zoo in onze woonplaats als buiten dezelve (want wij hebben menig Muntkabinet elders moeten bezoeken om in ons doel te slagen), telkens munten, die ons tot dusverre onbekend waren en door ons in geen en Beeldenaar hoegenaamd waren aange troffen. Vooral behoort hiertoe die soort van overoude muntjes, welke, uit hoofde van hun geringen omvang of slecht gehalte, vroeger weinig of geene belangstelling inboezemden, maar, gelijk ons bij dit onderzoek bleek, voor eene naauwkeurige beoefening der wetenschap eene zeer groote waarde bezitten. Eenigen onzer Muntvrienden, welken wij ons plan mededeelden, en die groot belang stelden in eene goede beantwoording der hoogst nuttige Prijsvraag, gelukte het hunne nasporingen in steden, werwaarts het ons niet vergund was ons te begeven, met een gelukkig gevolg bekroond te zien. Aan een onzer vrienden zijn wij vooral warmen dank verschuldigd voor de belangelooze diensten ons in dit opzicht bewezen.

Doch, nadat wij gedurende eenen geruimen tijd al het mogelijke tot volmaking van ons werk gedaan hadden, zagen wij met leede oogen dat er in de Beeldenaars en andere werken (2) nog een aantal munten voorkwamen, tot welker opsporing, zoo zij nog ergens in *originali* bestaan, ons de gelegenheid ontbrak.

(1) Het zoude inderdaad belangrijk zijn eene volledige geschiedenis en beschrijving dezer Beeldenaars, die van jaar tot jaar zeldzamer worden, uit te geven. Ook Duitschland leverde er enkele op, waarin zeldzame Nederlandsche munten voorkomen.

(2) b. v. VAN MIERIS, *Hist. der Nederl. Vorsten*. MADAI, *Vollständiges Thalercabinet*. VAN SPAEN, *Oordeelk. Inleiding tot de Historie van Gelderland*. LELEWEL, *Numismatique du Moyen Age*. GÖTZ, *Kaisermünzen des Mittelalters*. GHESQUIÈRE, *Mémoire sur trois points intéressants de l'histoire Monétaire des Pays-Bas*. VERACHTER, *Documens pour*

Het is daarom dat wij gebruik maakten van de hulp der Beeldenaars; de daarin onder vele munten van vreemde volken vermengd gevondene Nederlandsche munten scheidende, en ieder op zijne plaats van Hertogdom, Graafschap, Heer of Stad brengende. Onze voorraad van afbeeldingen was inmiddels ook door de bijdragen, die wij ontvingen van hen, die de oorspronkelijke munten niet konden verzenden, zoodanig aangegroeid, dat wij het noodzakelijk oordeelden dezelve in verschillende afdeelingen te rangschikken.

Wij besloten verder om, ten einde, geen *geheel onvolmaakt* arbeid te leveren, de eigenlijk Belgische provincien, als Henegouwen, Namen, enz. waarvoor wij reeds veel verzameld hadden, te laten varen, aangesien men in België zelf zich in de laatste jaren op de studie der nationale middeleeuwsche munten met bijzonderen ijver toelegt, gelijk blijkt uit het werk van F. den Duyts, *Monnaies des Comtes de Flandre etc.*, — *de l'Université de Gand*; uit de *Documents pour servir à l'Histoire monétaire des Pays-Bas* van F. Verachter; Antwerpen 1840—1842; en eindelijk, niet het minst, uit de *Revue de la Numismatique Belge*, uitgegeven door het Genootschap van Belgische Munt- en Penningkundigen, een Genootschap, hoedanig een het, ook voor de volmaking van het tegenwoordige werk, te wenschen ware geweest, dat mede in Nederland, als tot een *middel-punt* der gemeenschappelijke numismatische werkzaamheden, ware daargesteld.

Wij waren dan *zoo verre* gevorderd met het een en ander, toen wij van onze verspreide aantekeningen, voor iedere Provincie afzonderlijk, een zeker geheel begonnen zaam te stellen; onze arbeid werd aldus gesplitst in de navolgende afdeelingen:

Frankisch- en Duitsch-Nederlandsche Vorsten.
 Brabant en Limburg.
 Heeren en Steden in Brabant en Limburg.
 Gelderland.
 Geldersche Heeren en Steden.
 Holland.
 Utrecht.

servir à l'Histoire Monétaire des Pays-Bas. DEN DUYS, *Monnaies des Comtes de Flandre et Ducs de Brabant dans le Cabinet de l'Université de Gand*, enz. enz.

Vriesland, Groningen, Drenthe.
Overijssel.

Tot een eerste punt van behandeling kozen wij, door welke vooringenomenheid gedreven weten wij niet; het aloude Hertogdom Gelderland, van deszelfs wording als Graafschap op het einde der 11e of het begin der 12e eeuw, tot en met de munten van zijnen laatsten Hertog, Koning Filips II, terwijl wij daarna achtereenvolgens al de overige provinciën gingen behandelen. Wij meenden ons verder in het algemeen niet te moeten bepalen tot eene bloote aanwijzing van hetgeen iedere munt zoo in figuren als opschriften aanbod, — tot het naauwkeurig wegen van ieder derzelve (hetgeen dikwerf van groot belang bleek te zijn tot het herkennen van *onderdeelen* van dezelfde muntsoort) — tot het beschouwen van hunne betrekkelijke waarde; maar wij meenden ook alle Charters en documenten te moeten opsporen, welke ons eenige opheldering zouden kunnen verschaffen. Onze oogst was echter, tot ons grievend leedwezen, veelal ten uiterste gering, zoodat wij, na dagen onderzoeks, in Charterboeken weinig of niets vonden; doch die nasporingen hadden toch eenig nut. — Vroeger waren wij bij de uitgave van Muntcharters, voorkomende in de *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland* des Heeren I. A. NYHOFF, geraadpleegd en toen hadden wij ons verdiept in een aantal gissingen; thans werden ons, nadat wij de munten zelve, die waarschijnlijk in de gemelde charters bedoeld zijn, zoo veel ons slechts eenigzins mogelijk was, opgespoord, behandeld en geteekend, derzelve vermoedelijken tijd van stempeling bepaald en ze met andere munten van dien tijd vergeleken hadden, de vroeger ondoordringbare duisterheden veel meer helder, en bleek het ons dus ten allerduidelijkste, dat, om over het Nederlandsche Muntwezen der Middeleeuwen licht te verspreiden, men *beginnen* moet met van alle kanten de *kleinere* en *grootere* muntjes dier tijden te verzamelen, te bestuderen, te rangschikken, te beschrijven; en daarna met de helaas zoo weinig talrijke uit die eeuwen overgeblevene Muntcharters te vergelijken; dan, doch ook dan eerst, reikt het eene deel der studie aan het andere de hand.

Men vergunne ons deze Inleiding met een tweetal algemeene opmerkingen omtrent de Nederlandsche Munten uit het tijdvak der vraag te besluiten.

Ten eerste meenen wij te moeten vermelden, dat de vorm der middeleeuwsche letters, hoedanige op de meeste der door ons afgebeelde Munten voorkomen, niet alleen naar tijd, maar ook naar plaats verschilt. Deze vorm, namelijk de oud-Duitsche, of zoogenaamde Gothische, ook wel die der Monniken genaamd, gaat, onder de regering van keizer Karel V, in de verschillende gewesten, tot den tegenwoordig gebruikelijken lettervorm over.

Ten tweede moeten wij doen opmerken, dat de ornamenten tusschen de woorden, enz., enz. wel eens verschillen.

Ten slotte hebben wij de verklaring af te leggen, dat door ons de Munten niet fraaijer geteekend zijn dan zij zich in natura voordoen, maar dat zij naar ons beste weten diplomatisch, dat is allernaauwkeurigst, tot in het geringste lijntje, ornamentje of afscheidingsteeken, afgebeeld zijn.

Er komen in het tegenwoordige werk eenige weinige Munten voor, die reeds in het bekende Muntwerk van den Heer Verkade opgenomen waren. Het zijn allen munten *zonder jaartal* en die geheel tot het tijdvak behooren, dat naar luid der vraag door ons moest behandeld worden, en welke de Heer Verkade verkeerdelijk meende dat eerst na 1576 geslagen waren.

Tot algemeen overzicht van de plaatsen, in welke van de 6^e of 7^e eeuw af tot en met het jaar 1576 munt is geslagen, geven wij hierbij eene Kaart der Nederlanden, waarop wij die alle hebben doen aanwijzen, van welke wij met zekerheid weten, dat in dezelve gemunt is; terwijl wij de namen dier plaatsen, omtrent welke zulks niet volkomen zeker is, doen vergezeld gaan van een vraagteeken (?).

Na de bekrooning dezer Verhandeling heeft de Schrijver, die toen openlijk konde handelen, nog eenige jaren gebruikt tot het doen van nieuwe nasporingen, en zijn werk, zoo veel in hem was, vollediger gemaakt.

Om voor het Publiek min gewigtige, doch zeer geldige, redenen, gaat bij de uitgave thans de Afdeeling: *Brabant en Limburg* vooraf, terwijl de Schrijver zijne Numismatische Kaart der Nederlanden bij eene volgende Aflevering zal voegen.

Men bedenke verder dat deze Inleiding reeds in 1843 gesteld is.

NASPORINGEN OVER DE MUNTEN VAN DE VOORMALIGE HERTOGDOMMEN BRABAND EN LIMBURG.

Het is uiterst moeilijk, zoo niet geheel onmogelijk, den juisten tijd te bepalen, waarop men in het Hertogdom Brabant is begonnen te munten.

Wij hebben daarom onze beide eerste Platen toegewijd aan de *oudste* van die muntjes, welke men met genoegzame zekerheid meent dat gedurende de 11^e, 12^e en 13^e eeuwen binnen de landpalen van Brabant geslagen zijn, zonder te durven aanwijzen, onder de regering van welken Hertog zij waarschijnlijk vervaardigd werden; terwijl wij eerst daarna op Pl. III en vervolgens, hoewel steeds aarzelende, de munten der Graven van Leuven en Hertogen van Neder-Lotharingen met den naam van *Godfried*, alsmede die der *Hendrikken*, laten volgen.

Alvorens echter tot de beschrijving der Munten over te gaan, moeten wij eerst trachten te bepalen, wanneer ongeveer het munten in Brabant door de regeerders des lands kan aangevangen zijn. Eene uitstekende dienst zal ons hierbij bewijzen de in de oud-Nederlandsche Numismatiek bijzonder ervarene Heer C. Piot, Doctor in de regten, Ambtenaar bij de Algemeene Archieven van België, een der Redacteurs van de zoo belangrijke *Revue de la Numismatique Belge*, die in het IIIe Deel dier Revue eenige opmerkingen mededeelde, getiteld: *Quelques mots sur les premières Monnays des Ducs de Brabant*.

Het is eene niet overtollige zaak om te onderzoeken, of de Hertogen van Brabant als *zoodanig*, of in hoedanigheid van Hertogen van Neder-Lotharingen gemunt hebben.

Bij gebreke van duidelijk sprekende munten, kan de bepaling dezer zaak ons

den waarschijnlijksten tijd aangeven, waarin de Hertogen van Brabant begonnen zijn munt te slaan. Indien zij van dit regt alleen als *Hertogen van Brabant* gebruik hebben gemaakt, is het zeker dat hunne oudste munt niet hooger kan klimmen dan het tijdvak, waarin zij zich van dezen titel meester maakten; doch hebben zij dit regt reeds als Hertogen van Lotharingen uitgeoefend, zoo is het waarschijnlijk dat zij geld geslagen hebben vóór dat zij den titel van *Hertogen van Brabant* droegen.

De Hertogen van Lotharingen nu zijn op de volgende wijze Hertogen van Brabant geworden.

Nadat Lotharingen, (Lotharii regnum, het rijk van Lotharius,) opgehouden had een Koningrijk te zijn, werd het een wingewest van het Duitsche Rijk en door Hertogen geregeerd, die er mede beleend werden, wier werkzaamheden en magt veel had van die der tegenwoordige Gouverneurs onzer provinciën. De groote uitgestrektheid van dit gewest noopte den Keizer weldra om hetzelfde in Opper- en Neder-Lotharingen (Lorraine en Lothier) te verdeelen; ieder dezer deelen had zijnen afzonderlijken Hertog of Bestuurder.

Neder-Lotharingen, waarvan hier, wat betreft de Brabandsche munten, alleen sprake is, werd dus door Hertogen als leenmannen bestuurd, tot op den tijd dat Hendrik, Graaf van Limburg en Hertog van Lotharingen, tegen zijnen Souverein, Keizer Hendrik V, (1106—1125) opstond, en van zijn Hertogdom ontzet werd. Deze gaf Lotharingen aan Godfried met den Baard, Graaf van Leuven, († 1140) voor zich en zijne nakomelingen, en maakte alzoo het Hertogdom Lotharingen erfelijk in het huis van Leuven.

Toen Godfried de zijde van Koenraad tegen Keizer Lotharius II had gekozen, werd Waleram, Graaf van Limburg en zoon van den in ongenade gevallen voormaligen Hertog Hendrik, met Neder-Lotharingen beleend. Als Godfried zich later met zijnen Souverein verzoend had, verkreeg hij regtens zijne eerambten terug, in welke hij zich met de daad, ten spijt van den Keizer en des Graaven van Limburg, gehandhaafd had. Men kan den juisten tijd, waarin deze verzoening plaats had, niet opgeven. (1), maar ze moet reeds in 1134

(1) FLOT ter aangehaalde plaats, bladz. 226.

geschied zijn, nademaal Godfried Lotharius als zijnen wettigen Souverein erkende in zijnen open brief ten gunste van Parwin, Abt van het Heilige Graf te Kamerijk (1).

Door De Vadder wordt Godfried met den Baard als de eerste Hertog van Brabant beschouwd, doch uit het grafschrift van Hendrik den eersten, in de kerk van St. Pieter te Leuven, toont Piot aan, dat deze laatste het eerst als Hertog van Brabant voorkomt.

De Charters bewijzen alleen dat Godfried de eerste *erfelijke* Hertog van Lotharingen, en dat deszelfs achter-kleinzoon Hendrik I, de eerste Hertog van Brabant is geweest (2).

De voorouders van Hendrik gebruikten zeer dikwerf, om hunne hoedanigheid van Hertog van Lotharingen uit te drukken, in den aanhef hunner Charters, geenen anderen titel dan dien van *Dux*, zonder er bij te voegen *Lotharingiae*. De Heer Piot vermeldt hiervan onderscheidene voorbeelden te kunnen bijbrengen. Zeggende dat Hendrik de *vierde* Hertog was, heeft de steller van het opschrift in de kerk van Leuven niet kunnen spreken van het Hertogdom Brabant, maar van het Hertogdom Lotharingen, waarvan Hendrik inderdaad de vierde *erfelijke* Hertog was, dewijl zijn overgrootvader, Godfried met den Baard, gelijk wij zoo even zagen, de eerste *erfelijke* Hertog in het Hertogdom Lotharingen was.

Noch Godfried met den Baard, noch Godfried II, noch Godfried III, hebben, volgens Piot, gebruik van den titel van *Hertog van Brabant* gemaakt. Dit deed Hendrik I het eerst, en dien ten gevolge moet deze als de eerste Hertog van Brabant beschouwd worden.

Volgens De Vadder, zoude Godfried III voor het eerst als *Hertog der Brabanders* betiteld zijn geworden in eenen brief van Koenraad, Aartsbisschop van Mentz, van 1190. (Zoo wordt ook Graaf Dirk V in een stuk van 1083 genoemd *Graaf der Hollanders* en niet *van Holland*.) De Keurvorst beveelt in dezen brief aan zijne dienstmannen om voort te gaan met aan Hendrik, *Hertog van Brabant*, na den dood van zijnen vader Godfried, *Hertog der Brabanders*, uit te betalen de rente

(1) DE VADDER, *Origine des Ducs de Brabant*, p. 320, aangehaald bij PIOT, t. a. p.

(2) PIOT, ter aangehaalde plaatse, bl. 228.

van vijftig wagenvrachten wijn. Er bestaat nog een ouder stuk, waarin aan Godfried de titel van Hertog van Braband gegeven wordt. Het is een Charter van Keizer Frederik I, van het jaar 1158, waarin Godfried als getuige en als Hertog van Braband voorkomt, zonder er zijne hoedanigheid van Hertog van Lotharingen bij te voegen (1).

Deze daadzaak, die in tegenspraak schijnt te zijn met het zoo even aangevoerde, dat Hendrik als de eerste Hertog van Braband moet beschouwd worden; — toont, dat de steller van dit Charter de gewoonte aangenomen had van aan den Hertog van Lotharingen den titel van Hertog van Braband te geven. Dit gebruik nam later zoo zeer de overhand, dat de Hertogen van Lotharingen, bij het behoud van hunnen oorspronkelijken titel, er dien van Hertog van Braband hebben bijgevoegd, zoo als wij weldra zien zullen. Het Hertogdom Neder-Lotharingen bevatte Keulen, Luxemburg, Limburg, Gulikkerland, Luikerland, Namen, Hesbaye, Henegouwen, Braband, Kleef, Gelderland, Holland, Utrecht, Friesland, enz., enz. Ieder dezer landen had reeds zijne bijzondere Heeren, die zich, als het ware, geheel onafhankelijk hadden gemaakt, hetzij door openbare opstanden of door onophoudelijke ongehoorzaamheid, waarvan het Huis van Leuven de eerste voorbeelden had gegeven. De erfelijke Hertogen van Neder-Lotharingen hadden dus bijna niets in deze landen, met uitzondering van Braband, te bevelen; hun gezag was daar zeer onzeker, ja zelfs nietig; hun titel werd meer een eeretitel dan een titel van bezit. Niets was dien ten gevolge natuurlijker, dan dat men hun den titel gaf van Hertogen eener provincie, waar zij wezenlijk gezag uitoefenden, en waarvan zij bijkans Souverein waren. Dat Land was Braband (*pagus Brachbantensis*) waar zij steeds hun verblijf hadden, waar zij zeer uitgebreide allodiale goederen bezaten (2),

(1) GOLDASTIUS, *Constitut. Imperial.* T. III. p. 334, aangehaald bij PIOT, bl. 230.

(2) De Heer Piot vermeldt op bl. 230 en 31 het door den beroemden Regtsgeleerde Stockmans medegedeelde nopens de Jeenen, welke de Hertogen van Braband van het Rijk bezaten: «Vidi nuper,» zegt S., «inter monumenta in arce Vilvordensi reclusa breviculum, seu tabulas, quibus ex mandato principis descriptae erant eae Brabantiae partes et iura, quae beneficio Romani imperii a ducibus nostris possidentur, et sunt hae: Marchionatus sacri Imperii, Trajectum ad Mosam, portio Brabantiae quaedam Trans-Mosana, abbatia

en waar zij handelden als de Graven van Vlaanderen, Henegouwen en Limburg ten hundert deden. Grote zegt in zijne *Blätter für Münzkunde* IV, 101: „Bei der Auflösung der Reichshertzogthümer entzogen sich die zahlreichen Grafen dieser Gegenden der Gewalt der Herzoge, deren Regierungsgewalt sich seit jener Zeit auf den Gau Brabantum und die Gegend von Antwerpen beschränkte, welche letztere einst der Verwaltungssprengel eines besonderen Markgrafen gebildet hatte, dessen Amt aber schon seit dem XI Jahrhunderte mit dem Herzogsamte von Nieder-Lothringen vereinigt war.“

De Vorsten, die onder het onmiddellijk bestuur der Hertogen van Lotharingen geplaatst waren geworden, hadden er zelfs belang bij om eenen titel te doen verdwijnen, die hun hunne ondergeschiktheid aan het Huis van Leuven moest herinneren; zij moesten het er op toelagen, dat de Hertogen van Lotharingen Hertogen van Brabant werden, ten einde daardoor, zoo veel mogelijk, de herinnering hunner afhankelijkheid uit te wischen. Zij deden dus den titel van Hertog van Lotharingen verdwijnen en door dien van Hertog van Brabant vervangen. Eenigen tijd lang gaf men aan de Hertogen van Lotharingen uit het Huis van Leuven den titel van Hertogen van Leuven, de plaats van hun gewoon verblijf, hoewel zij nimmer Hertogen van het Graafschap Leuven geweest zijn. Een *gedeelte* van het Hertogdom Lotharingen, werd dus als het *geheel* benoemd.

Terwijl het gebruik langzamerhand en ongevoelig den titel van Hertog van Brabant had ingevoerd, hebben de Hertogen van Lotharingen denzelven bepaaldelijk aangenomen en bij de titels gevoegd, die zij reeds bezaten.

De Heer Piot meent dat het zoo even aangevoerde de eenvoudigste wijze is om aan te toonen, hoe de Hertogen van Lotharingen Hertogen van Brabant zijn

Nivellensis, Gravia urbs cum ditione Cuyckana, viae majores basilicae Brabantiae, itemque thelonia, nundinarum quoque jus, quod Antverpia habere solet, salis, piscinum atque avenae, portio quaedam advocatiae Aquensis, et aureae monetae cudendi jus, ac denique ipse titulus Ducis Brabantiae et Lotharingiae, quamquam hoc postremum non asseveranter, sed solum ut verisimile referatur, quod a Romanis imperatoribus Ducis appellatio primum principibus nostris tributa videatur &c. *Decisiones Brab.* p. 4.

geworden, eene zwarigheid, welke hij meent dat tot dus verre niet opgelost was (1). Tot bewijs zijner stelling voert hij een Charter van Keizer Frederik I aan, waarvan reeds boven melding gemaakt is. In dit diploma wordt aan Godfried III de titel van Hertog van Braband gegeven, zonder dat deze er zich in eenig zijner charters van bediend hebbe.

Hendrik I, die het eerst in zijne staatsstukken den titel van Hertog van Braband aannam, volgde dus hetgeen het gebruik reeds gewettigd had. Hij voegde door dezen titel niets bij den luister zijner geboorte noch bij zijne magt; hij verkreeg er zelfs geen duim lands meer door dan hij bezat, dewijl Braband in Lotharingen begrepen was.

Door deze ophelderingen blijkt het, dat de erfelijke Hertogen van Lotharingen slechts bij wijze van toevoeging en eigenmagtig den titel van Hertogen van Braband hebben gevoerd. Het is dus niet in laatstgemelde hoedanigheid, maar wel als Hertogen van Lotharingen, dat zij geld hebben kunnen doen slaan.

Hieruit vloeit insgelijks voort dat zij waarschijnlijk begonnen zijn te munten, toen de erfelijkheid van het Hertogdom Neder-Lotharingen hun verzekerd werd; De Heer Piot meent zulks met te meer waarschijnlijkheid, daar hetzelfde in Opper-Lotharingen gebeurd is, waar de Hertogen begonnen zijn te munten juist op den tijd dat hun de erfelijkheid van hun Hertogdom verzekerd werd. Indien deze in hunne hoedanigheid van erfelijke Hertogen van [Opper-] Lotharingen geld mogten slaan, waarom zoude dit regt dan niet toegekomen hebben aan de Hertogen van Neder-Lotharingen? Hadden deze laatste niet minstens even uitgestrekte regten als de Hertogen van [Opper-] Lotharingen? Genoten zij niet nog veel grootere voorregten dan deze? terwijl hunne magt ook uit het aanzienlijk aantal in de allerlaatste tijden ontdekte munten, zoo der Hertogen van Neder-Lotharingen als der latere Hertogen van Braband, blijkt. — Ook het vroegere gebruik van gouden munt bij de vorsten van Neder-Lotharingen toont hun aanzien duidelijk aan.

Tot voor zeer weinige jaren kon men, bij gebrek aan genoegzame nasporin-

(1) T. a. p. bl. 232.

gen, niet ééne munt der erfelijke Hertogen van Neder-Lotharingen aanwijzen, die tot aan het tijdstip der erfelijkheid van het Hertogdom reikt.

De Hoogleeraar C. P. Serrure zegt in zijne *Notice sur le Cabinet Monétaire du Prince de Ligne* (Gand 1847) page 96, dat men tot dien tijd met zekerheid nog geene munt aan een der Hertogen met den naam van Godfried kon toeschrijven, terwijl toch de laatste of IIIe van dezen naam eerst in 1190 is overleden, en er Namensche, Vlaamsche en Hollandsche grafelijke munten uit die zelfde tijden gevonden waren.

De Heeren Piot en de Coster schrijven eenige munten (door ons op Pl. III en XXXII afgebeeld) aan Godfried III toe; wij zullen daar later op terugkomen.

In de eerste plaats handelen wij hier thans over eene soort van Deniers of zilveren Penningen, waarvan vele geen opschrift hoegenaamd dragen en daarom door de Franschen *monnaies muettes* genoemd worden. Het is eene duistere soort van munten.

Waarschijnlijk zijn dezelve vroeger wel verzameld, althans bekend geweest, hoewel noch Heylen, noch Ghesquiére er over spreken. De Bast is de eerste, voor zoo verre wij weten, die in zijn *Recueil d'Antiquités trouvées dans la Flandre*, Suppl. 2, page 183 van eene aanzienlijke hoeveelheid dier muntjes, te Essche in Vlaanderen gevonden, melding maakt. Hij deelt echter geene afbeeldingen derzelve mede (1).

De eerste, die ze, voor zoo verre ons bekend is, in plaat mededeelde, was de beroemde Lelewel in den Atlas zijner *Numismatique du Moyen Age*, 1835, Plaat XX. N°. 14, 16, 17, 18, 19, enz. enz.; daarin gevolgd door F. den Duyts, in zijne *Notice sur les anciennes monnaies des Comtes de Flandre, Ducs de Brabant — de l'Université de Gand*, 1839 (derde druk 1847), en door den Heer F. Verachter, Archivarius en oud Bibliothekaris der stad Antwerpen, in zijne *Documens pour servir à l'histoire monétaire des Pays-Bas*, N°. 1, 1840;

(1) Zie verder over dergelijke in 1813 in de omstreken van Aalst gevondene munten; over in 1817 te Oordeghem, tusschen Aalst en Gend, en over in 1826 te Dixmuiden opgegravene de *Nouveaux Mémoires de l'Académie royale des Sciences et Belles-lettres à Bruxelles*. (T. II. p. 13 & 14).

waaraan zich later aansloten de verslagen in de *Revue de la Numismatique Belge*, sedert 1842, en verder Prof. Serrure's, *Notice sur le cabinet monétaire du Prince de Ligne*, Gand 1847. De zeer vermeerderde derde druk der *Notice* van den Heer Den Duyts (Gand 1847) bevat een aanzienlijk aantal, juist niet fraaije, doch echter zeer voldoende, afbeeldingen. De Heer Piot heeft in de dikke duisternis, die omtrent den oorsprong dezer muntjes heerschte, bij den aanvang van 1848, door middel van vergelijking hunner type met de oudste stedelijke zegels, een groot licht verspreid, waarover wij zoo straks nader zullen handelen. Nog een enkel woord vooraf over de oudste sporen van geldmunten in Brabant, door ons hier en daar ontdekt.

Misschien, ja waarschijnlijk, hebben de herhaalde invallen der woeste Noormannen in de vruchtbare velden van Brabant, dit land van alle numerair bijkans ontbloot tot op den tijd dat die invallen ophielden; van daar misschien dat er geene vroegere munten dan uit de 11^e eeuw schijnen overgebleven te zijn (1).

In de 11^e eeuw moet er reeds munt te Vught in het tegenwoordig Noord-Brabant geslagen zijn; althans de Utrechtsche Bisschop Ansfried schonk den 18 November 1006 aan een klooster bij Amersfoort gelegen, de helft van den tol en de munt te Fughte, hetwelk met genoegzame zekerheid het gemelde dorp is. Deze gift werd in 1050 door Bisschop Bernulphus of Bernoldus aan het zelfde klooster bevestigd, met bijvoeging van eenige andere zaken. Ons is nimmer munt van Fughte voorgekomen.

In 1071 wordt er in een Charter van *Solidi Brucsellensis monetae* gesproken (2). — Van munten te Antwerpen geslagen, vindt men daarna in 1124 gewag gemaakt (3). Omstreeks dezen tijd moet er ook eene munt te Nivelles ge-

(1) De raadselachtige munten met de opschriften MAM en MOM in de *Revue Belge*, Tome V afgebeeld, kunnen uit de X^e eeuw zijn. Merkwaardig is de overeenkomst tusschen N°. 2 dezer munten en eene bij den Baron MICHIELS VAN VERDUYNEN aanwezige.

(2) Zie GHESQUIÈRE, *Mémoire sur trois points*, enz. bl. 102. Eindelijk zijn deze Munten in Mei 1849 door een gelukkig toeval ontdekt, en twee verschillende exemplaren derzelve door den Heer A. J. EVERAERTS, te Leuven, welwillend aan ons overgedaan.

(3) VERACHTER, *Documens* en GHESQUIÈRE, *Mémoire*, page 105.

weest zijn , waarop wij in eene andere Afdeeling van onzen arbeid hopen terug te komen ; — in 1156 vindt men dat te Leuven solidi (?) en denarii geslagen zijn (1).

Doch keeren wij tot de werken en werkjes van Lelewel, Verachter, Den Duyts, Serrure, en de schrijvers in de *Revue de la Numismatique Belge* terug , onder welke laatste de Heer C. Piot eene belangrijke plaats bekleedt. Deze toch heeft ons , nadat reeds de Hoogleeraar Serrure daaromtrent gissingen in het midden had gebragt , den draad van Ariadne in den duisteren doolhof in handen gegeven ; wij twijfelen niet of latere nasporingen zullen nog tot verdere ontdekkingen leiden. Die draad van Ariadne bestaat daarin , dat , in het eerste nummer der *Revue* van 1848 , de Heer Piot , door vergelijking van de type van onderscheidene monnays muettes met een aantal der oudste stedelijke zegels van Braband , enz. , ons aanwees tot welke steden deze muntjes konden gebragt worden , die allen tot het laatste gedeelte der 12^e of 13^e eeuw behooren (2).

Wij geven op Pl. I. N°. 1—7 , volgens aanwijzing van gemelden Heer Piot , de oudste muntjes van Antwerpen. N°. 1 herkent Piot alleen volgens het stadszegel , zie *Revue* , T. IV. pl. I. N°. 4 , een brug met twee torens nevens dezelfde ; N°. 2 , 3 , 4 en 7 worden duidelijker door de initialen van het woord *Antwerpen* : AN en A ; N°. 5 en 6 hebben de zelfde type , doch 5 met BZVI en 6 met BZSV tusschen de beenen van het dus genaamde Brabandsche kruis. Zie ook de N°. 5 en 6 op de plaat bij Piot ; de andere zijn door ons van elders ontleend. Piot meent dat ze onder de regeringen van Hendrik II of III geslagen zijn.

Over dit woord BATI en BAST moeten wij eenigzins uitvoerig zijn , terwijl het zeer moeilijk is te *bepalen* , onder welken Hertog de muntjes , die dit opschrift dragen , zijn geslagen.

(1) Vergelijk HARAEUS , bij VERACHTER , *Documens* , p. 13 ; en GHESQUIÈRE , page 109 en volg.

(2) Wij moeten echter billijk zijn en erkennen dat de Heer VERACHTER in de noot op bladz. 15 zijner *Documens* reeds aanleiding heeft gegeven om de Deniers of zilveren Penningen welke wij op het oog hebben , bijzonder die van Antwerpen , uit het stadszegel op te helderen.

Deze Deniers (men noemt ze in Zuid-Nederland en Frankrijk wel eens, doch min juist, *mailles*), zijn de zoogenaamde *deniers Bastiniens*, waarover in de eerste afdeeling der boven vermelde *Documens* van den Heer Verachter eene kleine verhandeling voorkomt (bladz. 5—16). De schrijver wil dezelve aan zekeren *Bastin*, *Bastyn* of *Bastinus*, bijgenaamd *de Grootte*, die Graaf van Leuven zal geweest zijn, toegeschreven hebben. Lelewel daarentegen brengt deze muntjes tot *Wastine*, zijnde een stadje, gelegen in het tegenwoordige Zuid-Brabant; doch hoogst waarschijnlijk vergiste zich hierin de groote man.

De waarheid zal zijn, gelijk ook later vrij algemeen aangenomen is geworden, dat *Bast* of *Bati* het begin is van een, ons tot dus verre in zijn geheel nog onbekenden, muntmeestersnaam, hoedanige namen men weet dat gedurende eenige eeuwen op de munten, die op der Vorsten bevel, onder verantwoordelijkheid van dien Muntmeester, werden geslagen, geplaatst werden. Zoo vindt men vroeger op de munten te Triectum (Utrecht) en Dorestadus (Wijk bij Duurstede) geslagen, de namen der muntmeesters Grimoaldus; Madelinus, Boso, enz., enz. Zij waren vermogende lieden, en de Heer Verachter toont ook aan, dat de Bastijns te Leuven tot een zeer aanzienlijk geslacht behoorden.

Onder N°. 8 en 9 deelen wij, naar de ons uit Leuven toegezondene oorspronkelijke stukken, een tweetal hoogst belangrijke Deniers of zilveren Penningen, te Brussel geslagen, mede; met genoegzame waarschijnlijkheid kunnen wij zeggen dat deze munten tot de oudste bekende van Brabant behooren, als klimmende zij door vorm en opschrift tot de eerste helft der 11^e eeuw. Wij beelden twee voorzijden af, die beide dezelfde keerzijde hebben.

De vz. van N°. 9 bevat een Karlovingisch kruis, tusschen welks beenen beurtelings twee bolletjes, en, gelijk de Heer Piot (die ze in de *Revue Belge*, T. V Pl. II uitgaf, lang nadat onze plaat afgedrukt was,) het noemt, drie op elkan- der geplaatste schildjes; alles in een parelcirkel; (op N°. 8 ontbreken drie der sieraden tusschen de beenen) Omschrift:

✠ OTGERVSMSPDŪ.

Hetgeen zal moeten beteekenen *Otgerus M* (onetarius) *S* (ancti) *P* (etri).

Op de kz. staat het woord BRVOCSELLT in den vorm van een kruis en in de vier hoeken van dat kruis: S G E P; hetgeen men verklaart door *S*(ancta) *Ge*(dula) *P*(atrona). Zoude het ook kunnen zijn *Sancta Gudula Ecclesiae Patrona*? dan voorkomt men de zwaarigheid der 2 initiaalletters van één woord? Het woord BRVOCSELLA schijnt zaamgesteld te zijn uit *bruoc*, broek, (eene lage streek lands bij het eiland van St. Gery, het oudste gedeelte van Brussel) en *Sele* of *Sale*, dat woning beteekent; of is *Bruoc* hier *brug*?

De Heer Piot meldt in de *Revue T. V*, page 84, dat deze spelling van het woord Brussel zeer goed overeenkomt met die in *Charters* van 966 en 976.

Wat den persoon, door wien deze munt geslagen is geworden, betreft, meenen wij met Piot dezelve te moeten toeschrijven aan een der Hertogen van Neder-Lotharingen, die, hoewel zich, op het herhaald aanstoken der Franschen losgemaakt hebbende van den leenband, die hem aan den Duitschen Keizer verbond, echter zijnen naam niet op de munt durfde te plaatsen, om zich niet in openlijken opstand tegen zijnen wettigen Heer te vertoonen. Zie *Revue*, page 85 en 86.

Deze munt komt reeds voor op Pl. XIV, N°. 193 van het Tweede Deel van GROTE'S *Blätter für Münzkunde*, onder de onzekere uit de verzameling van den Heer Thomsen.

Z.B. Wegen ieder 1 wigkje.

Door vergelijking met het stadszegel van de kleine stad Halen, is Piot op het denkbeeld gekomen (zie *Revue T. IV*, page 20) dat de muntjes, door ons onder N°. 10, 11 en 12 medegedeeld, aan deze stad moeten toegekend worden; N°. 10 draagt geen muntmeestersnaam, doch alleen op de vz. den dubbelaren arend en op de kz. tusschen de beenen van een dusgenaamd Brabandsch kruis, twee ringen of cirkels en even zoo vele onzekere sieraden; N°. 11 heeft tusschen de beenen van het kruis den waarschijnlijksten aanvang van den muntmeestersnaam:

GOTI of GOLI

even als N°. 12 op dezelfde plaats die van: *MINO*.

Op Pl. XXXI deelen wij eenige munten met de type van den dubbelen arend mede, ons na het afwerken van Pl. I geworden.

N°. 1 en 2 zijn of dubbele of enkele deniers; de eerste is ons medegedeeld door den Heer de Coster te Mechelen, de tweede door den Baron Michiels van Verduynen te Maastricht.

Men ziet hoe aanmerkelijk de bewerking verschilt, waarom wij ze ook aan verschillende tijden, althans aan verschillende graveurs, toeschrijven. Op de kz. vertoonen zij een Karlovingisch kruis, gecantonneerd door vier sieraden, bestaande uit cirkels, waarin zich kleinere cirkels of bolletjes bevinden, alle door aanhechtsels aan het kruis verbonden.

Z. Wegen ieder 7,7 korrel.

N°. 3 is de helft der vorige (halve of geheele denier?) en ook zonder eenig opschrift.

N°. 4 daarentegen vertoont op de kz. het dusgenaamde Brabandsche kruis, en tusschen deszelfs beenen, naar het schijnt, het woord:

G O L D.

waarschijnlijk een deel van een muntmeestersnaam.

Z. weegt 6 k.

Beide de N°. 3 en 4 zijn ons door den Heer de Coster welwillend medegedeeld.

N°. 13 wordt door Piot, (bl. 35 der *Revue* T. IV) toegekend aan de kleine stad Thienen, in het Waalsch Tirlmont, welks zegel de type der latere agnells of moetoenen, het lam met het vaantje, draagt; er wordt op de kz. geen muntmeesters naam, maar alleen de zelfde sieraden als op de Antwerpsche kleine deniers aangetroffen.

Het zelfde is bijna het geval met de onder N°. 14 en 15 afgebeelde muntjes van Vilvoorden, doch de ornamenten tusschen de beenen des kruises zijn thans eenigzins verschillend. Zie hetgeen Piot hiervan zegt op bladz. 39 en 40; deze muntjes werden, volgens hem, steeds gevonden met die van Hendrik III, Hertog van Brabant.

- N°. 1 is het eerst afgebeeld bij LELEWEL, *Num. du moyen age*, Pl. XX. N°. 26. overgenomen bij PIOT, T. IV *Revue Belge*, Pl. I. N°. 4.
- N°. 2 bij DEN DUYTS, *Monnages de l'Université de Gand*, Pl. I. N°. 7.
- N°. 3 in de *Revue de la Numismatique Belge*, T. I. Pl. XI. N°. 17, overgenomen bij PIOT *Revue*, T. IV. Pl. I. N°. 5, verder in MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, IIIe deel bl. 631, [doch aldaar verkeerdelijk *myt* genaamd].
- N°. 4 in de *Revue Belge*, T. I. Pl. XI. N°. 18.
- N°. 5 in de *Documens* van den Heer VERACHTER, tegenover bladz. 6 N°. 4; in MERTENS en TORFS, *Geschied. van Antwerpen*, IIIe deel 631, (aanmerking als bij N°. 3).
- N°. 6 bij PIOT *Revue Belge*, T. IV. Pl. I. N°. 6.
- N°. 7 komt voor onder N°. 14, op de Plaat tegenover bl. 453 van den *Messenger de Gand*, voor 1840.

Onder de munten van Halen (immers aan dat stadje toegekend) is

- N°. 10 afgebeeld bij PIOT *Revue Belge*, T. IV. Pl. IV. N°. 23.
- N°. 11 afgebeeld bij LELEWEL, *Atlas* Pl. XX. N°. 23 en bij DEN DUYTS Pl. I. N°. 16, overgenomen bij PIOT *Revue Belge*, T. IV. Pl. IV. N°. 24. Beschreven bij SERRURE, *Notice sur le Cabinet du Prince de Ligne*, N°. 14.
- N°. 12 afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 2. N°. 17.

Die van Thienen (althans daaraan toegeschreven):

- N°. 13 afgebeeld bij LELEWEL, *Atlas*, Pl. XX. N°. 30, DEN DUYTS Pl. 2. N°. 18; overgenomen bij PIOT, *Revue Belge*, T. IV. Pl. VIII. N°. 56. Beschreven in het *Cabinet du Prince de Ligne*.

Die van Vilvoorden (aanmerking als voren):

- N°. 14 bij LELEWEL, Pl. XX. N°. 24, DEN DUYTS, Pl. 1. N°. 11 overgenomen bij PIOT, Pl. IX. N°. 60.

N°. 15 bij LELEWEL, pl. XX. N°. 25, DEN DUYTS, Pl. 1. N°. 10; (overgenomen bij PIOT, Pl. IX. N°. 61), verder bij MEERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, III° deel bl. 630.

Deze muntjes, alle van zilver, wegen doorgaans 6,1 à 6,2 korrels; onder die met de namen van Hertogen worden later stukjes van grooter gewigt gevonden.

Op onze tweede Plaat geven wij een aantal onzekere muntjes van Braband, die waarschijnlijk hierna hunne opheldering wel zullen vinden. De vijf eerste (N°. 16—20) hebben op hunne voorzijden een naar de linkerzijde gekeerden arend met zeer spitsen snavel; achter den kop des arends ziet men op de drie eerste een sterretje; op de vierde eene lelie, waarschijnlijk aanduidingen van den Muntmeester of de muntplaats. Beide zijn voor ons tot dus verre duister (1). Wij twijfelen niet of eenmaal zal de duisternis omtrent deze munten wel weggenomen worden.

Op de kz. der 4 munten vertoont zich het Brabandsche kruis; tusschen welks beenen op N°. 16 twee bloempjes en even zoo vele sieraden; op N°. 17, 18 en 19 het woord MHC of MHI gezien wordt, waarschijnlijk de twee eerste lettergrepen van des Muntmeesters naam.

N°. 16 Z. wegende als de vroegere muntjes, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 14.

N°. 17 Z. wegende als vroeger, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 13.

N°. 18 Z. wegende als vroeger, is afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX N°. 31; DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 12.

N°. 19 Z. wegende als vroeger, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 15.

N°. 20 heeft op de vz. een arend met uitgestrekte vleugels en pooten; ter

(1) LELEWEL doet in zijne *Numismatique du moyen age* opmerken dat de arend ouder type is dan de leeuw [die op de Europeesche munten vooral na de Kruistogten zijne plaats ontving].

Deze muntjes zijn echter waarschijnlijk nog voor het eindigen der Kruistogten geslagen. Er zijn muntkundigen, die ze aan 's Hertogenbosch toeschrijven, maar op welken grond?

zijde van den kop ziet men eene kleine ster (aanmerking als boven). Op de kz. vertoont zich tusschen de beenen des kruises de aanvang van des Muntmeesters naam:

FRAN.

Z. weegt als voren. Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I Pl. XI N°. 15.

Nadat onze Pl. III reeds lang afgedrukt was, zijn ons, door de goedheid van den Heer De Coster, de Muntjes N°. 5—12 voor onze Pl. XXXI medegedeeld.

N°. 5 en 6 zijn geheel *monnoyes muettes*. N°. 5 schijnt van zeer ouden arbeid en heeft hoegenaamd geen sieraad of onderscheidingsteeken ter zijde van den kop des arends. Op de kz. ziet men bladeren eener plant of takken van een boom, tusschen de beenen van het dusgenaamde Brabandsche kruis.

Op de zelfde plaatsen ziet men op N°. 6 eene soort van bloemsieraden, terwijl op de vz. nevens den kop des arends, naar het schijnt, een blaadje gevonden wordt.

N°. 7, 8 en 9 hebben ter zijde van den kop een vijfpuntig sterretje en tusschen de beenen van het kruis de aanvangslettergrepen van muntmeestersnamen?

N°. 7 ПИНН (?)

N°. 8 ПННН (?)

N°. 9 GERT

N°. 10 en, deszelfs waarschijnlijke helft, N°. 12, hebben eene kleine halve maan ter zijde van des arends kop en tusschen de beenen des kruises:

ПННН.

N°. 11 heeft eene bloem nevens 's arends kop en op de kz.

ПННН (?)

Zij wegen als vroeger, en zijn mede alle van zilver.

N°. 21, 22, 23 en 24 zijn geheel onbepaalde Deniers, omtrent welker toekomstige opheldering wij echter reeds vroeger goede gedachten koesterden. Tot dusverre gaven de nasporingen des Heeren Piot geen licht. Deze geleerde was van

meening dat de N°. 23, met het opschrift III, tot Doornik zoude kunnen behooren; — dan zouden de overige (21, 22 en 24) mede tot deze stad moeten gebracht worden: anderen hielden echter deze muntjes voor die van de stad Brussel, om den vorm eener brug, op dezelve voorkomende, die dan weder den naam *Brussel* van *Brugsel*, of *Sale* (woning) aan de *brug* (over de Senne?) afleiden. Zulks is dan ook in den laatsten tijd bevestigd geworden door de afbeelding op Pl. I der *Revue de la Numismatique Belge*, N°. 6 (Tome VI) van een muntje, dat op de vz. de *brug* heeft met een kruisje boven dezelve en bloemsieraden ter zijde.

Op de kz. een zeer eenvoudig kruis en daar tusschen de letters:

B R V ✱.

Zij hebben alle op hunne voorzijde eene soort van brug met vijf-verdiepingen; ter zijde waarvan eene bloem of plant, en vier bolletjes of versierselen. Onder en boven, tusschen de uiteinden van de veronderstelde brug, ziet men op drie der vier exemplaren sieraden als *halve manen*.

De kz. bevat een dusgenaamd Brabandsch kruis, tusschen welks beenen eenige sieraden (kenteekenen van Muntplaats of Muntmeester?). N°. 24 heeft op die plaats de lettergrepen:

BXTII.

van een waarschijnlijk afgekorten Muntmeestersnaam.

De ons later door den Heer De Coster medegedeelde meer of min belangrijke varieteiten, geven wij op Pl. XXXI en XXXII onder N°. 14—23; zij zijn alle van zilver en wegen als de vroegere.

N°. 25, 26 en 27 hebben op hare voorzijde eenen leeuw; volgens den Heer Piot het aloude muntteken der te Leuven geslagene stukken: *Revue Belge*, T. IV page 26. Te Leuven is reeds vóór het jaar 1156 gemunt, zie A. MIRAEI *Opera Diplom.*, T. II p. 827, GHESQUIÈRE, page 109, aangehaald bij VERACHTER, page 13. Op de kz. dragen zij een Brabandsch kruis, tusschen welks beenen *bati*, *bita* en *bast* gevonden wordt; het tweede moet misschien ook *bati* gelezen worden en zal wel *batinus* of *bastinus*, den naam des Muntmeesters, ons reeds te Antwerpen voorgekomen, en dien wij zoo dadelijk ook te Maas-

tricht (?) zullen ontmoeten, gelezen moeten worden. Waarschijnlijk was hij gedurende geruimen tijd de Pachter van de Hertogelijke Munt, hetzij onder Hendrik II of III, of misschien onder beiden.

Men weet, gelijk wij reeds vroeger opmerkten, dat deze Pachters aanzienlijke Heeren, althans zeer vermogende lieden waren. Zij kunnen wel op verschillende plaatsen te gelijker tijd hebben laten werken.

N°. 21 Z. wegende als vroeger, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 3.

N°. 22 Z. wegende als vroeger, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 4.

N°. 23 Z. wegende als vroeger, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 5.

N°. 24 Z. wegende als voren, is afgebeeld bij VERACHTER, Pl. I N°. 3.
DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 6.

N°. 25 Z. wegende als voren, is afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX N°. 35.
VERACHTER, Pl. I N°. 7, DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 19.

N°. 26 Z. wegende als voren, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 20.

N°. 27 Z. wegende als voren, is afgebeeld bij VERACHTER, Pl. I N°. 8.
DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 21.

De ons later door den Heer De Coster medegedeelde muntjes van deze soort hebben wij op Pl. XXXII onder N°. 24—27 afgebeeld. Het onderscheid bestaat alleen in het verschil van letters tusschen de beenen van het kruis op de kz. Zij zijn alle van Z. en wegen als de vorige.

N°. 28 is, naar men meent, een zilveren Penning of Denier van Maastricht; de vz. toch bevat, gelijk heden ten dage vrij algemeen aangenomen is, het Vorstelijke muntteeken dier stad, vóór de invoering van het stedelijke, de vijfpuntige ster. De kz. heeft het Brabandsche kruis, waaruit blijkt dat deze munt geslagen is na het jaar 1204, toen de Duitsche Keizer zijn half regtsgebied over Maastricht aan den Hertog van Brabant afstond. Tusschen de beenen van dit Brabandsche kruis leest men **BXSII**, ons vroeger reeds zoo dikwerf voorgekomen.

Z. weegt als de boven beschrevene.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I Pl. XI N°. 19.

De N°. 29, 30, 31, 32 en 33 sindelijk bevatten bijna alle de zelfde type, namelijk een ruiter te paard, waarschijnlijk de afbeelding des Hertogen, (volgens het opschrift op N°. 29) met een uitgetogen zwaard in de rechterhand, naar de rechterzijde van het veld der Munt rijdende. Tusschen den kop en de voorpooten van het paard vindt men op N°. 29 en 30, naar het schijnt, verschillende Muntteekens. Op de kz. ziet men alleen een Brabandsch kruis, tusschen welks beenen vier rondon als sieraden en eenige bolletjes zijn aangebragt. Verder zijn ze geheel *Monnaies Muettes*. De N°. 31 heeft den Hertog op de vz. en om dezen de letters BZSSTIN. De kz. is zoo goed als gelijk aan die der vorige Munten. N°. 32 heeft op de vz. onder de afbeelding des ruiters het woord DV*.

N°. 29 Z. wegende 6 w. 1 k., is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 23.

N°. 30 Z. wegende als de vorige, is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 24.

N°. 31 Z. wegende als de vorige, is afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX N°. 34.

N°. 32 Z. wegende als de vorige, is afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX N°. 33,
DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 22.

N°. 33 verschilt bijkans alleen in den afwijkenden vorm van het kruis op de keerzijde.

Men meent dat alle deze Munten te Leuven geslagen zouden zijn.

Nadat Pl. II afgedrukt was, zijn ons nog door den Heer De Coster twee muntjes, een geheele en een halve denier, medegedeeld, door ons op Pl. XXXII onder N°. 28 en 29 gegeven. Op de vz. van N°. 28 vertoont zich een groote bol boven het hoofd des paards; eene * onder hetzelfde en eene dito letter vóór deszelfs borst. Het kruis is sierlijk gecantonneerd, doch heeft geene opschriften.

N°. 29 als de helft des vorigen te beschouwen, heeft geene letter op de voorzijde.

Z. wegen als de vorige.

Er bestaat een groote of zware denier, die ons, althans, wat de kz. betreft, zeer raadselachtig voorkomt. Den Duyts brengt dien tot Brabant, wij meenen, dat hij *niet* tot dat Hertogdom behoort.

De vz. vertoont eenen met eene muts gedekten ruiter te paard, in eenigzins andere houding dan op de vorige muntjes, als vertoonende thans het aangezicht en face, terwijl de kleeding laag afhangt. Boven en onder het paard ziet men bloemen als muntteeken (?). Op de kz. vertoont zich een naar boven ziende vogel (een arend (?)) met uitgespreide vlerken. Boven hem schijnen de letters:

G O

te staan. — Van onder twee ronden of cirkels. Welke betrekking kan dit muntje toch tot Brabant hebben? Van eenen Leuvenschen Graaf (COMES) kan het niet wel zijn.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 1 N°. 2.

DE GODFRIEDEN.

(1095—1190).

Op Pl. III geven wij de afbeelding van zes munten, die aan de Godfrieden, Graven van Leuven en Hertogen van Neder-Lotharingen, of Brabant, toegeschreven worden, terwijl wij eene door den Heer Piot later ontdekte en ons welwillend in afbeelding toegezondene munt, eerst op Pl. XXXII hebben kunnen mededeelen. Deze munt is, volgens hare type, die tot het einde der XIe of het begin der XIIe eeuw reikt, de oudste der Godfried-munten.

Vz. Een gebouw met drie in kruisen eindigende torens, waarvan de mid-

delste, die twee cirkels nevens zich heeft, op eene brug schijnt te staan. Kz. een kruis van zonderlingen vorm. Omschrift:

⊖FRID

dus ongetwijfeld *Godefridus*, waarschijnlijk *Godfried met den Baard of de Grootte*.

Z. Weegt 7 korrels.

Volgens hare type is het verder duidelijk te bepalen, dat van de op Pl. III afgebeelde munten, de N°. 1 de oudste moet genoemd worden.

Wij meenen zulks om hare hoogst eenvoudige type op de voorzijde, en het Karlovingische kruis met de vier bolletjes tusschen deszelfs beenen, op de kz. Wij vinden in Opper-Lotharingen dergelijke munten van den Hertog Gerardus, (zie de Saulcy, *Recherches sur les Monnaies de Lorraine*, Pl. I N°. 1 en 2) die van 1048—1070 het bestuur in handen had. Op de vz. ziet men eene soort van altaar of kist (?) met eene bloem of eenig ander versiersel daar boven, gevat in eenen parelcirkel. Omschrift:

✠ GO...IOVS

Kz. het zoo even vermelde kruis, enz. in een parelcirkel. Omschrift:

✠ LOVTANI..

Z. De wigt is 7 korrels

Wegens het enkele woord *Godefridus*, zonder bijvoeging van de titels *Comes* of *Dux*, alsmede om het boven aangevoerde omtrent de eenvoudigheid der type; tevens lettende op den vorm der letters, meenen wij dat deze munt tot de elfde eeuw behoort; zij kan alzoo aan de Godfrieden van dien tijd toegekend worden, misschien wel aan dien Godfried, die in 1095 Graaf van Leuven en in 1106 erfelijke Hertog van Lotharingen werd. Hij heette *Godfried met den Baard of de Grootte*.

De N°. 2 waarvan, even als van de volgende N°. 3 en 5 teekeningen, een afdruk ons door den Heer Piot is medegedeeld, die echter op reis veel geleden had, en later beter is gegeven in T. VI, Pl. IV N°. 6 der *Revue*, heeft op de vz. het naar de linkerszijde gekeerde ongehelmdde hoofd van eenen Godfried met eene vaan voor zich. Als omschrift vertoonen zich alleen de zeer kleine letters:

GODEFRID

Op de keerzijde ziet men eenen met opgeheven pooten staanden, naar de regterzijde gekeerden, leeuw. Voor en achter hem bevinden zich eenige puntjes. Het omschrift bestaat alleen uit het woord :

LEO.

Z. Weegt 8 korrels.

Nadat deze munt, volgens de mededeeling van den Heer Piot, op steen reeds afgedrukt was, ontvingen wij de beide eerste afleveringen van het VI Deel der *Revue de la Num. Belge*. Daarin komt onze munt voor op Pl. IV onder N°. 6. In het vaantje is daar nog een leeuw zichtbaar; aan het opschrift nog een D en rondom het schild op de keerz. staat :

HERR | IG. SCVTM

moetende beteekenen: Henrici Scutum.

De Heer De Coster meent, volgens bl. 184 van gemelde *Revue*, dat, daar Godfried III, in 1185, zijnen zoon Hendrik deel gaf aan het bestuur van zijn Hertogdom, deze munt na dien tijd moet geslagen zijn.

In de gemelde *Revue* komt nog een Denier voor, dien wij onder N°. 2* mededeelen, en welken de Heer De Coster (zie bl. 184 zoo even aangehaald) meent dat ouder dan de voorgaande is. Later (bl. 224 der *Revue*) schrijft hij dien aan Hendrik I toe.

Hij heeft op de vz. eene buste met gehelmd hoofd met geopend vizier, links, een vaandel met een leeuw in de hand houdende; in het veld eene vijfpuntige ster.

DV*LOV

Kz. Een zeer versierd kruis eindigende in lelien. Omschrift :

OSCTCRV*

d. i.: o sancta crux.

Weegt 8 korrels.

De N°. 3 heeft op de vz. duidelijk het hoofd van eenen gehelmden krijgsman, of met eene vaan, of, zoo als op de volgende N°. 4, met eene spies of lans voor zich. Deze N°. 3 moet vooral met gemelde N°. 4 vergeleken worden, daar wij meenen dat ook op ons tegenwoordig nummer sporen van eene

hand aan de spies (eene vaan schijnt het thans niet te wezen) zichtbaar zijn; van het omschrift is alleen leesbaar:

RIOVS

duidelijk het laatste gedeelte van:

GODEFRIOVS.

De helm, waarmede de Vorst gedekt is, heeft veel van de gedaante der hoofdedeksels, welke wij vinden op de geschilderde afbeeldsels der Graven van Holland uit het laatst der 11^e en het begin der 12^e eeuw.

Op de kz. vertoont zich de afbeelding van eenen burg of een kasteel. Kan dit den burg van Antwerpen moeten voorstellen? wij meenen zulks, dewijl de Godfrien zich daar voorzeker van tijd tot tijd ophielden om regt te spreken; terwijl ook Godfried met den Bult, in de Hollandsche Geschiedenis zoo zeer bekend, onder anderen door het stichten van het Kasteel van Delft in het jaar 1072, aldaar in 1076 het leven op eene ongelukkige wijze verloor. Verder komt er reeds Antwerpsche munt van het jaar 1124, als toen zeer bekend, voor (1). De afbeelding des kasteels heeft veel overeenkomst met die op de titelplaat van het ten jare 1828 uitgegeven: *Historisch onderzoek naer den oorsprong en den waren naem, enz. der stad Antwerpen*, en ook met die in Mertens en Torfs, *Geschiedenis van Antwerpen*, bladz 174 en 175.

Z. Deze munt weegt 8 korrels.

De N°. 4, berustende in het Koninklijk kabinet te Koppenhagen, en waarvan wij de afteekening, even als die van N°. 1, aan de welwillendheid van het Raadslid A. J. Everaerts te Leuven verschuldigd zijn, verschilde, waarschijnlijk, *in deszelfs oorspronkelijken staat* niet veel van de N°. 3; misschien is de helm (welks achterste gedeelte in allen gevalle *hier* buiten het veld der munt zoude gevallen zijn) afgesleten, en heeft daardoor thans de gedaante van eens landmans of herders hoed. Het omschrift is op de zelfde wijze verdeeld ge-

(1) GHESQUIÈRE, *Mémoire sur trois points*, etc. vroeger aangehaald.

plaatst, doch van hetzelfde zijn thans slechts twee letters meer zichtbaar, namelijk de

EF van het woord GODEFRIDVS.

De kz. stelt weder een kasteel voor, doch waarvan de buitenste deelen op deze munt afgesleten zijn.

Z. Weegt als de vorige.

De N°. 5 durven wij met mindere zekerheid aan een der Godfrieden van Brabant toeschrijven, dewijl dezelve in type nog al eenigzins afwijkt van die der voorgaande en ook den naam van Godefridus niet draagt.

De vz. stelt een' krijgsman blootshoofds, en dus niet, zoo als op de vorige, met eenen helm voorzien, voor; echter, naar het schijnt, in het harnas, houdende een ontbloot zwaard in de rechterhand. Het omschrift, waarvan alleen de letter D zichtbaar is, schijnt uit het woord

DV*

bestaan te hebben.

Op de kz. vertoont zich een kasteel van eenigzins anderen vorm dan op de N°. 2.

Z. Weegt als de vorige.

N°. 6, een stuk van kleiner middellijn en minder gewigt (?), bevat op de vz. een ruw gewerkt hoofd, naar het schijnt, alleen omgeven van een haarband. Omschrift:

ODEFRID

kunnende, naar aanleiding van de voorhandene ruimte, aangevuld worden:

GODEFRIDVS DV*

Op de kz. ziet men een aan de punten eenigzins versierd kruis, aan welker uiteinden zich vier bolletjes vertoonen; tusschen de beenen des kruises bevinden zich zespuntige sterren. In den buitenrand leest de Heer Piot (*Revue Belge*, T. III, page 233, en 's mans bijzondere mededeelingen aan ons):

THEOD.

Hij gist dat dit:

✠ THEODERICVS

zal moeten zijn, geenszins de naam eens Muntmeesters, maar wel die van een

Vlaamschen Graaf, Diederik van den Elzas, die van 1128—1168 regeerde. Wij lezen echter: ✠ DEODERICVS. Zoodanige naam komt ook voor op eene munt van Lotharingen in de *Revue Numism. Franç.* van het jaar 1848, Pl. XIV, N°. 1.

Het is inderdaad te bejammeren dat de kleine munt, met het opschrift:

GODEFRIDVS

die Alkemade in zijne *Munten der Graven van Holland*, bl. 20, vermeldt gezien te hebben, niet door hem is afgebeeld geworden, hoewel toch ook, wij moeten het bekennen, op de naauwkeurigheid der door hem geleverde afbeeldingen niet veel te roemen valt. De munten van Godfrieden door Dr. Köhne in zijne *Blätter*, II, Pl. VIII medegedeeld, komen ons voor, niet tot Brabant te behooren.

HENDRIK I.

(1190—1235).

Verder volgen de munten, welke door meergemelden Heer Piot aan Hertog Hendrik I (1190—1235) worden toegekend (1). Dezelve naauwkeurig met de Deniers, die aan de Godfrieden toegeschreven worden, vergeleken hebbende, nemen wij 's mans meening aan, daar deze munten inderdaad tot een later tijdvak schijnen te behooren.

Het zijn drie groote Deniers, waarvan de N°. 1 op de vz. de afbeelding van eenen krijgsman en face bevat, met een helm op het hoofd en in een malienkolder, hebbende een zwaard in de rechter- en een schild in de linkerhand;

(1) Het was deze Hertog, die, volgens sommigen, de stad 's Hertogenbosch gesticht heeft. Anderen houden zijnen vader, Godfried III, voor den stichter, en wel omstreeks het jaar 1184, volgens het tijdvers:

GodefridVs dVX e sILVa feCIT oppIdVM.

op den helm bevindt zich eene lelie; ter zijde van het zwaard zijn twee parels (?) en tusschen het hoofd en het schild leest men het woord: DV✠.

Op de kz. ziet men een leeuw, ter regterzijde voor een boom of eene plant geplaatst, met het opschrift: LEO.

Afgebeeld bij Den Duyts (ed. 1847) Pl. 1, N°. 1; *Revue Belge, Numism.* T. III, Pl. IX, N°. 2.

De tweede munt, door ons naar een in het Koninklijk Kabinet te 's Hage voorhanden exemplaar afgeteekend, heeft op de vz. een krijgsman (den Hertog) naar de linkerzijde ter halver lijve afgebeeld, bedekt met een malienkolder en een vaandel in de hand houdende. Boven den Hertog, tusschen vaandel en helm, ziet men de letter *L*, de eerste van het woord *Lotharingia*. Achter hem bevindt zich het woord: DV✠. Op de kz. ziet men ongeveer de zelfde voorstelling als op de vorige munt, doch thans geen boom achter den leeuw, maar eene plant onder denzelfden. Het opschrift LEO staat nu tusschen den kop en den staart des leeuws.

Merkwaardig zijn deze overblijfsels uit de grijze Nederlandsche oudheid; nauwelijks door eenig gebouw of charter, of wat het ook zij, in ouderdom geëvenaard, door slechts enkele in Nederland overtroffen!

De Heer Piot vindt in deze munt groote overeenkomst met die van Matthias I, Hertog van Lotharingen (1139—1176, de Saulcy, Pl. I, N°. 7 en 8). Wij zien zulks niet, maar vinden grootere overeenkomst tusschen deze laatste munten en die der Koningen van Jeruzalem uit de zelfde eeuw.

Doch meer kunnen wij ons vereenigen met de overige bewijsredenen, welke de Heer Piot bijbrengt om deze munten aan Hendrik I toe te schrijven, namelijk: hare grootte, het weglaten van den naam des Hertogen, de helm met eene lelie versierd, even als die van Boudewijn IX, Graaf van Vlaanderen (1194—1206), de stand van het borstbeeld, zoo als die door de Bisschoppen van Luik, tijdgenooten van Hendrik I, was aangenomen; de leeuw van de kz. die door Robert de Langres, Bisschop van Luik (1240—1246), werd nagevolgd of althans mede is gebezigd.

Zekerheid is echter hieromtrent niet gemakkelijk te bekomen. Door den bezitter, uit wiens verzameling dit muntstuk in onze koninklijke overging, was

het toegeschreven aan Lambert I Comes Lovanii, Dux Lotharingii (iae!) 994—1015 —! Op dat exemplaar was echter de letter L zoo flauw aangeduid, dat wij de hulp van een ander uit de koninklijke verzameling te Brussel noodig hadden, om dezelve volledig af te beelden.

Het exemplaar weegt 7,5 w.

Met aanmerkelijk verschil in de teekening ook afgebeeld in de *Revue Numism. Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 3.

De Hoogleeraar Serrure en de Heer Piot meenen als zeker te kunnen aannemen, dat deze beide munten te Maastricht geslagen zouden zijn (1). De boom en plant, zeggen zij, zijn het muntteken van het munthuis dier stad. De plant schijnt echter ouder te zijn en wel van vóór 1204 te dagteekenen, in welk jaar de Hertog van Brabant zijne regten op de stad Maastricht van den Duitschen Keizer bekwam. De Heer Piot meent dat de puntige gedaante van den helm (2) tot het einde der XIIe eeuw behoort, en gedurende de regering van Hendrik I (althans in de laatste helft daarvan) was een boom, en niet eene plant, het muntteken van Maastricht.

Verder meent deze geleerde dat de boom op deze munten een zinnebeeld is van den boom, vooral *lindeboom*, waaronder bij de oude Germanen het regt werd gesproken, en alzoo een zinnebeeld van de zelfde beteekenis als de *per-ron*, gelijk hij meent *de steen der rechtspreking*, op de munten van Luik (1). Vooral had, volgens Piot, de Hertog van Brabant, in zijn betwist bezit van Maastricht te zamen met den Bisschop van Luik, aanleiding om den boom der rechtspreking als Souvereiniteits-teeken op zijne te Maastricht geslagene munten te plaatsen.

Terwijl sommigen hadden gedacht dat deze Deniers gemeenschaps-munten der Hertogen van Brabant met de Bisschoppen van Luik waren, omdat het woord LEO, dat ze tot LEOIENSIS aanvulden, op die munten gevonden wordt, zijn wij het volkomen met den Heer Piot (2) eens, dat zij enkel munten van den Hertog van Brabant kunnen zijn, en dat het woord LEO niet anders

(1) T. a. p. bl. 239.

(2) T. a. p. bl. 241.

beteekent dan de naam van het dier, boven hetwelk het geplaatst is; even als, bij verkorting, ook het woord *aquila* boven eenen arend op sommige Luiksche munten zal voorkomen.

Deze leeuw moet, volgens den Heer Piot, als die van Braband, of liever als die van het Huis van Leuven beschouwd worden, nademaal Hertog Godfried III, die den titel van Hertog van Braband nog niet droeg, in zijn schild een *lion rampant* voerde.

De afbeelding van het Zegel van dezen Hertog vindt men in een prachtig Cartularium der abdij van Afflighem, in de Rijks-Archieven van België te Brussel. Op het schild, dat de Hertog draagt, staat een lion rampant, en dus verschillende van dien op de beide munten van Hendrik I, zoo even beschreven. Maar, zegt de Heer Piot, hebben de door Bisschop Robert de Langres te Maastricht geslagene muntjes niet ook den Brabandschen leeuw in de zelfde rigting geplaatst?

De derde groote Denier, meenen wij, hoe weinig er ook op den zelve te zien is, dat mede aan Hendrik I toegeschreven kan worden. Hij werd ons door den Heer Piot minzaam medegedeeld bij de teekeningen en den afdruk der Godfrieds N°. 2, 3 en 5.

Op de vz. is alleen zichtbaar een gedeelte van een hoofd met het woord DV* in een parelcirkel. Op de kz. ziet men de voorstelling van een kerkgebouw (?) en een boom, mede in een parelrand gevat.

De bestemming dezer munt blijft echter zeer duister.

N°. 4 is een Denier die voorzeker te Maastricht geslagen is, nadat Keizer Philippus in 1204 aan Hendrik I dat gedeelte dier stad, hetwelk nog aan het Rijk behoorde, (met uitzondering van de abdij of het kapittel van St. Servaas, dat volgens het Charter van 1087 onmiddellijk van het Rijk afhing) had afgestaan.

Op de voorzijde dezer munt ziet men op een wapenschild den klimmenden leeuw van Braband met het woord:

DV*

in een parelcirkel.

Op de kz. vertoont zich een kerkgebouw, bestaande uit een middenstuk met twee torens ter zijde, en daarboven:

S/VX

eene verkorting van

SERVATIVS.

waaronder eene bloem, het muntteken van Maastricht.

Z. weegt 8 k.

Afgeb. *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 7.

Deze munt wordt door den Heer Perreau op bl. 350 aldaar naauwkeurig beschreven.

N°. 5 is een kleinere Denier, mede van Maastricht.

Vz. het borstbeeld van een gehelmden krijgsman, die een zwaard in de hand houdt, hebbende voor zich eene lelie en achter zich eene andere bloem.

Kz. een gebouw of kerk met drie uitstekende punten, ter zijde van hetwelk eene bloem gezien wordt.

Op deze munt, die in vrij afgesloten toestand schijnt te verkeeren, wordt op voor- noch keerzijde eenig opschrift gevonden.

Z. weegt 3 k.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 8.

Na het afdrukken der Plaat berigtte ons de Baron Michiels van Verduynen te Maastricht, een zeer goed exemplaar magtig te zijn geworden.

N°. 6 heeft op de vz. den Hertog als voren, doch thans met een gesloten vizier en een regt zwaard in de hand; achter hem eene lelie. Omschrift:

HΘHC (Henricus)

Omtrent de kz. zie men de volgende munt.

Wij ontleenen deze munt aan den Atlas van LELEWEL Pl. XX, N°. 58.

N°. 6* bevat den Hertog als voren, doch thans met een minder duidelijken helm, gesloten vizier en met een krom zwaard. Omschrift:

hΘHC' (Henricus)

Achter den Hertog het teeken van eene ✱ (misschien alleen een kruis).

Kz. een gedeelte van een gebouw, waarbij eene soort van boom of plant.

Z. weegt 0,75 w.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 7. Beschreven in *Cab. du Prince de Ligne*, p. 110, N°. 22; aldaar vermeld als van R⁴.

N°. 7, als voren, doch met een regt zwaard. Omschrift:

h₂SHC'

Achter hem eene figuur als van een ei.

Kz. een gedeelte van een gebouw, eene bloem en, immers naar het schijnt, een boom.

Revue Belge, T. I, Pl. XI, N°. 8. Beschreven in *Cab. du Prince de Ligne*, p. 110, N°. 21, en vermeld als van R⁵.

N°. 7* heeft de keerzijde van eenen geheel afwijkenden vorm.

Deze munt weegt 8 korrels, of 0,8 w.

De N°. 8 is eene zeer belangrijke gemeenschaps-munt van Jan van Epes, Bisschop van Luik (1229—1238), en Hendrik I, Hertog van Brabant, waarover men raadplege den Heer Perreau in de *Revue Belge*, T. II, p. 349.

Vz. De buste van den Bisschop naar de linkerzijde. Omschrift:

IOh'S

Kz. De Hertog te paard, met uitgetogen zwaard in de regterhand. Van onder staat:

h' DV'

Deze munt moet dus te Luik en te Maastricht gangbaar geweest zijn.

Z. weegt 6 korrels.

Afgebeeld in de *Revue de la Num. Française*, T. VI, page 40; beter in de *Revue de la Num. Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 9.

N°. 9 is mede een *dubbele Denier* of *Penning Brabands*, en is het eerst ten jare 1842 bekend gemaakt in de *Revue de la Numismatique Belge*.

De vz. bevat den Hertog met een grooten open helm op het hoofd en een

zwaard in de hand ter halver lijf en naar de rechterzijde gekeerd. Omschrift:

HENRICVS D

*

d. i. *Henricus Dux.*

Op de kz. ziet men alleen eene kerk of dusgenaamd portaal, eene type, welke de Heer Piot in het III. Deel der *Revue*, bl. 241, (en, wanneer wij letten op onze eigene meening ten aanzien van dergelijke afbeelding op de munten der Godfrieds geuit, te regt) aan de muntplaats *Antwerpen* toeschrijft. — Op de kerk ziet men een lielevormig versiersel en ter zijde, immers naar het schijnt, eene andere soort van bloem.

Weegt 0,69 wigtjes of bijna 7 korrels.

Afgebeeld *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 6. Vermeld in *Cab. du Prince de Ligne*, p. 110, N°. 20, als zijnde van R⁵.

HENDRIK II EN III.

(1235—1261).

Wij zijn genaderd tot de munten, die door de Belgische Numismatici aan Hendrik II en III (1235—1248 en 1248—1261) toegekend werden.

De laatste Hertog verleende in 1252 aan Breda aanzienlijke voorregten.

De eerste Denier heeft op de vz. de afbeelding van een kasteel of gebouw met drie torens; op den middelsten toren ziet men een kruis. Geen omschrift.

Op de kz. vertoont zich het Karlovingische kruis met de vier bolletjes tusschen deszelfs beenen in een parelcirkel. Van het omschrift zijn alleen leesbaar de letters:

.. WEPS

welke men meent dat *Antwerpen* zullen moeten aanduiden.

Z. weegt 9 korr.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 4, alsmede bij Mertens en Torfs, *Geschiedenis van Antwerpen*, Deel III, bl. 680.

Te regt is men echter later (na het in plaat brengen der munten) overeengekomen, dat de type dezer munt ouder moet zijn dan de tijden van Hendrik II, en dat zij tot Hendrik I zoude dienen gebragt te worden.

De 2°, die, blijkens het gemis van omschriften, even als de 3° ouder schijnt te zijn, heeft op de vz. eenen leeuw, naar men meent, in die dagen de gewone type der te Leuven geslagene munten. Kz. het Karlovingische kruis, als op de N°. 1.

Z. weegt 8 korr.

Afgebeeld in de *Revue de la Num. Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 6.

De N°. 3 is in type aan N°. 2 gelijk, doch de grootte is de helft minder.

Z. weegt 4 korr.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 7.

N°. 4 schijnt den overgang aan te bieden tusschen het Karlovingische kruis, en het dusgenaamde Brabandsche kruis *met den naam des Muntmeesters* tusschen deszelfs beenen.

De vz. bevat alleen de bovenste helft van eenen leeuw. De kz. het dusgenaamde, aan de punten verbreed uitlopende, Brabandsche kruis, tusschen welks beenen zich beurtelings bloempjes en vier bolletjes vertoonen.

Z. weegt 8 k.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 9.

De N°. 5 heeft op de vz. eenen klimmenden leeuw. Op de kz. tusschen de beenen van het kruis de letters B en T; verder twee ringen of cirkels met twee bolletjes. De letters BT zijn waarschijnlijk de twee eerste letters van den Muntmeestersnaam *Bastinus* of eenen dergelijken.

Z. weegt als voren.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 12.

N°. 6 bevat op de vz. weder eenen leeuw. Op de kz. ziet men tusschen de beenen van het eenigzins anders opgesierd kruis de letters BOLL. De laatste L heeft een streepje door het opstaande gedeelte, misschien om LTT aan te duiden. Het is ongetwijfeld wel een Muntmeestersnaam.

Z. weegt als voren.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 13.

N°. 7 verschilt alleen van den vorigen in den stand des leeuws, in de sieraden van het kruis en in de slechts halve aanstreeping der letter L in het woord BOLL.

Z. weegt als voren.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 14.

N°. 8 vertoont ons voor de eerste maal eenen leeuw op een wapenschild; rondom dit schild ziet men alleen eenige sieraden.

De kz. heeft tusschen de beenen van het kruis het opschrift:

LITTA

den naam eens Muntmeesters.

Z. weegt als voren.

Afgebeeld bij Piot in den *Messenger de la Belgique*, 1840, op de Plaat tegenover bladz. 453, N°. 8.

N°. 9 heeft weder op de vz. eenen leeuw in een schild. De letters N en V op verschillende exemplaren dezer munt ons voorgekomen, zijn ons duister.

De kz. heeft tusschen de beenen des kruises de letters:

BTSN.

Boven de N bevindt zich nog een dwarsstreepje als verkortingsteeken.

Z. weegt als vroeger, en is afgebeeld, doch met de N ook aan de andere zijde, in DEN DUYTS *Notice*, Pl. 2 N°. 28, ook in VERACHTER *Documens*, op de Pl. tegenover bladz. 5, N°. 10, doch aldaar staat de N aan de tegenovergestelde zijde. Zie ook *Cabinet du Prince de Ligne*, page 112 N°. 26.

N°. 10 heeft rondom het schildje, waarop een leeuw, het opschrift:

BTS (de S in een zeer ouden vorm)

De kz. heeft tusschen de beenen van het kruis het woord:

BTSN

Z. weegt als vroeger, en is ontleend aan den *Messenger de Belgique* 1840, op de Plaat tegenover bladz. 453, N°. 3.

N°. 11 heeft rondom het schild:

BTS—T

Op de kz.

BTSIT

met eene streep boven de laatste letter.

Z. weegt als vroeger, is afgebeeld bij DEN DUYTS, *Notice*, Pl. 2, N°. 27.

N°. 12 heeft op de vz. het opschrift:

BTSITI

en op de kz.

BTSIT

Dergelijke voorbeelden van het zelfde opschrift op voor- en keerzijde van de zelfde munt komen, onder anderen, voor op de munt van Walram IV, Hertog van Limburg, zie onze Plaat IV, N°. 4 van onder, alsmede op eene kleine munt (*halve stuiver*) van Keizer Karel V, Pl. XXV, N°. 19.

Z. weegt als vroeger, en is afgebeeld bij PIOT in den *Messenger de Belgique*, 1840, aangehaalde Pl. N°. 4.

N°. 13 heeft rondom het wapenschild, boven hetwelk zich thans drie bolletjes bevinden,

... TSTIN

Op de kz. weder

BTSIT

Z. weegt als vroeger, en is afgebeeld in den *Messenger de Belgique*, aangeh. Pl. N°. 5.

N°. 14 heeft ter zijde van het schild een tweetal onduidelijke letters, die misschien eene H en D zijn. Alsdan kunnen ze *Henrici Ducis* aanduiden.

Op de kz. staat:

BTSIT

Deze munt zoude dan eenen overgang kunnen daarstellen van de Muntmeesters — tot de Hertogelijke munten. Tot deze laatste soort behooren stellig de drie volgende.

Z. weegt 9 korr.

Afgebeeld in den *Messenger* 1840, aangeh. Pl. 1, N°. 21.

De N°. 15 heeft, door onachtzaamheid of onkunde van den stempelsnijder, het wapenschild in eene verkeerde rigting geplaatst. Het omschrift is:

H·DVCIS

d. i. Henrici Ducis.

De kz. is als vroeger met

BTST

Z. weegt als de vorige, en is afgebeeld bij DEN DUYTS *Notice*, Pl. 2, N°. 25. Beschreven in het *Cabinet du Prince de Ligne*, p. 111, N°. 24.

N°. 16 heeft den leeuw links in het wapenschild. Het omschrift als boven.

De kz. als van N°. 15.

Z. weegt als de vorige, en is afgebeeld bij LELEWEL, *Numism. du Moyen Age*, Pl. XX, N°. 36, VERACHTER, Pl. I N°. 9, *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 5, DEN DUYTS, Pl. 2 N°. 26. Beschreven bij SERRURE, *Cabinet*, enz. p. 112, N°. 25.

N°. 17 verschilt alleen van den vorigen daarin dat H·DVCIS niet binnenwaarts naar de zijde van het wapenschild, maar buitenwaarts, d. i. naar de zijde van den rand der munt, geplaatst is.

Z. w. als vroeger, en is afgebeeld in de *Revue Belge*, T. I, Pl. XI, N°. 3.

Als ongeveer tot dezen tijd behoorende, laten wij hier vier verschillende munten van het Hertogdom Limburg volgen, alle waarschijnlijk in de 13^e eeuw, zoo niet, wat N°. 3 betreft, op het einde der 12^e eeuw, geslagen.

De Numismatici schrijven de munten met den leeuw met dubbelen staart aan Limburg toe.

N°. 1, een kleine Denier of halve Penning, is geheel *monnaie muette*, heeft op de vz. de bovenste helft van eenen leeuw, en op de kz. een kruis, dat in vorm en versierselen veel naar het dusgenaamde Brabandsche gelijk. Tusschen de beenen ziet men eenige versierselen.

Z. weegt 8 korrels en is afgebeeld in de *Revue Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 8.

De N°. 2, naar het schijnt van latere dagteekening, heeft op de vz. eenen

klimmenden leeuw. Op de kz. tusschen de beenen van het kruis het woord:

BTSW

met een streepje boven de laatste letter.

Z. weegt als voren.

Er bestaan er ook met **BTWI** en **BOL**.

De N°. 3, een groote Denier en ongetwijfeld wel de oudste der hier medege-
deelde Limburgsche munten, wordt door sommigen toegeschreven aan Hertog
Hendrik IV, die van 1226 tot 1246 regeerde, doch is waarschijnlijk veel ouder.

Vz. de Limburgsche leeuw zonder omschrift.

Kz. het aan de punten versierde Karlovingische kruis, met vier bolletjes tus-
schen de beenen, in een parelcirkel; het omschrift, waarvan de letters door cir-
keltjes van elkander gescheiden zijn, luidt:

H DV*

Z. weegt 9 korr.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. III, Pl. IX, N°. 5.

De N°. 4 schijnt een zilveren Denier van Hertog Walram IV, (1246—1279)
te zijn.

Op de vz. ziet men den gekroonden Limburgschen leeuw op een driehoekig
wapenschild. Omschrift:

✠ W | TLR | TΩV | S

Kz. een driebandig kruis, tusschen welks beenen de letters:

R O D S ('s Hertogenrade of rode) in het Fransch roldvc

omgeven van een parelcirkel.

Het omschrift is weder:

WT | LR | TΩ | VS ✠

Z. weegt 1,3 w.

Afgebeeld in PIOT, *Notice sur un dépôt de Monnaies découvert à Grand-Halleux*,
(Bruxelles 1847, 4°) N°. 28.

JAN I.

(1261—1294).

Van dezen Hertog, die omstreeks het jaar 1274 Eindhoven stichtte, en in 1283 aan Graaf Floris V afstand deed van zijn leenheerschap over Dordrecht, komt het eerste Charter voor, dat tot de Brabandsche Munt betrekking heeft. Van al zijne voorgangers heeft de tand des tijds niets gespaard, wat met de regeling van Muntzaken in verband staat, en nog betreft het in het *Plakaatboek van Brabant*, I° deel bl. 247, medegedeelde alleen het getal zijner Munters, die in de aloude Hoofdstad van Brabant, Leuven, alsmede te Brussel, werkzaam zouden zijn. Dit Charter dagteekent eerst van Hooimaand 1291, dus uit de allerlaatste jaren zijner, overigens langdurige regering (1).

In 1261 toch erfde hij reeds, volgens overeenkomst met zijnen broeder Hendrik, na den dood van Hendrik III, de regten op den Hertogelijken hoed. Eerst in 1267 keurden echter de Staten van Brabant den afstand goed en kon Jan zijnen plegtigen intogt binnen zijne Hoofdstad Leuven doer.

Zijne munten dagteekenen dus misschien eerst van na gemeld jaar 1267, ten zij men wil aannemen dat de Denier, door ons onder N°. 1 medegedeeld,

(1) In dit Charter komt voor, dat er 40 Munters te Leuven zouden zijn en 40 te Brussel, te zamen dus 80. De Hoogleeraar SERRURE vergist zich daaromtrent in zijne opgave p. 113 van het *Cabinet du Prince de Ligne*. Ook gaf Jan I geene *Ordonnances et réglemens sur la Monnaie et les Monnoyeurs*, maar wel alleen omtrent de laatste; over de munt zelve geen woord. Wanneer men nagaat, dat niet alleen de kosten van 80 Munters over de muntstukken door hen vervaardigd, maar ook de sleischat des Vorsten, moesten omgeslagen worden, dan kan men begrijpen, hoe veel minder de innerlijke dan de courante waarde zal geweest zijn. De Munt voor een geheel Rijk vordert thans, bij meerdere volkomenheid der werktuigen en aanwending van de stoomkracht, veel minder werklieden, dan vroeger die van een enkel Hertogdom, als Brabant was.

zonder naam van Muntplaats, in gemeld tijdvak door hem geslagen zij; misschien is ook de Denier met XN^{W} (Plaat XXXII, N°. 2) alstoen op zijnen last binnen Antwerpen, waar hij de regten van Markgraaf des duagenaamden Heiligen Roomschen Rijks uitoefende, vervaardigd geworden.

Aan Jan I schrijven wij ook toe de ons later door de Heeren De Coster en Michiels medegedeelde munten, op Pl. XXXII onder N°. 1 en 3 afgebeeld.

N°. 1 vz. een leeuw, kz. een eenvoudig kruis, tusschen welks beenen de letter L, verkeerd geplaatst en door eene O gevolgd; verder V en X , gezamenlijk het eerste gedeelte van het woord $\text{L}^{\text{O}}\text{V}\text{X}\text{N}^{\text{IV}}\text{N}^{\text{O}}$.

Z. weegt 5,6 korrels.

N°. 3 is, even als de N°. 2, een Denier, die op de vz. het Hertogelijke driehoekige wapenschild, door het woord OV^{X} omgeven, vertoont, en op de kz. een kruis, tusschen welks beenen de letters:

BRV^{X}

Z. weegt als voren.

Kabinet Michiels van Verduynen te Maastricht.

De munten van dezen Hertog zijn verder vele en veelsoortig. Ook had hij, volgens het bovengemelde privilegie, in 1291, onder 5 Meesters, 40 Munters te Brussel en even zoo vele te Leuven aan het werk. In Limburg, dat hem na den slag van Woeringen (5 Junij 1288) ten deel viel, liet hij te Maastricht en Daalhem, en misschien nog op andere plaatsen, munten.

Omtrent Antwerpen handelden wij vroeger. Zie hier boven.

Zijne munten met den titel van Hertog van Brabant en Limburg, kunnen alleen tusschen 1288 en 1294 geslagen zijn, gelijk mede de munten met de opschriften $\text{W}\text{X}\text{L}\text{I}\text{I}$ en $\text{O}\text{X}\text{L}\text{E}$ in gemeld tijdvak vervaardigd moeten wezen; immers indien het eerste woord betrekking heeft tot *Valkenburg*, iets dat steeds onzeker en ook onwaarschijnlijk is.

Ook te Maastricht heeft, gelijk wij zeiden, Jan I laten munten.

Serrure vermeldt in zijne *Notice du Cabinet du Prince de Ligne*, dat Jan I, in 1283, eene overeenkomst nopens de gemeenschappelijk te Maastricht te vervaardigen munt sloot met Jan van Vlaanderen, Bisschop van Luik. Van deze gemeenschaps-munten zijn er ons echter geene voorgekomen.

De Deniers van den oudsten tijd, of uit de eerste jaren der regering van Jan I, zijn waarschijnlijk de door ons onder N°. 1, 2, 11, alsmede op Plaat XXXII, N°. 1, 2 en 3 afgebeelde munten.

N°. 1 heeft op de vz. alleen eenen klimmenden leeuw; op de kz. een eenvoudig kruis, tusschen welks beenen de letters:

I DV *

Z. weegt 5,6 korrels.

Afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX, N°. 37.

De Muntplaats is onzeker.

N°. 2, geslagen te Leuven, N°. 11 te Maastricht en, Pl. XXXII, N°. 2 en 3, geslagen te Antwerpen en Brussel, zijn van bijna de zelfde type.

N°. 2 heeft rondom een driehoekig schild, waarin een leeuw, en boven welk schild zich een versiersel vertoont, dat veel van een kruisje heeft, (De Heer Michiels te Maastricht bezit er een met een bolletje op die plaats en twee dito met een kruisje van anderen vorm.) tot omschrift: I DV*; de beide anderen hebben alleen DV*. N°. 2 heeft tusschen de beenen van een eenvoudig kruis:

LOVX

N°. 11: TRIT voor *Trijectum* (*Trajectum*, Maastricht.)

Pl. XXXII, N°. 2 TRTW.

aldaar, N°. 3 BRV*

Zij zijn alle Z. en wegen ieder ongeveer 5,6 korrels.

N°. 2 is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 3, N°. 29, en in de *Revue Belge* I, Pl. XI, N°. 4.

N°. 11 in de *Revue Belge* II, Pl. VII, N°. 11.

Pl. XXXII, N°. 2 bij MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, IIIe Deel, (1847) bl. 632. N°. 3 berust bij den Baron Michiels van Verduynen te Maastricht.

N°. 3 volgt waarschijnlijk in ouderdom op de vorige muntjes en is tot dus verre alleen uitgegeven geworden in Mertens en Torfs *Gesch. van Antw.* bl. 631. Wij ontleenden dat muntje aan het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage.

De vz. bevat het driehoekig wapenschild; rondom hetwelk het opschrift:

OV* | BRAB | TITIE

Op de kz. ziet men een eenvoudig kruis, tusschen welks beenen zich bloem- of bladsieraden vertoonen. Omschrift:

MON | ETX | TITIE | WP.

Z. weegt 4,5 korrel of bijkans $\frac{1}{2}$ wigtje.

Afgebeeld bij MERTENS en TORFS, *Gesch. van Antw.* III° Deel bl. 631.

Van deze kleine munt zijn tot heden slechts twee exemplaren bekend.

De N°. 4 draagt op de vz. de afbeelding des Hertogen blootshoofds en tot aan den hals, links, in een parelcirkel. Omschrift:

✠ IOHANNES DEI GRATIA

Op de kz. staat een kruis, gecantonneerd door vier roosjes.

OV* | BRAB | BTIT | TIE

Z. weegt 0,62 w.

Afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX, N°. 38.

N°. 5, een Sterling van Leuven, heeft op de vz. een kruis, dat in het midden der beenen geopend is en als in twee bolletjes eindigt; tusschen deze beenen ziet men de letters:

L O V T

In den rand staat: ✠ I | DEI | GRATIA | TITIE.

dat op de kz., die het Brabandsche wapenschild draagt, aldus vervolgd wordt:

✠ D | V* BRAB | BTITIE | E.

Over den tijd, waarop het *Dei gratia* het eerst op de munten voorkomt, handelt Mader in zijne *Kritische Beyträge zur Münzkunde des Mittelalters*, Th. III S. 183—198, die opgeeft, wanneer deze formule het eerst op de munten der onderscheidene Europeesche landen gevonden wordt. Omtrent Nederlands verschillende gewesten is de groote man minder goed onderrigt geweest, Zoo meent hij, onder anderen, dat deze formule in Brabant eerst in de 14° eeuw voorkomt, terwijl wij hier voorbeelden uit de 13° aantreffen.

Z. weegt 1,25 w.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 3, N°. 30.

Later werd ons door den Heer De Coster medegedeeld de teekening eener afwijkende munt, hebbende in den buitenrand het woord MO | NE | TT en tusschen de beenen des kruises de letters L O V T. Zie dezelve Pl. XXXII, N°. 4.

N°. 6 heeft de zelfde keerzijde als de vorige munt, doch op de vz. staat tusschen de beenen van het kruis:

B R V *

terwijl in den buitenrand gevonden wordt:

✠ || MO || NE || TT

te zamen zullende uitmaken *moneta bruxellensis*.

Z. w. 1,25 wigtje.

Afgebeeld bij PIOT, *Notice de la Découverte de Grand-Halleux*, N°. 32.

N°. 7 heeft rondom het wapenschild het woord RORERT, doch tusschen elke der letters van het woord ziet men een roosje; op de kz. tusschen de beenen des kruises de letters:

B R V *

binnen een parelrand, terwijl in de rondte gelezen wordt:

✠ IO || RT || RES || DV*

Z. weegt als voren, en is afgebeeld bij PIOT, *Découverte de Grand-Halleux*, N°. 30.

N°. 8 en 9 verschillen alleen in de spelling van het opschrift der keerzijde:

BRABANTIE

EN BRABANCIE.

De vz. heeft tusschen de beenen des kruises het voor ons niet duidelijke opschrift:

W T L T

welke plaats wordt hierdoor aangeduid? is het *Walcourt* in Namen? Geenszins.

Er bestaat munt van een Heer Jan van Walincourt (1306—1314), medegedeeld door den Heer R. Chalon en afgebeeld in de *Revue Belge*, T. III, Pl. VII, N°. 7. Anderen meenen dat het de naam *Walterus* is, zijnde die van Wautier,

Walter of Wouter van Berthoud, Heer van Mechelen, een zeer aanzienlijk leenman van den Hertog van Brabant in den aanvang der 14^e eeuw.

In den buitenrand staat weder:

I·D || EI·G || RXTT || IT

Z. beide wegen 1,35 w.

De N°. 8 is afgebeeld bij LELEWEL *Numismatique du Moyen Age*, T. II, page 292; doch ook deze Geleerde schijnt verlegen te zijn met de uitlegging van het woord:

WXLIT

Na het afdrukken onzer Pl. V is ons door den Heer De Coster medegedeeld de teekening eener zeer sierlijke munt met het opschrift WXLIG. Wij meenden dezelve op onze Pl. XXXII onder N°. 5 te moeten laten afbeelden. Men ziet den geheel anderen vorm der letter T, thans G, alsmede eenige andere kleine verschillen, die van zelve in het oog vallen.

De N°. 10 is een Sterling of zilveren penning van Maastricht en heeft op de vz. rondom het wapenschild:

✠ MOHΘ | TT DV✠

voor *moneta ducis*, eene zeer algemeene fout in die dagen.

Op de kz. staat tusschen de beenen van het kruis:

TT R I TT

voor *Trijectum*.

In den rand leest men:

✠ || MO || RΘ || TT

Z. weegt 1,25 w.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 10.

De N°. 10* die, ter zijde van het kleine kruisje in den rand, vier bolletjes, twee aan twee boven elkander geplaatst, heeft, vertoont tusschen de beenen van het groote kruis het opschrift:

TT | R | EI | TT

en is dus eene variëteit.

Wij ontvingen die van den Baron Michiels van Verduynen te Maastricht.

Over den halven penning of denier, onder N°. 11 afgebeeld, handelden wij reeds boven.

De N°. 12 en 13 zijn beide geslagen in het kasteel Daalhem, in Limburg gelegen, misschien eerst na 1288, toen, na de verovering van dit land door Jan I, Daalhem bij Limburg gevoegd werd. Vóór dien tijd was het echter reeds een bijzonder eigendom der Hertogen van Brabant.

In de 12^e eeuw werd het land van Daalhem, Daelhem of Dalhem door de Graven van Hochstade bezeten, die het ter leen hielden, ten deele van den Hertog van Brabant, en gedeeltelijk van den Hertog van Gulik. Gerard, de eerste Graaf van Daalhem, dien men in de Geschiedenis vermeld vindt, leefde omtrent het jaar 1080. Tot in 1227 bleef zijn geslacht dit landschap besturen, doch in gemeld jaar nam Hendrik I, Hertog van Brabant, het kasteel van Daalhem (zonder dat men met zekerheid weet, wat hem daartoe aanleiding gaf) in bezit.

(Misschien is de eene of andere der door ons afgebeelde munten van Hendrik I, aldaar geslagen.)

Koenraad, Aartsbisschop van Keulen, die uit het geslacht van Daalhem was, trok zich de zaak aan; een daaruit ontstane oorlog duurde tot in 1240, wanneer men tot een vergelijk besloot, dat echter niet tot stand kwam. In 1243 eindelijk werd het Graafschap Daalhem, bij koop, door Graaf Dirk II aan Hendrik II, Hertog van Brabant, afgestaan. Hierdoor werd het gedurende 45 jaren met Brabant vereenigd, want in 1288, toen Jan I zich ook van Limburg meester gemaakt had, (deze Hertog draagt den bijnaam van *de overwinnaar*) werd het in Limburg ingelijfd, althans onder het Overmaassche gebied van Brabant gerekend, en is aldaar dikwerf, vooral onder Hertogin Maria, gelijk wij later zien zullen, munt geslagen.

Daar onze munten, blijkens het wapenschild, voor *Brabant* geslagen zijn, kunnen ze ook vóór 1288 vervaardigd wezen.

N°. 12 heeft op de vz. het driehoekig wapenschild met den leeuw van Brabant. Omschrift: na een kruisje, dat zich tusschen twee roosjes bevindt: alleen het woord MOHETT.

Kz. Tusschen de beenen van een kruis, als op de vroegere munten N°. 5, 6, enz. de letters:

ⓓ ⓧ Ⓛ ⓔ̄

In den rand een kruis, dat ter wederzijde twee boven elkander geplaatste bolletjes heeft; verder:

MO || HE || ΠΤ.

De N°. 13 verschilt alleen in de vz. Deze heeft rondom het wapenschild:

✠ ⓓ | V* BRΠ | BΠΩΠΙ | ⓔ

Beide wegen 1,35 wigtje.

Afgebeeld bij PIOT, *Notice sur la Découverte de Grand-Halleux*, N°. 29.

N°. 14 is in voorzijde gelijk aan den laatst voorgaanden.

Op de kz. ziet men tusschen de beenen van het kruis, de letters:

I O h R

en in den rand van boven een kruisje, dat eene roos aan de andere zijde heeft. Het omschrift luidt:

IO | EIG | RΠΠ | IT

Deze munt weegt 1,35 wigtje,

en is afgebeeld bij PIOT, *Notice sur la Découverte de Grand-Halleux*, N°. 33.

N°. 15 is, volgens sommigen, een dusgenaamde *sterling*. Deze muntsoort, eene navolging der Engelsche, waarschijnlijk oorspronkelijk *Easterling* genoemde munten uit het laatste gedeelte der 13e eeuw, kwam zeer spoedig in een groot gedeelte van Europa, en daardoor ook in Nederland, in zwang.

Vz. een met drie rozen in het haar versierd hoofd, van voren te zien, in een parelcirkel, even als de sterlingen der Eduards, Hendrikken, enz., welke men, onder anderen, afgebeeld vindt in BUDING *Annals of the Coinage of Great Britain*, London 1840, 2 vol 4^e, Pl. II en III. Omschrift:

✠ *I*DV* *LIMBURGIE

Kz. een eenvoudig kruis met vier gelijke beenen, die tot aan den rand der munt reiken. Tusschen elk der beenen drie bolletjes, dus te zamen twaalf,

doelende waarschijnlijk op de waarde der munt: van *twalf* onderdeelen der eenheid.

OV* | BRX | BTH | TIE

Z. weegt 1,3 w.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 3, N°. 32.

N°. 16 is eene munt van de zelfde type en dus ook een derde groot of sterling.

Vz.

✠ I*OV*BRXBTHTIE

Kz. alleen het woord:

BRV | *EL | LEH | SIS

d. i. -munt van Brussel.

Z. 1,29 w.

De teekening is ons door den Heer Everaerts medegedeeld.

N°. 17 wordt door den Heer De Coster in het eerste deel der *Revue Belge* toegekend aan Jan I, en wel *uit hoofde van al de verdere, te gelijker tijd gevondene, munten*, die alle met genoegzame zekerheid aan de tweede helft der 13^e eeuw, den leeftijd van Jan I, kunnen toegeschreven worden. Anders meende men (zie ook Piot in de *Revue Belge*, T. II, page 414—415) dat de type van het wapenschild met de vier leeuwen eerst onder Jan III in gebruik zoude gekomen zijn. (Vergelijk het *Annuaire de la Province de Limbourg*, 1829, page 136.) Men raadplege 's mans redenering ter aangehaalde plaatse, page 80 en 81.

Vz. Het gevierendeelde wapenschild van Brabant-Limburg in een parelcirkel.

✠ ·MONETA·IOHANNIS·DVC·

Kz. Een gelijkbeenig kruis, aan de einden als in drie kleine vlammen of sieraden eindigende, mede in een parelcirkel.

✠ BRXBTHTIE·LIMBORGIE·

Z. weegt even als de sterlingen van Jan I, (De Coster, *Revue*, page 80).

Afgebeeld in de *Revue Belge*, Vol. I, Pl. 1, N°. 4.

De N°. 18 en 19 zijn *grooten met den Engel*, d. i. met de *type* der stad

Brussel, terwijl ons vroeger *alleen* munten met den *naam* dier lateré hoofdstad van Braband zijn voorgekomen. Lelewel schreef ze (*Numismatique du Moyen Age* T. II, page 293,) aan Jan III toe, doch wij hebben ze met Serrure (zie *Cabinet du Prince de Ligne*, page 114, en volg.) aan Jan I durven toekennen, daar toch de *grootte munt* in den tijd van dezen Hertog reeds in zwang was gekomen. Men vergelijke de Vlaamsche en Henegouwsche munten van die dagen.

Vz. De Engel, houdende in de regterhand de nagelen van het kruis, en in de linker eene lans; op N°. 18 is deze Engel naar de linker-, op N°. 19 naar de regterzijde gekeerd. Omschrift:

✠ MOXEMTA * BRV*ELLENCS.

Op de kz. van beide vertoont zich een in bloemen eindigend, zeer versierd, gelijkbeenig, uit drie banden zaamgesteld, kruis binnen een parelrand. Omschrift:

✠ IOHANNES : DV* : BRABANTIE :

Z. weegt 2,68 w.

N°. 18 is afgebeeld bij LELEWEL *Numism. du Moyen Age* T. II, p. 293, en bij DEN DUYTS, Pl. 7, N°. 57.

Na het afdrukken der Platen V en VI bekwamen wij nog kennis van de door ons op Pl. XXXII, onder N°. 6 en 7, medegedeelde munten van Jan I.

N°. 6, die wij aan de goedheid van den Heer De Coster verschuldigd zijn, is een namaaksel van de Engelsche sterlingen, eene muntsoort uit de 13^e eeuw.

Vz. een gekroond Koningshoofd, van voren te zien, in een parelcirkel. Omschrift:

✠ MOXEMTA : BRV*ELLER'

Kz. een groot kruis, welks uiteinden het veld der munt in vier deelen scheidt. Tusschen de beenen ziet men binnen eenen parelcirkel:

• I • D V *

in den buitenrand:

✠ DE | BRX | BTR | TIE

Z. weegt 1,3 w.

N°. 7 is de *groot* met den banierdragenden ridder of de dusgenaamde *cavalier*,

eene muntsoort die, onder anderen, voorkomt (doch met zwaard of met lans.)

- van Margaretha van Henegouwen of van Konstantinopel. (1244—1280)
- Boudewijn van Beaumont (1246—1288)
- Jan van Namen (1297—1330)
- Reinoud van Koeverden (1315—1368)
- Jan van Cuinre, waarschijnlijk mede uit den aanvang der 14^e eeuw.

Vz. de Hertog geheel geharnast, op een met een tournookleed gedekt paard, dat daarenboven eene vijfpuntige ster op den kop heeft. De krijgsman houdt een driehoekig schild, waarop de Brabandsche leeuw, op den linker-schouder en in de rechterhand eene lans met een vlaggetje daaraan gehecht.

Omschrift:

✠ IOHANNES DVX BRABANTIE

Op de kz. een Karolingisch kruis binnen een parelrand; om dezen in eenen binnencirkel:

✠ SIGHVM CRVCIS

In den buitenrand:

✠ MORETTA : ANTWERPIENSIS.

Z. weegt 2,4 w.

Afgeb. in MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, III, bl. 633.

En hiermede nemen wij afscheid van de munten, die wij aan Jan I toeschrijven. Het werk van Heylen (1) geeft ons niet het minste licht. In de groote onzekerheid, welke munten aan Jan I, welke aan Jan II, en welke wederom aan Jan III moeten toegeschreven worden: eene onzekerheid, hoedanige ook in andere gewesten heerscht, wanneer Vorsten van den zelfden naam elkander dadelijk opvolgden; — zoo als b. v. in Henegouwen met Willem I en Willem II, in Holland met Willem III en Willem IV het geval is: hebben wij drie Tabellen gemaakt van de gelijktijdige munten der aan Brabant naburige

(1) *Antwoord op het Vraag-Stuk: Aen te toonen de Steden of andere Plaetsen der Nederlanden, in de welke de respectieve Souvereynen Geld-Specien hebben doen slagen gedurende de XIV en XV eeuw, enz. enz. Bruxellis [sic] 1787. 134 pagg. gr. 4°.*

landstreken , als Namen , Henegouwen , Luik , Gelderland , Vlaanderen , Utrecht en Holland ; ook van Frankrijk en Engeland en van eenige Duitsche Staten , zoo als Gulik , Kleef , enz. ; doch ze hebben ons geene voldoende inlichting verschaft.

De munten van Jan I schijnen ook buiten zijne Staten gangbaar geweest te zijn , althans in een Charter van 12 Februarij 1272 , bij van Mieris Deel I , bladz. 360 , lezen wij (het is een verdrag tusschen Jan Van Heusden en Graaf Floris V van Holland) dat eene boete wordt bepaald van twintig Leuvense schellingen (viginti solidi Lovanienses) d. i. natuurlijk van den muntslag van Jan I.

In een Charter van den jare 1277 , voorkomende in het groot Charterboek van Van Mieris , boven vermeld , bl. 392 verso , van het I^e deel , wordt gesproken van „*praedia quae singulis annis valent ad reditus 35 librarum Lovaniensium.*” Verder nog van „*60 librae Lovanienses.*”

JAN II.

(1294—1312).

Deze Hertog , die den bijnaam van *de vreedzame* droeg , heeft gedurende zijne achttienjarige regering , even als zijn vader en voorganger , een aantal verschillende *zilveren* munten laten slaan . De *gouden* en *half-koperen* munten , later in gebruik gekomen , zullen wij eerst tijdens het bestuur van zijnen zoon en opvolger , Jan III , ontmoeten . Alleen de munt onder N°. 13 afgebeeld , en die wij aan Jan II toeschrijven , is van laag biljoen .

Het eenige tot het tijdvak van Jan II betrekkelijke muntcharter is dat , hetwelk men aantreft in het eerste deel der *Revue Belge* , page 44—47 . Het is door onzen Hertog des Zaturdags na St. Maria Magdalena in het jaar 1298 gegeven en bevat geene regeling der munten , maar alleen privilegien of voorregten , aan de Munters verleend .

Heylen is ook niet mild in het geven van ophelderingen. Zie hier alles, wat hij, op bladz. 15 en 16 van zijne Prijsverhandeling, over de munten onder Jan II geslagen, mededeelt:

„Hoewel het getal der speciën onder deézen Hertog gemunt vry niet kleyn „geweest en is, zijn' er doch weynige der zelve bekend, als onder den ge- „meenen naem van *Groote, halve Groote, Lovensche* of *Brabandsche Pennin- „gen* of enkelyk by titel van *Brabandsche*, en alle deéze waren zilvere munte.”

Na nog eenige redeneringen over den kleinen vorm der munten in dezen tijd, en de opgave dat ze meestal een gehalte van *tien* penningen, d. i. $\frac{8}{1000}$, hebben, zegt Heylen ten slotte:

„Dit zoo veel belangt de penningen onder Jan den II gemunt, wiens naem „en weérde wy hier liever opentlyk belyden niet vast te kennen, als die ver- „metentlyk te boeken.”

Gelukkig heeft de Nederlandsche Numismatiek na de tijden van Heylen groote vorderingen gemaakt, door den vereenigden arbeid van vele geletterden; ten gevolge waarvan dan ook de volgende munten aan dezen Hertog toegekend worden, door ons op de Platen VI, VII, XXXII en XXXIII medegedeeld.

N°. 1, een Sterling, heeft op de vz. eene stadspoort, bestaande uit een middelstuk met twee torentjes ter zijde; boven den ingang der poort ziet men drie bolletjes. Sommigen noemen het geheel: *een kasteel*.

✠ · I · DV · ✠ : DE · BR · TB · T · R · T · T · T

Kz. een kruis, dat het omschrift in vier deelen splitst, terwijl zich in elke afdeeling drie penningen of bolletjes vertoonen.

MOR | ET · T · T | BR · V | ✠ · EL ·

Z. weegt 1,36 w.

Afgebeeld (doch minder juist) bij GHESQUIÈRE, Pl. IV, N°. 6; LELEWEL page 37, N°. 1; DEN DUYTS, Pl. 5, N°. 44.

Volledigheidshalve vermelden wij hier de beide volgende afwijkende lezingen: 1^a. een sterling met het opschrift:

✠ · I · DV · ✠ : DE · BR · TB · T · R · T · T

1^b een dito met

✠ · I · DV · ✠ : DE · BR · TB · T · R · T · I ·

N°. 2 is een Sterling van Maastricht.

Vz. eene stadspoort of kasteel als op N°. 1, doch met drie lelien boven de drie uitstekende punten, en met eene cirkelvormige figuur onder de poort.

✠ MONEETA * TRZIECTEN

Kz. een kruis, als op N°. 1, doch met drie bolletjes, en negen ringvormige figuren tusschen de beenen.

SIG | NVM | CRV | CIS

Z. weegt 1,1 wigtje.

Afgebeeld bij GRESQUIÈRE, Pl. V, N°. 9, en in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 9. SERRURE geeft in het *Cabinet du Prince de Ligne* de zeldzaamheid op als R³.

Er komen ook exemplaren voor, die op de uitstekende punten op de vz. kruisen in plaats van lelien vertoonen.

N°. 3 een zilveren Denier of Penning, van welken sommigen meenen, dat hij, even als dergelijke volgende, reeds door Jan I zoude geslagen zijn, na de verovering van Limburg in 1288; en wel omdat er munten met deze type van den Luikschen Bisschop Jan van Vlaanderen (1282—1292) voorkomen.

Vz. gedeeld wapenschild, links de leeuw van Braband, regts die van Limburg, achter elkander geplaatst.

• DV* • | LIMB | VRGIE.

Op de kz. deelt een kruis (tusschen welks beenen een parelrand met vier klaverblaadjes,) het veld der munt in vier gelijke deelen.

DV* | BRX | BXXN | TIG.

Afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX, N°. 40, en bij DEN DUYTS, Pl. 3, N°. 33. SERRURE geeft de zeldzaamheid op als R¹. Hij vermeldt ook (bladz. 116), eene variëteit met vier roosjes tusschen de beenen des kruises en deze als R². Wij hebben die nader afgebeeld op Pl. XXXII, onder N°. 1, en eene andere variëteit onder N°. 2.

Z. weegt 1,2 w.

N°. 4 vz. afbeelding als de vorige, doch omschrift:

OV* | BRAB | ANTIQ

Kz. als de N°. 3, doch tusschen drie beenen des kruises versiersels, die Serrure lelien noemt; tusschen het *derde* en *vierde* been een roosje.

✠ MO | NEM | TLO | VTR

Afgebeeld bij den DUYTS, Pl. 3, N°. 34. SERRURE schat deze R³ en noemt haar *Sterling*.

Z. weegt 1,05 w.

De N°. 5 heeft de zelfde vz.; op de kz. zijn thans vier lelieblaadjes tusschen de beenen geplaatst. Omschrift:

MOQ | ENT | TRT | WP'

SERRURE noemt deze munt, welker zeldzaamheid hij als R² opgeeft, een *Sterling*. Afgebeeld bij DEN DUYTS Pl. 3, N°. 35.

De N°. 6 brengen wij volgens Serrure, (*Cab. du Prince de Ligne*, page 117 N°. 42) tot Jan II; Den Duyts daarentegen tot Jan III. Wij hebben getracht, in de onzekerheid, welke er bestaat omtrent de munten welke aan Jan I, II en III moeten toegeschreven worden, eenig licht te verkrijgen door het samenstellen van onze boven medegedeelde Tabellen; doch, gelijk wij zeiden, die verschaffen weinig licht.

De vz. dezer munt dan bevat een wapenschild met vier leeuwen, twee Brabandsche en twee Limburgsche.

MOQ | ENT·BR | V*ELIS

De letters zijn door onzen lithograaph, door Den Duyts misleid, te groot afgebeeld. De Heer van der Meer, te Tongeren, meldt ons dat ze kleiner moeten zijn.

De kz. heeft in het midden een Karolingisch kruis in een parelrand, om welken:

✠ SIGRVM : CRVCIS

In den buitenrand:

✠ IOHANNES : OV* : BRABANTIQ

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 4, N°. 41. SERRURE, die de zeldzaamheid als R⁴ opgeeft, noemt haar *Groot*.

Z. weegt 1,48 w.

N°. 7. De helft der vorige munt, is in type daaraan ook gelijk. Het is een *halve groot*.

Deze munt komt zeer zelden voor.

Z. weegt 1,2 w.

N°. 8. Vz. het Brabandsch-Limburgsche wapenschild in een rand van twaalf ronde schildjes, (door versiersels van elkander gescheiden,) waarop zich lelien vertoonen.

Kz. Twee reijen omschriften om een Karlovingisch kruis, door parelcirkels van elkander gescheiden :

binnenste rei: ✠ BRABANTIE DV✠.

buitenste rei: ✠ ROMEN: DOMINI: ROSTRI: SIT: BENEDICTVM

Afgebeeld bij DEN DUYTS Pl. 3, N°. 36. SERRURE noemt ze *groot* en schat ze van R⁴.

Z. weegt 3,99 w.

N°. 9. Vz. een kasteel of eene stadspoort met twee torens aan de zijden, in een rand van twaalf schildjes, op elk van welke zich drie bolletjes vertoonen. Omschrift:

✠ MOHETT: BRV✠EL'

De kz. gelijk aan die der vorige munt.

SERRURE noemt dezelve een Toursche groot en schatte de zeldzaamheid in 1847 op R³.

Z. weegt 3,88 w.

(Er bestaan ook exemplaren met lelien in den rand.)

Op Pl. XXXII, geven wij, onder N°. 3, de ons door den Heer De Coster medegedeelde teekening van den halven groot.

N°. 10 is aan de vorige gelijk met uitzondering dat dezelve tot omschrift heeft:

✠ ΜΟΝΕΤΑ : ΠΡΙΟΪΑ

en dat de rand twaalf schildjes met lelien bevat.

De kz. is mede de zelfde; alleen wordt op sommige exemplaren het eerste woord van het binnenste opschrift aldus gelezen:

ΒΡΑΒΤΗ : ΠΙΕ.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, II, Pl. 7, N°. 12, en bij DEN DUYTS, Pl. 5, N°. 47.

Z. weegt 3,6 w.

Deze munt komt weinig voor.

Van de N°. 9 deelen wij op Pl. XXXII een halve mede.

N°. 11 heeft op de vz. een kerkportaal, of kasteel of stadstoren. Omschrift:

✠ ΜΟΝΕΤΑ * ΤΩΩΡΡ'

Kz. een aan de uiteinden breed uitlopend vierbeenig kruis in een parelcirkel, het kruis gecantonneerd door drie bolletjes, dus in het geheel twaalf.

ΙΟΪ | ΒΡΑ | ΒΑΩ' | ΟΥ*

Afgeb. in MERTENS en TORFS, *Geschied. van Antw.* II° deel (1846) bl. 144.

Z. weegt 2,8 w.

N°. 12 is weder een Denier of Penning.

Vz. een kasteel, kerkportaal of stadspoort.

✠ ΜΟΝΕΤΑ : ΒΡΥ*ΕΛ'

Kz. het kruis, dat zeer gelijkbeenig, zeer eenvoudig en breed is; het wordt binnen eenen parelrand besloten. Omschrift:

✠ ΒΡΑΒΤΗΠΙΕ : ΟΥ*

Z. weegt 2,8 w.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 5, N°. 48.

N°. 13 is eene ons, door onduidelijkheid, lang raadselachtig geblevene munt. Zij heeft veel van de *moneta duplex*, hoedanige men in Frankrijk sloeg onder de regerin-

gen van Filips Augustus en Lodewijk VIII (1180—1226); ook, doch met bijvoeging van een woord achter *duplex*, onder Filips den Schoone of Philippe le Bel (1285—1314.)

Vz. Onder eene lelie :

LOMRE
IKZE

In den rand staat :

MONETA : BRV*EL'.

De kz. bevat een vierbeenig, overal even breed, kruis, buiten welks uiteinden zich eenige sieraden als bloembladen vertoonen. Omschrift :

✠ IOHANNIS DVCIS.

Z.B. weegt 1,1 w.

Den tijd der vermelde Fransche munten in aanmerking nemende en bedenkende dat de typen niet eensklaps, maar langzamerhand door naburige Vorsten overgenomen werden, meenen wij deze munt tot de regering van Jan II te moeten brengen.

Het is een zeldzaam stuk, door ons bekomen uit een' vond van een aantal munten, zoo als men dacht meest uit de 14^e eeuw, op het strand van het eiland Walcheren, en wel bij het dorp Zoutelande, ontdekt.

Tot dusverre zijn ons slechts twee exemplaren dezer munt bekend geworden.

N°. 4, op Pl. XXXIII, die misschien reeds tot de laatste jaren der regering van onzen Hertog behoort, heeft op de vz. het vierveldig wapenschild, omgeven door het navolgende, door klaverblaadjes van elkander gescheiden, opschrift :

* IK * DV* * BR * *

Op de kz. ziet men een in bloemen eindigend, uit drie banden zaamgesteld, kruis, tusschen welks uiteinden :

MO | RE | RO | VT

en verder tusschen de beenen :

L O V $\bar{\text{K}}$

makende aldus uit: *Moneta nova Lovaniensis.*

Z. weegt 1,2 w.

Medegedeeld door den Heer DE COSTER.

N°. 5, aldaar, is eene munt, *denier* of *sterling*, volgens de type van Arnoldus, Graaf van Loos, staande onder het opper-leenheerschap van den Hertog van Brabant.

Vz. het gedeelde wapenschild van Loos en Chiny. Omschrift:

✠ G * OMES * D * LOSS

Kz. een eenvoudig kruis, dat het veld der munt in 4 deelen splitst. Tusschen die beenen vier klaverblaadjes, gevat in een parelrand, en verder in den buitenrand het opschrift:

OV* • BRT | BTR | DIE :

Op Pl. V, deel II der *Revue Belge*, komen drie dergelijke munten voor, doch die hebben op de kz. het omschrift: *Arnoldus Comes*. De Heer Perreau zegt aldaar op bladz. 99, dat de bedoelde Arnoldus, Arnold VIII was, die van 1280—1328 regeerde.

Er is dan geen twijfel, of onze munt had, door het omschrift van *Brabant*, ook wettigen koers in dat land, iets, wat met de munten van Loos, zonder die vermelding, het geval niet zoude geweest zijn.

N°. 6 is een *groot*, afgebeeld naar het eenige tot dusverre bekende exemplaar, dat zich in een zeer slechten toestand bevindt in de verzameling van den Heer De Coster te Mechelen.

Vz. de Brabandsche leeuw op een wapenschild. Van het omschrift is alleen zichtbaar:

✠ RENT VERPIE

Op de kz. vertoont zich een kruis binnen het dubbele randschrift:

✠ IOHANNES * OV*

en

. . . . DOMINI BENEDICTVM

Z. weegt

Afgebeeld bij MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, III deel, (1847) bladz. 632, doch die schrijven deze munt aan Jan I toe.

N°. 7 een *Denier* of *zilveren Penning*, heeft op de vz. den Brabandschen leeuw in een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : ANTWERPIEN

Kz. een eenvoudig gevoet kruis verdeelt het veld der munt in vier gelijke deelen. Tusschen de beenen des kruises in den rand:

OV* · L | OT · BR | TBTQ | · LOMB

Z. weegt 1 w.

Afgebeeld bij MERTENS en TORFS, *Geschied. van Antw.* IIe deel (1846) bl. 147, die aldaar dit muntje aan Jan II of aan Jan III toeschrijven.

N°. 8 een *groot*, heeft op de voorz. het Brabandsch-Limburgsche vierveldig wapenschild in een parelkringel. Omschrift:

MORETTA : OPIOI : LOVANIENSIS

Op de kz. deelt een eenvoudig, doch schuins geplaatst, kruis het veld der munt in vier gelijke deelen. Tusschen de beenen staat:

· I · D V *

en in den buitenrand:

: BRAB | TQTT · | LIRV (sic) | RGIE

De teekening dezer munt is ons welwillend door den Heer DE COSTER medegedeeld.

Z. weegt 2,2 w.

N°. 9 heeft de zelfde afbeelding als de vorige munt en schijnt de helft derzelve te zijn. Omschrift der voorzijde:

MOR | ETTL | OVTR

Kz. ✠ DE | BRB | BTR | TIT

Door den Heer DE COSTER medegedeeld.

Z. weegt 1,1 w.

N°. 10 eindelijk is eene *groot*, gemeenschaps-munt tusschen Jan I, Graaf van Namen (1297—1330) en onzen Hertog van Brabant.

Vz. De type der Toursche grooten, het kerkportaal. Omschrift:

✠ IOHES · CO'S · RTMR

De rand is, als bij deze soort van munten genoegzaam altijd, geborduurd met lelieschildjes.

Kz. het kruis, omringd door twee omschriften; in den binnensten rand staat :

✠ BRABANTIE : DV ✠

in den buitensten :

✠ HOMEH : DOMIHI : HOSTRI : SIT : BEDEDICTVM

Z. weegt 2,9 w.

Deze conventiemunt is, als uit de verzameling van den Heer DE COSTER, beschreven in de *Revue Belge*, T. I, page 302.

JAN III.

(1312—1355).

Wij zijn genaderd tot eenen Vorst, die het eerst in Brabant gouden munten, en wel zeer prachtige, heeft laten slaan, zoodat dezelve tot voorbeelden in andere landen, met name in het Graafschap Holland, genomen werden.

Eerst zullen wij over de gouden munten, daarna over de zilveren en nog later over de biljoenen handelen.

Omtrent het regt van de geele of gouden munt, aan onzen Hertog door Keizer Lodewijk van Beijeren verleend, lezen wij bij Heylen, bladz. 19, dat hij in een oud Handschrift het navolgende gevonden had :

„Ludovicus de Bavaria IIII Imperator indulisit et auctoritate cesarea concessit Johanni, hujus nominis III, duci Brabantiae, ut sub nomine ejusdem imp. et armorum imperii insigniis in oppido Antverpiensi posset facere cudi *monetam auri*, sicuti ipse dux Johannes ejusdem indulti vigore fecit ibi cudi per Falconem de Pistorio *Scuta aurea*, quae in vulgari theutonico *Faucons Schilde* sive *Antwerpsche Schilden* nuncupantur.”

Wij zullen hierop nader terugkomen.

Vóór de regering van Jan III schijnt men, waar het den Hertog of hem, aan

wien hij de Munt verpacht had, lustte, munt geslagen te hebben. Dus ook op Vorstelijke kasteelen, en verder *selon son bon plaisir*. Immers ware dit zoo niet geweest, dan zouden wij niet lezen in het Charter van Jan III, van het jaar 1314, uitgegeven door *Butkens*, in zijne *Prewes des Trophées de Brabant*, bl. 137: „Item dat men niet maecken en sal noch slaen in Brabantt eenigen „ pennick TEN SY binnen vryen STEDEN VAN BRABANDT, ende met raede der „ voorsz. steden ende lande.“

Zulks blijkt dus eene voorziening te zijn geweest tegen tweederlei misbruik, althans als zoodanig beschouwd in het oog der meer en meer magtig wordende steden.

Als onder Jan III geslagene gouden munten vermeldt Heylen alleen (bladz. 17—19): *dobbele gude moutoenen, enkele moutoenen* en *Antwoerpsche schilden*; wij kennen echter ook van dezen Hertog *Johannesguldens*, ook wel *kleyne guldens van Florentien* genaamd.

Wij deelen deze muntsoort, zijnde eene der oudste, mede onder N°. 1.

Vz. Johannes de Dooper met den kruis staf in de hand, ten voeten uit, en met een nimbus om het hoofd.

S : IOHT | HHES B.

Achter deze laatste letter vertoont zich het muntteken, *een leeuwenkop*, van voor ons onzekere beteekenis. Is het de leeuw van Brabant?

Kz. de Florentijnsche kelie, als op de munten dier stad.

✠ I · DV ✠ · BRABT.

G. weegt 3,5 w.

N°. 2 een *groot Lam*, (de naam van *dubbel Lam* is minder juist, gelijk ons de Hoogleraar Serrure (*Cab. du Prince de Ligne*, page 120) leert, dewijl deze muntsoort meer weegt dan het dubbel der *enkele* of *kleine Lammen*.)

Deze muntsoort is alleen aan Nederland eigen, en komt buiten Brabant mede nog voor in Gelderland, Henegouwen en Holland.

De kleine lammen of *aignels* komen in Frankrijk reeds voor onder de regeringen van den Heiligen Lodewijk, van Philippe le Bel, Louis Huttin, Philippe le Long en vooral onder Charles le Bel.

Op de vz. ziet men het *lam Gods*, dat de zonden der wereld draagt, met

den heiligenkrans of nimbus om het hoofd, en hebbende eene versierde kruis-
vaan achter zich, met een vlaggetje daaraan, benevens de woorden :

ΙΟΗ' ΔΥ*

in een cirkel van dertien bogen; alles weder gevat in een parelcirkel. Om-
schrift in den rand :

✠ ΑΓΝ • (e) ΔΕΙ • ΩΥΙ • ΠΟΛΛΙ • (s) ΠΕCΤΑ • (peccata) ΜΥΔΙ • (mundi)
ΜΙSΕΡΕΡΕ • ΝΟΒ' (nobis)

Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt, ontferm U onzer.

Op de kz. vertoont zich een kruis met drie strepen, welks beenen aan de
einden omgekeerd zijn en in klaverbladen eindigen, terwijl vier lelien tusschen
de beenen en eene roos in het hart gezien worden. Dit een en ander is ge-
vat in een versiersel, zaamgesteld uit vier uitspringende hoeken, door vier halve
cirkels van elkander gescheiden. Ter zijde van iederen uitspringenden hoek
ziet men aan de buitenzijde twee lelien. Omschrift:

✠ *ΠC * ΒΗCΙΤ * *ΠC * ΡΕCΗΤ * *ΠC * ΙΗΡΕΤΤ.

Christus overwint, Christus regeert, Christus beveelt.

Afgebeeld bij GHESQUIÈRE, Pl. III, N°. 1; DEN DUYTS, Pl. 5, N°. 45;
Cabinet de Vienne, p. 94, N°. 13, en Supp. p. 43, N°. 8; SERRURE, *Cabinet du
Prince de Ligne*, Pl. II, N°. 3.

G. weegt 5,4 w. volgens DEN DUYTS, en 6,52 volgens SERRURE. Daar nu
het gewigt van de kleine moutoen bedraagt 4,6, zoude, indien de wigt bij DEN
DUYTS juist is opgegeven, terwijl ook de diameter van den *grooten moutoen* bij
SERRURE breeder dan die bij DEN DUYTS is, deze laatste misschien tot eene an-
dere uitgifte behooren.

SERRURE schatte deze munt in 1847 als van R⁵.

N°. 3 is de *moutoen*, ook wel eens *enkele* of *kleine moutoen* genaamd. Dezelve
is in afbeelding en opschriften gelijk aan den *grooten* of dusgenaamden *dubbelen
moutoen*.

Afgebeeld bij DUBY, Pl. LII, N°. 2; *Cabinet de Vienne*, p. 94, N°. 9, en
Suppl. p. 43, N°. 8.

G. weegt 4,65 w.

SERRURE schatte in 1847 hare zeldzaamheid op R³.

Wat nu betreft den juisten tijd wanneer, de plaats waar, en het gewigt en gehalte, waarop deze muntsoort geslagen is, lezen wij bij Heylen bladz. 17 en 18 het navolgende:

„Deéze, ook genaamd *mattoenen*, *moutons*, en *gulde Lammen*, na het lam „daer zy mede bestempeld waeren, zyn gemunt geweest tot Vilvoorden omtrent „het jaer 1330 op den alloy van 23 karaten en ten minsten 6 greyn. Hun „gewigt moest wezen ruym 4 engelsche, 12 asen, waer uyt ligtelyk afte- „meten is hunne inwendige weérde.“

„Wat den tijd hun'er slag aengaet, mits men vóór het jaer 1330 (myns „wetens) van geene *Brabandsche Moutonen* gewag en vind, en korts daer nae, „die al geduerig in de oude schriften ontmoed worden, gisse ik hun omtrent „het voórs. jaer gemunt te wezen, ende dit tot Vilvoorden, zoo in verscheyde „brieven [charters] uytdrukkelyk word te kennen gegeéven, onder andere in „eenen des jaers 1361, welken behelst deéze woórd: „*recognovit se ven-* „*didisse Beatrici Reyneri unum mutonem aureum legale*m et dativum [d. i. „dien men uitgeven kan of gangbaar] *boni et justi ponderis monete domini* „*ducis Brabantie de Filfordia.*“

Zeer belangrijk is het, omtrent deze muntsoort te lezen, wat de Heer Ghesquière schrijft in zijne: *Mémoire sur trois points intéressans de l'Histoire monétaire des Pays-Bas*, page 122—125.

Zijne redeneringen komen daarop neder, dat de dubbele moeten ongeveer de waarde van twee Hollandsche Dukaten had, en van genoegzaam even fijn goud vervaardigd was.

N°. 4 is een *Antwerpsch schild*, vermeld bij Heylen bladz. 18, doch waarvan geen oorspronkelijk stuk tot 's mans kennis was gekomen.

Dat men echter onder Jan III zulke gouden stukken vervaardigde, blijkt uit het medegedeelde t. a. p. uit eenen brief van het jaar 1354: „promise- „runt N. 36 aureos denarios Antverpienses cum 4 leonibus bonos et legales, wel- „ke nae alle schyn gevoerd zullen hebben den naem van *Schilden*, wezende „deéze in de volgende eeuw aldaer zeer gemeen ende onder Antonius weder „hermunt.“

Heylen haalt verder eenige regels aan uit een stuk van het jaar 1350, bij

Van Mieris voorkomende, om aan te toonen welke ongeveer de waarde dezer *Antwerpsche Schilden* is geweest. Deze regels luiden als volgt:

„Zal hebben (Margaretha, Moeder van Hertog Willem van Beyeren) 200 „kleyne guldens van Florentien, gave van goude en gewigte jof 4 *gul-* „*dens schilde* goed en gave van goude en gewigte als in Vlaenderen en *Brabant* „gaet, en gaen zal voór 5 kleyne guld. voórsz.“

Aangezien nu 5 guldens van Florentie ongeveer 28 guldens waardig waren, en deze met 4 Antwerpsche schilden gelijk stonden, zoo zal de waarde van de laatstgenoemde munt op ongeveer zeven guldens komen.

Uit het boven aangehaalde door Keizer Lodewijk van Beijeren, Gemaal van Margaretha, zoo even vermeld, aan Hertog Jan III verleende verlof tot het slaan van gouden munt, hebben wij gezien dat de Antwerpsche schilden of *scuta aurea* vervaardigd waren door zekeren Falco of Faucon of Valk de Pistorio; wanneer dit laatste woord *Pistoja* gespeld ware, zouden wij denken aan eenen Italiaanschen Kunstenaar uit de stad Pistoja geboortig.

De muntsoort der *schilden* was, toen ze in Brabant in zwang raakte, reeds onder Filips van Valois (1327—1350) in Frankrijk en onder Lodewijk van Crecy (1322—1346) in Vlaenderen in gebruik. In Holland komt zij eerst voor onder Willem V (1345—1359.) In Gelderland onder Reinoud III (1343—1361).

Vz. de Hertog met de Hertogelijke kroon gedekt, gezeten in eenen versierden Gothischen zetel, vlak van voren te zien, houdt in de regterhand een ontbloot zwaard, terwijl zijne linker rust op het zaamgestelde wapenschild van Brabant-Limburg, *zijnde de vier leeuwen, waarvan boven melding is gemaakt.*

✠ MONT ✠ (voor *moneta*) IOH̄IS ✠ (voor *johannis*) DEI ✠ GR̄A ✠
BR̄B̄T̄R̄C̄ĪE ✠ DVC (verkorting van *ducis*)

Munt van Johannes, door Gods genade, Hertog van Brabant.

Kz. de gewone type der *gouden schilden*, *écus* of *chaises*, (gelijk men ze ook noemt om den zetel, waarin de Vorst gezeten is; later noemde men ze *clinc-* *kaerts* of *klinkerts*, van wege hun geluid;) — is een fraai gebloemd kruis in

een versiersel van vier bogen, in welker inspringende hoeken zich weder versierselen, als uit drie blaadjes bestaande, vertoonen.

✠ *PC : VIHCIT : *PC : REGHTT : *PC : IMPERTT.

Dit opschrift, uit den tijd van den Heiligen Lodewijk, is onder de regering van onzen Hertog in vele landen op de munten geplaatst geworden.

G. weegt 4,6 w.

Wat de *zilveren* munten, onder Jan III geslagen, betreft, Heylen maakt melding van *zilveren dobbel-Moutoenen*, welke waarde gelijk zoude geweest zijn aan die van de Albertus-Hollandsche guldens, d. i. aan den goudgulden onder Hertog Aalbrecht van Beijeren in Holland geslagen.

Doch zulke *zilveren* munten, dat is stukken van zoo groote waarde, hebben nergens in Europa in de middeleeuwen bestaan; zelfs de grootste zilveren munt, welke daarna geslagen is, en wel te Genua, heeft nauwelijks de waarde van vier gulden.

Het schijnt echter, dat er, door welken Vorst dan ook, moutoenen van zeer *bleek goud*, en dus van een zeer *slecht gehalte*, geslagen zijn geworden, die dan ook natuurlijk door de kooplieden (die *op den duur* toch de waarde der munt *bepalen*) op veel minder prijs gesteld werden, dan de moutoenen van zuiver of bijna *fijn goud*. — Van daar de vergissing van den goeden Heylen.

Dit is ook het geval geweest, naar men ons van eene geloofwaardige zijde verzekerd heeft, met den zoogenaamden *zilveren moutoen*, die voorkomt op den Catalogus van de Muntverzameling des Graven van Renesse Breidbach, getiteld: *Mes Loisirs*, T. III, onder N°. 22774.

Heylen vermeldt, bladz. 20, deze zoogenaamde *zilveren moutoenen* eerst uit Registers van de jaren 1380 en 1392. Het zijn dus waarschijnlijk stukken, niet uit den tijd van Jan III, die reeds in 1355 overleed, maar uit de troebele dagen der regering van Wenceslaus en Johanna. Vergelijk hetgeen Heylen zelf daaromtrent op bladz. 21 te kennen geeft.

De anders zoo verdienstelijke man heeft zich ten opzichte van zijne *dobbele en enkele zilveren moutoenen*, ook in hetgeen hij (bladz. 20) nopens derzelve groot-

te, als die der latere *Kroonen* hebbende moeten evenaren, zegt, ongetwijfeld zeer vergist.

Wat de wezenlijk bestaan hebbende zilveren munten van Jan III betreft, zoo vermeldt Heylen daaromtrent de volgende:

Zilveren Peeters (op deze zullen wij straks terugkomen.)

Grooten.

Ook deze zullen wij later nader beschouwen, aangezien Heylen daaromtrent alleen het volgende zegt:

„De penningen van deézen naem zyn te alle tyde bekend geweest, maar zoo „gemeen hunnen naem was, zoo onzeker en veranderlyk was hunnen alloy en „gewicht. De weérde deézer hebbe nergens kunnen vast ontdekken; maer uyt „de halve, die onder den zelve Prins gemunt zyn, is die wel af-te-meéten, ge- „merkt men de weérde, zoo wel als naem, in evenredenheyd gewoon was te „stellen: dus kóóme tot de halve.”

Halve Grooten.

„Ten jaer 1336 besloot Jan den III met Willem Graeve van Henegouw en Hol- „land (1), te doen maeken eene munt, die in hunne wederzydsche onderhoorige „landen zoude loop hebben de 2 voor 1 Grooten: deéze *halve Grooten* hielen in „alloy 9 deniers fyn zilver, en weégde 1 engelsche 9 greyn ruym.”

„Bewys hiervan geeft de ordinantie alsdan gemaekt, luydende deswegens al- „dus: Que monnoye doit estre blanc de mer d'argent de dix solz et 4 deniers „(dat is 124 in 't mark) de compte à marc de Troyes et à 9 deniers d'argent „le Roy, [d. i. $\frac{667}{1688}$] et courroit cil blanc denier par tous nos pais *les deux* „pour un gros. By Mieris T. 2, blz. 575” (2).

(1) D. i. Willem IV, die van 1334—1345 regeerde. De overeenkomst is van 9. Ja- nuarij 1336 en te vinden bij VAN MIERIS II, 575.

(2) Wij deelen de geheele overeenkomst niet mede, omdat die bij VAN MIERIS, ter aange- haalde plaatse, kan nagelezen worden. Oorspronkelijk was het wel ons voornemen geweest om *al* de Muntcharters, hetzij vroeger gedrukt of niet, als Bijlagen tot deze Verhandeling te laten volgen, doch wij bepaalden ons later, wegens de te groote kosten, alleen tot de dusverre niet uitgegevene stukken.

Welke deze munten geweest zijn, is ons tot heden niet gebleken. Bij Alkemade komt, onder de munten van Willem IV, niet één stuk voor, dat aanduidt eene gemeenschaps-munt geweest te zijn. Ook *in originali* is ons eene dusdanige munt nimmer voorgekomen.

Misschien is de gemeenschaps-munt alleen met den stempel van Willém, als de magtigste der beide Vorsten, geslagen, en dan zoude Hertog Jan toch ook eenen Waradijn in de muntplaats hebben kunnen aanstellen, om voor zijne belangen (zijn aandeel in de sleischat of droit de seigneurriage en het rigtige allooi volgens de overeenkomst) te waken. Men vergelijkte de munten bij Alkemade Pl. XXIII, N°. 6 en 7, die wij voor *halve Grooten* houden.

Wij zullen later zien, welke munten *in Brabant* geslagen zijn onder de regering van Jan III.

Heylen laat verder volgen (bl. 22):

„Ten jaere 1339 wierd'er om meer gemak des koophandels in 't verband „tusschen Vlaenderen en Brabant besloóten van eene gemeene munt te maeken, „voór deéze twee voors. landen. De penningen in Vlaenderen wierden geweér- „deerd door de Brabanders en die in Brabant door de Vlaemingen. Men munte „die te *Gend* ende tot *Loven*, onder deéze omschriften op de Vlaemsche: *Joannes Dux Brab. Gandavum*. Ende op de Brabantsche: *Ludovic. Comes Flandriae. Lovanium* (Butkens, *Troph.* T. I, blz. 428. Des Roches, *Epit.* T. 2, blz. 205.) „Den naem en weérde deézer hebbe niet beschreéven gevonden; maer van deé- „ze nog eenige overgebleéven zynde, en zelfs (zoo ik meene) onder de oogen „der doórl. H. H. Academisten berustende, is de weérde hun beter bekend, „als ik hier de zelve kan by schrift uytdrukken. Ondertusschen ik ben van „gevoelen dat deéze den gemeenen naem van *Groote* zullen gevoerd hebben.”

De bevestiging omtrent eene gemeenschaps-munt van Vlaenderen en Brabant, in de eerste helft der 14e eeuw, vinden wij in de door ons op Pl. XXXIV onder N° 6 afgebeelde, later uitvoerig te beschrijven, *groot met den leeuw*: Vz. Een staande leeuw, boven welken een klein dubbel arendje, enz., enz., verder door de onder N°. 28 te vermelden munt van Gend en Halen, die tot den tijd van Jan III schijnt te behooren en door ons althans daartoe gebragt wordt.

Op blz. 287 van de Tome II der *Numismatique du Moyen Age* van den grooten Lelewel, lezen wij:

„Le conte Loys de Cressi (1322—1346), dit le manuscrit de Sanderus
„[een H. S. vroeger door Lelewel aangehaald], forgea deniers d'argent divers et
„entre autres un denier sur lequel estait dung coste escript *Gandavum* et de
„l'autre coste *Lovanium*, et ce pour une alliance qu'il avait faict avecq le duc
„de Brabant.”

„Je ne sais pas si les espèces de cette monnaie mixte sont retrouvées, mais
„j'y vois les indices des relations intimes qui influèrent sur les types de tous
„les Pays-Bas.”

Dit schreef Lelewel in 1835. Men ziet dat deze munt nog bestaat.

Omtrent deze zelfde gemeenschapsmunt lezen wij bij Ghesquière in zijne *Pièces Justificatives*, page 188—190:

„Letteren van verbande tusschen Jan III, hertoghe van Brabant, etc. en
„Lodewyck grave van Vlaenderen, Nevers &c. Gendt, in 't jaer 1339, 3 De-
„cember.”

„Art. V. Item hebben wy gheordonneert, omme die Coopmanschepe ende
„neeringe te houden binnen de voorsz. twee landen, datmen ordonneren ende
„slaen sal EENE GEMEENE MUNTE goet ende weerdich, die haeren loop hebben
„sal in beyde de landen voorsz. De welcke sal blyven staende in een point
„sonder verwandelen t'eeuwelycken daghe, oft het ne waere by gemeene con-
„sente ende overeendraghen van beede de Princen, ende van beede de geele
„landen boven gheseyt. Ende daer toe salmen nemen ende kieser twee personen
„van elcks Heeren weghe voorseyt, ende eenen persoon uut elck van de drye
„goede steden van Brabant voornoemt, dats te wetene Leuvene, Bruessel ende
„Antwerpen: Ende van Vlaenderen, dats te weten, Gendt, Brugghe en Ypre,
„die waerdyne daer af wesen sullen.... Ende sullen haer assaye doen loyalyk
„ende in goeder trouwe, ende op den eedt, die zy daer af doen sullen, tallen
„tyden datmense vermaken of vernieuwen sal. Daerby is te wetene, dat „al-
„le andere munte, sonder dese, die loop hebben sullen binnen de voorsz.
„twee landen, gepryst ende gewardeert sullen wesen naer haere rechte weerde
„ende pryse vander ghemeener munte voornoemt.”

Ghesquière laat hierop volgen:

„Cet extrait nous porte à croire, qu'avant 1339 il y avoit un corps de monnoyeurs tant à Gand, Bruges et Ipres, qu'à Louvain, Bruxelles et Anvers. Il seroit fort à souhaiter que l'on découvrit un assez grand nombre de monnoies frappées vers ce temps-là dans les dites villes de Flandre et de Brabant, pour être à même de donner une notion complete de la valeur tant intrinsèque que numéraire de ces espèces, en un mot, de l'état de la monnoie qui a eu cours vers 1339 dans ces deux grandes Provinces des Pays-Bas. Cet extrait nous apprend aussi, que quoique le Brabant fût soumis à un Prince, différent de celui de Flandre, la monnoie de Brabant avoit cours en Flandre, et vice-versa celle de Flandre en Brabant; qu'enfin le but de cet arrangement étoit l'avantage du commerce réciproque de ces deux belles Provinces.»

De boven uitgedrukte wensch van Ghesquière is, althans voor een groot deel, vervuld, dank zij de onvermoeide pogingen der Heeren Lelewel, Verachter, Den Duyts, Serrure, Piot, Everaerts, Perreau, De Coster, om van anderen thans niet te gewagen.

En hiermede eindigen wij de *algemeene* mededeelingen over de zilveren munt van Hertog Jan III, welke wij hier en daar konden opsporen. Gaan wij thans over om de door ons afgebeelde munten nader *elk afzonderlijk* te beschouwen.

N°. 5 is een Toursche groot of dusgenaamde Tournoois.

Vz. een kerkportaal of stadspoort (indien dit laatste de ware zienswijze is, zoude de afbeelding dan ook kunnen doelen op het munten binnen *steden?* waartoe Jan III zich, gelijk wij boven zagen, plegtig verbond; en dan zouden alle deze munten tot *zijne* regering kunnen behooren,) benevens het opschrift:

✠ MONETA * TROUW*

alles binnen een geborduurden rand, zaamgesteld uit twaalf schildjes, waarop bladsieraden (?) voorkomen.

Op de kz. een Karolingisch kruis in het midden van twee reijen omschriften, weder gevat tusschen twee parelcirkels.

Binnenste rand:

✠ IOH' * BRABAN' * DV*

Buitenste rand:

✠ B̄H̄DICTV̄ : SIT : HOM̄E : DHI : DRI : DEI : IH̄V : *PI.

d. i. gezegend zij de naam onzes Heeren Gods Jezus Christus.

Afgeb. bij DEN DUYTS, Pl. 5, N°. 45.

Z. weegt 3,8 w.

SERRURE noemt deze munt *Antwerpsche Groot* en schat haar als van R³.

Eene dergelijke munt, doch met $\text{X} \text{R} \text{N} \text{W} \text{P}'$ op de vz.; met het enkele: $\text{B} \text{R} \text{T} \text{B} \text{T} \text{N} \text{T} \text{I} \text{E} \text{D} \text{V} \text{*}$ in den binnenrand, en met ✠ HOMEH : DOMIHI : HOS-
TRI : SIT : BEHEDICTVM op den buitenrand der kz. vindt men afgebeeld bij
MERTENS en TORFS, *Gesch. van Antw.* IIIe deel, bl. 633. Wij geven aan de-
ze zeldzame munt, ons te laat bekend geworden, hier het N°. 5*.

Op Pl. XXXIII, deelen wij, onder N°. 2, ook de afbeelding van een *Antwerpsche Groot* mede, die echter tot de regering van Jan II zoude kunnen gebragt worden. Vz. als van Pl. VI, N°. 8. Op de kz., die van de zelfde type is als die der gemelde N°. 8, staat thans: ✠ MOHETT * $\text{X} \text{R} \text{N} \text{W}'$.

Afgebeeld bij MERTENS en TORFS, *Gesch. van Antw.* IIe deel, bl. 146.

N°. 6. Een *denier*, heeft op de vz. een kerkportaal (P) in een versiersel van vier bogen met dubbele lijnen, binnen een paretrand.

✠ MOHETT * $\text{X} \text{R} \text{O} \text{W} \text{E} \text{R} \text{N}$ (andere hebben $\text{X} \text{R} \text{O} \text{W} \text{E} \text{R} \text{P}$)

Kz. een kruis, dat de legende snijdt; tusschen de beenen twaalf ringjes of holle rondten en een parelcirkel; buiten dezelve:

$\text{I} \text{O} \text{H}' \mid \text{B} \text{R} \text{X} \mid \text{B} \text{T} \text{N}' \mid \text{D} \text{V} \text{*}$.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 4, N°. 37.

Z. weegt 1,26 w. Bij SERRURE R⁴, die ze *Sterling* noemt.

N°. 7. Vz. Het ronde wapenschild van Brabant-Limburg in een parelcirkel.

✠ MOHETT : IOH̄TNNIS : DVCIS.

Kz. een Karolingisch kruis, omringd door twee regels omschriften binnen parelcirkels:

✠ IOH̄TNNES : DV*

en van buiten:

$\text{R} \text{O} \text{M} \text{E} \text{N} : \text{D} \text{O} \text{M} \text{I} \text{N} : \text{S} \text{I} \text{T} : \text{B} \text{E} \text{N} \text{E} \text{D} \text{I} \text{C} \text{T} \text{V} \text{M}$.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 7, N°. 56.

Z. weegt 2,6 w. SERRURE schat haar R⁴ en noemt ze *Groot*.

Later zijn wij op het denkbeeld gekomen, dat deze munt wel ouder dan Jan III zoude kunnen zijn en tot de regering van Jan II moeten gebragt worden.

N°. 8. Vz. Het Brabandsch-Limburgsche wapenschild, van boven en aan de beide zijden versierd met zes klavertakjes, aan ieder van welke een blaadje zichtbaar is.

✠ IOHES : DV* : BRABT' : ET : LEB'

Dit laatste is eene verkorting van *Lemburgi* voor *Limburgi*.

Kz. een kruis, dat als uit drie banden is zaamgevoegd, eindigende aan de vier beenen in klaverblaadjes, ter zijde van welke zich fleurons vertoonen. Tusschen de beenen des kruises:

L O V K

Omschrift in den buitenrand:

✠ MO | NEM | T : RO | VT :

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 4, N° 42.

Z. weegt 2,09 w. SERRURE, die ze *Leuvensche groot* noemt, schat haar R².

Een *Leuvensche groot*, of misschien dubbele groot, is de munt door ons afgebeeld op Pl. XXXIII, onder N°. 3.

Vz. Een groot wapenschild met 4 leeuwen, dat bijna het geheele veld der munt vervult. Omschrift:

DV* | BRAB | TONTIS

Kz. Een fraai versierd, in bloemen eindigend, door bloemsieraden gecantonneerd, binnen eenen parelcirkel besloten, kruis. Omschrift:

✠ MORETT : LOVTNIES : IOHTNRES.

Een zonderling opschrift, hoedanig onder de Brabandsch-Limburgsche munten op deze soort alleen voorkomt. Medegedeeld door den Heer DE COSTER.

De N°. 9, 10, 11 en 12 zijn alle gelijksoortige *Sterlingsche Deniers* of *Penningen*.

Zij hebben op de vz. het Brabandsch-Limburgsche wapenschild, en daarom:

DV* | BRAB | TONTIS

Op de kz. een kruis uit drie banden bestaande en, even als op N°. 8, (doch thans veel fraaijer) eindigende in klaverblaadjes en fleurons.

N°. 9 heeft tot omschrift:

✠ MORETTA : LOVANIENS' (voor *Lovaniensis*)

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 4, N°. 38.

Z. weegt 1,35 w. Is eene zeer algemeen voorkomende munt, waaruit men bijkans zoude kunnen opmaken, dat in die dagen het Leuvensche Munthuis betrekkelijk het meest opleverde.

N°. 10 heeft tot omschrift:

✠ MORETTA : BRV*ELLEQ'

Afgeb. bij DEN DUYTS, Pl. 4, N°. 39.

Z. weegt 1,4 w. SERRURE schat deze *Brusselsche Sterling* als van R¹.

N°. 11 heeft tot omschrift:

✠ MORETTA : TRAJECTORS (*Trajectensis*)

d. i. munt van Maastricht.

Afgeb. in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 15.

Z. weegt 1,26 w. SERRURE schat deze Maastrichtsche Sterling als van R².

N°. 12, geslagen in het kleine stadje Halen in Limburg, heeft tot omschrift:

✠ MORETTA : H*ALENS' (bij SERRURE R⁴.)

deze komen ook voor met H*ALENSIS (afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 4, N°. 40; bij SERRURE R².) en met H*ALEQ' (bij SERRURE R⁴.)

Z. wegen alle 1,26.

N°. 13 vz. het Brabandsch-Limburgsche wapenschild in een versiersel dat uit zes bogen bestaat:

✠ MORETTA : ROVA : BRABANONIE

Kz. Twee regels omschriften. In het midden een eenvoudig vierbeenig kruis, dat het binnenste omschrift in vier deelen scheidt.

Buitenste rand:

✠ I • LONT' : BRAB' : LEMB' : DV* : A : MCIO (op andere A : MTRCIO)

Binnenste rand:

SAC | RI · I | MPE | RII

Deze munt levert ons een der eerste voorbeelden van de vermelding van

Lotharingen, alsmede van het *Markgraafschap Antwerpen* op eene munt uit de 14^e eeuw. Wij zullen die verder nog dikwerf ontmoeten.

Afgebeeld bij DEN DUYTS. Pl. 7, N°. 58.

Z. weegt 1,58. SERRURE schatte deze *Groot* in 1847 als van R⁴.

Bij nader inzien meenen wij, in strijd met het gevoelen van den Heer De Coster, (*Revue Belge*, T. VI, p. 215—235,) dat de door ons afgebeelde munt eigenlijk een namaaksel, en de legende, gelijk die in het *Cabinet du Prince de Ligne* voorkomt, de eenige ware is.

N°. 14, *een groot*. Vz. het Brabandsch-Limburgsche wapen binnen een versiersel van vier bogen, te zamen eene soort van schild uitmakende; buiten de inspringende hoeken der bogen ziet men vier kleine rondten.

✠ MONETA : ROVA : ANTWERPIEN'

Kz. in het midden een klein vierbeinig Karolingisch kruis; rondom hetzelfde in den binnenrand:

✠ IOH' : DEI : GRV' : DV*

in den buitenrand:

✠ LOM : BRAB : LOMB : AG : MARCIO : IMPERII

Afgeb. bij GHESQUIÈRE, Pl. IV, N°. 8; DEN DUYTS, Pl. 7, N°. 54. Overgenomen bij MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, Deel III, bl. 145.

Z. weegt 2,63. SERRURE schatte deze *groot* in 1847 als van R³.

N°. 15 als de vorige, doch met het omschrift:

✠ MONETA : ROVA : BRABTNCIE

op de voorzijde.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 7, N°. 55, en bij MERTENS en TORFS, *Gesch. van Antw.* Deel III, bl. 148.

Z. weegt 2,37 w. SERRURE schatte de zeldzaamheid dezer munt niet, als komende in 1847 niet voor in het Kabinet van den Prins de Ligne.

N°. 16 is een *halve groot*. De afbeelding is de zelfde als van N°. 14.

Z. weegt 1,31 w. Is *zeer zeldzaam*.

N°. 17 *dito*, is in afbeelding als de N°. 15.

Z. weegt 1,4 w. Is *zeer zeldzaam*.

Wij ontleenden die aan het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage.

N°. 18 is, (even als N°. 19) eene zeer bijzondere muntsoort.

Vz. Een Koningshoofd met lange haren en eene kroon op het hoofd, vlak van voren te zien, gevat in een versiersel, dat uit zes bogen bestaat, die in de zamenkomende hoeken klaverblaadjes hebben.

✠ MONETA • NRT • ANTWERP'

Kz. Een kruis, tusschen welks vier beenen zich twaalf bolletjes vertoonen, en dat het binnenste omschrift doorsnijdt.

SIG | NVM | CRV | CIS (1)

In den buitenrand:

✠ BHOICTV : SIT : HOMEN : OHI : NRI

De Hoogleeraar Serrure zegt omtrent deze munt (2):

„ Parmi les pièces, que nous avons attribuées à Jean III, il en est une qui a déjà exercé l'attention des savants, mais qui attend encore jusqu'ici une explication appuyée sur des preuves authentiques et incontestables. C'est le gros à tête, qui porte l'inscription: MONETA NRT ANTWERP'. Feu Mr. Willems l'a déjà publié (3). Ce savant, et plusieurs numismates avec lui, n'hésitent pas à y voir une monnaie commune frappée par notre Duc Jean III de Brabant et le Roi Edouard III d'Angleterre, pendant le séjour de ce Prince en Belgique. Les mots *moneta nostra* indiquent positivement que c'est une monnaie de convention, mais quels sont les Princes qui l'ont fait fabriquer? Froissart nous rapporte qu' Edouard III fit faire monnaie d'or et d'argent à Anvers, à grand foison. Divaeus (4) et après lui Grammaye (5) et Le Roy disent, en parlant du séjour du roi d'Angleterre en Belgique: *Pecuniam quoque ea hieme Antwerpiae cudi jussit imagine sua et imperatoris signatam* (6). Ainsi, d'après ces auteurs, Edouard III fit frapper à Anvers, une monnaie commune avec l'empereur Louis V de Bavière. »

(1) Dit opschrift van *Signum Crucis* is eigen aan de 14e eeuw. Op Nederlandsche munten vinden wij het ook, doch mede later.

(2) *Cabinet du Prince de Ligne*, p. 99.

(3) *Belgisch Museum* 1840, blad. 300.

(4) *Rerum Brabanticarum*, lib. XIX, p. 157. (5) *Antiq.* lib. III, c. 9.

(6) *Notitia Marchionatus*, p. 90. M. Chabouillet, dans le T. III, p. 280, du *Cabinet de l'amateur et de l'antiquaire* a reproduit également les mots de Froissart. — [Wij

„ Est ce à eux que l'on doit attribuer le gros qui nous occupe? nous n'oserions l'affirmer. ”

„ Cette question sera peut-être décidée un jour, par la découverte de nouveaux renseignements historiques ou de monnaies inconnues jusqu' à présent. ”

Zeker is het, dat de hier thans voorkomende type geheel Engelsch is en ook tot den tijd van Eduard III behoort. Dat deze Vorst, die drie jaren op het vaste land vertoefde, met onze Nederlandsche zaken veel uitstaande had, blijkt onder anderen, behalve uit zijn verbond met den Hertog van Brabant tegen den Franschen Koning, uit het huwelijk zijner zuster Eleonora of Alionora met den Gelderschen Hertog Reinoud III; van welke Vorstin, als voogdes van Reinoud III, wij twee verschillende geldstukjes mededeelen in onze Afdeeling *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*.

Tot op de regering van Jan III zijn de Brabandsche Muntcharters en Muntrekeningen, immers voor zoo verre ons bekend is, zoo goed als alle verloren. Wij willen hopen dat de geleerde Archivist van Antwerpen, de Heer F. Verachter, ons uit de oude papieren dier stad in zijne *Muntgeschiedenis van het Markgraafschap en de Stad Antwerpen* eenige ophelderingen, ook op dit punt, zal kunnen mededeelen.

Afgebeeld bij WILLEMS, *Belgisch Museum*, bl. 300; DEN DUYTS, Pl. 6, N°. 51.

Z. weegt 1,87 w. SERRURE noemt haar *Antwerpsche Groot*, en schatte ze in 1847 op R³.

N°. 19. Heeft op de vz. geheel de zelfde type als het vorige muntstuk, doch het omschrift dier vz. is thans:

✠ MORETT + BRV*ELLENSIS

Terwijl er op de kz. geen dwarsstreepje boven RRI gezien wordt.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 6, N°. 52.

Z. weegt 1,76 w. SERRURE schat deze *Brusselsche Groot* R².

Op Pl. XXXIII deelen wij, onder N°. 1, eene koper biljoenen munt uit het Kabinet des Heeren Verachter te Antwerpen mede, misschien gemeenschaps-

nemen de vrijheid, door de ondervinding geleerd, hierbij aan te merken, dat men de details omtrent de opschriften of afbeeldingen op munten, bij *Kronijk-Schrijvers* voorkomende, niet altijd *letterlijk* moet opvatten. Zoo ook misschien hier niet het: *imagine sua et imperatoris signatam.*]

munt van onzen Brabandschen Hertog, en Filips van Valois, Koning van Frankrijk, te Antwerpen vertoevende. De vz. is gelijk aan die van Pl. VIII, N°. 18; doch de keerzijde heeft tot legende in het kruis:

PH | LIP | PVS | RE*

in den buitenrand:

✠ B'NDICTV : SIT : enz.

doch tusschen de beenen van het kruis zijn geene drie bij elkander geplaatste bolletjes, als in N°. 18 en 19 van Pl. VIII.

N°. 20 is een *Maastrichtsche Groot*.

De vz., die zeer afgesleten is, (tot dusverre schijnt men slechts twee exemplaren dezer munt te kennen) stelt voor den Bisschop St. Servatius, staande op een door hem verslagen monster. In de eene hand blijkt hij een staf, in de andere een sleutel te houden. Aan zijne beide zijden vertoont zich het Brabandsch-Limburgsche wapenschild.

MOQ : DVC · BRAB · IQ : TPPIECMO ·

Kz. een Karolingisch kruis in een parelcirkel; rondom dezen twee regels omschrift:

Binnenste rand:

✠ · I · LOT' · BRAB' · LYMB : DV*

weder in een parelcirkel.

Buitenste rand:

✠ BNDICTV ROMEI : DNI : RRI : DEI : IHV : *PI

Deze munt is afgebeeld, doch zeer verfraaid of liever te duidelijk gemaakt, op een los plaatje, door wijlen den Pastoor Stiels te Maastricht, in wiens bezit deze munt vroeger was, aan zijne vrienden vereerd en ons welwillend medege-deeld door den Heer Baron Michiels van Verduynen te Maastricht. Verder in het *Annuaire du Limbourg* van 1829, *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 13, (doch in den tekst wordt, naar het schijnt, eene afwijkende munt beschreven.)

Z. weegt 2,4 w.

De Heer A. Perreau noemt deze munt *gros real*; om welke reden is ons onbekend.

N°. 21 mede eene munt van Maastricht.

Vz. De Brabandsch-Limburgsche leeuwen in een parelcirkel:

✠ MO IOHANNIS DVCIS

Kz. rondom een in een parelcirkel gevat Karolingisch kruis:

✠ MONETA TRENT

eene zonderlinge verkorting voor *Trajectensis*, doch ons mede reeds vroeger voorgekomen.

In den buitenrand:

ROMEN DO MEDICTV

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VII, N°. 14.

Z. weegt 2,6 w.

De Heer Perreau zegt t. a. p. page 354 omtrent deze munt:

„Gros ou Maestrichter Schild de la collection de M. Serrure.”

N°. 22 de *zilveren Peter*, muntsoort, waarvan wij vroeger (zie bl. 74) gewaagden; omtrent deze zegt Heylen bladz. 21:

„Deéze geslaegen onder Jan den III oft misschien nog vroeger, hielen in „alloy 11 deniers, 8 greyn en weégde 2 engelsche, 12 asen.”

Ten onregte schrijft Ghesquière op bl. 162 deze munt, die hij *Petre d'argent de Louvain* noemt, aan Jan I toe. In diens dagen toch (1261—1294) kende men deze type met het zoo zeer versierde kruis op de keerzijde nog niet, die eerst onder Jan III in gebruik kwam.

Vz. De Apostel Petrus ter halver lijve, met een boek in de regter- en een sleutel in de linkerhand, binnen een versiersel van vijf bogen; vóór zich heeft hij het Brabandsch-Limburgsche wapenschild.

✠ S : PETRVS : LOVTNIERCIS

Kz. Een zeer versierd kruis, uit drie banden bestaande, hebbende in het hart een roosachtig sieraad en aan de einden bloemversiersels. Tusschen de beenen als vier bloempjes.

✠ · I · DV · : LONT' : BRAT' : LEB' : ET : MTRCIO (een ander heeft TRCIO)

Afgebeeld bij Ghesquière, Pl. IV, N°. 5; DEN DUYTS, Pl. 6, N°. 49.

Z. weegt 3,87 w. SERRURE schat deze *Leuvensche Groot met den St. Pieter* op R⁵. Waarschijnlijk heeft men deze munt, die thans in vele kabinetten in biljoen voorkomt, in der tijd nagemaakt, althans er zijn in 1847 te Mechelen

niet minder dan ongeveer 200 nagemaakte gevonden; zie *Revue Belge*, T. VI, page 216 (1).

N°. 23. Heylen, noch eenige andere ons bekende schrijvers, maken melding van het vierde gedeelte van den *zilveren Peter*, hetgeen men verzekert dat uit den zelfden vond als de voorgaande afkomstig zoude zijn. Het moet, indien ze bestaan heeft, eene *zilveren* munt geweest zijn.

Vz. als van den geheelen Peter, doch het omschrift is thans:

✠ STANIVS PETRVS

Kz. kruis als van het vorig nummer, doch het strekt zich zoo verre uit dat het de legende in vier deelen snijdt.

I · O | V* | BR | TB'

Z. (Immers waarschijnlijk, doch het door ons afgebeelde exemplaar is biljoen, en weegt 1,15 w.)

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 6, N°. 50.

N°. 24. Vz. een klimmende leeuw, waar boven een kleine arend, omringd door eenen geborduuden rand van dertien schildjes; in het bovenste een leeuwjtje, in de overige een bloemversiersel.

MONETA BRABAN'

Zoude deze arend eenig muntteken zijn? heeft dezelve betrekking op Antwerpen? Den kleinen leeuw in den rand houden wij voor bloot sieraad of herhaling van den grooten leeuw.

Kz. een lang vierbeenig onopgesierd kruis, dat het binnenste opschrift in vier deelen splitst. Omtrent dit laatste is hier op te merken, dat voor het eerst 's Hertogen eerste naamletters IO door het bovenste been des kruises van elkander gescheiden voorkomen, en wel als volgt:

O' DV | * · IO | II' · BR | TB' · I

(1) De Heer De Coster meent t. a. p. dat deze biljoenen munten eene wettige landsmunt waren, aangezien er zonder dit geen dusgenaamd koper- of gering geld in die dagen zoude bestaan hebben; doch zoodanig waren onze N° 26, 27 en 28. Daarenboven, waarom zijn de legenden van bijna al die te Mechelen gevondene munten zoo uitermate fautief? — Juist doordien ze het werk van valsche munters zijn.

Buitenste rand:

✠ BNDICTV : SIT : NOMS : DNI : NRI : IHV : ✠PI.

Afgebeeld bij GHESQUIÈRE, Pl. IV, N°. 7; DEN DUYTS, Pl. 6, N°. 53; ook bij MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, Deel III, bl. 148.

Z. weegt 3,52 w. SERRURE schat deze groot met den leeuw R^a.

N°. 25. Vz. voorstelling als van de N°. 24, doch de rand bestaat uit twaalf schildjes, waarin eene soort van klaverblaadjes.

MONETT · BRV*ELLN (voor *Bruxellensis*)

Kz. als de vorige doch met:

DV* | BRN | BTR | TIC

In het omschrift in den buitenrand ziet men een streepje boven de letter N van het woord DNI.

Z. weegt 4,09 w. Is uiterst zeldzaam.

Niet minder zeldzaam, ja, naar wij meenen, uniek en alleen in driedubbele zwaarte bij den Heer De Coster (vroeger bij den Heer Verachter) aanwezig, door ons afgebeeld op Pl. XXXIII, N°. 4.

Vz. de leeuw, waar boven de arend. Omschrift:

MONETT BRV*ELL

Op de kz. tusschen de beenen van het kruis:

IOH' | DV* | BRN | BTR'

In den rand weder:

✠ BNDICTV enz.

N°. 26. Eene munt van zilver biljoen, waarvan wij onderscheidene exemplaren of zelve bezitten, of in handen gehad hebben; eenige derzelve waren van verzilverd koper, en dus niet van biljoen of allerlaagst zilver.

Vz. Een kasteel of eene stadspoort met twee torentjes.

✠ DV* BRBTRNME

Kz. Een Karolingisch kruis in een parelcirkel.

✠ MONETT : hTLENS

Een ander exemplaar, door ons op Pl. XXXIII, onder N°. 5 medegedeeld, heeft tot omschrift op de vz.:

✠ MONETT : BRV*ELLE

Op de kz. ziet men, tusschen de twee bovenste tusschenruimten van het kruis, de letters :

I O

d. i. Johannes Dux.

In den rand staat :

✠ DV✠ : BRABANTIE

Z.B. weegt als voren.

Medegedeeld door den Heer DE COSTER.

SERRURE schatte de eerste munt in 1847 als van R⁴.

Z.B. weegt 1,1 w.

N°. 27 heeft op de vz. eene voorstelling als volgt :

• I •

DV✠

• B •

in een parelcirkel en verder in den buitenrand :

✠ MORETT • DVPLE✠

Dit *duplex* is het zelfde als de latere (monnoye) *double* bij de Franschen. De uitdrukking *duplex* komt mede bij de Franschen dikwerf voor. Misschien is het ten onregte dat wij *deze* munt tot de tijden van Jan III bragten, en dat wij die beter aan zijnen voorganger hadden toegekend.

Kz. een kruis, dat aan de einden in bloemen eindigt, even als op de boven onder N°. 9, 10, 11 en 12 beschrevene zilveren deniers. Zulks was dan ook de reden, waarom wij *deze* munt tot de regering van Jan III, en niet van die van een der drie overige Hertogen van dezen naam, brengen. Wij kunnen ons vergissen. Omschrift :

✠ TROUWERPIERS

Afgebeeld op eene Plaat van een onuitgegeven werk des grooten LELEWEL's over de biljoenen Nederlandsche munt, alsmede in MERTENS *en* TORFS, *Gesch. van Antw.* IIIe deel, (1847) bl. 632, (die *deze* munt aan Jan I toekennen.)

K.B. weegt 1,15 w.

Op Pl. XXXIV deelen wij, onder N°. 6, de bewuste, op bl. 75 en 76 vermelde, gemeenschaps-munt van Vlaanderen en Brabant mede. De *groot* heeft namelijk op de vz. eenen leeuw, boven welken de dubbele Rijksarend (waar-

schijnlijk voor Vlaanderen.) De rand bestaat uit een borduursel van schildjes, alle gebloemd, met uitzondering alleen van het bovenste schildje, waarin een leeuwte. Ter regterzijde van den leeuw staat:

GANDEN

ter linker:

LOVANI (voor *Gandensis* en *Lovaniensis*.)

Op de kz. aan de regterzijde tusschen de beenen van het kruis:

LVD' COH'

ter regterzijde:

IOH' DV*

in den buitenrand:

✠ BRDICTV : SIT : ROMS : ORI : ORI : IHV : *PI

Z. weegt 2,6 w.

N°. 28, eene gemeenschaps-munt van Brabant en Vlaanderen, die wij in de bovengemelde overeenkomst wel vermeld vonden, als zullende geslagen worden te Gend en te Leuven; doch van eene, die te Gend en Halen (eene kleine plaats in Limburg) vervaardigd zoude worden, vonden wij geene melding.

Vz. een klimmende leeuw: ✠ MORETT : GANDENSIS

Kz. als van N°. 26, een Karolingisch kruis in een parelcirkel:

✠ MORETT : HALENS.

K.B. weegt 1,2 w.

Wij kennen deze munt uit eene Plaat, in het boven vermelde onuitgegeven werk van LELEWEL over de biljoenen Nederlandsche munten.

De munt van Brabant schijnt in deze dagen eenen goeden naam buitenlands, immers in Frankrijk, gehad te hebben. Zie het Charter van den Franschen Koning Filips van Valois, van Junij 1347, te vinden in de *Revue Belge*, T. I, page 54 en 55. Reinoud II, Hertog van Gelre, bezigde ten jare 1340 ook *Brabandsche* munters, waarschijnlijk ten gevolge van zijn huwelijk met de dochter des Heeren van Mechelen. Wij deelen het oorspronkelijk stuk mede in den tekst bij onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*.

WENCESLAUS EN JOHANNA.

JOHANNA ALLEEN.

(1355—1383—1383—1405.)

In den jare 1355 volgde Johanna, erfdochter van Hertog Jan III, in 1347 gehuwd met Wenceslaus (1) van Luxemburg, haren vader in de regering over Brabant en Limburg op.

Zij verloor haren echtgenoot in 1383 en regeerde verder, kinderloos, tot den jare 1405 alleen.

Men moet wel onderscheid maken tusschen de munten, die zij gezamenlijk met haren echtgenoot, en die, welke zij na diens overlijden liet slaan.

De muntordonnantien en muntmeesters-rekeningen uit deze regeringen zijn ons, immers voor een gedeelte, overgebleven.

Den 24 November 1380 gaven Wenceslaus en Johanna een Charter omtrent het slaan van Munt. Zie hetzelfde in de *Revue Belge*, T. I, page 56—58. Van omstreeks het jaar 1381 dagteekent eene Remonstrantie der Staten van Brabant ter zake van de Munt. Zie *Revue Belge*, T. I, page 58, 59; ook een Charter aldaar; page 181—188.

Den 19 Mei 1381 verscheen eene Ordonnantie van de nieuwe zilveren munten. Zie het in de *Revue Belge*, T. I, page 188—189.

Den 6 Junij van het zelfde jaar werd een Charter van Wenceslaus en Johanna, omtrent de Munt uitgevaardigd. Het is opgenomen in de *Revue Belge*, T. I, page 192—198.

In dat zelfde jaar een dito voor Maastricht, in de gemelde *Revue*, 't zelfde deel, page 198—200; dat de Bisschop van Luik, Stephanus, aldaar reeds zeer vroeg het jus monetae had, blijkt uit de *Revue Belge*, T. I, page 349—353.

(1) In oud-Nederlandsche stukken *Wencelijn* genaamd.

De gouden munten onder Wenceslaus en Johanna, tusschen 1356 (eerst op den 3 Januarij diens jaars deden gemelde Echtelingen, na den dood van Jan III, hunne plegtige intrede binnen Leuven) en 1383 geslagen, zijn ten getale van drie verschillende.

N°. 1 is het *gouden lam* of de *moetoen*, ook de *agnet* genaamd. De Heer Serrure verzekert ons, dat, hoewel de naam van Wenceslaus alleen daarop voorkomt, de munt in Vilvoorden geslagen is. Bewijs hiervoor hebben wij niet gevonden. Alleen lezen wij in het Charter omtrent de Maastrichtsche munt: „In al der voegen dat [d. i. gelijk als] onse *dobbele moitoene* waren gefor-
„meert ende geteikent, die wy lestwerf te Vilvoorden deden slaen.”

Hier is dus wel spraak van te Vilvoorden geslagenen *dobbele moetoenen*, maar niet van *enkele*, gelijk er ons hier een voorkomt.

Bij Heylen lezen wij alleen in de noot op bladz. 25:

„An. 1382 naer dat Wenceslyn Loven belegerd had en die voór hun mis-
„daed geschat op 80000 Mottoen, syn die in 't eynde des jaers aldaer gesla-
„gen, en hadde elc stuc cours voór 54 *grootte* of placken Brab.”

Deze waren dus ook, volgens de waardebeplating, dubbele moetoenen.

En dit is alles wat wij lezen over de moetoenen van Wenceslaus, behalve de dubbele, op zijnen last in Maastricht geslagen, waarvan Heylen spreekt in de noot op bl. 25, (uitvoeriger vermeld in het boven aangehaalde Charter) en waarvan muntmeesters waren Jan van Weerde en Henrik Meeus (in het Charter: Janne van Weert en Henric Mees, poirteren van Tricht). Deze Maastrichtsche moetoenen, waarvan tot dusverre geene meer bekend zijn, zouden alleen door „enigherhan-
„de clein teiken dair in te prenten” onderscheiden zijn „van den dobbelen moi-
„toen van Vilvorden.”

Gaan wij thans over tot de beschrijving van den Wenceslaus moetoen.

N°. 1. Vz. als van den moetoen van Jan III, onder N°. 3, op Pl. VII beschreven, doch thans met het opschrift:

WEN DV✱.

Kz. verschilt alleen in kleinigheden (wat de sieraden aan het eind der beenen des kruises betreft) en in het gemis der kringen, van de N°. 3, op Pl. VII.

Afgebeeld bij SERRURE, *Cabinet du Prince de Ligne*, Pl. I, N°. 2; DEN DUYTS, Pl. 8, N°. 59.

G. weegt 4,56 w. SERRURE meldt dat deze *agnet* van R^s is.

Op Pl. XXXIV deelen wij een goudgulden van Wenceslaus mede, van de zelfde type als die van Jan III, door ons op Pl. VII, onder N°. 1, afgebeeld; doch als muntteeken komt hier op de voorzijde eene kroon voor. Het omschrift op de kz. is: ✠ WIRG | ELI · DV ✠. Deze munt is ons in tekening door den Heer DE COSTER medegeedeeld.

N°. 2, de *gouden Peter*, heeft op de vz. de zelfde afbeelding als op de vz. des *zilveren Peters*, onder N°. 1 van deze plaat, onder de munten van Jan III, beschreven; alleen bestaat het versiersel thans uit negen, aan de binnenzijde met lelien versierde, bogen, en komt de Luxemburgsche leeuw in het derde kwartier voor; N°. 1 en 4 zijn Boheme en Limburg; N°. 2 is Brabant.

✠ WENCZELAVS · Z · IOHANNES · DEI · GRA · BRAB · DV · CES ·

Kz. Een kruis met omgebogene en aan het einde in bloemen eindigende beenen; in het midden een roosje en op ieder been een rond, dat uit vier gelijke deelen is zaamgesteld. Een onkundige zoude het geheel moeilijk als versierd kruis herkennen.

✠ *P'G : VIHCIT : enz.

Afgebeeld in het *Supplement au Cabinet de Vienne*, p. 44, N°. 7. Bij DAMOBEAU, tab. III, N°. 4; DEN DUYTS, Pl. 8, N°. 60.

G. weegt 4,06 w. SERRURE schatte deze munt in 1847-als van R².

Heylen zegt bl. 23 dat: „deze gulden of Lovensche Peters [zij zijn binnen Leuven geslagen geworden] in allooï hielden 23 karaten 8½ grein en in gewigt 2 engels 20 azen haalden.”

In eene evaluatie van 1889 staat: „Peeters de Louvain — 36 gros;” dus gulden zij in dat jaar 36 grooten of, zoo als wij nu zouden zeggen, 18 stuivers of f 0.90. Volgens de *goudswaarde* zoude de Peter thans ruim f 6 gelden.

In eene noot bij Heylen t. a. p. lezen wij:

„Daer zijn in de munt van Brabant sedert April 1380 tot 1381 geslagen „goude Peeters van 23 karaten 9 greyn, ende van 60 in 't marc.”

Daar de volgende Peters, zoo verre wij hebben kunnen ontdekken, niet meer voorkomen, nemen wij hier ook deze regelen over:

„Een ander M.S. meld: „dat 'er onder Joanna uyt kragt der ordinantie de „dato 3 Jun. 1392 zyn gemunt geweest in de munte van Vilvoorden Peeters „van 75 stuk in 't marck.“ Om welke te onderscheyden men waerschynelyk daer „naer den naem van *Wenceslaus Peeters* aen éénige gegeéven vind.“

Ghesquiére zegt, dat de door ons afgebeelde Peter waarschijnlijk omtrent het jaar 1364 geslagen is. Zie *Trois points*, enz. page 148.

N°. 3 is een zeer zeldzame goudgulden van Maastricht.

Vz. Het afbeeldsel van den zittenden St. Servatius, beschermheilige van Maastricht; in de regterhand houdt hij eenen sleutel, in de linker een kromstaf; achter hem ziet men een' fraaijen Gothischen zetel, terwijl aan de bencenkant van den zetel, ter wederzijde, als takjes klaver (of zijn het planten?) zich vertoonen:

SCI * SVT | CII * EPI

d. i. Sancti Servacii episcopi.

Waaronder, onzes bedunkens, verstaan moet worden het woord *effigies*. (En dus: afbeeldsel van den Heiligen Servatius).

Op de kz. vertoont zich het wapenschild van Boheme-Braband-Limburg-Luxemburg, in een versiersel, dat uit zeven bogen bestaat:

✠ WENCGL * Z * IOHANN * DEI * GR * BRAB * DVC

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VIII, N°. 18.

G. weegt 3,4 w. Tot dusverre zijn van deze munt slechts twee exemplaren bekend, die zich in Belgie bevinden.

Geene ter onzer kennis gekomene muntordonnantie verspreidt eenig licht over dezen *écu* of *florin d'or*, gelijk de Heer Perreau hem in de *Revue Belge*, T. II, page 356, noemt.

Wij gaan over tot de zilveren en biljoenen munten onder Wenceslaus en Johanna geslagen.

De Charters spreken alleen van *Schurmannen* (? niet bij Kiliaen) en halve dito. Heylen zegt niets anders omtrent deze munten dan: (bl. 26)

„De zilvere penningen onder Joanna oft Wenceslaus gemunt, zyn veél in

„getal; maer by gebrek van de evaluatie, is zeer duyster des zelfs alloy, als ook
 „hun weérde: evenwel wil hier stellen 't geen my het waerschylykste des we-
 „gens voór-komt. Ik vinde onder die voórs. Princen: bezonder loop gehad te
 „hebben zilvere *Schaelgy*, *Placken*, *Labayen* [van deze deden volgens eene noot
 „op bl. 25 de vier stuks een *Groot Brab.*] en *Vlieguyten*, beneffens de gewoo-
 „nelyke *Groote.*„

„Alle deéze zullen nae alle schyn gemunt geweest zyn onder deéze Hertog-
 „gen, als voór hunnen tyd weynig oft misschien niet bekend.„

„Hunne weérde vinde ik niet vast beschreéven, maer uyt de registers diér
 „tyd blykt dat 3 schaelgyen deden 4 placken, en 26 placken gemeenelyk voór 1
 „Hollandschen Albertus gulden [d. i. eene gouden munt] gerekend wierden.„

„Alle deéze penningen wezende van kleyn belang, blyven wy hier op niet
 „langer hangen, willende onzen tyd besteéden om de andere van meer profyt
 „te kunnen aan den dag brengen en hunne weérde te verklaeren.„

Onze lezers zien, dat de goede Heylen ons hier weinig licht verschaft, waar-
 om wij ons maar dadelijk tot de beschrijving der in dit werk afgebeelde munten
 begeven.

N°. 4 dan is een *groot*.

Vz. Een klimmende leeuw, in een geborduurden rand, uit twaalf schildjes
 bestaande. In het bovenste schildje een leeuwte, in de overige klaverblaadjes.

✠ MONETA * BRABAT.

Kz. Een kruis, dat de binnenste legende in vier deelen splitst, en ook het
 begin daarvan, de letters IO (van Johanna), van elkander scheidt; aldus:

ODV | C' * IO | M BR * TB' * I

In den buitenrand staat:

✠ WENCESL' : DEI : GRT : LVCENB : BRAB' : DV✠.

Afgebeeld bij LELEWEL, Pl. XX, N°. 39.

Z. weegt 2,6 w. SERRURE schatte haar in 1847 als van R⁴.

N°. 5 is een *halve groot*.

De afbeelding is volkomen de zelfde als van de vcrige.

Z. weegt 1,1 w. Deze munt is nog veel zeldzamer dan de *groot*.

De afbeelding is ontleend van een exemplaar, op het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool voorhanden.

N°. 6 wordt genaamd het *torentje van Leuven*, en was waarschijnlijk voor een *halven groot* in omloop.

Vz. Het wapenschild van Boheme-Brabant-Limburg-Luxemburg; boven hetwelk zich een gebouw met twee torens en drie ronde ramen vertoont, dat waarschijnlijk eene kerk moet voorstellen.

MONETA * NOV * LOVTRIER'

Kz. Een kruis uit drie banden bestaande, en eindigende in bloemsieraden.

* WENC'EL * Z * IOH' * DEI * GR * BRAB' * DVCE'

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 8, N°. 61.

Z. weegt 1,11 w. SERRURE schatte deze munt in 1847 als van R².

Op Pl. XXXIV deelen wij, onder N°. 2, eene dito munt, waarschijnlijk van ouderen slag, mede; en met kleine verschillen in de type.

Vz. MONETA * LOVTRIER (waar achter twee roosjes.)

Kz. * WENC' * Z * IOH * BRAB * DVCE'

Ontvangen van den Heer DE COSTER.

Onder N°. 3, (zie van onder op Pl. XXXIV,) geven wij het dubbel der voorgaande munt. Omschrift der vz.:

MONETA ** LOVTRIE

der kz.:

* WENC * 3 * IOH * BRAB * DVCE

Z. weegt 2,6 w.

Welwillend medegedeeld door den Heer DE COSTER, even als ook de beide volgende:

N°. 4 is een *groot*, hebbende op de vz. in een compartiment van drie bogen en even zoo vele inspringende hoeken, een wapenschild waarop twee één- en even zoo vele tweestaartige leeuwen, binnen een parelcirkel:

* WENC'ELTVS * BOEMIG * DI * GR

aldus vervolgd in twee reijen omschriften, geplaatst rondom een Karolingisch kruis:

In den binnenrand:

LVC'EMBOVRGE * DV*

En in den buitensten rand:

✠ LOTH' * BRAB' * Z * LOMB' * MARCHIO * SACRI * IMP

Z. weegt 3,8 w.

En N°. 5. Vz. twee wapenschildjes nevens elkander; op N°. 1 een tweestaartige, op N°. 2 een eenstaartige leeuw. Boven en onder de wapenschildjes eene zespuntige ster, alles binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ BOEM * W * DEI * GRT * LV * DV✠

Kz. een Karolingisch kruis, tusschen welks beenen vier sterren als op de voorzijde, in een parelrand. Omschrift: ✠ LOTHRO * BRAB * ET * LIHB

Z. weegt 1,1 w.

N°. 7 en 8, zijn de dusgenaamde *Brijmannen*. De naamsoorsprong is ons onbekend; Kiliaen noch zijn latere uitgever Van Hasselt geven geene opheldering. Kan het op *brij* (spijs) doelen, als de latere *Braspenning*?

Omtrent de vervaardiging lezen wij in den Muntbrief van 1381:

„Voirt hebben wy onsen voirsc. muntmeesteren georloeft ende volcomen macht
 „gegeven te slaen ende te doen slaen in onser voirsc. munte te Tricht silveren
 „penninge, die heiten sullen brymannen. Ende sullen geteikent [zyn] in d'een
 „side mit enen dobbelen cruse, ende onser beider name in die circonferentie van
 „dier siden, ende d'ander siden sal staen gemunt (sic) ende een beelde gewa-
 „pent, hebbende in die rechte hant een sweert ende in die slinke hant enen
 „schild verwapent mitten vier leeuwen van onser wapenen, ende in die circonferen-
 „cie sal staen mit letteren MONETA NOVITATIS TRACTENSIS. Welke silveren
 „penningen houden suellen ses penninge conincx silvers, twe grein onder ende
 „twe grein boven te remedien onbegrepen. Ende dier salmen sniden op die
 „troissche marc silvers ses scillinge ende twe penninge [d. i. 74 stuks] der voirsc.
 „brymannen, enen penning onder of enen penning boven te remedien onbegrepen. —
 „Ende sullen die voirsc. penninge, geheiten briman, wten syn ende gelden elk vier
 „grote onser munten van Vilvorden, die lest geslagen waren. Oec sullen sy slaen
 „of doen slaen, op ten selven voet ende werde, halve brymannen ende viren-
 „deel dair af, dier met ten sniden sal op die troissche marc na gelande van den
 „gehele brymanne. — Oec suellen die voirsc. halve brimanne en die virende
 „hair remedie hebben onder en boven, na gelande van den gehelen brimannen.”

„ Welke penningen van — silvere die voirc. Jan van Weert ende Hein Mees, „ onse muntmeesteren van Tricht, slaen sullen of doen slaen.”

Na van deze muntordonnantie eenige melding gemaakt te hebben, laat de Heer Perreau, in zijne beschrijving der Maastrichtsche munten, (*Revue Belge*, T. II, page 355,) er deze regels op volgen:

„ Il parait que, lors de la gravure des coins, on ne se conforma point aux „ prescriptions de l'ordonnance, en ce qui regardait les brymannen et leurs dimi- „ nutifs, car les brymannen, qui existent — portent, à l'avcrs, l'homme armé tel „ qu'il est décrit dans l'ordonnance; mais entouré de l'inscription: ✠ WER- „ CELTVS · Z · IOHANN · DEI · GRA · BRAB · DVCE, ou ✠ WERGE- „ LTVS · IOH · CISS · BRAB · . . ., et, au revers, une croix ornée et fleu- „ ronnée, entourée de l'inscription ✠ MORETT · ROVT · GROSSI · TRT- „ IECTENSIS, et le demi — porte à l'avcrs, l'homme armé, entouré de l'inscrip- „ tion: ✠ WENDEL · Z · IOHANN · DEI · GRA · BRAB · DVC, au revers, „ la croix fleuronnée avec la légende: ✠ MORETT · ROVT · GROSSI · „ TRIECTENS.”

Deze munten zijn geslagen tusschen Kersmis 1381 en 1383.

Het is dus nu niet noodig in nadere beschrijving van N°. 7 te treden; alleen moeten wij opmerkzaam maken, dat de gewapende man op de vz. zich bevindt in een versiersel van acht bogen, die, waar zij te zamen komen, liebloumen hebben.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VIII, N°. 16.

Z. weegt 2,85 w. Is zeer zeldzaam.

De N°. 8 is aan de vorige gelijk, doch heeft op de keerzijde, in plaats van GROSSI,

GROSSI TRIECTENSIS

(waarschijnlijk voor MOST TRIECTENSIS.)

Afgebeeld, doch, wat de vz. betreft, vrij onjuist, bij GHESQUIÈRE, Pl. V, N°. 1; *Catalogue de Bremmaeker*, (nog onjuister en ruwer) N°. 1.

Z. weegt 2,85 w. SERRURE schat haar in het *Cabinet du Prince de Ligne*, als van R⁵.

N°. 9. De halve Brijman, is reeds boven beschreven.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. VIII, N°. 17.

Z. weegt 1,4 w. Is uiterst zeldzaam.

Er moeten ook *vierde brijmannen* bestaan, doch wij konden ze niet opsporen.

N°. 10 schijnt eene gemeenschaps-munt van Braband en Limburg met Luxemburg geweest te zijn.

Vz. Het wapenschild met de leeuwen van bovengemelde drie Hertogdommen, alsmede met dien van Boheme. Omschrift:

DV* | BRAB | TANTIE

Kz. als van de N°. 9, 10, 11 en 12, op Pl. VIII onder Jan III:

✠ MORETT : LOCEBGES

d. i. Loceborgensis of van Luxemburg.

Afgebeeld in GROTE'S *Blätter für Münzkunde*, III Theil, Pl. XIV, N°. 303.

Z. weegt 9 korrels, en is vrij zeldzaam.

N°. 11 eene munt van biljoen en van zeer ruwen arbeid.

Vz. De leeuwen van Boheme, Braband-Limburg en Luxemburg in een vierkant, doch de 2° en 4° zijn door den lithograaph te duidelijk afgebeeld.

MOB | ETT | BRV | *EL

Kz. Een eenvoudig gelijkbeenig kruis in een parelcirkel. Tusschen deszelfs beenen de letters:

W D V *

in den rand met grootere letters:

✠ DE BRABANTIA

K.B. weegt 8 korrels, en is uiterst zeldzaam.

Misschien een der muntjes genaamd *schaelgy*, *labay* of *vlieguyt*.

Uit mijne eigene verzameling, doch tot dus verre *eenig bekend* exemplaar.

N°. 12 een muntje van laag gehalte.

Vz. Tusschen bloemversiersels het opschrift:

WEN'

In den rand: (het eerstvolgende teeken is niet zeer duidelijk,)

✠ Z · IOH : BRABT' : DVG.

d. i. te zamen: Wenceslaus et Johanna Brabantiae Duces.

Kz. een Karolingisch kruis in een parelcirkel:

✠ MONETA : BRABAN'

Afgebeeld op eene Plaat van het onuitgegeven werk van LELEWEL.

K.B. weegt 1,2 w. Is uiterst zeldzaam.

Op een ander exemplaar (medegedeelde teekening van den Heer DE COSTER) staat op de vz. in den rand:

Z : IOH : BRX : DVC'

En deze zijn de eenige munten van Wenceslaus en Johanna, welke wij konden opsporen. Misschien zullen er later nog wel eenige andere ontdekt worden.

Wenceslaus overleed den 7 December 1383 te Luxemburg, zonder kinderen na te laten. Filips de Stoute, Graaf van Vlaanderen, maakte zich, niet ten onregte, zeer bevreesd, dat er gevolg zoude gegeven worden aan het verdrag, ten jare 1355, tijdens den dood van Hertog Jan III, tusschen Wenceslaus en den Keizer, Karel IV, gesloten, waarbij bepaald werd dat het Hertogdom Brabant aan het Huis van Luxemburg zoude vervallen, bijaldien de Hertog en Hertogin zonder kinderen mogten komen te overlijden. Het ligt buiten ons bestek al de pogingen te vermelden, die de Vlaamsche Graaf bij de Staten van Brabant en de Hertogin Johanna aanwendde, om hen tot zijne belangen over te halen, en daardoor de aanspraak van den Hertog van Luxemburg te doen verijdelen. Doch wij moeten hier spreken van een der krachtigste middelen, die door Filips den Stoute gebezigd werden om de belangen van Brabant en Vlaanderen te vereenigen, te weten het gebruik van eene gemeenschappelijke munt.

Hierop hebben betrekking:

- 1°. Eene Overeenkomst van 16 Julij 1384 tusschen Vlaanderen en Brabant, bij uittreksel bekend gemaakt in de: *„Recherches sur les Monnaies frappées dans les Pays-Bas au nom et armes des Ducs de la Maison de „Bourgogne, Comtes de Flandre,* te vinden in het zeer zeldzame V° deel *„der Mémoires de l'Académie de Bruxelles,* en daarom overgedrukt in *„den Messenger des Sciences et Arts de la Belgique* van het jaar 1838. Wij vinden dit stuk met eenige verbeteringen en bijvoegselen door den Heer C. Piot medegedeeld in de *Revue Belge*, T. II, page 117 en 118.

- 2°. Eene Muntmeestersrekening, loopende van Sept. 1384 tot 16 Mei 1389; afgedrukt in de *Revue Belge*, T. II, page 132, 133.
- 3°. Een antwoord van Hertogin Johanna, op de aanklagt van die van Gend, ten opzichte der munten, *Revue Belge*, T. II, pag. 134 en volgende.
- 4°. Afkondiging der Hertogin nopens de munten. *Revue*, T. II, page 136 en 137.
- 5°. Stuk van 18 April 1392, waarbij Filips de Stoute het munten weder aan de Hertogin Johanna overlaat; zie bij Gerard in zijne reeds aangehaalde *Recherches*.

Verder handelen over de munten van Johanna:

- 6°. Een stuk van 25 Junij 1392. Commissie omtrent het slaan van munt; *Revue Belge*, T. II, page 137—142.
- 7°. Stuk van 1392—1393. Muntmeestersrekening, aldaar page 142—146.
- 8°. Stuk van 15 Julij 1393. Commissie omtrent het slaan van goud- en zilvergeld; zie bij Willems, *Mengelingen van Vaderlandschen Inhoud* (Antwerpen 1827—1830) blz. 339—354.

Zien wij thans, welke munten er door Johanna, hetzij in gemeenschap met Filips den Stoute, hetzij alleen, geslagen zijn. Doen wij dit eerst in een algemeen overzicht, naar aanleiding van het in Januarij 1845 uitgegeven 2° nummer van Deel II der *Revue de la Numismatique Belge*, page 116 en volg.

Bij overeenkomst van 16 Julij 1384 besloten de Hertogin van Brabant en de Graaf van Vlaanderen, om te laten slaan met gemeenschappelijke omschriften:

- 1°. Zilveren penningen, genaamd *dubbele grooten*, die voor twee grooten het stuk zouden gaan, op een gehalte van zes penningen Koningszilver (d. i. van half fijn zilver of $\frac{5}{8}$) ten gewigte van vier sols twee deniers Trooisch gewigt, die maakten twee en een half mark voor een mark zilver, waardig zijnde vier sols en vier deniers van de dubbele grooten. De kooplieden ontvingen voor een mark zilver zeven sols, twee deniers van de genoemde dubbele grooten, de Vorst voor zijn regt zes deniers aan dubbele grooten, en de muntmeester acht deniers (1).

(1) Alzoo werden uit een mark honderd deniers geslagen, waarvan de eigenaar er 86, de Vorst 6 en de muntmeester 8 bekwam. De sleischat was hier dus eene belasting van 6 ten honderd, en de kosten van vervaardiging bedroegen 8 ten honderd. Gelukkig beleven wij

- 2°. *Enkele grooten* van het zelfde gehalte en gewigt in evenredigheid.
- 3°. *Gouden penningen* van $23\frac{1}{2}$ karaten fijn goud in gehalte en van $50\frac{1}{2}$ stukken in de snede in een Trooisch mark, welke loop moesten hebben voor veertig van de boven vermelde grooten; zijnde de $50\frac{1}{2}$ gouden stukken waardig acht ponden, acht sols, vier deniers gros. De kooplieden hadden zeven sols, twee deniers van gezegde dubbele grooten op ieder mark gouds, en het regt van den Vorst was bepaald op twee sols gros, en zij werden vervaardigd met een kwart karaat remedie en een half engels in het gewigt.

Deze overeenkomst moest vijf jaren duren. De Hertogin en de Hertog hadden het regt om de bussen te laten nazien, de proeven te laten maken en in iedere werkplaats een beambte te stellen, belast om er de belangen van hunne respectieve magtigters voor te staan.

De steden Mechelen en Leuven waren de eenige plaatsen, waar men volgens de overeenkomst mogt werken, en ieder der partijen had het regt om haar naam op de munten te plaatsen en haar wapen er op te laten graveren. Niettemin, of liever desniettegenstaande, liet Filips te Gend, in 1387 *Roosebekers* slaan en in 1388 *gouden nobels* van 23 karaten en 2 greinen gehalte, *halve nobelse* en *vierde nobels*.

Hoewel er in de acte van overeenkomst bepaald was, dat de Muntmeesters tegen den 1 Junij 1384 beginnen moesten om deze munten in de steden Mechelen en Leuven te slaan, maakte men echter te Mechelen eerst op den 9 September eenen aanvang met werken. Sedert dien dag tot op den 4 December 1385 sloeg men er *dubbele gouden schilden* en *dubbele zilveren grooten*, volgens het in de overeenkomst bepaalde gehalte en gewigt.

De Hertogin begon van hare zijde eerst later te Leuven te laten werken. Van den 12 September 1384 tot aan den 16 Mei 1386, liet zij er dubbele gouden schilden, *gouden Peters* genaamd, van hetzelfde gewigt en gehalte als boven, maken. Omtrent dien zelfden tijd liet zij er *gouden Engelen* slaan.

ook ten opzichte der Munt betere tijden! Het was eene onstaatkundige belasting, die op de Munt! Doch in die dagen meende men dat het zoo behoorde.

Doch van deze *Peters* en *Engelen* zijn er geene meer bekend. Van den 3 September 1384 tot den 16 Mei 1386, liet zij er zilveren penningen maken, genaamd *grote moetoenen*, alsmede halve penningen, die men *kleine moetoenen* noemde, alles op het in de overeenkomst bepaalde gehalte. Hun getal bedroeg 588 stukken.

Ook deze muntsoort is thans onbekend.

Sedert den 24 Maart 1385 volgens den nieuwen stijl, tot op den 13 April 1387 van den zelfden stijl, vervaardigde de Muntmeester er *zwarte penningen*, waarvan de 12 stuks een *groot* deden.

Doch de Vlaamsche Graaf, met de hem door de Hertogin van Brabant gedane inwilligingen niet te vrede, en zich geheel van de Brabandsche Munt meester willende maken, (misschien, ten einde de landzaten, door het dagelijks zien van zijnen naam op de munten, [om de *winst* op het munten was het hem toch vooreerst niet zoo zeer te doen] langzamerhand te gewinnen aan zijne aanstaande heerschappij, die hij na den dood der Hertogin op het oog had,) beklagde zich dat de Hertogin *gouden engelen* had laten vervaardigen, die te veel geleken op de door hem zelven vervaardigde, en dat zij hem daardoor een onberekenbaar nadeel toebragt.

Zijne onderhoorigen verboden zelfs in Vlaanderen, niettegenstaande de overeenkomst, den loop der in Brabant vervaardigde munt. De Hertogin, die te regt deze beschuldigingen, als van allen grond ontbloot, beschouwde, antwoordde, dat, wat het eerste punt van beschuldiging betrof, namelijk dat van eenigermate de munten van Filips te hebben nagemaakt, zij slechts volgens de overeenkomst had gehandeld. „Het staat vast” dus zeide zij: „dat, volgens „onze overeenkomst, wij te zamen, en ieder in zijn land, gouden en zilveren „penningen van de zelfde waarde, gehalte en gewigt, en met onze wapenschilden kunnen maken. Deze penningen moeten elkander onderling en in alle „opzigten gelijken. Niettemin moet ieder onzer zijn eigen naam in het om- „schrift zijner munten en zijn eigen wapenschild in het midden plaatsen. Ik „kon dus te Leuven Engelen laten maken, in alles gelijk aan die, welke te „Gend door den Graaf geslagen werden, alleen met onderscheid van het wapen. „Daarom heb ik in de regterhand van den Engel een schild met vier leeuwen

„laten plaatsén, zijnde de leeuw van Boheme, de leeuw van Luxemburg, de
 „leeuw van Braband en de leeuw van Limburg; en in de linkerhand heb ik
 „een wapenschild met één leeuw laten plaatsén, het ware wapen van Braband.
 „Want ieder weet, dat sedert de vermeerstering van het Hertogdom Limburg,
 „de twee wapens geëcarteleerd zijn geworden, het eene met het andere, en dat
 „het ware wapen van Braband nooit anders was en nog niet anders zaamgesteld
 „is als uit een gouden leeuw op een veld van sabel. Er bestaat dus een zeer
 „merkbaar onderscheid tusschen de twee munten (1).”

„Het is ook bekend dat mijne voorgangers, even als ik zelf, meerdere ma-
 „len op onze munten éenen leeuw hebben laten graveren, als zijnde het ware
 „wapen van Braband, dan vier leeuwen; en het is met het doel om de Engelen
 „van den Graaf niet met de mijne te verwarren, dat ik besloten heb er het
 „schild met vier leeuwen op te laten graveren. Wat mij betreft, ik zoude op
 „geenerlei wijze den loop der munten van den Graaf willen belemmeren, omdat
 „ik de helft moet ontvangen van het voordeel dat hij er uit trekt, en dat hij
 „het zelfde regt heeft omtrent de múnten, die hij in zijn land laat vervaardigen;
 „want mijne voorouders hebben het voorregt, om gouden en zilveren geld te
 „slaan, lang vóór eenig naburig Vorst genoten (2).”

„Wat het tweede punt betreft, ten aanzien van de schade die ik den Graaf
 „zoude veroorzaken, dunkt het mij dat dit verwijt niet regtvaardig is, nade-
 „maal men dagelijks meer goud uit Braband naar Vlaanderen brengt, dan om-
 „gekeerd, en ik zoude door het getuigenis der kooplieden en door de boeken

(1) Voor zoo verre men weet, bestaat er niet één *Engel* van Hertogin Johanna meer; zelfs de afbeelding schijnt niet meer voorhanden. Van de Vlaamsche Engelen komt de afbeelding in een aantal Beeldenaars en komen de oorspronkelijke stukken in zeer enkele verzamelingen voor.
 v. d. C.

(2) Het schijnt dat de Engelen van Hertogin Johanna, 't zij omdat ze in gering getal, immers betrekkelijk, geslagen waren, of omdat Filips de Stoute, ze zoo veel doenlijk heeft laten versmelten, reeds in de 16^e eeuw zeldzaam waren geworden. Zij komen toch niet voor in de Beeldenaars dier eeuw, waarin de Engelen met de twee schilden van Filips nog gevonden worden. Over deze Engelen vergelijkte men het door HEYLEN bl. 23 en 24 medegedeelde, en het Charter bij VAN MIERIS, Deel III, bl. 594^e door Heylen aangehaald. —
 Verder onze voorgaande aantekening.
 v. d. C.

„en registers der Munthuizen van Brabant en Vlaanderen kunnen aantonen,
„dat op zeven marken te verwerken goude en zilvers [marcs de buillon d'or et
„argent] welke men uit Vlaanderen in Brabant heeft gevoerd, men er honderd
„uit Brabant in Vlaanderen heeft gebragt.”

„Ik heb veeleer reden om mij te beklagen over den Graaf, dat, terwijl ik
„nimmer eenige belemmering aan den omloop zijner munten heb veroorzaakt,
„zijne lieden openlijk den koers mijner munt hebben verboden, en mijne gou-
„den en zilveren penningen tot mijn groot nadeel en dat mijner Munt in stuk-
„ken hebben gesneden. Want, volgens onze overeenkomsten, moesten mijne
„penningen den zelfden koers hebben als de zijne. De lieden van de Munt te
„Gend hebben in Vlaanderen zelfs verboden, goud of zilver naar de Munt van
„Brabant te brengen; terwijl ik nimmer dusdanig verbod heb uitgevaardigd.
„Ik heb zelfs al gedaan, wat in mijn vermogen was, om de Vlaamsche Munt te
„beschermen; want, in den grond der zaak, is het het zelfde of de Munt van
„Leuven of die van Gend het meeste voordeel behale.”

Aan het slot dezer regtvaardiging had de Hertogin de zwakheid, om een voorstel te doen, gelijk Filips het wenschte. Zij stelde namelijk voor om, ten einde hem *service, amour et plaisance de tout son pouvoir* (1) te doen, hare werkplaatsen te Leuven te doen sluiten, opdat Filips op zijnen naam alleen munt zoude slaan, en dat deze munt wettigen loop in het Hertogdom Brabant zoude hebben.

De Hertogin moest de helft van het voordeel, dat er uit voort zoude vloeijen, ontvangen.

Filips haastte zich om in 1389 eene nieuwe overeenkomst te treffen, volgens welke Johanna hare werkplaatsen moest sluiten, geen geld meer slaan en hem al het muntmateriaal (billon) overgeven, belovende aan de Hertogin haar de helft van het voordeel, dat uit het munten zoude voortkomen, te zullen uitbetalen.

De Hertogin nam dien ten gevolge maatregelen. Zij deed aan hare goede steden en aan het geheele land berigten: „dat de munten zoo wel van goud

(1) Hoewel de Hertogin zich meestal van de Nederduitsche taal bediende, schijnt zij hier het Fransch gebruikt te hebben, om des Bourgondiërs wille.

„ als van zilver , verboden waren en dat geene munt in het Hertogdom Brabant
„ koers zoude hebben , dan alleen die van den Keizer en van den Koning van
„ Frankrijk , volgens de daarvan reeds uitgegevene waardebeplating. De mun-
„ ten van Brabant en Vlaanderen , die men sedert eenigen tijd geslagen had ,
„ even als die , welke men op dien tijd te Mechelen en in Vlaanderen , voor re-
„ kening der Hertogin en van den Hertog van Bourgondie sloeg , moesten ha-
„ ren wettigen koers behouden. „

De wisselaars mogten het muntmateriaal niet meer buiten het land brengen ,
tenzij naar de Munt van Mechelen of elders , waar de Hertogin en de Graaf het
raadzaam zouden oordeelen.

Men moest aan de wisselaars van Brussel aanbevelen , om dadelijk hunne kan-
toren te openen en als goede onderdanen hunnen pligt te betrachten.

De wisselaars van Leuven , die zich niet naar Mechelen durfden begeven , uit
hoofde van de gelden , welke eerstgemelde stad aan verscheidene van hare schuld-
eischers moest betalen , moesten vrij verklaard worden , alzoo dat zij ten dezen
opzigte niet zouden kunnen worden vastgehouden (1). De Nobel die voor reke-
ning der Hertogin en van den Graaf geslagen werd , moest voor den zelfden
prijs als de Engelsche Nobel uitgegeven worden.

Deze staat van zaken duurde niet lang. De vreemde munten wemelden in
Brabant , niettegenstaande de aan de Staten gedane vertoogen. De Hertogin
leed dus zware verliezen , omdat zij geene voordeelen van deze vreemde munten
trok , en het volk beklaagde zich openlijk over de slechte hoedanigheid der geld-
speciën. Van hunne zijde deden de Staten vertoogen aan de Hertogin. Door
de omstandigheden genoodzaakt om aan de wenschen van haar volk toe te ge-
ven , wendde zij zich tot den Graaf van Vlaanderen , met oogmerk om hem tot
den afstand van zijn monopolie in de Munt te bewegen. Filips , er belang bij
hebbende om de Staten van Brabant te ontzien , ten einde na Johanna's dood
de opvolging te verkrijgen , wilde wel afstand van zijn regt doen en stond aan

(1) Die de zeden der middeleeuwen niet kent , en niet weet tot welke hoogte de veeten
tusschen naburige steden soms klommen , kan deze regels voorzeker moeilijk begrijpen.

de Hertogin, bij brief van den 28 April 1392, toe om goud en zilvergeld te slaan, mits zij er geen maakte dat overeenkomst had met zijne Nobels, halve Nobels, dubbele en enkele Grooten, 't zij in waarde, 't zij in gewigt; opdat de omloop der munten van de Hertogin die der zijne niet zoude beletten. Maar de overeenkomst bleef bestaan, dat zij de voordeelen der Munt zouden deelen, en dat er volle uitvoering zoude blijven gegeven worden aan de overeenkomst van 16 Julij 1384.

De Hertogin gaf dan, bij brief van 25 Junij 1392, bevel aan Gijsbrecht van den Biessen, van Tongeren, om gedurende twee jaren gouden en zilveren munten te slaan, hetzij te Vilvoorden, hetzij in eenige andere plaats, waar hem dit het best zoude voorkomen. Vilvoorden was inderdaad de plaats, waar hij van den 25 Junij 1392 tot op den 25 Julij des volgenden jaars muntte. Zijne werkplaats was in een bijzonder huis, toebehoorende aan Jan van den Haesdonck, waarvoor eene jaarlijksche uitkeering van honderd Rijnguldens betaald werd.

De Muntmeester Van den Biessen werd belast aldaar te munten *gouden Peters*, hebbende aan de eene zijde het borstbeeld van den Heiligen Petrus, voor zich houdende een schild met het wapen der Hertogin, en op de keerzijde een kruis, in welks midden de letter B (*Brabantia*) zich moest bevinden. Van deze munt zouden er 75 uit een Trooisch mark vervaardigd worden.

Hij was ook belast met het slaan van *dubbele gouden Peters* van $37\frac{1}{2}$ uit het Trooische mark, en de Hertogin trok, voor haar heerlijk regt, een en drie vierde Peter per mark van Troyes.

Wij moeten doen opmerken dat deze munten nimmer vervaardigd werden, omdat zij niet vermeld worden in 's Muntmeesters rekening, en omdat het handschrift uit de Bourgondische Bibliotheek stellig vermeldt, dat gedurende de regering van Johanna geene gouden Peters te Vilvoorden vervaardigd zijn.

Doch anders was het met de zilveren munten gesteld; Van den Biessen werd belast om *dubbele zilveren grooten* te slaan, hebbende aan de eene zijde twee schilden, en, aan de andere, een kruis met een schild, en waardig acht deniers. Hij was ook belast met het slaan van *enkele grooten* van vier deniers, en *halve grooten*, van twee deniers, waarvan de Hertogin, als sleischat, twaalf grooten per mark trok.

Te rekenen van den 25 Junij 1392 tot den 22 Julij van het volgende jaar, vond men in de bus 662 grooten, twee halven voor een dubbelen gerekend, en vier vierdedeelen insgelijks voor een dubbelen, waarvan iedere dubbele groot 20 marken zilver vertegenwoordigde, terwijl het totaal eene som van 13,240 marken zilver bedroeg. Wij kunnen dus niet opgeven, hoe veel er van elke muntsoort afzonderlijk is geslagen.

Het latere gedeelte dezer overeenkomst heeft slechts betrekking op de voorregten van den Muntmeester en de leden van zijn huisgezin (1).

Korten tijd daarna gaf de Hertogin, bij brief van 15 Augustus 1393, aan Van den Biessen eenen nieuwen last, om goud- en zilvergeld te slaan in de stad, welke zij hem zoude aanwijzen. De stad Leuven werd voor de vervaardiging dezer munten bepaald. De Muntmeester werd gelast er *gouden torens* te maken, dragende aan het benedendeel het wapen der Hertogin, terwijl er een kruis op de kz. moest gevonden worden. Hunne waarde was 59 Vlaamsche grooten, en er moesten 61 stuks uit een Trooisch mark vervaardigd worden.

Sedert den 16 Augustus 1393 tot aan Paschen van het volgende jaar, vervaardigde Van den Biessen gouden torens van 23 karaten gehalte, en 59 in het mark, makende 730 marken. Men vond er 72 in de bus van essai.

De Hertogin had haren Muntmeester, in hetzelfde beveldschrift, bevolen om *dubbele grooten* van acht deniers ($\frac{667}{1000}$) te vervaardigen, op de voorzijde met twee wapenschilden geteekend, en op de keerzijde met een kruis met een wapenschild. Hun gehalte was van 5 deniers Koningszilver ($\frac{417}{1000}$) en van 61 stukken in het mark Trooisch. Ook moest hij *enkele grooten* van 4 deniers ($\frac{333}{1000}$) en *halve grooten* van 2 deniers ($\frac{166}{1000}$) vervaardigen.

Van den Biessen werkte aan deze munten van den 22 Julij 1393 tot den 10 November daaraanvolgende. Men vond in de bus van essai 608 dubbele grooten, twee halve en vier vierdedeelen gerekend voor een dubbele groot, waarvan ieder 20 marken gewerkt zilver vertegenwoordigde; alzoo in het geheel 12,160 marken zilver.

(1) Het is bekend, welke gewigtige personen in de middeleeuwen Muntmeesters en hunne gezellen waren, en hoe zij door de Vorsten met aanzienlijke privilegiën beschonken werden. Thans zijn de Muntbeambten, hoe aanzienlijk hunne betrekking ook moge zijn, gewone burgers, die de zelfde lasten als alle andere staatsburgers moeten dragen.

Ook werkte hij sedert den 10 November 1393 tot aan Paschen van het volgende jaar, en men vond in de bus van essai 631 dubbele grooten, de halve en vierdedeelen als boven; makende in het geheel 2,630 marken zilver.

Van den 12 Augustus 1393 tot aan Paschen van het volgende jaar vond men in de bus van essai stukken van *één denier*, zoo als boven, makende in het geheel 385 marken zilver.

Deze munten waren *kwart grooten*, hoewel de commissie inhield dat hij *halve grooten* van twee deniers moest vervaardigen (1).

Het schijnt, volgens Piot, dien wij hier op den voet volgden, dat deze alle de munten waren, welke op last van Johanna tot in 1394 vervaardigd werden. Van dit tijdstip tot in 1396 heeft men geen document hoegenaamd gevonden, dat de minste opheldering ten opzichte der Munt kan verschaffen. Butkens zegt dat de Hertogin, op raad van eenige raadslieden, in 1396 munt liet slaan te Maastricht, te Oyen en te Vilvoorden, en dat de steden Leuven en Brussel er zich tegen verzetteden, terwijl zij de *blijde inkomsten* inriepen (2).

Eindelijk stond de Hertogin den 1 October 1396 haar regt om geld te munten af aan de steden Leuven, Brussel en Thienen; echter slechts voor een tijdvak van tien jaren. Deze steden zouden het regt hebben om geld uit naam der Hertogin te laten slaan, aan hetzelfde eene bepaalde waarde te geven, en er het voordeel van te trekken, alles voor eene som van twee duizend gouden torens ééns geld, benevens eene jaarlijksche betaling van twee duizend torens (3). Men ziet hieruit, welk een aanzienlijk voordeel de geldmunting jaarlijks in die dagen moet opgebracht hebben. Braband toch, waar alleen, benevens in Limburg, het door de steden Leuven, Brussel en Thienen te munten geld eenen gedwongen

(1) Zie de Commissie van 15 Augustus 1393 en het HS. van de Bourgondische Bibliotheek. Men kent deze munt niet.

(2) BUTKENS, *Trophées de Brabant*, T. I. p. 517.

(3) HS. van de Bourgondische Bibliotheek. «Item anno 1396 den eersten October » soo gaff vrouw Johanna van Brabant heure munte van Brabant over den dryen steden des » lants voor eenen tijt van thien jaeren om te munten, 't gelt te setten ende in allen ma- » nieren alle rechten ende proffytten te genieten ende te gebruikken, als de voorsc. hertoginne » soude mogen doen, ende dat mits gevende eens tweeduysent gulde thorens ende voort elck » jaer twee ander duysent, etc.»

koers kon hebben, zal in de veertiende eeuw naauwelijks een half miljoen zielen geteld hebben, en hoe weinige geldstukken zijn er betrekkelijk voor zulk eene geringe bevolking noodig, en daarvoor, behalve de kosten der munthuizen, zoo als salaris van den Muntmeester, de kosten der stempels, aankoop van muntmateriaal, enz. te betalen *twee en twintig duizend* groote gouden munten, gelijk wij zoo straks zien zullen dat de *gouden torens* waren (thans aan innerlijke waarde zeker ieder ongeveer *f 7 à f 8* houdende)!

Misschien getroostten gemelde drie steden en de overige deelen van Braband zich ook eenige opoffering, om zich, — ten gevalle van den koophandel, die immer naar goede en deugdzame geldspeciën vraagt, en aan de slechte spoedig eene mindere waarde toekent, — van de vervaardiging van zoodanige gouden en zilveren stukken te verzekeren.

De Heer Piot vermeldt, dat in de betaling van gemelde torens aan de Hertogin, te doen tegen Paschen 1397, de stad Leuven met hare meijerij, de stad Brussel met hare ammanie, de stad en meijerij van Thienen, de stad Nyvel met het Walsche gedeelte van Braband en het land van Rijen, ieder op zes honderd gouden torens geschat werden.

Wat de munten betreft, die gedurende dit tijdvak geslagen werden, heeft men, niettegenstaande alle nasporingen, geen document, daartoe betrekkelijk, kunnen vinden. Misschien behooren de *gouden Ridder* van Johanna, en de zilveren en biljoenen munten zonder aanwijzing van plaats, waar zij geslagen zijn, tot dit tijdvak.

Na dit algemeen overzicht, dat wij, gelijk wij reeds te kennen gaven, grootendeels aan den Heer Piot verschuldigd zijn, gaan wij thans over om de verschillende door ons afgebeelde munten te beschrijven.

Tusschen 1384 en 1389 zijn geslagen de navolgende Gemeenschapsmunten van Johanna en Filips den Stouten:

N°. 1 de gouden munt van 23½ karaat, vermeld op bladz. 101. Zij heeft op de vz. de twee wapenschilden van Braband-Limburg-Luxemburg-Boheme en van Bourgondië (voor Vlaanderen) in een fraai Gothisch versiersel.

✠ IOH^o DVGIS : BRABAN^o PHS . DV✠ . BORG : Z : COM : FLAND^o

Op de kz. ziet men een kruis, geheel uit bloemen bestaande, gedekt door het

wapenschild van Braband (zijnde een leeuw) en een versiersel van vier bogen.

✠ MONETA · NOV · BRABANTIA · ET · FLANDRIA ·

Over deze *Lovensche dubbel schilden* vergelijkte men HEYLEN, bl. 24 en 25. Zij golden ieder $\frac{1}{2}$ meer dan een Wenceslaus Peter, en zouden dus thans ongeveer eene waarde van f 7 hebben.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II. Pl. II van 1844, N°. 1.

Goud weegt 4,7 w.

N°. 2 is de zelfde munt, doch thans met het wapenschild van Bourgondië in de eerste plaats en met de titels van den Vlaamschen Graaf bij den aanvang.

Omschrift der vz.:

✠ PHS · DV · BORG · Z · COM · FLAND · IOH · DVCIS · BRAB ·

Op de kz. staat:

✠ MONETA · NOV · FLANDRIA · ET · BRABANTIA ·

G. weegt als de vorige munt.

N°. 3. *Dubbele groot* of dusgenaamde *Roosbeker*, mede vermeld boven bl. 101.

Vz. De twee wapenschilden van Braband-Limburg-Luxemburg-Boheme, als mede van Oud- en Nieuw-Bourgondië. Boven dezelve een krans, waarop vijf rozen; ter zijde twee mispelbladen; van onder tusschen de twee schilden één dito; in het midden der munt eene punt.

✠ IOH · DVC · BRAB · PHS · DV · BORG · Z · COM · FLAND ·

Kz. Een kruis, uit acht phantastische draken- of slangenkoppen, met bloemen tusschen elke twee koppen, zaamgesteld; op het kruis rust het wapenschild van Braband.

✠ MONETA · NOV · BRABANTIA · ET · FLANDRIA ·

Z. weegt 4,55.

N°. 4 munt als voren, doch de wapenschilden en titels in omgekeerde orde.

Omschrift der vz.:

✠ PHS · DV · BORG · Z · COM · FLAND · IOH · DVC · BRAB ·

Dat der kz.:

✠ MONETA · NOV · FLANDRIA · ET · BRABANTIA ·

Afgebeeld, doch, gelijk steeds, vrij onjuist, bij DUBY, Pl. LV, N°. 9. Ook in de *Revue Belge*, T. II. Pl. II van 1844, N°. 2.

Z. weegt als de vorige.

N°. 5 is een enkele *groot*, vermeld boven bl. 101, in type en omschrift gelijk aan N°. 3; alleen dus met die verandering, dat thans, geijk trouwens van zelf spreekt, de letters zoo veel kleiner van vorm zijn.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II. Pl. II, van 1844, N°. 3.

Z. weegt 2,25 w.

N°. 6 is een enkele *groot*, de helft van als boven N°. 4, doch mede met den kleineren lettervorm.

Was vroeger, voor zoo verre ons bekend is, niet afgebeeld.

Z. weegt als de vorige.

N°. 7 is een *halve groot*, niet vermeld boven bl. 101. De type is de zelfde als van N°. 5, ook de omschriften zijn de zelfde.

Afgeb. in DEN DUYTS, Pl. 8, N°. 62; *Revue Belge*, T. II, Pl. II van 1844, N°. 4.

Z. weegt 1,1 w.

N°. 8, mede een *halve groot*, heeft de type van N°. 6, ook de omschriften.

Z. weegt als de vorige.

N°. 9. Eene biljoenen munt of *zwarte penning*, (was het een *vierde groot*?) vermeld bl. 102, en waarvan er twaalf in één groot gingen, heeft op de vz. de namen der beide Vorsten aldus:

$$\frac{IO'h}{PhS}$$

en in den rand: ✠ MONETT : BRTRNT.

Kz. een Karolingisch kruis in een parelcirkel.

✠ MONETT : FLTRORIG.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II. Pl. II van 1844, N°. 5.

K. B. weegt 1,15.

Sedert Hertogin Johanna zich ten jare 1392 aan het schandelijk juk, dat de Hertog-Graaf Filips haar had weten op te leggen, op aansporing harer onderdanen, had onttrokken, liet zij de navolgende munten slaan:

N°. 1. De gouden toren of *gulden torre*, eene muntsoort, die eerst in 1393 schijnt vervaardigd te zijn (zie boven bl. 107). Heylen handelt over deze muntsoort op bl. 24. Wanneer men vergelijkt, hetgeen deze ijverige man omtrent

naamsvoorsprong, allooi, gewigt, eerste tijd van stempeling (1), enz. enz. wist, met hetgeen ons thans, na het ontdekken van een exemplaar dier munt'en van eenige daartoe betrekkelijke charters, bekend is; dan eerst kan men zien, welke reuzenschreden de Nederlandsche Numismatiek door de vereenigde pogingen van velen, gepaard met gelukkige opdelvingen, in onzen tijd gedaan heeft.

De waarde van den gouden Toren moet niet veel verschild hebben, immers volgens Heylen, van die des gouden Peters. Hij zegt toch bl. 24:

„Ik lees in de evaluatie des jaers 1409:

„de Gulde Peetere . . . 3. 3. 5 pen: (MS. by my.)

„de Lovensche Torn . . . 3. 3. 3 pen. dat is 39 Grooten.

„wezende het verschil dus zeer kleyn, te weeten als 41 tegen 39.“

Vz. Een fraai gebouw met twee *torens* (van waar de naam der munt). Is dit een gebouw te Leuven uit de veertiende eeuw? Voor hetzelfde het vierleeuwige wapenschild der Hertogin (Limburg-Brabant-Luxemburg-Boheme).

IOHANNES DEI GRATIA BRABANTIE DUCIS.

Kz. Een gebloemd kruis. Tusschen deszelfs beenen de letters:

B R T B.

Omschrift:

✠ IHS VERO TRANSIENS PER MEDIUM EORUM IBAT.

d. i. *Jesus vero transiens per medium eorum ibat.*

Op de Rozenobels leest men:

Jesus autem transiens per medium illorum ibat.

Zie over de waarschijnlijke reden van het plaatsen dezer spreuk (die ontleend is aan het verhaal van 's Heilands wedervaren te Nazareth) op munten, SCHMIEDER'S *Handwörterbuch der Münzkunde*, S. 384, 85.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. II voor 1844, N°. 6.

G. weegt 4,06 w.

N°. 2. De *gouden rijder, franc à cheval* of *cavalier*.

Vz. De Hertogin te paard, met eene kroon op het hoofd, waarop eene lelie, naar de linkerzijde rijdende. Zij houdt een ontbloot zwaard in de rechterhand;

(1) Zie vooral zijne aantekening op bl. 24.

haar wapenrok en het tournooikleed des paards zijn bezaaid met leliën. Zij heeft een spoor aan den voet.

IOHANNES : DEI : GRATIA : BRABANTIE . DV*

Kz. Een in bloemen eindigend, uit drie banden zamengesteld kruis, in een, mede met bloemen voorzien, versiersel, dat uit vier bogen bestaat; in de inspringende hoeken ziet men mede bloemsieraden.

* *P'G' VINCIT *P'G' REGNAT *P'G' IMPERAT.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 7; *SERRURE, Cab. du Prince de Ligne*, Pl. I, N°. 8.

G. weegt 3,79 w. *SERRURE* schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R⁵. N°. 3. *Dubbele groot*, vermeld boven bl. 106.

Vz. De zelfde type als van de vroeger beschrevene dubbele grooten of Roosbekers, gemeenschapsmunten van Johanna met Filips den Stoute (zie boven bl. 110, N°. 3); alleen met uitzondering dat thans, in de plaats van het wapenschild des Vlaamschen Graafs en Hertog van Bourgondië, de Brabandsche leeuw in een schild gezien wordt.

* IOH : DEI : GRAT : DVC : LVCEMB : BRAB : Z : LIMB.

Kz. als van de gemeenschapsmunten, doch het omschrift luidt thans:

* MONETA : NOVIT : LOVANIENSIS : IN : BRABANT'

Afgebeeld bij *DEN DUYTS*, Pl. 8, N°. 63; *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 12.

SERRURE schatte deze munt in 1847 als van R⁴.

Z. weegt 4 w.

N°. 4 als voren, doch op de keerzijde met

* MONETA : NOVIT : FILFORDEN : IN : BRABANT'

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 13.

Z. weegt 4 w.

Is zeer zeldzaam.

N°. 5 als voren, doch op de kz. met

* MONETA : NOVIT : TRICENTENSIS : IN : VROONHOF.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 14.

Z. weegt 4. w.

Is zeer zeldzaam, en waarschijnlijk in de laatste jaren der regering van de Hertogin geslagen. Zie BUTKENS t. a. p.

N°. 6 is een *enkele groot*, in alles gelijk, wat de type en omschriften betreft, aan N°. 3.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IV van 1844, N°. 15.

Z. weegt 2 w.

Is zeer zeldzaam.

N°. 7 als voren, overeenkomende met N°. 4.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IV van 1844, N°. 16.

Z. weegt als de vorige.

Is zeer zeldzaam.

Van den Maastrichtschen enkelen groot, die toch hoogstwaarschijnlijk ook bestaan heeft, is ons nimmer een exemplaar voorgekomen.

N°. 8 is een *dubbele groot*, doorgaans *voetdrager* genaamd, om de type, die een arend voorstelt, houdende in den regterklaauw het Hertogelijke schild met de vier leeuwen, en in den linkerpoot het wapenschild van Brabant met den enkelen leeuw.

IOH' : DEI : GRX : DVC : LVC@MB : BRXB' : Z : LIMB'

Kz. Een eenvoudig kruis, dat twee reijen omschriften in vier gelijke deelen scheidt.

Binnenste rand: MOHE | TT · DE · | BRXB | TTIE

Buitenste rand: ✠ SIT : RO | MEN : DOM | INI : BENS | DICTVM.

Z. weegt 4 w.

Hoogst zeldzaam. Veel algemeener is de Voetdrager van Filips den Stoute uit dezen zelfden tijd.

De tegenwoordige is ons medegedeeld door den Heer A. J. Everaerts te Leuven.

N°. De *Vilvoordsche groot* heeft op de vz. een klimmenden leeuw, om welken het opschrift:

✠ MOMENT · FILFO'.

De rand is als geborduurd en bevat twaalf schildjes; in het bovenste een leeuw, in de elf overige ziet men bloemsieraden.

Kz. Een gelijkbeenig vierkant kruis, dat de binnenste legende in vier gelijke deelen scheidt. Dat opschrift luidt:

I | O·DV | C'·LQ | Π·BR | ΠB·

In den buitenrand staat:

✠ BNDICTV : SIT : NOMEI : DOMI . NRI : IHV . ✠PI.

Afgebeeld bij GHESQUIÈRE, Pl. V, N°. 2; DEN DUYTS, Pl. 9, N°. 65; *Revue Belge*, T. II, Pl. IV van 1844, N°. 17.

SERRURE schatte hare zeldzaamheid in 1847 op R³.

Z. weegt 3,1 w.

N°. 10. *Dubbele groot*.

Vz. De wapenschilden van de Hertogin en van Brabant nevens elkander.

Boven dezelve in grootere letters:

BRABANTIE

In den rand:

✠ IOH' : DEI : GRAT : DVCEIS : LVCEMB : BRAB' : Z : LIMB'.

Kz. Een Karlovingisch kruis in een parelcirkel. Om dezen:

✠ MONETA·DE·BRABANTIE.

In den buitensten rand:

✠ SIT·NOMEN·DOMINI·BENEDICTVM,

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IV van 1844, N°. 18.

Deze dubbele groot is zeer zeldzaam.

Z. weegt 4 w.

N°. 11. *Groot*, hebbende de zelfde type als de dubbele groot hier voren.

In het omschrift der vz. leest men thans alleen DEI G: in de plaats van DEI : GRAT.

Dat der kz. heeft alleen het onderscheid, dat in den binnenrand thans staat:

BRABANTIE voor BRABANTIE.

En in den buitencirkel:

DHI voor DOMINI.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 9, N°. 64; *Revue Belge*, T. II, Pl. IV van 1844, N°. 19.

Is zeer zeldzaam.

Z. weegt 2 w.

N°. 12. De *Vilvoordsche groot met de 4 leeuwen*.

Vz. Het wapenschild der Hertogin in een versiersel van zes bogen. In de inspringende hoeken zes bolletjes, alles in een parelcirkel.

✠ MONETA * ROVA * FILFORDENS.

Kz. Een eenvoudig kruis met vier gelijke beenen. Tusschen die beenen:

D V * C'

d. i. in het middeleeuwsch Latijn eene verkorting van:

Ducissa voor *Ducissa*.

Alles in een parelcirkel. Verder in den buitenrand:

✠ IOHANN : DEI : GRAT : BRABANTIE

waarachter dan gevoegd moet worden het vroegere *ducissa*.

Afgebeeld bij GHESQUIÈRE, Pl. V, N°. 3; DEN DUYTS, Pl. 9, N°. 66; *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 8.

Z. weegt 4 w.

SERRURE schatte deze munt in 1847 als van R⁴.

N°. 13. Een *halve Vilvoordsche groot met de 4 leeuwen*.

Deze is in type en omschriften gelijk aan de vorige munt; alleen ziet men vier bolletjes aan de vier uiteinden des kruises.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 9, N°. 67; *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 9.

Z. weegt 2 w.

N°. 14. Een *vierde dito*; misschien in der tijd genoemd geweest *labbay*, d. i. volgens Kiliaen het zelfde als *braspennig*; eene munt, waarvoor men zich eenen goeden (geenen overdadigen) disch konde verschaffen. Zie verder Willems, *Mengelingen van Vaderlandschen inhoud*, bl. 342 in de noot.

Misschien ook was dit muntje, of wel het volgende, een *priaken* of *priesken*. Zie Willems, bl. 343 in de noot.

Mogelijk eindelijk was het een *faulgie*, naar aanleiding van het bij Heylen, bl. 23, eerste regel, vermelde.

Type en opschriften zijn als van de vorige munt.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 10.

Z. weegt 1 w.

Is buitengewoon zeldzaam; tot heden zijn, voor zoo verre wij weten, slechts zeer enkele exemplaren bekend.

N°. 15. Een klein biljoen muntje, waarvan slechts één exemplaar tot dus verre bekend is. Dat exemplaar is zeer beschadigd. Wij kunnen dus de opschriften niet volledig mededeelen.

De vz. bevat het wapenschild der Hertogin in een parelcirkel. Van het omschrift is alleen zichtbaar:

. BR̄TB̄T̄N̄ . .

Op de kz. reikt een gelijkbeenig kruis met deszelfs uiteinden tot aan den buitenrand der munt. Tusschen die beenen ziet men weder de letters:

D V ✱ G'

Van het opschrift is alleen leesbaar:

MON | @TT̄ : D | VC : IO | h̄T̄ . .

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. III van 1844, N°. 11.

Biljoen. Te veel afgesleten om de wigt te kunnen opgeven.

Zoude dit ook de *vliechwyf* kunnen zijn (*achtste groot?*), vermeld boven bl. 94, volgens het door Heylen medegedeelde?

N°. 16. Eene munt, door den Heer EVERAERTS, T. II van de *Revue Belge*, p. 288, *groot* genaamd, hoewel dezelve van koper is.

Vz. Het wapenschild der Hertogin (gekwartileerd Braband en Limburg) in een versiersel, dat uit vier bogen bestaat. In de inspringende hoeken vier bloemsierraden; gezamenlijk in een parelcirkel.

✱ MON@TT̄ (hier ontbreekt een stuk; waarschijnlijk: : NOVT̄ :)

BR̄TB̄T̄N̄T̄T̄E.

Kz. Een klein versierd kruis van den vorm der Karolingsche in een parelcirkel; om hetzelfde twee reijen opschriften. In den binnenrand staat:

✱ IO' DEI . GR̄T̄ . DVC̄ . BR̄TB̄'

In den buitenrand:

✱ BND̄ (N̄ : SIT̄ : N̄) OMĒ : DNĪ : NRĪ : IH̄V̄ : ✱PI.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IV van 1844, N°. 20.

Wordt opgegeven te zijn van koper, waarschijnlijk echter *koper biljoen en verzilverd* geweest, of zoude het eene proef hebben kunnen zijn?

Daar er aan het eenige tot dus verre bekende exemplaar een stuk ontbreekt, kan het gewigt niet opgegeven worden.

N°. 17. Waarschijnlijk een der *zwarte penningen*, waarvan in het Charter van 15 Julij 1393 (zie WILLEMS, *Mengelingen*, bl. 384, 49) gesproken wordt.

Vz. het verkorte woord:

D V C

waarboven een afbrekingsteeken en waaronder een vijfbladerig bloempje, alles in een parelcirkel. In den buitenrand leest men:

✠ IOHANN : BRABANTIE

dus te zamen *Johanna Brabantiae ducissa*.

Kz. Een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. In den rand:

✠ MOHETT : LOVTHIENSIS.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IV voor 1844, N°. 21.

K. B. weegt 9 korrels.

Is zeer zeldzaam.

N°. 18 als voren, doch op de kz. met het omschrift:

✠ MOHETT : BRV*ELLEHSIS.

Komt alleen voor op eene onuitgegevene plaat van Lelewel, vroeger reeds door ons vermeld.

ANTHONY.

(1405—1415.)

Met Johanna eindigde de stam der eerste Hertogen van Brabant, uit het Huis van Leuven. Door haar kinderloos overlijden kwam de regering van Brabant en Limburg in het Huis van Bourgondië, en wel in den persoon van Anthony, tweeden zoon van Filips den Stoute (waarvan wij reeds vroeger zoo dikwerf melding hebben gemaakt), Hertog van Bourgondië en Graaf van Vlaanderen, en

van Margaretha, Gravin van Vlaanderen. Deze zijne moeder, dochter van Lodewijk van Male en weduwe van Filips den Stoute, stond de door haar geërfde Hertogdommen Brabant en Limburg aan haren zoon Anthony af, die te Dyon in den jare 1384 geboren was. Reeds was hij na den dood zijner moeder (overleden 16 Maart 1405) als erfgenaam van Brabant en Markgraaf van Antwerpen erkend, doch eerst na den dood van Johanna (1 December 1406) nam hij den titel van Hertog van Brabant aan.

Op den 19 Mei 1404 was Anthony, met toestemming der Hertogin Johanna, als Ruwaard of Gouverneur van het Hertogdom Brabant benoemd geworden. Als zoodanig heeft hij volgens ordonnantie van 10 Augustus 1405 te Antwerpen munt laten slaan (Verachter, p. 103). Wij moeten deze zaak eenigzins toelichten.

Toen Johanna hare landen aan de Vlaamsche Gravin afstond, had zij echter uitdrukkelijk bedongen, dat gedurende haar leven de munten op haren naam zouden worden geslagen. (Zie het Charter, aangehaald bij PIOT, *Revue Belge*, T. I. page 247.)

Anthony kon alzoo geene munt op zijnen naam laten slaan. Hij ontdeed echter de overeenkomst, door te Antwerpen, niet met den titel van Hertog van Brabant, maar met dien van Limburg, te laten munten. Hij meende toch, dat hij te Antwerpen geld kon laten slaan, daar deze stad aan het Huis van Vlaanderen verpand was geworden. Zie het verdrag van 4 Junij 1357, en DEWÈZ, *Hist. part. des Provinces Beligues*, T. II. page 111.

De bedoelde munten waren (zie *Revue Belge*, T. I. page 252 suiv.):

1°. Een gouden Antwerpsch schild, hebbende op de vz. de afbeelding van den Heiligen Anthonius met het wapenschild van den Hertog en het omschrift:

ANTHONIVS DE BVRGVNDIT DVX LYMBVVGIS

Op de kz. een kruis met de vijf letters:

D. L. I. M. B.

die zullen beteekenen:

Dux Limburgiae.

In den rand staat:

*PC VINCIT *PC REGNAT *PC IMPERTAT

48. dezer stukken moesten een mark Trooisch wegen, en ieder moest het gehalte

hebben van 23 karaten en 3 greinen (volgens Heylen 23½ karaat). Zij zouden gelden vier sols zes deniers Vlaamsche munt, d. i. 54 Vlaamsche deniers.

2°. Een *half gouden schild* van de zelfde type als het Schild.

Gehalte, gewigt en waarde de zelfde als van het Schild.

3°. Een *Antwerpsche zilveren plak*, vertoonende een gehelmden leeuw met de leliebloemen en hebbende op de borst een schild met het wapen van den Hertog.

In den rand:

TRITHONIVS DE BVRGVNDIT DV* LYMBVRGIE.

Op de kz. een kruis en de vijf letters, waarvan bij het *gouden schild* gesproken is.

Uit een mark Trooisch moesten er 72 stuks geslagen worden. Het gehalte moest zijn van 5 penn. 9 grein Koningszilver en het stuk 5 Vlaamsche sterlingen waardig zijn.

4°. Een *groot* van de zelfde type, waarvan er 112 op een Trooisch mark zouden gaan, ieder op een gehalte van 4 penn. 4 grein en waardig zijn 2½ sterling Vlaamsche munt.

5°. Een *halve groot* van de zelfde type, waarvan er 224 op een mark Trooisch gingen, ieder ter gehalte van 4 penn. 4 grein en waardig 1½ sterling Vlaamsche munt.

Toen Anthony den titel van *Hertog* voerde, liet hij te Vilvoorden munten van 18 April 1409 tot den 24 December daaraanvolgende; te Leuven van den 5 Januarij 1409 tot den 21 Maart 1410.

Hij had echter ten opzichte zijner munten in de naburige landen, met name in Vlaanderen, met de zelfde moeilijkheden te kampen, als wijlen de Hertogin Johanna, zijne voorgangster. Men wilde zijne munten niet voor de waarde aannemen, op welke hij ze gesteld had. Daarom liet hij, volgens open brief, gegeven te 's Hertogenbosch, den 23 Julij 1412, bekend maken, dat men in zijne Munthuizen zoude ophouden geld te slaan, tot op den 20 December 1417; maar hij sneuvelde reeds in 1415 in den slag van Azincourt, vóór dat gemeld tijdstip aangebroken was. Eene strijdzucht, aan de Vorsten uit het Huis van Bourgondië eigen, had hem gewikkeld in zaken, die zijn land niet aangingen.

De Charters en andere stukken betrekkelijk zijne Munten zijn de volgende;

- 1405, 27 Julij, Jan van Eersem tot Muntmeester aangesteld. Zie *Revue Belge*, T. I. page 62.
- 1405, 10 Augustus, Anthony's ordonnantie om munt te slaan (aldaar, page 251—256).
- 1409, 20 December, Charter van Anthony om munt te laten slaan (aldaar, page 256—260).
- 1411, Augustus, Anthony geeft nieuwe vrijheden aan zijne Munters. (VER-ACHTER, *Documens*, page 104—106, uit de *Placcaeten van Brabant*.)
- 1410—1411. Uittreksel uit de rekeningen der Rekenkamer te Brussel. (VER-ACHTER, *Documens*, page 110—114.)

In een Handschrift van den Heer Gerard zegt Heylen (bl. 27 in de noot) te hebben gelezen, dat Anthony, in het jaar 1405 van Julij tot in het einde van Augustus 1406, te Antwerpen liet slaan en munten „dobbele en enkele Antwerpsche Schilden van fijn goud, 23 $\frac{1}{2}$ karaats voor fijn gerekend, en van 48 stukken in het mark Trooisch, de enkele naar advenant.” Hierover handelden wij reeds boven naar aanleiding der woorden van het Charter zelf.

Zij zijn tot dus verre in de bekende kabinetten niet voorhanden, even min als de volgende; alleen moet uit deze laatste de Graaf de Robiano te Brussel, (behoorende tot een uit Italië in België overgekomen geslacht) een *plak* bezitten, op de verkooping van wijlen den Heer Esdré (N°. 911) aangekocht; doch hoe veel moeite (en daarbij kosten) wij ook aangewend hebben, konden wij geene teekening derzelve bekomen.

Ten voors. tijde, tusschen 1405 en 1406, liet Anthony, volgens Heylen, te Antwerpen ook munten *Antwerpsche Placken*, ten prijze van 2 grooten Antwerps of 5 engels Vlaamsch, houdende in allooï 5 deniers 9 grein Koningszilver en 72 stuks in het mark; ook *Antwerpsche Grooten* van 4 deniers 4 grein Koningszilver en 112 in het mark (zie reeds hierboven). Kort nadat hij in het jaar 1406 als Hertog gehuldigd was, liet hij eenen gouden penning munten, genaamd *Peter*, van 61 in het mark en van 23 karaten, 7 grein fijn goud, elk van 48 *grooten* of *plakken*. In het jaar 1409 liet Anthony *gouden leeuwen* munten, houdende in allooï 23 $\frac{1}{2}$ karaten, gaande er 43 stukken in het Trooische mark, of wegende 3 eng. 22 $\frac{1}{2}$ azen ruim.

De ordonnantie van 20 December 1409 luidt daaromtrent als volgt: „hebben

„geordineert te maeken ende slaen in onze stad van Loven of elder.... eenen
 „nieuwen penninc van goude, die heyten sal een *Brabants Leeuw*, gevragt op
 „d' een syde met 2 Leeuwen, houdende eenen helm met onsen timmer ende
 „daer onder hangende eenen schilt van onser wapenen en op d' ander syde ge-
 „vracht met eenen gefloreerden dobbelen cruys, die gelden sal 5 sch. grote van
 „onsen nuwen middelsten silveren penning hier naer beschreven, ende van de-
 „sen gulden penning sullen gaen in der snede op de Troysche marcke 43 pen.,
 „1 engelsche onder of boven ter remedie, ende deze selve gulden penning sal
 „houden in alloy 23 crate en een half. Een greyn onder of boven ter remedie.”

Wij geven de afbeelding dezer munt op Pl. XIII, N°. 1. De type der vz. is genoegzaam duidelijk beschreven, doch dewijl de ordonnantie de opschriften niet mededeelt, moeten *wij* zulks doen. In de afsnede dan of exergue, onder het wapenschild des Hertogs, door de leeuwen vastgehouden, staat:

BRABANT.

waaronder vijf bolletjes.

In den rand leest men:

ANTHONIVS : DEI : GRAT : DVX : BRABANTIE : Z : LIMBURGIE.

Het *geforeerde dobbele cruys* op de kz. heeft, tusschen de beenen, beurtelings den leeuw van Braband, eene lelie, den leeuw van Limburg en eene lelie, alles in een versiersel, bestaande uit vier bogen, door even zoo vele uitspringende driehoekige figuren van elkander gescheiden. Omschrift:

✠ IHC : XVTEM : TRANSIENS : PER : MEDIUM : ILLORV : IBANT.

Verachter meldt op bl. 107 zijner *Documens*, dat de naam dezer munt zoude geweest zijn: *dobbelen Brabantschen Leeuw*, en dat dezelve volgens eene ordonnantie van het jaar 1408 zoude geslagen zijn en koers gehad hebben voor 5 schellingen grooten, d. i. 60 grooten. Wij gissen, dat het woord *dobbel* overtollig is (zie boven). Van deze munt (waarvan slechts één exemplaar meer, en wel in het Nationale Kabinet te Parijs, schijnt overig te zijn) werden, volgens Verachter, te Vilvoorden, tusschen 10 April 1409 en 24 December daaraanvolgende, 12,760 stuks geslagen.

Alleen (*doch met Romeinsche letters*) afgebeeld in de Beeldenaars van 1575 en 1580.

Van den *halven*, volgens Verachter *enkelen*, *Brabandschen leeuw*, wordt gezegd: „item eenen anderen gulden penning van den zelve teeken en alloy, die „gelden sal 2 sch. 6 pen. (dat is 30) der voors. groote ende daere gaen sal ter „sneede op de Troysche marck 86, een engelsche onder of boven ter remedie.” Verachter meldt, volgens het Handschrift van Waterloos, dat er 5,600 stuks van deze muntsoort geslagen zijn.

Type en legenden verschillen al zeer weinig. Het woord BRABAT onder het wapen is niet, als bij den geheelen leeuw, tusschen twee lijnen vervat, maar heeft vijf bolletjes onder zich.

De woorden zijn eenigzins anders verkort.

Het eenige, tot dus verre bekende, exemplaar dezer munt berust in het Nationale Kabinet van den Franschen Staat te Parijs. Door den Heer Verachter te Antwerpen is ons goedgunstig een afdruk toegezonden, terwijl de Heer Lenormant te Parijs, Opzigter van gemeld Kabinet, twee onzer hem vrachtvrij toegezondene brieven onbeantwoord liet.

N°. 3. De *Brabandsche plack* of *Botdrager* was, volgens Heylen, bl. 29, „geordineerd in alloy op 5 pen. 3 greyn fijn zilver [dus nog niet voor de helft, of 6 penningen uit fijn zilver bestaande, en alzoo voor het grootste gedeelte uit koper of ander metaal van mindere waarde zaamgesteld] en in gewigt op 58½ „stukken werks uit een Troysch mark.” Verachter spreekt van 5 penn. 5 grein. De koers was, volgens hem, voor *twee grooten* Brabandsch of één stuiver (1).

Men sloeg er 61,770 stuks van.

De vz. dezer munt bevat eenen naar de linkerzijde gekeerden, zittenden leeuw met om den linker achterpoot doorgeslagen staart. Op den kop heeft hij eenen helm, waarop als helmteeken de lelie uit het wapen van den Hertog. Onder den leeuw staat:

BRABAT.

In den rand leest men:

(1) d. i. 12 *deniers gros* van Braband van 4 myten in den denier; of 2 *grooten* of 1 sol van Braband. (Handschrift van D. WATERLOOS, p. 155.)

ΑΝΤΩΝΙΟΥΣ : ΔΕΙ : ΟΥΣ : ΔΥΣ : ΒΡΑΒΑΝΤΙΟΝ.

Kz. Een aan de uiteinden gevoet kruis (croix pattée), dat tot aan de randen der munt reikt, liggende op het wapenschild des Hertogen en hetzelfde als het ware in vier deelen scheidende.

ΜΟΝΕΤΑ | ΟΥΣ : ΒΡΑ | ΒΑΝΤΙΟΝ | ΟΥΣ : ΛΙΜΒ.

Afgebeeld bij GHESQUIÈRE, Pl. V, N°. 6; bij VERACHTER, Pl. IX, N°. 1; en bij DEN DUYTS, Pl. 9, N°. 68.

SERRURE schatte haar in 1847 (*Cab. du Prince de Ligne*, p. 134) op R.

De ordonnantie omtrent deze munt luidt als volgt:

„Item hebben geordineerd te doen maken eenen nuwen sil-
 „veren penning, geheeten *Brabantschen Boddraeger*, die houden sal 5 pen.
 „3 greyn coninx silver int alloy, 2 greyn onder of boven ter remedie, ende de-
 „sen penning sal men snyden op de Troysche mark 58½, eenen der silveren
 „penningen onder of boven ter remedie, ende desen penning sal gelden 12
 „Groote Brabants payments, [Heylen teekent hier op aan: „ door de *Groote Brab.*
 „*payem.* worden hier verstaen *deniers* of de kleynste Brabantsche Pen.; welke
 „in latere evaluatien ook *penningen*, *grootkens* en *kleyne grooten* dikwils genoemd
 „worden] ende sal gevragt syn op deene syde met eenen leeuw, draegende
 „eenen helm mit onsen timmer, ende op dander syde eenen schilt van onser
 „wapenen met eenen doorgaende cruys.“ — „Deese syn ook (zoo het schijnt),“
 zegt Heylen, „genoemt geweest Brabantsche Placken.“

Hij laat daarop volgen:

„Den meergemelden Heer Ghesquière beschrijft en bezit eenige penninge van
 „de zelve form, als den hier beschreeven *Boddrager*; maar deszelfs gewigt en
 „alloy zijn merkelyk verschillende, zoo dat die of vroeger geslagen zijn geweest,
 „of eenen anderen naem zullen gevoerd hebben, of den hoogsten in alloy, die
 „hy bezit, eenen dubbelen *Boddrager* is.“

In de *Mémoire sur trois points intéressants de l'Histoire Monétaire des Pays-Bas* vinden wij op bl. 172—174 wel het een en ander over eenen door den geleerden Ghesquière afgebeelden *Boddrager*, en een ¼ gedeelte daarvan, hetgeen hij verkeerdelyk voor ½ houdt; maar het zoo even door Heylen vermelde vinden wij daar niet.

Het woord *botdrager*, ons thans voor het eerst voorkomende, is afgeleid van den kap, dien de leeuw over den kop draagt, en die eenige gelijkenis heeft met een vat, dat *bot* of *boot* heette; (men zegt nog: *een boot wijn*) van daar ook de spelling *botdrager*. Uitvoeriger kan men hier over lezen het aangeteekende bij Alkemade, bl. 82, en bij Verachter in zijne *Documens*, bl. 109 in de noot. Vroeger heetten zulke munten ook wel *gehelmdde leeuwen*.

Z. weegt 3,7 w.

N°. 4. De *halve botdrager* of *halve Brabandsche plack* was gemunt als de heele, maar hield enkel 4 penn. 8 grein fijn zilver en 1 engels, 19½ azen in gewigt.

De ordonnantie luidt:

„ Item zullen doen slaen eenen anderen zilveren penning, die gelden sal
 „ 5 grote Brab. payem. voors. houdende in alloy 4 pen. 8 greyn Coninx silver,
 „ 2 greyn onder of boven ter remedien, en van desen penning sal men snyden
 „ 100 op den Troyschen mark, 2 der selve penninge ter remedie. „

Van deze munt, die een *halven stuiver* gold, zegt Verachter, volgens het Handschrift van D. Waterloos, dat er van 12 Julij 1410 tot den 21 Maart 1411 (1412) de hoeveelheid van 222,000 stuks geslagen is geworden.

De type dezer munt is de zelfde als van den heelen Botdrager.

In het omschrift leest men, in plaats van:

DEI : GRT : DV*

thans: DEI : GRT : DV*.

Op andere exemplaren: DEI : G : DV*.

Op de kz. staat op sommige exemplaren de betere lezing: *MORSETT DVC* (van *DVCIS*), in plaats van het onjuiste: *DV**.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. IX, N°. 2.

Z. weegt 2,3 w. De zeldzaamheid wordt door *SERRURE* opgegeven als van R^s:

N°. 5. Verachter maakt op bl. 110 nog melding van *een vierde botdrager van Brabant*, van 4 penn. 8 grein in allooï en van 200 stukken in het mark Trooisch, koers hebbende voor 3 grooten Brabandsch payment of ¼ stuiver.

Hij meent, dat de vervaardiging dezer munt tot het eerste tijdvak van de werkzaamheden der Muntmeesters behoort, waarvan de rekening verloren is gegaan, zoodat het niet mogelijk is het daarvan gemunte getal op te geven.

Wat ons betreft, wij twijfelen of deze munt wel een *vierde botdrager* geweest zij, te meer daar de Leuvensche vierde boddragers den zelfden stempel van de heele en halve hebben, en deze daarvan geheel afwijkt; daarenboven is het gehalte, dat volgens de opgave van Verachter het zelfde moest wezen als van den halven boddrager, van veel lager allooi. Het gewigt is ook niet de helft. Ook Serrure (*Cab. du Prince de Ligne*, page 134) noemt deze munt geen *vierden boddrager*.

Vz. Het wapenschild van den Hertog in een parelcirkel.

✠ ΠΡΩΤΗ ΟΝΙΥΣ · ΟΧ · ΒΡΑΒ'

Kz. Een Karolingisch kruis, mede in een parelrand.

✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΒΡΑΒΑΝΤ.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. IX, N°. 3.

K. weegt 0,88 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als R³.

Daar er onder de vroegere Vorsten van Brabant en Limburg reeds koperen munt voorkomt, waarvan in Heylen noch ergens elders, voor zoo verre ons bekend is, melding gemaakt wordt, verwondere men zich niet, dat wij over *deze* muntsoort niets aantreffen.

N°. 6, een *botdrager van Leuven*, is in type gelijk aan den Vilvoordschen, doch heeft onder den leeuw thans:

ΛΟΥΤΩ

en op de keerzijde:

ΜΟΝΕΤΑ | ΟΥΓ : ΒΡΑ | ΒΑΝΤΙΕ | ΕΤ : ΛΙΜΒ'

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. X, N°. 1; DEN DUYTS, Pl. 10, N°. 69.

Z. weegt 3,6 w.

SERRURE schatte haar in 1847 op R³.

N°. 7, de *halve botdrager* is gelijk aan den heelen, op eenige kleine veranderingen in het omschrift na.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. X, N°. 2; DEN DUYTS, Pl. 10, N°. 70.

Z. weegt 2,3 w.

Bij SERRURE wordt de zeldzaamheid geschat op R².

N°. 8, de *vierde botdrager*.

Van deze zegt Heylen, volgens de door hem gebezigde evaluatie:

„ Item eenen anderen silveren penning van den selven alloy dat de leste voors. pen. (halven botdraeger) is, die gelden sal 3 grote Brab. payment voors., en dese sal gaen ter snede op de Troysche marck 200, 6 der selver cleynste pen. onder, of boven in de marck te remedien onbegrepen. En dese voors. [aldus eindigt de ordonnantie] gulde en silvere penningen sal men staende houden eenen termyn en tyd van 8 jaeren eenpaerlic naest-volgende, en hier en binnen niet ligten noch ergeren &c.„

Men ziet, hoe zonderling men in die dagen met den koers van het geld handelde.

De vz. van dezen botdrager (want de *Leuvensche* is waarschijnlijk de zoo even bedoelde) heeft de zelfde type als de heele en halve, doch het omschrift der vz. luidt, wegens de mindere ruimte, thans:

ΑΝΝΟΥΑΝΙΒΙΣ : ΝΙ : Ο : Ν : ΒΡΑΒΑΝ

en op de kz.:

ΜΟΝΕΤΑ | Α : ΝΥΟ | ΒΡΑΒ' : Ο | Α : ΛΙΜΒ

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. X, N°. 3.

Z. weegt 8,3 w.

SERREURE schatte haar in 1847 als van R⁵.

Omtrent de overige munten van Anthony zegt Verachter op bl. 110: „ Nous n'ignorons pas que le Duc Antoine a fait forger en 1406 un Peeter d'or — en 1412 un Florin de Bourgogne de 24 sols &c. Mais à défaut de documens plus précis, nous préferons d'abandonner la description de ces pièces à la plume de celui qui aura le bonheur d'en découvrir un jour les vieux parchemins.„ Of de *oorspronkelijke munten*, voegen wij er bij, want zoowel de muntordonnantien (of wel de *beschrijving* der munten) en de *oorspronkelijke stukken* ontbreken ons tot dus verre beide. Zal de schoot der aarde of eenig oud gebouw de laatste immer weder kunnen opgeven?

Gelijk wij vroeger zeiden, was Hertog Anthony niet voorspoedig om zijne munten ingang te doen vinden in de naburige landen. Dit geeft hij te kennen in eenen brief, gegeven te 's Hertogenbosch, den 23 Julij 1412, ons door Heylen op bl. 31 medegedeeld en aldus luidende: „ Want wy gevuelen en ge- waer worden dat onse munte, die wy een wile tyds leden hebben doen slaen

„ (1409), onse lande, lieden en ondersaeten in menigerhande manieren seer scha-
 „ delyck en hinderlyck heeft geweest aengesien dat onse penningen beyde
 „ van goude en silvere syn weerde in Vlaenderen en andere landen niet en
 „ gelt of gelden en mag, soe doen wy weten een iegelyck dat wy geordi-
 „ neert hebben dat onse munte gesloten sal wesen en blyven totten 20
 „ Xber 1417. „

Vergelijk ook Van Mieris.

Doch eer die tijd daar was, had Hertog Anthony met geene aardsche zaken meer te maken. Ware hij in het leven gebleven, misschien zoude hij na 20 December 1417 stukken van beter gehalte dan zijne vroegere (waarvan de dusgenaamde *silveren* stukken veel naar *koperen* gelijken) hebben doen vervaardigen; het beste middel voor eenen Vorst om zijne munt ingang bij zijne naburen te doen vinden. Daaraan hadden twee eeuwen later de Hollandsche munten, met name de dukaten, het te danken, dat zij over de geheele beschaafde wereld zoo gezocht werden.

Uit eene afkondiging, te Leuven gedaan, „ *des sondaegs 19 in februario, in 't jaer ons Heeren 1412,* „ medegedeeld in Deel V, bl. 405, 6, der *Revue Belge*, blijkt dat, ten gevolge van het slechte gehalte der Munt van onzen Hertog, zij te Maastricht nagemaakt werd, waardoor de vervaardiger zeer bevoor- deeld, maar de goede Gemeente niet weinig benadeeld werd. Men leest daar:

„ Item, want comen es ter kennissen van der stad dat men, sint der maent
 „ van oighst lest voirdeden [d. i. 1411], doen de munt van Lovene gesloten
 „ waert, [iets, dat ons van elders nog niet bekend was] geslagen heeft ende nog
 „ dagelycks slaet, in der stad van Tricht, eenen penninck van silver ende van
 „ goude, die den gelde, dat onsen genedigen heer van Brabant te Lovene ende
 „ te Vilvorden hadde doen slaen, alsoe gelyk es dat den simplen ende de slechte
 „ lieden niet en connen onderkennen, ende de voorschreve penninck te Tricht
 „ geslagen, die te mael hoge gaet boven syn weerde, alsoe verre ende alsoe seer
 „ innegebroken es ende vermenighvuldigt, datter 't lant te mael verderffelyc mede
 „ werden soude, op dat die in tide niet verschuwt noch remedie daer tegen ge-
 „ keert en worde, enz. „ — Doch men leze verder het geheele stuk t. a. p.

JAN IV.

(1417—1427.)

Jan, zoon van Anthony en van Johanna, dochter van Walerant, Graaf van St. Pol, geboren in 1402, verloor zijnen vader reeds op zijn dertiende jaar. De Staten van Brabant, te Vilvoorden vergaderd, riepen hem den 4 November 1415 tot Souverein des Lands uit. Het regentschap en de voogdij van den jongen Vorst werden aan elf leden der Staten toevertrouwd. Zijne inhuldiging had volgens het bepaalde der *Blijde Inkomsten* in het volgende jaar plaats.

Nog slechts zestien jaren oud, huwde hij te 's Gravenhage, op den 10 April 1418, Jacoba, weduwe van Jan, Dauphin van Frankrijk, en dochter van Willem VI van Beijeren, Graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland en Heer van Friesland, en van Margaretha van Bourgondië.

De eerezuchtige Bisschop Jan van Beijeren, oom van vaderszijde van Jacoba; wist de verleening van dispensatie voor dit huwelijk te Rome tegen te houden.

Naauwelijks waren er twee jaren verlopen, of de jonge Hertog van Brabant werd, naar men zegt om zijne magteloosheid (1), door zijne Gemalin verlaten; die in Maart 1421, zich te Londen ophoudende, huwde met Humphrey, Hertog van Gloucester, broeder van Koning Hendrik V van Engeland.

Na onophoudelijke oorlogen, wegens het bezit der Graafschappen van Henegouwen, Holland, enz., zegepraalde Hertog Jan, op den 13 Januarij 1425, over de partij zijner voormalige Gemalin, in den slag bij Brouwershaven, terwijl ter zelfder tijd uit Rome het huwelijk van Jacoba met Gloucester als overspelig verklaard werd.

Volgens het tractaat van Douay, weinige maanden te voren gesloten, bleef Hertog Jan in het bezit van deze schoone gewesten. Maar daar hij niet bekwaam was om

(1) VERACHTER, *Documens*, bl. 115, verdient hierover nagezien te worden.

te regeren, was reeds in 1420 het bestuur over Braband opgedragen aan zijnen broeder Filips van St. Pol, terwijl Henegouwen bestuurd werd door Jan van Luxemburg; Holland, Zeeland en Friesland door Filips van Bourgondië.

Na, weinige dagen vóór zijnen dood, de Hoogeschool van Leuven gesticht te hebben, overleed Jan IV op den 17 April 1427 te Brussel.

Tot in 1842 waren de eenige bronnen voor de kennis der verschillende munten van dezen Hertog: het Muntboek van C. van Alkemade en de Prijsverhandeling van A. Heylen; doch in het zoo even genoemde jaar ontving de Numismatiek van Braband, uit dezen tijd, eene belangrijke opheldering, door hetgeen de Heer Verachter, op bl. 116—148 zijner schatbare *Documens*, heeft medegedeeld. Wij zullen ons dus voornamelijk van de aanwijzingen van dezen Geleerde bedienen in het beschrijven der munten van Hertog Jan IV.

Onze Hertog dan heeft laten munten te Vilvoorden, te Maastricht en te Brussel.

Te Vilvoorden was de munt nog immer, gelijk veelal in deze eeuw, geplaatst in het huis van een bijzonder persoon, en wel in dat van Jan van den Horicke, dat de regering voor 50 gouden Peters in het jaar huurde. De Maastrichtsche munt werd steeds in het kasteel van Vroenhove geslagen, en die van Brussel in het huis van Oostervant of Ostrevant, in de *lange Ridderstraat*, welk huis Jan IV bij brief, gegeven te Antwerpen den 1 Julij 1420, aan de stad had toegestaan, ten einde daarin munt te slaan (1).

De tusschen 28 Junij en 24 November 1417 te Vilvoorden geslagene munten waren de volgende (tot staving van welke en latere mededeelingen wij gevonden hebben):

28 Junij — 24 December 1417. Uittreksel uit de registers van de rekenkamer te Brussel (zie Verachter, *Documens*, page 118—122).

18 December 1418 — 28 April 1419. Uittreksel als voren (Verachter, page 123—130).

17 Februarij 1419. Ordonnantie op de Munt (Verachter, p. 132—139).

27 Februarij 1420 — 31 October 1421. Rekening van de Muntmeesters De Vriese en Arras (Verachter, page 139—148).

(1) Zie het *Cartularium* van de Rekenkamer N°. 131, F°. 90 verso.

12 Januarij 1421. Jan IV gelast Lodewijk van Walderen zijne muntijzers te graveren (*Revue Belge*, T. I, page 65, 66).

1°. *Gouden Nobel*, geslagen, even als de volgende stukken, naar aanleiding van de ordonnantie en commissie, gegeven aan den Muntmeester Jan Michiels, op een gehalte van $23\frac{1}{4}$ karaat en van 36 stukken in het mark Trooisch; koers hebbende voor 8 schellingen 6 deniers groot, of 5 schellingen 8 grooten goed Brabandsch geld (*monnaie forte de Brabant*). Hiervan zijn geslagen 1600 stuks.

Deze munt komt niet meer voor.

2°. *Gouden Peter* of *halve gouden Nobel*, insgelijks van goud van $23\frac{1}{2}$ karaten en van 72 stuks uit het mark Trooisch, koers hebbende naar gelang van den Nobel. Er zijn slechts 1000 stuks van deze muntsoort geslagen geworden.

Thans is er geen exemplaar meer bekend.

3°. *Dubbele Grooten*, genaamd *Dobbele Penninc*, geslagen op een gehalte van 5 penn. $2\frac{1}{2}$ greinen, en van $50\frac{1}{2}$ stukken in het mark Trooisch. Zij hadden loop voor 2 grooten sterk geld van Brabant. Men heeft er 468,135 stuks geslagen. Wij komen later op deze munt terug.

4°. *Groot*, genaamd *halve Penninc*, van 4 penn. $14\frac{1}{2}$ greinen in gehalte en van 101 stuks in het mark Trooisch, hebbende koers voor een groot zwaar geld van Brabant.

Men heeft van deze hoogst zeldzaam voorkomende munt, waarover wij nog nader zullen handelen, slechts 80 mark of 8080 stuks geslagen.

De tusschen 18 December 1418 en 1 September 1419 te Maastricht geslagene munten zijn de volgende:

1°. Een *gouden Schild*, even als de hierna vermelde stukken, geslagen volgens de commissie gegeven aan den zelfden Muntmeester Jan Michiels, te weten van 17 karaten en van 66 stuks uit het mark Trooisch, koers hebbende voor 3 schell. 10 den. grooten Brabandsch. Men heeft er 19,513 stuks van geslagen. Wij zullen er later op terugkomen.

2°. *Kleine gouden moeten* of *mottoenke* van 20 karaten en 96 stuks uit een mark Trooisch; koers hebbende voor 3 schell. 3 den. grooten Brabandsch.

Men heeft er slechts 820 stuks van geslagen.

Deze zijn alle, volgens de meeste waarschijnlijkheid, tot andere doeleinden

omgesmolten. Mogten de schoot der aarde of de puinhoopen van een oud gebouw er eenmaal nog een van aan de Numismatische wetenschap overleveren. Thans weten wij alleen, dat er een *lam* op te zien was, en dat in het omschrift 's *Her-togen naam* moet voorgekomen zijn (1).

3°. *Tuyn*. Zilveren munt van 4 penn. 19 greinen, en van $85\frac{1}{4}$ stukken in het mark, koers hebbende voor 2 grooten Brabandsch. Men heeft er 371,925 stuks van geslagen. En echter is deze munt, waarop wij later zullen terugkomen, hoogst zeldzaam.

4°. *Dubbele Groot*, genaamd *dobbele penninc Jans*, van 4 penn. 13 greinen en van $51\frac{1}{2}$ stuks in het Trooische mark; had koers voor 2 grooten Brabandsch. Men heeft er 1,738,154 stuks van geslagen; desniettemin is dezelve thans geheel onbekend.

5°. *Groot*, genaamd *halve penninc Jans*, van 3 penn. 1 grein en van 103 stuks in het mark Trooisch. Had loop voor één groot.

Men heeft er slechts 9783 stuks van geslagen. Komt niet meer voor.

Tusschen 31 Maart 1420 en 31 October 1421 zijn te Brussel de navolgende munten vervaardigd:

1°. *Gouden engelen* of *gouden Inghel*, geslagen, even als de volgende, krachtens de ordonnantie van 27 Februarij 1419 (1420) op $23\frac{1}{2}$ karaten en van 61 stuks in het mark Trooisch; in Brabant gangbaar voor 4 schell. 6 den. grooten Brabandsch. Van 31 Maart 1420 tot den 7 Januarij 1421 heeft men er 240 stukken van geslagen. Komt niet meer voor.

2°. Gouden *Brabants gulden* van $17\frac{1}{2}$ karaten en van 71 stukken in het mark Trooisch; koers hebbende voor 3 schell. groot Brabandsch. Gedurende den opgegeven tijd heeft men er 5,838 stuks van geslagen. Niet meer bekend in het oorspronkelijke, doch door ons volgens de beschrijving afgebeeld.

3°. *Dobbele groot Brabants*, ook genaamd *Drieland*, hebbende een gehalte van 6 penn. of van half zuiver zilver, en van 83 stukken in het mark Trooisch; koers hebbende voor 2 grooten Brabandsch.

(1) Sedert het stellen dezes vernemen wij, dat een liefhebber der Numismatiek in Frankrijk (men meende in den omtrek van Parijs) zulk een *Brabandsche aiguel* bezat.

Verachter zegt, dat deze naam van *Drieland* ook op de overige munten van deze type toepasselijk is. Gelijk de ordonnantie luidt, liet Hertog Jan, in gemeen overleg met de Staten der landen van Brabant, van Henegouwen en van Holland en Zeeland, eene nieuwe munt slaan, welke, bij uitsluiting van alle andere, gedurende tien jaren in deze drie landen zoude gangbaar zijn.

Van 31 Maart 1420 tot 29 October 1421 zijn er 1,989,344 stukken geslagen.

Daar de bevolking van de bovengenoemde vier gewesten (eigenlijk slechts drie *landen*) voorzeker in die dagen ongeveer een millioen beliep, werden er dus nauwelijks voor ieder ingezet twee exemplaren geslagen; een nieuw bewijs, hoe weinig numerair er alstoen in omloop was. Wij zullen de type en de opschriften dezer munt later beschrijven.

4°. *Enkele* (inckle) *Brabandsche groot*, van het gehalte van 4 penn. en van 114 stukken in het mark Trooisch; koers hebbende voor 1 groot Brabandsch. Men heeft er 1,037,774 stukken van geslagen. Zij zullen later door ons beschreven worden.

5°. *Halve Brabandsche groot*, mede van 4 penn. of slechts $\frac{1}{2}$ van den inhoud ($\frac{333}{1000}$) fijn zilver en van 234 stukken in het mark Trooisch; koers hebbende voor $\frac{1}{2}$ groot Brabandsch.

De Heer Verachter meent, dat, nademaal het essai dezer munt te gelijker tijd met die der vorige gemaakt is, waarvan het mark werks in gelijke deelen verdeeld is, men het getal der daarvan geslagene stukken op 1,536,444 berekenen kan.

6°. *Dubbele Brabandsche myt*, waarvan de 12 een groot maakten; van 6 greinen in gehalte en van 240 stukken uit één mark Trooisch. Dit is de zogenoemde *zwarte munt*. Het getal der geslagene stukken is niet bekend.

Wij gaan thans over tot de beschrijving der door ons afgebeelde munten van Hertog Jan IV.

In de eerste plaats geven wij de afbeelding van drie gouden munten.

N°. 1. De *Brabant- of goudgulden*. Vz. Johannes de Dooper; doch volgen wij de woorden der ordonnantie: (zie Heylen, bl. 33) „gevragt op deen syde „met een beelde van S. Jan Baptist sprekende in den circl (*sic*):

S. IOHANNES BAPTISTA

„ en in dander syde met eenen schilde int midden staende met eenen compas
 „ met onsen wapen en op elken hoeck van den schilde een kleyn schildeken en
 „ in den schildeken boven in den voors. hoec sal staen eenen aer [bij *Kaliaen*
pavimentum of *vloer*, de ruitvormige vloer uit het wapen van Beijeren], en in
 „ elc van anderen schildekens eenen Leeuw en sal daer op geschreven staen :

MON. BRAB. HAN. HOLLAN. Z. ZEL.

„ en die voors. penninc sal gelden in Brab. en in Holland 3 sch. grote en
 „ selen er gaen in der snede op de Troysche mark 71, eenen engel te remedie
 „ in de snede, en sal houden in den alloy xvii S. (17½) karat, 1 greyn te
 „ remedie”

Volgens deze beschrijving hebben wij de munt eerst flaauw laten afbeelden, doch later die, doch mede slechts in omtrek, doen vervangen, nadat wij van den Heer Verachter eene schetsteekening uit het HS. van Waterloos hadden bekomen. Men moet de binnencirkel op de voorzijde echter als niet bestaande aanmerken. Deze is een abuis van den lithograaph, dat niet te verhelpen was.

N°. 2. Een *gouden croon* of kroon. Heylen zegt omtrent deze munt (bl. 34):
 „ Deéze, zeer gelyk in afbeeldzel aen die van Albertus en Willem den VI,
 „ Graeve van Holland, hielen in alloy 22 karaten en 2½ greyn, en in gewigt
 „ ten minsten 2 eng. 12 asen.

„ De ordinantie, wegens deéze penningen gemaekt, heb ik nergens konnen
 „ ontdekken; doch haer gedaente en gewigt beschrijft en verтоond Alkemade, enz.”
 [Het allooi is opgemaakt volgens de opgave in de Beeldenaars van 1627 en 1633;
 doch in den laatsten Beeldenaar wordt deze munt verkeerdelyk aan Hertog Wenceslaus toegekend.]

De vz. bevat het Hertogelyk wapenschild [Bourgondie en Brabant gekwartierd], door eene groote kroon (waarvan de naam der munt) gedekt. Omschrift:

✠ IOH * DV * * BRAB' * Z * LIMB' * COM * h₂TR' * h₂OL' * Z * Z'.

Kz. Een in bladen, waartusschen lelien, eindigend kruis; in deszelfs midden eene vijfpuntige ster; het een en ander gevat in een versiersel van vier bogen, hebbende in derzelve inspringende hoeken, aan de binnenzijde, vier lelien en aan de buitenzijde even zoo vele kroonen.

✠ *PC * VIHCIT * * PC * RECHT * * PC * IMPERT *.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXIX, N°. 1; DEN DUYTS, Pl. 10, N°. 72.

G. weegt 3,4 w.

N°. 3. Het *gouden schild*. Hierover handelden wij vroeger bladz. 131, onder de te Maastricht geslagene munten.

Te regt meende Heylen (bl. 34), dat deze schilden weinig afwaken van de in Holland geslagene Wilhelmus-schilden, d. i. munten van Willem VI, ook omdat hij in de rekeningen der jaren 1421, 1422, 1424 geen verschil vond tusschen de schilden die in Holland en Brabant loop hadden (1).

Vz. De gekroonde Hertog, gezeten in een Gothischen zetel, houdt met de regterhand een ontbloot zwaard opgeheven, terwijl de linker rust op zijn wapenschild.

✠ IOHES * D * BRAB * Z * LIMB * GOM * hTHIE * hO * 36.

Kz. Een gebloemd kruis in een compartiment van vier bogen. In en buiten de inspringende hoeken ziet men vier bloemblaadjes.

✠ *PC : VIHCIT : *PC : REGHIT : *PC : IMPERTIT.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. XI, N°. 2; ALKEMADE, Pl. XXIX^a, N°. 2.

G. weegt 3,6 w.

N°. 4. *Dubbele groot of Drielanders*. Wij maakten reeds vroeger (zie boven bladz. 133) van deze munt gewag.

Heylen zegt van dezelve (bladz. 35): „Deéze zoo genoemt om dat zy loop „hadden in dry voornaeme provincien, Brabant, Holland en Henegouw, en in „de zelve dry landen gemunt waren, te weeten tot Brussel, S. Gertrudenberg „en Valencyn, enz.

„Bewys hier van geéft de ordinantie des wegens gemaakt, luydende aldus: „zullen doen slaen nieuwen silveren penning geheéten *drielanders*, ende „die zal in Brabant, Holland en Zeeland doen 2 grooten, en in Henegouw 17 „deniers, enz.”

„De figure der *drielanders* geslagen tot Brussel ende Valencyn verthoont Al- „kemade, bladz. 109; maer dat te verwonderen is, hy heéft geen enen, ge-

(1) In latere evaluatie wordt wel eenig verschil gemaakt tusschen de Wilhelmus- en Johannes Beijersche Schilden, maar dit verschil bedraagt slechts $\frac{1}{24}$ of $\frac{1}{27}$.

„slagen in Holland, voór welke provincie hy bijzonderlyk schreef. Die, de welke „aldaer geslagen waren, hadden in het cruys tusschen de armen 4 Leeuwen in „plaets van 2 Lelien en 2 Leeuwen, zoo de ordinantie dit te kennen geeft.”

Wij twifelen zeer of de Drielanders voor Holland wel immer geslagen zijn geweest. In het algemeen is de munt van Geertruidenberg hoogst zeldzaam.

Vz. Twee schuins naar elkander toe geplaatste wapenschilden, links dat van den Hertog, regts een dat vier even eens geteekende leeuwen bevat. Tusschen de twee wapenschilden vertoont zich eene lelie; zij rusten op een compartiment, waarvan zes bogen zichtbaar zijn. Het een en ander is in een parelcirkel gevat.

✠ IOH : D* : BRAB' : Z : LIMB' : COM : HAN' : HOL : Z : 3E.

Kz. Een breed uitlopend vierbeenig kruis (*croix pattée*), tusschen welks beenen twee leeuwen en twee leliën in een parelcirkel, omgeven door twee reijen omschriften; de binnenste is:

✠ MONETA : FCT : BRV*ELLE.

In den buitenrand staat:

✠ SIT & NOMEN & DOMINI & BENEDEICTVM.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXIX¹, N°. 2; VERACHTER, Pl. XII, N°. 1; DEN DUYTS, Pl. 10, N°. 73.

Z. weegt 2,6 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid op R³.

N°. 5. *Dubbele groot of Drielanders*, gelijk aan de vorige munt; alleen met uitzondering, dat in den binnenrand op de kz. gevonden wordt:

✠ MONETA : DVC : BRABAN*IE.

Deze munt is hoogst zeldzaam en berust bij Professor SERRURE te Gend.

N°. 6. *Een groot of halve drielanders*.

De type is volkomen de zelfde als van de beide vorigen; de omschriften, met weglating van eenige weinige letters, als van N°. 4.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXXIX¹, N°. 3; VERACHTER, Pl. XII, N°. 1; DEN DUYTS, Pl. 10, N°. 73.

Z. weegt 2,6 w.

SERRURE schatte hare zeldzaamheid in 1847 op R².

N°. 7. *Halve groot of vierde drielanders*.

Type en omschriften als van N°. 6; doch er bevinden zich thans weder eenige letters minder op het veld, waardoor *Zeeland* nu onvermeld is.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. XII, N°. 3; DEN DUYTS, Pl. 11, N°. 75.

Z. weegt 1,8 w.

SERRURE schatte haar in 1847 op R⁺.

Er zijn stempels met BRV* en met BRV*GL.

N°. 8. *Dubbele groot*, waarover gehandeld is boven bladz. 131. De munt is te Vilvoorden geslagen.

Vz. De wapens van den Hertog en van Brabant, regt nevens elkander staande en gezamenlijk door de twee lambrekijas van den Hertogelijken, door eene lelie gecimierden, helm gedekt wordende.

IOHTNES : DI : GRX : DV* : BRABTNTI : ET : LIMB'

Kz. Een zeer eenvoudig, breed uitlopend vierbeenig kruis; tusschen de beenen twee leliën, de Brabandsche en de Limburgsche leeuw.

* MOXET : NOVX : DVC : BRABTNTI : ET : LIMBUR

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. XI, N°. 1.

Z. weegt 4,15 w.

SERRURE schatte hare zeldzaamheid op R⁺.

N°. 9. Een *enkele groot*, is door ons uit eenen Beeldenaar medegedeeld; doch met eenige verbetering, naar aanleiding van den dubbelen. Het is toch bekend, dat de vervaardigers der Beeldenaars in hunne afbeeldingen dikwerf zeer slordig te werk gingen, De type en omschriften zijn, met weinig uitzondering, als van den *dubbelen groot*.

Over dezelve is vroeger gehandeld bladz. 131.

Zij is ons nimmer voorgekomen, noch aan eenig verzamelaar in originali bekend.

De lithograaph heeft deze munt bij abuis niet *in omtrek* gelaten, zoo als wij met de munten doen, waarvan geene oorspronkelijke meer bekend zijn, en later heeft hij verzuimd aan ons verzoek te voldoen, om de trekken der munt alsnog te verflaauwen.

N°. 10. *Tuin (of Groot)*, waarvan boven bladz. 132 gehandeld is.

Vz. De leeuw, nedergezeten, houdt den regterklaauw op het wapenschild des Hertogen, thans gekwartileerd Beijeren en Brabant; alles in eene omheining

of *twin*, waarvan de naam der munt, en van waar ook de benaming van *Hollandsche twin* later in gebruik is gekomen.

Thwyn of *hage*, zegt Plantijn in zijne *Thesaur. Tent. Linguae*, Antv. 1581, is in het Latijn *sepes*. Volgens het verhaal van Alkemade, bl. 98 van zijne *Munten der Graaven en Graavinnen van Holland*, had Willem VI, Hertog van Beijeren, Graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, de vader van Jacoba, gemalin van Jan IV, in 1406 het kasteel Hagestein belegerende, zijne legerplaats doen omringen met eene haag van schanskorven, waaraan de belegerende ridders hunne schilden en banieren ophingen. Deze legerplaats werd *de Thwyn* genaamd. Om hiervan, na het beleg, de geheugenis te bewaren, beval de Hertog, dat deze *twin* voortaan het wapen van Holland zoude uitmaken; dat dezelve op zijn zegel zoude gegraveerd worden, en dat eene munt zoude worden geslagen, die den naam en de afbeelding van deze *twin* zoude dragen.

Jan IV volgde het voorbeeld van zijnen schoonvader ten opzichte der munt.

Omschrift:

IOH : DV* : BRVB' : Z : LIMB' : COM : HTN : HO : Z : ZE'

Kz. Een kruis, dat het randschrift der munt in vier deelen splitst, en tevens een versiersel, uit vier dubbele bogen met bloemblaadjes aan de binnen- en buitenzijden der inspringende hoeken bestaande, op vier punten doorsnijdt.

✠ MONET : | ROV : FGC | : INDER : | VROHOE.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. XI, N^o, 8; *Revue Belge*, T. II, Pl. VIII, N°. 20.

Z. weegt 2,35 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R^s.

N°. 11. Koperen munt van twee mijten of *dobbel Brabants myte*.

Wij handelden vroeger over deze munt bladz. 133.

Vz. Het wapenschild van den Hertog in een parelcirkel.

✠ IOH' : DV* : BRVB' : ET : LIMB'

Kz. Een breed uitlopend kruis, tusschen twee van welks beenen eene lelie, en tusschen twee andere eenen leeuw. Omschrift:

✠ MONETA : FGT : BRV*ELLIS:

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. XII, N°. 4. K. weegt 1,2 w.

FILIPS I OF VAN SINT POL.

(1427—1430.)

Hertog Anthony liet, tijdens zijnen dood, op den 25 October 1415, twee zonen na, verwekt bij zijne eerste gemalin, Johanna, Gravin van Luxemburg en St. Pol, genaamd Jan en Filips. Jan volgde zijnen vader op onder den titel van Jan IV.

Filips, die den 27 December 1404 geboren was, verkreeg, na den dood zijner moeder, den 12 Augustus 1407, het Graafschap Ligny en St. Pol, en werd Connétable van Frankrijk.

Deze Filips had zijn verblijf te Parijs, toen Jan IV, in overleg met zijne raadslieden, ten gevolge van de steeds voortdurende twisten der Hoekschen en Kabeljauwschen in Holland, en van het ontscheppen van den vermogenden Hertog van Gloucester met een magtig leger te Calais (die er op uit was om Henegouwen voor Hertogin Jacoba van Beijeren, welke hij later huwde, te herwinnen), hem van daar liet ontbieden.

In eene raadsvergadering, die in September 1420 te Vilvoorden gehouden werd, benoemde men Filips tot Bestuurder des lands, onder den titel van *Ruwaard van Brabant*. Op den 3 November daaraanvolgende bevestigden de drie Staten deze benoeming, terwijl Heer Willem van Montenaken geroepen werd tot het ambt van Drossaard van dit land (1).

Nadat Filips Henegouwen onder de magt van zijnen broeder gebragt had, en de te Brussel ontstane onlusten gestild waren, vertrok hij naar Italië, met voornemen om eene reis naar het Heilige Land te gaan doen; maar ten gevolge van den oorlog, dien de Sultan aan den Koning van Cyprus verklaard had, besloot hij te Rome te blijven.

(1) VERACHTER, *Documents*, page 67.

Door het kinderloos overlijden van Jan IV, op den 17 April 1427, volgde Filips in het Hertogdom Brabant en Limburg op. De inhuldiging had met de gewone plegtigheid plaats te Vilvoorden op den 23 Mei, in tegenwoordigheid der Algemeene Staten. Den 1 Junij daaraanvolgende werd hij insgelijks te Antwerpen als Markgraaf van het Heilige Roomsche Rijk ingehuldigd.

Verloofd aan Jolenta, dochter van Lodewijk, Koning van Sicilië en Hertog van Anjou, had Filips reeds eenige aanzienlijke mannen naar Rheims gezonden, om deze Vorstin naar zijn hof te geleiden, toen hij door eene zware ziekte aangeast, den 4 Augustus 1430, op het kasteel den Burg te Leuven, vóór de voltrekking van zijn huwelijk en na eene regering van nauwelijks drie jaren, overleed.

Hoewel niet met de Numismatiek in verband staande; deelen wij hier de volgende regels mede uit *„Die alderexcellentste Cronyke van Brabant, Hollant, enz. Antw. 1512 saaij.*

*„Aldus gestorven synde te Lovene die voirs. hertoge Philips, so quamen die
„ iij Staten van Brabant tot Lovene, om dat doode lichaem haers heren te sie-
„ ne. Ende sy overdrogen dat men bi ordinancien van de medecinen ende cy-
„ rurginen dat doode lichaem op doen ende visiteren soude, om te besiene oft
„ hi natuerlyck oft anders gestorven ware, enz. enz.„*

Dit is het eerste bekende voorbeeld der uitoefening van geregtelijke geneeskunde in Nederland, gelijk ons door deskundigen verzekerd is.

Ten gevolge van twisten omtrent de opvolging, bepaalden de drie Staten onderscheidene punten, en onder anderen: dat men zoo lang met de muntijzers des Hertogen zoude blijven voortmunten, als het lijk van den doorluchtigen afgestorvene, die men gebalsemd had en onbegraven liet, boven aarde zoude zijn en het land zijnen opvolger nog niet zoude kennen (1).

De Charters van Filips van St. Pol betrekkelijk de munt zijn de volgende:

3 Februarij 1428. De Hertog ontheft zijne munters van belastingen. Zie *Revue Belge, T. I, page 66.*

(1) VERACHTER, t. a. p. page 69.

15 September 1429—27 Mei 1430. Uittreksel uit de registers van de Rekenkamer. Zie VERACHTER, *Documens*, page 74—95.

10 Mei 1430. Ordonnantie op de Munt. Zie *Rev. Belge*, T. I, p. 136—144. Verder leze men het door Heylen over de munten van Filips I (gelijk hij hem noemt) medegedeelde op bl. 40 en 41 zijner Prijsverhandeling; vooral het vermelde over *labbayen*, *prieskens*, *myten* en *botdragere*, in de aantekening op bl. 41. Omtrent de laatste muntsoort onder *Filips* is ons nergens elders eenige melding voorgekomen.

Thans gaan wij over tot de beschrijving van die munten van Filips van St. Pol, welke wij of in originali of in afbeelding hebben kunnen aantreffen. Zij zijn in der tijd gegraveerd geworden door Hendrik van Velpen; deze is de eerste stempelsnijder van Brabandsche munten, wiens naam ons medegedeeld is. (Vergelijk VERACHTER, *Documens*, page 70 et 117.)

De eerste is de gulden penning, genaamd *Brabandsch Schild* in de muntordonnantie van 10 Mei 1430. Deze munten waren geslagen op een gehalte van 16 karaten, en bestonden dus uit $\frac{2}{3}$ zuiver goud. Wij zouden thans zeggen: zij waren geslagen (het *een derde* alliage in deze munten was zilver) op een gehalte van $\frac{667}{1000}$. Er gingen 68 stuks op een mark Trooisch; zij waren gewerkt op een kwart karaats remedie, en op eenen halven penning in de snede, enz. enz. Zie verder de ordonnantie.

De vz. bevat het beeld des gekroonden Vorsten, in eenen Gothischen zetel zittende; in de rechterhand houdt hij een zwaard; met de linker — waaraan op ons exemplaar (dat uit de Verzameling van den Heer Otto Keer, te Amsterdam) aan den mouw een bovenstuk van het kleed, aan eene hand gelijk, uitsteekt — houdt hij het wapenschild; alles te zamen in een compartiment, waaraan acht bogen zichtbaar zijn.

✠ PHILIPVS DVX BRABANTIE ET COMITIS LIMBURG.

Op de keerzijde ziet men volgens de ordonnantie: „een gefloreerd cruys binnen een compasse en in die circonferentie:

✠ *PC : VIHCIM : *PC : REGHTM : *PC : IMPERTM.„

Van 15 September 1429 tot 20 Maart 1430 sloeg men van deze munt 246,500 stuks. Van 20 Maart 1430 tot 18 Julij 1431 werden er nog 146,311 stuks geslagen (zie onder Filips den Goede).

G. weegt 3,6 w.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. VIII, N°. 1.

Heylen zegt (bl. 41), dat het Philippus schild of de clinckaert, hier bedoeld, gangbaar was voor LX placken: d. i. 60 stuivers. Hij spreekt aldaar ook van *halve*, die ons nimmer voorgekomen zijn. Deze en andere „gouden munten van Guillelmus, Joannes en ook de Pieters,“ zijn biljoen verklaard in de Ordonnantie van Maximiliaan van 14 December 1489; om reden, zegt deze: „ce sont deniers „usez & rongez, et que de cent l'un ne tient point son poidz.“ Van daar dan de groote zeldzaamheid dier munten, die alleen bijkans door opgravingen of andere dergelijke wijzen voor den dag en in de Kabinetten komen, en hoe vele derzelve zijn er vroeger misschien nog van tijd tot tijd te voorschijn gekomen, die door de onkunde der vindere in den onverbiddelijken smeltkroes zijn gerackt!

N°. 2 is de *silveren penninc*, genaamd *Cromstert*.

Dezelve is geheel geslagen volgens de bovengenoemde ordonnantie, welke ten opzichte dezer munt luidt:

„gemunt op deen syde met eenen Leuwe van Brabant, ende die Leuwe sal
„hebben in synre borsten den schilt van onser wapenen ende sal wesen in de
„circonferentie [doch bij de gravure aldus veranderd, gelijk volgt:]

✠ PHS : DV ✠ : BRABTONTIE : Z : LIMB'

„ende op dander syde sal hy gemunt syn met eenen langen cruys, daer in elke
„syde staen sal een letter

B. R. T. B'.

„ende in de circonferentie sal staen:

✠ MOHG | TT : ROV | T : LOVT | NIGNS'.

„ende desen penninc sal cours hebben voir 4 Labbayen brabants gelts, ende
„sal houden in alloy 5 penningen $8\frac{1}{2}$ greyn conincx silvers, ende dier selen gaen
„op te snede $68\frac{1}{2}$ op die Troisch marc die maken voir een marc fjns sil-
„vers 35 schel. grooten en 13 myten brabants, die coopman sal hebben 32
„schellingen 6 den. groot ende 2 den. brabs, wy voir ons recht en sleyschat 4
„grooten brabs, ende die muntmeester voir allen cost 14 grooten 21 myten
„brabs, ende selen gewracht syn op 2 greyn ter remedien ende op $\frac{1}{4}$ penninc
„op de snede op elc marc wercs.“

Deze munt sal voor twee grooten gangbaar geweest zijn, nademaal de halve Kromstaart *groot* genoemd wordt.

De naam *cromstert* of kromstaart heeft betrekking op den gekromden staart des leeuws. Wij zullen deze muntsoort ook in andere provinciën aantreffen.

Z. het gewigt is 3,4 w.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. VIII, N°. 2.

SERRURE schatte de zeldzaamheid dezer munt in 1847 op R⁶.

Van deze muntsoort waren echter geslagen van 15 September 1429 tot 20 Maart 1430 een getal van 2,681,090 stuks. Zie VERACHTER, page 71. Van 20 Maart 1430 tot 18 Mei 1481 werd er een getal van 1247 marken gemunt, of 199,520 stuks. Zie *Bijlage Leuven*, lett. A.

N°. 3 is een *halve kromstaart* of groot.

Volgens bovengenoemde muntordonnantie hielden deze munten 4 deniers, 4 greyn con. silvers, en hadden zij ieder koers voor twee labbaijen. Van elke 40 mark werks mogt men slechts één mark van de voorschrevene halve kromstaarten maken en niet meer. — De afbeeldingen en omschriften zijn geheel gelijk aan die van den heelen kromstaart.

Z. weegt 1,7 w.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. VIII, N°. 3.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R⁵.

Van deze muntsoort werden van 15 Sept. 1429 tot 20 Maart 1430 een getal van 499,220 stuks geslagen. Geen twintigtal is er naar gissing meer te vinden.

N°. 4 is waarschijnlijk mede eene munt, waarvan Heylen spreekt in de noot op bl. 41. Verachter noemt dezelve (page 71) een *vierde groot*, genaamd *Pricsken*. Dit was ook de naam van een klein tarwenbroodje, dat men voor dit muntje kocht. Kiliaen zegt op het woord *Pricsken*: „*panis triticius, minutulus*. — *Pricskensgheld*, genus exactionis rei frumentariae in Brabantia.”

Acht van deze gingen op een Kromstaart. Het gehalte was volgens de ordonnantie van 26 Augustus 2 penn. 8 grein, maar, volgens die van 14 December, gebragt op 2 penn. 12 grein, en van 25 schell. of 300 stuks in het mark Trooisch. Van deze kleine muntsoort zijn er, volgens Verachter, in den bovenvermelden tijd, 102,000 stuks geslagen.

De vz. bevat het wapenschild des Hertogen regtopstaande in een parelcirkel.

✠ PHS : DV* : BRAB' : ET : LIMB'

Op de kz. deelt een gelijkbeenig kruis het veld der munt en het omschrift in vier gelijke deelen, terwijl tusschen de beenen gezien worden de letters:

B R T B'

Omschrift: ✠ MON | ET : RO | V : LOV | TRIS

Z. B. weegt 8 korrels.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. VIII, N°. 4.

Berust in het Kabinet van den Hr. De Coster te Mechelen en is uiterst zeldzaam.

De N°. 5 schijnt een *dobbel myte* te zijn, met eenen *corten cruce*, waarvan melding is gemaakt in de muntordonnantie als volgt:

„ende op de cruyssyde sal staen in de circonferentie:

DV* BRABTAN

(op ons exemplaar staat: ✠ PHS : DV* : BRABTAN)

„ende op de muntsyde sal staen dwers met groten letteren:

LOVTAN

(bij ons staat: LÖV)

„ende in de circonferentie leliën mit ronde ringen.“

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. VIII, N°. 5.

In de muntrekening staat: de l'ouvrage de noire monnoye il nen a point este fait.

De overige munten van Filips van St. Pol waren *in goud*:

De *Gulden Peter*, of liever *Loevenschen Peeter*, geslagen op een gehalte van 22 karaat, volgens de muntordonnantie van 26 Augustus, hoewel hij in de muntrekening vermeld wordt op 21 karaat, en van 68 stukken in het mark Trooisch; gangbaar zijade voor 4 schell. groot of 24 stuivers.

Van 10 Mei tot 4 October heeft men er 68,500 stuks van geslagen. (Zie Verachter, *Documens*, page 93.) — van 20 Maart 1430 tot 30 April 1431 een getal van 32,122 stuks (zie onder Filips den Goede).

Van deze muntsoort moet een exemplaar berusten op het Nationale Kabinet te Parijs, doch al onze aangewende moeite, om er een afdruk van te bekomen, was vruchteloos.

Zilveren penning, genaamd *dobbele labbaye* (Kiliaen zegt hiervan: *nummus*).

epularis, *Gastmael-penning*), waarvan de drie stuks 4 grooten [dus ieder $1\frac{1}{3}$ groot] of 2 Cromsterten golden. Dezelve werd geslagen op een gehalte van 4 penn. 16 grein en van 84 stuks in het mark Tropisch. De Heer Verachter doet bl. 73 zijner *Documens* opmerken, dat in de rekening van de eerste bus van den Muntmeester Jean Gobelet deze munt genaamd wordt Boddrager; iets, 't welk hij betuigt niet te begrijpen. Echter, volgens de voorschriften der ordonnantie, heeft zij, wat de type betreft, volstrekt geene overeenkomst met de zoo bekende munten van dezen naam van Hertog Anthony. Zouden het, zegt de Heer V. twee *verschillende* munten geweest zijn, geslagen op den zelfden muntvoet en het zelfde gehalte?

Men heeft er van 5 September 1429 tot den 3 Januarij daaraanvolgende 33,000 stuks van geslagen.

In de Muntmeestersrekening van 21 Maart 1430 tot 27 Maart 1431 werd er omtrent eene zilveren munt, genaamd *denier d'argent*, *appelé Peeter*, vermeld, dat er 348 marken van geslagen waren (zie Bijlage *Leuven*, letter A). Het gehalte was 5 penn. $8\frac{1}{2}$ grein. Er gingen $91\frac{1}{2}$ stuks op een mark; dus bedroeg het getal der vervaardigde stukken 40,004.

Halve zilveren Peeter; de Peter geschat op één groot ($\frac{1}{2}$ stuiver).

Van den 10 Mei tot den 4 October 1430 heeft men er voor 500 marken werks van geslagen. Tot den 29 Mei 1431 werden er 40 mark gemunt. Daar er geene Peters in het zilver van Filips den Goede voorkomen, gissen wij dat deze nog met den stempel van Filips van St. Pol zullen vervaardigd geweest zijn. (Zie hier onder, en de Bijlage *Leuven*, letter A.)

Vierde of Quaert zilveren Peeter. Men heeft er, gedurende het zelfde tijdvak, 80 marken werks van geslagen.

De Heer Verachter zegt, bl. 73 zijner *Documens*, niets naders omtrent deze beide laatste muntsoorten te hebben gevonden.

Merkwaardig is hetgeen deze zelfde Muntkundige op bl. 95 en 96 vermeldt omtrent den langen tijd, gedurende welken, na 's Vorsten dood, nog met zijne muntstempels, of, gelijk men toen zeide, muntijzers, geld geslagen is geworden.

De eerste rekeningen van den Brabandschen Muntmeester gedurende de regering van Filips van Bourgondië of den Goede naziende, zegt Verachter, t. a. p.

heb ik bespeurd, dat deze Vorst den 27 October 1430 bepaalde, dat men voort zoude gaan met het geld te stempelen op naam en met het wapen van wijlen zijnen neef, den Hertog Filips van St. Pol, en wel zoo lang tot dat hij, wanneer de nieuwe muntijzers gesneden zouden zijn, anders zoude bevelen.

Onder de ons later welwillend door den Heer De Coster te Mechelen toegezondene muntteekeningen was er eene, die wij, bij den spoed, dien wij met de Supplementplaten moesten maken, meenden, dat tot Filips van St. Pol behoorde. Wij geven die op Pl. XXXIV, op de vijfde rei, gezamenlijk met de kz. van een muntje van Filips den Goede.

Later bespeurden wij, dat dit muntje ook tot de regering van Filips den Goede, of misschien tot die van Filips den Schoone, kan gebragt worden.

FILIPS DE GOEDE.

(1430—1467.)

Terwijl, gelijk wij gezien hebben, Filips I of van St. Pol den 4 Augustus 1430 kinderloos overleden was, verviel zijne nalatenschap op zijnen neef Filips van Bourgondië, Graaf van Vlaanderen en Artois, die reeds vroeger was aangesteld tot Ruwaard of Voogd (Landsbestuurder) en erfgenaam van Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland. Door koop was hij meester geworden van het Graafschap Namen.

Toen hij dus nu in 1430, en wel op den 5 October (1), Brabant en Limburg bij zijne overige landen verkreeg, beheerschte hij, met uitzondering van het Hertogdom Gelderland, het Bisdome Utrecht (Neder- en Oversticht, bevattende

(1) VERACHTER, t. a. p. page 70.

dus ook Overijssel en Drenthe), alsmede van het toen niet zeer magtige Groningen, geheel Nederland. Wij zullen uit de Muntcharters, die tot dus verre bijkans zonder uitzondering in de Nederduitsche taal, die des lands, opgesteld waren, weldra bespeuren, hoe verderfelijk de invloed der regering van een vreemd Vorstenhuis voor de taal van een land is.

De daarop gevolgde regering van het Oostenrijksche Huis verminderde echter het gebruik eener vreemde taal.

Thans hebben wij ons alleen met de Brabandsch-Limburgsche munten van Hertog Filips II of den Goede bezig te houden. Aanvankelijk liet hij van 27 October 1430 tot 19 Maart 1431 nog met de stempels van zijnen neef, Filips van St. Pol, slaan, gelijk wij, aan het einde der beschrijving van diens munten, vermeld hebben. In de rekening van Thierry de Staure, Muntmeester te Leuven (Bijlage A), loopende van 30 Maart 1430 tot 20 Maart 1431, vinden wij alzoo verantwoord 22,122 gouden Peters en 146,311 gouden Schilden of Clinckaerts.

De gouden munten, onder de regering van Filips, voor Brabant en Limburg geslagen, zijn de volgende:

Schilden of *Clinckaerts* (deze zijn stellig de *oudste* onder de gouden munten) (1), verder *Rijders* of *Philippus*, *Leeuwen*, *twee derde* en *een derde* deelen derzelve, *Peters* en *St. Andries-guldens* of *Bourgondische guldens*.

De zilveren munten bestonden uit *Filips-stuivers* of zoogenaamde *Vierlanders* en halve dito (de laatste uiterst zeldzaam), *Engelschen*, enz.

De koperen worden vermeld zonder andere opgave van naam, dan van *dubbele* en *enkele myten*.

De eenige Charters, tot de munt van Brabant en Limburg onder Filips den Goede betrekking hebbende, die ter onzer kennis kwamen, zijn de volgende:

27 October 1430. Jean Goblet benoemd tot Muntmeester. Zie *Revue Belge*, T. I, page 144—146.

(1) Het is alleen door te groot vertrouwen op den Brabander Heylen, dat wij bij de rangschikking der gouden munten op Pl. XV, den *Klinkert* niet het eerst, daarna den *Peter*, vervolgens den *Rijder* en eindelijk den *gouden Leeuw* hebben doen plaatsen.

- 20 November 1430. Filips benoemt Jan Puls [verkeerdelijk staat er Pieter van Netenen] tot zijnen Waradijn; aldaar, T. I, p. 66—68.
- 25 Februarij. 1431. Tescaert Dubiez tot Muntgraveur aangesteld; aldaar, page 68, 69.
- 10 Julij 1460. Filips stelt Clais Steemer tot zijnen Controleur over de munten van Braband en Mechelen aan; aldaar p. 72, 73.
- 23 Mei 1466. Commissie voor Clyment van Merende en zijn' zoon Victor van Merende, Muntmeesters van Braband; aldaar, page 73, 74.

Men ziet dat deze Charters grootendeels van weinig belang zijn voor de kennis der munten. In 1466 werd het Munthuis te Leuven, dat toen sedert eenigen tijd in verval schijnt geweest te zijn, hersteld. In de oudste tijden, d. i. in de twaalfde en dertiende eeuwen, zal men op de Hertogelijke Burg aldaar gemunt hebben, en van dien tijd af tot kort na 1431 daarmede bijna niet hebben opgehouden; maar van 1431 tot aan 1438 schijnt men meest te Brussel te hebben gewerkt.

Uit den aanhef van de Commissie der Muntmeesters Clemens en Victor van Merende, zoo even vermeld, zoude men kunnen opmaken dat, om welke redenen dan ook, er in het tijdvak tusschen 1438 en 1466 in Braband bijna niet gemunt geworden zij.

Volgens de door ons onder Bijlage *Leuven*, letter B medegedeelde rekening blijkt, dat de Muntmeesters reeds op den 7 Julij 1467 zich door het overlijden van Filips ontslagen rekenden van de voor een tijdvak van vijf jaren aangegane overeenkomst.

Wij gaan over tot de afzonderlijke beschrijving der door ons afgebeelde munten:

N°. 1. De *gouden rijder* of *Philippus*.

Heylen, die onze bron voor deze muntsoort is, zegt daaromtrent op bl. 42 en 43 van zijn werk:

„Deéze geslagen in Vlaenderen, Henegouw en Holland ten jaere 1434, hielen „in alloy 23 karaten, 3 quaert ende een sestiende deel van een karat, ende „woógen 2 engels, 10 asen ruym.

„Op deézen voet zyn zy geordineerd geweest (zoo ik vinde in een oud hand- „schrift des jaers 1510), welk begint in deézer voegen: „evaluatie van den:

„ gelde gemunt in Junio a^o XIII^c en XXXVIII den guldenen penning geheeten Philippus Ryder van XXIII karaten III 4re en een XVI deel van eenen karat fyn gouds, ende van LXVII S. in 't marck.„ Van de zelve waegt een ander oud schrift aldus: „ Die selver Hertoge Philips van Bourgondien, van Brab. &c. in den vierden jaere van synen Hertogdom van Brab., als in den jaere duysent CCCXXXVIII, dede munten gouden Philippus Ryders &c.„ Wat de plaets hunner slag aengaet, eene ordinantie gemaect in Mey 1434 in de stad Loven geëft deéze te kennen als zy zegt: „ in den eersten die nuwe guldenen penning, die onse gen. Heere die Hertoge *in Vlaenderen, in Henegouwe en in Holland* doet munten, geheeten Philippus oft Ryder &c.„

„ Van de Brabantsche is hier geen gewag.„ Doch zie onze Bijlagen, waarin wij vinden, dat ze te Brussel geslagen zijn.

Wij zien hieruit, dat er 67 stuks uit een mark gouds gemaect werden; later werden er uit het mark 68 $\frac{1}{2}$, nog later 69 stuks vervaardigd. Doch brengen wij ook hier de woorden van Heylen zelve bij:

„ Van deéze penningen zyn naderhand nog andere gemunt, een weynig verschillig in alloy en gewigt: immers ten jaere 1453 was den Ryder, onder den zelve Philips gemunt, op 68 $\frac{1}{2}$ in de snede, en laeter, ten jaere 1458, op 69 in de snede, en ten jaere 1499 wierd hy geschat tegen 70 in 't marck. Wat den alloy aengaet deézer verscheyde slag, hier over mag gezien worden, enz. — In latere evaluatien vind men tusschen de goude Ryders geen onderscheyd gemaect.„

Ghesquière, die in zijn werk eenen Hollandschen Philippus-Rijder afbeeldt, deelt daaromtrent het een en ander mede op bl. 143 en 144.

Op de vz. van onze munt ziet men den Hertog, geheel gewapend en met gesloten vizier, te paard, naar de regterzijde rijdende. In de regterhand houdt hij een ontbloot zwaard. Het kleed van zijn paard draagt op twee verschillende plaatsen het teeken der gulden vlies-orde. Onder het paard staat:

* BRAB' *

In de rondte:

PHS * DEI * GR * DV * * BVRG * BRAB — B' * Z * LIMBVRG.

Op de kz. rust 's Hertogen wapenschild op een gebloemd en in pijnappels eindigend kruis.

✠ SIM * ROMEN * DOMINI * BENEDICTVM * AMEN *

Wat het aantal der van deze muntsoort geslagene stukken betreft, uit de Muntmeestersrekening van Jehan Dubar en Jehan de Brabant of Breubant (zie Bijlage *Brussel*, letter A) blijkt, dat te Brussel van 4 September tot 5 October 1435 geslagen zijn van de nieuwe muntsoort: *florin d'or, appelé Philippus*, 178,000 stuks; van dien tijd tot 8 October 1436, 155,079; van 8 October 1436 tot 31 October 1437, 139,194 stuks; van 1 November tot 31 December 1437, 7091 stuks.

[Ook werden er halve Philippus geslagen, en wel, gelijk de *heele* voor 48 grooten (24 stuivers, gelijk men later zeide) gangbaar gesteld werden, zoo de halve voor 24 grooten. Van 4 September 1434 tot 6 October 1435 werden er 5250 stuks halve geslagen; en van het laatste tijdstip tot 8 October 1436 slechts 250 (zie Bijlage *Brussel*, B); verder van 8 October 1436 tot 31 October 1437 nog een getal van 7,000.

Wij hebben deze halve in geene verzameling hoegenaamd ontmoet.]

Afgebeeld in het *Supplément au Cabinet de Vienne*, p. 44, N°. 3; en bij DEN DUYTS, Pl. 11, N°. 76.

G. weegt 3,51 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R⁴.

N°. 2. De *Clinckaert* of het *Schild*, dien wij eigenlijk vóór den Ridder hadden moeten behandelen, als zijnde, even als de *gulden Peter*, in de eerste jaren van 's Hertogen regering over Brabant geslagen, en na zijne regering niet meer voorkomende, wordt ons eenigzins opgehelderd door de noot op Heylen's 43e bladz., waar wij lezen:

„ Reeds ten jaere 1430 heeft Philip den Goeden doen munten tot Lóven „ *Schilden* en andere penningen, waer van ik leéze in een MS. door d' Heer „ Gerard gecommunicéerd: „ Philip . . . heeft terstond naer syne incompste, „ 5 October 1430, doen slaen tot Loven goude penningen genaemd Schilden „ of Clinckaerts van 16 carat en 68 in 't marc. „

Men zie verder wat Heylen op bladz. 43 en 44 zegt omtrent de verschillende

gouden Klinkaerts of Schilden, die onder de regering van Filips den Goede geslagen zijn. De *dobbele* en *halve*, onder aan bl. 44 vermeld, hebben waarschijnlijk geen' Brabandschen, maar wel Hollandschen, stempel gedragen; althans ons zijn nimmer Brabandsche dubbele of halve Filips-Klinkerts voorgekomen.

De vz. bevat de gewone afbeelding, namelijk den Hertog gezeten in den Gothischen zetel met het zwaard in de regter- en met de linkerhand op het wapenschild.

✠ PH^s * DV * * BV^{RG} * BR^{AB}AN^{TIE} * Z * LIM^{BVR}'

De kz. bevat, als gewoonlijk, het zeer versierde, in bloemen eindigende, kruis in een versiersel, uit vier bogen bestaande. In de inspringende hoeken der bogen ziet men weder bloempjes:

✠ *PC * VIN^{CIT} * *PC * REG^{NAT} * *PC * IMP^{ERT}.

Afgebeeld, onder anderen, in de Beeldenaars van 1575 en 1580.

G. weegt 3,8 w.

Is eene thans zeer zeldzame munt. Van 20 Maart 1430 tot 18 Julij 1431 werden er te Leuven geslagen 146,811 stuks, dech waarschijnlijk nog met den stempel van Filips van St. Pol. Van 21 Julij 1431 tot aan den 30 October daaraanvolgende werden er verder te Leuven 152,085 stuks geslagen (zie Bijlage *Leuven A*); van 5 November 1431 tot aan den 19 Maart 1432 wederom 88,508 stuks (zie aldaar). Deze zullen den stempel van Filips den Goede gedragen hebben. Er gingen 68 stuks op een mark, en het gehalte was van 16 karaat of $\frac{2}{3}$ zuiver goud ($\frac{667}{1000}$).

N°. 3. De *gouden leeuw* werd door Filips eerst gemunt in Vlaanderen, en later te Mechelen. Zij hadden, volgens Heylen bl. 46, het gehalte van 22 karaat, 9 grein. Hunne zwaarte was ruim 2 engels, 24 azen.

In de evaluatie van 1489; te vinden in de *Plac. van Vlaanderen*, T. I, p. 448, worden de Leeuwen gezegd, ten getale van 58 of 58 $\frac{1}{4}$ een mark te maken, hetgeen voor ieder stuk een gewigt geeft van 3 engels 24 $\frac{1}{4}$ azen.

Vz. Een naar de linkerszijde ziende, gezeten leeuw, te midden van een Gothisch versiersel, aan welks beide zijden zich vuurstalen vertoonen. De afsnede is ledig:

PH^s * DEI * G^{RT} * DV * * BV^{RG} * BR^{AB} * D^{HS} * ML

het laatste gedeelte beteekent: *dominus mechliniae*.

Mechelen toch was eene heerlijkheid, die wel later met het Hertogdom Brabant vereenigd is geworden, doch oorspronkelijk niet tot hetzelfde behoorde. Zij was vroeger een eigendom van de Graven van Vlaanderen, die er dan ook (zie de munten van Filips den Stoute), tijdens onlusten in hun land, hebben doen munten. Alkemade zegt ten onregte op bl. 166, dat eene door hem afgebeelde munt uit de minderjarigheid van Filips den Schoone, te Mechelen geslagen, de eerste zoude zijn, waarop het woord *Mechelen* voorkomt.

Op de kz. rust 's Hertogen zaamgesteld wapenschild (als vroeger) op een in bloemen eindigend kruis, alles in een getrokken cirkel gevat, die weder door een parelcirkel omgeven wordt:

✠ * SIM * NOMEN * DOMINI * BENEDECTIONE * AMEN * ✠

Afgebeeld bij Ghesquière, Pl. III, N°. 8.

G. weegt 4,3 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R².

De Muntmeestersrekeningen van Mechelen, gedurende de regering van Filips den Goede, schijnen verloren te zijn geraakt, en berusten althans niet in de Rijks-Archieven te Brussel.

N°. 4 en 5. De *twee derde* en *een derde* deelen van den gouden Leeuw waren, volgens Heylen, blad. 46: „van den zelven alloy en beeldenisse, maer „geproportioneêrd in gewigt, wiens weêrde dus genoegzaam kennelijk is.”

De zeldzaamheid der N°. 5 werd door SERRURE in 1847 geschat op R⁵; die van de N°. 4 is nog grooter, ja is ons nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen, en door onzen lithograaph, tegen onze waarschuwing, even duidelijk als de *geheele* en *derde* leeuw afgedrukt geworden. Wij hadden die alleen in *ontrek* willen geven.

N°. 6. De *gulden Peeter*. Te regt zegt Heylen, dat dit reeds de vijfde munt van dien naam is, onder vijf regeringen in Brabant geslagen, als daar waren:

- 1°. de Peter van Wenceslaus en Johanna.
- 2°. die van Anthony (tot dus verre niet wedergevonden).
- 3°. — — Jan IV (als voren).
- 4°. — — Filips van St. Pol (die zich te Parijs moet bevinden).
- 5°. en laatste, die van Filips den Goede.

Heylen gaat voort:

„ Zyne gedaente was zeer gelyk aen de voórige, maer in alloy zeer verschillig.
 „ Deézen geslaegen omtrent den jaere 1433 was maer van 18 karat, 2 greyn,
 „ en hiel in gewigt 2 engelsche, 3 asen. Voór den jaere 1433 schynen alle de
 „ Brabantsche Peéters boven de 20 karaten in alloy gehad te hebben. Hoe
 „ deéze (indien de assayeurs niet gemist en hebben) korts hier naer zoo verschil-
 „ lig is in alloy, is moeyelyk te begrypen, te meer om dat men veél laeter nog
 „ gemeenelyk de Peéters vind op 21 karaten.

„ Op deézen voet [van 18 kar. 2 gr.] is den Peéter geschat geweest an. 1627
 „ en 1633, ende in de evaluatie des jaers 1499, alwaer hy staet tegen 76 in 't
 „ marck. Het onderscheyd deézer Peéters is uytgedrukt en te kennen gegeéven
 „ in de evaluatien der jaeren 1434, 1436, in welk zy geëvalueérd staen aldus:

„ 1436. Den Lovenschen Peéter (*van oud Wenceslaus*)
 6 sch. 3 den. Brab. g^r. (75 grooten)
 „ Den Lovenschen Peéter (Philip I), 4 sch. 7 d. (55 grooten)
 „ Item ons genadigs Hertogs Peéter (Philip II), 4 sch. 3 d. . (51 grooten)
 „ En in die des jaers 1434 d'oude Lovensche Peéters (Wenceslai) .
 5 sch. 5 d. g^r. (65 grooten)
 „ De nuwe gulde *Peéters te Lóven* gemunt (Philip I), 4 sch.
 2 g^r. (50 grooten)
 „ Item andere Peéters die ons gen. heer heéft doen munten, 3
 sch. 10 d. (46 grooten)
 „ Behalven den Peéter van Philip den II, alhier aengehaeld, schynd den
 „ zelve Hertog nog gemunt te hebben eenen anderen van wat minderen alloy;
 „ immers de Heer Ghesquière, bl. 151, beschryft eenen, wiens alloy maer was
 „ van 17 karaten 11 greyn. Doch vermits de zelve in gewigt gelyk is aen den
 „ voórigen; zoude de assayeurs der jaeren 1627 ende 1633 wel in oórdeél kon-
 „ nen verschillig geweest zyn van de geéne, die gemelde Heer gebruykt heéft,
 „ ende deézen laest gemelden den zelve zyn, met den geénen hier beschreé-
 „ ven is.”

Het verschil is zoo gering (als 218 : 215), dat wij het der moeite niet waar-
 dig geacht hebben, het ons door den Heer Stricker te 's Gravenhage welwillend

verstreckte exemplaar (1) aan eene nadere toetsing (die zonder smelting en daarop gevolgd essai toch ook niet volkomen juist plaats kon hebben) te onderwerpen.

De vz. als van alle Peters, bevat den Heilige met het wapenschild des Hertogen voor zich:

✠ PHS * DV * * BVRG * * BRAB * LIMB * Z * 3.

Kz. Een fraai versierd, gebloemd kruis, in welks hart eene roos:

✠ PT * * * PI * MTHEM * SEMPER * HOBISQVM.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 11, N°. 77.

G. weegt 3,38 w. SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R³.

Een Peter van andere (oudere of jongere?) type wordt door ons medegedeeld op Pl. XXXIV, N°. 1. Het verschil bestaat voornamelijk daarin, dat in 1 en 4 van het wapenschild niet 3, maar slechts ééne lelie gezien worden; verder dat Petrus niet binnen een versiersel van bogen voorkomt; eindelijk dat het kruis op de kz. niet zoo bijzonder versierd is. Wat de opschriften betreft, bestaat er alleen omtrent dat op de vz. eenig verschil. Volgens Bijlage *Leuven* A zijn er door den Muntmeester Diederik van Stavere aldaar tusschen 20 Maart 1430 en 20 Maart 1431 geslagen 22,122 Peters. Zij hadden een gehalte van 21 karaten, en 68 werden er uit een mark vervaardigd.

N°. 7. De *Sint Andries-* of *Bourgondsche Gulden*.

Eene nieuwe muntsoort, waaromtrent Heylen ons leert, bl. 47: .

„ Deéze, zoo genaemd nae het beeld en cruys dat zy draegen, zyn gemunt „ geweest ten jaere 1466, op den alloy van 19 karaten, en zwaerte van 2 en- „ gelsche, 7 asen.

„ In het MS. des jaers 1510 — vind ik dit alles uytgedrukt op deéze wyze: „ in Junio anno XIII^cLXVI was gemunt eenen penning van goude, geheéten „ *Andries gulden*, houdende XIX karaten in fyn gouts in 't alloye, item IIII „ karaten in silvers, ende I karat coópers van LXXII (in 't mark), loop heb- „ bende voere XX S. st. „

(1) Ook andere munten werden ons door de HH. Stricker en Meijer te 's Gravenhage, Keer te Amsterdam, en Kaan te Haarlem welwillend toegezonden, gelijk wij mede reeds herhaalde malen van de munten des Koninklijken Kabinets te 's Gravenhage en van die der Leidsche Hoogeschool melding maakten.

Dit is de eerste maal, voor zoo verre wij weten, dat het gehalte *met bijvoeging van de soort der alliage* opgegeven wordt. Het allieren van het goud met het zilver [en koper] was tot in deze onze negentiende eeuw in gebruik, maar het bijgevoegde zilver kon als verloren aangemerkt worden, nadeemaal deszelfs waarde nimmer berekend, en alleen maar die van het fijn goud in aanmerking genomen werd.

De vz. bevat de afbeelding van den Heiligen Andries, die zijn eigenaardig kruis voor zich houdt.

STRICTVS ANDREAS.

Kz. Het wapenschild des Hertogen, rustende op een kruis, dat tot aan de einden der munt reikt.

PHS * D | V * BV | RG * BR | AB * Z * L

Zeer slecht afgebeeld bij DUBY, Pl. LVI, N°. 1.

G. weegt 3,4 w.

Is hoogst zeldzaam en ons alleen bekend in de Kabinetten van de Heeren Van der Meer te Tongeren en In de Muntmeestersrekening van Clement de Merende en Victor zijnen zoon (Bijlage *Lewen* letter A) komt voor, dat van 23 Junij 1466 tot 7 Julij 1467 geslagen zijn 45,723 stuks van deze muntsoort.

De Heilige Andreas was de Beschermheilige der Orde van het Gulden Vlies; van daar dat de insteller dier orde, de prachtlievende Filips van Bourgondië, hem op munten deed afbeelden, die tot de laatste zijner langdurige regering behooren.

Van de zilveren munten, voor *Brabant* en *Limburg* onder Filips den Goede geslagen, kunnen wij alleen de volgende vermelden:

N°. 8. De *Philippus stuyver* of *plak*, of dusgenaamde *vierlander*. Zij heette aldus, omdat zij in vier landen loop had en gemunt is geweest, te weten in Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en Holland, gelijk Heylen ons bl. 48 zegt, vóór den jare 1434 en later. Het gehalte was, volgens den zelfden, van 6 den.; de zwaarte was 2 engels, 7 azen.

„ An. 1434 wierd gemunt eenen zilveren penninc van 6 pen. conincs en van „ LXXII in 't mark, loop hebbende voor 1 st. Tot bevestinge alles, des ge- roerd, dienen ook de evaluatien der jaeren 1434 ende 1436, in welke ge-

„schreéven vinde: „„ item den nieuwen Philippus Silveren genaemd *Vierlan-*
ders diën ons gen. Heer doet munten in Vlaenderen, Henegouw &c.„„

De vz. is geheel vervuld met het ronde wapenschild des Hertogen in een dus-
 genaamden parelcirkel.

✠ PHS : DEI : GRAT : DVX : BVRG : BRAB' : Z : LIMB'

Kz. Een versierd kruis, dat in deszelfs hart den Brabandschen leeuw ver-
 toont, en het veld der munt in vier gelijke deelen verdeelt; tuschen de beenen
 ziet men twee leliën, benevens de Brabandsche en de Limburgsche leeuwen.

✠ MONETA | X : NOVX | DVC : BR | ABHT

Van 4 September tot 6 October 1435 zijn er, volgens Bijlage A *Brussel*,
 aldaar geslagen 953,280 stukken van 2 groot of één stuiver; van 6 October
 1435 tot 8 October 1436 wederom 1,168,812; van 8 October 1436 tot 31
 October 1437 andermaal 668,502; eindelijk van 1 November 1437 tot het ein-
 de diens jaars nog 77,688 stuks; te zamen 2,868,300 stuks.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 11, N°. 78.

Z. weegt 3 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R³.

De *halve*, door ons afgebeeld op Pl. XXXIV, N°. 3, hadden de zelfde ge-
 halte en het halve gewigt (immers volgens Heylen, bl. 48) der geheele. Van
 4 September tot 6 October 1435 werden er te Brussel 16,560 stuks geslagen;
 van dien tijd tot 8 October 1436 wederom 21,600 stuks.

Deze munt is thans uiterst zeldzaam en door ons afgebeeld naar het exem-
 plaar der Leidsche Hoogeschool. Wij zullen ze straks weder vermelden.

Vierde deelen, daar Heylen t. a. p. ook melding van maakt, zijn ons onder
 dezen naam niet voorgekomen. Misschien, ja waarschijnlijk, zijn het de N°. 4
 en 5 op Pl. XXXIV.

In de Muntmeestersrekening van Brussel van 6 October 1435 tot 8 October
 1436 vinden wij den *Quart de gros* vermeld, als geslagen op een gehalte van 3
 penn. 8 gr. en van 348 uit het mark. Men had er alstoen 102,660 stuks van
 geslagen. Van 8 October 1436 tot 31 October 1437 werden er geslagen
 363,660 stuks, en van 1 November 1437 tot 31 December diens jaars
 11,702 stuks.

De vz. is gelijk aan die der geheele en halve Vierlanders, met geringe verkorting in het omschrift.

Op de kz. van beide vertoont zich een door banden versierd kruis, in welks hart een leeuwte, en hebbende tusschen de beenen twee leeuwtes en even zoo vele leliën binnen eenen paretrand.

N°. 4 heeft tot omschrift: ✠ MONETA : NOVIT : FACTA : LOVANI

N°. 5 MONETA : NOVIT : DVC : BRAB

Deze laatste zal dan te Brussel vervaardigd zijn. Beide zijn ons door den Heer De Coster later in teekening medegedeeld. Wij komen er nog nader op terug.

„Ten jaere 1434,“ zegt de zelfde Heylen in de noot op bl. 48, „waren „ook geordineerd *Engelsche* van 8 myten stuk, doende 24 der zelve myten als „dan eenen *Groote* of *Placke* Brabants gelds.“

Misschien was de door ons onder N°. 10 afgebeelde munt zulk een *Engelsche*; [dezen naam gaf men op het vaste land in de middeleeuwen aan eene munt, die in waarde gelijk was aan eenen Engelschen penning of dusgenaamden *sterling*] wij kunnen zulks niet beslissen, bij gebrek aan genoegzame bewijsstukken.

Alvorens wij tot de beschrijving dezer N°. 9 en 10 overgaan, moeten wij vermelden, dat Heylen op bl. 48 nog van andere *Stuyvers* van Filips den Goede spreekt, en daarvan zegt:

„Deéze wierden geslagen in Brabant, Vlaenderen en Holland ten jaere 1466, „en hielen in alloy 6 den. als de voórs. Vierlanders, maer waeren een weynig „ligter, weégende enkelyk 1 eng. 30 asen.

„Getuygenisse hiervan geéft het zelve beroepe [d. i. aangehaald] MS. in deé- „zer voegen: „Item als doen 1466 (in Junio) was ook gemunt eenen silveren „penninc van VI penn. Conincs silvers ende van LXXXII S. in den snede, „loop hebbende voere 1 stuver.“ [Het schijnt dat deze de stukken zijn, vermeld in Bijlage *Leuven* B; en waarvan tusschen 23 Mei 1466 en 7 Julij 1467 een getal van 509,520 stuks geslagen is. Van de stukken van 1 gr. Vlaamsch, op een gehalte van 5 penn. en 139 in de snede, werden er alstoen gemaakt 120,374 stuks, die waarschijnlijk *halve Vierlander* zullen geheeten hebben.] „Het schynt dat er ook *dobbele stuyvers* omtrent deézen tyd door Philip zyn

„gemunt geweest; want in de evaluatie der jaeren 1474, 1478 word gewaegt
„van *dobbele Philippus* en *Carolus &c.*”

Wij meenen de zoo even vermelde dubbele stuivers (wegens de gelijkenis op de type van dergelijke stukken der opvolgende regering van Karel den Stoute) te vinden in onze N°. 2 op Pl. XXXIV.

Vz. Het wapenschild binnen een compartiment van drie bogen; alles gevat binnen eenen parelrand. Omschrift:

✠ PHS : DEI : GRAT : DV✠ : BVRG : BRVB : Z : LIMB :

Kz. Een aan de uiteinden als met rondombogene bladeren zeer versierd kruis; aan de zamenkomst dier bladen vier bollen, aan iedere punt des kruises één. In het hart een leeuwte. Omschrift:

✠ SIM : ROMEH : DOMIHI : BEHEDICTVM : TM :

Z. weegt 3 w.

Ons later medegedeeld door den Heer De Coster.

Misschien is het de penning, vermeld in Bijlage *Lewen B*, van 11 penn. 12 greinen fijn zilver, en van 79½ in het mark, gangbaar voor vier grooten Vlaamsch, en wel geslagen ten getale van 459,987 stuks, tusschen 23 Mei 1466 en 7 Julij 1467.

De *Cromsteerten*, onder Filips den Goede geslagen, hebben, naar wij meenen, alleen betrekking op Vlaanderen.

Doch anders is het met de *dobbele vueryzers* gesteld; Heylen zegt hieromtrent, bl. 49:

„Deéze geslagen tot Gend, ende Mechelen [deze laatste zijn dus de door ons hier te vermelden] hielen in alloy 9 den. 13 greyn fyn silvers, en woógen ruym
„2 engelsche.

„Aldus wierd hunnen alloy geschat doór de munt-meesters der jaeren 1627
„ende 1633, volgens dat men zien kan — —. Hun gewigt moest weézen om-
„trent 2 engelsche want volgens de evaluatien der laetere jaeren, waeren
„alle de Vueryzers van de zelve weérde: hunnen alloy dan gelyk zynde, moest
„ook hun gewigt eens weézen. Nu de geéne onder Carolus gemunt waren,
„hielen in gewigt 2 engelsche, ergo ook de geéne die onder Philip den II ge-
„munt waeren.”

Daar ons nimmer eenig dubbel Vuurijzer van Filips den Goede is voorgekomen, en niemand iets van dusdanige munt weet, die men algemeen aanneemt dat het eerst onder Karel den Stoute geslagen is, gelooven wij dat de goede Heylen de dubbele Vuurijzers van Filips III of *den Schoone* voor dusdanige munten van Filips II of *den Goede* heeft aangezien.

De *enkele Vuerysers* waren, volgens Heylen, naar advenant in waarde, „zoo „uyt alle daer op gevolgde evaluatien kan gezien worden.“ Doch ook op deze enkele Vuurijzers is toepasselijk wat wij omtrent de dubbele gezegd hebben.

N°. 9, de eerste op Pl. XVI, is door ons overgenomen uit DEN DUYTS, die het muntje *liard d'argent* noemt; met welken grond, is ons niet gebleken.

Vz. Het wapenschild regtop staande in een cirkel, die weder in een parelcirkel gevat is.

✠ PHS : DEI : G : DV✠ : BVRG : Z : BRXB

Kz. Het wapenschild van Leuven (zijnde een zilveren balk op een veld van keel (rood), liggende op een eenvoudig kruis, welks vier beenen zich tot aan den rand der munt uitstrekken.

✠ MORN | ENTX : R : | OVTX : F | X : LOV

d. i. *moneta nova facta Lovanii*, nieuwe munt gemaakt te Leuven.

Op een ander exemplaar lazzen wij:

✠ MORN | ENTX : R | OVTX : I. | LOVTX

Bij DEN DUYTS, Pl. 12, N°. 79. Deze geeft de wigt op als zijnde 7 korrels.

In de Muntmeestersrekening (Bijlage *Leuven* B) wordt gesproken van stukken van $\frac{1}{2}$ gr. VL, die van 23 Mei 1466 tot 7 Julij 1467, op een gehalte van 4 penn. 12 gr. en van 256 in de snede, ten getale van 30,128 stuks, vervaardigd zijn; ook van stukken van $\frac{1}{4}$ groot, op een gehalte van 3 penn. en van 348 stuks in het mark, ten getale van 107,815 stukken geslagen. Welke nu was het *zilveren oord*? Wij gissen de laatstvermelde munt en de door ons afgebeelde.

N°. 10, door ons naar een exemplaar uit het Kabinet van den Heer Stricker te 's-Gravenhage afgebeeld, heeft de vz. geheel gevuld door het ronde wapenschild.

✠ PHS : DEI : G : DV✠ : BVRG : Z : BRXB' :

Kz. Een versierd kruis, tusschen welks beenen om den anderen een leeuw

en eene lelie, is in een parelcirkel gevat; in het hart van het kruis ziet men nog eenen leeuw.

✠ MONETA : NOV : FICIT : MECU

Hoedanig de naam en waarde van dit muntje geweest zij, hebben wij, niet kunnen ontdekken; was het de dusgenaamde *Engels*?

Op Pl. XXXIV deelen wij onder N°. 4 en 5 twee dergelijke muntjes mede, die op de vz. achter BRAB nog hebben Z : LI, terwijl N°. 4 op de kz. tot opschrift heeft: MONETA : NOV : FICIT : LOVAN

en N°. 5: MONETA : NOV : DVC : BRAB

Op Pl. XXXIV geven wij (onder N°. 6) de afbeelding van eene groote munt van rood biljoen of koper. Zij is ons later medegedeeld door den Heer De Coster, en heeft op de vz. volkomen de type van den halven Vierlander. Het omschrift heeft alleen het onderscheid: BRAB : LIMB.

Op de kz. deelt een eenvoudig kruis, op welks hart het wapenschild van Leuven rust, het veld der munt in vier deelen. Omschrift:

✠ MONS | IT NOV. | .. CIT : LOVANI :

N°. 11. Eene koperen munt, waarvan Heylen, even als van de volgende, eenige melding maakt, heeft op de vz. het wapenschild des Hertogen, als op N°. 9.

✠ PHS : DEI : GR : DV* : BRAB'

Kz. Het Leuvense wapenschild, als op N°. 9.

✠ MO | META | RO (v) T : | LOV (ani) I.

Deze koperen munt, wegende 9 korrels, berust op het Penningkabinet der Leidse Hoogeschool.

In de Brusselsche Muntmeestersrekening van 6 October 1435 tot 8 October 1436 vinden wij melding gemaakt van alstoen geslagene *dobbele myten*. Zij waren vervaardigd op een gehalte van 12 greinen of $\frac{1}{4}$ penning, d. i. $\frac{1}{4}$ zilver of naauwelijks $\frac{42}{1000}$. Men begrijpt thans niet wat zulk eene geringe vermenging van zilver onder koper te beduiden hebbe gehad. Er gingen 216 stuks op een mark Trooisch, doch de geheele munting bepaalde zich tot 880 stuks (zie Bijlage *Brussel B*). Van 8 October 1436 tot 31 October 1437 werden er 380 marken aan dubbele myten geslagen of 82,080 stuks (zie Bijlage *Brussel C*).

N°. 12 is door ons ontleend aan het vroeger vermelde onuitgegevene werk van Lelewel, Plaat *Brabant* enz., N°. 15.

De vz. bevat 's Hertogen rond wapenschild in een paretrand.

✠ PHS : DEI : GRX : DV* : BRABANCIE.

Kz. Leuven's wapenschildje op een eenvoudig vierbeenig gevoet kruis, besloten in een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : ROVA : FCTA : LOVANIA.

N°. 13. De voorzijde als van N°. 11. Omschrift:

✠ PHS : D : G : DV* : BVRG : Z : BRAB'

Kz. als van hetzelfde N°. Omschrift:

✠ MON | ETA . N | OVA : F | X : LOV.

Is ontleend aan bovengenoemde Plaat van Lelewel, N°. 17.

N°. 14 is eene koperen munt van het dubbel der grootte van de voorgaande.

Vz. Het wapenschild is weder rond.

✠ PHS : DEI : GRX : DV* : BVRG : Z : BRABANTIE

Kz. Een eenvoudig vierbeenig kruis, dat tot aan den rand der munt reikt en dus het omschrift in vier deelen deelt:

✠ MONS | TX : ROV | X : FCTA | X : MECH.

Deze munt is ons nimmer goed bewaard in het origineel voorgekomen en is overigens thans zeer zeldzaam.

De N°. 15 schijnt de helft der voorgaande geweest te zijn, doch in het wapenschild ziet men geene drie leliën in het eerste kwartier, maar slechts ééne.

✠ PHS : DEI : GRX : DV* : BVRG : Z : BRABTB

De kz. heeft het kruis binnen een paretrand besloten. Om dezen leest men:

✠ MONETA : ROVA : FCTA : MECHIE

Komt ook voor op de Plaat van Lelewel onder N°. 16.

K. weegt 9 korrels.

Ongeveer van de zelfde waarde zullen de munten geweest zijn, die wij op Pl. XXXIV onder N°. 7 en 8 lieten afbeelden. Ze zijn mede van koper-biljoen of koper.

N°. 7 heeft op de vz. tot omschrift:

PHS : D . . BVRG : ET : BRABANCIE LE (*sic* volgens tekening De Coster).

Kz. Een breed, eenvoudig gevoet kruis in een parelrand. Omschrift:

✠ MONETA : ROVA : FGA : MEGHEL

N°. 8 is, wat de kz. betreft, aan N°. 7 gelijk, doch heeft op de vz.:

✠ PHS : DEI : GRT : DV* : BVRG : BRAB.

N°. 16, ontleend aan de Plaat bij Lelewel onder N°. 14, is waarschijnlijk eene valsche munt.

De vz. bevat het ronde wapenschild.

✠ PHS : DEI : GRT : DV* : BRABANDIC : B.

Kz. Een eenvoudig kruis in een parelcirkel,

✠ MONETA : ROVA : FGA : SIVITATIS.

Wat met dit laatste woord bedoeld is, betuigen wij niet te begrijpen; het zoude in allen gevalle, bij juiste schrijfwijze, *civitat* met een daarop volgend woord hebben moeten zijn.

Op Pl. XXXIV deelen wij onder N°. 9 en daarnevens twee muntjes van koper of koper-biljoen mede, die alleen in de afbeeldingen en omschriften der voorzijde verschillen. De eerste heeft op die vz. het wapenschild van Filips, en tot omschrift: ✠ PHS : DEI : GRACIA : DV* : BRAB. Op de kz. ziet men een breed kruis, dat het veld der munt in vier deelen splitst. Omschrift: ✠ MON | ETA : R | OVA : F | MEGH. De vz. van N°. 10 heeft het wapen op een gewoon schild, dat in een parelrand gevat is. Omschrift: PHS : DEI : GRT : DV* : BVRG : BR (later medegedeeld door den Heer De Coster). Wij kunnen niet nalaten hier ten slotte te verwijzen naar onze Bijlage *Leuven B*, waaruit blijkt, dat, ingevolge de paching der Munt op 23 Mei 1466, vóór den 7 Julij 1467 aan *noire monnaye* (en hiertoe behooren deze muntjes) geslagen waren:

1°. Aan stukken van 4 Brabandsche mijten, op een gehalte van 12 greinen zilver en van 180 in het mark, een getal van 175,770 stuks.

2°. Aan stukken van 2 mijten Brab., op een gehalte van 6 grein en 216 stuks uit een mark, 368,496 stuks.

3°. Aan stukken van 1 mijt Brab., op een gehalte van 4 grein en 360 stuks in de snede, 2,897,280 stuks.

Onze lezers zullen gemakkelijk op onze Pl. XVI de stukken van 4, 2 en 1 mijt kunnen vinden.

N°. 17 is eene veel grovere type van de munt N°. 13, immers voor zoo veel wij uit het weinige overgeblevene op voor- en keerzijde kunnen opmaken.

N°. 18 is de Rekenpenning der Muntmeesters van Brabant, doch de opschriften op denzelfden zijn niet meer in de nationale taal.

Vz. De naar de linkerzijde ziende, gezeten Brabandsche leeuw in een compartiment van negen boogjes; er bevinden zich bolletjes aan de buiten- en binnenzijden der boogjes. Omschrift:

♣ IETOIRS * POVR * LE * MONOES * DES * BRABT

dat waarschijnlijk zal moeten zijn: *jetoirs pour les monnoyeurs de Brabant*.

Op de kz. ziet men 's Hertogen wapenschild in een compartiment met bogen en bolletjes, even als op de vz.

In den rand vertoont zich weder het muntteken de lelie; daarna leest men:

QVI * BIEH * IENTRT * LE * COMPTE * TROVER *

Het laatste voor *trouvera*.

Dit *jetter* heeft als *jetoir* betrekking op de wijze van rekenen of tellen, die men *jetter* noemde.

Wij meenden aan dezen penning, als betrekking tot de *Munt* hebbende, hier, aan het einde der munten, niet ongepast eene plaats te geven. Dezelve is thans zeer zeldzaam, en, voor zoo verre ons bekend is, nimmer uitgegeven.

KAREL DE STOUTE.

(1467—1477.)

Nadat Filips de Goede in 1467 te Brugge het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, volgde zijn zoon Karel, bijgenaamd de Stoute (d. i. de dappere of de vermete), hem in de regering zijner verschillende landen op.

Zijne regering was noch zoo gelukkig, noch zoo langdurig als die van zijn vader.

Onze bronnen voor de munten zijn, behalve het werk van Heylen, de navolgende stukken:

- 13 October 1467. Summiere opgave van het Muntcharter van Karel. Zie *Revue Belge*, T. II, page 247—251.
- 19 November 1474 Verhuring van de Antwerpsche Munt, na de sluiting van het Muntgebouw te Leuven; aldaar, T. I, p. 74, 75. Drie Rekeningen van den Muntmeester George le Cabot-tre, loopende van 24 Maart 1467 tot 27 Junij 1474, door ons medegedeeld onder de Bijlagen *Leuven*, C, D en E.
- 28 Maart 1475. Verzoekschrift van de Munters enz. aan de Rekenkamer van Mechelen; aldaar, T. I, p. 75, 76.
- 10 December 1474 tot 1 Januarij 1476 (1477 nieuwe stijl). Twee Rekeningen van Ypol (d. i. Hippolytus) Tarrax of Terrax en Marcel van Millon, Muntmeesters te Antwerpen. Zie de Bijlagen *Antwerpen* A en B.

De Heer Piot vermeldt in de *Revue Belge*, T. II, page 409, in een HS. van de Bourgondische Bibliotheek te hebben gevonden, dat in 1474 al het materieel der Munt uit Leuven (waar sedert de vroegste tijden van het afzonderlijk bestaan van Braband, als afzonderlijk gewest, een Munthuis in werking was geweest) naar Antwerpen werd overgebracht. Men beschouwde dus, nog niet zeer lang geleden, het jaar 1474 als dat, waarin het Munthuis van Leuven voor altijd gesloten was geworden, en dat Karel de Stoute alzo de laatste Hertog geweest was, die munt te Leuven had geslagen. Men meende ook, dat 's Vorsten *koperen* munt waarschijnlijk de laatste munt was geweest, die in die stad vervaardigd was. De Heer Everaerts heeft echter in het V^e deel der *Revue Belge* aangetoond, dat, gedurende de beroerten tijdens de minderjarigheid van Filips den Schoone, er te Leuven op nieuw, doch slechts voor korten tijd, gemunt is geworden.

De gouden munt van Karel den Stoute, geslagen volgens de ordonnantie van 13 October 1467, die gemaakt was na inneming van den raad der afgevaardigden uit de verschillende provinciën zijner *landen van herwaarts over* (d. i. Nederland), was tweederlei, de *heele* en de *halve Sint Andries-gulden*,

De *heele*, onder N°. 1 afgebeeld, was geslagen op een gehalte van 19 karaten, met een twaalfde karaat remedie, hebbende een alliage van vier karaten fijn zilver en één karaat koper. Er gingen 72 stukken in een mark. Zij wogen ieder 2 engels, 7¼ azen, en hadden loop voor 42 grooten der zilveren munt. Van 11 April 1467 tot 7 April 1469 werden er te Leuven 58,805 stuks; van 7 April 1469 tot 10 Júlíj 1472, 23,737 stuks; van 10 Júlíj 1472 tot 31 Maart 1473, 2611 stuks vervaardigd.

Verder werden zij te Antwerpen geslagen, en wel van den 10 December 1474 tot den 23 Maart 1475 een getal van 324,282 stuks (zie Bijlage A van *Antwerpen*); van 23 Maart 1475 tot den 17 October 1476 en van 17 October 1476 tot 31 Januarij 1477 zijn alleen *halve* Andries-guldens geslagen.

Vz. De Heilige Andries met zijn kruis voor zich.

STRICTVS ANDREAS.

Kz. Het zevenveldig wapenschild, rustende op een eenvoudig kruis, dat tot aan den rand der munt reikt en het omschrift in vier deelen splitst.

KTROL | DV* : BG | BRAB | Z : LI' ☉

Afgebeeld, onder anderen, in de Beeldenaars van 1548, 1551, 1575 en 1580.

G. weegt 3,4 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R³.

Die, waarvan de Heilige het hoofd houdt, even als op den volgenden halven; is van den *oudsten* slag. Zoodanig een weegt 3,3 w. Wij beeldden dien af op Pl. XXXIV, onder N°. 1.

N°. 2 is een *halve Sint Andries-gulden*, van gelijk gehalte als de heele; er gingen 144 stuks in het mark, wegende juist de helft, met een engels remedie, en koers hebbende voor 21 zilveren grooten.

Vz. als van den heelen, doch de Heilige houdt het hoofd in eene andere rigting.

Kz. Het wapenschild op zich zelve geplaatst en besloten binnen een parelcirkel.

KTROLVS : DV* : BVRG : BRAB : Z : LI'

waarachter weder de hand van de Antwerpsche Munt.

G. weegt 1,7 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid niet, daar deze munt in het Kabinet van den Prins de Ligne niet voorkwam. Het stuk is thans ook uiterst zeldzaam.

Van den 23 Maart 1475 tot den 17 October 1476 zijn er, volgens Bijlage A *Antwerpen*, van deze muntsoort geslagen 116,951 stuks; en van dien tijd tot den laatsten Januarij 1477 nog 22,458 stuks.

Wij gaan over tot de zilveren munten van Hertog Karel, en zullen onder deze eerst beschrijven die geen jaartal dragen, als welke wij meenen, dat de oudste zijn. In 1474 komt het eerste jaartal op de zilveren munt (op de gouden treft men er geen aan) voor. Zonderling is het, dat men in Nederland niet vroeger het door Duitschland, met name de stad Aken, gegeven voorbeeld van *aanhoudende* plaatsing des jaartals op de munt gevolgd heeft; te meer, daar eene stadsmunt van Nijmegen en eene munt der Heeren van Schoonvorst en Sichem (Braband) in de dertiende en veertiende eeuwen reeds jaartallen vertoonden. Welke kunnen hiervan de redenen geweest zijn?

Wij kunnen het gehalte dezer munten moeilijk met juistheid opgeven, daar wij de opgaven der ordonnantie, waarvan de hoofdinhoud door den Heer C. Piot in de *Revue Belge*, T. II, page 247 en 248, medegedeeld wordt, niet overeen kunnen brengen met hetgeen wij bij Heylen bl 52—55 lezen.

Piot vermeldt, volgens de ordonnantie van 13 October 1467, de *vijf* navolgende zilveren munten:

1°. Eene munt van 11 penn. Koningszilver, van $77\frac{1}{2}$ in het mark Trooisch, met één grein remedie in het allooï en een halven penning in het gewigt. De koers was vier grooten Vlaamsch, dus een *dubbele stuiver*.

Volgens Heylen (in de noot op bl. 54) werden de dubbele stuivers ook later *dubbele vuurijzers* (naar hunne type) genaamd; doch wat het gehalte van deze muntsoort betreft, die wij met Heylen voor de zelfde houden; — in de noot spreekt hij van 10 penn., en in den tekst op bl. 53 van 10 penn. 12 grein of $10\frac{1}{2}$ penning. Wij zullen de *dubbele vuurijzers* later beschrijven.

De thans bedoelde munt zal onze N°. 3 geweest zijn. Van deze muntsoort werden te Leuven van 11 April 1467 tot 7 April 1469 geslagen 672,695 stuks; van 7 April 1469 tot 11 April 1471, en weder tot 10 Julij 1472, 1,453,190; van 10 Julij 1472 tot 31 Maart 1473, 1,106,712 stuks. In de Antwerpsche munt werden de *dubbele vuurijzers* geslagen, waarover wij later zullen handelen.

2°. Eene munt van 6 pann. Koningszilver, $84\frac{1}{2}$ stuks in het mark Trooisch,

en koers hebbende voor twee grooten Vlaamsch; dus de *Stuiver*. Heylen zegt (bl. 52) dat de Stuivers ook [later] *enkele vuurijzers* werden genoemd. (Deze laatste behandelen wij later.)

Het zullen onze N°. 5 en 6 geweest zijn. Van deze muntsoort werden te Leuven van 11 April 1467 tot 7 April 1469 geslagen 1,249,226 stuks; van 11 April 1469 tot 11 April 1471 en weder tot 10 Julij 1472 nog 1,355,673 stuks; verder van 10 Julij 1472 tot 31 Maart 1473 nog 423,810 stuks.

3°. Eene munt van 4 penn. 12 greinen, en van 130 stuks (later, naar het schijnt 120) in het mark, loop hebbende voor één groot Vlaamsch. Van deze werden geslagen te Leuven, van 11 April 1467 tot 7 April 1469, 180,375 stuks; van 11 April 1469 tot 11 April 1471, en weder tot 10 Julij 1472, 307,700 stuks; van 10 Julij 1472 tot 31 Maart 1473, 215,880 stuks. NB. In de beide laatste rekeningen lezen wij slechts van 120 stuks, die uit een mark werks geslagen werden.

4°. Eene munt van 4 deniers of penn. en van 19 sols 6 deniers, d. i. 234 stuks, in het mark, loop hebbende voor een halven groot. Van deze werden te Leuven, noch tusschen 11 April 1467 en 7 April 1469, noch ook later, voor zoo verre wij uit de rekeningen konden bespeuren, geene muntstukken vervaardigd.

5°. Eene munt van 2 penningen, 16 greinen en 27 sols of 324 stuks in het mark, loop zullende hebben voor twee mijten Vlaamsch.

Wat de koperen of biljoenen munten betreft, drie in getal, hierover zullen wij zoo dadelijk handelen. Heylen spreekt over dezelve in het geheel niet, maar wij vinden ze vermeld in de Muntmeestersrekeningen. Van 11 April 1467 tot 7 April 1469 werden er aan *Viermijststukken*, op een gehalte van 10 greinen en 156 stuks in het mark, 74,724 stuks; van 10 Julij 1472 tot 31 Maart 1473, 91,728 stuks vervaardigd.

Van de stukken van *twee mijten*, waarvan er 216 op een mark gingen, en die een gehalte van 6 greinen hadden, werden van 11 April 1467 tot 7 April 1469 geslagen 97,200 stuks, en van 10 Julij 1472 tot 31 Maart 1473 165,024 stuks.

Van de stukken van *een mijt* werden geslagen (zij hadden een gehalte van 3 greinen, en er gingen 264 stuks op een mark) van 11 April 1467 tot 7 April 1469 113,520 stuks, en van 10 Julij 1472 tot 31 Maart 1473 119,988 stuks.

N°. 3, door ons afgebeeld, is eene munt, welker type wij grootendeels (zie Pl. XXXIV, N°. 2) reeds bij Filips den Goede aantreffen, en ook onder Maximiliaan en Filips weder zullen ontmoeten; deze moet dus tot eene bijzondere waardebeplating gebragt worden. SERRURE noemt haar *double sol* of *dubbele stuiver*.

Zij heeft op de vz. een eenvoudig, regtopstaand wapenschild met zeven kwartieren, als op de heele en halve Andries-guldens.

✠ ΚΤΡΟΛΥΣ : ΔΕΙ : ΓΡΑ : ΔΥ✠ : ΒΓ : ΒΡΑΒ : Ζ : ΛΙΜ :

Kz. Een in pijnappels eindigend, gebloemd kruis, zoo versierd, dat een niet-muntkundige het moeilijk als kruis zoude herkennen. In het hart ziet men den Brabandschen leeuw.

✠ ΣΙΤ : ΔΟΜΕΗ : ΔΟΜΗΗ : ΒΕΗΕΔΙΟΤΥΜΩ : ΑΜ.

Z. weegt 3,1 w., een ander exemplaar 4,9 w.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 12, N°. 81.

SERRURE schatte hare zeldzaamheid in 1847 op R³:

N°. 4. Een *dubbele Stuiver*, later *braspennig* genoemd, had kort na den aanvang der zeventiende eeuw de waarde van 1 stuiver, 8 penningen. Zie Beeldenaar van 1610. Toen was de waarde dezer munt dus 50% gestegen.

Heylen zegt omtrent dezelve bl. 54:

„De weérde deézer wierd ten jaere 1575 [dus eene eeuw nadat ze het eerst uitgegeven waren] geschat ende gesteld op de helligt der oude dobbele stuyvers van Philippus den II (d. i. Filips den Goede).”

Op de vz. vervult het ronde wapenschild het geheele veld der munt, met uitzondering alleen van het omschrift.

✠ ΚΤΡΟΛΥΣ enz., als om de vorige munt.

Op de kz. wordt het veld der munt door een eenvoudig kruis in vier gelijke deelen verdeeld; in het hart van dat kruis ziet men een leeuw. Tusschen de beenen vertoonen zich eene lelie, de Brabandsche leeuw, weder eene lelie en de Limburgsche leeuw.

✠ ΜΟΝΕΤ | Α : ΔΟΥΤ : | ΔΥΓ : ΒΡ | ΑΒΑΗΗ :

Z. weegt 2,8 w.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXXIV², N°. 5.

SERRURE schatte in 1847 de zeldzaamheid op R⁴.

N°. 5. Een *halve Stuiver*, is de helft der vorige munt. Zij verschilt alleen daarin van dezelve, dat er in het opschrift der kz. gelezen wordt:

BRṬBT voor BRṬBTNṬ.

Z. weegt 1,4 w. — Is eene zeer zeldzame munt.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXXIV², N°. 6, *doch voor Holland*; iets wat echter waarschijnlijk verkeerd is en voor *Vlaanderen* zal moeten zijn; DEN DUYTS, Pl. 12, N°. 82.

N°. 6. Een *Stuiver* of *enkel vuurijzer*. Men zie, wat Heylen over deze muntsoort in het midden brengt op bl. 54 in de noot. De stuivers van Karel den Stoute zijn in het tienjarig tijdvak zijner regering van tweederlei gedaante of type geweest.

Op de vz. houdt een zittende leeuw met den regter voorpoot het regtopstaande wapenschild des Hertogen vast.

✠ ΚṬROL : DEI : GRṬ : DV* : BG : BRṬ : Z : LI' ☽

Op de kz. is een zeer versierd kruis, welks sieraden aan de uiteinden aan elkander raken. In deszelfs midden ziet men een versiersel, uit vier naar elkander gekeerde halfmondjes bestaande.

✠ BERGDIG : HEREDITATI : MVE : Ṭ° : 14Λ5

De spreuk is ontleend aan het 2° gedeelte van Psalm XXVII, vers 9.

Afgebeeld, doch met de Vlaamsche type, bij ALKEMADE en in vele Beekdenaars.

Z. weegt 2,7 w.; een ander exemplaar woog 2,9 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R².

Er worden ook nog exemplaren met de jaartallen 1476 en 77 gevonden.

Het zal de munt zijn, vermeld in onze Bijlage *Antwerpen*, A, als hebbende gehad een gehalte van 5 penningen Koningszilver. Zij gold *twee grooten*. Tusschen 10 December 1474 en 23 Maart 1475 werden er 13,060 mark, 4 engels van verwerkt; van dien tijd tot 17 October 1476, 3,158 mark, 10 engels; van 17 October 1476 tot ult^o Januarij 1477, 2,355 mark, 5 oncen; dus in het geheel 1,044,805, 252,645 en 228,450; of, te zamen 1,525,900 stuks.

N°. 7. Een *dubbele Stuiver* of *dubbel vuurijzer*, van welke munt Heylen spreekt, ook in de noot op bl. 54.

Het is de meest waardige van al de zilveren munten, om deszelfs uitmuntend

alloom, en dus buiten kijf de munt van vier grooten, geslagen op een gehalte van tien penningen Koningszilver ($\frac{233}{1000}$), vermeld in onze Bijlage *Antwerpen A*; verder gingen er 80 in een Trooisch mark.

Vz. Twee naar elkander gekeerde zittende leeuwen op eene soort van vloer; te midden van deze ziet men van boven een vuurstaal, en daaronder eenige vonken, die uit den steen springen.

✠ ΚΤΡΟΛ : ΔΕΙ : enz. even als op de vorige munt.

Kz. Het Hertogelijk wapenschild, rustende op een in bloemen eindigend kruis, alles binnen een parelcirkel gevat.

ΣΤΛW : FΤG : PPLΩ : ΠW : ΔRG . π° 14Λ4.

Dit gezegde: *Heer behoed Uw volk*, is van David, en uit de Vulgata vertaling der Heilige Schrift (Psalm XXVII, 1^e gedeelte van vers 9) ontleend. Zoo ook het vroegere: *benedic hereditati tue* (voor tuae), *zegen uwe erfenis* [*o Heer*], gelijk wij reeds opgaven, aan het 2^e gedeelte van dat vers.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 12, N°. 80.

Men vindt ze ook nog van de jaren 1475, 1476 en 1477. — Z. weegt 2,9 w.

SERRURE schatte in 1847 de zeldzaamheid der exemplaren van 1474 op R⁴, die der overige jaren op R².

Van 10 December 1474 tot 23 Maart 1475 werden er van deze muntsoort in de Antwerpsche Munt, op een gehalte van 10 penn. en 80 uit een mark, vervaardigd 2,057,560 stuks; van 23 Maart 1475 tot 17 October 1476, en verder wederom tot den laatsten Januarij 1477, nog 1,555,340 stuks; verder, volgens eene tweede rekening, nog 351,275 stuks; dus in 't geheel 3,964,175.

N°. 8 schijnt een groot of halve stuiver geweest te zijn.

Vz. De voorste helft van eenen liggenden leeuw met uitgestoken tong. De staart is op het midden des lijfs in de hoogte geheven. De beide voorpooten zijn duidelijk zichtbaar.

✠ ΚΤΡΟΛ : ΔΙ : ΓRT : Δ* : BG : BRT : Z : ΛΙ ☉

Kz. Een kruis, dat in bloemen eindigt, in een parelcirkel.

✠ BENEΔIC : TIT : MET : ΔRO : π° : 14Λ5.

d. i. *Loof, mijne ziel, den Heer*, ontleend aan Psalm CIII, vers 1 en 2.

Z. weegt 1,9 w.

Afgebeeld, doch zoo goed als onherkenbaar, bij ALKEMADE, Pl. XXXIV^r, N°. 7. Wij beeldden onze munt af naar het exemplaar in het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage. Berust ook, doch minder goed bewaard, in onze eigene verzameling.

Van deze munt, die een gehalte had van 4 penn. ($\frac{333}{1000}$), en waarvan er 130 op een mark gingen, wordt in onze Bijlage A van *Antwerpen* gezegd, dat er tusschen 10 December 1474 en 23 Maart 1475 verwerkt zijn 8,981 marken, 4 oncen, of 1,176,544 stuks; van dien tijd tot 17 October 1476 niet minder dan 5,945 marken, 5 oncen, 10 engels, of 1,778,884 stuks; van 17 October 1476 tot ult^o Januarij 1477, 1,860 mark, 4 oncen, of 143,725 stuks; alzoo in het geheel 3,099,153.

De koperen munten van Karel, twee in getal, worden aldus beschreven op bl. 248 van het IIe deel der *Revue Belge*:

1°. Een zwarte penning van 11 grein en 17 sols (204 stuks) in de snede in het mark, loop hebbende voor twee mijten Vlaamsch.

2°. Een andere zwarte penning van 6 grein en 22 sols (264 stuks) in de snede in het mark, loop hebbende voor ééne mijt Vlaamsch.

N°. 9 is een *stuk van twee mijten*, of het zoude niet dat moeten zijn, wat in de zoo even medegedeelde ordonnantie de N°. 1 der koperen munten is.

Vz. Het ronde wapenschild, dat het veld der munt geheel vult, met uitzondering van den rand, waarin staat:

✠ K̄AROLVS : DEI : GRAT : DVX : BG : BR̄ABT : LIM

Op de kz. ziet men een hoogst eenvoudig vierbeenig kruis, waarop het mede zeer eenvoudige wapenschild van Leuven.

✠ MONE | TT : NOV | T : FICTT | : LOVTNI

K. weegt 1,4 w. Is eene vrij zeldzame munt.

N°. 10. Eene munt van *ééne mijt*, indien het namelijk de N°. 2 der ordonnantie is.

Vz. als voren, doch het omschrift eindigt met RT zoodat Limburg hier niet vermeld wordt.

Kz. Een eenvoudig vierbeenig kruis, waarop het wapenschild van Leuven binnen een parelcirkel. In den rand staat:

✠ MONEIT : NOV : FICTT : LOVTN.

K. weegt 9 korrels. Is mede eene zeer zeldzame munt.

Ten slotte deelen wij op Pl. XXXIV onder N°. 2 eene zeer kleine koperen munt mede, die waarschijnlijk ouder dan de vorige, doch ook ter waarde van ééne milt gangbaar was.

Vz. 's Hertogen wapenschild, hebbende in deel 1 en 4 niet drie leliën, gelijk op de overige munten van dezen Vorst, maar slechts ééne lelie. Omschrift:

✠ KTR·OLVS·DEI·(sic) DV✠:BRABT.

Kz. Het wapenschild van Leuven, rustendé op een zeer eenvoudig kruis, dat tot aan den rand der munt reikt, en de legende aldus verdeelt:

✠ MORN | ET : N | OVT : L | OVTN.

De teekening dezer munt is ons later door den Heer De Coster medegedeeld.

Hoe vele stukken er van iedere dezer muntsoorten geslagen zijn geworden, vermeldden wij reeds boven.

Aan het einde der munten geven wij nog op Pl. XXXIV, laatste (N°. 3) en Pl. XXXV eerste penning (N°. 4) twee Munterslegpenningen van Karel den Stoute.

Vz. Het kasteel van Antwerpen, met de handen boven hetzelfde, die aanleiding hebben gegeven tot de fabel, dat de naam der stad eigenlijk *Handwerpen* zoude zijn. Merkwaardig is het, om hierover na te lezen MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, I^e Deel (1846), bladz. 172 en volgende.

Het omschrift des penning is:

✠ IECN : D : LN : NO : D : BRN : T : TNVERS

Kz. 's Hertogen wapenschild, boven welk zich het juweel der Orde van het Gulden Vlies vertoont, terwijl ter zijde de vonken gezien worden.

Omschrift, mede na een vuurstaal:

VIVE : LE : NOB : DC : CHTRL : D : BG : Z : D : BR.

Afgebeeld bij VAN MIERIS, Deel I, bl. 95, en ons welwillend in het oorspronkelijke uit het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage verstrekt.

De tweede legpenning wordt door ons, gelijk boven gemeld is, op Pl. XXXV onder N°. 4 medegedeeld.

De vz. is als die van den vorigen.

Op de kz. ziet men het juweel der Orde van het Gulden Vlies, benevens twee naar elkander gekeerde vuurstalen. Omschrift:

✠ QVI : BIER : IEMERT : LE : COMPT : TROVRT

MARIA VAN BOURGONDIE.

(1477—1482.)

Nadat Hertog Karel de Stoute in 1477 bij Nancy het leven verloren had, volgde zijn enig kind, Maria, hem in de regering op.

Nademaal haar vader de Nederlanden in een zeer verwarden staat had achtergelaten, gaf Maria weldra hare hand aan Maximiliaan van Oostenrijk, ten einde door dezen hare landen te doen beschermen, want de Koning van Frankrijk had haar reeds Bourgondië ontnomen, en de Vlamingen begonnen zeer oproerig te worden.

Daar de Vorstin zelve, en niet haar gemaal, in Nederland, en dus ook in Brabant en Limburg, de Souvereine was, komt alleen haar naam op de munten voor.

Muntcharters en muntrekeningen van hare regering, die zoo kort van duur was, hebben wij niet vele kunnen ontdekken. Ook bepaalde zij bij den aanvang van haar bestuur, dat men geene verandering in de muntzaken zoude maken, dan alleen, gelijk trouwens van zelve spreekt, in de verandering van *naam* in den stempel. Hare munten verschillen, alleen wat de koperen onder dezelve betreft, van die van haren vader.

Volgens de Muntmeestersrekening (Bijlage *Antwerpen B*), was de Munt gesloten van 31 Januarij tot 20 September 1477. Van dien tijd tot 14 Mei 1478 zijn geslagen de volgende munten:

N°. 1. De ons reeds uit twee vorige regeringen bekende *Andries-gulden*.

Vz. als onder Filips de Goede en haren vader Karel.

Kz. Het wapenschild mede als vroeger.

MRTRIX | DVCISS' | BG' : BR | Z : LI'

G. weegt 3,4 w.

Van deze munt komen ook exemplaren voor met den burg of het kasteel, muntteeken van Daalhem, hoofdplaats van een voormalig Graafschap in het Overmaassche. Zijn de muntregisters nog te Roermond of elders voorhanden?

Van 20 September 1477 tot 27 November daaraanvolgende zijn er 14,440

stuks geslagen; die toen voor 54 grooten der zilveren munt koers hadden; van 28 November 1477 tot 14 Mei 1478, 21,488 heele stukken; halve zijn er, volgens uitdrukkelijke vermelding in de rekening, niet geslagen geworden. Van 16 Mei 1478 tot 17 Mei 1479, 47,676 stuks; van 18 Mei 1479 tot 6 Mei 1480, 12,036 stuks; van 6 Mei 1480 tot 7 April 1481, 8,240 stuks; dus in het geheel ruim 90,000 stuks voor eene bevolking van misschien wel een millioen zielen!

N°. 2 is het *dubbele vuurijzer* of de dubbelde stuiver.

Vz. De twee gezetene leeuwen enz. als onder Karel den Stoute.

✠ MTRIT : DEI : G : DVCISS : BG' : BR : Z : LI' ⚔

Dit kasteel is het muntteken van Daalhem of Dalem in Limburg, in welke plaats Maria, om welke reden is ons onbekend, heeft laten munten.

Kz. Het wapenschild op een gebloemd kruis als vroeger, enz.

STLW : FIC : PPLIN · TW : DHC · T° : 14A8.

Afgebeeld bij ALKEMADE voor Vlaanderen en Holland; verder bij VAN MIERIS; Deel I, bl. 148; DEN DUYTS, Pl. 12, N°. 83.

Z. weegt 3 w., een ander exemplaar woog slechts 2,8 w.

Van deze muntsoort zijn te Antwerpen geslagen van 20 September 1477 tot 27 November daaraanvolgende 509,420 stuks; van 28 November tot 14 Mei 1478 nog 1,185,970 stuks; van 16 Mei 1478 tot 14 Mei 1479, 1,896,240 stuks; van 18 Mei 1479 tot 6 Mei 1480, 1,752,160 stuks; van 6 Mei 1480 tot 7 April 1481 nog 1,581,930; eindelijk van 4 Mei 1481 tot 24 October 1482 nog 1,031,930 stuks; volgens eene tweede rekening nog 203,440 stuks; makende te zamen een geheel van 8,161,090 stuks, waarvan er waarschijnlijk niet wel 1090 overig zullen zijn. — SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als R².

N°. 3 is een *stuiver* of *enkel vuurijzer*.

Vz. Een zittende leeuw met opgeheven staart, houdende het wapenschild in eene schuinsche houding voor zich.

✠ MTRIT : DEI : G : DVCISS : BG : BR' : Z : LI' ⚔

Kz. Een gebloemd kruis als vroeger.

✠ BENEDIC : HEREDITATI : TVG : T° : 14A8.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 13, N°. 84.

Z. weegt 2,9 w. SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R³.

Er bestaan ook exemplaren van 1479 (muntteeken Daalhem) en 1480.

Van deze muntsoort zijn te Antwerpen geslagen van 20 September 1477 tot 14 Mei 1478, of eigenlijk slechts van 28 November 1477, onder het bestuur van den Waardijn Pieter van Waelhem, 149,075 stuks; van 16 Mei 1478 tot 14 Mei 1479, terwijl de koers der munt was 2 groot, 6 mijten, 709,195 stuks; van 18 Mei 1479 tot 6 Mei 1480 een getal van 1,298,930 stuks; van 6 Mei 1480 tot 7 April 1481 nog 609,800 stuks; van 4 Mei 1481 tot 24 October 1482, 576,920 stuks; dus in het geheel 3,344,720.

N°. 4 dito, doch de leeuw houdt het wapenschild in eene horizontale rigting voor zich geplaatst. Op eene zonderlinge wijze vertoont zich de hand, het wapenschild van Antwerpen, op het veld der munt, boven het wapen.

Het omschrift is even als van N°. 3. De keerzijde is gelijk aan die der vorige munt.

Wij hebben echter met de afbeelding dezer munt, steeds het eerst voorkomende jaar van iedere regering willende laten afbeelden, een abuis begaan. De type onzer *vs. met het muntteeken van Antwerpen in het veld der munt*, komt eerst in 1481 voor.

N°. 5, ons tot dus verre niet in het oorspronkelijke voorgekomen, heeft op de *vs.* een met den kop naar de regterzijde gekeerden leeuw, die het voor hem staande wapenschild vasthoudt.

✠ MARIÆ · DEI · GRÆ · DVCISS · BG · BRÆ · Z.

De *kz.* heeft weder het gebloemde kruis, terwijl het omschrift luidt:

✠ BENEVIC · HEREDITATI · NVE · T° LXXX. d. i. 1480.

Ons alleen bekend uit de afbeelding bij ALKEMADE, Pl. XXXV, N°. 3; wel komen er voor met het jaartal 1480 met dusgenaamde Arabische cijfers.

Op Pl. XXXV geven wij nog twee, ons later medegedeelde, munten van Maria.

Die onder N°. 1 is de *denier d'un gros*, zoo aanstonds volgens de Muntmeestersrekening van Antwerpen van 6 Mei 1480 tot 7 April 1481 (Bijlage E), te vermelden.

Op de *vs.* ziet men eene gevlochtene Ω , (de eerste letter van den naam der Hertogin) in een compartiment, binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MARIÆ : DVCISSÆ : BG : BRÆB : Z : LI

Dit kasteeltje is, gelijk wij reeds vroeger mededeelden, het muntteeken van Daalhem, van welke plaats ons de Muntmeestersrekeningen ontbreken.

Op de kz. vertoont zich een fraai gebloemd kruis binnen eenen pareland.
Omschrift:

✠ BENEVIC : RIT : MET : DNO : T : 1480.

Dit stuk weegt 1,4 w.

Vóór het jaar 1480 schijnt deze muntsoort niet geslagen te zijn. In de boven ver-
melde Antwerpsche rekening (Bijlage E) komt voor, dat men er in die elf maanden
138,930 stuks vervaardigde, op een gehalte van 3 penn. 12 grein ($\frac{133^6}{1000}$); ter-
wijl er 131 in de snede gingen. Van 4 Mei 1481 tot 24 October 1482 zijn
van deze muntsoort nog geslagen 547,747, en dus in het geheel 686,677 stuks.

Onder N°. 2, op gemelde Plaat, beelden wij den *halven groot* (*denier de de-
mi gros*) af.

Deze munt heeft op de vz. de kapitale letter M, in den vorm dier tijden;
binnen eenen pareland. Omschrift:

✠ MTRIT : DVCISS : BG : BR : Z : LI ☞

Op de kz. vertoont zich weder een gebloemd kruis binnen eenen pareland.
Omschrift:

✠ I : DOMINI : 1480.

d. i. *in nomine Domini.*

De Antwerpsche Muntmeestersrekening van 6 Mei 1480 tot 7 April 1481
(Bijlage F) vermeldt, dat er 227 stuks op een mark Trooisch gingen; dat het
gehalte 3 penn. was, en er in gemeld tijdvak 148,714 stuks geslagen werden. Van
4 Mei 1481 tot 24 October 1482 nog 70,965; dus in het geheel slechts 219,679 stuks.

Welke munt er in laatstgemelde rekening onder den naam van „Negenmen-
neken, loop hebbende voer IX miten brabant, van 11 dⁿ conincx silvers in
„alloye ende van XXV * X dⁿ in den snede op 't marc“ bedoeld zij, betuigen
wij niet te hebben kunnen ontdekken. Er werden 72,880 stuks van deze
muntsoort geslagen.

N°. 6. Eene koperen munt; waarschijnlijk even als die van haren vader, ter
waarde van *vier mijten*.

Vz. Eene oud-Duitsche of dusgenaamde Gothische Ω.

✠ MTRIT * DEI * G * DVCISS * BG * BR * LI; op een ander exemplaar staat:

✠ MTRIT * DEI * G * DV * * BVRG * BR * LI

Kz. Een zeer eenvoudig kruis, dat het veld der munt in vier gelijke deelen scheidt.

SIM * RO | ME * DOI | BENSOI | CT * 1481.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 13, N°. 85.

K. weegt 1,6 w.

Van deze muntsoort is tusschen 4 Mei 1481 en 24 October 1482, onder den naam van „zwerten penningen, loop hebbende voer IIIJ miten brabant van IX „graynen coninx silvers in aloye ende van XIIIJ VII^{dr} in den snede opt „merc,“ geslagen 166,425 stuks. Zie Bijlage *Antwerpen*, letter G.

N°. 7. Eene munt, ter waarde van twee mijten, heeft op de vz. de letter M, weder in eenen anderen vorm dan op de vorige munt. Na een handje, als muntteken, het opschrift:

MPRIAT : DVCISS : BG : BR : Z : LI

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis in een parelcirkel.

✠ PRO : DESO : DAT : PAVPERIBVS

d. i. Geef voor God aan de Armen.

Dit opschrift of dergelijke gezegden komen zeer dikwerf voor op de kleine Paulselijke munten, welke algemeen door liefdadigen tot aalmoezen gebezigd werden.

Tusschen 4 Mei 1481 en 24 October 1482 sloeg men van deze muntsoort, die een gehalte van 5 greinen zilver had of slechts $\frac{17^{218}}{10000}$, en waarvan er 243 op de snede gingen, een getal van 286,862 stuks. Zie Bijlage *Antwerpen*, G.

Afgebeeld bij DUBY, Supplement Pl. X, N°. 3; DEN DUYTS, Pl. 13, N°. 86.

K. weegt 8 korrels.

De *Muntmeesterslegpenningen* der Antwerpsche Munt, die wij, om hare groote zeldzaamheid, en ook volledigheidshalve, nademaal wij die van Filips van Bourgondië en Karel den Stouten ook medegedeeld hebben, worden door ons op Pl. XXXV, onder N°. 3, 4, 5 en 6, gegeven. Zij hebben alle op hunne vz. de zelfde afbeelding en omschrift als op de beide vroeger beschrevene van Karel den Stouten. N°. 3 heeft op de kz. twee sierlijk dooreengevlochtene letters M (de eerste van Maximiliaan en Maria), en tot omschrift:

✠ POVR : MPASTRE : NICOLTIS : DE : RVTER

N°. 4 heeft de afbeelding van een leeuwenkop in een compartiment van 10 bogen. Omschrift:

✠ QVI : BIEH : IENTRA : LE : COMPTE : TROVERT :

N°. 3 is door ons ontleend aan VAN MIERIS, *Hist. der Ned. Vorsten*, Deel I, bl. 144, N°. 2; doch het geheel is vermeld bij VAN ORDEN, N°. 35; zie de volgende.

N°. 4, waarvan eene beschrijving voorkomt in VAN ORDEN'S *Handleiding voor Verzamelaars van Nederl. Legpenningen*, is door ons afgebeeld naar een oorspronkelijk exemplaar, voorhanden in de verzameling van den Heer Kapitein Callenfels te Delft. De andere zijde van dezen penning is als de vz. van N°. 3.

N°. 5, waarvan wij geen oorspronkelijk exemplaar konden bekomen (eene der zijden behoort tot N°. 5, welke zijde weder, wanneer men ze naauwkeurig vergelijkt, bevonden zal worden te verschillen van de eene zijde der N°. 4 van Karel den Stouten, en daarom door ons op nieuw afgebeeld is geworden), heeft op de andere zijde twee dooreengevlochtene letters Ω , en in den omtrek het opschrift:

✠ M π *I * Z * M π RIT * DV* * DVGISS * π VSTRIG

Zie de afbeelding bij VAN MIERIS, Deel I, bl. 144, N°. 3.

N°. 6 eindelijk is ons medegedeeld door den steeds zoo welwillenden Heer F. Verachter te Antwerpen.

De vz. bevat weder het wapen van Antwerpen en het omschrift:

✠ IEGIT : D : L π : Ω ' : D : BR π : π : π VERS

Op de kz. vindt men de laurierstokken der Gulden Vlies-Orde, gecantonneerd van boven en onder door twee vuurstalen en even zoo vele juweelen der Orde; aan de linker- en rechterzijde door twee Ω 's. Omschrift:

✠ QD' π GTS : SEPER : RESPIGE : FINE : 14 \wedge 9.

d. i. *Quidquid agas, semper respice finem*, of: *Wat gij doen moogt, let altijd op het einde.*

MAXIMILIAAN EN FILIPS.

(1482—1494.)

Toen Maria in 1482 overleden was, werd Maximiliaan de natuurlijke voogd over hun minderjarig kind Filips, bijgenaamd de Schoone. Deze minderjarigheid duurde tot in 1494.

Groot is het aantal en veelvuldig zijn de-soorten der munten, gedurende dezen tijd in het Hertogdom Brabant geslagen, eerst te Antwerpen, daarna te Mechelen, ook te Leuven en Brussel, en later weder te Antwerpen; in Limburg werd niet gemunt.

In den beginne vergenoegde Maximiliaan zich met op naam der minderjarigheid (*Moneta Archiducum* enz.) te laten slaan, en wel, voor zoo verre zulks door het jaartal blijkt, alleen zilveren munt (zie Pl. XIX, N°. 3—5).

Later, Roomsch-Koning geworden, verstoutte hij zich, met Duitsche trots, om munt te laten slaan, onder anderen den gouden reaal, zonder eenige vermelding van *den naam des Landvorsten*.

Deze was, met andere grieven, de reden dat de Brugsche opstandelingen, met die van Gend vereenigd, Maximiliaan op den 9 Februarij 1488 op het Cranenburg te Brugge gevangen zetteden.

Eerst na drie maanden werd de Roomsch-Koning losgelaten, en van dien tijd af heeft hij zorg gedragen om, ook op de Brabandsche munten, den naam zijns zoons bij den zijnen te laten plaatsen.

Over de in de eerste jaren der voorgij geslagene munten krijgen wij eenige opheldering door twee Rekeningen van Jan Cobbe, alias Cobben, Muntmeester te Antwerpen, loopende van 4 Mei 1481 tot 21 Februarij 1484 (1485 volgens den nieuwen stijl). Wij geven die onder de Bijlagen *Antwerpen*, letter G en H.

Over de later te Mechelen vervaardigde munten zie men de rekening en commissie van Jan Cobbe, van 12 April tot 24 December 1485 (bij Verachter, *Documens*, page 33—40), alsmede de Rekening van Pieter Cobbe [zoon van Jan, zoo even vermeld], over de munten, zoowel te Antwerpen als te Mechelen geslagen van 2 November 1487 tot 3 Junij 1488 (zie de zoo even aangehaalde *Documens*, p. 40—55).

Van Kersmis 1485 tot 2 November 1487 hebben, volgens Verachter (bl. 40 zijner *Documens* in de noot) de werkzaamheden in de Munt te Mechelen stil gestaan, en is er alleen te Antwerpen gemunt, nadat bij besluit van 27 Junij 1487 van Burgemeester, Schepenen en Raad dier stad (zie het stuk in de *Revue Belge*, T. I, page 91, 92) de Munt aldaar weder geopend was: „1487 „12 Julij, so dede den roomschen Coninck Maximiliaen alhier ghelt slaen inde

„ munte, ende hij sloech self mede ende wierp 25 gulden voor geneuchte onder „ het volck.„ Zoo leest men in de Jaarboeken van Antwerpen, volgens mededeeling van den Heer Verachter.

Verder zie men eenige bijeengevoegde Rekeningen van Pieter Cobbe, Muntmeester te Antwerpen, van 5 Januarij 1489 (1490 volgens den nieuwen stijl) tot 29 December 1503 (doch waaromtrent voor den tijd der minderjarigheid van Filips alleen in aanmerking komen de Bijlagen letter K tot en met P).

N°. 1 der munten door ons medegedeeld is de *grootte gouden Reaal*, die wij om deszelfs grootte in de eerste plaats afbeeldden, hoewel de daarop volgende munt twee jaren *ouder* is.

Heylen leert ons omtrent den *gouden reaal*, ook genoemd *Reaal van Oostenrijk*:

„ Deéze geslagen tot Brugge, item in Brabant ende Holland, voornaementlyk „ in de jaere 1487, 1488 ende 1489, hielen in alloy 23 karaten, 8¼ greyn, „ en in zwaerte 9 engelsche, 22 asen.

„ Hun gewigt word insgelyks op deézen voet gesteld in de evaluatie des jaers „ 1499, welke by my M. S. luyd alzoo: „ Den Gouden Real 9¼ engelsche, „ 1 troyken, 1 deusken styf.„

Men ziet, dat Heylen Vlaamsche, *Brabandsche* en Hollandsche gouden realen vermeldt.

Van de eerste is een exemplaar voorhanden op het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage; de laatste komt meermalen voor; maar van den Brabandschen hebben wij noch een oorspronkelyk stuk, noch eene afbeelding kunnen ontdekken. Wij geven daarom hier eene afbeelding naar eenen oorspronkelijken Hollandschen.

De Vlaamsche heeft op de kz. de letters geheel anders geplaatst, dan op den Hollandschen, zoodat het jaartal ook met dusgenaamde Arabische cijfers gesteld is. De Vlaamsche heeft verder de lelie (Rijssel) tot muntteken.

Gaan wij thans over tot eene nadere beschrijving van ons stuk.

Op de vz. ziet men Maximiliaan, in eenen oud-Duitschen of zoogenaamden Gothischen zetel gezeten, gekroond met de Roomsche-Koninklijke kroon en met sceppter en wereldbol in de hand, alles in een compartiment van zeven bogen. In de afsnede vertoont zich eene roos.

Na het dusgenoemde Geldersche kruis, ziet men in den rand het volgende opschrift:

* M~~T~~*IMILITHVS * DEI * GR~~T~~ * ROM~~T~~HORV * RE~~X~~ * SEP' * XV~~G~~ *

Op de kz. vertoont zich het gekroonde wapenschild van den Roomsch-Koning, zijnde de arend, gedekt door een gedeeld schild, links Oostenrijk, regts Bourgondië. Omschrift, weder na het Geldersche kruis:

TEHE * MEHSVR~~T~~M * ET * RESPI~~C~~E * FIHEM * M * CCCC * L***VII *

Afgebeeld in het Muntboek, getiteld: *New Müntzbuech* (Muncheu 1604), doch zeer slecht. Beter in een aantal Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuw.

Bij VAN MIERIS, *Hist. der Nederl. Vorsten*, Deel I, bl. 189, N°. 1.

G. weegt 14,5 w. Is thans zeer zeldzaam; wij kennen er slechts vier.

Zoo verre schreven wij, hebbende in vertrouwen op Heylen's stellige verzekering, de *gouden reaal* laten afbeelden, toen wij, de Muntmeestersrekeningen nalezende, op bl. 46 der *Documens* van den Heer Verachter aangeteekend vonden in de rekening, waarin deze royaal zoude moeten voorkomen of verantwoord worden: „van den wercke van den *gouden penningen*, te weten jerst van den „penninc geheeten Royael — *nyet gemaect* en syn geweest, enz. enz.”

De N°. 2 op deze Plaat wordt door ons medegedeeld op het gezag van den Heer Verachter, in zijne *Documens*, page 29, vergeleken met Pl. IV, N°. 2, in aanmerking nemende, dat deze munt geslagen moet zijn.

Verachter zegt daarvan:

„Florin de Bourgogne, appelé plus tard Florin de St. André (St. Andries- „gulden), de 19 karats or fin en aloi, allié de 4 karats d'argent et d'un karat „de cuivre, et de 72 pièces de taille au marc de Troyes; ayant cours pour 30 „sols. Le tout conformément à l'instruction de 1474, donnée en ce temps au „maitre particulier de la monnaie d'Anvers. Depuis le 12 Avril au 24 Decem- „bre 1485, sept pièces seulement ont été battues (1).” Hetwelk overeenkomt met hetgeen Heylen daaromtrent mededeelt op bl. 57.

(1) Hier meenen wij, dat de geleerde Archivist van Antwerpen zich vergist. Er staat in de Muntmeestersrekeningen, dat er alleen 7 stuks *in de bus gevonden werden*. Nu wierp men gewoonlijk van iedere 500 gemunte penningen, of daaromstreeks, er één in de bus, om later de proef te maken. Dus zouden er dan ongeveer 3,500 stuks geslagen zijn.

De Andries-gulden had op verschillende tijden eene zeer verschillende waarde of liever koers. Hij werd later door den *Filips-gulden*, met de afbeelding van den Heiligen Filips, (den Patroon of Schutshellige van Hertog Filips den Schoonen) opgevolgd, terwijl deze weder, gelijk wij later zien zullen, plaats maakte voor den *Karolus-gulden*, die met de afbeelding van Hertog Karel II (Keizer Karel V) prijkte; deze munt ruimde weder het veld voor den *Konings-gulden* van Hertog Filips IV (Filips II van Spanje), enz. enz.

De vz. bevat de afbeelding van den Heilige met zijn kruis van bijzonderen vorm voor zich, dat door hem vastgehouden wordt:

STRICIVS ANDREAS.

Kz. Een kruis, dat tot aan de einden der munt reikt; op hetzelfde ligt het wapenschild van den Aartshertog, bestaande uit vier kwartieren met een opperschild.

In N°. 1 Oostenrijk, N°. 2 oud-Bourgondië, N°. 3 Limburg, N°. 4 de arend des Roomsch-Konings. Gedekt door het opperschild van Braband.

MONET * | TRCIV' * | CV' TVS | * BG * BRX.

Deze munt is ons nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen.

Alvorens tot andere munten over te gaan, willen wij hier laten volgen, wat Heylen ons mededeelt nopens den zoo zeer afwisselenden koers van den Andries-gulden tusschen 1467 en 1499, doch wij moeten hierbij aanmerken, dat dit tijdsverloop van slechts 32 jaren gekenmerkt werd door hevige woede van Kabeljauwschen en Hoekschen, waardoor het land en de ingezetenen in den alerbittersten toestand geraakten. — Even als wij in onze dagen, wanneer de oorlog de volken teisterde, den prijs van het geld zagen rijzen, zoo rezen ook gedurende den burgeroorlog, die geheel Nederland, vooral in het laatste vierde gedeelte der vijftiende eeuw, beroerde, niet alleen de prijzen van het gouden, maar ook van het zilveren geld boven mate.

Zie hier de tabel, die bevestigd wordt door hetgeen de Heer Groebe mededeelt in zijne Verhandeling, geplaatst in de Werken der Brusselsche Maatschappij van Wetenschappen (Brussel 1835), bladz. 9 en 10.

In Martio a^{no} XIII^cLXVII doen Hertoge Kaerle aenquam, den Andries
Gulden voer 21 st.

In Decembri a° XIII·LXXIII

Den Andries Gulden voere	: 24 st.
In Septembri a° 1478 den Andries Gulden	27 st.
Anno 1482. den Andries Gulden	30 st.
— 1485. 27 Ap. den Andries Gulden	33 st.
— 1485. 3 Decembris den Andries Gulden	30 st.
— 1486. 3 Septemb. den Andries Guld. altyd geresen alle jaer	

totten van 89, tot 60 *stuivers*, ten welken tyde te weten te Kersmisse a° 89 die reductie gemaikt worde op ten voet van den munten ut sequitur.

A°. 89. te Kersmisse den Andries Gulden	20 st.
A°. 1491. 18 Aprilis voer Paesschen den Andries Gulden	24 st.
A°. 1493. 9 Novembris den Andries Gulden	28 st.
A°. 1495. 24 Jan. den Andries Gulden	28 st.
A°. 1497. 3 Martii den Andries Gulden	28 st.
A°. 1499. 3 Septemb. den Andries Gulden	28 st.
A°. 1499. te Kersmisse den Andries Gulden	29 st.
Den Philippus Gulden (<i>deze was van minder gehalte</i>)	25 st.

Op Pl. XXXV deelen wij onder N°. 1 eenen heelen, onder N°. 2 eenen halven Andries-gulden mede. De eerste is ons welwillend door den Heer De Coster, de tweede door den Heer Verachter verstrekt; zij zijn waarschijnlijk beide in het eerste jaar der voogdij van Maximiliaan over zijnen minderjarigen zoon, Philips den Schoonen, geslagen en vermeld in de rekeningen: Bijlagen *Antwerpen*, G, H en I.

Wij lezen aldaar, dat van 4 Mei 1481 tot 28 October 1482 gemunt zijn: „guldene penning geheeten Bourgoensche gulden van XIX karaat, met 4 karaat fyn zilv. en 1 koper; remedie $\frac{1}{2}$ karaat, 72 in de snede met $\frac{1}{2}$ engels remedie in 't gewigt, die loop hadden voor 50 grooten Vlaamsch. Van deze zijn geslagen onder het waardijnschap van Claes Scrapper in 1482 voor 239 mark, 6 once, $15\frac{1}{2}$ engels en $\frac{1}{2}$ vierlinc, een getal van 17,269 stuks.”

Van 23 December 1482 tot 21 Februarij 1484 (zie Bijlage *Antwerpen*, H) werden er 25,571 $\frac{1}{2}$ stuks geslagen. Van Kersmis 1485 tot 4 Julij 1487 (gezamenlijk met hetgeen te Mechelen vervaardigd was (zie Bijlage *Antwerpen*, I) 5301 stuks.

Later moeten deze munten eenen anderen stempel gehad hebben.

Onze N°. 1 op Pl. XXXV heeft op de vz. den Heiligen Andries, in andere houding dan vroeger. Tusschen de beide onderste einden van het kruis staat het jaartal 1482. In den rand leest men:

* SANCIVS * ANDREAS *

Op de kz. vertoont zich, liggende op een kruis, het wapenschild der Aarts-herzogen, bestaande uit oud- en nieuw-Bourgondië, Brabant of Limburg en Oostenrijk, terwijl het opperschildje nogmaals Brabant is. Omschrift:

MON' • TR | DV • TVS | TR • BRAT | BANCIE

De N°. 2, de halve, is, wat voor- en keerzijden betreft, aan den geheelen gelijk, met uitzondering, dat zij geen jaartal op de vz. heeft en het wapenschild op de kz. niet op een kruis rust, maar binnen een parelcirkel besloten is.

N°. 3 wordt in de *Ordonnancie, Statuyt enz. van 17 July 1548* genoemd: „'t vierde van den grooten-Reael van Oostenryck, weecht ij ingelsche en XIII „ asen styf. Dat is twee penninghen en XXI greynen styf. Hi doet twee gul- „ dens en vyf stuyvers.“

Als den *halven grooten reael* vinden wij in bovengemelde ordonnantie eene munt, die veel van den Scheepsnobel heeft en nog meer gelijk naar de type van het-zoogenaamde *Schuytken*.

Men ziet dus, dat de halve en het vierde deel van den Reaal aanmerkelijk, zoo wel onderling, als met den geheelen, in type verschilden.

De waarde van den *vierden grooten reaal* wordt in de Beeldenaars van 1575 en 1580 niet opgegeven.

Dezelve komt het laatst voor in den Beeldenaar van Antwerpen 1633, en wordt aldaar geschat ter waarde van 84 $\frac{2}{3}$ stuiver; zoodat ze na dien tijd of ingetrokken of langzamerhand buiten omloop geraakt zijn.

De vz. bevat den Heiligen Andreas staande, met een kruis, uit twee laurier-stokken (doelende op de Orde van het Gulden Vlies) zaamgesteld, achter zich. Hij houdt een boek in de hand.

SANCT • ANDREAS • FILIOS • PRO (in verkorting) REGIS • TVOS • 1487.

d. i. Heilige Andreas bescherm uwe zonen.

Kz. Het wapenschild van den Roomsche-Koning. In 1 den arend; 2, dat

twee deelen bevat, heeft van boven Oostenrijk, van onder Nieuw-Bourgondie. Het schild rust op een bloemkruis.

ΑΜΑ · ΙΥΣΥΜΟΙΤ · ΡΑΧΕ · Ζ · ΔΕΦΕΡΔΕ · ΙΜ' · ΠΥΥ

d. i. Bemijn de regtvaardigheid, den vrede en verdedig uw Rijk.

Deze munt is ons nimmer in eenige verzameling voorgekomen. Behoort zij tot Brabant of tot eenige andere Provincie van Nederland?

N°. 4. De *halve Nobel* of het *Schuitken* is geslagen te Mechelen, ten gevolge der Ordonnantie van 26 October 1488.

Deze munt was vervaardigd op een gehalte van 23 karaat; er gingen 72 stuks op het Trooische mark. Zij hadden loop voor 36 stuivers.

Van 11 November 1488 tot 24 December 1489 heeft men van deze muntsoort 162,627 stuks geslagen. Zie Verachter, *Documens*, page 29.

Vz. De Roomsch-Koning, met de kroon op het hoofd in eene kogge gezeten, houdt een zwaard in de rechterhand, terwijl hij met de linker een wereldbol boven een vierveldig wapenschild vasthoudt, dat in 1 en 3 Oostenrijk, in 2 en 4 Oud-Bourgondië en in het opperschild Brabant bevat. In den rand ziet men den arend van den Roomsch-Koning, en verder de woorden:

ΜΟ' · ΡΟ' · ΡΕ' · Ζ · ΡΗ'Ι' · ΤΡΟΥΟ' · ΤΥΣ' · ΒΟ' · ΒΡΑ' · Ζ · ΛΙΜ'

d. i. *Moneta Romanorum regis et Philippi Archiducis*, enz.

Kz. Een met de grootste pracht versierd kruis, dat in leliën eindigt; tusschen de vier gebloemde uiteinden vertoonen zich even zoo vele koninklijke kroonen. In het hart van het kruis ziet men de letter M, die de eerste zoowel van Mechelen als van Maximiliaan is. Het een en ander is gevat in fraai versierde ronden. Vóór het omschrift vertoont zich weder de arend; daarna leest men:

REFORMATIO · GVERRE · ΡΑΧ · ΕΣΤ · ΤΩΩΟ 1488.

d. i. in het Latijn der middeleeuwen:

De vrede is eene hervorming of liever herstelling van den oorlog, doelende op de bittere tijdsomstandigheden dier dagen.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. IV, N°. 1, even als vroeger in een aantal Beeldenaars en Ordonnantien, doch steeds voor *Holland*. Even als de onze, voor *Brabant* en *Limburg*, bij DEN DUYTS, Pl. 13, N°. 87.

G. weegt 3,3 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 niet, als komende deze munt in het Kabinet van den Prins de Ligne niet voor.

N°. 5. Een te Antwerpen geslagen *Andries-gulden*.

Vz. St. Andries met zijn kruis voor zich, en voor dit weder het zaamgestelde wapenschild van de Aartshertogen.

* PHL * ARCHIDV * TVST * BVRG' * BRV' * ☩

Op de kz. ligt het wapenschild van den Roomsch-Koning, bestaande uit den enkelen arend met de koninklijke kroon daarboven, op een eenvoudig, in breede punten uitlopend, kruis.

MT*IMIL | ITN * RE* * | ROMTNO * PTT' * 1489.

Ageb. in onderscheidene Beeldenaars en bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII^r, N°. 3.

Deze munt is ons nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen. Het is ongetwijfeld de: „fyne gouden penning, geheeten: dobbelen gulden Andries, — van „IIIe VIII^{de} IIJ quart [of 44 $\frac{2}{3}$ stuks] in der snede in 't Troysche merc, ter reme- „dien van eenen greyne in 't alloy ende van eenen halven ingelschen in 't gewichte, „die loop had voor veertig pattars of stuivers van de nieuwe munt, — syn gewracht „geweest V^cXCV penningen.” Zie Muntmeestersrekening *Antwerpen*, Bijlage K.

De Muntwet, die tot het slaan van dezen *double florin* en andere munten aanleiding gaf, kan men, onder anderen, vinden in Cau's *Groot Placæetboek*, Deel I, bladz. 2578 en volgende, onder den titel van: „Ordonnance, touchant l'évaluation d'aucuns deniers d'or et d'argent nouveaux et vieux: ensemble une Instruction bien ample sur le fait des monnoyes et de tout ce qui en depend, „comme des Maistres generaux, Monnoyes, Monnoyeurs &c. &c. Donné à „Breda le 14 jour de Décembre l'an 1489.” Men ziet daaruit, hoe ellendig het met den koers van het geld, ten gevolge der langdurige groote beroerten in het land, gesteld was. Maximiliaan zegt onder anderen: „par le grand des- „ordre — qui est tel, que le denier, qui fut forgé pour vingt pattars, s'alone „et est miz pour soixante pattars, et à l'advenant tous aultres deniers.”

Boven gemelde 595 stuks zijn waarschijnlijk alle later omgesmolten geworden.

N°. 6. Een *halve Andries-gulden*, is door ons geteekend naar een bij den Heer Verachter te Antwerpen berustend exemplaar; hetzelfde heeft op de vz. St. Andries, als op den zoo even vermelden „dobbelen gulden Andries.”

PHI * TRCHID * TV * BVRG * BRX *

De kz. bevat het zelfde wapenschild als op den dobbelen, doch niet liggende op een kruis.

✠ MATIMILIAN * REX * ROMANO * PATRE:

Ter zijde van het wapenschild staat het gedeelde jaartal 14 89.

Deze munten zijn waarschijnlijk weinig verschillende van de in de hier boven vermelde Ordonnantie van Maximiliaan, van 14 December 1489, bedoelde stukken, die echter eerst in 1490 kunnen geslagen zijn.

In de Muntmeestersrekening van 5 Januarij 1489 tot 18 Maart 1491 (zie Bijlage *Antwerpen K*) wordt slechts in het algemeen opgegeven, dat er 21,661½ *Bourgoinsche* guldens geslagen zijn, zonder mededeeling hoe veel geheele en hoe veel halve er vervaardigd waren; weshalve wij zulks niet kunnen mededeelen. Deze munten zijn thans uiterst zeldzaam.

Er is verder in de Brabandsche Munt niet veel goud meer geslagen. In Bijlage *Antwerpen*, letter L, loopende van 19 Maart 1491 tot 21 December 1492, lezen wij slechts van 1,671 stuks geslagene *Bourg. guldenen metten cruce St. Andries*. In die van 9 December 1492 tot 10 September 1493 (Bijlage M) van eenen *gouden penning* geheeten *gouden gulden*, gangbaar voor III^{dr} X^{dr} groot of 46 grooten [de Andries-gulden gold 48 grooten] fyn XVIII½ karaat, 75 in de snede; — waarvan 1,070 stuks geslagen waren. Van 23 September 1493 tot 16 Augustus 1494 (Bijlage N), toen de gouden Andries-gulden gerekend werd voor 56 grooten en de *gouden gulden* voor 54 grooten, is er geen goud geslagen geworden. Zoo ook niet volgens de rekening van 17 April 1494 tot 28 Januarij 1495 (Bijlage O), doch van 30 Januarij 1495 tot 29 April 1496 (Bijlage P) zijn er 1,428 stuks „gouddenen penningen” geslagen, „geheiten bourgoens „guldenen metten cruce St. Andries, van XIX karaat en 72 uit het mark.”

Thans gaan wij over tot de zilveren munten.

N°. 7. Een *dubbel vuurijzer* of stuk van twee stuivers of patards, „loop hebbende voor IIII grooten Vlaamsch, „ heeft op de vz. twee zittende leeuwen naar elkander gekeerd, als vroeger; tusschen hen vuurstaal en vonken.

✠ MON * TRCHIDVCV' * TV * BVR' * BRX' * LI' * Z

Kz. Een vijfveldig wapenschild als vroeger, rustende op een gebloemd kruis.

✠ DVP' : PANTARD' : F'AB'G'ATV' : P' : BRT' : 1482.

Z. weegt 3,1 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R^s.

Volgens de Muntmeestersrekening van *Antwerpen*, Bijlage G, van 4 Mei 1481 tot 28 October 1482, eene rekening, die in twee deelen gesplitst is, zijn er, zoo van deze als van de volgende munt (die alleen onderling in de omschriften verschillen), geslagen 1,031,930 en nog 203,440, te zamen dus 1,235,370 stuks. De N°. 7 komt veel minder voor dan de nu volgende N°. 8.

N°. 8 heeft op de vz. de zelfde afbeelding als de vorige munt.

✠ MON · TR · DV · TVSTRIG · BRABANSIG.

Kz. Het vijfveldig wapenschild op een versierd kruis, als vroeger:

✠ SALW · F'AC · PPLM · TW · DRG · T^o 1482

Z. weegt 3,1 w.

Een ander exemplaar, met het jaartal 1483, heeft de spelling BRABANSIG in het opschrift der voorzijde. Dit stuk weegt $\frac{1}{4}$ korrel minder dan het vorige.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R^s, t. w. het exempl. van 1483.

In de Muntmeestersrekening van 23 December 1482 tot 21 Februarij 1484 (Bijlage *Antwerpen* H) wordt vermeld, dat er 932,910 stuks van deze muntsoort geslagen zijn, en dat ze, bij het steigeren der munt, ten gevolge van de tijdsomstandigheden, toen reeds loop had voor 5 grooten Vlaamsch, d. i. voor $25\frac{1}{8}$ meer dan ze oorspronkelijk uitgegeven was. In 1486 en de eerste helft van 1487 zijn er, volgens Bijlage I, te Antwerpen gemunt 615,340 stuks, die loop hadden voor IIII grooten Vlaamsch.

Beide bevinden zich in het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage.

N°. 9 en 10. *Enkele stuivers of vuurijzers*, hebben, volgens de muntrekeningen, een gehalte van 5 penn., en een zoodanig gewigt, dat er 80 stuks in een mark gingen; dus even veel als van de dubbele stuivers. De tegenwoordige dagteekenen uit de eerste jaren der voogdij van Maximiliaan over Filips, als zijnde geslagen in 1482.

Vz. Een naar voren ziende, zittende leeuw houdt het zaamgestelde wapen der Aartshertogen met den regter voorpoot omvat.

✠ MONETA · TR · DV · TVSTRIG · BRABANSIG.

Kz. Een versierd kruis, dat in bloemen eindigt en in 't midden een roosje heeft, in een parelrand.

✠ BENEDEC · HEREDITATI · NVE · T° · 1482.

Er zijn ook exemplaren van 1483. — Z. weegt 3 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid van die van 1483 op R :

Volgens onze Bijlagen *Antwerpen* G en H zijn er in 1482 van deze muntsort geslagen (waaronder echter ook eenige exemplaren van de volgende N°. 10 begrepen zijn) 780,445; in 1483 een getal van 577,205 stuks. Volgens Bijlage I in 1486 en de eerste helft van 1487 wederom 615,340 stuks.

N°. 10 heeft de zelfde voorzijde als de voorgaande munt.

Ook de beeldtenis der keerzijde is de zelfde, doch het omschrift luidt:

SIMP' · PATR' · FTB' · C' · I' · BR' · 1482.

Zeer, ja uiterst zeldzaam is deze munt, ons medegedeeld door de goedheid van den Heer Verachter. — Z. weegt 3 w.

N°. 11, een *halve stuiver* in de rekeningen genaamd, is, ook de N°. 12 (hoewel deze laatste geen jaartal tot duidelijk bewijs draagt), geslagen in de eerste jaren der voogdij van Maximiliaan over Filips. Zij had een gehalte van III^{de} XII greynen; er gingen 131 stuks in het mark en zij hadden loop voor één groot Vlaamsch.

Vz. Eene oud-Duitsche Ω, gelijk ons onder de munten van Maria reeds voorkwam, in een versiersel van vier bogen en even zoo vele uitspringende punten; alles binnen een parelcirkel.

✠ MON · TR · DV · AVSTRIG · BRABANCIE

Kz. Een versierd kruis, mede in een parelrand.

✠ BENEDEC · TIT (VOOR ANIMA) MET · DNO · T° 1483.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 14, N°. 92.

Z. weegt 1,6 w.

Is eene zeer zeldzame munt. SERRURE, die haar op bl. 146 naar een goed exemplaar, uit het kabinet van den Prins de Ligne, en waarop mede 1483 gelezen wordt, beschrijft, schatte in 1847 de zeldzaamheid op R⁵.

Volgens Bijlage *Antwerpen* G, waren er in 1482 echter 457,747, en volgens H in 1483 niet minder dan 2,633,836 stuks geslagen.

Alleen door opgevolgde hermuntingen kunnen deze munten zoo uiterst schaars geworden zijn.

N°. 12. Mede een *groot* (misschien wel de stempel van 1482), heeft op de vz. eenen zittenden leeuw, naar de linkerzijde gekeerd, in een parelcirkel.

✠ MON · TR · DV · TVSTRIG · BRAB'GIE.

Kz. Een kruis, weinig verschillende van dat op N°. 11.

✠ BENEDIC · TRINIA · MET · DOMINO.

Afgeb. en door ons gevolgd naar die bij DEN DUYTS, Pl. 14, N°. 93. Later bekwamen wij van den Heer DE COSTER eene afwijkende teekening van een ander exemplaar en deelden het mede op onze Plaat XXXV onder N°. 4.

G. weegt 1,7 w.

Is eene zeer zeldzame munt, die ook tot den aanvang der voorgedij van Maximiliaan over Filips gebragt moet worden.

Van Kersmis 1485 tot 4 Julij 1487 zijn er, doch thans op een gehalte van 3 penn. 3 grein ($\frac{235}{1000}$), een getal van 1,005,556 stuks geslagen.

Op Pl. XXXV deelen wij onder N°. 8 de *halve groot*, of *halve grote Vlems* van 3 penn. zilver mede; 227 stuks derzelve gingen in de snede.

Vz. De oud-Duitsche Ω in een parelcirkel. Omschrift:

✠ TR · DV · TVSTRIG · BR.

Kz. Een versierd kruis, mede in een parelcirkel.

✠ IN · ROMINE · DOMINI · TR.

Z. B. weegt 8 korrels.

Deze muntsoort wordt vermeld in de rekening over 1482, Bijlage G, als gemunt ten getale van 70,966 stuks, en in Bijlage H, loopende over het jaar 1483, als gemunt ten getale van 51,245 stuks. In dit laatste tijdvak was het alloo van slechts 2 penn. 16 grein, en gingen er 226 in de snede.

Verder worden er in Bijlage G vermeld als geslagen te zijn: „zilveren penningen, genaamd *negenmannekes* [of stukken van 9 mijten], loop hebbende „voor 9 mijten Brab. Zij hadden een gehalte van 2 penn. con. zilver of ongeveer $\frac{167}{1000}$. Er gingen 310 stuks op een mark.“ In 1482 werden er 72,850 exemplaren geslagen.

In de rekening van 1483 (Bijlage H) wordt vermeld, dat er toen 145,158

negenmannekes geslagen zijn, wier gehalte slechts 1 den. 19 grein (bijna $\frac{124}{1000}$) was, doch men bleef er 310 uit het mark vervaardigen.

Bestaat deze muntsoort nog ergens? is het soms de munt door ons onder N°. 28 afgebeeld. Zie de beschrijving aldaar.

Wat de *zwerten penninghen* betreft, er zijn in 1482, volgens Bijlage G, twee soorten derzelve geslagen, stukken van IIII en van II mijten.

De eerste hadden een gehalte van 9 grein zilver of slechts ongeveer $\frac{26}{1000}$. Wat beteekent toch zulk een gering toevoegsel van zilver bij het koper? Er gingen 175 stuks in het mark, en men sloeg 951 mark of 166,425 stuks.

De tweede hadden een gehalte van 5 grein of $\frac{141}{1000}$; aanmerking als zoo even; 243 gingen er in het mark; men vervaardigde 286,862 stuks.

Zijn al deze munten verloren gegaan?

N°. 13. De dusgenaamde *grootte of dubbele Reaal* van Oostenrijk is eene dier munten, welke, even als de onder N°. 1 afgebeelde *gouden Reaal*, volgens VAN MIERIS, *Hist. der Ned. Vorsten*, Deel I, bl. 188, aanleiding gaven tot het groote misnoegen der Zuidelijke Nederlanders, in het bijzonder der Vlamingen, tegen Maximiliaan, als die zich op deze munten deed voorkomen als de Landvorst, met voorbijgang van zijnen zoon Filips. Deze munt is, even als vele der volgende, te Mechelen geslagen.

Op de vz. ziet men den Roomsch-Koning Maximiliaan ter halver lijve met den arend op de borst en de Koninklijke kroon op het hoofd; in de rechterhand houdt hij het zwaard en in de linker den rijksappel.

✠ CVSTODIAT. C'ATOR. OIM. hV'ILE'. SW. SW. 148A.

of: Custodiat creator omnium humilem servum suum 1487. d. i. *De Schep- per van allen beware zijnen nederigen dienaar.*

Op de kz. ziet men tusschen het juweel en eenige andere teekens der Vlies- orde het lettermerk of monogram van Maximiliaan. Zoodanig monogram was zeer in gebruik op de Diplomata of Charters der eerste Westersche Keizers. In den rand leest men:

DET. TIBI. I'. TERRIS. V' h'IVIT'. Z. I'CEL'. GLORIT'

d. i. Det tibi in terris virtutem et in celsis gloriam, of: *Hij geve u op aarde dapperheid en in den hemel eere.*

Afgeb. in onderscheidene Ordonnantiën en Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuwen; in BERG'S *Münzbuch*, Munchen 1604; VAN MIERIS, *Hist. der Ned. Vorsten*, Deel I, bl. 189, N°. 2; VERACHTER, Pl. IV, N°. 3.

Deze hoogst zeldzame munt, die ook van andere provinciën voorkomt, wordt bij VAN MIERIS alleen de *zilveren reaal* genoemd.

Z. weegt 6,8 w.

Heylen zegt, dat ze geslagen waren op een „alloy van 11 deniers, 3 grey-nen, weézende hun gewigt van 9 eng. 6 asen.“ (bladz. 60)

Verachter, *Documens*, page 30, heeft het volgende:

„Real d'argent, *zilveren royael* (1), ayant cours pour 16 gros (8 sols); de „11 deniers, 4 grains en aloi, et de 34 pièces de taille au marc de Troyes, „conformément à l'instruction donnée en Juillet 1487. Depuis le 2 Novembre „1487 au 3 Juin 1488, on en a frappé 29,342 pièces. C'est la première mon- „naie en argent, forgée dans ce pays, dont le coin a surpassé la dimension et „le poids ordinaire. Les pièces du même type, mais qui ne portent point de „millésime, appartiennent-elles aussi à la même fabrique? peut-être est ce l'op- „posé!“

Wij durven mede niet beslissen, en zullen dergelijke stukken, naar aanleiding van de daarop voorkomende muntteekens, beschrijven onder de *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland* en onder die der *Graven en Gravinnen van Holland*.

N°. 14 is de *dubbele griffioen* of *dubbele stuiver* van Mechelen.

Vz. Twee griffioenen, gezeten en elkander aanziende; met twee hunner voorpooten houden zij een vuursteen, en in de beide andere, boven den steen verheven, een vuurstaal.

Van waar komen de griffioenen of grijpvogels op de Nederlandsche munten?

In den rand ziet men eene Roomsch-Koninklijke kroon en verder het opschrift:

MO' · TRGT · RO' · RG · Z · P_hI · TR'DV · TV' · B'

Kz. Het gedeelde wapenschild als op N°. 3, liggende op een in bloemen eindigend kruis. Omschrift, na een arendje:

(1) Volgens de Instructie (Verachter, bl. 45) golden xxiiij *zilveren* royaelen eenen *gouden*.

STLW • FTG • PPLM • TW • DNG • 148A:

De afbeelding bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII, 2 N°. 3 is onherkenbaar; zeer goed bij VERACHTER, Pl. IV, N°. 4; DEN DUYTS, Pl. 13, N°. 88.

Z. weegt 3,25 w.

Bij Heylen vindt men in de Aanteekening op bl. 62 het navolgende, waaruit men zien kan, wanneer de dubbele, enkele en halve griffioenen, die geen jaartal dragen, vervaardigd zijn.

„ 1487, zyn geordineerd in de maent Julio eenen penninck, die sal heeten „ *dobbel Griffioen* van gelyken alloy als den Real van 68 stukken in 't marck. — „ Item alnog eenen enkelen Griffioen ten pryse van 4 *Groote Vlaems* en 136 in „ 't marck. — Item eenen anderen enkelen Griffioen van harden alloy, te weeten „ van 6 den. fyns silver in alloy en 78½ stuk in 't marck. — Sedert Julio 1488 „ tot in November syn gemunt tot Mechelen andere silvere dobbele Griffioeneu „ van 10 den. 8 greyn fyn silver in alloy en van gewigte als den voórgaenden. — „ Item enkele Griffioenen van 5 den. 12 greyn van gelyken gewigte.”

Verachter zegt op bl. 30 en 45, dat de dobbele Griffioen een allooï had van 11 penn. 4 grein; dat 48 derzelve eenen *gouden Royael* waardig waren en dat hij loop had voor 8 groot Vlaems of 4 stuivers. Verder, dat er van 2 November 1487 tot 3 Junij 1488 een getal van 66,824 stuks geslagen zijn geworden.

Den Duyts vermeldt op bl. 32, onder N°. 95 en 96, twee afwijkende stem-pels, die in den rand een kroontje in plaats van een arend hebben, terwijl N°. 95 ook in het omschrift varieert, als waarin het woord DNG in het midden komt.

Merkwaardig is in deze dagen het nalaten der sedert ruim twee eeuwen gebruikelijke wijze om de legenden der munten, genoegzaam zonder uitzondering, van een klein kruisje te doen voorafgaan.

N°. 15 is de enkele *griffioen* of *stwier*, geslagen te Mechelen, blijkens het door ons uit Heylen zoo even onder N°. 14 medegedeelde. Dezelve heeft op de vz. een regtopstaanden Griffioen, houdende in den linker voorpoot een vuursteen en in den regter een vuurstaal; alles doelende op de Orde van het Gulden Vlies. In den rand ziet men eene koninklijke kroon, daarna wordt gelezen:

DERZTRI • SIMPLe* • ROY'ZM • (voor nominatus) GRIFO •

Op andere exemplaren leest men GRIFON of GRIFONUS.

Kz. Het wapenschild, reeds eenige malen door ons beschreven, doch thans rustende op een eenvoudig kruis, welks beenen de munt en dus ook het omschrift in vier deelen splitsen.

DEV · PL | VS · TMTX | QVTX' · TR | GERXIV'.

Beteekenende: *Bemin God meer dan het geld.*

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuwen. Bij VER-
ACHTER, Pl. IV, N°. 5.

Z. weegt 3,3 w.

SERRURE schatte hare zeldzaamheid in 1847 op R⁴.

Men was eerst voornemens geweest deze munt van fijn zilver en wel van 11 penn. 4 gr. te maken, mede loop hebbende voor 4 grooten, maar: „mitsdien „dat hy den gemeynen volcke niet gerieve en soude,“ is op voorstel van den Waardijn later door het Bestuur der munt besloten, dat men de boven beschrevene *enkele Griffioen* zoude munten, die slechts 6 penn. of $\frac{500}{1000}$ fijn zilver had. Er gingen 133 $\frac{1}{2}$ stuks op een mark. Zij hadden loop voor 4 $\frac{1}{2}$ groot; en er werden, nadat men andermaal het allooï veranderd en op 5 penn. 12 grein bepaald had, ook den koers op 5 groot had vastgesteld, terwijl er even veel stukken uit het mark vervaardigd werden, niet minder dan 1,220,173 geslagen. Zie Verachter, bl. 30 en 31, die zegt, dat zulks tusschen 7 Junij en 19 November 1488 te Mechelen plaats had.

N°. 16. De *groot* of *halve Griffioen* (immers gelijk men meent) heeft op de vz. de gekroonde letter M. Omschrift op de vz. (na het muntteken van Antwerpen op het exemplaar bij Den Duyts, doch op het onze, na een kruisje):

GROSS · RO · RG · Z · PH · TR'DV · TV · BG · BR'.

Kz. Het wapen als op de beide vorige munten, liggende op een kruis, dat in leliepunten eindigt, en voor den in de Numismatiek der middeleeuwen onbedrevene niet als kruis te herkennen is:

✠ DEVM · PLVS · TMTX · QVTM · TRGERTVM.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 14, N°. 91.

Z. B. weegt 1,64 w. — Is eene zeer zeldzame munt.

Wij weten niet of het handje, (muntteken van Antwerpen) op het exemplaar van Den Duyts, wel juist gezien is. Te Mechelen zijn, volgens Verachter,

page 32, ingevolge de instructie van Julij 1487 op een gehalte van 2 penn. 6 grein, en van 135 stuks in het Trooische mark, tusschen 2 November 1487 en 3 Junij 1488, een getal van 463,985 stuks geslagen.

N°. 17 is een *penning van zes grooten*, te Mechelen, met de type van den vroegeren dubbelen stuiver van Karel-den Stouten, geslagen.

Vz. Het eenvoudig wapenschild, doch dat uit negen kwartieren is saamgesteld, regtopstaande en door een parelrand omgeven.

✠ MO : TRCH₂IOVCV : TVST : BG : BR : DNS (sic!) : ML.

Deze twee laatste verkortingen beteekenen: *dominus Mechliniae* voor *dominorum M.* Hoe is het toch mogelijk, dat men telkens zoo vele fouten op de op openbaar gezag geslagene munten maakte!

Kz. Een gebloemd kruis, als zoodanig bijna onherkenbaar en in deszelfs hart den Brabandschen leeuw vertoonende.

✠ SIT : NOMEN : DOMINI : BENEDICTVM.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. V, N°. 6; DEN DUYTS, Pl. 16, N°. 89.

Z. weegt 2,85 w.; een ander ruim 3 w.

SERRURE schatte in 1847 de zeldzaamheid op R^a.

Ten opzigte van deze munt zegt Verachter op page 31:

„ *Denier de six gros*, ou pièce de trois Patards, *penning van zes grooten*, ordonné pour être battu d'après l'instruction donnée au me part^r, le 6 Avril 1485, „ à 10 deniers argent fin en aloi et de 80 pièces de taille au marc de Troyes. „ De cette monnaie nous possédons une variété, qui porte une rosette, au lieu „ d'un lion, au centre de la croix; peut-être qu'elle fut destinée pour la Hol- „ lande; on en a fabriqué une quantité ensemble de 3,456,240 pièces, depuis „ le 12 Avril au 24 Decembre 1485. „

N°. 18 is de dusgenoemde *dubbele Mechelaar*, of oorspronkelijk, toen zij geslagen werd, geheeten: *penninc van drie grooten*. Heylen zegt, bl. 64, dat ze het eerst ten jare 1485 gemunt zijn, en dat hunne waarde weinig verschilde van de *Karolus* en *Philippus dobbel stuivers*. Hiermede worden bedoeld de aldus genaamde munten van Karel den Stouten en Filips den Goeden.

„ In de evaluatie des jaers 1486 staen zy, „ zegt Heylen, „ een oortken minder. „ Die dobbel penningen die men te Mechelen slaet 2 st. 1 blanc. De Philippus

„dob. stuyv. 3 st. Alzoo ook 1489.“ Dit geldt dus alleen de dubbele stuivers van Filips den Goeden en niet die van Karel den Stouten.

Op de vz. vertoont zich het zaamgestelde wapenschild der Aartshertogen in ronde gedaante.

✠ M O : A R C H I O V C V : T V S T : B G : B R : D N S : M L.

De kz. bevat een aan de einden als op pooten uitlopend, weinig versierd kruis. In deszelfs hart ziet men den Brabandsehen leeuw. Tusschen de beenen des kruises beurtelings eene lelie en een leeuw.

✠ B E N E | D I C : h e | R E D I T T | T I : T V S.

Zijnde de spreuk, die sedert Karel den Stouten de gewone op de dubbele stuivers is. Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. VI, N°. 10.

Z. weegt 2,85 w.

Verachter zegt omtrent deze munt op page 32:

„*Penning van dry grooten*, battu en vertu de l'instruction du 6 Avril 1485, à 5 deniers en aloi, et de 80 pièces de taille au marc de Troyes. On en a frappé, depuis le 12 Avril au 24 Decembre 1485, 459,520 pièces.“

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R².

N°. 19. De helft der vorige munt, of stuk van *een en een halven groot*, heeft op de vz. het zelfde wapenschild; het omschrift is als dat van den penning van drie grooten.

De kz. heeft alleen dit onderscheid, dat de leeuwen en leliën tusschen het kruis thans in eene andere rigting staan. In sommige exemplaren ziet men eene lelie, in plaats van een leeuw, in het hart van het kruis.

Omschrift, als van alle stuivers onder Karel den Stouten en zijne dochter Maria.

✠ B E N E | D I C . T N | I M T . M | E T . D N O.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XL, 3, N°. 5; DEN DUYTS, Pl. 18, N°. 113; VERACHTER, Pl. VI, N°. 11.

De laatstgemelde zegt (page 32), dat het gehalte 4 penn. was, men er 131 uit een mark sloeg, en er 1,512,919 stuks vervaardigd zijn geworden.

De zeldzaamheid schatte SERRURE in 1847 op R⁴. Wij meenen echter, dat deze munt veel minder zeldzaam is, dan deszelfs dubbel, dien wij zagen, dat S. als van R² opgaf. Het zal eene vergissing zijn.

N°. 20. Eene munt, waarvan Heylen melding maakt in de noot op bl. 63, zeggende: [in 1489 zijn geslagen] „ penningen met 4 Leeuwen in den Schilt, „ van 6 den. in alloy en 72 stukken op de snede. „

Vz. De Aartsengel Michaël, houdende in de rechterhand de kruisvaan, terwijl hij met de linker het zaamgestelde wapenschild van Brabant en Limburg vasthoudt.

✠ PHS : DEI : GRX : DV✠ : BRAB' 1488.

Zonderling is het, en een teeken van de groote verwarring in deze tijden, toen zekere partij Maximiliaan niet als Voogd wilde erkennen, dat Filips op deze munt, die toch vier jaren vóór zijne meerderjarigheid geslagen is, reeds Hertog van Brabant genoemd wordt.

Kz. Een in het midden versierd, doch overigens eenvoudig, vierbeenig kruis, welks beenen tot aan den rand der munt reiken. In het hart ziet men de letter B. Tusschen de beenen des kruises vertoonen zich vier leeuwen.

INVOCT | VI : DEI | ADIVTO | RE : MEV . |

Verkeerdelijk, zegt Verachter op bl. 31, dacht men vroeger, dat deze munt, omdat ze de letter B in het kruis der keerzijde voert, te Brussel geslagen was, en noemde men haar *Brusselaar*. Wij komen hierop beneden terug. De eigenlijke naam is *penning met de vier leeuwen*; oneigenlijk noemde men ze ook *Engel*.

Afgeb. bij DEN DUYTS, Pl. 14, N°. 90, die de munt *dobbele engel* noemt; VERACHTER, Pl. V, N°. 8.

Z. weegt 2,46 w.

Is thans uiterst zeldzaam. Er schijnen dubbele en enkele *Engelen van Brussel*, gelijk men ze noemde, bestaan te hebben; zie Heylen, bl. 64 en 65, die mede op bl. 65 en 66 van *dobbele* en *enkele Lovenaars* uit dezen tijd spreekt, en meldt, dat er in denzelfden te Brussel en te Leuven gemunt is geworden.

Omtrent de tegenwoordige munt zegt Verachter op bl. 31, waar hij de beide *penningen met vier leeuwen* (onze N°. 20 en 21) te gelijk behandelt, en, zoo als wij dadelijk zien zullen, hun gewigt en het geheele getal der gezamenlijk geslagene munten opgeeft:

„ Nous savons, que cette dernière monnaie est attribuée à Bruxelles, probablement à cause de la figure emblématique qu'elle présente et de l'initiale B „ (que nous pensons désigner *Brabantia*), inscrite au coeur de la croix. Nous

„ne saurions admettre cette opinion, par la raison qu'il ne nous est pas prouvé
 „qu'on ait monnayé en 1488 à Bruxelles (pas plus qu'à Louvain); d'ailleurs le
 „titre, ainsi que le poids de cette monnaie, répondent parfaitement aux dispo-
 „sitions de l'ordonnance du 20 Décembre 1488 précitée.”

Na de uitgave der *Documens* en na het afwerken onzer Platen heeft de Heer Everaerts in T. V, page 398 suiv. der *Revue* aangetoond, dat er in 1488 te Leuven gemunt is, en waarom zoude men zulks dan ook niet te Brussel in die verwarde tijden hebben kunnen doen? [Later werd dit ons vermoeden zekerheid. Zie het eerste Nummer der *Revue Belge*, T. VI, page 6.]

Wij meenen den *dobbelen Brusselaar* of *dobbelen Engel van Brussel* te herkennen in de door ons, op raad van den Heer Verachter te Antwerpen, op Pl. XXXV onder N°. 3, medegedeelde munt.

Wij hadden dit stuk wel vroeger gekend, maar, naar aanleiding van Van Mieris (I^e Deel, bl. 199), hetzelfde voor een zilveren legpenning aangezien. Nu beschouwen wij het als de munt, die, volgens Heylen, bl. 65, geslagen was op een gehalte van 10 penn. 16 grein, en dus van een zeer goed allooi.

Vz. De gekroonde Aartsengel met zwaard en schild, op welk laatste de letter B zichtbaar is, in een parelrand.

✠ PHS : DEI : GRATIA : DVX : BRAB : Z : LIMB : 1488.

Kz. Het wapenschild met 4 leeuwen, rustende op een gebloemd kruis, mede binnen een parelcirkel.

DT : PTCGM : DOMINE : IN : DIEBUS : NOSTRIS

Z. weegt 3,6 w.

Is eene hoogst zeldzame munt, die wij aan het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage ontleenden.

Na het graveren onzer Supplementplaat XXXVI is er ons een groot licht opgegaan over de munten van Filips den Schoonen, *waarop hij als meerderjarig voorkomt, vóór dat hij den daartoe vereischten leeftijd bereikt had.*

Deze ophelderingen zijn ons geworden door het onlangs verschenen 1^e stuk van T. VI der *Revue Belge*. De Heer De Coster handelt daarin over de ten jare 1488 en 1489, zoo te Brussel als te Leuven, door de tegen Maximiliaan in opstand zijnde Brabanders geslagene munten. Over de Brusselsche wordt, ter-

wijl er geene papieren dier Munt meer voorhanden schijnen te zijn, slechts met een enkel woord op page 6 gesproken; maar de te Leuven geslagene, door Heylen genoemde *dobbele* en *enkele Lovenaars*, worden ons door De Coster beschreven op page 6—8.

De *dobbele Lovenaar* is door ons afgebeeld (doch verkeerdelijk onder de munten van Filips als *meerderjarig*) op Pl. XXXVI, N°. 3. Dezelve heeft op de vz. den Apostel Petrus (Beschermeilige der stad Leuven), met den sleutel in de regterhand, en mede naar de regterzijde gekeerd. Vóór zich heeft hij het wapenschild met de vier leeuwen. Omschrift:

✠ PHS * DEI * GRT * DV * * BRABTN * LI *

Op de kz. vertoont zich een gebloemd kruis, in welks hart het wapenschild van Leuven. Omschrift:

✠ FLXN * PT * * IN * VIRTVM (☉) * MVN * *

d. i. *Er kome vrede door Uwe kracht* (Psalm CXXI, 7).

Deze munt is van zeer goed zilver. Het door ons afgebeelde exemplaar, uit het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage, weegt 3,55 w.

Wij vonden dit stuk afgebeeld in den Beeldenaar van 1557, met de opgave, dat het toen gangbaar was voor *vijf groot*, een *bort* of bijna drie stuivers. Oorspronkelijk zal het voor *vier groot* of twee stuivers uitgegeven geworden zijn.

N°. 3 zal de *enkele Lovenaar* wezen.

Vz. Het wapenschild met de vier leeuwen. Omschrift:

✠ PHS * DEI * GRT * DV * * BRABTN * Z * LI.

De kz. verschilt in de uiteinden van het kruis van de vz. en heeft pijnappels aan die einden. Omschrift:

✠ ANNO * DOMINI * M * C * C * C * C * L * * * * V * I * I * I, d. i. 1488.

De op Pl. XXXVI onder N°. 4 afgebeelde munt zal de *halve stuiver* of *groot* geweest zijn.

Vz. Het ronde wapenschild, dat het geheele veld der munt vult. Omschrift:

✠ PHS * DEI * GRT * DV * * BRABTN * Z * LI * *

Op de kz. vertoont zich een aan de einden breed uitlopend kruis (*croix pat-tée*); het is aan de binnenzijde met eenige lijnen versierd, en bevat het wapenschildje van Leuven.

✠ SIM * | ROMEN | DRI * BR | DICTVI' (sic)

De N°. 5 eindelijk, die de *halve groot* of het *oord* was, heeft op de vz. het wapenschild van Leuven in een compartiment van vier bogen, binnen ieder van welke zich weder drie boogjes vertoonen; alles gevat binnen eenen parelcirkel. Omschrift op de vz. als van de groot, doch op de kz. (waar zich mede een dito kruis, doch zonder wapenschild in het hart, vertoont) staat:

TRNO | * DOM * | * INI * | * 1489.

Volgens den Heer De Coster (*Revue Belge*, page 6) duurde het munten te Leuven in het geheel slechts vijf maanden.

Wanneer wij andermaal op onze Platen de munten van Filips den Schoonen moesten gaan rangschikken, zouden wij ze aldus verdeelen:

1° die met MONETA TR · DV enz. van 1482—1487.

2° die van de jaren 1488 en 1489, zoo met het enkele opschrift van PH · S · DV * BRABAN Z LI, als met MONETA DVCIS BRABANTIAE.

3° die van 1489 tot aan zijne meerderjarigheid, ook met den naam van Maximiliaan.

4° die zonder den naam van Maximiliaan van 1492.

Bij eene latere uitgave der *Munten van Brabant en Limburg* zal bij die, voorzeker te vermeerderen, uitgave, dusdanige rangschikking wel in acht moeten genomen worden.

N°. 21, mede *Penning met de 4 Leeuwen* geheeten, heeft op de vz. het zeer eenvoudige Brabandsch-Limburgsche wapenschild in een parelcirkel. In den rand ziet men de Roomsche-Koninklijke kroon, waarna gelezen wordt:

MONETA * DVCIS * BRABANTIAE * Z * LIM.

Op de kz. ziet men in een sterk versierd kruis het wapenschild van Mechelen. Omschrift, na een kroontje:

REFORMATIO * GVERRE * PT * * EST * 1488.

Afgebeeld bij VERACHTER, Pl. V, N°. 9.

Z. weegt 3 w. - Is eene uiterst zeldzame munt.

Verachter zegt omtrent dezelve op page 31, onder de te Mechelen vervaardigde munten:

„Denier à quatre Lions, *penninc met vier Leeuwen*, forgé d'après l'ordonnance

„ du 20 Décembre 1488 à 6 deniers en aloi, et de 82 pièces de taille au marc
 „ de Troyes, ayant cours pour 3 sols. Ensemble 109,118 pièces.”

N°. 22 is, blijkens het wapen van Mechelen, dat op de kz. voorkomt, binnen die stad, en dus vóór den 24 December 1489, geslagen, den dag, waarop men ophield aldaar te munten, hetgeen verder te Antwerpen geschiedde.

Vz. De twee wapenschilden van Brabant en Limburg nevens elkander geplaatst en gedekt door hunne verschillende helmen en helmteekens. In den rand ziet men den Roomsch-Koninklijken arend, en daarna het omschrift:

MONET * DVGIS * BRABANCIE * Z * LIM

Op de kz. vertoont zich, in het midden van een zeer versierd kruis, een hart-versiersel, waarin de drie palen, het wapen van Mechelen, gezien worden:

TMISST * BELLO * PT* * RESTITVRETT.

d. i., doelende op de bittere tijdsomstandigheden: *moge de vrede herstellen, wat in den oorlog verloren is.*

Afgebeeld in eenige Beeldenaars, onder anderen in dien van 1557 (toen gold dezelve vijf groot en een oort, of bijna drie stuivers); en verder bij VERACHTER, Pl. V, N°. 7.

Z. weegt 3,7 w.

Heylen zegt (bl. 62 in de noot) omtrent deze thans zeer zeldzame munt: „Item sedert November tot 14 December 1489 werden gemaakt silvere penningen met 2 helmen van 9 den. 16 greyn fyn silvers in alloy, ende 66 stucken „ in 't marck.”

Zulks werd later door Verachter (*Documenten*, page 31) uit de oorspronkelijke Rekeningen bevestigd, met bijvoeging, dat er van 11 November tot 24 December 1489 een getal van 437,382 stuks geslagen was geworden.

Het door ons afgebeelde exemplaar berust op het Koninklijk Kabinet te 's Hage.

N°. 23 is de *grootte dobbele* of *Philippus reaal* van den jare 1489, geordonneerd op een allooï van 11 penn. 18 grein, en een gewigt van 4 engels en 3 azen ruim (Heylen, bl. 60). Later werden ze eerst Philippus realen genoemd. De Muntmeestersrekening van Antwerpen, Bijlage K, spreekt van 39 in de sne-de. Van 5 Januarij 1489 tot 14 Maart 1491 zijn er 8,959 stuks geslagen.

Op de vz. ziet men den Aartshertog met de kroon op het hoofd en een

zwaard in de rechterhand; zijne linkerhand rust op zijn zaangesteld wapenschild, dat hij vóór zich houdt; het een en ander is bevat in een compartiment van zes bogen, die aan de inspringende hoeken bloemsieraden vertoonen. Het muntteken in den rand is het handje van Antwerpen. Verder staat er:

PHI : TRCHIOVCIS : TVSTRIE : BVRGVHDIÉ : BRABT' :

Op de kz. rust het gekroonde wapenschild van den Roomsch-Koning (waarop een arend) op een versierd kruis, welks uiteinden, die in leliën eindigen, tot aan den rand der munt reiken.

MT*IM' | LIT' : RE* | ROMTNO' : | PTT' : 1489.

Afgebeeld, behalve in eenige Beeldenaars en Ordonnantien der 16^e en 17^e eeuwen, in BERG's *Münzbuch*, Munchen 1604; bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII, 2, N°. 1.

Z. weegt 6,1 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R⁵.

Volgens den Beeldenaar van 1557 deed deze munt, die aldaar de *grootte Vlaamsche reaal* genoemd wordt (oneigenlijk, want dezelve is voor *Brabant* en te Antwerpen geslagen), toen 5½ stuiver. Thans zouden ze eene waarde hebben van ongeveer 55 cents of het dubbel van die dagen. Het zilver heeft wegens het uitmuntende gehalte eene zeer goede kleur.

N°. 24, geheeten *dobbelen stuiver*, die Alkemade (bl. 153) als de helft van den vorigen, en dus als *halve reaal*, beschrijft, heeft op de vz. het wapenschild van Filips, rustende op een gebloemd kruis. In den rand ziet men eene Koninklijke kroon, en vóór dezelve het muntteken van Antwerpen.

PHI : TRCHIOVCIS : TVSTRIE : BVRG'DIE : BRAB.

Kz. Het wapenschild van den Roomsch-Koning in een compartiment van drie bogen, met bloempjes in de inspringende hoeken. In den rand een leeuwje (het wapen van Brabant); verder:

MT*IMILITN' : RE* : ROMTNO' : PTT' : 1489.

Deze zeer zeldzame munt is, doch hoogst onjuist, en daardoor bijna onkenbaar, afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII, 2, N°. 2.

Z. weegt 3,5 w.

Volgens de Muntmeestersrekening (Bijlage *Antwerpen*, K) gingen er van deze muntsoort, die een gehalte van X penn. had, V^o VI^{de} obolen (66 of 63?) in

de snede. Naar aanleiding van deze berekening moeten er, te zamen met de volgende munt, die alleen in den stempel schijnt af te wijken, of 861,333, of 822,182 stuks geslagen zijn.

N°. 25, zijnde waarschijnlijk de door Heylen op bl. 61 vermelde *dobbele stuyver* of *halve Philippus Reaal*, heeft op de vz. het ronde saamgestelde wapenschild van Filips, dat, met uitzondering van den rand, het geheele veld der munt beslaat. In dien rand ziet men weder de Roomschi-Koninklijke kroon.

PHI' • TRCHIDVC' • TVSTRIE • BVRGOIE • BRAT'

Op de kz. rust het wapenschild van den Roomschi-Koning op een eenvoudig kruis, welks uiteinden, die verbreed zijn, tot aan den rand der munt reiken.

MT*IM'L | ITD' • RE* • | ROMTRO | • PTTV' • 1489.

Er komen ook exemplaren voor, op welke het handje, muntteeken van Antwerpen, niet gevonden wordt.

Omtrent het gehalte dezer munt en het aantal geslagene exemplaren, zie men onder N°. 24.

Afgebeeld, zoo met als zonder het handje, in onderscheidene Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuwen, en bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII, 3, N°. 1.

Z. weegt 2,9 w.

Is eene zeer zeldzame munt, welker afbeelding wij hier geven volgens een exemplaar dat zich op het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool bevindt.

N°. 26 is de helft der voorgaande en dus *penning van ij groten, geheiten Stuer*.

De vz. is gelijk aan die van het vorige Nummer; ook in het omschrift.

De kz. bevat een gebloemd kruis, dat in deszelfs hart de letter A (de eerste van het woord *Antwerpen*, de muntstad) bevat. In den rand ziet men een klein aendje (het zinnebeeld van den Roomschi-Koning) en verder:

MT*IMILITD' • RE* • ROMTRO' • PTTGR • 1489.

Afgebeeld bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII, 3, N°. 2.

Z. weegt 1,3 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R⁴.

Deze munt had een gehalte van 6 penn. Er gingen 80 stuks in de snede, en men sloeg er, volgens Bijlage *Antwerpen*, K, 115,990 stuks van y later, vol-

gens het tweede gedeelte dier Rekening, was het allooï slechts van 5 penn.; gingen er 85 in de snede, en sloeg men er 1,161,217 stuks; doch hierop komen wij later terug.

N°. 27 is de helft der vorige munt, *groot* genaamd, en heeft de zelfde afbeeldingen op voor- en keerzijde. De omschriften zijn alleen iets verkort.

Een eenigzins in de afbeelding der kz. (vooral in het hart des kruises) en in de verkorting der omschriften afwijkend exemplaar zie men op Pl. XXXV, N°. 5.

Afgebeeld in vele Beeldenaars.

Z. weegt 1,2 w.

Van deze muntsoort zijn waarschijnlijk, volgens Bijlage *Antwerpen*, K, van Januarij 1489 tot Maart 1491, 1,260,099 stuks geslagen. Van deze gingen er 136 in de snede. Hun gehalte was van 5 penningen.

N°. 28 is mede eene zeer kleine munt. Dezelve heeft op de vz. eene kapitale letter M (Maximilianus) van zeer ouden vorm in een cirkel.

✠ M^A·I^MI^LI^AN^US · E^M · P^HI^LI^PP^U ·

Kz. Een in leliën eindigend, gebloemd kruis.

✠ C^VS^TO^DI · R^OS · D^OM^IN^US ·

Afgebeeld in Beeldenaars der 16^e eeuw, en bij ALKEMADE, Pl. XXXVIII, 3, N°. 5. Is uiterst zeldzaam.

Wij houden deze munt voor het *Negenmanneke* uit de eerste jaren der voogdij van Maximiliaan. Dit zoo zijnde, had het, volgens Bijlage *Antwerpen*, G, een gehalte van 2 penn., gingen er 310 in een mark, en zijn er tuschen 4. Mei 1481 en 28 October 1482 slechts 72,850 stuks geslagen geworden.

N°. 29, naar het schijnt de *kwart groot* of het *Negenmanneke van den nieuwen slag* geheeten, heeft op de vz., in ronden vorm, het wapenschild van den Hertog. In den rand ziet men, na eene kroon, vóór welke het handje van Antwerpen:

P^HI · T^RC^HI^DV^C · T^V · B^GV · B^U

Op de kz. vertoont zich een kruis, dat bijkans uit vier aan elkander gehechte leliën bestaat. In den rand weder eene kroon en daarna:

M^A·I^MI^LI^AN^U · R^ES · R^O · P^AN^U

Z. weegt 0,7 w.

Afgebeeld in Beeldenaars, onder anderen in dien van 1575, doch aldaar voor Vlaanderen.

Is uitermate zeldzaam en bevindt zich in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool.

Wanneer dit muntje de kwart groot is, dan zijn er, volgens Bijlage K, te Antwerpen tusschen Januarij 1489 en Maart 1491 een getal van 1,151,888 stuks van geslagen. Zij hadden een gehalte van 3 penn. en er gingen er 836 in de stede.

De door ons op Pl. XXXVI onder N°. 6 afgebeelde munt behoort tot dit tijdvak, en is door ons verkeerdelijk dáár geplaatst. Het is het dubbele vuurijzer, vermeld in de Rekening van 9 December 1492 tot 10 September 1493, Bijlage *Antwerpen*, M, onder den naam van: *dobbel stuvers mit twee leeuwen of vierijzer*. Daarvan zijn in dien tijd slechts 57,896 stuks geslagen geworden. Op de vz. dezer munt vertoont zich de gewone type der dubbele vuurijzers, de twee naar elkander gekeerde, zittende leeuwen. Omschrift:

✠ PH S * ARCHIOVCIS * TVSTRIS * BVRGVNDIE * BRAB.

De kz. bevat 's Vorsten wapenschild, rustende op een gebloemd kruis. Omschrift:

✠ SALVM * FIC * POPVLVM * MVVM * DOMINE * 1492.

Een afdruk dezer munt is ons welwillend door den Heer Verachter te Antwerpen medegedeeld.

In de Muntmeestersrekening van Antwerpen, Bijlage P, (van 30 Januarij 1494 (5) tot 29 April 1496) vindt men gewag gemaakt van *dobbel stuivers* op een gehalte van 10 penn. en 84 in de snede. Er waren 61,236 stuks geslagen, die ieder koers hadden voor 4½ groot, zoodat deze munt, oorspronkelijk voor 4 grooten geslagen, eene verhooging van 12 à 13% had ondergaan.

N°. 30 is een *stuiver* of *enkel vuurijzer* van Filips den Schoonen, gedurende zijne minderjarigheid en zonder den naam van zijnen vader geslagen.

Vz. Een met den kop naar voren gekeerde, zittende leeuw houdt vóór zich het wapenschild des Aartshertogen.

✠ PH S * ARCHIOV * TVSTRIS * BVRGDIE * BRABANÇ

Op de kz. ziet men een versierd, in bloemen eindigend, driebandig kruis, met een roosje of dergelijk versiersel in het hart.

✠ BENEVOLENTIAE HEREDITARIAE MONTIS AUREI AUSTRIAE (sic!) 1492.

Het bij DEN DUYTS, Pl. 14, N°. 94, met het jaartal 1488, afgebeelde exemplaar schijnt door zijnen Lithograaph met dat jaartal voorzien te zijn geworden. Aangezien *in den tekst* de twee laatste cijfers oningevuld zijn gebleven, dunkt het ons, dat dezelve geheel versleten zullen zijn, en oorspronkelijk niet anders dan 1492 zullen zijn geweest.

Volgens de Muntmeestersrekening *Antwerpen* van 19 Maart 1491 tot 21 December 1492 (Bijlage L) zijn er geslagen 1,161,217 stukken van twee grooten of stuivers, waarvan er 85 in de snede gingen, hebbende een gehalte van 5 penn. Deze munt kan geene andere dan de boven vermelde zijn. In Bijlage M worden van deze muntsoort twee getalen, van 235,280 en van 315,334, vermeld; verder in Bijlage P een getal van 81,217 stuks.

Z. B. weegt 2,7 w.

Wij gissen, dat de ons later in afbeelding door den Heer De Coster toegezondene munten, welke wij op Pl. XXXV afbeeldden (N°. 6 en 7), de stukken van vier en van twee *Brabandsche mijten* zijn, die in 1400, volgens Bijlage *Antwerpen*, K, werden geslagen.

N°. 6, die dan eenen zilverinhoud van 12 grein zoude gehad hebben, waarvan er 171 in de snede gingen, en van welke er van 5 Januarij 1489 tot 18 Maart 1491 slechts 85,995 stuks vervaardigd zijn, heeft op de vz. het ronde wapenschild als vroeger, en het omschrift:

PHI · AUSTRIAE · AVSTRIS · BVRO · BRAB ·

Op de kz. vertoont zich een eenvoudig groot kruis, dat met deszelfs beenen tot aan den rand der munt reikt en daardoor het veld in vier gelijke deelen scheidt. In den rand staat:

MAXIMILIAN · REG · | ROMANO · PAT · 1490.

De N°. 7, die, in de zelfde veronderstelling, het *stuk van twee mijten* zal geweest zijn, had slechts den *uiterst* geringen zilverinhoud van 6 grein; 25 van deze stukken gingen in de snede; men sloeg er in het zoo even vermelde tijdvak 425,874 stuks.

De vz. dezer munt wijkt weinig van die der vorige af; alleen is het omschrift aan het einde wat meer verkort.

Op de kz. ziet men een kleiner, doch even eenvoudig, kruis, thans binnen eenen parelrand. Het omschrift is:

✠ M^A * I^MLIIA * R^E * R^OM^AN^O * P^AT^A.

Misschien behoort ook het koper-biljoenen muntje, N°. 8 op Pl. XXXVI, tot in deze troebele dagen binnen Leuven geslagene munten.

Vz. Het ronde wapenschild met de wapens van Oostenrijk, Oud- en Nieuw-Bourgondië en Brabant. Omschrift:

✠ P^HS * D^EI * G^RA * T^RG^HIO * T^VS * DV * B.

Op de kz. rust het wapenschild van Leuven op een eenvoudig kruis binnen eenen parelrand. Omschrift:

S^IM * N^OM^EN * D^OM^IN^I * B^ED^ED^IC^TV

Uit hoofde van de vereenigde wapens van vader en zoon, die op dezelve voorkomen, houden wij het er voor, dat de beide volgende munten nog tot de minderjarigheid van Filips den Schoonen moeten gebragt worden.

N°. 32. Een *halve stiver*. Vz. Het ronde wapenschild.

✠ P^HS * T^RG^HIO * T^VSTRIG * B^VRG * BR'

Kz. Een kruis, dat het veld der munt in vier deelen scheidt en in deszelfs hart de letter A (de eerste van de muntplaats Antwerpen) heeft. Tusschen de beenen beurtelings een ringje en eene lelie.

B^ENGO * | T^RIM^A * M^EA * D | OM^INO.

Z. weegt 1,4 w.

Afgebeeld bij DEN DUITS, Pl. 15, N°. 96.

Deze zijn waarschijnlijk de stukken bedoeld in de Muntmeestersrekening *Antwerpen*, Bijlage O, loopende van 17 Augustus 1494 tot 28 Januarij 1495. Alstoen zijn er 1,123,400 grooten geslagen op een gehalte van 3 penn. 12 grein en van 137 stuks in de snede; later (Bijlage P) 1,638,500 stuks.

N°. 32. De helft der vorige, een *condstiver*, of een stuk van een *halve groot*.

Vz. even als van de vorige munt, doch met meer verkorting in het omschrift.

Kz. als van N°. 31. — Z. B. weegt 8 korrels.

Is waarschijnlijk de halve groot, bedoeld in de vorige Muntmeestersrekening, geslagen op een gehalte van 3 penn. 16 grein en van 212 in de snede. Men vervaardigde er 329,660 stuks van; later (Bijlage P) 492,476 stuks.

FILIPS DE SCHOONE MEERDERJARIG.

(1494—1506.)

Het Muntwezen onderging onder dezen Vorst vrij groote veranderingen, ten gevolge van de muntwetten van 13 Mei 1496, van die van 20 Februarij 1499 ten opzichte der gouden en zilieren munten, en van die der biljoenen, uitgevaardigd den 12 Maart 1505. De gouden munten waren thans de *Thoisoenen* en de *Filips-guldens*.

De meest talrijke gouden munten, welke onder dezen Hertog voorkomen, zijn de heele en halve Filips-guldens, die hunnen naam naar dien van den Beschermheilige des Vorsten dragen.

Heylen spreekt op bl. 59 in de noot over deze muntsoort in dezer voege:

„Ik heb in zekere MMSS. [welke?] gevonden, dat er vóór den jaere 1495 reeds eenige Philippus-Guldens zyn gemunt geweest, te weeten ten jaere 1493, van 18 karaten 6 greyn fyn goud in alloy, en 75 stukken in 't mark, en dat by ordinantie van April 1496 zyn gemunt geweest Philippus-Guldens van 16 karaten fyn goud en 74 stuk in 't mark; item halve van gelyken alloy en gewigte na advenant; maer hier naer zyn deéze guldens geslagen geweest op 15 karaten en eenige greynen in alloy en 74 in de snede als voórens.”

Vroeger [zie noot A op de zelfde bladzijde] schreef hij:

„De eerste ordinantie (zoo het schynd) van den te slagen Phs Gulden van 15 karaten 8 greyn was gemaekt 1495 ultima Xbris, welken het volgende jaer is gemunt geweest, en wederom onder een grooter form ten jaere 1499 wierd hij herslagen, maer op 't zelve gewigt en alloy, zoo uyt de ordinantie deswegens alsdan gemaekt blykt: „Den *Penning Philippus* (zegt deéze) die *men nu slaet* en den welken wy geadviseerd hebben breeder te doen slaen, ende van anderen snede oft in pressuren dan die geweest hebben van den zelve gewigte en alloye van 74 in 't marck, 4 S. &c.”

Dus verre Heylen, die echter dwaalde, daar hij niet, zoo als wij, Muntmees-

tersrekeningen vóór zich had, welke naar aanleiding van de *Instructien* opgesteld waren. — In de rekening *Antwerpen* (Bijlage Q), van 20 Mei 1496 tot 9 September 1497, vinden wij *het eerst* vermeld *penninge van gouwe geheeten: Philippus* van XVI caraet ($\frac{667}{1000}$); 74 in 't Troysche mark, geallieerd met $6\frac{1}{2}$ kar. fijn zilver, en $1\frac{1}{2}$ karaat koper, loop hebbende voor 48 grooten. — In gemeld tijdvak zijn er van deze muntsoort slechts 29,268 stuks geslagen; doch, volgens de rekening, was er *te veel zilver* in deze munten bevonden, en moesten de Muntmeesters daarvoor vergoeden eene som van X^l iij^o VI^{dra} gro. Deze rekening Q is ook in andere opzigten zeer merkwaardig. Zonderling is het, dat gedurende de geheele regering van Filips den Schoonen in de Muntmeestersrekeningen, zoowel van *Antwerpen*, waarvan de bus in 1497 geopend werd, als in die van *Maastricht*, welks Munthuis gedurende eenige der voorgaande regeringen gesloten geweest was, doch in 1500 weder in werking gebragt werd (de bus werd in 1501 geopend); dat, zeggen wij, zoowel de Antwerpsche als de Maastrichtsche Muntmeesters telkens, zoowel in het gouden, als in het zilveren en biljoenen geld, *fout in gehalte en gewigt* maakten. De redenen daarvoor zijn ons duister.

In de rekening *Antwerpen* R, van 9 September 1497 tot 15 Mei 1499, lezen wij, dat er op nieuw 19,364 Philippus-guldens geslagen waren; doch deze waren bevonden te kort in 't gewigt een troyken op 't mark en een grein op 't mark in allooi. In de Bijlage *Antwerpen* S, loopende van 2 Junij 1499 tot 8 Augustus 1500, vinden wij vermeld, behalve *Gouden Vliezen* (Thoyson dor (*sic*) in de rekening geheeten, eene muntsoort, waarover wij straks zullen handelen), eerst 93,124 stuks Philippus-guldens, volgens de Instructie van 1496, en daarna 151,290 stuks, volgens de Instructie van 20 Februarij 1499. Naar laud van deze hadden de Philippus-guldens slechts een gehalte van 15 kar. 11 grein, geallieerd met 6 kar. 6 grein zilver en 1 kar. 7 grein koper. Men bleef er 74 uit het mark vervaardigen, doch zij hadden loop voor 50 grooten; wederom sloeg men ze fout, althans niet volgens de Instructie — en zoo steeds.

Van 20 Augustus 1500 tot 27 November 1501 (Bijlage *Antwerpen* T) vervaardigde men 311,418 en *een halven* Philips-gulden; van 3 December 1501 tot Februarij 1502 wederom 28,002 Philippus (Bijlage *Antwerpen* U); aldaar werden (Bijlage V) van 12 Februarij 1502 tot 29 December 1503 niet minder dan

267,187 Philippus geslagen; van 26 Januarij 1503(4) tot 21 Maart 1505 weder 171,634½, waaronder 148 uit de bus, die, om essai te maken, gesmolten zijn geworden (zie Bijlage W); van 2 April 1505 tot 6 Mei 1506 andermaal 169,954½ Philippus, „ dair inne begrepen 312, comende uuter bussen „ (Bijlage X); eindelijk van 9 Mei 1506 tot 20 Januarij 1506(7) een getal van 117,549½, waaronder 338 uit de bus (Bijlage Y); van 15 Februarij 1506(7) tot 17 Mei 1507, 32,461½ Filips-guldens (Bijlage Z); te zamen aan *leele* meer dan 1,300,000.

Tot welk tijdvak de Filips-gulden, door ons op Pl. XXXV onder N°. 2 afgebeeld (later in teekening door den Heer De Coster aan ons gezonden), behoort, kunnen wij met geene zekerheid bepalen. Waarschijnlijk moet deze munt tot het laatste gedeelte van 's Vorsten regering, en wel na 1500, gebragt worden.

Vz. De Heilige ten voeten uit, naar de linkerzijde gekeerd, houdende in de regterhand eenen langen staf, waarop een eenvoudig kruis; in de linkerhand heeft hij een boek. Omschrift:

✠ S' PH'G * INTERCED' * PRO * ROBIS ☩ *

Op de kz. ziet men een aan de einden zeer versierd, tweebandig kruis, hebbende op dezelfs hart een wapenschild van Braband, en tusschen de vier beenen de wapenschilden van Oostenrijk, Oud-Bourgondië, Nieuw-Bourgondië en Limburg. Omschrift, na een kroontje:

PH'S * DEI * GRAT * ARCHID * TVSIT * DV* * BG * B'

Wij vernamen niet, hoe veel deze munt weegt.

Te Maastricht werden mede *Philippus* en halve dito geslagen, later door ons, bij de beschrijving van de munt N°. 6 te vermelden.

In de eerste plaats geven wij onder N°. 1 eene afbeelding van eenen *Filips-gulden* zonder jaartal, en die dus, volgens het door Heylen vermelde MS, tot den oudsten slag of van vóór 1499 behoort.

Vz. De Heilige Filippus ter halver lijve zichtbaar, met een nimbus om het hoofd; in de regterhand houdt hij zijnen staf en in de linker het Evangelie; vóór zich heeft hij 's Hertogen wapenschild, dat deze namelijk na zijne meerderjarigheid voerde; in 1 Oostenrijk, in 2 Nieuw-Bourgondië, in 3 Oud-Bourgondië, in 4 Limburg, terwijl de leeuw van Braband in het opperschild voorkomt.

✠ S' PH'G * INTERCED * PRO * ROBIS * ☩ *

Kz. Een zeer versierd kruis, welks uiteinden in krullen omgekeerd zijn; in deszelfs hart een leeuw; twee kroonen en even zoo vele leliën bevinden zich tusschen de beenen des kruises.

✠ PH'S * DEI * GRAT * ARCHID * TVST'G * DV* * BVRG * BRX

Er komen ook exemplaren voor met eene enkele B aan het einde (in de plaats van de verkorting BRX).

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuw, en bij DEN DUYTS, als *halve*, Pl. 15, N°. 98.

G. weegt 3,3 w.

SEBBURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als R^a.

N°. 2 is de *halve Philips-gulden*; deze heeft de zelfde type als de *heele*. Het omschrift der vz. is:

✠ PH'S * DEI * GRAT * ARCHID * TVSTR * DV* * B'

Dat der kz. heeft mede de zelfde type en omschrift als de *heele*.

G. weegt 1,45 w.

Is ons tot dus verre alleen voorgekomen in het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage, en dus zeer zeldzaam.

Het getal der te Antwerpen geslagene *halve Philippus* is niet juist te bepalen, daar zij in de Muntrekeningen niet afzonderlijk opgegeven worden. Er zijn echter ongetwijfeld veel meer *heele* dan *halve* geslagen geworden. Misschien was de verhouding wel als 6 of meer tot 1.

N°. 3 is een andere halve, die in het Kabinet der Gendsche Hoogeschool berust, en waarop bij het snijden des stempels eene fout in het omschrift ingelopen is.

Vz. de gewone type:

* S * PH'S * INT'GED * * PRO * ROBIS *

Kz. Het gebloemde kruis als vroeger, met leliën en kroonen tusschen de beenen. In het omschrift is, door eene fout van den stempelsnijder, het woord DEI weggelaten.

✠ PH'S * GRAT * ARCHID * TVST'G * DV* * BVRG * B.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 15, N°. 98.

G. weegt 1,45 w.

Is eene zeer zeldzaam voorkomende munt.

N°. 4 is de afbeelding van den later geslagen Filips-gulden van grooteren vorm, doch, volgens Heylen, van het zelfde gewigt en gehalte. Deze munt is mede zeer zeldzaam, zoo zij nog ergens te vinden is.

De vz. heeft de gewone type, den Heilige met staf en boek, doch thans zonder nimbus om het hoofd en in een compartiment, waarvan negen bogen zichtbaar zijn.

✠ STANCTE • PHË • INTERCEDE • PRO • NOBIS. 1499.

Op de kz. vertoont zich een in leliën eindigend kruis, met eenen leeuw in het hart en met leliën tusschen de beenen des kruises; de leliën gehecht aan een compartiment van vier bogen. In den rand ziet men eene Koninklijke kroon en verder:

PHË • DEI • GRAT • ARCHIDV* • TVST • D* • BVR • BR.

Afgebeeld in den Beeldenaar van 1559 (te Amsterdam bij JAN EWOUTSOON) en bij ALKEMADE, Pl. XL^r, N°. 1.

Deze munt schijnt later ingetrokken en weder door die van den kleineren vorm vervangen te zijn, waaromtrent wij niets met zekerheid weten, aangezien alleen op de stukken van 1499 een jaartal geplaatst is.

N°. 5, de *halve*, verschilt alleen in kleinigheden van den geheelen. Zoo heeft thans op de vz. de Heilige een nimbus om het hoofd, doch zijn er geene bogen zichtbaar. In de schikking der letters van het woord INTERCEDE is eenige verandering.

Op de kz. staat thans:

TVSTRIC • D* • BV • BR'

Omtrent het aantal geslagene heele en halve Filips-guldens verwijzen wij naar het boven medegedeelde. — Mede door ons aan ALKEMADE ontleend.

N°. 6 is (de beide vorige hadden het ook behooren te zijn) in omtrek afgebeeld, aangezien de Muntmeestersrekening, *Maastricht A*, leert, dat er van 30 Julij 1500 tot 30 Julij 1501 een getal van 12,447 stuks van deze muntsoort geslagen is geworden. Zij had een gehalte van 15 karaat, 11 grein, en er gingen er 74 op een mark. Zij hadden eene remedie van 1½ grein in 't gehalte en van ¾ grein in 't gewigt. Zij gingen voor 40 groot. Omtrent de beschrijving raadplege men den halven, die volgt.

N°. 7. Een *halve Filips-gulden* voor *Maastricht*.

Vz. De Heilige Filippus van de gewone type met het wapenschild. De

zespuntige ster, het wapen van Maastricht, bevindt zich ter linkerzijde van het hoofd. Verder het opschrift:

PHS * DEI * GRA * T'CHD' * TVST' * Z *

Kz. als vroeger, doch thans met de ster in het hart des kruises. In den rand de kroon.

MO' * TV * FTG' * TRTIECTI * I * VROEHOE * 1500.

Afgebeeld in de *Revue de la Numism. Belge*, T. II, Pl. VIII N°. 21.

Is tot dus verre uitermate zeldzaam. — G. weegt 1,45 w.

Omtrent het getal geslagene halve Philips-guldens lezen wij in de Muntmeestersrekening van 30 Julij 1500 tot 30 Julij 1501, dat er 390 stuks geslagen zijn, zie Bijlage *Maastricht A.* (Bij vergissing wordt in de *Revue Belge*, T. II, page 359, van 780 geslagene stukken melding gemaakt.) Tusschen 6 Augustus 1502 en 24 November 1503 werden er, volgens Bijlage *Maastricht B.*, aldaar aan heele en halve *Philippus-guldens* geslagen 21,211 stuks; tusschen 27 November 1503 en 10 April 1505 (Bijlage C) zuiver 910 stuks voor den omloop; tusschen 10 Februarij 1506 en 13 Julij 1509 een getal van 16,905 stuks (verkeerdelijk staat in de *Revue Belge*, T. II, page 363, slechts 1690 stuks). Onder het zoo even gemelde getal zal echter voorzeker een zeer groot aantal Minderjarigheidsmunten van Hertog Karel begrepen geweest zijn.

Op Pl. XXXV, N°. 1 is door ons afgebeeld het *Gulden Vlies* van Hertog Philips den Schoonen. Heylen zegt omtrent deze muntsoort:

„Van deéze penningen, gemunt in Vlaenderen 1496, en volgende [van de Brabandsche droeg hij dus geene kennis] vind men 2 verscheyde afdruckzels; „doch enz.“

De Brabandsche Gouden of Gulden Vliezen, of, gelijk zij steeds in de Muntrekeningen genoemd worden, *Thoyson dor (sic)*, komen het eerst voor in onze Bijlage *Antwerpen S.*, van 2 Junij 1499 tot 8 Augustus 1500. Zij waren geslagen op een gehalte van 23 kar. $9\frac{1}{4}$ grein; $54\frac{1}{4}$ stuks gingen er in het mark. De remedie was $\frac{1}{4}$ grein in 't gehalte en $\frac{1}{4}$ engels in 't gewigt. Zij hadden loop voor 100 grooten of 50 stuivers. Men sloeg er in de boven vermelde veertien maanden slechts 9,677. De waarde van den *Thoyson* werd in de Munt slechts berekend op VIII gro. Vlems of 96 grooten. De geslagene stukken werden, even

als al het onder Filips den Schoonen, zoo te Antwerpen als te Maastricht vervaardigde geld, fout geslagen bevonden. Deze Thoysons waren „1 Troyken te „schaers op 't mark,“ en in allooi $\frac{1}{4}$ grein.

Heylen leert ons op bladz. 57, dat een Gulden Vlies twee Filips-guldens moest gelden.

Volgens Bijlage *Antwerpen T*, werden er tusschen 20 Augustus 1500 en 27 November 1501 wederom 20,834 Thoysoenen dor geslagen; van 3 December 1501 tot Februarij 1501(2) nog 1,784 Thoysoenen (Bijlage U); van 12 Februarij 1501(2) tot 29 December 1503, 11,448 Thoysoenen, waaronder echter: „34 „comende uuter bussen die welcke gesmolten waeren om dassayen dair af te „maken“ begrepen waren (Bijlage V). Volgens Bijlage W werden tusschen 26 Januarij 1503 en 21 Maart 1505 te Antwerpen gemunt 5,207 Thoysoenen, waarvan 4 gesmolten werden om de proef te maken. Tusschen 2 April 1505 en 6 Mei 1506 werden, volgens Bijlage X, 2,849 Thoysoenen geslagen; „daer- „inne begrepen XIII penningen, uuter bussen comende.“ Tusschen 9 Mei 1506 en 20 Januarij 1506(7) werden er, volgens Bijlage Y, nog 1,178 Thoysoenen geslagen, daarin begrepen 5 uit de bus. Tot 17 Mei 1507 (Bijlage Z) 925 stuks, waaronder 3 uit de bus.

Ons schiet nog over eene beschrijving mede te deelen van den *Thoysoen dor*, overeenkomstig de door ons geleverde afbeelding (zie boven).

De vz. bevat 's Hertogen gekroond wapenschild, omhangen met de Orde van het Gulden Vlies; twee leeuwen houden hetzelfde vast; alles binnen eenen parelrand. Het omschrift luidt:

PHS * DEI * GRV * TRCHD * TVSTIC * DV * BVRG * B * Z

Op de kz. vertoont zich een zeer versierd, in krullen eindigend en door versierde inspringende bogen aan elkander verbonden kruis. In het hart ziet men het leeuwte van Brabant. Omschrift:

DILIGITE * IVSTICIT * QVI * IVDICATNIS * TRX * 1499.

Deze spreuk is ontleend aan: *Het boek der Wijsheid*, Hoofdst. I, vers 1.

Afgebeeld, doch voor Vlaanderen, in een aantal Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw, en in de *Monnoyes en or du Cabinet de Vienne*.

Wat de Maastrichtsche Gulden Vliezen betreft, wij vinden dat tusschen den

6 Augustus 1502 en 24 November 1503 in gemelde stad juist 776 stuks voor den omloop geslagen zijn (want 6 werden er voor de proeven gebezigd). Zij werden, even min als te Antwerpen, door den Muntmeester te Maastricht met juistheid vervaardigd (zie Bijlage *Maastricht* A). Er kwam een grein fijn op elk mark te kort, terwijl slechts $\frac{1}{2}$ grein toegestaan was. Van daar werd straf geleden of liever boete betaald.

En deze zijn de eenige sporen van in de Limburgsche Munt geslagene *Gulden Vliezen*, die wij in de Rekeningen hebben kunnen ontdekken. Zij zijn waarschijnlijk alle verloren gegaan, het zij door hermunting of anderszins.

N°. 7, op Pl. XXII, had misschien wel de waarde van een zes- of achtdubbel *Gouden Vlies*, en is geslagen, gelijk men ziet, in het jaar 1504. Na de ontdekking van Amerika kwamen er allengs veel grootere gouden stukken dan vroeger in zwang. Filips zal waarschijnlijk het vervaardigen van groote gouden munten in Spanje gezien hebben; Ferdinand en Isabella toch sloegen stukken van vier dukaten (wij meenen ook van *acht*, zie onder anderen *Ordonnantie* 1633, bl. 19), en welke groote munten bestonden er vroeger niet van Emanuel van Portugal! Reeds beeldden wij op Pl. XVIII de, zelfs vóór de ontdekking van Amerika geslagene, gouden reaal van Maximiliaan af.

Ons stuk, dat op het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage in het goud, en op dat der Gendsche Hoogeschool in het zilver gevonden wordt, heeft op de vz. 's Hertogen vijfveldig wapenschild, door twee leeuwen vastgehouden. Onder het wapenschild ziet men de keten van het Gulden Vlies met het juweel der Orde. Boven het wapenschild vertoont zich een gekroonde helm.

✠ PH.S·DEI·GR·T·TR·CH·IOVC·**·AVSTRIE·DV·**·BVRG·BR·T

Op de kz. een gebloemd kruis, in welks hart een leeuw in een compartiment van vier bogen. In den rand, na de Koninklijke kroon:

DILIGITE · IVSTIGIAM · QVI · IVDICATIS · TERRAM · T · 1504.

Het gouden stuk te 's Gravenhage kan door deszelfs plaatsing tusschen glas niet gewogen worden. Het zilveren stuk te Gend weegt 11,35 w.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 15, N°. 99.

Lang hadden wij gemeend, juist omdat dit stuk te Gend in het zilver en te 's Gravenhage in het goud voorkomt, hetzelfde *niet* te moeten opnemen; doch de

Heeren De Jonge en Meijer spoorden er ons toe aan. De laatste bragt als be- weegredenen de meeste boven medegedeelde argumenten bij. Wij weken voor den aandrang. De Heer Verachter, aan wien wij onze Plaat XXII mededeelden, schreef ons, dat het stuk als *munt* niet te Antwerpen konde geslagen zijn; en dus, bijaldien het geene munt van Maastricht ware, het niet anders dan eene *pièce de plaisir* konde wezen. Inmiddels zagen de 1e en 2e Livraisons van het Ve Deel der *Revue de la Numismatique Belge* het licht. Wij vonden daarin van page 165 tot 195: *Comptes des monnaies (registres) reposant aux Archives du Royaume à Bruxelles*; zijnde eene zeer uitgewerkte lijst van hetgeen vroeger door Prof. Serrure met een woord in den *Messenger des Sciences Historiques* van 1839, page 227—229, aangewezen was. Wij hebben dadelijk daarop, voor eigene rekening, te Brussel de ons noodige Muntregisters tot en met 1576 laten over- schrijven, en vonden in de rekening, Bijlage *Antwerpen W*, dan ook geene mel- ding van bovenstaand prachtig stuk; mede niet in Bijlage *Maastricht, C*.

N°. 8 is een *Zilveren Vlies*.

Vz. Het vijfveldig wapenschild, gedekt door de Koninklijke kroon, en rus- tende op een gebloemd kruis.

* PHS * DEI * GRA * ARCHID * TVSTR * DV * * BG' * B' *

Kz. Het versiersel der Vlies-Orde, bestaande uit het vlies, juweel, twee vuurstalen en eenige vonken. In den rand staat als omschrift de Bijbelspreuk, ontleend aan *Spreuken Salomo's*, Hoofdst. I vers 7.

* INICIVM * STPIENCIE * TUMOR * DOMINI * TMMO * 1496.

Het *zilveren vlies* komt het eerst voor in de Muntmeestersrekening *Antwer- pen Q*, van 20 Mei 1495 tot 9 September 1497. Zij waren geslagen op een gehalte van XI. penn. en er gingen 72 stuks in de snede. Zij hadden oorspron- kelijk loop voor VI^{d^r} gro Vleems, of 3 stuivers. Gedurende den opgegeven tijd werden er 453,348 stuks geslagen. Doch deze munten bleken later niet vol- gens de *Instructie* vervaardigd te zijn, en zoowel in gehalte als gewigt te kort te schieten. Volgens Bijlage *Antwerpen R* zijn er tusschen 9 September 1497 en 15 Mei 1499 wederom 639,972 *zilveren vliezen* geslagen, die op elke 9 mar- ken werks 3¼ engels te schaars in 't gewigt waren, en op elk mark werks ¾ grein te min in gehalte hielden.

Van 2 Junij 1499 tot 8 Augustus 1500 (Bijlage S) werden er 241,092 stuks geslagen, doch weder niet volgens de Instructie. Tot op den 12 Februarij 1501 zijn er, volgens de Rekeningen T en U, geene *vliezen* gemunt, doch (zie Rekening, Bijlage V) tusschen 12 Februarij 1501 en 29 December 1503 weder 130,347 stuks, echter ook al met afwijking van de Instructie. Volgens deze Rekening zijn er in den zelfden tijd nog andere zilveren vliezen geslagen, namelijk van „VI^{dr} coninx zilvers, doch ook van VI^a in der snede, loop hebbende voer „VJ^{dr} gro. Vlems.“ De dagteekening der Instructie, volgens welke *deze* vliezen geslagen waren, staat in de Rekening open. Er werden 241,416 stuks vervaardigd; wij weten niet waartoe te brengen het exemplaar, door ons op Pl. XXXVI medegedeeld; waarschijnlijk moet het jaartal aldaar 1502 gelezen worden.

In de rekeningen: Bijlagen W, X en Y, *Antwerpen*, loopende tot 20 Januarij 1506(7), vinden wij geene *zilveren vliezen* meer vermeld.

Afgebeeld in Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuw, en bij ALKEMADE, Pl. XL, 2, N°. 1, doch van 1498 en zeer onjuist; bij DEN DUYTS, Pl. 16, N°. 100.

In den Beeldenaar van 1557 wordt dit stuk een *driestuiverspenning* genoemd.

SERREURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R³; zoo ook die van volgende jaren. — Z. weegt 3,5 w.

N°. 9, een *silver vlies* van Maastricht, heeft op de vz. het door de kroon gedekte Hertogelijke wapenschild in kleinen vorm en omgeven door de groote keten en het juweel der Vlies-Orde (van daar dan ook de naam der munt).

PH'S * DEI * GRT * T * RCHID * TVSTE * DV* * BVRG * B' * Z.

Op de kz. reikt een versierd of gebloemd kruis met zijne beenen tot aan den rand der munt. In het hart des kruises vertoont zich de ster van Maastricht.

MO' * FTCT' * | TRTIECT' * | * M * VROE | hOF * 1500.

Volgens de Muntmeestersrekening *Maastricht A*, werden er tusschen 30 Julij 1500 en 30 Julij 1501 in de Munt aldaar een getal van 46,206 *vliezen* geslagen. — Hoe veel verwarring eene verkeerde lezing van een oud document kan veroorzaken, blijkt uit hetgeen wij vinden op page 359 en 360 van Tome II (1846) der *Revue Belge*; in de plaats toch van *zilveren cheisen* leze men aan het einde van bl. 359: *zilveren thoisoenen*; eene zeer mogelijke vergissing; doch wat men daar leest: *pièce d'un patard et demi*, dit komt immers niet overeen met *ayant*

cours à 6 gros op bl. 360^p — ook vervalt nu het vermeldte aan het einde dier bl. dat er van: „*toisons d'argent*” in de Rekening geene melding zoude gevonden worden. Op bl. 361 der *Revue* vinden wij vermeld, dat tusschen 6 Augustus 1502 en 24 November 1503 te Maastricht vervaardigd zouden zijn 59,720 zilveren vliezen, doch in onze Muntmeestersrekening B vinden wij eerst van 3,636 stuks gesproken (*zuiver voor den omloop*); daarna van 56,430 (zuiver als voren); dus bedroeg het geheele getal, voor de circulatie bestemd: 60,066.

Verder vinden wij in de Muntmeestersrekeningen van *Maastricht* geene zilveren vliezen meer vermeld.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IX, N°. 24.

Z. weegt 3,3 w.

Gold vroeger drie stuivers en is eene zeldzame munt.

N°. 10, een *dubbele stuiver* van Braband, heeft op de vz. het gekroonde wapenschild in een versiersel van zeven bogen.

* P H ' S * D E I * G R T * T R C H I D ' * T V S T I E * D V * * B ' * B *

Op de kz. een gebloemd, in leliën eindigend kruis, in welks hart de leeuw van Braband.

OMNIS * SPIRITVS * LVDOVICI * DOMINVS * TRO * 1496.

Alle ziel loove den Heer; eene spreuk ontleend aan Psalm CL, 6.

Afgebeeld, doch met eenige verandering in den vorm van het omschrift, en met het jaartal 1503, bij DEN DUYTS, Pl. 16, N°. 101.

Z. weegt 2,75 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R².

Van deze muntsoort, die volgens de Muntmeestersrekening van 20 Mei 1496 tot 9 September 1497, ten getale van 1,188,720 stuks werd geslagen, gingen er 80 in de snede; zij hadden een gehalte van 8 penn. of $\frac{667}{1000}$, en loop voor iijj gro. Vlems.

Volgens Bijlage R werden er (doch, even als die der vorige Rekening, wederom met afwijking van de Instructie) tusschen 9 September 1497 en 15 Mei 1499, 729,228 stuks geslagen; volgens Bijlage S, tusschen 2 Junij 1499 en 8 Augustus 1500, een getal van 1,197,739. Thans gingen er, even als in de vorige Rekening, 79 stuks in een mark. Volgens Bijlage T, Rekening van 20

Augustus 1500 tot 27 November 1501, werden er 1,164,312 geslagen; van 3 December 1501 tot Februarij 1501(2) nog 142,763 stuks (Bijlage U); van 12 Februarij 1501(2) tot 29 December 1503, in twee opgaven, 484,438, alsmede 634,463 stuks (Bijlage V); van 26 Januarij 1503(4) tot 21 Maart 1505, steeds 79 in de snede, 1,050,542 (Bijlage W); van 2 April 1505 tot 6 Mei 1506 (Bijlage X) wederom 601,028 stuks. Eindelijk van 9 Mei 1506 tot 20 Januarij 1506(7) een getal van 253,648 stuks (Bijlage Y); van 15 Februarij 1506 tot 17 Mei 1507 (Bijlage Z) 39,006 stuks; te zamen 6,288,167.

Wat den Maastrichtschen *dubbelen stuiver* betreft, dien wij, door den grooten toevloed van oorspronkelijke dubbele en enkele stuivers van Antwerpen misleid, tot ons leedwezen niet uit de *Revue Belge*, Pl. VIII, N°. 22 van Deel II hebben laten overnemen, terwijl ons geen *dubbele* stuiver van Maastricht in het oorspronkelijke was voorgekomen noch toegezonden, vermelden wij, dat de vz. van deze zeldzame munt van de te Antwerpen geslagene stukken genoegzaam niet verschilt, doch het omschrift op de kz. is na een kroontje:

MORENIT * FORTIT * MARTICITI * IN * VROEGHOF * 1500.

Volgens de Muntmeestersrekening *Maastricht A* zijn er, tusschen 30 Julij 1500 en 30 Julij 1501 van deze muntsoort een getal van 158,558 (niet 560, zoo als in de *Revue Belge*, T. II, page 360, staat) stuks geslagen, doch even min als te Antwerpen volgens de Instructie gemunt. Tusschen 6 Augustus 1502 en 24 November 1503 werden er, volgens Bijlage *Maastricht B*, gemunt 174,110 (niet 173,720, zoo als op page 361 staat); van 27 November 1503 tot 10 April 1505 (zie Bijlage C) werden er 252,232 stuks geslagen (niet 252,602, als op page 362 der *Revue* staat); van 30 April 1505 tot 23 Januarij 1506 werden er (zie Bijlage D) 67,688 stuks geslagen (niet 67,790, als op page 362 der *Revue*); van 17 Februarij 1506 tot 13 Julij 1509 (zie Bijlage E), doch hieronder zullen vele stukken met den stempel der Minderjarigheid van Hertog Karel geslagen geweest zijn, 242,490 stuks.

N°. 11 is een *enkele stuiver*, *sol* of *patard* van Brabant.

De vz. bevat het gekroonde, vijfveldig wapenschild in een dusgenaamden parallelcirkel.

* P_h'S * DEI * GRT' * ARCHID' * TVSME * DV* * B' * B' *

Op de kz. een versierd, in bloemen eindigend, kruis, welks vier beenen door even zoo vele fraaije bogen verbonden worden. In het hart des kruises de Brabandsche leeuw.

SIT * NO | MEI * DO | M'N * BEI NEDONTV

Voor: *Sit nomen domini benedictum.*

Deze spreuk, het eerst ons op de munten van Hertog Jan II voorgekomen, is ontleend aan Psalm LXXI v. 16; doch met het aanhangsel, door den Heiligen Lodewijk daarbij gemaakt, *Jesu Christi, Domini nostri Jesu Christi, Domini Dei nostri Jesu Christi* enz. komt die voor op munten van Jan II en Jan III, zie boven. — Z. weegt 2,6 w.

Serrure beschrijft op bladz. 155 van het *Cabinet du Prince de Ligne* eene dergelijke munt, doch zegt daarvan: „cette pièce, bien que portant le nom de Philippe, est probablement frappée vers les années 1519 à 1520.” Waarschijnlijk omdat men tot in het jaar 1521 geene munten van Karel II (V) sloeg; eene dito munt, voor *Vlaanderen* vervaardigd, met de zelfde spreuk van *sit nomen* enz. en het jaartal 1499, komt voor bij Alkemade, Pl. XL, 4, N°. 5.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R¹.

In de Muntmeestersrekening *Antwerpen Q* komt voor, dat van 20 Mei 1496 tot 9 September 1497 van deze muntsoort 1,524,710 stuks geslagen zijn. Zij hadden een gehalte van 4 penn. ($\frac{333}{1000}$); er gingen 80 stuks in de snede, en zij hadden loop voor ij grooten.

Er hadden echter met deze munten bij de vervaardiging even zeer fouten plaats, als met al de andere onder Filips den Schoonen geslagene stukken. Van 9 September 1497 tot 15 Mei 1499 werden er (zie Bijlage *Antwerpen R*) 601,032 stuks vervaardigd, die op elke 9 marken werks $3\frac{1}{2}$ dier munten te schaars in 't gewigt waren, en in 't allooï $\frac{1}{2}$ grein op elk mark. — Volgens Bijlage S werden er, tusschen 2 Junij 1499 en 8 Augustus 1500, 1,003,080 stuks geslagen, ook al niet volgens de Instructie. Tusschen 20 Augustus 1500 en 27 November 1501 (zie Bijlage T) 1,054,880 stuks; van 3 December 1500(1) tot 12 Februarij 1501(2) 35,890 (zie Bijlage U); van 12 Februarij 1501(2) tot 29 December 1503 werden verantwoord: eerst 370,004 stuks; daarna 399,920 stuks (Bijlage V); van 26 Januarij 1503 tot 21 Maart 1505 (Bijlage W) 558,460 stuks;

van 2 April 1505 tot 6 Mei 1506 (Bijlage X) 730,320 stuks; van 9 Mei 1506 tot 20 Januarij 1506(7) (Bijlage Y) 847,590 stuks; van 5 Februarij 1506 tot 17 Mei 1507 (Bijlage Z) nog 232,345 stuks; te zamen 7,388,233.

Er zijn van deze muntsoort dan ook nog genoeg exemplaren voorhanden, om er alle verzamelaars in Europa mede te voorzien.

N°. 12 is een dito *stuiver*, *sol* of *patard* van Maastricht.

De type is gelijk aan die der vorige munt; alleen ziet men in het kruis der kz. de ster van Maastricht in de plaats van den Brabandschen leeuw.

Vz. PH \dot{S} * DEI * GR \dot{T} * TRCH \dot{I} D' * TVST \dot{E} * DV* * BV \dot{R} G * BR \dot{T} '

Kz. M \dot{O} N * F \dot{T} C | * M \dot{I} EC \dot{T} * | M * V \dot{R} O | h * 1500.

Z. weegt 2,3 w.

Afgebeeld, doch met het jaartal 1504, bij DEN DUYTS, Pl. 16, N°. 102. Dat exemplaar heeft in het opschrift der kz.:

M \dot{O} * F \dot{T} C * | * M \dot{R} TI \dot{E} C | enz.

Wat de Maastrichtsche stuivers betreft, wij vinden, dat onder de regering van Filips den Schoonen, tusschen 30 Julij 1500 en 30 Julij 1501, volgens Muntmeestersrekening *Maastricht* A, geslagen zijn, ook op een gehalte van 4 penn. en 80 stuks in het mark, met remedie van één grein in gehalte en van een halven stuiver per mark in het gewigt, loop hebbende voor 2 grooten Vlaamsch, 434,215 stuks. Tusschen 6 Augustus 1502 en 24 November 1503 werden er, volgens de rekening B, niet, zoo als in de *Revue*, T. II, page 361 vermeld staat: 350,560, maar 350,600 stuks geslagen; doch, even als de vroeger vermelde, en ook de volgende, niet juist, of volgens de *Instructie* vervaardigd. Tusschen 27 November 1503 en 10 April 1503(4) (zie Bijlage *Maastricht* C) werden er wederom 310,000 stuks geslagen, en tusschen 30 April 1505 en 23 Januarij 1506 nog 267,615 stuks (niet 620, zoo als op bl. 362 der *Revue* staat); eindelijk van 17 Februarij 1506 tot 13 Julij 1509 (waaronder dus voorzeker ook met den stempel der Minderjarigheid) 242,490 stuks (in de *Revue* zijn alleen de marken werks opgegeven); te zamen 1,604,920.

N°. 13 is de *halve stuiver* van Brabant.

Vz. Het gekroonde, ronde wapenschild des Hertogen, dat op den rand na het geheele veld der munt beslaat.

PHS' * DEI * GRAT' * ARCHID' * TVS' * DV* * BVR' *

Kz. Een kruis, dat tot aan de einden der munt reikt en in zijn hart den Brabandschen leeuw draagt. Tusschen de beenen ziet men beurtelings eene lelie en eenen leeuw.

SIT * NO | MEN * DO | MIMI * BE | MEDICTV.

Z. weegt 1,9 w. — Is een zeldzaam muntstuk.

Deze munt komt het eerst voor in de Muntmeestersrekening *Antwerpen Y*. Dezelve wordt aldaar vermeld als geslagen op een gehalte van 3 penn. 6 grein zilver ($\frac{228}{1000}$). Er gingen 184 stuks in de snede, en de munt had loop voor *een groote Vlems*. Tusschen 9 Mei 1506 en 20 Januarij 1506(7) werden er 213,390 stuks, doch mede niet volgens de *Instructie*, geslagen. Wederom sloeg men er, volgens rekening Z, tusschen 15 Februarij 1506 en 17 Mei 1507 nog 91,974 stuks; dus te zamen 305,364.

N°. 14 is de *halve stuiver* voor Maastricht. Vz. als die der vorige munt.

PHS' * DEI * GRAT' * ARCHID' * TVS' * DV* * BV.

Kz. Een kruis als dat der vorige munt, doch thans met de Maastrichtsche ster in het kruis.

NO * | FPCIT | T * RTIIC | M * I * VRO | NO * 1506.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. II, Pl. IX, N°. 25.

Z. weegt als de vorige. Is eene zeer zeldzame munt.

Tusschen 17 Februarij 1506 en 13 Julij 1509 zijn er te Maastricht, volgens Bijlage E, van deze muntsoort een getal van 123,464 stuks geslagen. Daaronder bevonden er zich voorzeker een groot getal met den stempel der Minderjarigheid van Karel II (V).

N°. 15 is buiten kijf de penning van een *halve groot*, of, volgens Bijlagen *Maastricht D* en *E*, genaamd *witten penninc van $\frac{1}{2}$ groten* of *12 mijten Vlaemsch* van 2 penn. 16 grein in gehalte ($\frac{228}{1000}$); en van 224 in de snede. Men sbeg er (volgens Bijlage D) tusschen 30 April 1505 en 23 Januarij 1506 een getal van 80,775 stuks van; tusschen 17 Februarij 1506 en 13 Julij 1509 een getal van 297,836 stuks; dus te zamen 378,611.

Deze muntsoort, *van 12 mijten Vlaemsch of $\frac{1}{2}$ groot*, komt niet voor in het Afschrift der Muntmeestersrekening van *Antwerpen Y*, dat wij, even als van de

overige, te Brussel op het Rijksarchief hebben laten vervaardigen, zoodat wij moeten gissen, dat deze munt niet te Antwerpen geslagen is geworden. Ook in de Rekening *Antwerpen Z* komt die niet voor.

N°. 16 is een *achtste stuiver (witten penninc van den cleynen gelde van 6 myten Vlaensch)*, vermeld in de Muntmeestersrekeningen *Maastricht D en E*, als geslagen op een gehalte van 1 penn. 20 greinen ($\frac{153}{1888}$) en van 316 stuks in de snede. Men sloeg er tusschen 30 April 1505 en 23 Januarij 1506 een getal van 29,518 stuks, en van 17 Februarij 1506 tot 13 Julij 1509 een getal van 174,155 stuks. Volgens de Muntmeestersrekening *Antwerpen Y* werden in de Munt aldaar tusschen 9 Mei 1506 en 29 Januarij 1506(7) een getal van 85,636 stuks van deze muntsoort geslagen. Zoude het de N°. 4 op onze Pl. XXXVI kunnen zijn? Tot 17 Mei 1507 nog 57,275 stuks; dus te zamen 346,584.

Wij hebben *ter afbeelding* slechts een zeer onvolledig exempl. van deze muntsoort kunnen bekomen, dat te Maastricht geslagen is, doch ontvingen dezer dagen een beter.

In het wapenschild, dat zich op de vz. bevindt, ziet men alleen ééne liele, waar er anders meerdere gevonden worden; zulks is een gevolg van de mindere ruimte. Omschrift:

PHS * DI * GRT * TRCIS * (sic) TVS' * D * B'

Op de kz. ziet men de ster van Maastricht in het hart des versierden kruises, en tusschen deszelfs beenen weder beurtelings een leeuw en eene liele.

. . MO * FT * TRTICIT * I * VROK O 1506.

Z. B. weegt 8 korrels. Is buitengemeen zeldzaam.

In de Muntmeestersrekening *Antwerpen* (Bijlage Y) vinden wij gewag gemaakt van eenen *zwarten penning van 2 myten Vlems*, als bevat hebbende $7\frac{1}{2}$ grein zilver ($\frac{42}{888}$) en waarvan 226 stuks in de snede gingen. Men sloeg er van, tusschen 9 Mei 1506 en 20 Januarij 1506(7), een getal van 75,032 stuks, doch ook al niet overeenkomstig de Instructie. Tusschen 15 Februarij 1506 en 17 Mei 1507 zijn er nog van deze muntsoort (doch thans op een gehalte van slechts $4\frac{1}{2}$ gr. zilver en van 240 uit het mark) geslagen 49,560 stuks.

In de Muntmeestersrekening (Bijlage Z) wordt nog melding gemaakt van „eenen zwerten penninck van viere myten Brabantsche houdende vij greynen „conincx silvers,“ doch hoe velen er uit een mark werden vervaardigd, staat in

die Rekening niet opgegeven; alleen, dat er zuiver gemunt waren „CXLII. marck „ en wel tussohen 15 Februarij 1506 en 17 Mei 1507.

Zij zijn ons in geene verzameling hoegenaamd voorgekomen.

N°. 17. Blijkbaar te Antwerpen geslagen en in de Beeldenaars *Reaal* genaamd, heeft op de vz. een wapenschild, zaamgesteld uit dat van Hertog Filips met dat van zijne Gemalin Johanna van Spanje; in 1 en 4 namelijk Spanje, in 2 en 3 Oostenrijk. Omschrift:

PHILIPVS + ET + IOHANNES + DEI + GRATIA + REGES + ET + REGINA +

Op de kz. ziet men het groote vuurstaal, de laurierstokken en het afhangend vliesteecken der Orde van het Gulden Vlies. Boven dit alles vertoont zich het wapen van Kastilië, ter linkerzijde dat van Leon, ter regter dat van Grenada.

Omschrift, ten vervolge van dat op de vz.:

CASTELLE + LEGIONIS + Z + ARCHIDUCI + AVSTRIE + Z + 1505.

Afgebeeld in eenige Beeldenaars der 16^e en 17^e eeuw.

Z. weegt 3 w.

Omtrent deze munt raadplege men onze Bijlage *Antwerpen X*, waar wij lezen, dat zij vervaardigd is: „om die geëmployeert te wordenen in de affaires, „behoefden ende costen ons voirschreve heere sconincs van Castilien &ca, die „gedaen souden worden in zyne voyaige nae Spaignen.“

Zij hadden loop voor 6½ gro VI.; er gingen 71½ stuks in de snede, en het gehalte was XI penn. 5 greinen ($\frac{934}{1000}$). Men sloeg er van, gedurende het tijdvak dezer Rekening, of tussohen 2 April 1505 en 6 Mei 1506, een getal van 203,873 stuks (2861 mark, 3 oncen). Men zoude vermoeden, dat althans deze munten volgens de Instructie vervaardigd zouden geworden zijn, doch wij lezen alweder, dat zulks het geval niet is geweest: „Die selve penningen zijn bevonden te schaers int gewichte op de iijj marcken iij fierlingen, „beloepende die selve remedie opt geheel werck iij marc ij oncen xvj½ in „gelschen.“

Deze munt, die thans uitermate zeldzaam is, werd door ons afgebeeld naar een exemplaar in de Verzameling van den Heer Meijer te 's Gravenhage. Noch in het *Cabinet du Prince de Ligne* (Serrure), noch in dat der Gendsche Hoogeschool (Den Duyts) komt zij voor. Ook de Leidsche Hoogeschool bezit die tot heden niet.

MINDERJARIGHEID VAN KAREL V.

1506—1515 (OF, WAT DE MUNTEN BETREFT, 1520).

Filips de Schoone den 25 September 1506 te Burgos overleden zijnde, zoo geraakte zijn jeugdige zoon Karel, later bekend onder den naam van Karel V, onder de voogdij van zijnen grootvader Maximiliaan; welke voogdij tot aan het jaar 1515 voortduurde.

Gedurende dezen tijd zijn er geene veranderingen in het muntstelsel voorgevallen; alleen de omschriften en de jaartallen, gelijk van zelf spreekt, verschillen.

Op Pl. XXXVI deelen wij, onder N°. 1, de hoofd-gouden munt mede, het *Gouden Vlies*, in de muntrekeningen genaamd *Thoison dor* of *gouden Thoisoen*. Nimmer vonden wij het woord *vlies* voor deze muntsoort gebezigd.

De type is volkomen de zelfde als die wij boven, onder de munten van Filips den Schoonen, op bl. 214 beschreven hebben, doch thans wordt de spreuk uit het *Boek der Wijsheid* aan beide zijden herhaald. Op de vz. staat:

DILIGITE * IVSTIGITM * QVI * IVVICITM * TERRA

en op de kz. na eene kroon:

DILIGITE * IVSTIGIT * QVI * IVVICITMIS * TERRAM * 1513.

Wat het getal der van deze muntsoort vervaardigde stukken betreft, vinden wij:

in de Muntmeestersrekening	{	<i>Antwerpen</i>	AA van 5 Junij 1507—29 Julij 1508 opgegeven 1962 stuks.
		————	BB — 8 Aug. 1508—23 Julij 1509 ————— 1187 —
		————	CC — 24 Julij 1509—17 Julij 1510 ————— 1367 —
		————	DD — 18 Julij 1510—23 Aug. 1511 ————— 440 —
		————	EE — 20 Aug. 1511—26 Maart 1512(13) ————— 971 —
		————	FF — 4 April 1513
			na Paschen —27 Junij 1513 ————— 1051 —
		————	GG — 28 Junij 1513—11 Aug. 1514 ————— 6251 —
————	HH — 12 Aug. 1514—28 Junij 1516 ————— 2969 —		

Makende te zamen een getal van 16,198 stuks.

Deze munt is tegenwoordig hoogst zeldzaam. Na 28 Junij 1516 komt ze in de Rekeningen niet meer voor. Zij werd in 1521, toen Karel eigen munt liet slaan, door den *Reaal* vervangen. — In de Rekeningen der Minderjarigheid wordt de Thoison dor steeds, als vroeger, uitgetrokken tegen VIII^r IIIJ^{dr} gro; gingen er 54½ in het mark, en hadden zij loop voor 100 gro. Even als bij de overige munten ontbrak er bijna immer iets of aan het gehalte of aan het gewigt; meestal echter aan beide.

Te Maastricht zijn er, gedurende de minderjarigheid van Karel V, geene *Gouden Vliezen* geslagen.

N°. 1, een *Filips-gulden*, heeft op de vz. tot legende:

* S' * PH'E * INTERC'D' * PRO * NOBIS * ☽

Op de kz. is het omschrift:

* Ω' O * TV' * TRCH' DVGV * TVSTRIE * DVGV' * BVVG' * B'

Afgeb. in onderscheidene Beeldenaars, onder andere in die van 1575 en 1580.

De wigt is 3,35 w.

SERRURE geeft in het *Cabinet du Prince de Ligne*, page 152, 153, vijf verscheidenheden op in de schrijfwijze der legende, doch schatte in 1847 de zeldzaamheid van alle op R³. Wij bezitten er nog een, die op de vz. heeft:

* SCE * PH'E * INTERC'D' * PRO * NOBIS *

Wat het getal der gedurende de minderjarigheid van Karel V geslagene Filips-guldens (alle op den vorigen voet vervaardigd) betreft, wij kunnen niet afzonderlijk het getal der *heele* en der *halve* opgeven, daar die in de Muntmeestersrekeningen te zamen vermeld zijn. Ook zij werden niet volgens de *Instructie* vervaardigd. Telkens ontbreekt er of aan 't allooi, of aan 't gewigt, meestal aan beide.

Te Antwerpen zijn volgens de Rekening

AA	van	5 Junij 1507—29 Julij 1508	geslagen zuiver	160,523½	stuks.
BB	—	8 Aug. 1508—23 Julij 1509	—	182,704	—
CC	—	24 Julij 1509—17 Julij 1510	—	98,936	—
DD	—	18 Julij 1510—23 Aug. 1511	—	104,845	—
EE	—	20 Aug. 1511—26 Maart 1512(13)	—	182,702½	—
FF	—	4 April 1513			
		na Paschen —27 Junij 1513	—	45,672	—

GG	van 28 Junij 1513—11 Aug. 1514	geslagen zuiver	113,828½	stuks.
HH	— 12 Aug. 1514—28 Junij 1516	— —	136,424½	—
II	— 29 Junij 1516—17 Aug. 1517	— —	78,383½	—
KK	— 18 Aug. 1517— 3 Sept. 1519	— —	126,258½	—
LL	— 4 Sept. 1519—19 Nov. 1520	— —	67,571½	—

Dus te zamen zuiver 1,197,844½ stuks.

Te Maastricht zijn volgens de Rekening

F	van 3 Aug. 1509—13 April 1513	geslagen zuiver	29,000	stuks.
G	— 20 Mei 1513— 9 Junij 1516	— —	17,857	—
H	— 24 Maart 1516			
	vóór Paschen —22 Dec. 1520	— —	17,106	—

Dus te zamen zuiver 63,963 stuks.

N°. 2, de *halve* des vorigen, heeft de zelfde afbeeldingen en legenden; alleen is op de kz. het BVRG der vz. thans alleen BG.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 17, N°. 103.

G. weegt 1,51 w.

Een ander exemplaar, in de verzameling van den Heer Meijer te 's Gravenhage, heeft op de kz.:

ΩO * TVR' * TRGHIOVCV' * TVSTRIE * DV'B' * B'

en dan in de regter bovenhoek eerst eene kroon en daarnevens eene lelie.

N°. 3 schijnt, blijkens den vorm der letter **Ɔ**, misschien ouder te zijn dan de N°. 1. De rigting van kroon en lelie tusschen de beenen van het zeer versierde kruis is thans omgekeerd, en de woorden der legenden zijn mede op eene andere wijze of verkort of verlengd; hetgeen ook het geval is met

N°. 4, weder een *halve Filips-gulden*.

Er is een zeer groot verschil ook nog in andere exemplaren van den Filips-gulden op te merken, doch wij meenden dat de mededeeling van twee verschillende geheele en twee dito halve der gewone exemplaren dier muntsoort voldoende zoude zijn. Doch geheel anders is het gesteld met de

N°. 5, een exemplaar dat ons veel moeite en zorg heeft veroorzaakt. Wat dit laatste woord betreft, zal de lezer misschien glimlagchen, doch het is de

zuivere waarheid. Wie immer eenig plaatwerk heeft uitgegeven, weet, dat wanneer eenmaal het voor iedere plaat bestemde in zijne rangschikking gegraveerd is, het oneindig veel moeite, tijdverlies en zeer grootse onkosten veroorzaakt, om het een en ander weder te veranderen. Nu kwam ons op dit N°. 5 zeer zonderling voor, dat terwijl er DV* * BR op de vz. gelezen werd, men eene *lelie* als muntteeken in het hart des kruises vond. Deze *lelie* toch wijst op Vlaanderen, althans op de *muntsstad* Rijssel, indien wij ons niet zeer bedriegen.

Wij vonden de zaak zoo zonderling, dat wij meenden den raad van Professor Serrure te Gend, zoo ervaren in de Numismatiek, te moeten inroepen. Wij deden zulks, onder toezending van eenige bijdragen van Namensche munten, *niet voorkomende* in zijne lijst, zie *Revue Belge*, T. I (1842), p. 297—310 (iets, waartoe ZHG. alle liefhebbers dringend had uitgenoodigd), doch te vergeefs. Wij herhaalden, geruimen tijd daarna, onze aanvragen, doch andermaal te vergeefs. Daarop raadpleegden wij onzen ervaren vriend, den Heer J. F. G. Meijer te 's Gravenhage, die ons meldde voor eenige jaren eene dusdanige munt aan Prof. Serrure te hebben overgedaan, die daarmede bijzonder ingenomen was, en de vz. voor die van Brabant, de kz. voor die van Vlaanderen hield. — De Heer Meijer ried ons ten sterkste de munt in ons werk op te nemen. Nu vonden wij bij Alkemade, Pl. XL, 1, N°. 4, een halven Filips-gulden, dien wij voor de helft van den onzen meenden te mogen houden, om de spreuk *sit nomen* enz. en den Brabandschen leeuw op de kz.

Op de vz. ziet men den Heiligen, die echter, wij moeten het bekennen, in den vorm van het hoofd meer heeft van St. Filippus op de Vlaamsche dan op de Brabandsche munten. Omschrift:

Ω'Ο * ΤΥΡ * Α * ΑΙΔΙΟ * ΤΥΤΡΙΕΙ * DV* * BR.

Dit DV* is weder eene lompe fout voor DVC; verder moest er geen afscheidingsteeken gevonden worden tusschen *a* en *chid* voor *archid*. De laatste letter is eenigzins versprongen en zoude *misschien* als F kunnen gelezen worden, doch wijkt dan in vorm zeer af van den vorm dier letter op de Vlaamsche munten. Zonderling zoude het alsdan zijn te moeten lezen:

DV* B F

daar toch immer CO F (*Comes Flandriae*) op de Vlaamsche munten voorkomt.

Op de kz. ziet men, ook in den rand, eene lelie als muntteeken, terwijl het omschrift luidt:

SIT * HOMEN * DOMINI * BEN * DICTV'

welke spreuk ook op de munten uit den laatsten tijd van Filips den Schoonen voorkomt. Zonderling is weder de afbreking in het midden van het woord *benedictum*.

Door ons aangekocht uit de vond in de kerk te Gieten (Maart 1849).

G. weegt 3,3 w.

De N°. 6, welke wij als de *halve* der vorige beschouwen, en die door een abuis van onzen lithograaph ook geschaduwd, in plaats van *in omtrek*, is afgebeeld, is, gelijk wij reeds boven zeiden, aan Alkemade's werk ontleend.

Omschrift der vz.:

MON * TVR * TRCH₂ | TVSTR * BVRG * B.

Op de kz. bestaat het verschil alleen, dat thans (indien Alkemade juist gezien heeft, die zich echter wel eens vergiste, doch hoe is *hier*, zouden wij bijkans zeggen, eene vergissing mogelijk?) een leeuwje in plaats van eene lelie in het hart des kruises gevonden wordt.

Afgebeeld gelijk vroeger is opgegeven.

N°. 7. Een *Maastrichtsche Filips-gulden*, heeft op de vz. de afbeelding als vroeger. Omschrift:

* S * PH₂E' * INTERCEDE (sic) * | * PRO * HOBIS *

waar achter de ster, het muntteeken van Maastricht.

Kz. Die zelfde ster in het hart des kruises. In den rand eene kroon, en verder het omschrift:

MO * TVRET * FICIT * TRTIECT * IN * VROh₂O * 1512.

Afgebeeld in de *Revue Belge*, Pl. IX, N°. 27.

G. weegt als de vorige.

N°. 8. Een *dubbele stuiver* of stuk van *twee patards*.

Vz. Het wapenschild als op dergelijke munten van Filips den Schoonen, alleen met dit kleine onderscheid, dat wapenschild en kroon zich niet uitstrekken tot aan den rand der munt, maar besloten zijn binnen eenen parelrand, om welken het navolgende opschrift:

MO * TRG' * TRCH₂IOVCV' * TVSTRIE * DVCV * B'G' * B' *

Kz. volkomen als die van Filips den Schoonen. Omschrift, na eene kroon:

OMNIS * SPIRITVS * LVXVDCT * DOMINVS * T' * 1512.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars.

Z. weegt 2,9 w.

Van deze muntsoort, welker zeldzaamheid door SERRURE in 1847 geschat werd op R², en die steeds, op een gehalte van 8 penn., ten getale van 79 uit het mark en loop hebbende voor IIIJ^{dr} gro., vervaardigd werden, zijn, volgens de Antwerpsche Muntmeestersrekening

AA,	van 5 Junij 1507 tot 29 Julij 1508	geslagen	200,191	stuks.
BB,	— 8 Aug. 1508 — 23 Julij 1509	—	27,976	—
CC,	— 24 Julij 1509 — 17 Julij 1510	—	144,836	—
		en nog	340,186	—
DD,	— 18 Julij 1510 — 23 Aug. 1511	—	22,199	—
EE,	— 20 Aug. 1511 — 26 Maart 1512	—	1,593,499	—
FF,	— 4 April 1512			
	na Paschen — 27 Junij 1513	—	392,380	—
GG,	— 28 Junij 1513 — 11 Aug. 1514	—	390,448	—
HH,	— 12 Aug. 1514 — 28 Junij 1516	—	66,834	—
II,	— 29 Junij 1516 — 17 Aug. 1517	—	23,769	—

Te zamen 3,202,313 stuks.

Verder komen zij niet meer voor.

Wat de *Maastrichtsche dubbele stuiver* betreft, er worden er geene met den stempel der Minderjarigheid gevonden. Wat dus aldaar aan dubbele stuivers, tusschen 17 Februarij 1506 en 13 Julij 1509 (Rekening E) geslagen is, zal alles nog den stempel van Filips gedragen hebben.

N°. 9 en 10 zijn *enkele stuivers*, te Antwerpen voor Brabant geslagen. N°. 9 zonder jaartal, en vertoonende het wapenschild op de wijze van den dubbelen stuiver, heeft, even als N°. 10, tot omschrift:

MO * TRG * TRGHIOVC * TVSTRIE * DVCV * BG * B.

De gravure der keerzijden van beide N^o. is even als die van de kz. der stuivers van Filips den Schoonen. Omschrift van N°. 9:

SIM * NO | ME * DO MN * BE | NEDIT

Van N°. 10: SIT * NO | ME * DO | MN * BEN | DEIT * 1508

N°. 10 is afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 17, N°. 104.

N°. 9. Z. B. weegt 2,7 w. N°. 10. Z. B. weegt 2,61 w.

Van deze muntsoort, die steeds, als vroeger, een gehalte had van 4 penn. en waarvan er 80 in de snede gingen, terwijl zij loop hadden voor ij gro. Vlems, werden te Antwerpen, volgens Muntmeestersrekening

AA, van	5 Junij 1507 tot 29 Julij 1508	geslagen	997,945 stuks.
BB, —	8 Aug. 1508 — 13 Julij 1509	—	589,715 —
CC, —	24 Julij 1509 — 17 Julij 1510	—	400,100 —
DD, —	18 Julij 1510 — 23 Aug. 1511	—	463,240 —
EE, —	20 Aug. 1511 — 26 Maart 1512	—	610,025 —
FF, —	4 April 1513		
	na Paschen — 27 Junij 1513	—	431,320 —
GG, —	28 Junij 1513 — 11 Aug. 1514	—	262,865 —
HH, —	12 Aug. 1514 — 28 Junij 1516	—	129,020 —

Te zamen 3,884,230 stuks.

Verder zijn er te Antwerpen geene stuivers met den stempel der Minderjarigheid meer geslagen. — SERRURE schatte in 1847 de zeldzaamheid op R¹.

N°. 11. Een *Maastrichtsche stuiver*, heeft op de vz., zeer slecht afgestempeld, rondom het wapenschild:

MO' * TRGHIOVCV * TVS * FRTC * (sic) TRTIECTI * I * VROh.

Op de kz. vertoont zich het wapen der stad in het hart des kruises, terwijl in den rand gelezen wordt:

SIT * NO | DOMI * | BENED | IC * 1512.

Een andere, afwijkende, stempel van dit zelfde jaar, wordt beschreven in de *Revue Belge*, T. II, page 364. — Z. B. weegt 2,7 w.

Tusschen 3 Augustus 1509 en 13 April 1513 zijn er, volgens

Rekening F, <i>Maastricht</i> , geslagen	283,380 stuks.
Tusschen 20 Mei 1513 en 9 Junij 1516, Rekening G.	129,560 —
Tusschen 24 Maart 1516 en 22 December 1520, Rekening H	2,826 —

Te zamen 416,766 stuks.

N°. 12. Een *halve stuiver*, is gelijk aan de onder de Regering van Filips geslagene, doch heeft in den rand op de vz.;

ΩΟ' * TRG' * TRCHIOVC * TVST * DVC * BVG * B'

Op de kz.:

SIT * NO | MEN * DO | MINI * BE | NEDICT *

Z. B. weegt 1,7 w.

Het eerst dat wij deze muntsoort vermeld vinden is in de Muntmeestersrekening Antwerpen AA, loopende van 5 Junij 1507 tot 29 Julij 1508. Binnen dat tijdvak zijn er van dezelve onder den naam van: *„Sevenhalfoen stuver oft grooten Vlems, van IIJ^{de} VI greynen, van 134 in 't marck*» geslagen 206,930 stuks.

Men schijnt niet veel behoefte aan deze muntsoort gehad te hebben; althans komt zij eerst weder voor in de Rekening GG van 28 Junij 1513 tot 11 Augustus 1514, onder den naam van: *„halve stuver oft groote Vlems.*» Toen werden er op de zelfde zwaarte en gehalte geslagen 63,331 stuks.

Van 12 Aug. 1514 tot 28 Junij 1516, Rekening HH, 1,760,550 stuks.

— 29 Junij 1516 — 17 Aug. 1517, — II, 1,256,518 —

— 18 Aug. 1517 — 3 Sept. 1519, — KK, 1,817,073 —

— 4 Sept. 1519 — 19 Nov. 1520, — LL, 751,924 —

In het geheel zijn er dus 5,856,326 stuks geslagen, en toch is deze muntsoort thans *vrij zeldzaam* geworden. Noch bij Den Duyts (Verzameling der Gendsche Hoogeschool), noch bij Serrure (Kabinet van den Prins de Ligne) komt zij voor. Wij ontleenden ze aan het Kabinet der Leidsche Hoogeschool en aan onze eigene Verzameling.

N°. 13 is eene dito munt uit de Munt van Maastricht. De afbeelding is eenigzins verschillend, daar de kroon thans niet dadelijk op het wapenschild rust, maar in den rand gezien wordt; verder is op ons exemplaar het volgende in het omschrift leesbaar:

ΩΟ' * TRCHIOVC * TRTIET * I * VRO.

Op de kz. bevindt zich, als naar gewoonte, de Maastrichtsche ster in het middelpunt des kruises, en beurtelings leliën en leeuwen tusschen de beenen van dat zelfde kruis. Omschrift:

SIM * ROM | EI * DOMIN | I * BEREDI | GM * 1509.

Z. B. weegt 1,6 w.

Wij vinden in de Rekening Maastricht F, dat van 3 Augustus 1509 tot 13 April 1513 geslagen zijn 1,130,206 stuks.

Den afwijkenden stempel van het jaar 1512 deelen wij hier mede onder

N°. 14; deze heeft de kroon boven het wapenschild, even als op de Antwerpsche N°. 12. Omschrift der vz.:

MO * ARCHIDVC * TVS * FT I * VROHOF.

Kz. Omschrift:

SIM * RO | DOMINI | * BEREDI | GM * 1512.

Z. B. weegt 1,5 w.

Tusschen 20 Mei 1513 en 9 Junij 1516 zijn er, volgens Rekening

G, geslagen 995,335

Tusschen 24 Maart 1516 en 22 December 1520, volgens Rekening H. 809,996

In de *Revue Belge*, T. II, worden, op page 364, de halve stuivers der jaren 1512, 1513, 1514 en 1516 vermeld als in het bezit der Heeren Perreau, Serrure en De Coster. Wij hadden van den Baron Michiels van Verduijnen te Maastricht het door ons afgebeelde exemplaar ten gebruike ontvangen.

N°. 15. Een slecht zilveren muntje, dat wij houden voor den *zes mijten Vlems*, geslagen, volgens de Rekening *Antwerpen AA*, op een gehalte van 1 penn. 20 grein, en van 316 stuks in de snede, ten getale van 143,061 stuks; in Rekening BB komen er 159,047 stuks voor; in CC 99,698; in DD (in welke deze munt het eerst *negenmanneke* genoemd wordt) 146,066; in EE (wanneer men er 412 uit een mark sloeg) 231,956; in FF zijn ze niet geslagen; in GG 134,389; in HH 187,467; in II niet geslagen; in KK wordt er vermeld, dat van: "eenen Penninck geheeten oertken oft twaelf myten Vlems oft achtene myten brabant, cours hebbende voer xij myten vlems, van i^{dr} xvj "greyne en van 224 in de snede" niets geslagen was. Dit was alzoo eene tusschenmunt tusschen den halven stuiver of het stuk van 24 mijten, en de door ons nu steeds vermelde munt van 6 mijten Vlems of 9 mijten Brabandsch; dus was het Vlaamsche geld 50% hooger dan het Brabandsche.

In de Rekening KK worden als geslagen vermeld 144,135 negenmannekens;

eindelijk in Rekening LL nog 230,680, en dus in het geheel 1,476,449 stuks.

Deze muntsoort komt thans ook zeer zelden voor en ontbreekt bij Den Duyts en Serrure.

(Wat de Maastrichtsche munten betreft, op bl. 865 der *Revue Belge*, T. II, worden, naar aanleiding van de Rekening F, vermeld als tusschen 8 Augustus 1509 en 13 April 1513 geslagen vierde stuivers of *halve groote, loop hebbende voor 12 mijten*, ten getale van 332,892 stuks: Het is ongetwijfeld de door ons op Pl. XXXVI onder N°. 2 medegedeelde munt.

Vz. als van den groot; het wapenschild met de kroon daarboven. Omschrift:

MO TVSTR . . T + I + VROH

Kz. Kruis als van den groot, gecantonneerd met leeuwen en lelien.

SM + NO | | I + BEN | EDICTV.

Z. B. weegt 0,9 w.

In de Rekening *Maastricht G* komt deze muntsoort voor onder den naam: „zilveren penninge, geheeten oirtkens, geldende twelf myten Vlems.“ Alstoen waren er geslagen, mede op een gehalte van 2 penn. 16 greinen; en, terwijl er ook 224 op het mark gingen, 127,596 stuks.

Volgens Rekening H, 203,644 stuks; verder worden vermeld, die wij tot dus verre noch in het oorspronkelijke, noch in afbeelding aangetroffen hebben, in Rekening F (Maastricht) *nege mannekens*, van het zelfde gehalte en gewigt als die van *Antwerpen*, geslagen ten getale van 9,929 stuks. In Rekening G komen er geene voor; ook niet in Rekening H; zij zijn waarschijnlijk alle verloren gegaan.)

Vz. Het wapenschild, gedekt door eene kroon, die met haar bovenste gedeelte tot aan het uiteinde der munt reikt. Omschrift:

MO + TRCHIOVCV + TVSTR +

Kz. als vroeger: een gevoet kruis in een parelrand. In het hart een leeuw-tje; tusschen de beenen beurtelings eene lelie en eene kroon. Omschrift, achter een gebloemd kruisje, dat de vroegere, meer eenvoudige kruisjes thans heeft vervangen:

SM + ROME' + DOMIN' + BENEDIC'

Vroeger niet afgebeeld voor zoo verre ons bekend is. Z. B. weegt 0,7 w.

N°. 16 is een muntje van veel kleiner middellijns, doch van de zelfde type, met uitzondering alleen van het kruis op de kz., dat niet tot aan den rand der munt reikt, maar binnen een cirkel besloten is.

Wij twijfelen bijna niet, of dit muntje is: *de zwarte penning van 2 mijten*, van 4½ grein of $\frac{15 \cdot 116}{1000}$ zilver en van 240 in de snede, het eerst vermeld in de Rekening Antwerpen AA, als toen geslagen ten getale van 320,880 stuks; in de Rekening BB ten getale van 182,400; in CC van 202,800. In de Rekening DD wordt gesproken van dergelijke munten, houdende 7 grein zilver of $\frac{284}{1000}$, doch waarvan slechts 164 in de snede gingen. Hiervan waren 31,857 stuks geslagen. Of dit eene proef geweest is, kunnen wij niet zeggen; wel dat op het gewone gehalte en het gewone gewigt 3,540 stuks geslagen werden. Zie de zelfde Rekening. — In de volgende EE wordt van 46,905 stuks melding gemaakt; in FF zijn er geene *zwarte penningen van 2 mijten* gemunt. In GG 178,760 stuks. Later komen ze niet voor.

Z. B. weegt bijna 1 w.

Van de munten, door Keizer Karel in gemeenschap of althans ook met den titel zijner moeder te Antwerpen geslagen, en ook in dit land gangbaar geweest, deelen wij de beide volgende mede:

N°. 1. Een *Reaal*.

Vz. Het groote gevierendeelde wapenschild, even als op de reaal, boven beschreven, van Filips en Johanna. Omschrift:

IOHANNES * ET * KATHOLICUS * D' * G' * CHRISTI * REG' *

Op de kz. ziet men het groote gekroonde vuurstaal met de laurierstokken; van het vuurstaal hangt het juweel der Orde af; ter zijde, links en regts, ver- toont zich het jaartal 15 17.

In den rand wordt het handje van Antwerpen gezien, en verder het omschrift:

TRIG' * ZE * BE' * ARCHID' * TVST' * DVQV' * BVRG' * B'

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw, en bij ALKEMADE, Pl. XLI, N°. 4.

Z. weegt 3,2 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R².

Volgens de Ordonnantie van 2 Januarij 1516 was deze munt ook voor Ne-

derland bestemd. In de Muntmeestersrekening *Antwerpen* II lezen wij omtrent haar, dat zij een gehalte had van 11 penn. 4 grein, en dat er 71½ uit een mark vervaardigd werden. Verder, dat er 211,783 stuks geslagen zijn van: „den selveren real van Spaengnen, die de voirschreven meesters hebben „doen wercken ende munten by ordinancie ons alreghnedichste heeren des conincx „van Castillien & om te gebruycken in zyner genaden voyagie van Spaengnen.” N°. 2 is eene munt, die ons nog nimmer in het oorspronkelijke is voorgekomen. Zulks bevestigt ons in de later bij ons opgekome gedachte, dat deze muntsoort te Antwerpen alleen ten behoeve van Spanje vervaardigd is, en reeds kort na de munting alleen in zeer geringen getale in Nederland is overgebleven. De Muntmeestersrekeningen zwijgen geheel. Van de overige munten der Minderjarigheid van Karel V zijn toch een aantal exemplaren nog voorhanden.

Vz. De gekroonde letters I en K (Joanna en Karolus).

Omschrift:

☞ IOϠHHT * ET * CTROLVS * D * GR

Kz. Alleen het groote vuurstaal met het juweel der Gulden Vlies-Orde in een parelcirkel. Omschrift, na het handje:

CTS * LEG * TRTG * TRCHID * TVS

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw, en bij ALKEMADE, Pl. XLI, N°. 3.

KAREL V MEERDERJARIG.

(1515 OF, WAT DE MUNTEN BETREFT, 1521—1555.)

Omtrent den algemeenen toestand der munten in dezen tijd vermeldt de Heer Groebe op bl. 11 zijner Prijsverhandeling uit een Handschrift, getiteld: *Copulaet dienende tot de munten*, eene Ordonnantie van 2 Januarij 1516 op de evaluatie

der Munt, zijnde, gelijk hij zegt, bijna eene vernieuwing of voortzetting van die van 24 December 1499 (door hem vermeld op de zelfde bladzijde).

„Deze evaluatie bevat, behalve den last tot voortzetting der muntslag der „Philipsguldens en der *halve* van dien, onder de benaming van *Carolus* en „*halve Carolus* tot *f* 1.5 en 12½ stuiver; *zilveren vliezen* van 6 groot, *dubbele „stuwvers, stuwvers, grooten, halve grooten, oortstuwvers, zeskens of negenmanne- „kens* en *zwarte penningen van 4 en van 2 mijten Vlaamsch*; in alle welke „geene verandering zoude plaats hebben, dan alleenlijk in den name; voorts de „continuatie van den muntslag der *zilveren Realen met de wapens van Spanje „tot 6¼ groot*, zoodanig als die te voren bij zijnen vader geordonneerd waren „te munten.”

Hierop volgde echter, naar het schijnt, geene *verandering in den name*, maar men heeft waarschijnlijk, al wat gemunt werd, nog op den naam van Filips geslagen.

Eerst ten gevolge der wet of Muntordonnantie van 4 Februarij 1520, te Mechelen uitgevaardigd, en door ons straks meermalen bij de verschillende nieuwe munten aan te halen, werden er muntstukken op den naam van Karel geslagen. Men kan deze Ordonnantie vinden bij Cau en Scheltus, *Groot Placaatboek*, Deel I, bl. 2604 en verv.; ook in het Vriesch Placaatboek of *Charterboek van Friesland*, Deel II, bl. 388. Over den toestand der munt gedurende de regering van Karel V en het gestadig stijgen der munt prijzen in dezelve, zie men de boven aangehaalde Prijsverhandeling van den Heer Groebe.

Wij gaan thans over tot de beschrijving der munten.

Onder N°. 1 en 2 deelen wij twee onderling vrij wat verschillende exemplaren van den *gouden reaal* mede.

Omtrent deze munt, die niet voor de eerste helft van het jaar 1521 in omloop gebracht zal zijn, aangezien de Instructie van den Muntmeester eerst van den 22 December 1520 gedagteekend is, luidt de Ordonnantie van den 4 Februarij diens jaars, in Artikel III, als volgt:

„Ende dat inde stede van den *gulden vlieze*, die gemaect ende gemunt is ge- „weest by de Ordonnantie van wylen onsen Heer ende Vader boven geroert, „wy sullen voortaan doen munten ende slaen in onser Munten eenen penningh „van fynen goude, die men noemen sal Reael, ende sal houden XXIIJ karaten

„negen greynen ende een half fyn gouts, ende sal wesen van ses en veertich
 „stukken inde snede in 't Troysch marck, die men uytgeven ende besteden sal
 „voor tsestich stuyvers, opte remedie van eenen halven greyn fyn gouts in al-
 „loy, ende eenen halven Engelsche in 't ghewichte op elck marck werckens,
 „van welcken penningh men sal maecken ende munten uyt een marck fyn gouts
 „van XXIIJ karaten negen ende een half greyne, XXIIJ pont grooten Vlaem-
 „scher munte. Ende sullen die Meesters particuliers van onse Munten voorsz.
 „gehouden wesen den koopluynen ende andere te geven ende betalen voor 't
 „voorsz. marck fyn gouts XXIJ pont seshien schell. grooten Vlaems. Alsoo
 „sal daer blyven voor ons sleyschat en andere onkosten vander Munte XXIIJ
 „stuyvers op elck marck.” Dezelve had loop „voer 10 scellingen groote Vlems
 „tstuck.”

De vz. van beide realen verthoont Karel, naar het schijnt, in het harnas, met
 de Roomsche-Koninklijke kroon op het hoofd, met zijn zwaard in de rechter- en
 den rijksappel in de linkerhand.

Omschrift van N°. 1 in letters, ouder dan die van N°. 2:

* KATROLVS * D * G * ROM * IMPE * Z * HISPT * RE *

Zie hier hoe veel er van deze muntsoort te Antwerpen vervaardigd is:

Tusschen 7 Februarij 1520 en 8 Maart 1521 zijn geslagen, volgens Rekening MM, zuiver	28,276 staks.
Tusschen 18 Maart 1521 en 20 Augustus 1523, Rekening NN, zuiver	20,129 —
Tusschen 21 Augustus 1523 en 23 Julij 1524, Rekening OO, zuiver	7,400 —
Tusschen 5 Augustus 1524 en 25 Augustus 1526, Rekening PP, zuiver	95,487 —
Tusschen 26 Augustus 1526 en 31 Maart 1527(8) (vóór Pa- schen), Rekening QQ, zuiver	7,399 —
Tusschen 16 Maart 1527(8) en 28 Augustus 1529, Rekening RR, zuiver	1,880 —
Tusschen 28 Augustus 1529 en 20 December 1529, Reke- ning SS	niet gemunt,

Tusschen 19 Jan. 1520(30) en 15 Aug. 1531, Rek. TT, zuiver	11,059 stuks.	
Tusschen 7 Augustus 1531 en 18 Januarij 1532(8), Rekening UU, zuiver	6,465 —	
Tusschen 12 Februarij 1532(8) en 11 Februarij 1535, Rekening VV, zuiver	6,115 —	
Tusschen 12 Februarij 1535(6) en 14 April 1537, Rekening WW, zuiver	2,073 —	
Tusschen 15 April 1537 en 28 Februarij 1538(9), Rekening XX, zuiver	750 —	
	nog 2,300 —	
Tusschen 28 Februarij 1538(9) en 29 October 1540, Rekening YY, zuiver	421 —	
Tusschen 30 October 1540 en 6 April 1541(2), Rekening ZZ, ——— 5 Julij 1542 en 23 Augustus 1545, Rekening AAA, ——— 19 Octob. 1545 en 4 Octob. 1546, Rekening BBB, ——— 4 October 1546 en 20 October 1548, Rekening CCC, zuiver	} niet gemunt.	
Tusschen 18 December 1548 en 19 Maart 1551, Stilo Brabant, Rekening DDD, zuiver		274,448 —
Tusschen 24 Maart 1551 en 12 April 1553, Rek. EEE, zuiver		217,971 —
——— 11 (sic) April 1553 en 9 Julij 1555, Rekening FFF, ——— 9 Julij 1555 en 9 Julij 1558, Rekening GGG, zuiver		410,866 —

Onder deze laatste kunnen echter een aantal Realen van den stempel van Filips IV begrepen geweest zijn.

Maastrichtsche realen zijn niet geslagen geworden, zie de Muntregisters en, naar aanleiding van deze, Perreau in de *Revue Belge*, T. II, page 366—370; de op de laatst aangehaalde bladz. vermelde zijn zeker van Filips IV.

Op de kz. van beide Realen vertoont zich de tweehoofdige rijksarend, met het groote zestienveldige wapenschild op de borst; alles gevat in een parelcirkel.

In den rand ziet men de Roomsche-Koninklijke kroon en verder 's Keizers spreuk:

ØX * MICHI (voor MIHI, zijnde monnikenlatijn) * VIRTVU * GOVRT *
HOSVS * TVOS.

Over de trapsgewijze rijzing der waarde dezer muntsoort zullen wij het een en ander mededeelen bij de beschrijving der *realen* van Filips IV.

N°. 2 heeft bij de zelfde afbeelding tot randschrift op de vz.:

• KAROLVS : D : G : ROM : IMP : (de M en P aan elkander gehecht)

Z : HISPA : REX ☉ ☽

Kz. : DA · MIHI · VIRTUTE : CONTRA · HOSTES · TVOS.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw; en bij DEN DUYTS, Pl. 17, N°. 105.

G. weegt 5 w. 5½ k.; zulks geeft, op een gehalte van ongeveer $\frac{27}{100}$, eene goudwaarde van f 8.10. — SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R².

De N°. 3 is de *halve gouden reaal*. Daaromtrent luidt bovengenoemde Ordonnantie als volgt in Artikel V:

„ Item, dat in onse voorsz. Munten oock geslagen ende ghemaect sal worden
 „ eenen penningh van harden goude, die men noemen sal *halven Reael*, ende
 „ sal ontfangen ende besteeet worden voor dertich stuyvers, houdende achttien
 „ karaten fyn gouts in alloye, ende sal wesen van t'seventich ende een half vie-
 „ rendeel van eenen der selven penningen in de snede op 't Troys marck, geal-
 „ lieert met IIIJZ karaten fyn silvers ende JZ karaet kopers totten remedien
 „ van eenen greyne fyn gouts in alloye, ende van drie vierendeelen van eenen
 „ engelsche in 't gewichte op elck marck wercks, van de welcken men munten
 „ ende maken sal uyt een marck fyn gouts van XXIIJ karaten XCIIJZ der
 „ voorsz. halver Reaelen, die ten pryse voorsz. maken XXIIJ pont seven schell.
 „ ses grooten van onsen voorsz. Munten. Ende sullen die Meesters particuliers
 „ van onse voorsz. Munten gehouden wesen te gheven ende betalen den koop-
 „ luyden ende anderen van heuren harden materien voor 't marck fyn gouts
 „ van XXIIJ karaten, XXIJ pont XXIIJ schell. vier grooten munte voorsz :
 „ ende voor 't marck alloy dat bevonden sal worden in de voorsz. harden ma-
 „ terien XXXJ schell. ses grooten, bedragende op 't voorsz. marck fyn gouts,
 „ om den selven halven Reael te allyeren ende mengen tot acht karaten alloys,
 „ die ten pryse voorsz. maecten thien schell. ses grooten. Dus sal daer blyven
 „ voor ons recht van sleyschat, ende allen anderen onkosten van der Munten,
 „ drie schell. acht grooten.”

Van 11 (sic) April 1553—9 Julij 1555, Rekening FFF, } niet gemunt.
— 9 Julij 1555—9 Julij 1558, Rekening GGG, }

In het geheel 1,072,714 stuks.

Waarlijk een zeer gering getal voor eene zoo groote bevolking als Brabant en Limburg voorzeker in die dagen reeds hadden.

De Maastrichtsche, waarvan ons eene teekening door den Baron Michiels van Verduynen werd medegedeeld, schijnt op de vz. te hebben:

KAROLVS | D * G * ROM | IMPER * Z * | HISPRE*

Daarna het wapen van Maastricht.

Het opschrift op de kz. komt ons voor niet te verschillen.

Deze munt is uiterst zeldzaam.

Er moeten in der tijd tusschen 23 December 1520 en 30 Julij 1524, 15,826 stuks van deze munt geslagen zijn geworden, zie Rekening Maastricht I.

Van 31 Julij 1524—25 Mei 1526, Rekening K, 1,085 stuks.

— 25 Mei 1526—15 Mei 1528, ——— L, 401 —

— 12 Junij 1528—15 Julij 1531, ——— M, niets.

— 16 Nov. 1531—6 Maart 1535(6), ——— N, 1,281 —

— 6 Maart 1536—28 Julij 1542 is de Rekening verloren gegaan.

— 28 Julij 1542—5 Sept. 1545, ——— O, niets.

— 26 Jan. 1549—20 Junij 1552, ——— P, 4,273 —

Verder is er onder de regering van Karel V geene halve gouden Reaal te Maastricht meer geslagen; in het geheel werden er dus aldaar slechts 22,865 vervaardigd, die op zeer enkele stukken na alle versmolten schijnen te zijn.

Afgebeeld, doch voor Brabant, in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw; in het *Supplement au Cabinet de Vienne*, page 31, N°. 13, en bij DEN DUYTS, Pl. 17, N°. 106.

G. weegt 3,6 wigtje; hebbende dus, op een gehalte van $\frac{775}{1000}$, thans aan goud (de alliage met zilver niet berekend) eene waarde van iets minder dan f 4.

N°. 4 en 5 zijn twee verschillende gouden Karolus-guldens; de eerste geslagen te Antwerpen, de tweede te Maastricht.

De Ordonnantie van 1520 luidt omtrent deze munt als volgt in § VI:

Men sal noch slaen ende munten in onse voorsz. Munten, eenen anderen gouden

„penningh, die men noemen sal *Carolus*, ende sal loop hebben voor twintich
 „stuyvers, ende in gewicht, alloy ende waerde sal wesen naer advenant van den
 „voorsz. halven Reael, te weten, houdende XIIIJ karaten van fynen goude in
 „alloye, ende van LXXXIIJ in de snede op 't Troys marck, gheallieert met
 „seven karaten ende een half fyn silvers, ende twee ende een half karaten ko-
 „pers (1) tot remedien van drie vierendeel Engelschen in 't gewichte, ende van
 „een greyn ende een half van fynen goude op elck marck wercks, van de welcke
 „men slaen ende maken sal uyt een marck fyn gouts van XXIIJ karaten,
 „hondert vier en veertich der voorsz. penninghen, die ten pryse voorsz. maecken
 „XXIIJ pont grooten munte voorsz. Ende sullen die voorsz. Meesters parti-
 „culiers gehouden wesen den koopluynen ende anderen te geven ende betalen
 „van heuren harden materien voor 't voorsz. marck fyn gouts XXIJ pont der-
 „tien schell. vier grooten, ende voor 't marck alloys XXXJ schell. ses grooten,
 „maecken op 't voorsz. marck fyn gouts om den voorsz. Carolus-gulden te al-
 „loyeren tot seventien karaten twee greynen alloys, die ten pryse voorsz. maec-
 „ken XXIJ schell. ses grooten, negen myten; dus sal daer blyven voor ons
 „sleyschat ende alle andere onkosten van den Munten, vier schell. een grooten
 „ende XV myten.”

Deze munt, die men ook wel eens *Keizers-gulden* noemde, ter onderscheiding van de onder Filips geslagene *Konings-guldens* van de zelfde waarde, steeg steeds in prijs. In 1520 was die prijs *f* 1; in 1522 reeds *f* 1.1 of *f* 1.2; in 1572 *f* 1.4; in 1575 *f* 1.8; in 1579 *f* 1.11; in 1590 *f* 1.15; in 1609 *f* 1.18; eindelijk in 1618 *f* 2 (zie Groebe, bl. 87 en 88). Na dien tijd komt deze muntsoort, die door andere vervangen werd, in de muntbepalingen niet meer voor.

N°. 4. De vz. is in afbeelding gelijk aan die van den *reaal*, namelijk de gekroonde Vorst met rijkszwaard en appel. Omschrift van den Antwerpschen:

☞ KAROLVS * D' * G' * ROM' * IMP' * Z * HISPAR * REX

(1) In de Rekening MM, loopende van 7 Februarij 1520 tot 8 Maart 1521, leest men: „Van den wercke van den Tweesten Karolus die men nu munt ende slaet...” en wordt aldaar opgegeven van 14 karaten met 8 karaten zilver en 2 karaten keper. Later komt steeds de oude alliage van 7½ en 2½ voor.

Ook de kz. verschilt niet. Omschrift op den Antwerpschen, na eene kroon:

DA * MICHI * VIRTVT * CONTRA * HOSTE * TVOS

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R^s.

Te Antwerpen zijn van deze muntsoort vervaardigd tusschen

7 Febr. 1520 en 8 Maart 1521, Rekening MM,	152,755 stuks.	
	en 216,517	—
18 Maart 1521 — 20 Aug. 1523, ———	NN,	227,478 —
21 Aug. 1523 — 28 Julij 1524, ———	OO,	146,544 —
5 Aug. 1524 — 25 Aug. 1526, ———	PP,	135,892 —
26 Aug. 1526 — 31 Maart 1527(8)		
	vóór Paschen, ———	QQ, 148,254 —
16 Maart 1527(28) — 28 Aug. 1529, ———	RR,	112,910 —
28 Aug. 1529 — 20 Dec. 1529, ———	SS,	14,133 —
19 Jan. 1529(30) — 15 Aug. 1531, ———	TT,	83,529 —
7 Aug. 1531 — 18 Jan. 1532(3), ———	UU,	68,607 —
12 Feb. 1532(3) — 11 Feb. 1535, ———	VV,	56,628 —
12 Feb. 1535(6) — 14 April 1537, ———	WW,	20,379 —
15 Apr. 1537 — 28 Febr. 1538(9), ———	XX,	4,657 —
	nog 2,259	—
28 Febr. 1538(9) — 29 Oct. 1540, ———	YY,	168,032 —
30 October 1540 — 6 April 1541, ———	ZZ,	88,538 —
5 Julij 1542 — 23 August. 1545, ———	AAA,	12,505 —
19 Octob. 1545 — 4 Octob. 1546, ———	BBB,	niet gemunt.
Zoo ook niet tot 20 October 1548, ———	CCC.	
18 Decemb. 1548 — 19 Maart 1551, ———	DDD,	80,611 —

Daarna zijn er geene gouden Karolus-guldens meer te Antwerpen gemunt geworden; dus in het geheel 1,739,928 stuks.

Op den Maastrichtschen N°. 5 ziet men op de vz. in den rand;

KAROLVS * D * G * ROM * IMP * Z * HISPT * RE * *

Op de kz. staat de Maastrichtsche ster in den rand en daarna wordt gelezen:

DA * MICHI * VIRTVT * CONTRA * HOSTE * TVOS

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.

G. wegen ieder 8 w.; die dus, bij een gehalte van $\frac{583}{1000}$, thans eene waarde zouden hebben van ongeveer f 1.60.

De Heer Michiels te Maastricht betaalde f 40 voor zijn exemplaar, dat wij afgebeeld hebben.

Te Maastricht had, bij de munting, met het allooi der Karolus-guldens het zelfde geval plaats als te Antwerpen. Men allieerde soms namelijk stukken met 8 karaten zilver en 2 dito koper. Van deze muntsoort zijn geslagen tusschen

23 Dec. 1520 en 30 Julij 1524, Rekening I, 3,956 stuks.

en nog 53,329 —

31 Julij 1524 — 25 Mei 1526, ——— K, 5,835 —

25 Mei 1526 — 15 Mei 1528, ——— L, 7,621 —

12 Junij 1528 — 15 Julij 1531, ——— M, 13,439 —

16 Nov. 1531 — 6 Maart 1535(6), ——— N, 8,856 —

28 Julij 1542 — 5 Sept. 1545, ——— O, 8,517 —

(deze waren ieder geallieerd met $7\frac{1}{2}$ kar. zilver en $2\frac{1}{2}$ kar. koper.)

17 Jan. 1545 — 19 Oct. 1548, ——— P, 1,720 —

26 Jan. 1549 — 20 Junij 1552, ——— Q, 8,225 —

Alzoo zijn er te Maastricht te zamen 111,498 Karolus-guldens geslagen.

N°. 6 en N°. 7 zijn de dusgenaamde *Zonnekroonen*, ook wel *Nederlandsche* of *Keizerskroonen* geheeten, geslagen ingevolge Ordonnantie van Keizer Karel van 29 October 1540, zie, onder anderen, *Plakaatboek van Vlaanderen*, Deel I, bladz. 500, aangehaald bij Groebe, bladz. 90.

Dezelve moest zijn van 2 eng. $7\frac{1}{2}$ azen, of van $71\frac{1}{2}$ stukken in het mark, bij een allooi van 22 kar. $3\frac{1}{2}$ grein, om loop te hebben tot f 1.16. Op dat zelfde gewigt wordt zij steeds geschat, doch in *Pl. Vlaanderen*, III, 545 wordt de gehalte bepaald op 22 kar. $2\frac{1}{2}$ grein.

Na dat deze munt geslagen was, steeg ze van tijd tot tijd in prijs; in 1548 was ze reeds f 1.18 (1); in 1552 f 2; in 1572 f 2.3; in 1577 f 2.14; in 1581 f 3; in 1590 f 3.3; in 1605 f 3.6; in 1607 f 3.8; in 1609 f 3.12; in 1618 f 3.14; in 1621 f 3.18 (zie Groebe, bladz. 90). Na dien tijd schijnt ze in

(1) Volgens Muntmeestersrekening *Antwerpen* BBB had ze reeds in 1546 loop voor dezen prijs.

zoo geringe hoeveelheid meer bestaan te hebben, dat zij in de waardebepalingen der munten niet meer voorkomt.

Op de vz. van N°. 6, en ook van N°. 7, ziet men het vroeger, reeds onder de regering van Karels vader, Filips den Schoonen, gebruikelijke wapenschild, bestaande uit vier kwartieren: 1 Oostenrijk, 2 Nieuw-Bourgondië, 3 Oud-Bourgondië, 4 Limburg, en hebbende tot opperschild dat van Brabant. Het geheel is gedekt door de kroon, en heeft aan de beide zijden het vuurstaal der Orde van het Gulden Vlies met de vonken. In den rand ziet men eene slecht afgebeelde stralende zon (van waar de naam der munt); verder staat er:

CARO : D : G : RO : IMP : HISP : REX : DVX : BVRG : Z : BR.

Op de kz. vertoont zich een kruis van nieuwen vorm, eindigende in vier leliën en hebbende een roosvormig sieraad in het hart. Tusschen de beenen des kruises ziet men beurtelings den dubbelen rijksarend en het kasteel van Kastilië. In den rand:

☞ DA : MIHI : VI·RTVTE : COTRA : HOSTES · TVOS · 1544.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R³.

G. weegt 3 w. 4 k. Bij een gehalte van ongeveer $\frac{923}{1000}$, zoude de tegenwoordige waarde omtrent f 4.80 zijn.

Te Antwerpen zijn van deze muntsoort geslagen tusschen

30 October 1540 en 6 April 1541(2), Rekening ZZ,	11,355 stuks.
5 Julij 1542 en 23 Augustus 1545, Rekening AAA,	567,876 —
19 October 1545 en 4 October 1546, Rekening BBB,	204,864 —
4 October 1546 en 20 October 1548, Rekening CCC,	63,889 —
18 Dec. 1548 en 19 Maart 1551,	
Stilò Brabant, Rekening DDD,	69,303 —
24 Maart 1551 en 12 April 1553, Rekening EEE,	35,965 —
11 (sic) April 1553 en 9 Julij 1555, Rekening FFF,	420,747 —
9 Julij 1555 en 9 Julij 1558, Rekening GGG,	19,801 —

Dus te zamen 1,393,800 stuks.

N°. 7 heeft op de vz. het juweel der Orde van het Gulden Vlies, ter zijde van het wapenschild, veel duidelijker dan op de N°. 6. Ook is de zon in den

rand beter afgebeeld. De verkorting van het woord *Brabantiae* is thans eene enkele B.

Op de kz. vertoonen zich de twee dubbelde arenden en kasteelen in eene omgekeerde rigting als op de N°. 6. Ook zijn de punten tot afscheiding der woorden thans op eene zonderlinge wijze op den binnencirkel der munt geplaatst. Het jaartal is hier alleen door de cijfers 54 aangeduid.

Te Maastricht is deze muntsoort eerst sedert den 26 Januarij 1548(9) geslagen. Volgens de Rekening dier Munt, P, van 26 Januarij 1548(9) tot

20 Junij 1552 werden vervaardigd : : : : 4,477 stuks.
Volgens Rekening Q van 22 December 1552 tot 14 October 1558, 26,360 —

Onder N°. 8 en 9 deelen wij den grooten *zilveren Karolus-gulden*, of dien van den nieuwen, onder N°. 10 en 11 dien van den ouden slag, mede.

Terwijl de toevloed van zilver uit Amerika steeds vermeerderde door het bewerken der mijnen van Mexico en Peru, en het goud niet in die evenredigheid toestroomde, kwam men op de gedachte om, in navolging der Daalders van het Duitsche Rijk, ook in Nederland grootere zilveren munten te slaan, dan tot dus verre gebruikelijk was.

Volgens Ordonnantie van 22 Februarij 1542 werd dan de *zilveren Karolus-gulden* geslagen op een gehalte van 10 penningen, of $\frac{1}{2}$ zuiver silver, of, gelijk wij thans zeggen, op ongeveer $\frac{2}{3}$. Het gewigt moest wezen van 14 eng. 30 azen. Er kwamen $10\frac{1}{3}$ stukken uit een mark. Zij zouden gang hebben tot *f* 1. Zie *Plac. Vlaanderen*, Deel I, bl. 507, aangehaald bij Groebe, bl. 123. Deze zegt aldaar ook: „Hoe men hiermede moet overeenbrengen, hetgeen Moonen, „*Chron. van Deventer*, zegt op het jaar 1539, dat de drie Overijsselsohe steden „het regt van den Keizer verkregen, om den zilveren Gulden van 20 stuivers „te munten, blijft mij nog duister.”

In *Plac. Vlaanderen*, Deel III, bl. 560 wordt de gehalte op 9 penn. 23 greinen bepaald.

De prijs van den Karolus-gulden was steeds stijgende; in 1552 reeds *f* 1.1; in 1559 *f* 1.2; in 1576 *f* 1.5; in 1581 *f* 1.13; in 1621 *f* 1.14 $\frac{1}{2}$. Aan zuiver silver houdt die van den ouden stempel, of de kleine, thans voor *f* 1.92.

De onder N°. 8 en 9 afgebeelde hebben beide de zelfde keerzijde, doch de

voorzijde verschilt nog al in den vorm der afbeelding, gelijk men zien zal. Beide hebben den zwaar gebaarden Keizer, gekroond en in het harnas, met den dubbelen arend op de borst, naar de rechterzijde gekeerd. Omschrift:

CAROLVS · D · G · ROM · IMP · HISP · REX · DVX · BVRG · Z · B

(Boven de M in ROM, en boven de P in IMP en HISP vertoonen zich afbrekingsteekens.)

Waarna, op N°. 8, het muntteeken van Antwerpen gezien wordt, terwijl N°. 9 dat van Maastricht vertoont.

Op de kz. van beide rust het gekroonde vijfveldige wapenschild op een zeer versierd, aan de einden in bloemen eindigend, kruis. Omschrift:

DA · MIHI | VIRTUTE (boven welke laatste letter een afbrekingsteeken) |
CO HOST | ES · TVOS.

Afgeb. onder anderen in de Beeldenaars van 1544, 1548, 1580, 1586 en 1633.

Z. weegt 23 w. De Maastrichtsche (waarvan slechts één exemplaar meer bekend is, te weten bij den Baron Michiels van Verduynen te Maastricht, afkomstig uit het Kabinet Westhoff te Amsterdam) weegt 22 w. 7 k.

Te Antwerpen zijn van deze muntsoort geslagen tusschen

5 Julij 1542 en 23 Augustus 1545,	Rekening AAA,	20,293 stuks.
19 October 1545 en 4 October 1546,	——— BBB,	niet gemunt.
4 October 1546 en 20 October 1548,	——— CCC,	6,441 —
18 December 1548 en 19 Maart 1551,	———	———
	Stiko Brabant.	——— DDD, 29,884 —
24 Maart 1551 en 12 April 1553,	——— EEE,	319,597 —
11 (sic) April 1553 en 9 Julij 1555,	——— FFF,	438,780 —
9 Julij 1555 en 9 Julij 1558,	——— GGG,	12,721 —

Te zamen dus slechts 816,423 stuks.

Te Maastricht tusschen

26 Januarij 1549 en 20 Junij 1552,	——— Q,	22,530 —
22 Decemb. 1552 en 14 Octob. 1558;	——— R,	6,851 —

SERRURE schatte de zeldzaamheid van beide de zilveren Karolus-guldens (den grooten en den zoo dadelijk te beschrijven kleinen) in 1847 op R.

Het was deze muntsoort, naar welke men meer dan twee eeuwen in Neder-

land geldsommen berekende, doch dan werd steeds de oorspronkelijke waarde van den Carolus-gulden, namelijk van twintig stuivers, aangenomen. Wanneer hij, die de betaling in *wezenlijke* Carolus-guldens bedongen had, daarop *in regten* had aangedrongen, zoude hij stukken ontvangen hebben, die eene zilverwaarde van bijna het dubbel hadden. Zie het boven door ons medegedeelde. Doch men sprak van en schreef over Carolus-guldens, zonder de oorspronkelijke stukken meer te kennen.

N°. 10 en 11 zijn de afbeeldingen van den Carolus-gulden van den ouden slag; tot op welk jaar deze geslagen is, is ons onbekend.

Zij verschillen alleen in het muntteken en in kleinigheden in de stempelsnijing der keerzijden.

Beide vertoonen op de vz. Karel V's gekroond borstbeeld naar de regterzijde. Omschrift:

• CAROLVS : D : G • ROM • IMP • HISP • REX •

Op de kz. van beiden rust het wapenschild op een gebloemd kruis, boven hetwelk zich in den rand van N°. 10 het Antwerpsche en van N°. 11 het Maas-trichtsche muntteken vertoont. Omschrift:

DA • MIHI : VIRTUTE (T en E aan een verbonden) • CON : HOSTES
(T en E als in VIRTUTE) : TVOS :

Tot dus verre, voor zoo veel ons bekend is, nog niet afgebeeld geworden:

Z. De Maastrichtsche weegt 22,6 w.

Het eenige meer bekende exemplaar van Maastricht berust aldaar bij den Baron Michiels van Verduynen.

N°. 12 is de *vierstuiverspenning*, geslagen ingevolge Ordonnantie van den jare 1536. Zij werd met den volksnaam *Krabbelaar* betiteld, doelende op den arend, die, gelijk wij zoo even zien zullen, op de voorzijde gevonden wordt. — Deze muntsoort had een gehalte van 7 penn. 10 grein. Er gingen er 40 in de sneede, en zij hadden loop voor 8 grooten Vlaamsch.

De munt, die ook voor Vlaanderen en Holland geslagen gevonden wordt, heeft op de vz. den gekroonden, tweekoppigen, als met nimbussen omgeven rijksarend binnen twee cirkels, waarvan de buitenste als uit paarlen bestaat. Omschrift:

KAROLVS * D' * G' * RO' * IMP' * (de M en P aan elkander verbonden)

HISP' * REX * 1536.

Op de kz. het gekroonde zestienveldige wapenschild, rustende op twee gekruiste laurierstokken, die tot aan den rand der munt reiken. In dien rand het muntteken van Antwerpen, alsmede de spreuk:

DA | MICH * VI | RTV' * CO | TR' * HOS' * T | VOS.

Afgeb. in onderscheidene Beeldenaars, en bij DEN DUYTS, Pl. 18, N°. 108.

Z. B. weegt 6 w.

Men vindt deze muntsoort ook met verschillende jaargetallen tot en met (15)48.

Te Antwerpen zijn de navolgende *vierstuiverspenningen* geslagen:

tusschen	12 Febr. 1535(6) en 14 April 1537, Rekening WW,	1,171,820 stuks.
————	15 April 1537 en 28 Febr. 1538(9),	———— XX, 536,230 —
		en nog 36,720 —
————	28 Febr. 1538(9) en 29 Oct. 1540,	———— YY, 3,688,470 —
————	30 Oct. 1540 en 6 April 1541(2),	———— ZZ, 1,187,070 —
————	5 Julij 1542 en 23 August. 1545,	———— AAA, 682,090 —
————	19 Octob. 1545 en 4 Octob. 1546,	———— BBB, 150,070 —
————	4 Octob. 1546 en 20 Octob. 1548,	———— CCC, 139,580 —
————	18 Dec. 1548 en 19 Maart 1551,	
	Stilo Brabant,	———— DDD, 959,691 —
————	24 Maart 1551 en 12 April 1553,	———— EEE, 814,833 —
————	11 (sic) April 1553 en 9 Julij 1555,	———— FFF, 5,390 —
————	9 Julij 1555 en 9 Julij 1558,	———— GGG, 3,940 —

(Doch onder deze laatste kunnen wel alleen vierstuiverspenningen van Hertog Filips IV bedoeld geweest zijn); in het geheel dan 9,375,904.

Te Maastricht zijn geslagen:

tusschen	28 Julij 1542 en 5 Sept. 1545 (de vroegere Rekening, loopende van	
	6 Maart 1536 tot 28 Julij 1542, is te Brussel niet in de Archieven voor-	
	handen), zie Rekening Maastricht O	78,580 —
tusschen	17 Januarij 1545 en 19 October 1548, Rekening P,	28,865 —
————	26 Januarij 1549 en 20 Januarij 1552,	———— Q, 13,443 —
————	22 December 1552 en 14 October 1558,	———— R, 14,830 —

Dus in het geheel 135,718 stuks.

N°. 13 is de *dobbele Carolus* of *zilveren Reaal* der Ordonnantie van 4 Februarij 1520. Daaromtrent zegt deze Ordonnantie het navolgende:

„ Item, yoort soo sal in onse voorsz. Munten ghemaect ende geslagen worden eenen silveren penningh, die men noemen sal *dobbele Carolus*, ende sal loop hebben voor ses grooten Vlaems ofte drie stuyvers, houdende elf pennin-
ghen vyf greynen van fynen silvere in alloy, ende salder syn tachtentich inder snede in 't Troysche marck, tot remedie van eenen greyne fyn silvers in 't alloy, ende van eenen Engelsche in 't gewichte op elck marck wercks: van welke penninghen geslagen sullen worden uyt een marck fyn silvers, LXXXV ende een half XXJZ myten, large die sesse grooten 't stuck maecken — IJ pont, II schell. IX gro. XXJZ myten ruym. Ende sullen de Meesters particuliers gehouden wesen de kooplyuden ende andere te geven ende betalen voor 't marck fyn silvers, daer mede die voorsz. silvere penningen gemaect ende gemunt sullen werden, IJ pont, IJ schell. groot. Dus sal daer blyven voor ons recht van Seignoirage ende ander onkosten van de Munten IX grootten XXJZ myten laerge voor 't marck.„

Deze muntsoort, die dus van goed zilver is en daarvan ook het uiterlijke teeken draagt, heeft op de vz. het gekroonde wapenschild met den rijksarend. Omschrift:

KAROLVS * D * G * ROMANOR * IMP * Z * HISP' * REX

Op de kz. rust het groote wapenschild op een gebloemd kruis, waarvan het bovenste been zich niet vertoont; op die plaats ziet men de Roomsche-Koninklijke kroon. Omschrift:

☞ DA * M * VI | TVT * CO' | TRA * HOS | TES * TVOS

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende eeuw.

Z. weegt doorgaans ongeveer 3 w. (één exemplaar 2 w. 8 kar.)

Zij zijn ook te Maastricht vervaardigd geworden, en wel op onderscheidene tijden. Men sloeg er

van 31 Julij 1524 tot 25 Mei 1526, Rekening K, 3,955 stuks.
— 25 Mei 1526 tot 15 Mei 1528, ——— L, geene.
— 12 Junij 1528 tot 15 Julij 1531, ——— M, 23,150 —
— 16 Nov. 1531 tot 6 Maart 1535(6), ——— N, 17,520 —

(De Rekening van 6 Maart 1536 tot 28 Julij 1542 schijnt verloren.)

Men sloeg later geene zilveren Realen meer te Maastricht.

SERRURE schatte hare zeldzaamheid in 1847 als R².

Te Antwerpen zijn van deze muntsoort geslagen geworden:

tusschen 7 Febr. 1520 en 9 Maart 1521, Rekening MM,	1,207,865 stuks.
———— 18 Maart 1521 en 20 Aug. 1523, ——— NN,	379,935 —
———— 21 August. 1523 en 23 Julij 1524, ——— OO,	niet gemunt.
———— 5 August. 1524 en 25 August. 1526, ——— PP,	341,172 —
———— 26 Aug. 1526 en 31 Maart 1527(8), vóór Paschen, ——— QQ,	172,435 —
———— 16 Maart 1527(8) en 28 Aug. 1529, ——— RR,	756,530 —
———— 28 August. 1529 en 20 Dec. 1529, ——— SS,	11,835 —
———— 19 Jan. 1529(30) en 15 Aug. 1531, ——— TT,	542,543 —
———— 7 Aug. 1531 en 18 Jan. 1532(3), ——— UU,	669,118 —
———— 12 Febr. 1532(3) en 11 Febr. 1535, ——— VV,	598,365 —
———— 12 Febr. 1535(6) en 14 April 1537, ——— WW,	224,230 —
———— 15 April 1537 en 28 Febr. 1538(9), ——— XX,	95,800 —
———— 28 Febr. 1538(9) en 29 Oct. 1540, ——— YY,	73,120 —
———— 30 Octob. 1540 en 6 April 1541(2), ——— ZZ,	niet gemunt.
———— 5 Julij 1542 en 23 August. 1545, ——— AAA,	149,280 —

Verder heeft men te Antwerpen van deze dubbele Carolussen of zilveren Realen niet meer geslagen; te zamen alzoo 5,222,228.

N°. 14 en 15 zijn afbeeldingen van te Antwerpen en Maastricht gemunte enkele Carolus of halve zilveren Realen.

De Ordonnantie daaromtrent luidt in § 8 aldus:

„ Men sal noch slaen ende maken in onse voorsz. Munten eenen anderen sil-
 „ veren penningh van nederen alloy [d. i. van lager of minder gehalte], die ge-
 „ noemt sal werden enckelen Carolus, ende sal ganck hebben voor drie grooten
 „ Vlaems, houdende vijf penningen twaelf greynen van fynen silvere in alloye,
 „ ende sal daer wesen LXXVIIJ ende een half stucken inde snede in 't Troy-
 „ sche marck, tot remedie van eenen greyne van fynen silvere in alloye, ende
 „ van eenen Engelsche in 't ghewichte op elck marck wercks, van welcke men

„ slaen ende maken sal uyt een marck fyn silvers, hondert ende een en tseven-
 „ tich stucken XIXZ myten large, die tot drie grooten 't stuck maken twee
 „ pont twee schell. negen grooten XIXZ myten. Ende sullen die voorsz. Mees-
 „ ters particuliers gehouden wesen, te geven ende betalen den kooplyden ende
 „ andere voor hare harde materien ende billioen, die gebruyckt ende geëmploy-
 „ eert sullen worden totte selve penningen, IJ pont J schell. ses grooten Vlaems
 „ voor 't marck fyn silvers, alsoo sal daer resteren ende blyven voor ons voorsz.
 „ sleyschat metten anderen onkosten vander Munten, procederende vande voorsz.
 „ penningen, een schell. drie grooten negentien en een half myten large.”

Deze munt werd ook later *penning van drie grooten* en nog later *tweeblanks-
 penning* genoemd.

Op de vz. van N°. 14, den Antwerpschen, ziet men het gekroonde wapen-
 schild, als van N°. 13, doch thans rustende op een kruis, waarvan wel mede
 slechts drie beenen zichtbaar zijn, doch dat minder versierd is dan dat op de kz.
 van N°. 13. Omschrift:

KAROLVS | D * G * ROM | IMP (de M en P aan elkander verbonden) * Z *
 HI | SPA' * REX

Op de kz. het zestienveldige wapenschild, niet, zoo als bij N°. 13, op een
 kruis geplaatst, doch mede binnen een tweetal cirkels, de laatste een parelcirkel,
 voorkomende. Omschrift, na het muntteken van Antwerpen:

DA * MICHI * VIRTUTE * CONTRA * HOSTES * TVOS.

Afgebeeld bij DEN DUYTS, Pl. 17, N°. 107.

Z. weegt iets meer dan 3 w. (één exemplaar slechts 2 w. 9¼ k.)

SERRURE schatte hare zeldzaamheid in 1847 als R².

De N°. 15 heeft de zelfde afbeeldingen, doch het omschrift op de vz. luidt:

KAROLVS | D * G * ROM | * IMP * Z * H | ISP * RE * *

Er bestaat ook een andere stempel met andere verkortingen bij den Baron
 Michiels van Verduynen te Maastricht.

Tusschen de woorden ziet men dus telkens het muntteken van Maastricht.

Op de kz. vertoont zich in den rand eene vrij groote vijfpuntige ster, en
 daarna leest men:

DA . MICHI . VIRTUTEM . CONTRA . HOSTES . TVO (*sic*).

Dit Maastrichtsche tweeblankstuk was, voor zoo verre wij weten, vroeger niet afgebeeld.

Z. weegt 2 w. 9½ k.

Van deze muntsoort zijn te Antwerpen geslagen:

van 7 Februarij 1520 tot 5 Maart 1521, Rekening MM,	279,717 stuks.
— 18 Maart 1521 tot 20 August. 1523, ——— NN,	184,685 —
— 21 Augustus 1523 tot 23 Julij 1524, ——— OO,	niet geslagen.
— 5 August. 1524 tot 25 August. 1526, ——— PP,	481,890 —
— 26 Aug. 1526 tot 31 Maart 1527(8), vóór Paschen, ——— QQ,	3,300,650 —
— 16 Maart 1527(8) tot 28 Aug. 1529, ——— RR,	1,218,069 —
— 28 August. 1529 tot 20 Dec. 1529, ——— SS,	102,903 —
— 19 Jan. 1529(30) tot 15 Aug. 1531, ——— TT,	1,007,763 —
— 7 August. 1531 tot 18 Jan. 1532(3), ——— UU,	984,832 —
— 12 Febr. 1532(3) tot 11 Febr. 1535, ——— VV,	1,651,943 —
— 12 Febr. 1535(6) tot 14 April 1537, ——— WW,	326,928 —
— 15 April 1537 tot 28 Febr. 1538(9), ——— XX,	8,832 —
en nog	164,585 —
— 28 Febr. 1538(9) 29 October 1540, ——— YY,	141,730 —
— 30 October 1540 tot 6 April 1541(2), ——— ZZ,	80,836 —
— 5 Julij 1542 tot 23 August. 1545, Rekening AAA,	497,778 —
— 19 October 1545 tot 4 October 1546, ——— BBB,	72,543 —
— 4 October 1546 tot 20 October 1548, ——— CCC,	311,763 —
— 18 Decemb. 1548 tot 19 Maart 1551, ——— DDD,	313,176 —
24 Maart 1551 tot 12 April 1553, ——— EEE,	51,339 —
11 (sic) April 1553 tot 9 Julij 1555, ——— FFF,	24,958 —

En verder vinden wij niet dat er onder de regering van Karel V te Antwerpen *halve zilveren Realen* gemunt zijn; te zamen alzoo 11,206,920 stuks. Te Maastricht werden van deze muntsoort geslagen:

tusschen 31 Julij 1524 en 25 Mei 1526, Rekening K,	4,360 stuks.
— 25 Mei 1526 en 15 Mei 1528, ——— L,	293,541 —
— 12 Junij 1528 en 15 Julij 1531, ——— M,	373,110 —

tusschen 16 Nov. 1531 en 6 Maart 1535(6), Rekening N, 1,285,230 stuks.

(De Rekening van 6 Maart 1536 tot 28 Julij 1542 is vermist.)

tusschen 28 Julij 1542 en 5 Sept. 1545, Rekening O, 250,415 —

—— 17 Jan. 1545 en 19 Oct. 1548, ——— P, 69,002 —

—— 26 Jan. 1549 en 20 Junij 1552, ——— Q, 27,642 —

—— 22 Dec. 1552 en 14 Octob. 1558, ——— R, 5,044 —

te zamen alzo 2,308,344 stuks.

N°. 16 en 17 zijn twee in type en omschrift nog al verschillende stuivers. Deze stukken dagteekenen ook sedert het jaar 1520. Het is te bejammeren, dat Karel V het voetspoor zijns vaders en grootvaders (die op de meeste hunner munten een jaartal plaatsten) daaromtrent eerst in latere jaren is gaan navolgen.

Omtrent de vervaardiging dezer Stuiverstukken lezen wij in de Ordonnantie van 1520, in § 9.

„ Item, sal noch geslagen worden eenen anderen silveren penningh, geheeten „ *stuyvers*, die loop hebben sal voor twee grooten Vlaems, houdende drie pen- „ ningen seventien greynen van fynen silvere in alloye, ende van tachtig inde „ snede op 't Troysch Marck, tot remedie van eenen greyne fyn silvers in alloye, „ ende van eenen Engelsche in 't gewichte op elck marck wercks, van den wel- „ cken men slaen sal uyt een marck van fynen silvere twee hondert LVIIJ drie „ ende een half quart van de voorsz. stuyvers, die twee groot 't stuck maken, „ twee pont drie schell. een grooten XVIIJ myten, ende sullen gehouden wesen „ die Meesters particuliers te betalen den kooplyden ende andere voor hare har- „ de materien ende billoen, die geëmployeert sullen werden totte voorsz. pen- „ ningen, twee pont eene schell. ses grooten munte voorsz. voor 't marck fyn „ silvers: soo sal daer blyven voor ons voorsz. sleyschat ende andere onkosten „ vander Munten, een schell. seven grooten achtien myten. „

De vz. van N°. 16 vertoont het gekroonde rijkswapenschild, liggende op een sierlijk kruis met omgebogen punten; tusschen de beenen des kruises vertoonen zich vier fraaije bogen, die in hun midden een sieraad hebben, dat naar een klaverblad gelijkt. Een parelcirkel omvat het een en ander. Omschrift:

CAROLV | D * G * ROM | IMP * Z * HIS | PA * REX *

Op de kz. ziet men de zelfde type als op de vorige munten, namelijk het

gekroonde zestienveldige wapen, doch, ter onderscheiding, bevinden zich thans aan elke zijde van dat wapen twee gekruiste latierstokken. In den rand ver-
toont zich het muntteken van Antwerpen, en verder het omschrift:

DA * MICHI * VIRTUTE' * CONTRA * HOSTES * TVOS

Deze keerzijde geldt ook voor N°. 17, op welks voorzijde thans het wapen-
schild in het binnenste des kruises gezien wordt, terwijl aan de buitenzijde der
inspringende hoeken van de bogen tusschen de beenen des kruises vier cirkeltjes
opgemerkt worden. Het omschrift luidt:

KAROL | D * G * RO | IMP (de M en P aan elkander verbonden) * Z *
H | ISP * REX.

Afgebeeld in Beeldenaars, onder anderen die van 1557.

Deze munten wegen ieder 3 w.

Van deze muntsoort zijn te Antwerpen geslagen tusschen

7 Febr. 1520 en 8 Maart 1521, Rekening MM,	184,280 stuks.
18 Maart 1521 en 20 Aug. 1523, ——— NN,	446,760 —
21 August. 1523 en 23 Julij 1524, ——— OO,	85,698 —
5 Aug. 1524 en 25 Aug. 1526, ——— PP,	128,912 —
26 Aug. 1526 en 31 Maart 1527(8), vóór Paschen, ——— QQ,	209,400 —

(In deze Rekening wordt bij vergissing alleen gesproken van een gehalte van
3 penn.)

16 Maart 1527(8) en 28 Aug. 1529, Rekening RR,	265,090 —
28 August. 1529 en 20 Dec. 1529, ——— SS,	100,790 —
19 Jan. 1529(30) en 15 Aug. 1531, ——— TT,	468,848 —
7 Aug. 1531 en 18 Jan. 1532(3), ——— UU,	393,380 —
12 Febr. 1532(3) en 11 Febr. 1535, ——— VV,	589,080 —
12 Feb. 1535(6) en 14 April 1537, ——— WW,	140,553 —
15 April 1537 en 28 Febr. 1538(9), ——— XX,	198,120 —
en nog	249,290 —
28 Febr. 1538(9) en 29 Oct. 1540, ——— YY,	103,470 —
30 Oct. 1540 en 6 April 1541(2), ——— ZZ,	601,870 —
5 Julij 1542 en 23 Augustus 1545, ——— AAA,	101,370 —

19 Octob. 1545 en 4 Octob. 1546, Rekening BBB,	37,000 stuks.
4 Octob. 1546 en 20 Octob. 1548, ——— CCC,	32,760 —
18 Dec. 1548 en 19 Maart 1551,	
Stilo Brabant. ——— DDD,	2,391,542 —
24 Maart 1551 en 12 April 1553, ——— EEE,	niet gemunt.
11 (sic) April 1553 en 9 Julij 1555, ——— FFF,	als voren.
9 Julij 1555 en 9 Julij 1558, ——— GGG,	19,010 —

Doch, aangezien er tusschen 24 Maart 1551 en 9 Julij 1555 geene stuivers met den stempel van Karel V meer gemunt waren, meenen wij, dat de volgens de Rekening van 9 Julij 1555 tot 9 Julij 1558 geslagene stukken, stuivers met den stempel van Filips IV zullen geweest zijn, en zouden er dan 6,724,213 voor Karel V gemunt wezen. — Te Maastricht zijn geslagen, tusschen

23 December 1520 en 30 Julij 1524, Rekening I,	24,950 stuks.
81 Julij 1524 en 25 Mei 1526, ——— K,	32,568 —
24 Mei 1526 en 15 Mei 1528, ——— L,	51,970 —
12 Junij 1528 en 15 Julij 1531, ——— M,	71,900 —
16 Nov. 1531 en 6 Maart 1535(6), ——— N,	10,810 —

(De Rekening van 6 Maart 1536 tot 28 Julij 1542 zagen wij dat verloren is.)

28 Julij 1542 en 5 Septemb. 1545, ——— O,	niet gemunt, zoo ook niet vóór
--	-----------------------------------

28 Dec. 1552 en 14 Octob. 1558, ——— P,	27,560 —
--	----------

welke laatste echter waarschijnlijk (zie hier boven onder Antwerpen) den stempel van Filips IV zullen gedragen hebben; schieten er dus 219,758 voor Karel V over.

N°. 18 en 19 zijn *halve stuivers*, niet vermeld in § 10 der Ordonnantie van het jaar 1520, en eerst in 1542 geslagen. Zij heeten in de Muntmeestersrekening AAA: „nyeuwen penninck van een groote Vlems.“ Zij bevatteden 3¼ grein zilver, en er gingen 134 stuks van in het mark.

Beide hebben de zelfde afbeelding en het zelfde omschrift op de vz., namelijk het ronde vijfveldige wapenschild, dat, met afschaffing van dat uit 16 kwartieren bestaande, alleen op de latere munten van Karel als Hertog van Brabant, en in het algemeen op zijne Nederlandsche munten uit den laatsten tijd zijns levens, voorkomt.

In den rand aanschouwt men eene kroon en daarna wordt gelezen:

CAROLVS · D · G · RO · IMP · HIS · REX · D · B · Z · BR ·

Op de kz. van N°. 18 vertoont zich een sierlijk kruis met aan de einden geopende beenen en met de vijfpuntige ster van Maastricht in het hart. Op het veld der munt ziet men tusschen de beenen des kruises beurtelings twee leeuwen en even zoo vele leliën. Omschrift:

DA · MIHI | VIRTUTE | CON · HOS | TS · TVOS.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.

Z. B. weegt 1 w. $7\frac{1}{2}$ korrel.

N°. 19 heeft op de kz. een kruis als van N°. 18. In het hart ziet men een handje; tusschen de beenen, doch thans in eene andere rigting, leliën en leeuwen. In den rand eene herhaling van het omschrift der vz.

CAROL · D · G · RO · | IMP · HI | SP · REX ·

Afgebeeld als de vorige. Z. B. weegt 1 w. 6 k.

Van deze muntsoort zijn te Antwerpen geslagen, tusschen

5 Julij 1542 en 23 Augustus 1545, Rekening AAA,	47,470 stuks.
19 October 1545 en 4 October 1546, ——— BBB,	6,560 —
4 October 1546 en 20 October 1548, ——— CCC,	is niet van deze ge-
18 December 1548 en 19 Maart 1551,	munt.
Stilo Brabant, ——— DDD,	1,352,760 —
24 Maart 1551 en 12 April 1553, ——— EEE,	58,717 —
11 (sic) April 1553 en 9 Julij 1555, ——— FFF,	45,007 —

Verder komen ze niet meer voor; alzoo te zamen 1,510,514 stuks.

Te Maastricht zijn geslagen, tusschen

26 Januarij 1549 en 20 Junij 1552, Rekening Q,	181,870 stuks.
22 December 1552 en 14 October 1558, ——— R,	74,135 —

Onder deze laatste kunnen echter ook halve stuivers met den stempel van Filips IV begrepen geweest zijn.

N°. 20 is een *Negenmanneke*, *seskin* of *sesken*, dat is stuk van zes mijten, vermeld in § 10 der Ordonnantie van Februarij 1520, welke paragraaph, als zoo dadelijk weder door ons moetende aangehaald worden, wij hier nu reeds laten volgen:

„Item men sal noch jaerlycx slaen ende maken in onse voorsz. Munten een

„ seecker quantiteyt van Seskens , die loop hebben sullen voor ses myten Vlaems ;
 „ Hollantsche penningen van drie myten , korten , ende andere swarte pennin-
 „ gen , die loop hebben sullen voor twee myten , van sulcken gewichte ende al-
 „ loye als 't behooren sal , nae advenant vanden voete ende waerde der voorsz.
 „ stuyvers , ende dit omme die commoditeyt ende gherieffelyckheyt van den ge-
 „ meynen volcke , ende schamele luyden .”

In de Instructie voor den Antwerpschen Muntmeester Mattheus du Chastel ,
 (welke wij , indien de druk van dit werk niet te zeer uitloopt , onder de Bijlagen
 zullen mededeelen , en die wij in de Bourgondische Bibliotheek te Brussel ten
 dien einde hebben laten overschrijven) , gedagteekend Brussel , 22 December
 1520 , lezen wij in § 16 :

„ Item sal de voirschreve meester oick moegen doen wercken ende munten
 „ eenen anderen silveren penninck , genaempt negemanneken , oft sesken , die
 „ loop hebben sal voer ses miten vlems oft negen miten brabant , houdende
 „ eenen penninck seventhien greynen fyns silvers int alloy ende van sessentwyn-
 „ tich scellingen vier penningen [316] inde snede int troysche marck , ter reme-
 „ dien van eenen greyne int alloy ende van twelfve derselver penningen int ge-
 „ wichte op elck marck wercx , de welcke de voirschreve meester sal gehouden
 „ zyn oick te doen wercken scoone rond ende gelycken gewichte , te weten dat
 „ den lichten sal gesneden worden op een deuken , naer trechte gewichte ende
 „ den stercxsten sal moegen wesen een deusken swairder dan trechte gewichte ,
 „ van welcken sullen moegen wesen twaelf sware ende twaelf lichte in elck marck
 „ wercx , te weten dat die twaelf lichte tsamen niet lichter wesen en sullen
 „ dan drie fierlingen ende de twaelf stercke drie fierlingen swaerder sonder ceni-
 „ ge andere remedie van lichte oft van stercke , van welcke penningen men ma-
 „ ken sal vuyten marcke fyns silvers twee ponden sesse scellingen twee pennin-
 „ gen tweentwintich miten vlems , wel verstaende dat de selve meester niet
 „ meer jairlycx en sal moegen employeren noch converteren in de voirnoemden
 „ penningen van sesse miten vlems oft negen miten brabant dan hondert marck
 „ fyns silvers ende dit ter geriefsamheyt ende commoditeyt van den gemeynen
 „ ondersaten ende van den armen mendicanten .”

Te Antwerpen zijn van deze muntsoort geslagen , vóór

	den 8 Maart 1521, Rekening	MM,	226,137 stuks.
van 18 Maart 1521 tot 20 August. 1523,	————	NN,	144,976 —
— 21 August. 1523 tot 23 Julij 1524,	————	OO,	96,498 —
— 5 Aug. 1524 tot 25 Aug. 1526,	————	PP,	121,363 —
— 26 Aug. 1526 tot 31 Maart 1527(8), vóór Paschen,	————	QQ,	189,086 —
— 15 Maart 1527(8) tot 28 Aug. 1529,	————	RR,	148,836 —
— 28 August. 1529 tot 20 Dec. 1529,	————	SS,	25,335 —
— 19 Jan. 1529(30) tot 15 Aug. 1531,	————	TT,	92,983 —
— 7 Aug. 1531 tot 18 Jan. 1532(3),	————	UU,	96,340 —
— 12 Febr. 1532(3) tot 11 Febr. 1535,	————	VV,	104,714 —
— 12 Febr. 1535(6) tot 14 April 1537,	————	WW,	34,365 —
— 15 April 1537 tot 28 Febr. 1538(9),	————	XX,	41,903 —
		en	18,310 —
— 28 Febr. 1538(9) tot 29 Oct. 1540,	————	YY,	91,087 —
— 30 October 1540 tot 6 April 1541(2),	————	ZZ,	120,949 —
— 5 Julij 1542 tot 23 Augustus 1545,	————	AAA,	388,898 —
— 19 October 1545 tot 4 October 1546,	————	BBB,	130,113 —
— 4 October 1546 tot 20 October 1548,	————	CCC,	214,919 —
— 18 December 1548 tot 19 Maart 1551, Stilo Brabant,	————	DDD,	234,906 —
— 24 Maart 1551 tot 12 April 1553,	————	EEE,	89,112 —
— 11 (sic) April 1553 tot 9 Julij 1555,	————	FFF,	104,438 —
— 9 Julij 1555 tot 9 Julij 1558,	————	GGG,	161,337 —

Dus in het geheel 2,876,605 stuks.

Te Maastricht zijn van deze muntsoort geslagen, tusschen

23 Dec. 1520 en 30 Julij 1524, Rekening I, 46,294 stuks.

11 Julij 1524 en 25 Mei 1526, ——— K, niet gemunt.

25 Mei 1526 en 15 Mei 1528, ——— L, 9,851 —

12 Junij 1528 en 15 Julij 1531, ——— M, niet gemunt.

Zoo ook niet van 16 November 1531 tot 6 Maart 1535(6). De Rekening van 6 Maart 1536 tot 23 Julij 1542 ontbreekt.

Geene Negenmannekens te Maastricht gemunt tusschen 28 Julij 1542 en 5 September 1545, noch ook tusschen 17 Januarij 1545(6) en 19 October 1548, komen er voor, ja tot aan het einde der regering van Hertog Karel (Karel V) vinden wij er in de Rekeningen geen spoor meer van.

Op de vz. van ons muntje, dat in sommige Beeldenaars *zilveren oord* genoemd wordt, ziet men het vijfveldige, door eene kroon gedekte, wapenschild binnen een parelcirkel. Omschrift:

CAROLVS * ROM * IMPER.

Kz. Een vrij eenvoudig, gevoet kruis, in welks hart de Brabandsche leeuw zich vertoont, en tusschen welks beenen de leeuwen en leliën gezien worden. In den rand het muntteken van Antwerpen en de legende:

DA * MIHI * VIRT * COTR * HO * TV *

Afgeb. in de Beeldenaars der zestiende en van het begin der zeventiende eeuw.

K. B. weegt 4 korrels.

N°. 21 is eene dito munt, doch van verschillenden stempel en misschien ouder; ook met verschillende omschriften.

Vz. KAROLVS * ROMA * IMPERA'

Kz. DA * MICHI * VIRT * CO' * HO' * TVO'

Afgebeeld als voren. Z. B. weegt als voren.

N°. 22 zal een der muntjes zijn, in § 10 der Ordonnantie van 1520 genaamd *„korten en andere swarte penningen, die loop sullen hebben voor twee myten.”*

De vz. der tegenwoordige, die ook voor Vlaanderen (zeer menigvuldig) en voor Holland voorkomt, heeft op de vz. de gekroonde eerste letter van 's Vorsten naam (K) in een parelcirkel. Omschrift, na het muntteken van Antwerpen:

KAROLVS * D * G * ROM * IMP * HISP

Op de kz. vertoont zich de Brabandsche leeuw in het hart van een versierd kruis. In den rand ziet men weder het Antwerpsche muntteken en daarna:

DA * M * VIRTVTE * CO * HOST * TVOS.

Afgebeeld in eenige Beeldenaars, doch meest altijd, even als bij DEN. DUYTS, voor Vlaanderen.

K. weegt 1,1 w.

Het zal deze muntsoort zijn, waaromtrent wij in de Rekeningen vinden en

lezen in art. 17 der Instructie voer M. du Chastel, meester particulier van den munten van Brabant tantwerpen van 22 Dec. 1526: „ Item noch sal de voïr-
 „ screve meester moegen jairlycx converteren in zwartten penningen, die cours
 „ ende loop hebben sullen voer twee miten brabants, de welcke houden sullen
 „ vier greynen fyns silvers in alloye ende van twyntich scellingen maken twee
 „ hondert veertich inde snede int troyische marck de quantiteyt van dertich marck
 „ fyns silvers ende niet meer, remedien van eenen greyne int alloye ende van
 „ zesthiene der selver penningen int gewichte op elk marck wercx sonder meer,
 „ de welcke de voirschreve meester sal doen wercken schoone rondt ende gelyck
 „ van gewichte alsoe nae alst doenlyck is, van welcken penningen men maken
 „ ende trecken sal buyten marck fyns silvers vier ponden grooten vlems.”

Te Antwerpen zijn, naar aanleiding van bovenstaande Instructie, vervaardigd,

vóór 8 Maart 1521, Rekening MM, 177,885 stuks.

In de volgende Rekening komen deze munten voor onder den naam van *corten*, en zijn er geslagen, tusschen

18 Maart 1521 en 20 Aug. 1523, Rekening NN, 289,680 stuks.

21 Aug. 1523 en 23 Julij 1524, ——— OO, 130,872 —

5 Aug. 1524 en 25 Aug. 1526, ——— PP, 294,072 —

Doch in dat tijdvak vervaardigde men ook zulke munten op hooger allooï, en wel van 7 grein; doch van deze gingen er 14 stuks minder op een mark, namelijk slechts 226.

Van deze werden vervaardigd 805,884 stuks.

Tusschen 26 Augustus 1526 en 31 Maart 1527(8), vóór

Paschen, sloeg men op een allooï van 4 grein . . . 222,420 —

— — — — — 7 — . . . 60,458 —

Tusschen 16 Maart 1527(8) en 28 Augustus 1529

op een allooï van 4 grein 423,870 —

— — — — — 7 — 70,541 —

Tusschen 28 Augustus 1529 en 20 December 1529

alleen op een allooï van 4 grein 43,740 —

Tusschen 19 Jan. 1529(30) en 15 Aug. 1531, als voren, 681,750 —

Tusschen 7 Aug. 1531 en 18 Jan. 1532(3), als voren, 300,510 stuks.
 ——— 12 Febr. 1532(3) en 11 Febr. 1535, ——— 738,600 —
 te zamen alzoo van de beide gehalten 2,847,723 stuks.

De Heer Verachter is van oordeel, dat onze N°. 24, en niet de N°. 22, de muntsoort is, genaamd *swerte penning van twee myten brabant*, zoo even vermeld, en dat onze boven beschrevene N°. 22 is de „nyeuwen penninc genaemt „witte vlaemsche corten oft drie myten brabant,“ houdende 15 grein fijn zilv. en van 451 in de snede, vermeld in de Rekening van 12 Februarij 1532(3) tot 11 Februarij 1535, als geslagen ten getale van . 171,662 stuks.
 in die van 12 Februarij 1535(6) tot 14 April 1537 . 411,928 —
 in die van 15 April 1537 tot 28 Februarij 1538(9) . 259,212 —
 in die van 28 Februarij 1538(9) tot 29 October 1540 niet geslagen.

Wij weten niet of er later gemunt zijn, want de Rekening van 5 Julij 1542 tot 23 Augustus 1545 geeft het getal uit het mark vervaardigde driemijststukken niet op. Wij gelooven echter, dat ze in dien tijd en verder van 128 in het mark vervaardigd zijn, en wel alzoo gezamenlijk 842,797 stuks.

N°. 23, door Brabandsche muntkundigen opgegeven als tot Brabant te behooren, heeft op de vz. alleen eenen leeuw naar de linkerzijde gekeerd, zonder eenig opschrift.

Op de kz. vertoont zich een hoogst eenvoudig gevoet kruis, tusschen welks beenen de letters:

K V R I

d. i. *Karolus V Romanorum Imperator.*

(Men ziet, dat onder de regering van Karel de oud-Duitsche lettervorm, die doorgaans alleen in eenige weinige letters meer zichtbaar is, langzamerhand plaats heeft gemaakt voor de Romeinsche kapitale.)

Eene dergelijke munt, wat deze keerzijde betreft, doch hebbende op de vz. de gekroonde letter K, beelden wij af op Pl. XXXVI, N°. 1.

Van beide waren ons vroeger nergens afbeeldingen voorgekomen. De Heer Verachter meent, dat het zullen zijn de „Utrechtsche myten“ (d. i. mijten als die te Utrecht vervaardigd), vermeld in de Muntmeestersrekening van Antwerpen van 15 April 1537 tot 28 Februarij 1538(9), als geslagen [zonder opgave van het aantal dat uit een mark kwam] ten getale van 260,960.

N°. 24 is, volgens den Heer Verachter, de *swerte penninc van twee myten brabant's*, onder N°. 22 vermeld, terwijl deze de „ witte vlaemsche corte „ zal zijn.

Vz. Het ronde wapenschild des Vorsten, even als op de vroeger door ons beschrevene *halve stuivers*, gedekt door eene kleine kroon. Omschrift:

KAROLVS * ROMANOR * IMPERA'

Op de kz. een eenvoudig gevoet kruis, waarop het wapenschild van Oostenrijk (de balk), alles in een parelcirkel. Omschrift, na het muntteeken van Antwerpen:

DA * MICHI * VIRT' * CONT' * HOS * TVOS.

Is door ons nergens afgebeeld gevonden.

K. weegt 1 w.

N°. 25 en 26 zijn de „ *swerte corten of drie myten brab.* „ en hebben op de vz. Karels hoofd, door eene eenvoudige kroon gedekt, 'naar de linkerzijde gekeerd. Omschrift:

CA · D · G · V · IMP · HISP · REX ·

terwijl N°. 25, als muntteeken, het handje van Antwerpen met het jaartal 1543 (er zijn er ook van de volgende jaren tot en met 1556) voert, en op N°. 26 de ster van Maastricht met het jaartal 1549 gezien wordt.

Op de kz. van beide munten vertoont zich alleen de naar de linkerzijde gekeerde Brabandsche leeuw in een cirkel. De buitenrand bevat een gedraaid versiersel.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw, en bij DEN DUYTS, Pl. 18, N°. 109. — K. weegt 1,5 w.

De exemplaren van de Antwerpsche Munt komen nog veelvuldig voor; van deze werden vervaardigd

van 6 Julij 1542 tot 23 August. 1545,	Rekening AAA,	616,496 stuks.
— 19 October 1545 tot 4 October 1546,	——— BBB,	650,632 —
— 4 October 1546 tot 20 October 1548,	——— CCC,	1,295,904 —
— 18 Decemb. 1548 tot 19 Maart 1551,	——— DDD,	1,874,624 —
— 24 Maart 1551 tot 12 April 1553,	——— EEE,	300,032 —
— 11 April (sic) 1553 tot 9 Julij 1555,	——— FFF,	1,581,696 —
— 9 Julij 1555 tot 9 Julij 1558,	——— GGG,	2,015,584 —

Te zamen dus 8,334,968 stuks.

Wij twifelen echter niet of onder de in 1557 en 1558 geslagene stukken zullen zich een aantal met den stempel van Filips IV bevonden hebben; want het laatste jaartal, dat ons immer in eenige verzameling voorkwam, is 1556.

Minder komen de Maastrichtsche voor, en echter werden er (zie Muntmeestersrekening *Maastricht P*) tusschen 26 Januarij 1549 en 20 Junij 1552 niet minder dan 829,312 stuks (mede 128 uit een mark koper), en tusschen 22 December 1552 en 14 October 1558 (Rekening Q) niet minder dan 963,440, te zamen dus 1,792,752 stuks, geslagen.

Verder deelen wij eene op onze Plaat ongenummerde afbeelding mede van eenen Munterslegpenning van Antwerpen, gedurende de regering van Karel V.

Op de vz. ziet men 's Vorsten gelauwerd en zwaar gebaard borstbeeld, omhangen met de Orde van het Gulden Vlies, naar de linkerzijde gekeerd. Omschrift:

CAROLVS : V : ROM : IMP : AVG.

Op de kz. het gekroonde vuurstaal der Orde van het Gulden Vlies, waartuschen kruiselings de twee laurierstokken. Onder dit een en ander het juweel der Orde, alsmede daar en aan de linker- en rechterzijde eenige vonken. Omschrift:

IECT . (d. i. jectoir of legpenning) DES . MONNOIERS . DE .

ANVRES (voor ANVERS).

Dit is een zeer weinig voorkomend stuk.

Op Pl. XXXVI deelen wij nog twee Munterslegpenningen mede, later tot onze kennis gekomen. De eerste, in 1489 geslagen, en dus behoorende tot den tijd der voogdijschap van Maximiliaan over Filips den Schoonen, heeft op de vz. een wapenschild, waarschijnlijk van een der Muntmeesters, in een boogversiersel. Omschrift, na het dusgenaamde Geldersche kruis:

IE/VI' . PO' : LE : GEHERZ' : MXYST' . DE . TOVI' . LE : MOH'

Kz. Drie madeliefjes, naar het schijnt, over welke een banderol met onleesbaar opschrift, indien het een opschrift mag heeten. Het opschrift der voorzijde wordt verder aldus vervolgd:

DV : ROY : DE : ROMTYHS : HRE SIRE : 1489.

Beschreven, doch, wat het wapenschild betreft, onjuist, in VAN ORDEN'S *Handleiding voor Verzamelaars van Nederl. Historiepenningen*, Deel II, N°. 12. Berust in de aanzienlijke Verzameling van den Heer H. Salm te Amsterdam.

De tweede penning, onder Karel V geslagen, is, wat de ks. betreft, aan de boven beschrevene gelijk, op één punt na; in plaats van ANVRES, staat er namelijk thans, gelijk behoort, ANVERS.

Op de vz. vertoont zich Karel's borstbeeld, naar de rechterzijde gekeerd, zonder de Orde van het Gulden Vlies, en op jeugdigen leeftijd.

Het omschrift is:

DA · DE · QVE · DE · CAE · Q · CÆ · SVNT

D. i. *Date Deo quae Dei, Caesarique quae Caesaris sunt*, of: Geef Gode wat Gods, en den Keizer wat des Keizers is.

FILIPS IV,

TOT AAN DE PACIFICATIE VAN GEND.

(1555 OF, WAT DE MUNTEN BETREFT, 1557—1576.)

Hoewel Filips IV, door den afstand van zijnen vader op den 25 October 1555, reeds in dat jaar op zijnen naam had kunnen doen munten, liep het echter tot in Augustus 1557 aan, alvorens hij van dit zijn regt gebruik maakte en bevel tot het slaan van nieuwe munt gaf.

Zijne eerste munten dragen mede den titel van *Koning van Engeland* (REX ANG.), uit hoofde van zijn huwelijk met Maria, dochter van Hendrik VIII, doch bij het kinderloos overlijden van die Vorstin, op den 17 November 1558, verloor Filips zijne aanspraak op dezen titel.

De titel van Koning van Engeland kan dus alleen voorkomen op de munten; die de jaartallen 1557 en 1558 dragen, doch wij zullen op Pl. XXVII, N°. 12 uit de afbeelding van een Filips-daalder zien, dat er ook nog met 1559 voorkomen.

Filips volgde, vooral in den aanvang zijner regering, wel het muntstelsel van zijnen vader, doch geenszins de type van diens munten.

De *gouden Reaal*, door ons afgebeeld onder N°. 1 en 2, vertoont op de vz. 's Vorsten gekroond borstbeeld in het harnas, omgeven met de Orde van het Gulden Vlies, naar de regterzijde gekeerd.

Op de kz. ziet men 's Konings wapenschild, zaamgesteld uit de verschillende wapenschilden van Kastilië, Leon, Arragon, Grenada, Napels en Sicilië, Oostenrijk, Oud- en Nieuw-Bourgondië, enz., omgeven met de keten der Orde van het Gulden Vlies en gedekt door de Koninklijke kroon. Het omschrift is 's Konings spreuk (gevolgd door het muntteeken):

DOMINVS · MICHĪ · ADIVTOR ☩

ontleend aan de woorden van David, Psalm CXVII, vs. 6.

Het omschrift der vz. van N°. 1 is:

PHS · D · G · HISPANG Z REX · DVX · BRAB

Dat der N°. 2 luidt alleen:

PHS · D · G · HISP · Z · REX · DVX · BRAB ·

N°. 1 is dus vóór 1559; N°. 2 na dien tijd geslagen, doch vóór 1580, na welk jaar deze muntsoort niet meer vervaardigd werd.

Afgebeeld in Beeldenaars van de laatste helft der zestiende en de eerste helft der zeventiende eeuw.

G. weegt 5,1 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 als van R⁴:

Gelijk wij vroeger zeiden, verving de *Reaal* na 1520, onder Karel V, het *gouden* of *gulden Vlies* van diens vader, Filips den Schoonen, dat het eerst ten jare 1496 geslagen was. Dit gulden Vlies werd, volgens Groebe (bl. 85), ook wel *dubbele Philips-gulden* genoemd, doch oneigenlijk, daar het niet juist de dubbele waarde inhield.

Anders is het met den *Reaal* van Karels zoon, Filips, gesteld. Deze had juist de waarde van het gelijknamige stuk zijns vaders, doch deze waarde was steeds stijgende.

In 1499 gold het Vlies *f*2.10; later klom die waarde steeds, en was reeds in den jare 1522 *f*2.15½; in 1572 golden zij reeds *f*3; in 1575 *f*3.10; in 1579 *f*3.17; in 1581 *f*4.4; in 1590 *f*4.8½; in 1610 *f*4.18; in 1611 *f*5.1½ (in 1610 in Zuid-Nederland zelfs *f*5.3). Zie Groebe, bl. 86; later wordt geene nadere

verhooging opgegeven, en zal deze muntsoort niet meer in genoegzamen getale voorgekomen zijn, om derzelve prijs te behoeven op te geven.

De Reaal van Filips is geslagen op een gehalte van 23 kar. 9½ gr. en van 46 stukken in het mark, dus op een gewigt van 3 eng. 15 azen. In de Rekening Antwerpen van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559 wordt zij genoemd de „fynen „gouden reaal tot drie Karolus gulden of t zestich stuvers,“ doch volgens „de „toleranchie van den X Nov' l. l. toegelaeten tot LXVJ stuvers.“

Steeds was de waarde klimmende; in 1559 reeds tot f 3.10; in 1572 tot f 3.12 of 72 stuivers; in 1576 tot 74 stuivers (volgens Muntrekening TTT, loopende van 1 September 1575 tot 9 Junij 1576, dus niet juist opgegeven bij Groebe, bl. 89); in 1579 tot 90 stuivers; in 1581 tot f 5; in 1590 tot f 5.6; in 1609 tot f 5.18; in 1618 tot f 6.2; in 1621 (wanneer de laatste evaluatie voorkomt) tot f 6.4. Na dien tijd schijnt de munt uit den omloop geraakt te zijn. — Wat het aantal der tot aan de Pacificatie van Gend te Antwerpen geslagene stukken betreft, er werden vervaardigd

van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559,			
	Stilo Brabant, Rekening HHH,	zuiver 149,841 stuks.	
— 6 Maart 1559 tot 6 Julij 1561,	—— III,	— 90,769	—
en tweede bus:			
— 26 Julij 1561 tot 21 Jan. 1562,	—— III,	— 9,942	—
— 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562,	—— KKK,	— 29,353	—
— 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),			
	Stilo Brabant, —— LLL,	— 15,245	—
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567,	—— MMM,	— 4,578	—
— 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569,	—— NNN,	— 1,682	—
— 16 Junij 1569 en 6 Mei 1572,	—— OOO,	— 23,115	—
— 6 Mei 1572 tot 26 Aug. 1572,	—— PPP,	— 2,096	—
— 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573,	—— QQQ,	— 9,369	—
— 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574,	—— RRR,	— 177	—
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575,	—— SSS,	niet geslagen.	
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576,	—— TTT,	— 229	—

Dus te zamen 336,396 stuks.

De vermelding der na dezen tijd in de Hertogdommen Brabant en Limburg geslagene munten laten wij aan hem over, die onzen arbeid tot aan het jaar 1794 (na welken tijd er van die munten geene meer vervaardigd zijn) zal vervolgen.

Wat de te Maastricht vóór 1576 geslagene realen betreft, vinden wij vermeld in de Muntmeestersrekening van 10 Dec. 1558 tot 20 Junij 1561, Rekening R, een getal van 39,167 stuks.

Doch in volgende Rekeningen komt deze muntsoort, *waarvan wij nimmer een exemplaar met het muntteeken van Maastricht ontmoet hebben*, niet meer voor.

Onder N°. 3, 4 en 5 deelen wij afbeeldingen van den *halven Reaal* mede. Die onder N°. 3, ons nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen, alleen volgens de afbeelding in Beeldenaars.

N°. 4 is van grooteren omvang en ook van ouderen stempel, dan de N°. 5.

Allen hebben op de vz. 's Vorsten, thans ongekroond, borstbeeld; regts op de kz. zijn gekroond wapenschild, doch zonder de keten van het Gulden Vlies om hetzelfde.

N°. 3 is in omschriften gelijk aan den vroeger beschreven Reaal N°. 1.

N°. 4 heeft op de vz. het muntteeken van Antwerpen onder aan de munt, tegen het borstbeeld. Omschrift:

DOMINUS : MICHI : ADIVTOR.

De letters zijn niet alle op de zelfde grootte gesneden. Het omschrift der kz. luidt:

PHS · D : G · HISP Z REX · DVX · BRAB

N°. 5 heeft veel kleiner middellijn dan N°. 4, en het omschrift luidt thans op de vz.:

DOMINVS · MIHI · ADIVTOR.

Op de kz. staat:

PHS · D : G · HISP Z REX · DVX · BRA ·

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuwen.

Ons is later uit de vond te Alkmaar, Mei 1850, een exemplaar in handen gekomen, op hetwelk zich, achter 's Vorsten beeldtenis, op het veld der munt de letter B vertoont, terwijl onder de beeldtenis eene lelie (muntteeken van Rijssel?) gezien wordt. Dat exemplaar, welks kz. niet verschilt van de boven

beschrevene, is misschien tusschen 1576 en 1580 (het draagt toch geen wapenschild van Portugal) geslagen.

N°. 4 en 5, G. wegen ieder 3,5 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R².

Wat het aantal van te Antwerpen geslagene stukken betreft, wij vinden in de Muntmeestersrekeningen vermeld:

van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559, Rekening HHH,	14,248 stuks.	
— 6 Maart 1559 tot 6 Julij 1561,	90,769 —	} ——— III,
tweede bus		
— 26 Julij 1561 tot 1 Sept. 1562,	9,942 —	
— 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562,	10,943 —	——— KKK,
— 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),		
Stilo Brabant,	303,523 —	——— LLL,
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567,	479,318 —	——— MMM,
— 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569,	28,563 —	——— NNN,
— 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572,		——— OOO,
— 6 Mei 1572 tot 26 Augustus 1572,		——— PPP,
— 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573,	5,489 —	——— QQQ,

In het geheel 942,790 stuks.

In de volgende Rekeningen tot in Junij 1576 komen zij niet voor. Na dien tijd moeten er nog vele geslagen zijn.

Wat de Maastrichtsche Munt betreft, vinden wij vermeld, dat daarin aan *halve gouden realen* werden vervaardigd, tusschen

10 Decemb. 1558 en 20 Junij 1561, Rekening R, 13,727 stuks.

21 Junij 1561 en 25 Decemb. 1563, ——— S, geene.

26 Junij 1563 en 23 Maart 1564(5),

 Stijl van Brabant, ——— T, 9,784 —

15 Januarij 1566 en 26 April 1569, ——— U, 771 —

In het geheel 24,282 stuks.

Na dien tijd komen zij in de Maastrichtsche Rekeningen niet meer voor. Zij zijn ook zoo zeldzaam geworden, dat wij ze in niet één Kabinet aantreffen.

N°. 6 is de *Konings-gulden*, geslagen ter vervanging van den *Karolus-gulden*; doch op het zelfde gewigt en gehalte. Het schijnt, dat er van deze muntsoort zeer weinige stukken geslagen zijn geworden, en dat van die weinige exemplaren, door welke oorzaak dan ook, althans in Nederland en België, geene overig zijn gebleven; welke pogingen wij ook aangewend hebben om er een te bekomen, ten einde er onze afbeelding naar te nemen (wat wij steeds, zoo veel slechts eenigzins mogelijk, naar *oorspronkelijke* stukken trachtten te doen, met opoffering van oneindige moeite, tijd en kosten); bij dit stuk mogt het ons maar niet gelukken.

Onze afbeelding, die wij daarom *in omtrek* gelaten hebben, is naar die in de Beeldenaars genomen. Het eerst komt die voor in het *Thresoor* van 1580. Daar ze niet in den Beeldenaar van Plantijn des jaars 1575 gevonden wordt, en in eerstgemelde heet de *gouden Comincx gulden van den nieuwen slage, ten ghewichte van den Keizers (Carolus) gulden*, gissen wij, ook omdat de Muntmeestersrekeningen van Antwerpen tot en met 1576, die wij raadpleegden, van deze munt zwijgen, dat deze Konings-guldens, doch steeds in zeer geringen getale, na 1576; doch vóór 1580, geslagen zijn.

De trapsgewijze rijzing dezer muntsoort, van de oorspronkelijke uitgifte in 1520 tot 1610, van *f 1* tot *f 2*, of *het dubbele*, vermeldden wij reeds bij de beschrijving van den Carolus-gulden; zie boven bl. 243.

De voorzijde is gelijk aan die van den Reaal N°. 1 (zie bl. 267); het omschrift luidt:

PHS · D · G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BR

waar achter het muntteken van Antwerpen.

De kz. vertoont het wapenschild, doch, even als op den halven reaal, niet omgeven door de Vliesketen. Omschrift:

DOMINVS · MICHI · ADIVTOR

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars.

G. weegt even veel als de *gouden-* of *Carolus-gulden*, onder Karel's regering geslagen en boven vermeld.

Misschien heeft de volgende munt aanleiding gegeven, dat de Konings-gulden minder noodig werd bevonden, en wegens zijn gering aantal verloren is gegaan.

N°. 7 is de *St. Andries-gulden*, geslagen in opvolging van die, welke in de

vijftiende eeuw, en wel sedert 1466, geslagen waren geworden tot aan de regering van Filips den Schoonen.

De Hertog, wiens munten wij thans beschrijven, Filips IV, gelastte, bij Ordonnantie van 4 Junij 1567, te slaan „*eenen nieuwen gouden gulden*, „ die heeten zoude: *gouden gulden van Bourgondien*, van gelijke verbeelding als de oude. Deze moest zijn van 75 stukken in het mark, ieder dus van 2 eng. $4\frac{1}{4}$ azen, ter gehalte van 18 kar. 6 gr.; hij stelde voorts deszelfs waarde op f 1.14. Zie *Pl. Brab.* II, 469, aangehaald bij Groebe, bl. 80, die daarop nog laat volgen: „ In de eerstvolgende evaluatie, die van 1572, vindt men den zelve gulden gesteld tot $74\frac{5}{8}$ stukken in het mark, met bijvoeging van *onzen slage*, en „ een halve stuiver minder in prijs, dan de *oude*; sedert wordt dit verschil niet „ meer waargenomen, en de benaming van *oude* en *nieuwe* dikwijls te zamen „ gevoegd.

„ In het algemeen worden de *oude en nieuwe Andries guldens* bepaald tot 74 „ stukken in het mark, elk van 2 eng. 5 azen; ter gehalte, de *oude*, van 18 „ kar. 11 gr.; de *nieuwe* tot 18 kar. 4 gr. Er bestaan ook mindere deelen.

Dit laatste is alleen in zoo verre waar, dat er onder de regeringen van Karel den Stouten en Maria, misschien ook gedurende de minderjarigheid van Filips den Schoonen, doch geenszins onder Filips IV, *halve Andries-guldens* geslagen zijn; doch ook alleen *halve*; kleinere of mindere deelen — gelijk de Heer Groebe zegt — zijn er nimmer geslagen.

In de Muntrekening Antwerpen NNN, loopende van 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569, wordt het eerst gewaagd van de „ *goude Bourgoinsche guldens* gevalueert tot *negenentwintich* stucvers tstück, houdende 18 karaten, 7 (niet 6 als „ boven vermeld) greyn fyns goudts int alloy en van $74\frac{5}{8}$ in de snede.

In dien tijd waren geslagen	96,991 stuks.
van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, Rekening OOO,	30,414 —

Dus te zamen 127,405 stuks.

Na gemelden datum komen zij niet meer voor.

Te Maastricht is van deze muntsoort tusschen 15 Januarij 1566 en 26 April 1569, Rekening U, slechts een getal van 558 stuks geslagen.

Deze muntsoort dan, in 1567 geslagen en uitgegeven tot een prijs van *f* 1.14, gold in 1574 reeds *f* 1.16; in 1575 *f* 2; in 1579 *f* 2.8, *f* 2.9½, ja *f* 2.5; in 1581 *f* 2.9; in 1590 *f* 2.11; in 1607 *f* 2.14; eindelijk in 1611 *f* 2.18; dus toen, gelijk met meer andere, zoo als wij vroeger zagen, het geval was, het dubbel van den prijs tijdens de eerste uitgifte.

N°. 7 dan heeft op de vz. de afbeelding van den Heiligen Andries, met den nimbus om het hoofd, naar de linkerzijde der munt ziende; in de linkerhand houdt hij een boek, terwijl hij met de rechterhand zijn kruis omvat, dat uit twee laurierstokken bestaat. — Men weet, dat deze Heilige de Patroon is der Orde van het Gulden Vlies. — Ter linker- en rechterzijde is het jaartal 1568 verdeeld. Omschrift:

DOMINVS · MIHI · ADIVTOR

daarna ziet men het muntteken van Antwerpen.

Op de kz. vertoont zich 's Konings gekroond vijfveldig wapenschild, dat alleen op de kleinere munten voorkomt, omgeven door de keten der Orde van het Gulden Vlies. Omschrift:

PHS · D · G · HISP · Z · REX · DVX · BR ·

Afgebeeld, doch zonder jaartal, in den Beeldenaar van 1580 en van eenige latere jaren.

G. weegt 3,1 w.; een ander exemplaar woog 3,2 w.

Onder N°. 8 geven wij de afbeelding van den in 1559 gemunten dusgenaamden „gouden Crone van den nieuwen slaghe des Conincx.“ Zij behoorde eigenlijk vóór den Andries-gulden geplaatst te zijn.

Van deze stukken, die 22 karaat, 3¼ grein fijn gouds hielden, gingen er 71½ in de snede in 't Troysche mark. Zij komen het eerst voor in de Muntmeestersrekening Antwerpen

van 6 Maart 1559 tot 6 Julij 1561,	III,	geslagen ten getale van	11,918
— 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562,	KKK,	— — — —	12,057
— 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),			
	Stijl van Brabant,	LLL,	— — — — 8,170
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567,	MMM,	— — — —	1,475
— 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569,	NNN,	niet geslagen.	

— 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572,	OOO,	geslagen ten getale van	25,570
— 6 Mei 1572 tot 26 Aug. 1572,	PPP,	— — — —	1,973
— 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573,	QQQ,	— — — —	19,991
— 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574,	RRR,	— — — —	20,548
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575,	SSS,	— — — —	1,364
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576,	TTT,	— — — —	183

Dus te zamen 103,249

Wat de te Maastricht geslagene Kroonen betreft, vinden wij in de Rekening R, loopende van 10 December 1558 tot 20 Junij 1561 slechts vermeld een getal van 194. In latere Rekeningen komen zij niet meer voor.

Omtrent de aanmerkelijke rijzing, ook van deze muntsoort, hebben wij reeds vroeger onder Karel V melding gemaakt.

Zij werd geslagen ingevolge de vroegere Ordonnantie van Keizer Karel, en dus op het zelfde gehalte en gewigt als die van dezen Vorst (zie boven). Van eenen lateren slag, ingevolge Ordonnantie van 10 Februarij 1577, moesten er 80½ stukken in een mark gaan, ten prijze van *f* 2. Zie *Plac. Brab.* Deel II, bl. 502, aangehaald bij Groebe, bl. 91. Deze werden bepaald op een gewigt van 1 eng. 30½ azen, of van 81½ stukken in het mark, tot een gehalte van 19 kar. 10 gr., gelijk ook de halve [die ons echter nimmer onder de oogen zijn gekomen.] Zie Groebe, t. a. p.

De type heeft op de vz. veel van die van Karel, doch tusschen de beenen van het kruis ziet men thans beurtelings eenen leeuw en het vuurstaal, met het juweel en de vonken der Orde van het Gulden Vlies. Omschrift:

PHS · D : G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BRAB ·

Op de kz. bevinden zich twee kapitale P's ter zijde van het gekroonde wapenschild. Omschrift:

DOMINVS enz.

Afgebeeld in den Beeldenaar van 1559 en in eenige volgende.

G. weegt als die van Karel.

Thans gaan wij over tot de zilveren munten van Filips IV.

's Vorsten grootste munt heette *Philippus-daalder*, zilveren *Reaal* of *halve*

gouden Philippus-Reaal, om de overeenkomst van den prijs aldus geheeten (zie Groebe, bl. 124). Dezelve was, even als de Karolus-gulden, aangelegd op 10 penn. ($\frac{1}{8}$ zuiver zilver), en wordt geschat te wege 22 eng. 27 azen bij een gehalte van 9 penn. 23 gr. (zie *Plac. Vlaanderen*, Deel III, bl. 560), tevens met de $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{10}$ en $\frac{1}{20}$ deelen, terwijl er nog $\frac{1}{20}$ en $\frac{1}{40}$ bestaan van 4 penn. 22 gr.

Groebe verwijst hier naar *Plac. Vlaanderen*, Deel III, bl. 569. En dit in samenstemming met de Ordomantie van 2 Maart 1570 (*Geld. Plac.* Deel I. bl. 431; *Plac. Brab.* Deel III, bl. 532), waarbij geboden werd, dat de $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ deelen van half allooï zouden moeten zijn. De halve en mindere deelen werden eerst gelast bij bevel van den 24 Maart 1561 (Handschr. op papier, *laatste plac.* enz., bij Groebe voorhanden). Drie deelen daarvan werden ook *zeven stuiver*, *zeven groot* en *drie en een halve grootspenning* geheeten. Nader komen wij hierop terug.

Wij voegen hier bij, dat deze muntslag nader door den dusgenaamden Dukaton vervangen is, en dat de Filips-daalder met zijne onderdeelen ruim eene eeuw in ons vaderland in omloop is geweest.

Gaan wij thans, na deze algemeene mededeelingen, over om de verschillende door ons afgebeelde stukken nader te beschouwen.

N°. 9 was misschien eene proefmunt, hoewel de Heer Verachter ons meldt niets omtrent dezelve in de Archieven der Antwerpsche Munt gevonden te hebben, en Z. E. meent, dat men het stuk slechts als eene dusgenaamde *pièce de plaisir* te beschouwen hebbe. Maar wat waren de proefmunten, wier type verder niet gebezigd is, toch anders? Of zoude het, daar dit stuk, even min als het volgende, een jaartal draagt, tot *geschenk* hebben moeten dienen, en door den Vorst bij sommige gelegenheden als eereteken uitgereikt zijn geworden?

De vz. vertoont 's Konings beeldtenis met de kroon op het hoofd, en de Gulden-Vliesketen op het harnas, naar de rechterzijde gekeerd. Omschrift:

PHILIPPVS : D ; G · HISP · Z · REX : DVX : BRA

Op de kz. aanschouwt men het gekroonde, zeer zaamgestelde, wapenschild, hetwelk ons reeds vroeger op al de gouden munten, met uitzondering alleen van den Andries-gulden, voorgekomen is, omgeven met de keten der Orde van het Gulden Vlies. Omschrift;

DOMINVS . MIHI . ADIVTOR.

Wij vonden dit stuk nergens afgebeeld.

Z. weegt 61 w. 7 k.

N°. 10 is misschien de proef van den halven Filips-daalder; misschien ook alleen een vereeringspenning.

Vz. Filips, gekroond, te paard gezeten, met een ontbloot zwaard in de rechterhand, naar de linkerzijde rijdende. Omschrift:

PHS · D · G · HISP · Z · REX · DVX · BRAB ·

daarna ziet men het muntteken van Antwerpen.

Op de kz. vertoont zich het rondom de bovenzijde vooral zeer versierde wapenschild van Spanje. Het valt zeer moeilijk die versierselen juist te beschrijven. Onder aan het wapenschild ziet men zeer duidelijk de keten van het Gulden Vlies te voorschijn komen. Omschrift als voren

DOMINVS enz.

Wij vonden het stuk, dat ons uit het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage goedgunstig verstrekt is, nergens afgebeeld.

Z. weegt 24 w. 6 korrels.

N°. 11 schijnt eene proefmunt van het jaar 1557 te zijn.

Vz. De Vorst blootshoofds, naar de linkerzijde gekeerd, in het harnas, en met de Gulden Vliesorde. Omschrift:

PHILIPPVS · D · G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BRAB ·

Hierna volgen vier hoogst kleine en daardoor zeer onduidelijke cijferletters, waaruit wij het jaartal 1557 meenen te kunnen opmaken.

Op de kz. vertoont zich het keurig gegraveerde gekroonde wapenschild, rustende op twee gekruiste laurierstokken; onder aan het wapen alleen het juweel der Orde van het Gulden Vlies. Ter zijde ziet men de vuurstalen en vonken der Orde. In den rand staat:

☉ · DOMINVS · MICHI · ADIVTOR ·

Wij vonden nimmer dit stuk afgebeeld. Z. weegt 61 $\frac{1}{2}$ w.

N°. 12 en 13, de wezenlijk in omloop geweest zijnde munten, verschillen alleen in de omgekeerde plaatsing van het borstbeeld des Vorsten op de vz., dat weder blootshoofds en geharnast en met de Orde van het Gulden Vlies

versierd is; in het verschillende jaartal en in eene kleine afwijking in de afscheidingsteekens der woorden.

N°. 12, met het borstbeeld naar de linkerzijde, heeft tot omschrift:

PHILIPPVS · D · G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BRAB 1557

N°. 13, met het borstbeeld naar de rechterzijde, heeft:

. ANG Z REX · DVX · BRAB 1559

Op de kz. van beide ziet men het wapenschild, als vroeger met het afhanginge juweel, de vuurstalen en vonken ter zijde. Het omschrift binnen twee cirkels:

DOMINVS · MICHI · ADIVTOR ☉

Afgebeeld in de Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.

Z. wegen ieder bijna 33 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid dezer stukken in 1847 als van R^s.

N°. 14 is een *Filips-daalder* van Maastricht.

Vz. Het borstbeeld links. Omschrift:

PHS · D · G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BRAB ·

Onder het borstbeeld het jaartal: 1558.

Op de kz., na 's Vorsten spreuk, waarin op de andere exemplaren steeds MICHI voor MIHI, de vijfpuntige ster van Maastricht.

Afgebeeld in de Beeldenaars van het laatst der zestiende en zeventiende eeuw.

Z. weegt (het exemplaar van de Leidsche Hoogeschool, dat wij hiertoe bezigten, is wat afgesleten) 32 w. 5½ k. Ook voorhanden in de verzameling van den Heer Dumoulin te Maastricht (diens exemplaar weegt 33 w.).

N°. 15 en 16 verschillen alleen in de voorzijden.

N°. 15 heeft het borstbeeld naar de rechterzijde der munt. Omschrift:

PHS · D · G · HISP · Z · REX · DVX · BRAB

Onder het borstbeeld het jaartal aldus: 15 ☉ 62.

Afgebeeld in eenige Beeldenaars. Z. weegt 34 w.

N°. 16 heeft het borstbeeld naar de linkerzijde gekeerd. Omschrift:

PHILIPPVS · D · G · HISP Z REX · DVX · BRAB

Onder het borstbeeld het zeer ongelijk gegraveerde jaartal 1561, in het midden afgescheiden door het muntteken van Antwerpen.

van 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574,	Rekening RRR,	529,012 stuks.
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575,	—— SSS,	145,705 —
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576,	—— TTT	73,252 —

In het geheel 3,513,494 stuks.

Te Maastricht zijn in dezen tijd geslagen

van 22 Dec. 1552 tot 14 Oct. 1558,	Rekening Q,	389,250 stuks.
— 10 Dec. 1558 tot 20 Junij 1561,	—— R,	389,250 —
— 21 Junij 1561 tot 25 Dec. 1563,	—— S,	1,371 —
— 26 Dec. 1563 tot 23 Maart 1564,		
Stijl van Brabant,	—— T,	4,217 —

Verder werden er niet meer geslagen vóór

tusschen 13 Aug. 1572 en 18 Aug. 1574,	—— W,	65,358 —
—— 2 Sept. 1574 en 9 Junij 1575,	—— X,	2,421 —
—— 17 Sept. 1575 en 21 Mei 1579,	—— Y,	5,645 —

Te zamen 757,512 stuks.

De laatste Rekening overschrijdt, gelijk men ziet, de ons gestelde perken.

De Filips-daalder rees in ons tijdvak van 30 tot 36 stuivers. In de Rekening RRR komen er eenige voor tegen 35, andere tegen 36 stuivers.

N°. 18 is een *halve Filips-daalder*, geslagen, gelijk wij vroeger zagen, volgens bevelschrift van 24 Maart 1561.

De voor- en keerzijde dezer munt, die tusschen het jaartal 1562 het muntteeken van Antwerpen vertoont, verschilt van die des geheelen Filips-daalders van dit jaar, onder N°. 15 beschreven, alleen in de omgekeerde plaatsing van het borstbeeld. — Afgebeeld in eenige Beeldenaars. Z. weegt 16,1 w.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R⁴.

N°. 19 daarentegen, van het jaar 1566, heeft dit jaartal, met het daar tusschen geplaatste muntteeken van Antwerpen, boven het borstbeeld.

Het omschrift is thans op eene ongewone wijze geplaatst, beginnende namelijk van boven aan de rechterzijde of achter het borstbeeld. Overigens bevat het de gewone woorden, doch mede bij verkorting.

Afgebeeld in eenige Beeldenaars. Z. weegt bijna als de vorige:

N°. 20 is een exemplaar van Maastricht, met het jaartal 1564, dat door de ster, het muntteken dier stad, in twee gelijke deelen gedeeld is.

Z. weegt niet ten volle 17 w.

Verzameling Michiels van Verduynen te Maastricht.

Een met het jaartal 1572, in dezelfde verzameling, weegt slechts 12½ w.

De *halve Philippus* of *halve Philippus-penning* is naar advenant van den heelen en op het zelfde gehalte van 10 penn. of $\frac{933}{1000}$ geslagen. De eerste Muntrekening van Antwerpen, die deze soort vermeldt, is die van 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562 (KKK), waar wij echter niet lezen hoe veel stukken er uit een mark geslagen werden; dit vinden wij eerst in de volgende Rekening onder deze woorden: „van XIIIJ der selver penningen, een vierendeel ende tXXXIJ^e deel van eenen penningen in de snede in 't troyssche marck" (dus 14 $\frac{2}{3}$).

Geslagen zijn te Antwerpen

van 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562, Rekening KKK,	2,824 stuks,
— 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),	
Stijl van Brabant, ———	LLL, 350,544 —
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567, ———	MMM, 242,302 —
(in de Rekening NNN komen zij niet voor.)	
van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, ———	OOO, 171,461 —
— 6 Mei 1572 tot 26 August. 1572, ———	PPP, 79,394 —
— 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573, ———	QQQ, 73,695 —
— 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574, ———	RRR, 54,244 —
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575, ———	SSS, 15,035 —
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576, ———	TTT, 7,002 —

Te zamen 996,501 stuks.

Te Maastricht zijn van deze muntsoort geslagen

van 21 Junij 1561 tot 25 Dec. 1563, Rekening S,	2,519 stuks.
— 26 Dec. 1563 tot 23 Maart 1564,	
Stijl van Brabant, ———	T, 23,956 —
verder niet geslagen vóór	
van 18 Aug. 1572 tot 18 Aug. 1574, ———	W, 4,874 —

Te zamen 31,349 stuks.

Verder is er niet gemunt. Zij hadden moeten gelden 15 stuivers, doch werden reeds dadelijk bij de uitgifte op 17½ gezet, en klommen in 1575 zelfs tot 18 stuivers; later nog hooger, doch zulks ligt thans buiten ons bestek.

N°. 21, 22 en 23 zijn vijfde deelen van den Filips-daalder, vroeger vermeld op bl. 275, als eerst ten gevolge der Ordonnantie van 24 Maart 1561 geslagen.

N°. 21 heeft de verkorting BR, N°. 22 BRA; deze laatste verder het jaartal 1563, door het muntteken van Antwerpen in twee gelijke deelen gescheiden; de eerste vertoont alleen de cijfers 65 van het jaartal 1565. Deze twee cijfers hebben tusschen zich mede het handje van Antwerpen.

Omtrent de keerzijden valt niets aan te merken.

N°. 23, van Maastricht, heeft op de vz. in het omschrift alleen de verkorting DVX B; terwijl het jaartal 1567 door de vijfpuntige ster in twee gelijke deelen gescheiden wordt.

Op de kz. ziet men andermaal het Maastrichtsche muntteken, doch thans aan de bovenzijde der munt, ter regterzijde van de kroon.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars. Z. weegt 6 w. 3 k.

Ontleend aan de verzameling van den Baron Michiels van Verduynen te Maastricht.

Het *vijfde* deel van den *Philippus* komt het eerst voor in de Antwerpsche Muntrekening LLL. Aldaar lezen wij: „Silvere vijfde deelen van den Philippus silveren halven reael gevalueert op zesse stivers tstück houdende thien „penningen fyns silvers int alloy ende van XXXV een halve der selver penningen ende een achtste deel ende een zestiende deel een vierentzestichste deel „van een penningen in de snede int troyssche marck.“

Van deze muntsoort zijn te Antwerpen geslagen
van 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),

	Stijl van Brabant, Rekening LLL,	554,746 stuks.
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567,	——— MMM,	4,186,968 —
(In 1568 niet geslagen.)		
— 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572,	——— OOO,	909,216 —
— 6 Mei 1572 tot 26 August. 1572,	——— PPP,	465,238 —
— 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573,	——— QQQ,	965 —
— 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574,	——— RRR,	geene.

van 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575, Rekening SSS, geene.
 — 1 Septemb. 1575 tot 9 Julij 1576, ——— TTT, 18,553 stuks.

Te zamen 6,135,686 stuks.

Te Maastricht zijn geslagen

van 26 Dec. 1563 tot 23 Maart 1564(5),

Stijl van Brabant, Rekening T, . 17,720 stuks.

— 15 Jan. 1566(7) tot 26 April 1569, ——— V, . 162,128 —

Verder niet geslagen dan tusschen

17 September 1575 en 21 Mei 1579, ——— Y, . 19,435 —

Te zamen 192,288 stuks.

Deze muntsoort, hoewel schijnbaar geslagen om loop te hebben voor 6, werd dadelijk in 1562 voor 7 stuivers uitgegeven, en rees later nog meer in den omloop. Het gehalte bleef steeds op 10 penn.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R¹.

N°. 24, 25, 26 en 27 zijn *tiende* deelen van den Filips-daalder, vroeger vermeld. Hunne voorzijden verschillen weinig van die der heele, halve en vijfde Filips-daalders, maar de keerzijde van allen is in type geheel afwijkende.

N°. 24, van het jaar 1562, heeft op de kz. het gekroonde Bourgondische kruis, zaamgesteld uit de laurierstokken met het vuurstaal, waarvan afhangt het juweel en ter zijde waarvan de vonken gezien worden.

Het omschrift is als naar gewoonte: DOMINVS enz., doch achter hetzelfde ziet men thans het muntteken van Antwerpen.

Afgebeeld in verscheidene Beeldenaars. Z. weegt 3,1 w.

N°. 25, van het jaar 1571, heeft dat jaartal in twee gelijke deelen gedeeld door het muntteken van Antwerpen.

De omschriften van voor- en keerzijden verschillen bijna niet, doch het muntteken, dat zich bij het vorige nummer op de keerzijde vertoonde, is thans daar niet aanwezig.

Afgebeeld als voren. Z. weegt 3,3 w.

N°. 26 is eene dito munt, te Maastricht geslagen, mede in het jaar 1571. De ster verdeelt het jaartal in twee gelijke deelen.

Afgebeeld als voren. Z. weegt 3,15 w.

De Baron Michiels van Verduynen te Maastricht bezit er ook een van 1572.

N°. 27 wordt door ons beschouwd als mede voor een tiende rijksdaalder gangbaar geweest te zijn, hoewel de voorzijde duidelijk blijkt ontleend te wezen aan den *halven gouden reaal*. Zie boven N°. 5. Van daar op voor- en keerzijde de zelfde spreuk: DOMINVS enz., gelijk ook het muntteeken van Antwerpen.

Deze afslag is buitengemeen zeldzaam. Wij vonden ze nergens afgebeeld, en misschien is het ook slechts eene Muntmeestersaardigheid of vergissing.

Z. weegt als de vorige.

Aan *tiende* deelen van den *zilveren Philippus* zijn te Antwerpen gemunt van 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562, Rekening KKK, 5,194 stuks.

(Zij waren aangelegd op 3, doch golden thans 3¼ stuiver.)

van 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),

Stijl van Brabant, Rekening LLL, 123,380 —

— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567, ——— MMM, 86,839 —

verder niet gemunt voor

van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, ——— OOO, 3,201,230 —

Verder komen ze tot en met onze ——— TTT,

eindigende 9 Junij 1576 niet meer voor, zoodat in dit tijdvak gezamenlijk te Antwerpen geslagen zijn

3,416,643 stuks.

Te Maastricht zijn van deze muntsoort geslagen tusschen

21 Junij 1561 en 25 Dec. 1563, Rekening S, 3,321 stuks.

26 Dec. 1563 en 23 Maart 1564, ——— T, 666 —

Verder alleen weder van

10 Julij 1571 en 9 Junij 1572, ——— V, 516,160 —

Te zamen dus slechts 520,147 stuks.

De uitdrukking omtrent de vervaardiging dezer munt luidde: „houdende thien penningen een quaert een achtste deel ende een XXXIJ° deel van eenen penninck inde snede int troyssche marck.“

N°. 28 en 29 zijn afbeeldingen van den Kruisrijksdaalder, geslagen ingevolge

Ordonnantie van den 4 Junij 1567, zijnde daarbij genaamd de *Bourgondische* of zoogenaamde *Kruisdaalder*, op een gehalte van 10 penn. 16 gr. zilvers en een gewigt van 19 eng. 1 aas, koers zullende hebbende voor *f* 1.12. Zie *Pl. Vlaanderen*, Deel III, bl. 558, aangehaald bij Groebe, bl. 125, die zegt, dat in het *Manuaal* van 1595 deze Daalder gelijk is gesteld met den *Nederlandschen Reaal*, en verder: „dat ze meestal heeten te wegen 18 eng. 28 azen.

In 1567 dat was de prijs dezer stukken *f* 1,12; doch in 1577 reeds *f* 1.18; in 1579 *f* 2.1; in 1581 *f* 2.5; in 1611 *f* 2.7. In Noord-Nederland gold het stuk reeds in 1619 *f* 2.10, gelijk steeds later tot aan de Hermunting in 1846, toen er nog slechts zeer weinige stukken van dezen ouden slag meer voorhanden waren.

In de Rekening van Antwerpen NNN, loopende van 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569 lezen wij, dat van de „silveren Bourgoinsche daelders gevalueert tegen 27½ stuivers 't stuck,“ (doch, volgens de tolerantie, loop hebbende tegen 32 stuivers) „houdende 10 penn. 17 greyn“ (en dus niet 16, zoo als bij Groebe staat) „fyns zilvers int alloy ende van acht der selver penningen een vierendeel „een zesthienste deel een vierentzestichste deel ende twee hondert zessenvijftichste deel van eenen penninck ($8\frac{2}{5}\frac{1}{2}$) int troyssche marck, enz. enz.“

Gedurende dien tijd zijn geslagen	1,277,992 stuks.
en van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, Rekening OOO,	30,414 —
	<hr/>
Dus in het geheel	1,308,406 stuks.

Te Maastricht werden van

15 Januarij 1566 tot 26 April 1569, Rekening T, geslagen	217,950 stuks.
2 Augustus 1569 tot 18 April 1570, ——— V, ———	46,285 —
	<hr/>

Dus te zamen 263,235 stuks.

De Maastrichtsche Bourgondische Daalders zijn dan ook oneindig zeldzamer dan de Antwerpsche.

N°. 28 heeft op de vz. de twee gekruiste laurierstokken der Orde van het Gulden Vlies, door het vuurstaal verbonden, en als gedekt door de Koninklijke kroon; immers deze bevindt zich boven aan tusschen de beide openingen. Van onder ziet men het juweel der Orde en eenige vonken.

Op de afbeeldingen dezer munt, die wij in Beeldenaars aantreffen, vertoonde zich in den rand, boven de kroon, een klein roosje, doch op raad van den Heer Verachter hebben wij hetzelfde in het muntteken van Antwerpen laten veranderen, hoewel een oorspronkelijk stuk, aldus geteekend, ons tot dus verre niet onder de oogen is gekomen.

Ter zijde van de laurierstokken ziet men het verdeelde jaartal 1567. Omschrift:
PHS · D · G · HISP · Z · REX · DVX · BRAB · Z ·

Op de kz. vertoont zich het vijfveldig wapenschild (vier kwartieren en een opperschild), door de kroon gedekt en omgeven met de Orde van het Gulden Vlies. Omschrift:

DOMINVS · MIHI · ADIVTOR.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.
Z. weegt 29,2 w.

N°. 29 verschilt alleen van den vorigen daarin, dat zij het muntteken van Maastricht draagt en in het omschrift heeft het enkele DVX · BRA.

Afgebeeld als voren. Z. weegt 29½ w.

N°. 30 en 31 zijn halve Bourgondische of Kruisdaalders; de eerste heeft aan de vz. eenen binnenrand en het muntteken van Antwerpen; de tweede heeft geen binnenrand, en het muntteken van Maastricht.

De kz. van beide verschilt niet van die van den geheelen Rijksdaalder.

Afgebeeld als vroeger. Z. weegt 14,7 w.

De „ halve silveren Bourgoinsche daelders „ zijn in het zelfde jaar als de heele geslagen, en komen alzoo het eerst voor in de Antwerpsche Muntmeestersrekening NNN van 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569: „ gevalueert tot derthien stuyvers ende drye quart stuyvers [doch dadelijk reeds uitgegeven voor 16], houdende enz. — „ ende van zestien eenen halven, een achtendeel een tweenderstichste deel, hondert achtentwintichste deel van eenen penninck ($16\frac{25}{32}$) int „ marck. „

Toen waren er geslagen	339,997 stuks.
van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, Rekening OOO,	286,155 —

Dus te zamen 626,152 stuks.

SERRURE schatte de zeldzaamheid in 1847 op R⁴.

Te Maastricht werden vervaardigd
van 15 Januarij 1566 tot 26 April 1569, Rekening T, 27,233 stuks.
— 2 Augustus 1569 tot 18 April 1570, ——— U, 6,380 —

Te zamen 33,613 stuks.

N°. 32 en 33 zijn vierde deelen van den *Bourgondischen Daalder* of halven van 30 en 31.

Op de vz. van beide ziet men de zelfde type van de gekruiste laurierstokken, doch deze zijn thans als door eenen parelrand omgeven. Op dien parelrand ligt, bij N°. 32, het vrij groote muntteeken van Antwerpen. Dat van Maastricht, op N°. 33, wordt in den buitenrand gezien.

De omschriften van voor- en keerzijden zijn de zelfde als vroeger.

Afgebeeld als boven. Z. weegt 6,3 w.

Deze muntsoort, gelijktijdig met de heele en halve Bourgoensche Daalders geslagen, bevatte, op het zelfde gehalte, in het mark een getal van: „dryender-
„ tich penningen, een quaert een zestiendeel ende een vierentsestichste deel van
„ eenen penninek in den snede.” [dus 33 $\frac{3}{4}$]

Men sloeg er tusschen 6 Junij 1567 en 10 Mei 1569, Rek. NNN, 21,896 stuks.
en tusschen 16 Junij 1569 en 6 Mei 1572, — OOO, 27,063 —

Dus te zamen slechts 48,959 stuks.

De munt is dan ook, even als de volgende, te Maastricht geslagen; hoogst zeldzaam geworden. Aldaar werden namelijk slechts vervaardigd:

van 2 Augustus 1569 tot 18 April 1570, Rekening U, 975 stuks.

De zoo even door ons vermelde munten komen niet voor in het Kabinet van den Prins de Ligne (uitgegeven, zoo als vroeger vermeld is, in 1847).

Thans gaan wij over tot de kleine munt, of het dusgenaamde *payement*, onder Filips geslagen, en daaronder behooren, in de eerste plaats, de *vierstui-verspenningen*, onder N°. 34 en 35 afgebeeld.

Deze muntsoort is in 1557 geslagen op het zelfde gewigt en gehalte als de vroegere vierstuiverspenning van Karel V (door ons afgebeeld op Pl. XXV, N°. 12). Doch in de Rekening Antwerpen GGG, loopende tot 9 Julij 1558, worden slechts 3,940 vierstuiverspenningen verantwoord; in de Maastrichtsche

Rekening R, loopende tot 14 October 1558, niet meer dan 14,825, misschien nog wel grootendeels van Karel V.

Deze muntsoort is dus zoowel te Antwerpen als te Maastricht vervaardigd, en thans, naar het schijnt, in het oorspronkelijke niet meer voorhanden; althans, welke moeite wij ook aanwendden, om die op te sporen, het was vruchteloos.

N°. 34 heeft op de vz. de zinnebeelden der Orde van het Gulden Vlies, namelijk de gekruiste en door een vuurstaal verbondene laurierstokken onder eene Koninklijke kroon; van onder het juweel en het gulden vlies; ter zijde de vonken; alles gevat in eenen dubbelen cirkel. Omschrift, na een roosje:

: PHS · D · G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BRAB :

Op de kz. vertoont zich het groote gekroonde wapenschild van Spanje; ter wederzijde van hetzelfde de letters: P P

zijnde de eerste van 's Konings naam. Omschrift:

DOMINVS · MICHI · ADIVTOR

Afgebeeld in den Beeldenaar van 1559, bl. 10 (Amsterdam, bij JAN EWOUTZON), en verder in volgende Beeldenaars.

Z. B. De wigt zal zijn als van den vierstuiverspenning van Karel V.

N°. 35, eene keerzijde van den Maastrichtschen vierstuiverspenning, is door ons nergens, noch in het oorspronkelijke, noch in afbeelding, gevonden; doch wij lezen in de Muntmeestersrekening R, dat er van deze muntsoort vóór 14 October 1558 370 mark, 5 oncen of 14,825 stuks geslagen zijn geworden, waaronder toch wel eenige met den stempel van Filips IV. zullen geweest zijn. Zonderling inderdaad, dat er niet één stuk overgebleven schijnt te wezen. Waarschijnlijk zijn ze niet lang na hunne uitgifte (misschien reeds in of kort na 1561, toen de onderdeelen van den Filips-daalder vervaardigd werden) alle ingetrokken.

Het gehalte dezer stukken was ruim $\frac{504}{1000}$ (7 penn. 10 grein).

N°. 36 en 37 zijn de *Stuivers*, mede tusschen de jaren 1557 en 1559 geslagen, en het eerst in den boven aangehaalden Beeldenaar van 1559 afgebeeld; daar alleen voor Antwerpen; in volgende echter ook voor Maastricht. Nimmer kwamen ze ons, noch iemand onzer vrienden, in het oorspronkelijke voor, wel dito voor Gelderland, Holland, Vlaanderen en Doornik.

Zij hebben beide op de vz. een zoo versierd kruis, dat hij, die geen muntkenner is, hetzelfde moeilijk als zoodanig zoude herkennen. Tusschen de vier beenen des kruises ziet men even zoo vele leeuwen. Omschrift op N°. 36, na het muntteeken van Maastricht, en op de N°. 37 aldus:

PHS · D · G · HISP · ANG · Z · REX · DVX · BRAB ·

Op de kz. ziet men het gekroonde groote wapenschild als op den vierstui-verspenning, doch thans niet met de twee P's ter zijde. Omschrift:

DOMINVS · MICHI · ADIVTOR.

Afgebeeld in den Beeldenaar van 1559 enz. In dien, ook van Noord-Neder-land, van 1610, komt deze munt reeds ter waarde van 1 stuiver en 8 penn. voor, zijnde dus toen reeds 50 ten honderd in prijs verhoogd.

Z. B. Het gehalte was van 3 penn. · 17 grein ($\frac{368}{1000}$), en er werden 80 stuks uit een mark geslagen. Zij zien er dus zeer koperachtig uit.

Wat het aantal der geslagene Stuivers betreft, in de Rekening *Antwerpen* HHH, loopende van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559, vinden wij er 378,905 vermeld.

In Rekening III, loopende van 6 Maart 1559 tot 6 Julij 1561, 7,540

Dus te zamen slechts 386,445

In de Rekening *Maastricht* R, van 22 December 1552 tot 14 October 1558, vinden wij er vermeld (doch hoe vele daaronder droegen den stempel van Filips IV?) 27,560

van 10 December 1558 tot 20 Junij 1561, Rekening U, . . . 19,360

Dus te zamen slechts 46,920

N°. 38 en 39 zijn de *halve Stuivers* van den zelfden slag of de zelfde uitgifte als de Stuivers, waarvan zij op de vz. alleen daarin verschillen, dat zij beurte- lings een' leeuw en de letter P tusschen de beenen van het een weinig anders versierde kruis vertoonen, en dat op de kz. het wapenschild zich thans in ron- den vorm vertoont, zoodat het binnen eenen cirkel vervat is.

De omschriften zijn de zelfde.

Vóór 24 October 1558 waren er te Maastricht (zie de Rekening boven aan- gehaald) van deze muntsoort, die een gehalte van 3 penningen en een halve

grein allooï ($\frac{262}{1888}$), en waarvan er 134 in een mark gingen (doch misschien behooren deze grootendeels tot het tijdvak van Karel V), niet minder dan 74,135 stuks geslagen, en niet één komt er meer voor.

In den Beeldenaar van 1610 wordt de waarde op een *blank* en dus reeds op $\frac{1}{4}$ stuiver vermeld; eene rijzing van 50%.

Voor *Holland* en *Vlaanderen* worden deze stukken nog wel eens aangetroffen; voor Brabant zagen wij ze in niet ééne verzameling, en, wat het zonderlingste is, zij komen niet voor in de Muntrekeningen van Antwerpen tusschen 9 Julij 1558 en 9 Junij 1576; dus zijn ze reeds vóór Julij 1558 en daarna niet meer geslagen; doch in de Rekening Antwerpen van 9 Julij 1555 tot 9 Julij 1558 worden geene *halve stuivers* vermeld.

N°. 40. Het bij sommigen dusgenaamde *silveren oord*, of in de Muntrekeningen *negenmanneke*, dat ons alleen voorgekomen is als in de Antwerpsche Munt geslagen; heeft op de vz. een tamelijk eenvoudig kruis, immers wanneer men het met die op de vorige munten vergelijkt, dat in vier punten als van leliën eindigt, en tusschen de beenen des kruises vier cirkeltjes vertoont; alles gevat binnen een cirkel. (Zie verder over de *negenmannekes* bl. 292 volg.) Omschrift in den rand, na het muntteken van Antwerpen, even als vroeger.

De kz. is gelijk aan die der vorige munt.

Z. B. weegt waarschijnlijk als eene dergelijke munt van Karel V.

Is ons nog nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen.

N°. 41 is het $\frac{1}{8}$ deel van den Filips-daalder, waaromtrent de Muntrekeningen ons leeren, dat er tweederlei muntslag bestaan heeft. Niet alleen wat het uiterlijke, maar ook wat het innerlijke betreft, was zulks het geval. Er bestonden namelijk $\frac{1}{8}$ deelen op een gehalte van 9 penn. 23 gr. (in de Rekeningen 10 gr.) geslagen na den 24 Maart 1561 (wij gissen, dat het stuk door ons op Pl. XXXI onder N°. 4 afgebeeld een zoodanig geweest zal zijn, want de kleur van de zelfde soort van munt, die voor *Holland* nog gevonden wordt, schijnt een dusdanig gehalte aan te wijzen), en $\frac{1}{8}$ deelen, geslagen volgens de Ordonnantie van 2 Maart 1570 (*Plac. Brab.* Deel III, bl. 532, aangehaald bij Groebe, bl. 124) op een gehalte van 4 penn. 22 gr., bijna $\frac{1}{8}$, (in de Rekeningen 5 gr.).

Ons tegenwoordig muntstuk, dat alleen van N°. 42 in muntteeken en jaartal verschilt, heeft op de vz. 's Vorsten vijfveldig gekroond wapenschild, omgeven door de Orde van het Gulden Vlies. Omschrift:

PHS · D · G · HISP · Z · REX · DVX · BRA ·

Op de kz. ziet men een zeer versierd, aan de uiteinden fraai gebloemd, kruis; in deszelfs midden vertoont zich een roosvormig sieraad. Boven het kruis van N°. 41 het jaartal 1576, door het muntteeken van Maastricht in twee deelen gesplitst; boven N°. 42 het jaartal 1571 (het eerste jaar, waarin deze munt geslagen schijnt te zijn), door het Antwerpsche muntteeken van een gescheiden. Omschrift van beide:

DOMINVS · MIHI · ADIVTOR.

De *twintigste* deelen van den Philippus komen het eerst voor in de Antwerpsche Rekening MMM, loopende van 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567. Wij lezen daar: „Dese voergenoempde meester particulier heeft noch binnen den „voirschreve tyt doen wercken ende munten in silvere twintichste deelen van „den silveren halven reael, gevalueert op drye grooten vlaems tstück houdende „thien penningen fyns silvers int alloy ende van hondert tweenvertich pennin- „gen een achtste een zesthienste deel ende een vierentzestichste deel van eenen „penningen [$142\frac{1}{4}$] in der snede int troyssche marck de quantiteit van veeren- „vyftich marck vier onchen, waervan bevonden zyn achtervolgende des waer- „deyns boeck aen sissalien twee marck ende thien penningen om de busse te „maken [sic].“ Verder is er stellig verwarring, maar zoo veel blijkt, dat het geheele getal der vervaardigde stukken niet veel meer dan 7,500 zal bedragen hebben.

Zij waren geslagen voor „drye grooten vlaems tstück,“ doch getolereerd op $3\frac{1}{2}$ groot Vlaamsch.

In de Rekening Antwerpen OOO, loopende van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, lezen wij van: een *twintigste* deelen van den Philippus, die slechts 5 penn. zilver hielden en waarvan er $71\frac{2}{3}$ op een mark gingen.

Men sloeg daarvan in dien tijd	251,263 stuks.
en van 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574, Rekening RRR,	60,852 —
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575, ——— SSS,	12,598 —
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576, ——— TTT,	83,854 —

Te zamen 408,567 stuks.

De Maastrichtsche vinden wij het eerst geslagen tusschen 10 Julij 1571 en 9 Junij 1572, koers hebbende voor een en een halven stuiver, of drie grooten Vlaamsch, op een gehalte van 5 penn. en van $71\frac{1}{4}$ in het mark. Men sloeg er toen 41,643 stuks. Zie Rekening V, waar ook staat, dat men ze *daelers stooters* heette. De Rekening W vermeldt, dat de Muntmeester Christoffel Buedel, die den vroegeren Reinier Borreman verving, van 13 Augustus 1572 tot 18 Augustus 1574 onder anderen liet slaan 89,351 stuks stooters of $\frac{1}{16}$ *Philippus-daelders*. De Heer Perreau beschrijft (*Revue*, T. II, p. 375) deze stooters, als zullende geweest zijn van den stempel van onze N°. 44. Heeft hier geene vergissing plaats?

Afgebeeld in de Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.

Z. B. weegt 3,2 w.

N°. 43 is het $\frac{1}{5}$ deel, de helft van N°. 42 en 43, en, volgens het medege-deelde bij Groebe, bl. 124 in de noot, eerst ingevolge de Ordonnantie van 2 Maart 1570 geslagen. Dus op een gehalte van 4 penningen 22 gr., even als de $\frac{1}{5}$ deelen van den lateren slag. In de Muntmeestersrekening Antwerpen 000, van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572, komt voor, dat er slechts 6,989 exemplaren van deze muntsoort geslagen zijn, doch op een gehalte van 5 penn. Wij lezen: „ aen viertichste deelen van den Philippus-daler gevalueert op onder-
„ halven (*sic*) grooten vlaems [doch uitgegeven voor $\frac{1}{2}$ vlaems ses myten], hou-
„ dende vyf penningen fyns silvers int alloy, ende van een hondert dryenvier-
„ tich een zessendertichste deel een twee hondert sestende deel van eenen pen-
„ ninck in de troyssche marck in de snede, die quantiteyt van vyftich marck
„ seven oncen.”

De type is juist de zelfde als van de *twintigste* deelen.

Van Maastricht komen er geene voor. Trouwens de Muntregisters bewijzen ook, dat er daar geene geslagen zijn.

Afgebeeld (doch veel te groot) in de Beeldenaars van het einde der zestiende en het begin der zeventiende eeuw. — Z. B. weegt 1,6 w.

Deze munt komt uiterst zeldzaam voor.

N°. 44. Een *twintigste* gedeelte van den Filips-daalder; daarover handelen wij reeds vroeger onder N°. 41 en 42.

Op de vz. ziet men boven aan het kruis, nevens elkander, de twee vuurstalen met het juweel der Orde van het Gulden Vlies. Van onder de twee cijfers XX, aanduidende de waarde van een twintigste Filips-daalder.

De omschriften, die de zelfde zijn, duiden den muntslag van na 1561 aan. Deze munt wordt in het oorspronkelijke gevonden voor Vlaanderen en Holland, en misschien ook voor andere Provinciën; voor Braband hebben wij ze nog nimmer ontmoet.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars, en daaruit door ons overgenomen; maar het stukje met dito oorspronkelijke exemplaren voor *Holland* vergelijkende, moet men den buitenrand op onze afbeelding verdenken als te veel aangebragt.

N°. 45, naar het schijnt, een *stuiver*; is hoogstwaarschijnlijk, daar wij later bespeurden dat onze Muntrekeningen er van zwijgen, eerst na 1576 geslagen, doch, aangezien deze munt geen jaartal vertoont, hebben wij gemeend die volledigheidshalve te moeten opnemen. Het is een zeldzaam voorkomend stuk.

Vz. Een eenvoudig gevoet kruis, op welks middendeel een cirkel rust, waarin de Brabandsche leeuw in een versiersel, uit vier halve cirkelbogen bestaande. Aan de vier uiteinden van ieder been des kruises vertoonen zich even zoo vele vuurstalen, met juweel en vonken. Ter zijde van het bovenste vuurstaal het omschrift:

PHS · D · G · HISP · REX · DVX · BR

Op de kz. bevindt zich het vijfveldig wapenschild (doch het opperschild is thans dat van Braband), door eene kroon gedekt en besloten binnen een versiersel, dat uit acht zichtbare bogen bestaat. Omschrift:

DOMINVS enz.

Wij vonden deze munt tot dus verre nergens afgebeeld. Aan den Heer Verachter, den beschrijver van de in Antwerpen geslagene munten, was dezelve nimmer voorgekomen.

Zij berust in de verzameling van den Heer Meijer te 's Gravenhage en ook in de onze.

K. B. weegt 3 w.

N°. 46 is een *negenmanneke*, aldus genaamd omdat het negen mijten gold, waarvan er 48 op een Hollandschen stuiver gingen. Zij zijn het eerst geslagen.

ingevolge Ordonnantie van 1557. Wij lezen daaromtrent in de Rekening, loopende van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559: „negemannekens, loop hebbende „voer zes myten vlaems, houdende eenen penninge zeventhien greyn (~~143~~) fyns „silvers int alloy ende van zessentwintich schellingen vier pennningen (316) in „de snede int troyssche marck.“

Op de vz. ziet men de twee gekruiste laurierstokken der Gulden Vlies-Orde, door het vuurijzer verbonden; eene vonk of kleine vlam vertoont zich tusschen ieder der aldus gelatene openingen. Omschrift op het oudste door ons op Pl. XXXVI, N°. I, afgebeelde exemplaar:

PHS : D : G · HISP · ANG · REX · D · BR

en op ons tegenwoordig exemplaar, N°. 46, *zonder* vermelding van den titel van Koning van Engeland; dat dus *na* 1559 geslagen is.

Op de kz. vertoont zich het vijfveldig wapenschild gekroond, en het omschrift luidt:

DVS · (voor DOMINVS) MIHI · ADIVTOR

Afgebeeld in de Beeldenaars der zestiende en zeventiende eeuw.

K. B. weegt 0,8 w.

Dat deze muntsoort zoo schaarsch is, wordt daaraan toegeschreven, dat zij vroeger de gewone gift aan eenen bedelaar was, en dat die soort van menschen, een grooter stuk gelds wenshende te ontvangen, deze stukken zoo veel mogelijk vernietigd heeft. *Relata referimus*. Wij vinden de zaak bij Mertens en Torfs, *Geschiedenis van Antwerpen*, Deel III (Antwerpen 1847, 8°), bl. 325.

Van dezelve zijn te Antwerpen geslagen geworden:

van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559,	Rekening HHH,	56,011 stuks.
— 6 Maart 1559 tot 6 Julij 1561,	— III,	48,664 —
— 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562,	— KKK,	34,444 —
— 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),		
	Stijl van Brabant,	— LLL,
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567,	— MMM,	338,752 —
— 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569,	— NNN,	53,957 —
— 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572,	— OOO,	55,853 —

Verder tot het einde van ons tijdvak niet geslagen, dus te zamen 635,160 stuks.

Te Maastricht zijn, volgens de Muntrekeningen, geene *negenmamekens* vervaardigd.

N°. 47 en 48 zijn de oudste koperen munten, die onder de regering van Filips geslagen zijn. Zij komen voor in den Beeldenaar van 1559, onder den naam van "*nieuwe swarte myten, gangbaar voor twee myten Vlaensch ofte drie myten Brabants, als die myten by den Keyser ghemunt.*"

Op de vz. van N°. 47 vertoont zich, even als op die van N° 48, 's Konings gekroond borstbeeld naar de regterzijde, maar N°. 47 heeft tot omschrift:

PHS : D · G : HISP · ANG · Z · REX · D · B

(op een aan twee zijden met eene *voorzijde* bestempeld, waarschijnlijk proef-exemplaar, in de verzameling van den Heer Meijer te 's Gravenhage, heeft die *andere* voorzijde het opschrift op eene andere wijze gerangschikt, en wel zóó, dat de laatste letter *onder* het borstbeeld valt.)

Op N°. 48 is het woord ANG. weggelaten; deze is dus na 1559 geslagen.

De kz. van beide bevat vier naar elkander gekeerde vuurstalen, met het juweel der Orde van het Gulden Vlies in derzelve midden. Verder vertoonen zich tusschen de vuurstalen even zoo vele vonken. Alles is gevat in een sierlijken laurierkrans met knoppen. Er is geen omschrift op te vinden.

Zeer onjuist afgebeeld in de Beeldenaars.

K. weegt bijna 2 wigtjes.

De Heer Verachter meldt ons, dat op deze muntsoort, aan de regterzijde van het bovenste vuurstaal, zich op de Antwerpsche eene hand en op de Maastrichtsche eene ster moet bevinden; doch noch op ons exemplaar, noch op dat van den Heer Meijer konden wij iets dusdanigs ontdekken. Er was volstrekt geen muntteeken op te bespeuren.

N°. 49 en 50 zijn waarschijnlijk muntstukken van de zelfde waarde als de beide vorige, doch van lateren slag.

Op de vz. van beide ziet men weder 's Konings gekroond borstbeeld naar de regterzijde, en onder hetzelfde, op N°. 49, het Antwerpsche, op N°. 50 het Maastrichtsche muntteeken.

Thans is het omschrift:

PHS · D : G · HISP · (op de Maastrichtsche HISP · Z ·) REX · D · BR ·

Op de kz. ziet men het gekroonde vijfveldige wapenschild, omgeven door de spreuk:

DOMINVS enz.

In de Rekening Antwerpen HHH, loopende van 9 Julij 1558 tot 2 Maart 1559 lezen wij, dat geslagen zijn: „aen zwaerte cortten loop hebbende voer „twee myten vlaems oft drie myten brabantse van hondert achtentwintich der „selver penningen in de snede in den troyssche marck de quantiteyt van drie „duysent zeven hondert enz. enz.”

van 6 Maart 1559 tot 6 Julij 1561,	Rekening III,	481,536	—
	en nog	84,480	—
— 3 Febr. 1561(2) tot 1 Sept. 1562,	KKK,	55,168	—
— 2 Aug. 1562 tot 30 Maart 1564(5),	LLL,	285,568	—
— 30 April 1564(5) tot 4 Junij 1567,	MMM,	104,064	—
— 6 Junij 1567 tot 10 Mei 1569,	NNN,	niet geslagen.	
— 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572,	OOO,	609,408	—
— 6 Mei 1572 tot 26 August. 1572,	PPP,	70,144	—
— 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573,	QQQ,	522,240	—
— 18 Sept. 1573 tot 8 Novemb. 1574,	RRR,	297,320	—
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575,	SSS,	171,584	—
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576,	TTT,	624	—

Te zamen dus 3,141,528 stuks.

Te Maastricht zijn van deze muntsoort geslagen			
tusschen 10 Dec. 1558 en 20 Junij 1561,	Rekening R,	1,312,986	stuks.
— 21 Junij 1561 en 25 Dec. 1563,	S,	2,526,400	—
— 26 Dec. 1563 en 23 Maart 1564(5),	T,	420,832	—
Verder weder			
— 10 Julij 1571 en 9 Junij 1572,	V,	296,320	—
— 13 Aug. 1572 en 18 Aug. 1574,	W,	387,952	—
— 2 Sept. 1574 en 9 Junij 1575,	X,	11,648	—
— 17 Sept. 1575 en 21 Mei 1579,	Y,	285,104	—

Te zamen dus 5,241,242 stuks.

Makende met de te Antwerpen vervaardigde een geheel van 8,382,770, hetgeen op eene bevolking van waarschijnlijk bijna een millioen zielen, waarop wij meenen het Brabant en Limburg van die dagen te mogen schatten, niet te hoog kan genoemd worden; want die vervaardiging van ruim acht millioenen stukken loopt over een tijdvak van *twintig* jaren, waarin vele dier stukken of buiten 's lands of verloren zullen geraakt zijn, zoodat er misschien geene zeven millioenen stuks op het einde van dat twintigjarige tijdvak in Brabant en Limburg meer in omloop waren.

Er schijnt dan ook sedert 1569 behoefte aan meer klein geld ontstaan te zijn. Van daar de aanmunting der zoo dadelijk door ons te vermelden "*dobbele cortten*." De naamsoorsprong is ons niet gebleken. Kiliaen noch zijn laatste uitgever, Van Hasselt, helderen het woord op.

Afgebeeld in eenige Beeldenaars.

K. wegen ieder 2 wigtjes.

N°. 51 en 52 eindelijk zijn, terwijl de vorige munt *inckel cort* of *corte* genoemd werd, *dobbel corten*. Zij komen het eerst voor in de Rekening *Antwerpen* OOO, loopende van 16 Junij 1569 tot 6 Mei 1572. Aldaar lezen wij: "*aen swartte cortten loop hebbende voer vier myten vlaems ende van vieren-tsestich der selver penningen in de snede.*"

Alzoo werden er geslagen	18,592 stuks.
van 1 Sept. 1572 tot 1 Sept. 1573, Rekening QQQ,	298,764 —
— 18 Sept. 1573 tot 8 Nov. 1574, ——— RRR,	612,264 —
— 8 Nov. 1574 tot 31 Aug. 1575, ——— SSS,	664,948 —
— 1 Sept. 1575 tot 9 Junij 1576, ——— TTT,	2,496 —

Te zamen dus 1,597,064 stuks.

De Koning vertoont zich op deze muntsoort blootshoofds, doch ook naar de regterzijde gekeerd. De muntteekens zijn wederom onder het borstbeeld geplaatst. Het omschrift der vz. is:

PHS : D : G · HISP Z (op den Maastrichtschen HISP · Z ·) REX · D · BRA ·

Op de kz. rust het gekroonde vijfveldig wapenschild op een eenvoudig gevoet kruis, waarvan het vierde been door de kroon bedekt wordt. Omschrift;

DOMINVS enz.

Afgebeeld in onderscheidene Beeldenaars.

K. weegt bijna 4 wigtjes.

Te Maastricht heeft men aan <i>dobbele corten</i> geslagen,			
van 10 Julij 1571 tot 9 Junij 1572,	Rekening	V,	196,352 stuks.
— 13 Aug. 1572 tot 18 Aug. 1574,	————	W,	158,392 —
— 2 Septemb. 1574 tot 9 Junij 1575,	————	X,	15,584 —
— 17 Septemb. 1575 tot 21 Mei 1579,	————	Y,	188,256 —

Te zamen dus 558,584 stuks.

Terwijl er in dit werk zoo dikwerf van *mijten* is gesproken, meenen wij hier te moeten vermelden, dat Kiliaen het woord verklaart door: *minutia, minutum, minuta*, beteekenende eene *kleinigheid*. Wijlen onze kundige vriend S. H. van der Noordaa te Dordrecht, tot groot verlies der Numismatische wetenschap op den 3 Januarij 1851 te dier stede overleden, een man, die in de uitgaaf van onzen tegenwoordigen, veeljarigen arbeid zoo veel belang stelde, doch dien, helaas! niet mogt beleven, vergeleek met dit woord dat van *kaasmijt*, hetgeen men bezigt om iets zeer gerings aan te duiden.

De stempelsnijders der Brabandsche en Limburgsche, hier boven beschrevene, munten, hebben wij, voor zoo verre wij ze konden opsporen, alle vermeld, met uitzondering alleen van Meester Ghysbrecht, in 1380 graveur van Wenceslaus en Johanna; zie *Revue Belge*, T. I. page 58. Hunne levensbijzonderheden zijn ons onbekend.

Wie zich een algemeen denkbeeld van den toestand des muntwezens in Brabant en Limburg, gedurende het door ons behandelde tijdvak, wil vormen, leze het zeer belangrijke stuk van den Heer C. Piot, getiteld: *Ancienne Administration Monétaire de la Belgique*, voorkomende in het I^e Deel der *Revue de la Numismatique Belge*, page 26—40.

Over de æsthetische waarde der munten kan men bij de beschouwing der doorgaans bijzonder nauwkeurig vervaardigde Platen zelf oordeelen.

BIJLAGEN.

LEUVEN A.

Compte Thierry de Staure, maistre particulier des monnoyes dor et d'argent de monseigneur le duc de Bourgoingne et de Brabant, que il a fait ouvrer et forgier en sa ville de Louvain, par l'accord et advis des trois Estas de son dit pays de Brabant, depuis le xx^e jour de mars m iiij^e xxx incluz jusques au xx^e jour de mars m iiij^e xxxj ensuiuant excluz, par vertu des lettres de commission de mon dit seigneur cy apres transcriptes, dont la boiste fu faite en la dite ville de Louvain le mercredi xxvi^e jour du dit mois de mars m iiij^e xxxj avant pasques, en la presence d'aucuns des nobles et des loys des bonnes villes du dit pays et autres assavoir maistre Jehan Bont, docteur en loys et en decret, chancelier de mon dit seigneur ou dit pays de Brabant, messire Jehan de Horne, seigneur de Baussignies, de Heeze et de Leende, senechal du dit Brabant, le seigneur de Rochelair, messire Henry de Diest, seigneur de la Rivière, Jehan, seigneur de Boutershem, le seigneur de Heverle, sire Jehan le Hertoge, Guillaume de Montenack et Henry Magnus, conseillers de mon dit seigneur, maistre Berthelemi a la truye, maistre des comptes a Brouxelles, aucuns de la loy du dit Louvain et les deputez des villes de Brouxelles, d'Anvers et du Bois le duc, lequel compte se fait en nouvelle monnoye de flandres, Cest assavoir le Pièter d'or forgié au dit Louvain pour iiij sous gros, le Clinequart illec forgié a iij^e j^{dr} ob. gros, le denier d'argent nommé Cromstert pour ij gros, et le Pièter d'argent pour j^{dr} ob. gros.

RECEPTE

Premiers, de l'ouvraige d'or ouvré en la dite monnoye depuis le xxe jour de mars mil iiij^e xxx incluz jusques au xxxe jour d'avril mil iiij^e xxxj aussi incluz, pour

L'ouvrage de xxij^m c xxij Pieters dor, dont il est mis en boiste xliij Pieters et cent xxij Pieters dont il est a faire boiste, de quoy le dit maistre doit le seignourage, a lxxvij^{drs} en taille ou marc de Troyes, dont on met en boiste de v^e Pieters j Pieter, valent à xxj carat daloy, iij^e xxv marcs ij onces x esterlins demi deuvre, qui font ij^e iiij^{xx} iiij marcs v onces iiij esterlins j quart dor fin, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc dor fin j escu demi appellé Clincquart seulement, comme il appert par ses lettres patentes sur ce faites et données en sa ville de Brouxelles le ve jour de mars m iiij^e xxx, cy rendues a court, monte le prouffit de mon dit seigneur iiij^e xxvij escus qui valent lxxvj^l xiiij^s iiij^{drs} ob. gros. Et fu la dicte boiste trouvée droicte de poix et daloy.

De l'ouvrage du denier dor, appellé Escu de Brabant, ouvré en la dicte monnoye, depuis le dit xxe jour de mars m iiij^e xxx jusques au xvij^e jour de juillet mil iiij^e xxj l'un et l'autre incluz, pour cxlvj^m ij^e xj des dits escus dont il est mis en boiste ij^e iiij^{xx} xij escus, et ij^e xj des dits escus dont il est a faire boiste, de quoy le dit maistre dit le seignourage à lxxvij deniers de taille ou marc de Troyes, dont on met en boiste de v^e escus j escu, valent à xvj caras daloy ij^m c lj marcs v onces j esterlin deuvre, qui font xiiij^e xxxiiij marcs ij onces vij esterlins demi dor fin, dont monseigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dor fin j et demi des dits escus seulement, comme il appert par ses lettres patentes sur ce faites et données v de mars iiij^e xxx, rendues sur la recepte des Pieters cy devant, monte le prouffit de mon dit seigneur ij^m c lj escus xxiiij gros vj mites, qui valent à ij^s j^{dr} ob. gros piece ij^e xxxvj^l ij^s x^{drs} ob. pat. gros.

Et fu la boiste trouvée droicte de poix et daloy.

De autre ouvrage du dit denier dor, appellé Escu de Brabant, ouvré en la dite monnoye, depuis le xxe jour de juillet m iiij^e xxxj jusques au xxxe jour doctobre ensuivant au dit an, lun et lautre incluz, pour clij^m iiij^{xx} v des dits escus, dont il est mis en boiste ij^e iiij des dits escus et iiij^{xx} v^{drs} dont il est a faire boiste, de quoy le dit maistre doit le seignourage, a xvj caras daloy, et de lxxvij^{drs} en taille, ou marc de Troyes, dont on met en boiste de v^e escus j escu, valent ij^m ij^e xxvj marcs iiij onces viij esterlins deuvre, qui font xiiij^e iiij^{xx} xj marcs vi esterlins dor fin, dont monseigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dor fin j escu seulement, comme il appert par ses lettres patentes sur ce faites et données à Brouxelles le xxe jour de juillet mil iiij^e xxx cy rendues a court, monte le prouffit de mon dit seigneur xiiij^e iiij^{xx} xj escus j gros vj mites, qui valent au pris dessusdit ij^e xxxij^l xix^s vj^{drs} gros.

Et fu la boiste trouvée droicte de poix et daloy.

De autre ouvrage du dit denier dor, appellé Escu de Brabant, ouvré en la dite monnoye, depuis le ve jour de novembre m iiij^e xxxj jusques au mercredi xixe jour de mars au dit an, lun et lautre incluz, pour iiij^{xx} vij^m v^e viii escus, dont il est mis en boiste

xlxxvij escus, et viijd^r dont il est a faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage à xvj caras daloy, et de lxviij deniers en taille ou marc de Troyes, dont on met en boiste de v^e escus j escu, valent xiiij^e j marc iiij onces xiiij esterlins deuvre, qui font viij^e lxvij marcs v onces xvj esterlins dor fin, dont monseigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dor fin un demi des dits deniers seulement, comme il appert par ses lettres patentes sur ce faites et données le derrain jour doctobre iiij^e xxxj cy rendues a court, monte le prouffit de mon dit seigneur iiij^e xxxij escus ij^s ix^dr^s gros, qui valent au pris dessus dit lxviij^l xv^s x^dr^s ob. gros.

Et fu la boiste trouvée droicte de poix et daloy.

De louvraige du denier dargent, appellé Cromstert, faiz et ouvrez en la dite monnoye, depuis le xxe jour de mars m iiij^e xxx jusques au xvij^e jour de may iiij^e xxxj, lun et lautre incluz, pour lxij des dits deniers mis en boiste, dont le denier fait xx marcs deuvre, monte les dits lxij deniers xij^e xlviij marcs deuvre, et vij marcs dont il est a faire boiste, de quoy le dit maistre doit le seignourage a v deniers viii grains daloy argent le Roy, de lxviijd^r demi en taille ou marc de Troyes, valent v^e lvj marcs iiij onces iiij esterlins dargent, dont monseigneur prent pour son seignourage ijd^r gros pour marc dargent seulement, comme il appert par ses lettres patentes sur ce faites et données le ve jour de mars m iiij^e xxx, rendues sur la recepte des Pieters dor cy devant, monte le prouffit de mon dit seigneur iiij^l xij^s ix^dr^s gros.

Et fu la dite boiste trouvée droicte en poix et escharse en aloy dun grain, laquelle escharseté est endedans le remede et appartient au dit maistre et pour ce icy neant.

De louvraige dun autre denier dargent, appellé Pieter, faiz et ouvrez en la dite monnoye, depuis le mercredi xxj^e jour de mars m iiij^e xxx jusques au xxvij^e jour du dit mois, l'an dessus dit, pour xxj des dits deniers mis en boiste, dont le denier fait xx marcs deuvre, montent les dits xxj deniers iiij^e xxix marcs deuvre, et ix marcs dont il est a faire boiste, dequoy le dit maistre doit le seignourage, à v^dr^s viij grains demi daloy argent le roy, de iiij^{xx} xj j tiers en taille ou marc de Troyes, valent c iiij^{xx} xi marcs iiij onces vj esterlins dargent, dont monseigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dargent fin ijd^r gros seulement, comme il appert par ses lettres patentes sur ce faites et données en sa ville de Brouxelles le ve jour de mars iiij^e xxx, rendues sur la recepte des Pieters dor cy devant, monte le prouffit de mon dit seigneur xxxj^s xjd^r gros.

Et fu la dite boiste trouvée droicte en poix et escharse en alloy dun grain, laquelle escharseté est endedans le remede et appartient au dit maistre et pour ce icy neant.

De louvraige dun autre denier dargent, appellé demi Pieter, faiz et ouvrez en la dite monnoye le samedi xxixe jour de may m iiij^e xxxj, pour ij deniers mis en boiste, dont le denier fait xx marcs deuvre, montent les dits ij deniers xl marcs deuvre, et iiij marcs:

dont il est à faire boiste, dont le maistre doit le seignourage, à iiij^{dr} iiij grains d'aloï argent le roy et de cxlv^{dr} et j tiers en poix ou marc de Troyes, qui font xliij marcs deuvre, valent xv marcs ij onces v esterlins d'argent, dont monseigneur prent pour son seignourage ij^{dr} gros pour marc d'argent seulement, comme il appert par ces lettres patentes sur ce faites et données le ve jour de mars iiij^e xxx, rendues sur la recepte des Pieters dor cy dessus, monte le prouffit de mon dit seigneur . . . : ij^e vj^{dr} xij mites.

Et fu la dite boiste trouvée droicte de poix et echarge en aloï de j grain j quart, laquelle escharseté est endedans le remede et appartient au dit maistre, et pour ce loï néant.

Somme de toute la recepte de ce present compte . . . vj^e x^l x^{dr} gro vij mites.

LEUVEN B.

Compte Clement de Merende et Victor son filz, maistres particaliers de la monnoye dor et d'argent, faite et forgée aux noms et armes de feu monseigneur le duc Philippe, duc de Bourgoigne et de Brabant &c. darrenierement trespasé cui Dieu pardoinst, en sa ville de Louvain, selon l'instruction de la dite monnoye sur ce baillée aus dits maistres, dont le bail en fut fait devers feu mon dit seigneur le xxij^e jour de may l'an lxxvj, pour cinq ans commençans à la premiere delivrance qui se fist le xxij^e jour de juing veille de la St. Jehan Baptiste ou dit an lxxvj et finissant à la derreniere delivrance qui en fut faite le vij^e jour de juillet lan xliij^e lxxvij ensuivant, comme il appert par lettres de commission et bail sur ce fait aus dits maistres, desquelles commission et instruction la copie est incorporée cy apres devant la recepte de ce present compte, de tout ce quilz ont ouvré tant de monnoye dor comme d'argent durant le dit terme, ainsi que de la recepte appert par le papier Henry de Merende, garde d'icelle monnoye cy rendu. Ce dit compte rendu en la chambre des comptes à Brouxelles où les boistes ont esté ouvertes en la présence de monseigneur le scelleur de Brabant, monseigneur le president de Luxembourg, maistre Geldolph van der Noot et plusieurs autres du conseil de monseigneur en Brabant, maistre Ambroise de Dynter, Pierre de Meerbeke, Clais de Vucht et Jaques Oruesin, aussi conseillers de mon dit seigneur et maistres des dits comptes à Brouxelles, Ernoul Musché, Guillaume de Troyes, Guillaume du Jardin, generaulx maistres, et Loys Steemaer, essayeur general des monnoyes de mon dit seigneur, et plusieurs autres, le ve jour d'avril lan mil iiij^e lxxvij avant pasques, duquel bail ja soit ce quilz eussent à tenir la dite monnoye le dit terme de v ans, iceulx maistres se dyent estre deschargiez par le trespas de feu mon dit seigneur, et aussi que par faulte de matiere la dite monnoye est cheute en rempture, parquoy selon le bail de la dite monnoye ilz ont fait fin de ferme, lequel compte se fait en livres gros

forte monnoye de flandres, le nouvel florin de Bourgogne compte pour iij^e v^{de} gros et toutes autres monnoyes à lavenant, fait à Brouzelles.

RECEPTE. PRIMO. DE L'OUVRAIGE DOR.

De l'ouvraige du denier dor, appellé Florin de Bourgogne, qui doit estre de xix karats dor fin en aloy nobles dengleterre, ouvrez par le Roy Henry, comptez pour fin a ung xij^e de karat de remede en aloy, et en alliance de quatre karats dargent fin et de ung karat de cuivre, de lxxij de taille au marc de Troyes à demi estrelin de remede en poix pour marc deuvre, ayant cours pour xij gros de la nouvelle monnoye blanche, ont este ouvrez depuis le dit xxij^e jour de juing ou dit an lxxvj, que la dite premiere delivrance sen fist jusques au vij^e de juillet lan lxxvij, que la darreniere delivrance en fut faite selon le pappier de la dite garde cy dessus rendu, contenant aussi compte des deniers mis en boiste lon a trouvé iiij^{xx} xj des dits deniers dor, appelles Florins de Bourgogne, la scisaille rabatue xlvm vij^e xxij florins de lxxij ou marc, qui font v^e xxxv marcs vj esterlins et ij tiers desterlin deuvre, revenans à v^e ij marcs vj onches dor fin, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc dor fin xiiij gros de flandre, valent xxix^l v^s vj^{de} ob. gros flandre.

Et fut la boiste du dit ouvraige trouvée droite en poix et en aloy, sans remede.

DE L'OUVRAIGE DARGENT.

Primo. De l'ouvraige du denier dargent fin à xj deniers xij grains argent le Roy, de lxxix et demi diceulx deniers en taille ou marc de Troyes, ordonné avoir cours pour iiij gros de flandres piece, ont este ouvrez ou temps dessus dit apparant par le dit papier de la garde la scisaille rabatue vm vij^e iiij^{xx} vi marcs deuvre, revenans à v^m v^e xliij marcs vij onches vj estrelins ung tiers argent le Roy, dont monseigneur prent pour chacun marc ung gros et demi de flandres, monte le dit droit de monseigneur du dit ouvraige xxxiiij^l xij^e j^{dr} ix mites gros.

Et fut la boiste trouvée droite en poix et en aloy, sans remede.

De l'ouvraige des deniers de deux gros à vj deniers daloy argent le Roy, et de iiij^{xx} ij et demy en taille ou marc de Troyes, ont esté ouvrez, selon le papier de la dite garde, la scisaille rabatue vjm clxxvj mars vj onces et ij estrelins, qui font argent le Roy iij^m iiij^{xx} viij mars iij onces j estrelin, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dargent le Roy j gros et demi de flandres, monte pour les dits iij^m iiij^{xx} viij mars iij onces j estrelin argent le Roy xix^l v^s gros xiiij^s mites.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite de poix et d'aloï, sans remede.

Des deniers d'argent de ung gros de flandres a cincq deniers d'aloï argent le Roy et de vj^{ix} xix diceulx deniers en taille ou marc de Troyes, ont esté ouvrez la scisaille rabatue vijc lxxj mars j once et demie deuvre qui font iijc lx mars vij onces v estrelins et le vje de v estrelins argent le Roy, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc argent le Roy comme dessus j gros et demi, monte à xlvs jdr gros x mites flandre.

Et fut la dite boiste trouvée droite en aloï et eschase en poix dun quart destrelin sur le marc deuvre qui vault j marc ij onces xvj estrelins et demi deuvre qui valent xv^s vijdr^s gros flandre.

Des deniers ordonnez avoir cours pour demi gros de flandre à iiijdr^s xij grains argent le Roy et de xxj^s iiijdr^s gros en taille ou marc de Troyes, ont esté ouvrez ou dit temps apparant par le dit papier de la garde, la scisaille rabatue cxvij marcs v onces et demie qui font argent le Roy xliiij mars j once demi estrelin argent le Roy, dont monseigneur prent pour son dit seignourage de chacun marc argent le Roy comme des autres deniers d'argent ung gros et demi, valent vs vjdr^s gros v mites flandre.

Et fut la boiste trouvée droite en poix et en aloï.

Des deniers ordonnez avoir cours pour j quart de gros, à iij deniers d'aloï argent le Roy et de xxix sous en taille pour le marc deuvre, ont esté ouvrez apparant comme dessus la scisaille rabatue iijc ix marcs vj onces et demie qui font lxxvij mars iij onces xij^½ estrelins argent le Roy, dont monseigneur prent comme dessus. Montent ix^s viijdr^s gros iiij^½ mites.

Et fut la dite boiste trouvée droite en poix et en aloï.

DE LOUVAIGE DE LA NOIRE MONNOYE.

Des deniers noirs de iiij mites de Brabant piece à xij grains argent le Roy et de xv sous en taille, on esté ouvrez net la scisaille rabatue ix^c lxxvj marcs iiij onces qui font xl mars v onces et demie argent le Roy, dont monseigneur prent de chacun marc argent le Roy j gros et demi comme dessus, valent vs jdr gros iij quars de mite.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite en poix et en aloï.

Des dits deniers noirs de ij mites brabant piece à vi grains d'aloï et de xvij^s en taille pour marc deuvre, ont esté ouvrez, la scisaille rabatue de net xvijc vj marcs qui font xxxv marcs iiij onces vj estrelins ung tiers argent le Roy, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc comme dessus, valent iiij^s vdr^s gros vij^½ mites.

Et fu la dite boiste trouvée droite de poix et d'aloï.

Des deniers de une mite de Brabant piece à iiij grains en aloï et de xxx sous en taille sur le marc deuvre, ont esté ouvrez vijc xlviij mars deuvre qui valent xj mars vj onces, v estrelins argent le Roy, dont monseigneur prent comme dessus, monte j^s vdr^s gros xvj mites.

Et fut la dite boiste trouvée droite en poix et en aloy.

Somme toute de la recepte de ce présent compte

iiij^{xx} viij^x xij^s vijdr^s gros vj mites j quart de flandre.

LEUVEN C.

Compte George le Cabottere, maistre particulier de la monnoye dor et d'argent faite et forgée aux nom et armes de mon tres redoubté seigneur, monseigneur le duc Charles, duc de Bourgoingne et de Brabant &^a, en sa ville de Louvain, selon l'instruction de la dite monnoye sur ce baillée au dit maistre quil a devers lui et dont le double et l'original est en la chambre des comptes à Brouxelles, qui est mise en la laye des lettres de ceste monnoye, dont le bail en fut fait de par mon dit seigneur en la chambre des comptes à Brouxelles, le xxiiij^e jour de mars l'an xiiij^e lxxvij pour trois ans, commenchant à la premiere delivrance qui se fist le xj jour d'avril ou dit an xiiij^e lxxvij avant pasques, comme il appert par lettres de commission baillées sur ce fait au dit maistre, de laquelle commission la copie est incorporée cy apres devant la recepte de ce présent compte, de tout ce qu'il a ouvré tant de monnoye dor comme d'argent, depuis le dit xj^e jour d'avril l'an lxxvij avant pasques jusques au vij^e jour d'avril lan xiiij^e lxxix aussi avant pasques, que la derraine delivrance sen fist, ainsi que de la recepte appert par le pappier Henry de Merende, garde dicelle monnoye cy rendu. Ce dit compte rendu à la chambre des comptes à Brouxelles ou les boistes ont esté ouvertes en la presence de messeigneurs des dits comptes de Guillaume de Troyes, Gerart Loyet, generaux maistres, de Marck de Bungneteur, assayeur general des monnoyes de mon dit seigneur, et plusieurs autres, le xj^e jour d'avril ou dit an xiiij^e lxxix avant paques, lequel compte se fait en livres solz et deniers gros forte monnoye de flandres, le nouvel Florin de Bourgongne compte pour iij^s vj^{dr}s gros et toutes autres monnoyes à l'avenant. fait à Brouxelles.

RECEPTE. PRIMO. DE LOUVRAIGE DU DENIER DOR.

De l'ouvraige du denier dor, appellé Florin de Bourgongne, qui doit estre de xix karats dor fin en aloy nobles dengleterre, ouvrez par le Roy Henry, comptez pour fin a ung xij^e karat de remede en aloy de lxxij de taille ou marc de Troyes à demy estrelin de remede en poix pour marc deuvre, ayant cours pour xlij gros de la nouvelle monnoye blanche, ont esté ouvrez depuis le dit xj^e jour du dit avril ou dit an lxxvij avant pasques que la premiere delivrance sen fist jusques au vij^e jour du dit avril ou dit an xiiij^e lxxix aussi avant pasques, que la derrainere delivrance sen fist, selon le papier de la dite garde cy dessus

rendu, contenant aussi que des deniers mis en boiste l'on a trouvé cent xj des dits deniers dor, appelez Florins de Bourgoigne, la scisaille rabatue liij^m viij^e v deniers dor oeuvre qui font vij^e xlviij marcs ij onces vj estrelins et demi, valent v^e iiij^{xx} xj marcs iiij onces xvj^z estrelins dor fin, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc dor fin xiiij gros de flandres, valent xxxiiij^l x^s ijdr^s gros.

Et fut trouvée la boiste du dit ouvraige dun frelin dor pour remede en poix sur marc oeuvre qui valent j marc j once vij. fe : xiiij^l xiiij^s vjdr^s gros.

Et en aloy eschars de demi grain dor fin pour marc, valent xx^l vjdr^s gros.

DE L'OUVRAIGE D'ARGENT.

Primo de l'ouvraige du denier d'argent fin à xjdr^s argent le Roy et de lxxvij et demi diceulx deniers de taille ou marc de Troyes, ordonné avoir cours pour iiij gros de flandres piece, ont esté ouvrez au temps dessus dit apparant par le dit papier de la garde la scisaille rabatue ix^m ij^e lxxviiij marcs iiij^z onces oeuvre, qui font viij^m v^e v marcs ij onces viij^z argent le Roy, dont mon dit seigneur prent pour seignourage pour chacun marc d'argent le Roy ung gros et demi de flandre, valent liij^l iiij^s ijdr^s gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite en poix sans remede et en alloy eschars de ij. viij^z de grain pour remede sur le marc, valent xvj^l x^s ijdr^s gros.

De l'ouvraige des deniers de deux gros à vj deniers dalloy argent le Roy et de iiij^{xx} iiij et demi diceulx deniers en taille ou marc de Troyes, ont esté ouvrez selon le papier de la dite garde la scisaille rabatue xiiij^m vij^e iiij^{xx} ij marcs vj onces, qui font argent le Roy vij^m ij^e iiij^{xx} xj marcs vij onces, qui font a ung et demi gros pour les seignourage comme dessus xlvi^l iiij^s xjdr^s ob. gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite en poix sans remede et en alloy eschars de ij quarts de grain sur le marc, valent lj^l xix^s vjdr^s gros.

Des deniers d'argent de ung gros de flandre à iiij deniers xij grains dalloy argent le Roy et de vj^{xx} x diceulx deniers en taille ou marc de Troyes, ont esté ouvrez la scisaille rabatue xiiij^e iiij^{xx} vij marc iiij^z onces font argent le Roy v^e xx marcs ij onces vj^e, dont monseigneur prent pour chacun marc du dit argent le Roy en seignourage j^z gros de flandres comme dessus, valent iiij^l v^s gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite en poix sans remede, et eschars en alloy de ij quarts de grain pour marc oeuvre, qui valent iiij^l xvij^s ijdr^s gros.

De l'ouvraige de la noire monnoye a esté ouvré ensuivant l'ordonnance sur ce faite par Arnoul Mussche et Guillaume du Jardin generalx le xxvij^e jour d'aoust anno lxxvij, dont copie est cy readue allyée et taillée à l'avanant de la semblable monnoye en flandres,

le tout selon l'instruction baillée au dit maistre sur le dit bail de ceste monnoye dont en l'intitulation de ce présent compte est faite mention ce qui sen suit.

Primo des deniers noirs de iiij mites de Brabant piece à x grains d'alloy et de xiiij^e en taille, ont esté ouvrez net la scisaille rabatue iiij^e lxxix marcs, qui font xvj marcs v onces d'argent le Roy, dont monseigneur prent pour son seignourage comme dessus sur chacun marc argent le Roy j¹/₂ gros de flandre, valent ije jdr gros.

Et fut la boite des dits deniers trouvée droite en poix sans remede et en alloy large de j¹/₂ grain sur chacun marc deuvre.

Des deniers noirs de ij mites brabant piece à vj grains dalloy et de xviiij^e en taille pour marc doeuve, ont esté ouvrez au temps dessus dit la scisaille rabatue iiij^e l marcs doeuve, qui valent ix marcs iiij once argent le Roy, valent en seignourage comme dessus xiiijdr^e gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite de poix sans remede et en alloy de j quart de grain qui monte x^e vjdr^e gros.

Et des deniers de une mite de Brabant piece à iiij grains en alloy et de xxij sous en taille sur le marc doeuve, ont este ouvrez iiij^e xxx marcs doeuve qui valent iiij marcs iiij onces argent le Roy, font en seignourage comme dessus vjdr^e gros xviiij mites.

Somme de toute la recepte de ce présent compte ije xlv¹ xviiij^e vjdr^e pot gros.

LEUVEN D.

Compte George le Cabottre, maistre particulier de la monnoye dor et d'argent, faite et forgée aux nom et armes de mon tres redoubté seigneur, monseigneur le due Charles, duc de Bourgoigne et de Brabant &c, en sa ville de Louvain, selon l'instruction de la dite monnoye sur ce baillée au dit maistre qu'il a devers lui et dont le double et l'original est en la chambre des comptes à Brouxelles, qui est mise en la laye des lettres de ceste monnoye, dont le bail en fut fait de par mon dit seigneur en la chambre de ses comptes à Brôuxelles le xxiiij^e jour de mars l'an xiiij^e lxxvij pour trois ans commençans à la premiere delivrance qui se fist le xj^e jour d'avril au dit an lan xiiij^e lxxvij avant pasques, comme il appert par lettres de commission sur ce baillées au dit maistre dont copie est incorporée devant la recepte de son compte prouchain precedant, de tout ce qu'il a ouvré tant de monnoye dor comme d'argent depuis le vij^e jour d'avril l'an xiiij^e lxxix que son darrain et prouchain precedant compte fine, jusques au xj^e jour du dit avril l'an xiiij^e et lxxj avant pasques que la ferme du dit maistre de la monnoye dessus dite expira et dicellui xj^e jour d'avril lxxj que le dit maistre par vertu de nouvelle continuation a lui faite de la dite monnoye par messeigneurs de la dite chambre des comptes à Brouxelles selon le

contenu d'un acte faite et signée en icelle chambre le xvij^e jour d'avril l'an xiiij^e lxxij dessus dit et sur ce baillée au dit maistre, dont copie est incorporée devant la recepte de ce compte cy apres, a ouvré et fait ouvrer et forgier la dite monnoye à Louvain jusques au xe jour du mois de juillet l'an xiiij^e et lxxij que avant l'ouverture de la boiste dicelle monnoye pour le tems de ce compte la darreniere delivrance sen fist, ainsi que de la recepte appert par le papier Henry de Merende, garde dicelle monnoye cy rendu, ce dit compte rendu en la dite chambre des comptes à Brouxelles, ou la dite boiste a este ouverte en présence de messeigneurs les scelleur maistre Jehan de Grote, le lieutenant des fiefs de Brabant, messire Robert Cotereau Chevalier, maistre Ambroise de Dwynter, Jacques Cruesme, conseiller et maistre des dits comptes, Guillaume de Troyes et Gerart Loyer, aussi conseiller et generaulx maistres, Merck le Buyneteur, assayeur generael des dites monnoyes de monseigneur le duc, et plusieurs autres, le xiiij^e jour du dit juillet au dit an xiiij^e lxxij lequel compte se fait en livres sols et deniers gros forte monnoyes de flandres, fait à Brouxelles.

RECEPTE. PRIMO DE L'OUVRAIGE DU DENIER DOR.

De l'ouvraige du denier d'or, appellé Florin de Bourgoigne, qui doit estre de xix karats dor fin en alloy nobles dengleterre ouvrez par le Roy Henry comptez pour fin à ung xij^e de karat de remede en alloy et de lxxij de taille ou marc de Troies à demy esterlin de remede en poix pour marc doeuve ayant cours pour xlij gros de la nouvelle monnoie blanche, ont esté ouvrez depuis le dit vij^e jour d'avril l'an xiiij^e lxix avant pasques que le derrenier compte du dit George de ceste monnoie fine jusques au dit x^e jour de juillet l'an xiiij^e lxxij que la darreniere delivrance s'en fist selon le papier de la dite garde cy dessus rendu contenant aussi que des deniers mis en boiste lon a trouvé xlix des dits deniers dor appellez Florins de Bourgoigne, la scisaille rabatue xxiiij^m vij^c xxxvij florins qui poisent ij^c xxix marcs v onces ix esterlins doeuve qui font ij^c lxj marcs dor fin, dont monseigneur prent pour son seignouraige de chacun marc dor fin xiiij gros de flandres, valent xv^l iiij^s vjd^{rs} gros.

Et fut trouvée la boiste du dit ouvraige de ferlin et demi d'or pour remede en poix sur marc doeuve, qui fait vj onces ij^z esterlins, valent ix^l xiiij^s iij^drs gros.

DE LOUVRAIGE D'ARGENT.

Primo, du denier d'argent fin à xj deniers argent le Roy et de lxxvij et demy diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ordonné avoir cours pour iij gros flandre piece, ont

esté ouvrez au temps dessus dit apparant par le dit papier de la garde la scisaille rabatue xx^m xliij marcs doeuve font xvij^m iij^c lxxij marcs vj onces argent le Roy, dont mon dit seigneur prent pour seignourage de chacun marc d'argent le Roy ung gros et demy de flandre, valent c xiiij^l xv^s vj^{dr} gros.

Et fut la boiste diceulx deniers trouvée à ung viij^e des dits deniers pour remede en poix sur marc d'oeuvre, valent xlj^l xv^s j^{dr} ob. gros.

Et en alloy furent trouvez eschars pour remede dun quart de grain sur chacun marc doeuve, valent xxiiij^l xv^s gros.

De l'ouvraige des deniers de deux gros à vj deniers dalloy argent le Roy et de iiij^{xx} iiij^l diceulx deniers en taille au marc de Troyes. Ont esté ouvrez selon le papier de la dite garde la scisaille rabatue xvj^m xliij marcs trois onces et demie, valent viij^m xxj marcs v onces xv esterlins argent le Roy font à j^l gros de flandres pour seignourage sur chacun marc d'argent le Roy comme dessus ll ijs viij^{dr} ob. gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée droite en poix sans remede et en alloy eschars dun quart de grain fin sur chacun marc doeuve, valent xix^l xij^s iiij^{dr} gros.

Des deniers d'argent de ung gros de flandre à iiij deniers xij grains dalloy argent le Roy et vj^{xx} diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ont este ouvrez la scisaille rabatue ij^m iij^c iiij^{xx} xvij marcs iiij^l onces doeuve, valent viij^c iiij^{xx} xix marcs argent le Roy, monte le seignourage au dit pris pour chacun marc du dit argent le Roy
vl xij^s iiij^{dr} ob. gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée à demy esterlin pour remede sur chacun marc doeuve, valent iiij^l j^s ij^{dr} gros.

Et en alloy eschars de demy grain pour remede sur chacun doeuve, valent
vl xvij^s ij^{dr} gros.

Somme de toute la recepte de ce présent compte ijc iiij^{xx} xj^l xij^s ij^{dr} ob. gros.

LEUVEN E.

Compte George le Cabottre maistre particulier de la monnoye dor et d'argent faite et forgée aux nom et armes de mon tres redoubté seigneur monseigneur le duc Charles duc de Bourgoingne et de Brabant en sa ville de Louvain, selon l'instruction de la dite monnoie sur ce baillée au dit maistre qu'il a devers lui et dont le double et l'original est en la chambre des comptes à Malines et est mise en la laye des lettres de ceste monnoye dont le bail en fut fait de par mon dit seigneur en la chambre de ses comptes qui fut à Brouxelles le xxiiij^e jour de mars lan xiiij^c lxvij pour iij ans commenchant à la première delivrance

qui se fit le xj. jour d'avril lan xiiij. lxvij avant pasques comme il appert par lettres de commission sur ce baillées au dit maistre dont copie est incorporée devant la recepte de son compte de ceste monnoye finy le vij. jour d'avril lan xiiij. lxix et apres le dit bail expiré a le dit maistre tenu la dite monnoye par continuacion et en vertu dun acte sur ce fait en la dite chambre des comptes qui fut au dit Brouxelles le xvij. jour d'avril lan xiiij. lxxj contenant jusques à ce que de par monseigneur le duc autrement en sera ordonné dont copie est incorporée devant la recepte de son compte prouchain precedent et encores depuis meismement à louverture de la darreniere boiste qui se fist de ceste monnoie en la dite chambre des comptes qui fut à Brouxelles le xij. jour de juillet l'an xiiij. lxxij messeigneurs les generaulx maistres des monnoies de mon avant dit seigneur rebaillerent au dit george ceste dite monnoye pour la tenir tout ainsi et par la maniere que jusques lors il l'avoit tenue le terme de deux ans lors avenir, commenchans le premier jour d'avril l'an xiiij. lxxj avant pasques lors darrain passé apparant par autre acte sur ce fait par les dits generaulx le xx. jour du dit juillet et au dit an xiiij. lxxij dont copie est incorporée devant la recepte de ce compte cy apres de tout ce quil a ouvré tant de monnoie dor comme d'argent depuis le x. jour de juillet l'an xiiij. lxxij que son dit compte prouchain precedent fine, jusques au darrain jour de mars l'an mil cccc et lxxij que le bail de ceste dite monnoye darrenierement baillée au dit maistre par les dits generaux fine, ainsi que de la recepte appert par le papier de la garde dicelle monnoie Henry de Merendé cy rendu. Ce dit compte rendu en la dite chambre des comptes à Malines ou la dite boiste a esté ouverte le xxvij. jour de juing l'an xiiij. lxxij en presence des generaulx maistres et autres officiers des monnoies de monseigneur le duc pour ce y appelez. Lequel compte se fait en livres solz et deniers gros forte monnoie de flandre. fait à Malines.

RECEPTE. PRIMO DE LOUVRAIGE DU DENIER DOR.

De louvraige du dit denier dor appelle florin de Bourgoingne qui doit estre de xix karats dor fin en alloy nobles d'engleterre ouvrez par le Roy Henry comptez pour fin a ung xij. de karat de remede en alloy et de lxxij de taille au marc de Troyes à demy estrelin de remede en poix pour marc d'euvte ayant cours pour xlij gros de la nouvelle monnoie blanche, ont esté ouvrez depuis le dit x. jour de juillet lan xiiij. et lxxij que le darrain compte du dit George de ceste monnoie fine jusques au dit darrain jour de mars lan xiiij. lxxij que la darreniere delivrance sen fist selon le papier de la dite garde. cy dessus rendu contenant aussi que des deniers mis en boiste l'on a trouvé cinq des dits deniers d'or appelez florins de Bourgoingne la scisaille rabatue ij^m vj. xj deniers qui poisent xxxvj marcs ij onces j quart deuvre qui font xxvij marcs v onces xij esterlins demy dor fin

dont monseigneur le duc prent pour son seignourage de chacun marc dor fin xiiij gros
flandres, valent en icelle forte monnoye xxxiijs vdrs ob. gros.

Et fut la boiste du dit ouvraige trouvée eschars en poix de iij quarts de frelin sur cha-
cun marc doeuvre qui font vj esterlins iij quarts deuvre, valent xjs ij drs gros.

DE L'OUVRAIGE D'ARGENT.

Primo du denier dargent fin à xj deniers dargent le Roy et de lxxvij et demy diceulx
deniers en taille au marc de Troyes ordonné avoir cours pour iiij gros flandres piece, ont
esté ouvrez au temps dessus dit apparant par le dit papier de la garde la scisaille rabatue
xv^m ijc lxxv marcs deuvre qui font xiiij mil ix. iiij^{xx} xij marcs vij onces vij esterlins dar-
gent le Roy dont mon dit seigneur prent pour seignourage de chacun marc d'argent le
Roy ung gros et demy de flandre, valent iiij^{xx} vij^l ix^s jdr ob. gros.

Et fut la boiste diceulx deniers trouvée à iij quarts de fellin eschars en poix sur le marc
deuvre, valent xxiiij^l ij^s gros.

Et en alloy furent trouvez eschars pour remede de iij quarts de grain sur chacun marc
doeuvre, font xxxix marcs vi onces demy esterlin argent le Roy, valent liiiij^l vjs vj drs gros.

De l'ouvraige des deniers de ij gros à vj deniers dalloy argent le Roy et de iiij^{xx} iiij^s
diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ont esté ouvrez selon le papier de la dite
garde, la scisaille rabatue v^m xv marcs iiij onces deuvre qui valent ij mil v^c vij marcs vj
onces dargent le Roy, font à j^s gros de flandres pour seignourage sur chacun marc dar-
gent le Roy comme dessus xvi xiijs vdrs gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée eschars en poix d'un esterlin sur chacun marc
doeuvre qui monte xxxj marcs ij onces xv esterlins demy doeuvre qui val: xxij^l js vjdrs gros.

Et en alloy eschars de demy grain sur chacun marc deuvre qui monte viij marcs v onces
xiiij esterlins argent le Roy valent xjl xv^s jdr^s gros.

Des deniers d'argent de ung gros de flandres à iiij^{drs} xij grains dalloy argent le Roy
et vj^{xx} diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ont esté ouvrez, la scisaille rabatue
xvijs^c iiij^{xx} xix marcs doeuvre qui valent vjc lxxiiij marcs v onces dargent le Roy monte le
seignourage au dit pris pour chacun marc du dit argent le Roy iiij^l iiij^s iiij^{drs} gros.

Et fut la boiste des dits deniers trouvée eschars en poix de iij frellins sur chacun marc
deuvre qui monte viij mars iij onces ix esterlins j quart deuvre qui valent
iiij^l xjs iiij^{drs} ob. gros.

Et en alloy fut trouvée la dite boiste eschars en alloy de demy grain sur chacun marc
deuvre qui monte iij marcs j once argent le Roy, qui valent iiij^l iiij^s jdr gros.

De l'ouvraige de la noire monnoie ensuivant lordonnance sur ce faite par Arnoul Mussche

et Guillaume du Gardin generaulx le xxviiij^e jour daoust anno lxxvij dont copie est rendue sur le premier compte du dit maistre, alliee et taillée à l'avenant de la semblable monnoie en flandres, le tout selon l'instruction baillée au dit maistre sur le dit bail de ceste monnoie dont en l'intitulation de ce present compte est faite mencion, assavoir :

Des deniers noirs de iiij mites de Brabant piece à x grains dalloy et de xiiij^e en taille, ont esté ouvrez la scisaille rabatue ve iiij^exx viij marcs doeuve qui valent argent le Roy xx marcs iiij onces vij estrelins dont le seignouraige au pris que dessus monte sur le marc dagent le Roy ij^e vidrs ob. gros.

Item fut la boiste d'iceulx deniers trouvée eschars en poix de iiij diceulx deniers sur chacun marc d'oeuvre qui valent xxj^e ixdrs gros.

Des deniers noirs de ij mites de Brabant pièce à vi grains dalloy et de xviiij sous en taille, ont esté ouvrez net la scisaille rabatue vij^e lxiiij marcs deuvre qui valent argent le roy xv marcs vij onces vij esterlins dont le seignouraige au prix que dessus monte ij^e gros.

Des deniers noirs de j mite de Brabant piece à iiij grains dalloy et de xxij^e en taille sur le marc doeuve, ont esté ouvrez net la scisaille rabatue comme dessus iiij^e liiij marcs iiij onces deuvre qui valent argent le Roy iiij marcs vj onces dont le seignouraige monte au pris comme dessus vijdrs gros.

Somme du dit seignouraige ij^e xxxl xviiij^e xjdrs gros.

BRUSSEL A.

Compte Jehan Dubar et Jehan de Brabant, maistres particuliers des monnoyes dor et dargent, de monseigneur le Duc de Bourgoingne, et de Brabant, que de nouvel il a fait ouvrer et forgier en sa ville de Brouxelles, pareille à celle que lon forge en ses pays de flandres, hanau et hollande, par l'accord et avis des trois Estas de son dit pays de Brabant, depuis le iiij^e jour de Septembre lan mil iiij^e xxxiiij jusques au vj^e jour doctobre m iiij^e xxxv lun et lautre incluz, par vertu de certaines lettres de commission de mon dit seigneur cy apres transcriptes, dont la boiste fut faite le dit vj^e jour doctobre m iiij^e xxxv, où furent presens monseigneur le chancelier et les autres du conseil ordonnez sur le fait du gouvernement du dit Brabant, maistre Berthelemi à la Truye comme maistre des comptes, Pierre du Chesne, Rentier general de Brabant, Pierre Dauteville et Guillaume du Gardin, maistres generaulx des monnoyes de mon dit seigneur le Duc, et pour l'Etat des nobles Raisse seigneur de Melevin, et Guillaume de Montenaken et les députez des bonnes villes de Louvain, Brouxelles et Anvers, Lequel compté se fait à la dite nouvelle monnoye, cest assavoir, le florin dor appellé Philippus pour iiij Sous gros, le demi Philippus pour ij Sous

gros, le denier d'argent pour ij gros et le demi dicellui denier pour j gros. fait au dit Brouxelles.

RECEPTE

Premiers, de l'ouvrage dor ouvré en la dite monnoye, depuis le iiije jour de Septembre m iiije xxxiiij jusques au dit vje jour d'octobre m iiije xxxv, lun et lautre incluz, pour l'ouvrage de c lxxvijm denier dor Philippus, dont il est mis en boiste iijc lvj philippus, et v deniers, dont il est à faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage de lxxvij deniers demi en taille ou marc de troyes, a xxij karas ij quars et le xvje dun carat daloy font ij^m vje xxxvij mars xvij esterlins d'or, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur ijc . . xlj^l xiiij^s viij^{drs} ob. gros.

De l'ouvrage du demi denier philippus ouvrez en la dite monnoye depuis le temps dessus dit, pour l'ouvrage de v^m ijc l des dits demi philippus, dont il est mis en boiste xxj d'iceulx deniers, de c xxxv des dits deniers en taille au marc de Troyes, à xxij karas ij quars, et le xvje dun karat daloy, font xxxvij mars vij onces ij esterlins d'or, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'or xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur lxxj^s iij^{drs} gro j esterlin.

Et fu la boiste trouvée droite en poix et en aloy.

Somme de l'ouvrage d'or au prouffit de monseigneur . . . ijc xlv^l v^s xj^{drs} ob. gro j esterlin.

De l'ouvrage du denier d'argent de ij gros fais et ouvrez en la dite monnoye depuis le temps dessus dit, pour xiiije xxij deniers mis en boiste, a vj deniers d'aloy, argent le Roy et de lxxij en taille ou marc, font xiiij^m ijc xl mars deuvre, qui valent vj^m vje xx marcs d'argent, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent ij gros, monte iiij^{xx} ij^l xv^s gros.

Et fu la boiste trouvée droite en poix et aloy.

De l'ouvrage du denier d'argent nommez groz, fais et ouvrez en la dite monnoye depuis le dit temps, pour xij des dits deniers mis en boiste, à vj deniers daloy argent le Roy, et de cxliij en taille ou marc, font lxxv mars deuvre, et ij marcs qui demourerent à faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage, qui valent xxxij marcs iiij onces d'argent dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent ij gros, monte viij^s iiij^{drs} ob. gro.

Et fu la boiste trouvée droite en poix et aloy.

Somme de l'ouvrage d'argent au prouffit de monseigneur . . . iiij^{xx} ij^l iij^s iiij^{drs} ob. gros.

Somme toute de la recepte de ce present compte . . . ijc xxvij^l ix^s iiij^{drs} gros j esterlin.

BRUSSEL B.

Compte Jehan de Breuban maistre particulier des monnoyes dor et d'argent de Monseigneur le duc de Bourgoingne et de Brabant, que il a fait ouvrer et forgier en sa ville de Brouxelles, pareille à celle que len forge en ses pays de flandres, haynau et hollande, par l'accord et avis des trois estas de son dit pays de Brabant, depuis le xje jour doctobre m iiij^e xxxv jusques au lundi viije jour doctobre lan m iiij^e xxxvj icellui jour incluz, par vertu de certaines lettres de commission de mon dit seigneur transcriptes au compte precedent du dit Jehan de Breuban, dont la boiste fu faite le mardi ix^e jour du dit mois doctobre iiij^e xxxvj, ou furent presens monseigneur le chancelier et aucuns du conseil ordonnez sur le fait du gouvernement du dit Brabant maistre Jehan de Ternant et Pierre Brandin conseiller de monseigneur, maistre Berthelemy a la Truye comme maistre des comptes, Guillaume Dugardin et Jaques Dupont, maistres generaulx des monnoyes de mon dit seigneur le Duc, et pour l'Etat des nobles Jehan Dicbier seigneur de Megen et de Mierle, et Henry de Scoonhove, Et les députez des bonnes villes de Louvain, Brouxelles et Anvers, lequel compte se fait en la dite nouvelle monnoye, Cest assavoir, le florin dor appellé Philippus pour iiij^e gros, le demi Philippus pour ij^e gros, le grant denier d'argent pour ij gros et le demi dicellui pour j gros, fait au dit Brouxelles.

Et est assavoir que selon l'instruction d'icelle monnoye, l'on met en boiste de v^e des florins dor appelez Philippus j denier, des demi deniers Philippus de ij^e l. j denier, des deniers d'argent de deux gros, de dix mars deuvre j denier, des deniers d'argent de un gros, de v mars deuvre j denier, des deniers de demi gros, de x mars deuvre vj deniers, des quars de gros, de v mars deuvre x deniers, et des doubles mites et mites, de chacun marc deuvre vj d'iceulx deniers.

RECEPTE.

Premiers de louvraige dor ouvré en la dite monnoye depuis le dit vje doctobre iiij^e xxxv jusques au viij doctobre iiij^e xxxvj, pour louvraige de clv^m lxxix deniers dor philippus dont il est mis en boiste pour tout ij^e x deniers qui font clv^m deniers, et lxxix deniers dont il est a faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage, de lxxvij deniers demi en taille au marc de Troyes, a xxij karas ij quars, et le xvje dun karat d'aloy, font ij^m ij^e iiij^{xx} xvij marcs ij onces xv esterlins d'or, en ce comprins les dits lxxix deniers dont il demoura a faire boiste, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de cha-

cun marc xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur ij^o xl xij^o grs vij. mites demi.

Et fu la boiste trouvée droicte de poix et daloy.

De l'ouvrage du demi dor Philippus ouvré en la dite monnoye depuis le temps dessus dit, pour l'ouvrage de ij^o l des dits demi deniers Philippus, dont il est mis en boiste ung diceulx deniers, et lxix deniers dont il demoura a faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage, de c xxxv des dits deniers en taille ou marc de Troyes, a xxij karas trois quars, et le xv^o dun karat d'aloï, font en ce comprins les dits lxix deniers dont il demoura a faire boiste, deux mars deux onces xvij esterlins d'or, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc dor xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur iiij^o iij^o grs xxij mites.

Et fu la boiste trouvée droicte en poix et en aloï.

Somme de l'ouvrage dor au prouffit de mon dit seigneur ij^o xl xv^o iij^o grs vij mites.

De l'ouvrage du denier d'argent de deux gros fais et ouvrez en la dite monnoye depuis le temps dessus dit, pour xv^o xxij deniers mis en boiste, dont chacun denier fait x mars deuvre, a vj deniers daloy argent le Roy, et de lxxij en taille ou marc, font, en ce comprins iij mars iij onces deuvre, quil demoura a faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage, xv^o ij^o xxxij mars iij onces deuvre qui valent viij^o c xvj mars vj onces d'argent dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent iij gros, monte cjl ix^o iij^o grs vj mites.

Et fu la boiste trouvée droicte en poix et en aloï.

De l'ouvrage du denier d'argent nommé gros, fais et ouvrez en la dite monnoye, depuis le dit temps, pour xxx des dits deniers mis en boiste, a vj deniers d'aloï argent le Roy, et de cxliij en taille au marc, font cl mars deuvre qui valent lxxv mars d'argent, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent iij gros, monte

xviij^o ix^o grs.

Et fu la boiste trouvée droicte en poix et en aloï.

De l'ouvrage des quars de gros ouvrez en la dite monnoye par le temps dessus dit, pour v^o iij^o x deniers mis en boiste a iij^o viij grains daloy argent le Roy, et de xxix en taille au marc de Troyes, font x^o iij^o xv mars deuvre, et iij mars dont il demoura a faire boiste, de quoy le maistre doit le seignourage, valent iij^o ij^o mars vj onces v esterlins d'argent, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent iij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur xx^o viij^o grs viij mites.

Et fu la boiste trouvée droicte en poix et en aloï.

De l'ouvrage des doubles mites fais et ouvrez en la dite monnoye par le temps dessus dit, pour v^o iij^o viij deniers mis en boiste, a xij grains daloy argent le Roy, de xvij

sous en taille au marc de Troyes font iij mars xiiij esterlins et le tiers d'un esterlin d'argent, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent iij gros, monte xij^{dr}s gros vj^{mit}s.

Et fu la boiste trouvée droicte en poix et en aloy.

Somme de l'ouvrage d'argent au proffit de mon seigneur ciiij^l ix^s vij^{dr}s gro viij^{mit}s.

Somme toute du prouffit de monseigneur de ce present compte

iij^c xiiij^l vj^s gros iij^{mit}s.

BRUSSEL C.

Compte Jehan de Breuban maistre particulier des monnoyes d'or et d'argent de monseigneur le duc de Bourgogne et de Brabant, que il a fait ouvrer et forgier en sa ville de Brouxelles, pareille a celle que len forge en ses pays de flandres, haynnau et hollande, par l'accort et advis des trois Estas de son dit pays de Brabant, depuis le viij^e jour d'octobre l'an mil cccc xxxvj excluz jusques au derrenier jour d'octobre m cccc xxxvij incluz, par vertu de certaines lettres de commission de mon dit seigneur transcriptes au premier compte du dit Jehan de Breuban, dont la boiste fu faite le mardi xix^e jour de novembre au dit an m cccc xxxvij, ou furent presens monseigneur le chancelier et autres du conseil ordonnez sur le fait du gouvernement du dit Brabant pour l'Etat des nobles Guillaume de Montenake et messire Jehan le Hertoge, maistre Berthelemi a la Truye, maistre Pierre le Beckre et maistre Pierre de Mearbeke maistres des comptes au dit Brouxelles, Guillaume du Jardin et Jaques Dupont, maistres generaux des monnoyes de mon dit seigneur le duc, Remi Hazart assayeur d'icelles monnoyes et les deputez des bonnes villes de Louvain, Brouxelles et autres, lequel compte se fait à la dite nouvelle monnoye, cest assavoir le flierin dor Philippus pour iij sous gros, le demy Philippus pour ij sous gros, le grant denier d'argent pour ij d^s gros et le demy dicelluy pour ung gros, fait au dit Brouxelles.

RECEPTE.

Premiers, de l'ouvrage de Philippus d'or faiz et ouvrez en la dite monnoye depuis le dit viij^e jour de novembre m cccc xxxvj jusques au derrenier jour d'octobre cccc xxxvij, pour ij^c lxxvij deniers des diz Philippus miz en boiste, dont le denier fait v^c deniers, qui font c xxxix^m deniers, et c iij^s xiiij deniers qui demourerent à faire boiste, dont le maistre doit le seignourage, qui font ensemble c xxxix^m c iij^s xiiij deniers de lxxvij deniers et demi en taille au marc de Troyes a xxiiij karas iij quars et le xve dun karat daloy.

font ij^m lxij marcs j once j esterlin ung quart d'or, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur

c iiij^{xx} ix^l vjdrs gros xxijmtes.

Et fu la boiste trouvée droicte de poix et d'aloj.

De l'ouvrage de demiz Philippus, dor ouvrez en la dite monnoye par le temps dessus dit, pour xxvij des diz deniers miz en boiste, dont chacun denier fait ij^e l des diz deniers qui font vij^m des diz demy Philippus, dont le maistre doit le seignourage de c xxxv des diz deniers en taille au marc de Troyes à xxij karas ij quars et le xvj^e d'un karat d'aloj, font lj marcs vj onces xvj esterlins j quart d'or dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc dor xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur

iiij^l xij^e iijdrs gros xmites.

Et fu la boiste trouvée droite de poix et d'aloj.

Somme du prouffit de Monseigneur pour l'ouvrage d'or

c iiij^{xx} xij^l xij^e xdrs gros viijmtes.

De l'ouvrage du demier dargent de deux groz faiz et ouvrez en la dite monnoye depuis le temps dessus dit, pour xvij^e lvij des dits deniers mis en boiste dont chacun denier fait x marcs deuvre a vj deniers d'aloj argent le Roy de lxxij en taille ou marc de Troyes qui font xvij^m v^e lxx marcs deuvre font ix^m ij^e iiij^{xx} v marcs dargent dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc d'argent iij deniers gros, monte c xvj^l j^e iijdrs gros.

Et fu la boiste trouvée droite de poix et en aloj.

De l'ouvrage des quars de groz faiz et ouvrez en la dite monnoye par le temps dessus dit, pour ij^m iiij^{xx} x des dits deniers miz en boiste dont les x d'iceulx deniers font v marcs deuvre a iij drs viij grains d'aloj argent le Roy et de xxix sous en taille au marc de Troyes, qui font m xlv marcs deuvre, valent ij^e iiij^{xx} x marcs ij onces ij ixe pars d'once dargent dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc dargent iij deniers, monte iiij^l xij^e vjdrs gros xxmites.

Et fu la boiste trouvée droite en poix et en aloj.

De l'ouvrage des doubles mites faites et ouvrées en la dite monnoye par le temps dessus dit, pour iiij^e lvj des dites doubles mites mises en boiste, dont les xij doubles mites font x marcs deuvre qui font iiij^e iiij^{xx} marcs deuvre a xij grains d'aloj argent le Roy, font xv marcs vj onces ij tiers donc dargent dont monseigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dargent iij drs gros qui monte iiij^e ixdrs gros xijmites.

Et fu la boiste trouvée droite en aloj et escharse en poix de vj des dites doubles mites sur le marc deuvre laquelle escharsete monte pour les dits iiij^e iiij^{xx} marcs deuvre xve x deniers gros dont la moitié appartient a mon dit seigneur et lautre moitié au dit maistre,

pour ce cy pour la part de mon dit seigneur	vii ^s xjd ^{rs} gros.
Somme de l'ouvrage d'argent au prouffit de monseigneur	c xxi vs viij ^{ds} gros viij ^m mites.
Somme toute de la recepte de ce present compte	iiij ^c xiiij ^l xix ^s vjd ^{rs} gros ij ^{ster} lins.

BRUSSEL D.

Compte Jehan Brake, maistre particulier des monnoyes dor et d'argent de monseigneur le duc de Bourgoingne et de Brabant que il a fait ouvrer et forger en sa ville de Brouxelles pareille a celle que len forge en ses pays de flandres haynnau et hollande par lacort et advis des trois estas de son dit pays de Brabant, depuis le premier jour de novembre m iiiij^c xxxvij jusques au derrenier jour de decembre ensuivant au dit an, lun et lautre incluz, ou sont deux mois entiers quil a excersé icelle par vertu des lettres de commissions de mon dit seigneur et par les condicions declairees en icelles, donneez le dit premier jour de novembre m iiiij^c xxxvij transcriptes cy aprez, dont la boiste fu faite le lundi second jour de may m iiiij^c xl, ou furent presens monseigneur le cancellier et aultres du conseil ordonnez sur le fait du gouvernement du dit Brabant, pour l'Etat des nobles messires Jehan le hertoge chevalier et Jehan de Questergate amman de Brouxelles, pour la chambre des comptes maistre Berthelemi à la truye, Thiery de Staive garde et hustmet Danteville assayeur de la dite monnoye et les deputez des bonnes villes de Louvain, Brouxelles et Anvers, lequel compte se fait à la dite nouvelle monnoye, Cest assavoir le florin dor philippus pour iiiij^s de gros, le demi philippus pour ij^s gros, le grant denier d'argent pour ijd^{rs} gros, le demi dicellui denier pour j^r gros, fait au dit Brouxelles.

Et est assavoir que selon l'instruction dicelle monnoye l'on met en boiste de v^e des florins dor appelez philippus, ung denier, des demi deniers philippus, de ij^c l ung denier, des deniers d'argent de deux gros, de dix mars deuvre ung denier, des deniers d'argent de ung gros, de cinq mars deuvre ung denier, des deniers de demi gros, de dix mars deuvre six deniers, des quars de gros, de cinq mars deuvre dix deniers, et des doubles mites et mites, de chacun marc deuvre six diceux deniers.

RECEPTE.

Premiers, de l'ouvrage des Philippus dor faiz et ouvrez en la dite monnoye depuis le dit premier jour de novembre m iiiij^c xxxvij jusques au derrain jour de decembre au dit an tout incluz, pour quatorze des dits Philippus miz en boiste dont le denier fait v^e deniers,

sont vij^m deniers et iiij^{xx} xij deniers qui demourerent a faire boiste, dont le maistre doit le seignourage, sont ensemble vij^m iiij^{xx} xj deniers, de soixante et sept deniers et demi en taille, au marc de Troyes, à xxij quaras trois quars et le sesisme dun quart daloy, font cv marcs x esterlins demy dor dont men dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc dor xxij gros, monte le prouffit de mon dit seigneur ix^l xij^s vij^{drs} gros xj mites.

Et fu la boiste trouvée droyte en poix et aloy.

De louvrage du denier dargent de deux gros fais et ouvres en la dite monnoye depuis le temps dessus dit, pour cvij des dits deniers mis en boiste, dont chacun denier fait x marcs deuvre, et neuf marcs qui demourerent a faire boiste, dont le maistre doit le seignourage, qui font ensemble m lxxix marcs deuvre a six deniers daloy argent le Roy, de lxxij en taille au marc de Troyes, qui font v^c xxxix marcs iiij onces dargent, valent au priz de iij gros pour marc dargent vij^l xiiij^s x^{drs} ob. gros.

Et fu la boiste trouvée droite en aloy et escharce en poix de ung sesisme de denier pour chacun marc, qui monte pour l'ouvrage dessus dit xj^s ij^{drs} gros xxj mites, dont mon dit seigneur prent la moytie de la dite escharceté et le dit maistre lautre, et monte pour la part de mon dit seigneur v^s vij^{drs} gro x mites.

De l'ouvrage de quars de gros fais et ouvres en la dite monnoye par le temps dessus dit, pour ije xl des dits deniers mis en boiste, dont les dix d'iceulx deniers font cinq marcs deuvre, et ung marc quil demoura a faire boiste, dont le maistre doit le seignourage, a iij deniers viij grains daloy argent le Roy et de xxix^s en taille au marc de Troyes, qui font xxxij marcs cinq onces dargent, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage pour chacun marc dargent iij d^s gros, monte vij^s iiij^{drs} gros xxj mites.

Et fu la boiste trouvée droite de poix et daloy.

Somme de louvrage dargent au profit de monseigneur vij^l viij^s x^{drs} ob. gro vij^{mites}

Somme toute de la recepte de ce présent compte xvij^l j^s vj^{drs} gros vj mites.

ANTWERPEN A.

Compte Ypol Tarrax et Marcellis de Millon maistres particuliers de la monnoie d'or et d'argent faite et forgée aux nom et armes de mon tres redoubté et souverain seigneur monseigneur le duc Charles duc de Bourgogne et de Brabant &c. en sa ville d'Anvers, selon l'instruction de la dite monnoie sur ce baillée aus dits maistres quil a devers lui, dont le double est incorporée cy devant et dont le dit bail en fut fait de par mon dit seigneur en la chambre de ses comptes à Malines le xixe jour de novembre lan mil cccc lxxiiij pour

trois ans entiers commençant à la premiere delivrance qui sen fist le xe jour de decembre au dit an lxxiiij, comme il appert par acte pour ce faite en la chambre des dits comptes le jour du dit bail aussi incorporée cy devant, lequel acte contient par expres que ceste dite monnoie qui le dit jour avait este mise a pris, demeura pour lors, apres pluseurs deniers a dieu, aus dits maistres comme aux plus offrans et derniers renchierisseurs à la chandaille estainte, qui pour ce fut alumée au grant bureau de la dite chambre, le terme et a commenchie comme dessus pour le pris et somme de xvij gros monnoie de flandre que ils seront tenus de paier à mon dit seigneur de chacun marc d'or pour son droit de seignourage et pour chacun marc d'argent cinq gros xvij mittes monnoie diete et aux autres conditions contenues et declairées en l'instruction dessus dicte et dont iceulx maistres firent le serment en la maniere accoustumée, de tout ce quilz ont ouvré tant de monnoie dor comme d'argent depuis le dixieme jour de decembre l'an xiiij^e lxxiiij que la dite premiere delivrance se fist de ceste monnoie jusques au xxij^e jour de mars lan mil iiij^e lxxv avant pasques que la derniere delivrance avant louverture des boistes dicelle sen fist, lesquelles boistes en ont este ouvertes en la dite chambre des comptes à Malines le xxvj^e jour du dit mois de mars ensuivant au dit an, en présence des generaulx maistres et autres officiers de monnoies de mon dit seigneur le duc pour ce y appelez, lequel compte se fait en livres, sols et deniers gros forte monnoie de flandre, fait à Malines.

RECEPTE ET PREMIERE EN DENIERS D'OR.

De l'ouvraige du dit denier dor appellé florin de Bourgogne, ordonné estre fait à xix carats d'or fin en alloy, nobles d'engleterre, ouvrez par le roy Henry, comptez pour fin, allyé de quatre carats d'argent fin et ung carat de cuyvre, a ung xij^e de carat de remede en alloy, de lxxij de taille au marc de Troyes a demy estrelin de remede en poix pour le marc deuvre, ayant cours pour xlviij gros de la nouvelle monnoie blanche, ont esté ouvrez depuis le dit x^e jour de decembre lan lxxiiij jusques au dit xxij^e jour de mars l'an lxxv avant pasques que la derniere delivrance sen fist, ainsi quil appert par le papier de la garde de la dicte monnoie Henry de Merende cy rendu, et que les deniers mis en boiste ont monté a vj^e lxj deniers, net scisailles rabatues iij^e xxiiij mil iij^e iiij^e ij deniers demy, qui poisent iiij^m v^e ij mars vij onches vij estrelins ij fellins deuvre, qui font iiij^m v^e lxxv mars iiij onches xvij estrelins dor fin dont mon dit seigneur prent pour son seignourage comme dit est de chacun marc du dit or fin xvij gros, qui valent iij^e lij liv. xj sols ij d^{rs} oboles g^{rs} dont fait a deduire le seignourage de ung marc vij onches xij estrelins ij fellins dor les maistres ont paie en prenant de ce remede en alloy, dont recepte se fait cy apres

montant ij^s ijd^{rs} obole gros, demeure ycy en recepte ij^c lijl ix^s j^{dr} gros.

. Item furent iceulx deniers trouvez eschars en poix de cinq xxxij^{mes} destrelin sur cha-
cun marc doeuve qui font iiij mars iij onches iij estrelins iij fellins deuve, valent

lxxij^l vj^s ix^{dr}s ob. gros.

Et furent iceulx deniers trouvez eschars en alloy ung viij^c de grain sur chacun marc
doeuve qui font ung marc vij onches xiiij estrelins d'or fin qui a iiij^{xx} liv. v^s dempirance,
valent xxxiiij^l x^s gros.

DE L'OUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du denier d'argent fin a dix deniers argent le roy et de iiij^{xx} diceulx de-
niers en taille au marc de troyes, ordonné avoir cours pour quatre gros, ont esté ouvrez en
la dicte monnoie au temps dessus dit net scisailles rabatues xxv mil viij^c xix mars iiij on-
ches deuve qui font argent le roy xxj mil iiij^c xxxij mars vij onches vj estrelins iij fellins
dont mon dit seigneur prent pour son seignouraige cinq deniers gros xvij mites, qui
valent v^c xiiij^l ix^s xj^{dr}s ob. gros.

De louvraige du denier de deux gros a cinq deniers dalloy argent le roy de iiij^{xx} di-
ceulx deniers de taille au marc de troyes, ont esté ouvrez en la dicte monnoie au temps
dessus dit, net les scisailles rabatues xiiij mil lx mars x estrelins, qui font argent le roy v
mil iiij^c xlj mars v^c xj^s estrelins, dont mon dit seigneur prent pour son seignouraige de
chacun marc d'argent le roy v deniers gros xvij mites comme dessus, valent c xxxl viij^s
vj^{dr}s gros, dont fait a desuire le seignouraige de xxiiij mars v onches vj^s esterlins d'argent
le roy, que le maistre a desia païé en ses remedes quil prent en alloy et dont il fait re-
cepte cy apres, valent xj^s iiij^{dr}s gros, demeure ycy en recepte . . . c xxix^l xvj^s ijd^{rs} gros.

Et furent iceulx deniers trouvez eschars en alloy de demy grain sur chacun marc deu-
vre qui font xxiiij mars cinq onches vj^s estrelins, qui valent xxxv^l xvij^s vij^{dr}s ob. gros.

Des deniers d'argent de ung gros de flandre à iiij^{dr}s dalloy argent le roy de vj^{xx} xj di-
ceulx deniers en taille au dit marc de troyes, ont esté ouvrez en icelle monnoie net sci-
sailles rabatues viij mil ix^c iiij^{xx} j marc ij onches deuve, qui font argent le roy ij^c mil
ix^c iiij^{xx} xiiij mars v onches xiiij^s estrelins, dont mon dit seigneur prent pour son seignou-
raige de chacun marc d'argent le roy v deniers xvij mites gros comme dessus, valent

lxxj^l xiiij^s vj^{dr}s gros.

Item iceulx deniers furent trouvez eschars en poix ung estrelin sur chacun marc deu-
vre, qui font lvj marcs j onche xj esterlins deuve, qui valent . . . xxx^l xiiij^s v^{dr}s ob. gros.

Somme de toute la recepte de ce présent compte xj^c xxxj^l vij^{dr}s gros de flandre.

Het hier volgende stuk is ons eerst uit Brussel geworden na het afdrucken van het blad van den tekst, waarop wij naar hetzelfde hadden moeten verwijzen.

INSTRUCTION, FAITE PAR LES GÉNÉRAULX MAISTRES DES MONNOYES POUR LE
MAISTRE PARTICULIER DE BRABANT.

Premièrement le maistre de la monnoye fera ouvrer le florin de Bourgoingne tel que par cy devant a esté fait en la maniere qui sensieut; Est assavoir a xix caras d'or nobles Henricus comtez pour fin allyés de quatre caras d'argent fin et ung carat de cuivre, de six solz au marc de taille, dont lagnille qui est baillée au dit maistre est aliée au mesme aloy, à remede d'ung grain et demy d'or en aloy et de demy estrelin en poix sur le marc de euvre, lesquelz deniers il fera ouvrer beaux et rondz et tailletz de bon recours, C'est assavoir que le plus foible sera taillié à ung assequin près du droit et le plus fort à ung assequin plus fort qua le droit, au remede de trois fors et de trois foibles, qui pourront estre plus foibles les dits trois foibles trois viij^e de fellin et non plus et les dits trois fors viij^e de frelin sans quelconques autre remede de fors ne de foibles.

Item le dit maistre donra aux marchans de leur marc d'or tel comme dessus iiiij^{xx} viij livres v^s d'empirance, et si leur donra de chacun marc de aloy v livres xiiij^s de la dite empirance.

Item le dit maistre payera au prouffit de mon dit seigneur le duc toutes les remedes qu'il aura prins en poix et en aloy, et si payera au prouffit de mon dit seigneur pour son droil de seignourage de chacun marc d'or fin qui sera ouvré en la dite monnoye xvij d^s gros.

Item le dit maistre fera ouvrer ung denier à x d^s argent le Roy et vj^s viijd^s au marc de taille à remede de ung grain en aloy et de ung demy d'iceulx deniers en poix sur le marc d'oeuvre, lesquelz deniers il fera ouvrer beaux et rondz et tailliez de bon recours. C'est assavoir que le plus foible sera taillié a ung quart de frelin près du droit et le plus fort à ung quart de frelin plus fort que le droit, au remede de quatre fors et quatre foibles, quilz pourront estre plus foibles des dits quatre foibles ung frelin et non plus et les dits quatre fors ung frelin sans quelconques autre remede de fors ne de foibles et donra le dit maistre aux marchans du marc d'argent le Roy xxx^s viij d^s gros.

Item le dit maistre fera ouvrer ung denier à v d^s argent le Roy et de vj^s viij d^s au marc de taille au remede de ung grain en aloy et d'un demy d'iceulx deniers en poix sur le marc d'oeuvre, lesquelz deniers il fera ouvrer beaux et rondz, et tailliez de bon recours, est assavoir que le plus foible sera taillié à ung quart de frelin près du droit et le

plus fort sera taillié à ung quart de frelin plus fort que le droit, au remede de quatre fors et quatre foibles, qui pourront estre plus foibles les dits quatre foibles ung frelin et non plus, et les dits quatre fors ung frelin sans quelconques autre remede de fors ne de foibles, et donra le dit maistre aux marchans du marc d'argent le Roy xxx. iiij^{ds} gros.

Item le dit maistre fera ouvrer ung autre denier à iiij d^{rs} argent le Roy et de x^e xjd^{rs} au marc de taille au remede de ung grain en aloy et de deux d'iceulx deniers en poix sur le marc de oeuvre, lesquelz deniers il fera ouvrer beaulx et rondz et tailliez de bon recours. est assavoir que le plus foible sera taillié à ung quart de frelin prez du droit et le plus fort sera taillié à ung quart de frelin plus fort que le droit au remede de six fors et six foibles, qui pourront estre plus foibles les dits six foibles ung frelin et demy et non plus et les dits six fors ung frelin et demy sans quelconques autre remede de fors ne de foibles, et donra le dit maistre aux marchans du marc de argent le Roy xxx. iiij d^{rs} gros.

Item le dit maistre payera au prouffit de mon dit seigneur tous les remedes qu'il aura prins en poix et en aloy, et si payera au prouffit de mon dit seigneur pour son droit de seignourage, de chacun marc d'argent le Roy qui sera ouvré en la dite monnoye, v^{ds} xviiij mittes groz.

Et ycy no sera faite nulle mention des deniers de demy groz, quart de gros ne autre noire monnoye, mais s'il vient bas billon à la monnoye, les gardes le signifieront aux generaulx maistres, lesquelz y pourvoyeronz lors comme il sera besoing pour le bien de la chose.

Item le dit maistre sera tenu de venir rendre et compter de ses boistes une fois l'an en la chambre des monnoyes en l'ostel de la chambre des comptes à Malines ou quant il lui sera mande de par mon dit seigneur.

Item le dit maistre sera tenu à recevoir la matiere des marchans tant dor comme d'argent au poix qui est dormant en la chambre des monnoyes dont le patron lui sera baillié par les generaulx maistres auquel aussi il rendra le compte de son ouvrage tel qu'il sera trouvé à l'ouverture de ses boistes.

GAIGES D'OFFICIERS.

Premierement le dit maistre sera tenu de payer aus dits generaulx maistres leurs gaiges de deux cens frans par an à chacun d'iceulx sur le droit de seignourage de mon dit seigneur, et aussi les journées de leurs vacacions pour le fait des monnoyes se les dits generaulx prennent les y vuelent.

Item le dit maistre sera tenu de payer à la garde de la monnoye xxx livres gros par

an assavoir xl à la charge de mon dit seigneur et des deniers venant du droit de seignourage et les autres xx^l à la charge du dit maistre tant et si longuement qu'il tiendra la dite monnoye.

Item le dit maistre sera tenu de payer à la contre garde de la dite monnoye dix livres de gros par an, assavoir vj^l à la charge de mon dit seigneur et des deniers venant du droit de seignourage et les autres iiij^l à la charge du dit maistre tant et si longuement qu'il tiendra la dite monnoye.

Item le dit maistre sera tenu de payer à l'assayeur de la dite monnoye dixhuit livres de gros par an, assavoir ix^l à la charge de mon dit seigneur et des deniers venant du droit de seignourage et les autres ix^l à la charge du dit maistre tant et si longuement qu'il tiendra la dite monnoye.

Item le dit maistre sera tenu de payer au tailleur de la dite monnoye vingt livres de gros par an, assavoir x^l de gros à la charge de mon dit seigneur et des deniers venant du droit de seignourage et les autres x^l à la charge du dit maistre tant et si longuement qu'il tiendra la dite monnoye.

SALAIRES D'OUVRIERS.

Le dit maistre sera tenu de payer de chacun xv marcs de euvre de plates d'or iiij^s gros dont il payera aux ouvriers de la monnoye iij^s vid^{rs} gros et les vjd^{rs} de reste seront au prouffit de mon dit seigneur, lesquelz demouront en la main du dit maistre dont il rendra compte à l'ouverture de ses boistes.

Item le dit maistre sera tenu de payer aus dits ouvriers de chacun marc de plates du fin denier à x deniers d'aloy et de xj^s viijd^{rs} de taille pour chacun marc ij gros ij mittes.

Item le dit maistre sera tenu de payer aus dits ouvriers de chacun marc de plates du denier à v deniers d'aloy et de vj^s viijd^{rs} de taille pour chacun marc ij gros ij mittes.

Item le dit maistre sera tenu de payer aus dits ouvriers de chacun marc de plattes du denier gros, demy gros, quart de gros et de toute noire monnoye ij gros ij mittes.

SALAIRES DES MONNOYERS.

Le maistre sera tenu de payer de chacun xv deniers d'or a monnoyer iiij s gros, dont il en payera aux monnoyers iij^s vjd^{rs} gros et les vjd^{rs} de reste seront au prouffit de mon dit seigneur, lesquelz vj d^{rs} demouront en main du dit maistre, dont il rendra compte à l'ouverture de ses boistes.

Item le dit maistre sera tenu de paier aus dits monnoyers de chacun marc du double denier a monnoyer ung denier gros.

Item le dit maistre sera tenu de payer aus dits monnoyers du saingle denier de deux gros, du gros, demy gros, quart de gros et noire monnoye, de chacun marc à monnoyer xxj mittes.

Item le dit maistre sera tenu furnir aux officiers dessus dits les choses par cy devant accoustumées pour le ouvraige et autres choses qui sera trouvé que les dits maistres particuliers par cy devant ont païé tant à la garde contregarde, à l'assayeur, tailleur, ouvriers et monnoyers en quelque maniere ou façon que ce soit.

Item sera tenu le dit maistre particulier de paier les marchans dedens x jours au plus tart apres que auront livré leur matiere tant d'or, d'argent ou autre billon, sur paine de les desdommager se ilz le requierent, assavoir sur chacun marc d'or de iiij gros et sur chacun marc d'argent de demy gros, saulf toutefois que se mon dit seigneur faisoit faire ouvraige pour lui les dits marchans attendront leur tour de paier.

Item le dit maistre particulier sera tenu de tenir la monnoye garnie de billon sisaille Reaulx ou deniers comptans jusques à vj^o livres du sceu de la garde outre et par dessus ce qui sera deu aux marchans, dont la dite garde pourra faire inventoire se il lui samble que la dite monnoye ne soit garnie de ce que dit est.

Item le dit maistre particulier sera tenu prendre et recevoir par inventoire et par justes pris et paier comptant du sien les hostillemens garnisons et autres qui seront necessaires pour faire l'ouvraige de la monnoye sans que mon dit seigneur en ait aucune charge de despens.

Item le dit maistre particulier ne fera faire aucune reparation à la charge de mon dit seigneur, tant aux fournaies affinoires ne autrement, quelque necessaires qu'elles soyent se ce nest du congié des generaulx maistres ou du sceu de la garde sur paine de les perdre.

Item le dit maistre ne pourra fermer ne laisser la dite monnoye pour chommaige qui viengne durant sa ferme, mais la tiendra ouverte et garnye de personne souffissant qui saice recevoir des marchans la matiere et faire faire l'ouvraige qui viendra en icelle, sur paine d'amende apliquée à mon dit seigneur et desdommaigier les marchans se ils requierent. ainsi signe E. Loyet.

ANTWERPEN B.

Compte Ypol Tarrax et Marcellis de Millon, maistres particuliers de la monnoye dor et d'argent faicte et forgée aux nom et armes de mon tres redoubté et souverain seigneur monseigneur le duc Charles duc de Bourgogne et de Brabant & en sa ville d'Anvers, selon l'instruction de la dicte monnoye sur ce baillée aus dits maistres, quils ont devers eulx et dont le double est incorporé au commencement de son compte precedent et dont le bail en fut fait de par mon dit seigneur en la chambre de ses comptes a Malines le xix jour de novembre lan mil cecc lxxiiij pour trois ans entiers, commen chans à la premiere delivrance qui sen fist le xe jour de decembre au dit an lxxiiij comme il appert par acte pour ce faicte en la chambre des dits comptes le jour du dit bail aussi incorporé au dit compte precedent, lequel acte contient par expres que ceste dicte monnoye qui le dit jour avoit este mise a pris, demoura pour lors apres pluseurs deniers a dieu aus dits maistres comme aux plus offrans et darreniers rencherisseurs à la chandaille estaincte qui pour ce fut alumée au grant bureau de la dicte chambre le terme et à commencher comme dessus pour le pris et somme de xvij gros monnoye de flandres que ils seront tenus de payer a mon dit seigneur de chacun marc dor pour son droit de seignouraige et pour chacun marc d'argent cinq gros xvij mites monnoye dicte et aux autres conditions contenues et declairees en l'instruction dessus dicte et dont iceulx maistres firent lors le serment en la maniere acoustumée, de tout ce quils ont ouvré tant de monnoie d'or comme d'argent depuis le xxij^e jour de mars lan mil iiij^e lxxv avant pasques que la darreniere delivrance de la boiste d'icelle monnoye darreniere faicte se fist et auquel jour leur dit prouchain precedent compte fine jusques au xvij^e jour d'octobre lan lxxvj que la dit Marcellis termina vie par mort et que lors les boistes furent renouvelées sur le dit Ypol seul, qui en ce enssuivant et sur les dites instructions a continué le dit ouvrage jusques au darrenier jour de janvier au dit an lxxvj [vij] que lors apres que les estats du dit pays de Brabant furent acertenez du trespas de mon avant dit seigneur, dont Dieu ait l'ame, iceulx des Estats firent deffendre au dit Ypol de plus forgier ceste dicte monnoye et ainsi le dit darrenier jour de janvier fut fait la darreniere delivrance avant l'ouverture des boistes dicelle qui se fist, assavoir de celles de l'ouvrage des dits Ypol et Marcellis conjointement le xiiij^e jour de juillet lan lxxvij et de celles du dit Ypol seul le xvij^e jour dicellui mois au dit an, et ce en la chambre des comptes à Malines en présence des generaulx maistres et autres officiers de monnoye de ma tres redoubtée princesse mademoiselle la duchesse pour ce y appellez, lequel compte se fait en livres sols et deniers gros flandres, fait à Malines.

RECEPTE ET PREMIERS DE LA BOISTE ET OUVRAIGE DES DITS
YPOL ET MARCELLIS CONJOINCTEMENT.

PRIMO DE LOUVRAIGE DU DENIER DOR.

De louvraige du denier dor appellé florin de Bourgogne, ordonné à xix karats dor fin en alloy nobles dengleterre, ouvrez pour le roy Henry comptés pour fin allye de quatre karats d'argent fin et ung carat de cuivre a ung xije de carat de remede en alloy de lxxij de taille au marc de troyes a demy estrelin de remede en poix pour le marc deuvre ayant cours pour xlviij gros de la nouvelle monnoie blanche, ont esté ouvrez depuis le dit xxiiije jour de mars lan lxxv avant pasques jusques au dit xvije d'octobre lan lxxvj que le dit Marcellis termina vie par mort, ainsi quil appert par le papier de la garde de la dite monnoye Henry de Merende cy rendu et que les deniers mis en boiste ont monté net scisailles rabatues c xvj mil ix^c lj demy deniers qui poisent mil vje xxiiij mars ij onces xij estrelins j fellin deuvre qui vaillent mil ije iiij^{xx} v mars vij onces vj estrelins dor fin, dont ma dite damoiselle la duchesse prent pour son seignouraige comme dit est de chacun marc du dit or fin xvij gros, qui valent iiij^{xx} xj^l j^s viijdr^s gros.

DE L'OUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du denier d'argent fin a dix deniers argent le roy et de iiij^{xx} diceulx deniers en taille au marc de troyes, ordonné avoir cours pour quatre gros, ont esté ouvrez en la dite monnoye depuis le dit xxiiije jour de mars lan lxxv avant pasques jusques au dit xvije jour d'octobre ensuyvant lan lxxvj net scisailles rabatues xix mil iiij^c xj mars vj onces deuvre, qui font argent le roy xvj mil ijs j marc iij onces xij estrelins j fellin, dont ma dite damoiselle prent pour son seignouraige de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites, qui valent iij^c iiij^{xx} viij^l iij^s ijd^{rs} ob. gros.

De louvraige du denier de deux gros a cincq deniers dalloy argent le roy de iiij^{xx} diceulx deniers de taille au marc de troyes, ont esté ouvrez en la dite monnoye au temps dessus dit, net scisailles rabatues iij mil c lvij mars, x esterlins deuvre, qui font argent le roy mil iij^c xv mars vj onces xvij et demy estrelins, dont ma dite damoiselle prent pour son seignouraige de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites comme dessus, valent xxxj^l x^s vjd^{rs} gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix trois xvj^{mes} d'esterlin sur chaque marc deuvre, qui montent iij mars v onces xij esterlins deuvre, valent xlix^s iiijdr^s gros.

Et furent aussi trouvés eschars en alloy 4 de grain sur chacun marc doeuvre, qui font ij mars vj onces xvij esterlins demy dargent le roy, qui valent la somme de

iiij^l vj^s ix^{dr}s gros.

Des deniers dargent de ung gros de flandre à iiij^{dr}s dalloy argent le roy de vj^{xx} xj diceulx deniers en taille au marc de troyes, ont été ouvrez au temps que dessus net scisailles rabatues v mil ix^c {xlv mars v onces x estrelins deuvre, qui font argent le roy mil ix^c iiij^{xx} j mars vij onces ij esterlins demy, dont ma dite damoiselle prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites comme dessus, et valent à ce pris xlviij^l ix^s viij^{dr}s gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix j esterlin sur chacun marc deuvre, qui font xxxvij mars j once v esterlins demy, qui valent xx^l v^s viij^{dr}s gros.

Somme de ceste premiere boiste vii^c ij^{xx} v^l vj^s ix^{dr}s ob. gros.

AUTRE RECEPTE VENANT DE LA BOISTE ET OUVRAIGE DU DIT YPOL SEUL, DEPUIS LE DIT XVIIe JOUR D'OCTOBRE AU DIT AN LXXVJ JUSQUES AU DIT DARRAIN JOUR DE JANVIER ENSSUIVANT AU DIT AN.

PRIMO DE LOUVRAIGE DU DIT DENIER DOR.

De louvraige du dit denier dor appellé florin de Bourgogne des poix et alloy et ordonné avoir cours comme dessus, ont esté ouvrez pendant le dit temps ainsi quil appert par autre papier de la garde cy rendu, net scisailles rabatues xxij^m iiij^c lvij deniers demy, qui poissent ij^c xj mars vij onces vij esterlins ij fellins doeuvre, qui valent ij^c xlvi mars vij onces x esterlins dor fin, dont madamoiselle prent pour son seignourage de chacun marc dor fin xvij deniers gros, montent xvij^l ix^s x^{dr}s gros.

DE L'OUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du devant dit denier de iiij gros, ont esté ouvrez par le temps de ceste dite darreniere boiste, net scisailles rabatues iiij mil ij^c iiij^{xx} x mars vij onces x estrelins deuvre, qui font argent le roy ij mil vj^c lix mars xvij estrelins j fellin, dont ma dite damoiselle prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites, qui font iiij^{xx} vij^l xiiij^s iiij^{dr}s gros.

De louvraige de lautre denier dessus dit de ij gros, ont semblablement esté ouvrez, net

scisailles rabatues ij mil viij^c lv mars v onces deuvre, qui font argent le roy xj^c iiij^{xx} ix mars vj onces xv estrelins, dont ma dite damoiselle prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy vd^{rs} gros xvij mites, montant . xxvij^l xj^s viij^{drs} ob. gros.

Des dits deniers de ung gros de flandre ont aussi esté ouvrez au dit temps, net scisailles rabatues mil viij^c lx mars iiij onces deuvre, qui font argent le roy vj^c ix mars j once vj estrelins, dont ma dite damoiselle prent pour son seignourage comme dessus v^{drs} gros xvij mites, qui vaillent xiiij^l xvij^s ij^{drs} gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix de j fellin sur chacun marc deuvre, qui font ij mars vij onces v esterlins demy deuvre, qui vaillent xxxj^s ix^{drs} gros.

Somme de ceste seconde boiste cl^l iij^s ix^{drs} ob. gros.

AUTRE RECEPTE POUR CONFISCATION DE BILLON PENDANT
LE TEMPS DE CE COMPTE.

De Hessel de Waelhem lequel en lan lxxvj fut par les garde et contregarde de ceste monnoye accusé pardevant les generaulx maistres d'avoir porté billon à la monnoye d'Utrecht, a este appointié par les dits generaulx que pour ceste offence il payera au prouffit de monseigneur xx^s gros.

Somme toute de la recepte de ce présent compte vij^c xxxvj^l x^s vij^{drs} gros.

ANTWERPEN C.

Compte Ypol Tarax, maistre particulier de la monnoye dor et d'argent faite et forgée aux nom et armes de ma très redoubtée dame madame la duchesse de Bourgogne, de Brabant &c. en sa ville d'Anvers, selon l'instruction de la dite monnoye sur ce baillée au dit maistre qu'il a devers lui et dont le double est incorporé au commencement de son premier compte, de laquelle monnoye le bail fut fait en la chambre des comptes à Malines le xixe jour de novembre lan mil iiij^c lxxiiij pour trois ans entiers, commenchant à la premiere delivrance qui sen fist le xe jour de decembre au dit an lxxiiij, comme il appert par acte pour ce fait en la dite chambre des comptes le jour du dit bail aussi incorporé en son dit premier compte, lequel acte contient par expres que ceste dite monnoye qui le dit jour avoit esté mise a pris demourra pour lors apres plusieurs deniers a dieu au dit maistre et à feu Marcelles de Millon son compagnon qui depuis est allé de vie a trespas, comme aux plus offrans et derreniers encherisseurs à la chandelle estainte qui pour ce fut allumée au

grant bureau de la dite chambre le terme et a commencer comme dessus pour le pris et somme de xvij gros monnoie de flandres, quils seront tenus payer à mon dit seigneur de chacun marc dor pour son droit de seignourage et pour chacun marc dargent cinq gros xvij mites monnoye dite et aux autres conditions contenues et declairées en linstruction dessus dite et dont iceulx maistres firent le serment en la manière accoustumée de tout ce que le dit maistre a ouvré tant de monnoie dor comme dargent depuis le xxe jour de septembre lan mil iiij^e lxxvij inclus que la premiere delivrance se fist de ceste monnoie en vertu de certaines lettres closes de monseigneur le duc Maximilien et madame la duchesse dostrice, de Bourgogne, de Brabant &c. par lesquelles estoit ordonné à la garde de la dite monnoie et aussi au dit maistre de continuer louvraige de la dite monnoie selon et au mesme pie aloy et empreinte et selon les instructions et ordonnances dessus dites et en la mesme maniere que lon y avoit ouvré durant le temps de feu le duc Charles, saulf et réservé seulement que lon changast le nom de Charles a Marie et ce jusques a ce que par Monseigneur le duc Maximilien et madame la duchesse dostrice, de Brabant &c. autrement en seroit ordonné, comme il appert par les dites lettres closes cy rendues, et est assavoir que la dite monnoie a été close depuis le darrenier jour de janvier lan lxxvij obstant le trespas du dit feu le duc Charles jusques au xxe jour de Septembre ensuivant et combien que la dite ferme de trois ans, que icellui maistre avoit a tenir la dite monnoye, expira au noel mil iiij^e lxxvij, touteffois il fut ordonné au dit maistre par Messeigneurs des comptes de encoire continuer son dit ouvraige jusques a ce que par mes dits seigneurs et dame autrement en seroit ordonné; En vertu de quelle ordonnance le dit maistre y est demouré ouvrant depuis le dit xxe jour de septembre lan lxxvij jusques au xiiij^e jour de may l'an mil iiij^e lxxvij que se fist la derreniere delivrance de l'ouvraige du dit maistre et aussi quil feust depporté dicelle monnoye pour ce que mon dit seigneur y avoit commis ung nommé maistre Hanze Gelnewys. Et est aussi assavoir que durant le dit temps ont esté deux gardes en la dite monnoye qui ont chacun eu boites, assavoir le dit Henry de Merende depuis le dit xxe de septembre lan lxxvij jusques au xxvij^e jour du mois de novembre ensuivant, et depuis icellui jour Pieter de Waelhem jusques au dit jour de may lxxvij avant l'ouverture des dites boites, lesquelles ont esté ouvertes en la chambre des comptes à Brouxelles le second et iiij^e jours de juin ensuivant au dit an en la présence des generaulx maistres et autres officiers de monnoyes de mon dit seigneur le duc pour ce y appelez, lequel compte se fait en livres, sols et deniers gros, monnoie de flandres, fait à Brouxelles.

RECEPTE ET PREMIERS DE LOUVRAIGE DES BOITES DU TEMPS QUE LE
DIT HENRI DE MERENDE ESTOIT GARDE DE LA DITE MONNOIE
QUI EST DEPUIS LE DIT XXe DE SEPTEMBRE ANNO LXXVIJ
JUSQUES AU XXVIJ^e JOUR DE NOVEMBRE ENSUIVANT,
LES DEUX JOURS INCLUS.

PRIMO DE L'OUVRAIGE DU DENIER DOR.

De louvraige du denier dor appelle florin de Bourgongne, ordonné a xix karats dor fin en alloy, nobles dangleterre ouvrez par le roy Henry comptés pour fin, alyé de quatre karats d'argent fin et ung karat de cuivre a ung xij^e de karat de remede en alloy, de lxxij de taille au marc de troyes a demy esterlin de remede en poix pour le marc deuvre, aiant cours durant le temps de ce compte pour liij gros monnoie de flandres, ont esté ouvrés depuis le dit xxe de septembre lan lxxvij jusques au dit xxvij^e de novembre ensuivant et includ que le dit Henry de Merende fut despointié du dit office de garde de la dite monnoie, ainsi quil appert par son papier cy rendu, et que les deniers mis en boîte ont monté net scisailles rabatues xiiij^m iiij^c xl deniers, qui poysent ij^c marcs iiij onces viij esterlins ij fellins deuvre, qui vallent c lvij marcs vj onces ij esterlins ij fellins dor fin, dont mon dit seigneur prent pour son droit de seignourage xvij deniers gros de chacun marc dor fin comme dit est dessus, qui vailent xj^l iiij^s xj^{drs} ob. gros.

Item et si furent trouvés eschars en alloy de j quart de grain sur chacun marc deuvre, qui font xv^l vij^s ij^{drs} d'empirance, qui vailent iiij^l j^s v^{drs} gros vijmites.

DE LOUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du denier d'argent fin a dix deniers argent le roy et de iiij^{ss} diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ordonné avoir cours pour iiij gros de flandre et depuis a eu cours a iiij gros demy, ont esté ouvrés en la dite monnoye depuis le dit temps net scisailles rabatues vj^m ij^c lxvij mars vj onces deuvre, qui font v^m ij^c vj marcs vj onces xij esterlins demy argent le roy, dont monseigneur prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers xvij mites gros, pour ce . . c xxvij^l ij^s iiij^{drs} gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix j fellin sur chacun marc deuvre, qui monte ix mars vij onces xj esterlins ij fellins et ij quarts de fellin deuvre, valent
xiiij^l v^s iiij^{drs} gros.

Et si furent trouvés eschars en alloy demy grain sur chacun marc deuvre, qui font xj

mars iiij onces v esterlins iij fellins argent le roy, qui vallent . xvij^l xiiij^s ix^{drs} ob. gros.
 Somme de ceste premiere boîte c lxxij^l viij^s ijd^{rs} gros vij mites forte monnoie, assavoir
 le double patart compté pour iiij gros, valent en foible monnoie le dit double patart compté
 pour iiij gros demy c iiij^{xx} xiiij^l xix^s ijd^{rs} gros xiiij^{mites}.

AUTRE RECEPTE VENANT DE LA BOITE ET OUVRAIGE DEPUIS LE
 XXVIIJ^e JOUR DE NOVEMBRE AU DIT AN LXXVIJ JUSQUES AU
 DIT XIIIJ^e JOUR DE MAY ENSUIVANT LAN LXXVIJ,
 DURANT LEQUEL TEMPS PIETRE DE WAEHEM
 A ESTE GARDE DE DA DITE MONNOYE.

PRIMO DE LOUVRAIGE DU DENIER DOR.

De louvraige du dit denier dor appellé florin de Bourgogne des poix et aloy et ordonné avoir cours comme dessus ont esté ouvrés pendant le dit temps, ainsi quil appert par autre papier de la garde cy rendu, net scisailles rabatues xxj^m iiij^e iiij^{xx} viij deniers et demi, qui poisent ij^e iiij^{xx} xvij mars iij onces xij esterlins et demi deuvre, qui valent ij^e xxxvij mars ij onces iiij esterlins dor fin, dont monseigneur prent pour son droit et seignourage xvij deniers gros de chacun marc dor fin comme dit est, qui vallent
 xvj^l xiiij^s viij^{drs} ob. gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en aloy 4 de grain sur chacun marc deuvre, qui font xxij^l xix^s d'empirance, qui valent iiij^l xj^s ix^{drs} ob. gros.

De louvraige du demi denier dor de ce mesme aloy de vij^{xx} iiij de taille au marc de troyes, de tels remede lyaige et poix que dessus il nen a nuls este fais ne forgiés durant le dit temps et pour ce icy neant.

DE LOUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du denier d'argent fin a dix deniers argent le roy et de iiij^{xx} diceulx deniers en taille au marc de troyes, ordonné avoir cours pour iiij gros flandres et depuis a eu cours à iiij gros demi, ont esté ouvrés en la dite monnoye depuis le dit xxvij^e jour de novembre lxxvij jusques au dit xiiij^e jour de may ensuivant et inclus, net scisailles rabatues xiiij^m viij^e xxiiij mars v onces deuvre, qui font xij^m ij^e liij mars vj onces xv esterlins iij fellins argent le roy, dont mon dit seigneur prend pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers xvij mites gros, pour ce
 ij^e iiij^{xx} xvj^l xix^s vj^{drs} ob. gros.

Et iceulx deniers trouvés eschars en poix iij quarts de fellin sur chacun marc deuvre qui monte xvij mars iij onces deuvre, valent xxijl iij^s iijdr^s gros.

Et si furent les dits deniers trouvés eschars en aloy ung viij^e de grain sur chacun marc deuvre qui font vj mars v onces xiiij esterlins argent le roy, qui vallent xl v^s ixdr^s ob. gros.

De louvraige de lautre denier dessus dit de ij gros, ont seulement este ouvrez net scisailles rabatues mil viij^e lxxij mars iij onces x esterlins deuvre, qui font argent le roy vij^e iij^{xx} mars iij onces xv esterlins, dont monseigneur prent pour son seignoraige de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites, montant

xvijl xiiij^s gros viij mites.

Item furent iceulx deniers trouvés eschars en poix j fellin et j quart sur chacun marc deuvre, qui montent iij mars v onces v^l esterlins deuvre, qui vallent

xlviij^s ixdr^s ob. gros.

Somme de la dite seconde boite iij^e lxxj^l xvij^s xj deniers gros xx mites forte monnoie comme dessus, qui valent en la dite foible monnoie iij^e xvijl^l vij^s viijdr^s gros xix^l mites.

Somme de toute la recepte de ce présent compte

vj^e xij^l vj^s xjdr^s gros viij mites 4 s^{andres}.

ANTWERPEN D.

Compte maistre Hanse Gelucwys, maistre particulier de la monnoye dor et dargent faite et forgée aux nom et armes de ma tres redoubtée dame madame la duchesse de Bourgogne de Brabant en sa ville danvers selon l'instruction de la dite monnoie sur ce baillée au dit maistre et quil a devers lui et dont le double est incorporé au commencement du premier compte Ypol Tarrax son predecesseur au dit office, auquel le dit maistre Hans a este commis par mon tres redoubté seigneur monseigneur le duc daustrice de Bourgogne de Brabant & en vertu de ses lettres patentes de commission données le xiiij^e jour de fevrier mil iij^e lxxvij, dont la copie est cy devant transcripte et ce par condition quil sera tenu d'ouvrer en la dite monnoie de Brabant selon le bail qui en fut fait en la chambre des comptes a Malines le xixe jour de novembre l'an mil quatre cent lxxiiij au dit Ypol Tarax et feu Marcelis de Millon, nagaire maistres particuliers de la dite monnoie et ensuivant lacte pour ce fait en la dite chambre des comptes pour lors à Malines le jour du dit bail incorporé en leur premier compte, lequel acte contient par expres que ceste dite monnoie qui le dit jour avoit esté mise a pris et demoura pour lors apres plusieurs deniers a dien aus dits Ypol et feu Marcelis de Millon son compaignon comme aux plus offrans et

derniers encherisseurs à la chandaille estaincte, qui pour ce fut allumée au grant bureau de la dite chambre le terme a commencer comme dessus pour le pris et somme de xvij gros monnoie de flandre, quils seront tenus payer a mon dit seigneur de chacun marc dor pour son droit de seignourage et pour chacun marc dargent v gros xvij mites monnoie dite et aux autres conditions contenues et declairées en linstruction dessus dite, et duquel office de maistre de la dite monnoie le dit maistre Hans fit le serment pertinent es mains de messeigneurs des comptes à Bruxelles le xvje jour de may lan mil iiije lxxvij, de tout ce que le dit maistre a ouvré tant de monnoie dor comme dargent depuis le dit xvje jour de may au dit an lxxvij que la premiere delivrance ce fist de ceste monnoye jusques au xvije jour de may mil iiije lxxix, que la derreniere delivrance sen fist avant louverture des boites dicelle monnoye, lesquelles boytes ont esté ouvertes en la chambre des comptes à Bruxelles le xvije jour de may lan mil iiije lxxix presens. Messeigneurs des dits comptes les generaulx maistres et autres officiers de monnoies de mon dit seigneur pour ce y appellés ensemble aussi en la presence des depputez des villes de Louvain, Brouxelles et Anvers aussi a ce appellés, lequel compte se fait en livres, sols et deniers gros, monnoie de flandres, fait à Brouxelles.

RECEPTE ET PREMIERS EN DENIERS DOR.

De louvraige du denier dor appellé florin de Bourgongne, ordonné à xix karats dor fin en alloy nobles dangleterre, ouvrez par le roy Henry, comptés pour fin alyé de quatre karats dargent fin et ung karat de cuivre a ung xije de karat de remede en aloy de lxxij de taille au marc de Troyes a demi esterlin de remede en poix pour le marc deuvre, aiant cours pour liij gros monnoie de flandres, ont esté ouvrés depuis le dit xvje de may lan lxxvij jusques au dit xvije de may lxxix que la derreniere delivrance sen fist ainsi quil appert par le papier de la garde de la dite monnoie Pieter de Waelhem cy rendu que les deniers mis en boîte ont monte net scisailles rabatues xlviij^m vje lxxvj deniers, qui poisent vje lxij mars j once vj esterlins iij grains deuvre, qui vallent v^e xxiiij mars j once xiiij esterlins et demi dor fin, dont monseigneur prent pour son droit de seignourage xvij deniers gros de chacun marc dor fin comme dit est, qui vallent xxxvj^l xix^s vijd^{rs} gros.

Item furent iceulx deniers trouvés eschars en poix xj xxxije desterlin sur chacun marc deuvre, qui font j marc iij onces viij esterlins deuvre, qui valent . xx^l x^s vdr^s ob. gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en aloy ij grains et j quart sur chacun marc deuvre, qui font v marcs j once xij esterlins j fellin dor fin, qui vallent

iiij^{xx} xj^l xv^s vdr^s ob. gros.

DE LOUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du denier d'argent fin a x deniers argent le roy et de iiij^{xx} diceulx deniers en taille au marc de Trois, ordonné avoir cours pour iiij gros flandre et depuis ont eu cours a iiij gros demi, ont esté ouvrés en la dite monnoie, depuis le dit xve de may lxxvij jusques au dit xiiij^e de may lxxix, net scisailles rabatues xxiiij^m vj^e ij mars deuvre, qui font xix^m vj^e lij marcs iiij onces d'argent le roy, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v d^{rs} xvij mites gros, pour ce

iiij^e lxxj^l xve ij d^{rs} ob. gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix demi esterlin sur chacun marc deuvre, qui monte lxxiiij marcs xj esterlins demi deuvre, valent iiij^{xx} xvij^l xve iiij d^{rs} gros.

Et si furent les dits deniers trouvés eschars en aloy demi grain sur chacun marc deuvre, qui font xlij mars vj onces xiiij esterlins ij fellins, qui valent . lxxvi xvij^e ij d^{rs} gros.

De louvraige de lautre denier dessus dit de ij gros vj mites ont semblablement esté ouvrés net scisailles rabatues viij^m viij^e lxxiiij marcs vij onces x esterlins deuvre, qui font iiij^m vj^e iiij^{xx} xiiij marcs vj onces d'argent le roy, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites, montent

iiij^{xx} viij^l ixe ij d^{rs} ob. gros.

Item icenlx deniers furent trouvés eschars en poix j quart de fellin sur chacun marc deuvre, qui monte ij mars ij onces xiiij esterlins deuvre, valent . ij^l vj^e ij d^{rs} gros.

Somme de toute la recepte de ce present compte viij^e lxxvj^l ixe vij d^{rs} forte monnoie, assavoir le double patart compte pour iiij gros, vaillant en foible monnoie le dit patart compté pour iiij gros demi ixe iiij^{xx} vj^l ix d^{rs} gros x mites.

ANTWERPEN E.

Compte maistre Hansse Gelucwys, maistre particulier de la monnoye dor et d'argent faite et forgée au nom et armes de ma tres redoubtée dame madame la duchesse daustriche, de Bourgogne, de Brabant & en sa ville d'Anvers selon linstruction de la dite monnoie sur ce baillée au dit maistre et quil a devers lui, qui est enregistrée en la chambre des comptes à Brouxelles au registre commençant en may mil iiij^e lxxvij fol^e xxix, auquel office le dit maistre Hansse est commis par lettres patentes de monseigneur et madame duçs daustriche, de Bourgogne, de Brabant &, incorporées devant lintitulation de son compte précédent, et ce par condition quil sera tenu douvrer en la dite monnoie selon les dites instructions

et quil donra a mes dits seigneur et dame pour chacun marc dor pour son droit de seignourage xvij gros monnoie de flandres et pour chacun marc dargent v gros xvij mites dite monnoie, comme il est plus au long declairé en son dit compte précédent, de tout ce que le dit maistre a ouvré en la dite monnoie tant dor comme dargent, depuis le xvij^e jour de may mil iiij^e lxxix que son dit prochain compte precedent fine, jusques au ve jour du mois de may ensuivant lan mil iiij^e iiij^{xx} que la derreniere delivrance se fist en la dite monnoie avant louverture des boites dicelle, les dits deux jours inclus, Lesquelles boites furent ouverte en la dite chambre des comptes à Brouxelles le viij^e jour de may lan xiiij^e iiij^{xx} presens messeigneurs des dits comptes, les generaulx maistres et autres officiers de monnoies de mes dits seigneur et dame pour ce y appellés, y appellés aussi les deppu- tés des trois estats du pays de Brabant comme il appartenoit, lequel compte se fait en livres sols et deniers gros monnoie de flandres, fait à Brouxelles.

RECEPTE ET PREMIERS EN DENIERS DOR.

De louvraige du denier dor appellé florin de Bourgogne ordonné à xix karats dor fin en aloy nobles dangleterre ouvrés par le roy Henry, comptés pour fin, alyé de quatre karats dargent fin et ung karat de cuivre a ung xij^e de karat de remede en aloy de lxxij de taille au marc de troyes a demi esterlin de remede en poix pour le marc deuvre, aiant présentement cours pour liij gros monnoie de flandre, ont esté ouvrés depuis le dit xvij^e de may lan lxxix jusques au dit v^e jour de may iiij^{xx} que la derreniere delivrance sen fist, ainsi quil appert par le papier de la garde de la dite monnoie Pieter de Waelhem et de la contregarde cy rendus, et que les deniers mis en boiste ont monté net scisailles rabatnes xij^m xxxvj deniers d'or, qui poisent c lxxvij marcs j once vj esterlins et deux tiers deuvre, qui valent c xxxij marcs ij onces xiiij^z esterlins dor fin, dont monseigneur le duc prent pour son seignourage de chacun marc du dit or fin xvij deniers gros comme dit est, qui vaillent ixl vijs vjdrs gros.

Item furent iceulx deniers trouvés eschars en poix ung fellin sur chacun marc deuvre, qui monte ij onces j esterlin ij fellins et ung aesken, qui vallent iijl xv^s ijdrs gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en alloy deni grain sur chacun marc deuvre, qui font ij onces vj esterlins et ij tiers dor fin, qui vaillent vl ijs xjdrs ob. gros.

DE LOUVRAIGE DARGENT.

De louvraige du denier dargent fin à x deniers argent le roy et de iiij^{xx} diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ordonné avoir cours pour iiij gros flandres et depuis a eu

cours à iij gros demi ont este ouvrés en la dite monnoye depuis le dit xvij de may lxxix jusques au dit v^e de may iij^{xx} net scisailles rabatues xx^m ix^c ij marcs deuvre, qui font xvij^m ix^c ij mars deuvre, qui font xvij^m ij^c lj mars v onces dargent le roy, dont mon dit seigneur prent pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers xvij mites gros, pour ce iij^c xxxvij^l v^e vij^{dr} gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix ung ferlin et demi sur chacun marc deuvre, qui montent lj mars ij onces xij esterlins et ung fellin deuvre, qui vaillent
lxvij^l vij^s x^{dr} ob. gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en alloy ung quart de grain sur chacun marc deuvre, qui font xix mars vj onces xij esterlins et ung feillin argent le roy, qui vaillent
xxx^l vij^s v^{dr} gros.

De lounvraige dautre denier dessus dit de ij gros ont semblablement este ouvres net scisailles rabatues xv^m ij^c xxxvj marcs v onces deuvre, qui font v^m vij^c lxv mars ij onces j fellin argent le roy, dont mon dit seigneur prent comme dessus pour son seignourage de chacun marc du dit argent le roy v deniers gros xvij mites, montent
clxij^l j^s vij^{dr} vij mites.

Item furent iceulx deniers trouvés eschars en poix ung seix^{me} deesterlin sur chacun marc deuvre, qui montent vj mars ij onces xij esterlins ij feillins deuvre, qui vaillent
iij^l iij^s vj^{dr} gros vj mites.

Somme toute de la recepte de ce present compte vij^c xx^l xij^s vij^{dr} gros xij mites forte monnoye, assavoir le double patart compté pour iij gros flandre vaillent en foible monnoie, le dit patart compté pour iij gros demi
vij^c x^l xv^s vj^{dr} gros xv mites iij quarts flandre.

Het hier volgende stuk is ons eerst uit Brussel geworden na het afdrukken van het blad van den tekst, waarop wij naar hetzelfde hadden moeten verwijzen.

Piet de monnoye fait le ixe jour de septembre l'an mil iij^c lxxix par les generaux maistres des monnoyes de monseigneur le Duc d'austrie, de Bourgogne, de Brabant & pour forgier au pays de Brabant.

Primo, le maistre de la monnoye de Brabant fera ouvrier ung denier blancq nommé gros à iij d^{rs} xij grains d'aloy argent le roy et x^s xj d^{rs} de taille au marck de Troyes, qui aura cours pour ung gros de flandres, a ung grain de remede en aloy et de deux d'iceulx deniers en poix sur chacun marc deuvre, desquelz deniers la traicte du marc d'argent le Roy sera xxxij^s iij d^{rs} v mites ung tiers de mite groz, assavoir le double pattart qui se forge presentement à la monnoye compté pour iij gros monnoye de flandres, dont l'on donra

au marchand de chacun marc d'argent le Roy au dessoulz de vj d^{rs} d'aloy xxx^s iiij d^{rs} dicte monnoye, ainsi demeure pour seignourage et ouvraige ij^s xj d^{rs} v mites ung tiers de mite groz.

Item le dit maistre fera ouvrer ung denier blancq nommé demy groz à iiij d^{rs} daloy argent le Roy et de xviiij^s xj d^{rs} de taille au marcq, qui aura cours pour demy groz de flandres à ung grain de remede en aloy et de iiij d'iceulx deniers en poix sur chacun marcq d'œuvre, desquelz deniers la traicte du marcq d'argent le Roy sera xxxiiij^s vij d^{rs} ob. j mite et ung tiers de mite gros à monnoye telle que dessus, dont l'on donra au marchand de chacun marck d'argent le Roy tel que dessus xxx^s iiij d^{rs} dite monnoye. Ainsi demeure pour seignourage et ouvraige iiij^s iiij d^{rs} ob. une mite et ung tiers de mite groz.

Item le dit maistre fera ouvrer ung autre denier blanc nommé quart de groz à ij d^{rs} xij grains d'aloy argent le Roy et de xxv^s x d^{rs} de taille au dit marcq, qui aura cours pour ung quart de gros de flandres à ung grain de remede en aloy et de viij d'iceulx deniers en poix sur chacun marcq d'œuvre, desquelz deniers la traicte du marcq d'argent le Roy sera xxxiiij^s v d^{rs} viij mites gros à monnoye telle que dessus, dont l'on donra au marchand de chacun marcq d'argent le Roy tel que dessus, xxx^s iiij d^{rs} gros dite monnoye. ainsi demeure pour seignourage et ouvraige iiij^s j d^{rs} viij mites groz.

Item le dit maistre fera ouvrer ung denier noir a xv grains d'aloy argent le Roy et de xiiij^s ij d^{rs} de taille au dit marcq, qui aura cours pour vj mites de Brabant à ung grain de remede en aloy, et de viij d'iceulx deniers en poix sur chacun marcq, desquelz deniers la traicte du marc d'argent le Roy sera xl s iiij d^{rs} ob. une mite et ung tiers de mite groz à monnoye telle que dessus, dont lon donra au marchand de chacun marc d'argent le Roy tel que dessus xxx^s iiij d^{rs} gros dicte monnoye, ainsi demeure pour seignourage et ouvraige ix^s xj d^{rs} ob. une mite et ung tiers de mite gros.

Item le dit maistre fera ouvrer ung denier noir nommé iiij mites de Brabant a xj grains d'aloy argent le Roy et de xvj^s x deniers de taille au dit marcq, qui aura cours pour iiij mites de Brabant à ung grain de remede en aloy et de xij d'iceulx deniers en poix sur chacun marc d'œuvre, desquelz deniers la traicte du marcq argent le Roy sera xliij^s iiij d^{rs} une mite groz à monnoye telle que dessus, dont l'on donra au marchand de chacun marcq d'argent le roy tel que dessus xxx^s iiij d^{rs} groz dite monnoye, ainsi demeure pour seignourage et ouvraige xij^s xj d^{rs} j mite groz.

Item le dit maistre fera ouvrer ung autre denier noir nommé Courte de Brabant à vj grains d'aloy argent le Roy et de xxij^s vj d^{rs} de taille au dit marcq, qui aura cours pour ij mites de Brabant et ung grain de remede en aloy et de xvj d'iceulx deniers en poix sur chacun marcq d'œuvre, desquelz deniers la traicte du marcq d'argent le Roy sera liij^s

iiij d^{rs} groz monnoye telle que dessus, dont l'on donra au marchand de chacun marcq d'argent le Roy tel que dessus xxxe iiij d^{rs} groz dicte monnoye, ainsi demeure pour seignourage et ouvraige xxiiij^e groz, Ainsi soubz escript et signé par moy le xe jour de Septembre anno lxxix. Loyet.

ANTWERPEN F.

Compte maistre Hansse Glucweys, maistre particulier de la monnoye de Brabant dor et d'argent faite et forgée aux nom et armes de ma tres redoubtée dame madame la duchesse daustrique, de Bourgongne, de Brabant &^a en sa ville d'Anvers, selon l'instruction de la dite monnoie sur ce baillée au dit maistre et quil a devers lui, qui est enregistrée en la chambre des comptes à Brouxelles au registre commençant en may mil iiiij^e lxxvij fol. xxix, auquel office le dit maistre Hansse est commis par lettres patentes de monseigneur et madame ducs daustrique, de Bourgongne, de Brabant &^a, incorporées devant lintitulation de son premier compte, et ce par condition quil sera tenu d'ouvrer en la dite monnoie selon les dites instructions et quil donra a mes dits seigneur et dame pour chacun marc dor pour le droit de leur seignourage xvij gros monnoie de flandres, et pour chacun marc d'argent v gros xviiij mites dite monnoye, comme il est plus au long declairé en son dit premier compte, de tout ce que le dit maistre a ouvré en la dite monnoie tant dor comme d'argent depuis le ve jour du mois de may mil iiiij^e iiiij^{xx} que son prochain compte précédent fine jusques au viij^e jour du mois d'avril ensuivant au dit an mil iiiij^e iiiij^{xx} avant pasques que la derreniere delivrance se fit en la dite monnoie avant louverture des boites dicelle, lesquelles boites furent ouvertes en la dite chambre des comptes à Brouxelles le ixe jour d'avril l'an mil iiiij^e iiiij^{xx} avant pasques, présents messeigneurs des dits comptes, les generaux maistres et autres officiers des monnoies de mes dits seigneur et dame pour ce y appellés, ensemble aussi les députez des trois estats du pays de Brabant, Et est assavoir que durant le temps de ce compte a esté baillée ordonnance et instructions au dit maistre de forger plusieurs deniers ayant cours, assavoir pour ung gros, demi gros et quart de gros flandres et en oultre de mites, lesquelles instructions et ordonnances sont incorporées cy apres, devant la recepte de ce présent compte qui se fait en livres, sols et deniers gros, monnoie de flandres, fait à Brouxelles (suit la teneur de l'instruction).

RECEPTE ET PREMIERS DE LOUVRAIGE DES BOITES.

PRIMO DE LOUVRAIGE DU DENIER DOR.

De louvraige du denier dor appellé florin de Bourgongne ordonné a xix karats dor fin en aloy nobles d'angleterre, ouvrés par le roy Henri, comptés pour fin, alyé de quatre karats d'argent fin et ung carat de cuivre a ung xij^e de karat de remede en aloy, de lxxij de taille au marc de Troyes et demi esterlin de remede en poix pour le marc deuvre aiant cours durant le temps de ce compte pour liij gros monnoie de flandres, ont esté ouvrés depuis le vj^e jour de may iiij^e iiij^{xx} jusques au vij^e jour d'avril ensuivant et inclus, ainsi quil appert par le papier de la garde de la dite monnoye icy rendu et les deniers mis en boite ont monté net scisailles rabatues viij^m ij^e xl deniers, qui poisent c xiiij marcs iiij onces xj esterlins demi fellin deuvre, qui font iiij^{xx} x marcs iiij onces xvj esterlins j fellin dor fin, dont mes dits seigneur et dame prennent pour leur droit de seignouraige xvij deniers gros de chacun marc dor fin comme dit est, qui vaillent

vj^l viij^s iiij^{drs} vj mites gros.

Item furent les dits deniers trouvés eschars en poix de demi esterlin sur chacun marc deuvre, qui font ij onces xvij esterlins iiij deuxkens deuvre, qui vaillent v^l iiij^s gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en aloy j quart de grain sur chacun marc deuvre, qui font deux karats iiij vij^es de karat et ung vij^e de grain, qui vaillent

xxxv^s j^{dr} gros iiij^½ mites gros.

1re somme xiiij^l vj^s v^{drs} gros x^½ mites forte monnoie.

DE LOUVRAIGE D'ARGENT.

De louvraige du denier d'argent fin a x deniers argent le roy et de iiij^{xx} diceulx deniers en taille au marc de Troyes, ordonné avoir cours pour iiij gros demi, ont esté ouvrés en la dite monnoie depuis le temps dessus declairé et apparant comme devant, net scisailles rabatues xix^m vij^e lxxiiij marcs j onche deuvre, qui font argent le roy xvjm iiij^e lxxviiij marcs iiij onces x esterlins, dont mes dits seigneur et dame prennent pour leur seignouraige de chacun marc du dit argent le roy v^{drs} xvij mites gros, pour ce icy

iiij^e iiij^{xx} xiiij^l xv^s xj^{drs} gros.

Item les dits deniers furent trouvés eschars en poix demi esterlin et ung deuxkin sur chacun marc deuvre, qui montent lxix mars iiij onces ij esterlins demi deuvre, qui vaillent iiij^{xx} xij^l xiiij^s ix^{drs} gros.

2e somme iiij^c iiij^{xx} vijl ix^s viij^{drs} gros.

De louvraige de lautre denier ayant cours pour ij gros vj mites, ont semblablement este ouvré net scisailles rabatues vij^m vj^c xxij mars iiij onces, qui font argent le roy iij^m c lxxvj mars vj onces iij fellins, dont mes dit seigneur et dame prennent pour leur seignouraige comme dessus v deniers gros xviiij mites, monte . . . lxxvj^l j^s x^{drs} gros.

Item iceulx deniers furent trouvés eschars en poix demi fellin sur chacun marc deuvre, qui font v marcs vij onces xij esterlins iij fellins ung quart deuvre, qui vallent

lxxix^s v^{drs} gros.

3e somme iiij^{xxl} j^s iij^{drs} gros.

Des deniers dargent dung gros flandre à iij deniers xij grains daloy argent le roy et de x. xj^{drs} de taille au marc de troyes, ont pareillement esté ouvrés, net scisailles rabatues iiij^m iiij^c lxxix marcs v onces deuvre, qui font argent le roy mil iij^c vj marcs iiij onces ix esterlins et ung fellin, dont mes dits seigneur et dame prennent pour leur seignouraige v d^{rs} xviiij mites gros comme devant, qui montent . . . xxxj^l vj^s xv mites gros.

Item les dits deniers furent trouvés eschars en poix dung diceulx deniers moins ung deuxquin sur chacun marc deuvre, qui font xxxij marcs iij onces xij esterlins deuvre, qui vallent . . . xv^l xiiij^s x^{drs} j mite gros.

4e somme xlvij^l x^{drs} xvj mites gros.

Des deniers de demi gros à iij deniers daloy argent le roy et de xvij^s xi d^{rs} de taille au marc de troyes, ont esté ouvrés net scisailles rabatues vj^c lv marcs j once deuvre, qui font argent le roy c lxiiij marcs vj onces v esterlins, dont mes dits seigneur et dame prennent de seignouraige comme dessus v d^{rs} xviiij mites, montent lxxviiij^s v^{drs} xviiij mites gros.

Item les dits deniers furent trouvés eschars en poix de trois diceulx deniers sur chacun marc deuvre, qui valent cy . . . lxxij^s ix^{drs} ob. gros.

Et les dits deniers furent trouvés eschars en aloy demi grain sur chacun marc deuvre, qui font ung marc une onche x esterlins argent le roy, qui vallent . . . xxxvj^s v^{drs}.

5e somme ix^l vij^s viij d^{rs} gros vj mites.

Somme de toute la recepte de ce présent compte vj^c xxxvij^l v^s xj^{drs} gros viij^½ forte monnoie, le double patart compté pour iiij gros et le sengle a ij d^{rs} gros, vallent en foible monnoie le dit double patart compté pour iiij gros demi

vij^c xvj^l xix^s iij^{drs} v^½ mites gros.

ANTWERPEN G.

Rekeninge Jans Cobbe, meester particulier van den munten van goude ende van zilvere gemaict ende geslagen in der stadt van Antwerpen van wegen myns genedichs heeren tshertogen van Oistryck, van Bourgongnen, van Brabant &^a, navolgende der instructien den voirschreve Janne daer op gegeven van zynre genaden wegen by den heeren van cameren van zynen rekeningen te Bruessela, die geincorporeert is in de yerste rekeninge van Ypol Tarrax eendende xxij in meerte anno xiiij^e lxxv, daer toe deselve Jan Cobbe gestelt ende geordineert is, den tyt van drie jaeren lanck duerende, by myns voirschreven gened. heeren oepenen bezegelden briven gegeven xxvij dage in aprille xiiij^e lxxxj, jaer, daer af copie hier na voer dontfanck is geincorporeert, mit vorweerden ende condicien dat hy den selven mynen geneden heeren die voirschreven drie jaeren lanck duerende, schuldich sal zyn te geven al sulken sleyschat als hem Jan Gelucwys onlanx meester particulier der voirschreve munten heeft geplogen te betalen, te wetenen van elcken marke fyns gouts xvij groten vlems, ende van elck marck fyns zilvers v groten xvij miten vlems ende op meer anderen vorwerden ende condicien in den voirschreven instructien begrepen, van welker officien wel ende getruwelic te bedienen alsoot behoort die voirschreve Jan Cobbe dede zynen eet in den voirschreve cameren van den rekeningen den xxvijsten dach der maent van aprille int iaer xiiij lxxxj van allet gheen des in den voirschreve munten gewracht is geweest so van goudt so van zilvere, synt den vierden dach van meye daer naest volgende int selve jaer xiiij^e lxxxj, dat dierste delivrance geschiedt in den voirschreve munten na dat die voirschreve Jan Cobbe zynen eet gedaen hadde als meester particulier derselver, totten xxiiij^e dage toe der maent van octobri int jaer xiiij^e lxxxj dat die leste delivrance in den voergenoempde munten geschiet voer dopdoen van den bussen den voirschreve meester te dieneynde geleverd. Welke bussen opgedaen worden in den cameren van den voirschreve rekeningen by de heeren van den voirschreve cameren ende den generaels ende anderen officiers van den munten myns voirschreven genedigen heeren in tegewoirdicheyden der gedeputeerden van den drie Staten tslants van Brabant dien dat gecundicht was, ende daer by schikten den vjen dach van novembri anno lxxxj. Ende is te weten dat binnen den voirschreve tyde zyn geweest twee Waerdyns te weten Gherem van Waelhem die aflunch worden is binnen den tyde deser rekeninge, ende na hem Claes Scrapper. Welke rekeninge gemaict is in ponden scellingen ende penningen groten vlems gedaen te Bruessela.

(DE COMMISSIE.)

ONTFANCK. IERST VAN DEN WERCKE VAN DEN BUSSEN DAERAF JERONIMUS
VAN WAELHEM W'DEYN IS GEWEEST.

Van den wercke van den penningen van fynen zilvere houdende x d^{rs} coeninx zilvers, ende van lxxx der selver penningen in den snede int troische marck, die loop hebben gehadt voer iiij d^{rs} ob. groten vlems zyn bevonden te weten gewracht in den tyde van desen bossen net die cysalien afgetogen xij^m viij^c xcix marck j once wercx, syn x^m xij^c xlix marck ij oncen ij ingelsken j vierlinc ende een derdendeel coeninx zilvere, daer af mynen genedich heere nempt voer zynen sleyschat op elck marck coeninx zilvere v d^{rs} groten xvij miten. Beloept ter sommen van ij^c lvij^l xj^s viij^{dr} vij^l miten.

Van den anderen zilveren penningen van v d^{rs} coninx zilvers van vj^s vij^{dr} int marck in den snede. Syn gewracht geweest als voer net cysalien afgetogen vij^m ij^c xj marc iiij oncen wercx, die maken in coninx zilvere iij^m iiij^c merc vj oncen vj^l ingelschen, daer af mynen genedige heere nempt als voer v d^{rs} groten xvij miten, qui valent

lxxj^l xix^s xd^{rs} x^l miten.

Van den wercke van den zilveren penningen geheyt halven stuver van ij d^{rs} xij graynen coninx zilvere, ende van x^s xj d^{rs} int marck in den snede loop hebbende voer eenen groten vlems, syn gewracht geweest net cysalien afgetogen iij^m iiij^c xciiij merct ij oncen wercx, die maken in coninx zilvere m xix merct j once v ingelschen. Daer af myn genedige heere nempt van elcker merc v groten xvij miten, maict

xxij^l viij^s iiij^{dr} iiij miten gros.

Die voirschreven penningen zyn bevonden schaers in gewichte van $\frac{1}{2}$ ingelschen opt merc wercx beloept x merc vij oncen vij ingelschen $\frac{1}{2}$ vierlinc wercx, maken

iiij^l xv^s iiij^{dr} ix miten groten.

Van den anderen zilveren penningen loop hebbende voer $\frac{1}{2}$ grote vlems, van ij d^{rs} coninx zilvers in aloye ende van xvij^s xj d^{rs} in den snede opt merc, syn gewracht geweest binnen den tyde deser bussen net sisallien afgetogen iij^c xij merc v oncen wercx, die maken coninx zilvers lxxvij merc j once v ingelschen, daer af mynen genedigen heere compt van elcker merc v groten xvij miten, die maken xxxvij^s vd^{rs} gro. ix $\frac{1}{2}$ miten.

Van den zilveren penningen geheeten negenmannekens, loop hebbende voer ix miten brabant, van ij d^{rs} coninx zilvers in alloye, ende van xxv^s x d^{rs} in den snede opt merc zyn gewracht geweest net cysallien afgetogen ij^c xxxv merc wercx, die maken coninx zilvers xxxix merc j once vj ingelschen ij vierlicx, daer af myn genedige heere heeft van elker

merc wercx als voer, belopende xvij^s ix^{dr}s gro. v miten.

Van den zwerten penningen, loop hebbende voer iij miten brabant van ix graynen coninx zilvers in aloye ende van xiiij^s vij dr^s in den snede opt merc, syn gewracht net sisallien afgeslagen ix^c lj merc wercx, die maken xxix merc v oncen xv ingelschen coeninx zilvers, daer af mynen genedige heere compt van elcker merc v dr^s groten xvij miten, beloept xiiij^s ij^{dr}s gro^s xxj^½ miten.

Van den anderen zwerten penningen, loop hebbende voer ij miten brabant, van v graynen coninx zilvers in aloye ende van xx^s iij dr^s in den snede opt merc, syn gewracht geweest net sisallien afgeslagen xj^c lxxx merc iij oncen wercx, die maken coninx zilvers xx merc iij oncen xvj ingelschen, daer af mynen genedigen heere compt van elcker merc v dr^s groten xvij miten als voer, beloept ix^s ix^{dr}s gro. xv miten.

Die selven penningen waeren bevonden te schaers in aloye van eenen vierendeele van eenen grayne op elck mercx, dat beloept xxxij^s jdr gro^s x miten.

Somme van den werke der bussen voirschreve iij^c lxiiij^l vij^s vij^{dr}s gro^s xx miten.

ANDER ONTFANCK VAN DEN WERCKE GEMAICT BINNEN DEN TYDE DAT
CLAES SCRAPER WAERDEYN IS GEWEEST.

Ierste van den wercke van den guldenen penningen geethen Bourgoensche gulden, geordineert tot xix karaten fyns gouts in alloye, den ingelschen noble geslagen by coninck Henric gerekent voer fyn, gealieert met iij karaten fyns zilvers, ende een karaat copers ter remedien in alloye van eenen xij^{ten} deele van eenen karaat, van lxxij in den snede, int troische marck tot eenen halven ingelschen ter remedien int gewicht op elcke merc wercx loop hebbende voer liij groten vlems, syn gewrachte geweest, daer inne begrepen j^{en} penningen bevonden in de busse van den voirschreve Jeronimus, net sisallien afgeslagen ij^c xxxix mercken vj oncen xv^½ ingelschen ende ½ vierlin wercx, die beloeven c lxxxix merc vij oncen iij ingelschen ij^½ vierlin fins gouts, daer af myn genedige heere heeft van elcker merc xvij dr^s gro^s, compt ter somme van xiiij^l vij^s xj dr^s gro^s xxj miteu.

Die voirschreven penningen waeren bevonden schaers in gewichte vj xxxij^e deele van eenen vierlinge dwelck zyn ij oncen iij ingelschen ij vierlinge wercx, die maken iij^l j^s gro^s.

Die voirschreven penningen waren bevonden schaers in alloye van eenen vierendeelt van eenen greyne op elck merc wercx, die maken xvij^l vij^s vij^{dr}s ob. enpirance, die loopen iij^l xiiij^s vj^{dr}s ob. gro^s.

Van den werke van den penningen van fynen zilvere houdende x penningen coeninx zilvers ende van lxxx der selver penningen in den snede int marck, die loop hebben gehadt

voer iij d^r ob. groote vlems, zyn gewracht geweest in des voirschreve Claes tyde, net sisaillien afgeslagen ij^m v^c xliij marck wercx, die maken ij^m c xix marc een once vj ingelschen coninx zilvere, daer af mynen genedigen heere comt als voer verhaelt is van den marck v d^r grooten xvij miten, maict ll xv^s vdr^s gro v miten.

Van den werkt van den anderen zilveren penningen van v d^r conincx zilvers, van vj^s vij d^r in den snede opt merc zyn gewracht geweest ij^m v^c xliij merc x ingelschen, die maken coninx zilvere x^c lx marc iij; ingelschen, daer af mynen genedigen heere compt van elcker merc v d^r gros xv miten, comen t'sommen van xxv^l vij^s xjdr^s gros.

Die voirschreven penningen waeren bevonden te schaers in gewichte van eenen vierlinge opte merc wercx, zyn iij marc vij oncen xv ingelschen coninx zilvers, die maken

ij^l xij^s gros.

Somme van den voirschreve bussen ende werke xcix^l xix^s xdr^s gros xiiij mites.

Somme van alle den ontfange deser Rekeningen iij^c lxiiij^l vij^s vj d^r gros x miten sterker munten, te weten den dobbelen stuver gerekent voer iij d^r gros, maken in lichter munten den voirschreve stuver gerekent voer iij^drs obole v^c xxij^l vij^s vdr^s gros xvij miten 4.

Wij laten de mededeeling van de verdere Bijlagen *Antwerpen* (H—TTT), welke wij alle te zamen in de Bourgondische Bibliotheek te Brussel hebben laten overschrijven (en die alle in het *Nederduitsch* gesteld zijn), over aan den geachten Belgischen Muntkundige, den Heer F. VERACHTER te Antwerpen, in zijne *Muntgeschiedenis van het Markgraafschap en de Stad Antwerpen*. Zij zijn voor dit Deel te uitvoerig.

MAASTRICHT A.

Bekeninge Jans van Woestbroeck, meester particulier van der munten van goude ende van zilver, gemaect ende gewraecht in den Vroenhove myns genedigen heeren des Ertshertogen van Oistrycke, hertoge van Bourgoingne, van Brabant &^a, in zynre genaden stat van Tricht, dair toe hy gestelt en gecommiteert is geweest by desselfs myns genedigen heeren oepenen bezegelden brieven gegeven in zynre genaden stat van Bruessel xvij^e dage in junio anno xvc, dair af die copie van woirde te woirde geinsereert is voere den ontfanck deser tegewoirdiger rekeninge, om wt crachte van den selven myns geneden heeren brieven al-dair te wercken oft te doen wercken, alle penningen van goude ende van selvere te slaenen ende te doen slaen, soe goet ende niet argere op alsulcken voet, forme, maecsele, remedien

penen ende verbuerten, ende in alre vuegen ende manieren als men dat in der munten van Brabant tot Antwerpen, dair af die oude ende ierste instructie gemaict in den jaere xiiij^e xvij geincorporeert is in de rekeninge des meesters particuliers van den voirschreve munten tot Antwerpen, ende die nuwe ende leste instructie inhoudenen zekere reformacie ende veranderinge van derselver ierste instructien voere den ontfanck deser tegenwoirdiger rekeninge, Ende dit by manieren van provisien ende voere den tyt van eenen geheele jaere lanck duerende, alsoe die voirschreve myns genedige heeren brieven dat cleerlycker inhouden ende begrypen, by den welcken overmits den redenen daer inne begrepen myn voirschreve geneden heere den voirschreve meester onder dandere geconsenteert ende gewillecoert heeft van gracien te nemen tot zynen laste ende opt recht van zynre genaden sleyschatte, van elcker merc fyns gouts, dat hy aldair verwercken sal zesse grooten van zynre munten van Vlaenderen, ende op ende van elcker merc conincx silvers twee groote der selver munten, de welcke den voirschreve meester te baten gelaten zyn ende afgetogen van den voirschreve sleyschate, in den rekeningen dair af gemaict by den generaele meesters van allen myns voergenoemde geneden heeren munten, Alsoe dat blycken sal in den ontfange hier nae van allet tghene dat die voirschreve meester particulier gewracht heeft in der munten van den Vroenhove voerschreve, syndert den xxx^{en} dage van julio int jaer m^{ve}, dat dierste delivrancie aldair gemaict was totten xxx^{en} dage wederom van derselver maent van julio int jaer xv^e ende Een, dat die leste delivrancie aldair gemaict was, dwelck is den tyt van eenen geheelen jaere, wair af die bussen op gedaen waeren in der cameran van den rekeningen te Bruessel in presencien van den heeren ende meesters der selver cameran, van den generaele meesters voerschreve, van den Waerdeyn der voirschreve munten ende van den assayeerdere generael, opten xxij^{en} dach decembris int voirschreve jaer xv^e ende een, ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen groote vlems gelts, gedaen te Bruessel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten Philippus gulden, van xv caraten xj greyne nobel fyn, ende van lxxiiij in Troissche merck, ter remedien van j; greyne in alloye, ende van drie fierlingen int gewichte op elc merc wercx, loop hebbende voere iiij^e ijd^e gro. munten voerschreve, syn gewracht geweest in geheele Philippus guldenen xij^m iiij^e xlvij gulden ende in halve Philippus gulden iij^e xc gulden maken tzamen int geheele xij^m vj^e xlij penningen, van den welcken bevonden zyn in chisailen dair in begrepen xxxij penningen comende vuter bussen, die gesneden ende gesmolten zyn geweest om

dassay dair af te maken alsoe dat behoirt ij^c xliij gulden, soe datter blyft net die chisailien afgetrocken xij^m iij^c xcvij guldenen, die maken te lxxiiij int merc, clxviij merc iij oncen vj^z ingelschen wercx, qui valent c xj merc xvij^z ingelschen gouts nobel fyn, dair af myn genedigen heere schuldich is te hebben voere zynen sleyschat ende heerlie recht van elcker merc nobel fyn, Ierst afgetogen zesse grooten vlems, die den voirschreve meester by zynen genaden op elc der selver mercken geconsanteert van gracies alst blyct by zynre commissien hier voere geincorporeert ende niet tegenstaenden dat hy navolgende zynre instructien, schuldich soude syn te betalende van der voirschreve merck seven halven Philippus gulden, die somme van xix grooten vlems, maict voere tvoirschreve werck

vijl xv^s xj^{drs} gro.

Ende die voirschreven penningen zyn bevonden geweest scaers in alloye iij quart van eenen greyne op elc merc wercx, dwelck beloopt opt geheele werck v d^{rs} vj^z greyn, die maken v d^{rs} vi greynen j quart nobel fyn, qui valent te xxij^l iij^s iij^z d^{rs} dmerck ix^l xiiij^s xj d^{rs} xvij myten.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZELVERE.

Van den wercke van den penningen van zelve geheeten silveren Thoison van xj d^{rs} conincx selvers ende van lxxij int troissche merck, loopende voere zes grooten vlems ter remedien van eenen greyn in alloye ende van eenen ingelschen int gewichte op elc merc wercx syn gewracht geweest vj^c liij marc vj oncen, waer af bevonden zyn in chisaillien mitten penningen wesende in de busse die gesneden ende gesmolten zyn xij marc, blyft net die scisaillien afgetrocken vj^s xij marc vj oncen wercx, die maken conincx selvers v^c lxxxvij marck ij oncen large, daer af mynen genedige heere compt voere zyn seignou-raige ende heerlic recht, boven ij grooten vlems die zyne genaden den voirschreve meester van gracies geacordeert ende gewillecoert hebben te nemen op elc der voirschreven mercken tot zynen laste, ende niettegenstaenden tghene des hy navolgende zynre instructien dair af sculdich soude hebben geweest te betalende, blykende by den brieven voirschreve die somme van viere grooten vlems, maken voere tvoirschreve werck . ix^l xvj^s jdr. gro.

Die voirschreve penningen sijn bevonden scaers int gewichte een fierinc opt merck wercx, dwelck beloopt opt geheele werck een marc ende eenen halven ingelschen, qui valent dmarc gerekent te lxxij thoisoenen xxxvj^s jdr gro.

Ende waeren deselve penningen oick bevonden schaers in alloye j quart van j^{en} greyne fyns op elke marc wercx, dwelck compt op vj d^{rs} xvj greyn fyn, die maken vj d^{rs} xxij^z greyne conincx selvers, qui valent te xxxvij^s gro dmarck de somme van xxij^s jdr ob. gro.

Van den wercke van den selveren penningen geheeten dobbel stuver van vijj d^{rs} conincx

silvers, ende van lxxix in den snede int troissche merck loop hebbende voere iiij grooten vlems, ter remedien van eenen greyn in alloye ende van eenen ingelschen int gewichte op elc merck wercx, syn gewracht geweest ij^m xij^l merc j^l once, wair af bevonden zyn in chisaillien, dair inne begrepen een marc commende wter bussen die gesneden ende gesmolten zijn xxxiiij marck j once, blyft net die chissaillien afgetrocken ij^m vij marck x ingelschen wercx, die maken conincx silvers xij^c xxxvij marck vij ingelschen, dair af myn genedige heere sculdich is te hebben voere synen sleyschat boven ij grooten den voirschreve meester gelaten van graciën op elck marck conincx silvers alsoe voirschreve is iiij grooten vlems van elcker marck, dwelck compt op xxij^l vj^s gro. vj myten.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte eenen fierlinc op elc marck wercx, beloopende opt geheele werck drie merck een once j^{en} ingelschen, qui valent dmarck gerekent voere lxxx van den voirschreven dobbelen penningen

iiij^l ij^s vijdr^s gro.

Item ende die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers in alloye j quaert van eenen greyne fyn op elck merck wercx, dwelck beloopt op j^s viij dr^s xxj greyn iiij quart fin, die maken j^s ix dr^s xix greyn j quaert conincx, qui valent xxxvij s gro. vlems dmerck, in munten deser rekening iij^l ix^s gro. xij myt.

Van den wercke van den selveren penningen geheeten stuver van iiij dr^s conincx zelvrs ende van lxxx in den snede op troyssche marck, loop hebbende voere ij grooten vlems ter remedien van j greyn in alloye ende van j^{en} halven der voirschreven penningen int gewichte op elc marck wercx, syn gewracht geweest v^m v^c vij marck iij^l oncen van den welcken bevonden is in chisaillien dair inne begrepen ij marc commende wter bussen die gesneden waeren, lxxx marc vj onzen, blyft net die scisaillien afgetrocken v^m iiij^c xxvij marc v^l oncen wercx, die maken conincx zelvrs xvij^c ix marck j once xvj ingelschen ij derden-deelen, dair af mynen genedige heere toebehoert voere syn seignourage, boven die voirschreven ij grooten den voirschreve meester gelaten van graciën iiij gro. vlems van elcker marck alsoe voirschreve is gedragende xxx^l iij^s jdr^s gro.

Die voirschreve penningen zyn bevonden geweest scaers int gewichte op die twee drie marcken j^{en} ingelschen ende een troyken, beloopende die selve remedie opt geheele werck van den voirschreve penningen vj marc ij oncen xvij^l ingelschen, qui valent te lxxx van den voirschreven stovers dmarc de somme van iiij^l iij^s ixdr^s gro.

Ende zyn noch die selve penningen bevonden te schaers in alloye op elck marck wercx een half greyn fyn, dwelck beloopt opt geheele werck ix^s x penningen conincx, valent te xxxvij^s dmarck xvij^l xij^s vijdr^s gro.

Somme van den ontfangen deser rekeninge c xiiij^l iij^s iijdr^s gro.

MAASTRICHT B.

Rekeninge Jans Smet, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere gemaict ende gewracht in den Vroenhove myns geneden heeren des Ertshertogen van Oistrycke, hertogen van Bourgoingne, van Brabant &c. in zynre genaden stat van Tricht, daer toe hy gestelt ende gecommiteert is geweest by deszelfs myns genedigen heeren oepenen bezegelde brieven gegeven in zynre genaden stat van Bruessel xv^e dage in julio int jaer xv^e ende twee, daer af die copie van woirde te woirde geinsereert is voere den ontfanck deser tegewoirdiger rekeningen, om vut crachte van den selven myns genedigen heeren brieven ende navolgende zekere instructie, den voirschreve meester particulier by den generaels van allen myns voirschreve genedigen heeren munten gegeven ende daer af die copie oick geinsereert is hier nae voere den ontfanck deser rekeningen, aldaer te wercken oft te doen wercken alle penningen van goude ende van zilvere te slaenen ende te doen slaen soe goet ende niet argere op alsulcken voet forme maecsele remedien penen ende verbuerten, ende in alre vuegen ende manieren als men doet in zynre genaden munten van Brabant tot Antwerpen, ende dit by manieren van provisien ende voere den tyt van twee geheele jaeren, begynnende ter ierster delivrance die in den voirschreve munten gemaict sal worden, alsoe die voirschreve myns genedigen heeren brieven dat cleerlycker inhouden ende begrypen, by den welcken overmits den redenen daer inne begrepen myn voirschreve genedige heere den voirschreve meestere onder dandere geconsenteert ende gewillecoirt heeft van gracien te nemen tot zynen laste ende opt recht van zynre genade sleyschatte van elcker marck fyn gouts dat hy aldaer verwercken sal, sesse grooten van zyner munten van Vlaenderen, ende op ende van elcker marck coninx selvers eenen groote der selver munten, dewelcke den voirschreve meester te baten gelaten zyn ende afgetogen van den voirschreve sleyschatte in der rekeninge daer af gemaict by den generale meesters van alle myns voirschreve genedigen heeren munten, alsoe dat blycken sal in den ontfange hier nae, van allet ghene dat die voirschreve meester particulier gewracht heeft in der munten van den Vroenhove voirschreve sindert den vj^en dage der maent van augusto int jaer xv^e twee, dat dierste delivrance in derselver munten gemaict was totten xxiii^en dage van novembri int jaer xv^e ende drie dat die leste delivrance aldaer gemaict was, dwelc is den tyt van vyfthien maenden ende xix dagen, waer af die busse opgedaen was in der cameran van den rekeningen te Bruessel in presentien van den heeren ende meesteren derselver cameran, van den generaele meesters voerschreven, van den Waerdyn der voerschreven munten ende anderen daer toebehoi-

rende, opten iiijden dach van decembri int voirschreve jaer xve iij ende is deze rekeninge gemaict in ponden scellingen ende penningen grooten vlems gelts, gedaen te Brussel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGE VAN GOUDE.

Van den wercke van den gouden penninge gheheeten Thoisoen van xxij caraten ix½ greyne fyn loop hebbende voere viij^s iiij^{dr}s gro. vlems ende van liij½ int troyssche marck, ter remedien van ½ greyne in alloye ende van eenen halven ingelschen int gewichte op tselve troyssche marck, syn gewracht geweest int geheele die quantiteyt van vj^c lxxxij gouden Thoisoenen, van den welcken bevonden zyn in chisaillien vj penningen, soe datter blyft net vj^c lxxvj thoisoenen, die wegen te liij½ int marck als voirschreve is xiiij marck j once xvij ingelschen, dair af myn voirschreve genedige heere sculdich is te hebben van seignouraignen ende voere synen sleyschat van elcker marck ij^s vj^{dr}s gro. thoison gerekent te viij^s gro., alsoe zy loop hadden ten tyde van der ierster institucien voer xxxv^s vij^{dr}s gro., maict tselve thoison gereduceert tot viij^s iiij^{dr}s gro. alsoet tegewoirdelick ganck heeft

xxxvij^s gro. xvij myt.

Ende die voirschreve penningen zyn bevonden geweest scaers in alloye een greyn fyn op elck marck wercx ende mits dien dat die voirschreve meester by den inhoudenen zynre instructien maer nemen en mach een half greyn fyn op elc marck wercx, by den welcken hy geexcedeert heeft die selve remedie een half greyn, soe eest dat myn heeren van der rekencameren mitten generaele meesters van den munten, gemerct ende geconsidereert die innocencie van den selven excederene, aengesien dat die assayeerdere particulier van den voirgenoempde munten, die journeyen van den selven thoisoenen vutgegeven hadde wesende binnen der geconsenteerder remedien, alsoe dat gebleken is by den briefkens van den selven dagelicschen journeen, ende oic die cleyne menichte die van den selven thoisoenen gewrocht geweest hebben, geordineert ende geappointeert hebben ter correctien van mynen genedigen heere, dat die selve meester betalen sal boven die remedie by hem genomen het dobbel van den voirschreve ½ greyne by hem geexcedeert, baloopende die selve remedie daer inne begrepen die voirgenoempt dobbele geexcedeerde remedie j½ greyn fyn op elc marck wercx, gedragende opt geheele werck xxj greyn fyn, valent te xxij^s vij^{dr}s xj^{dr}s gro. voere dmarck xxxij^s vij^{dr}s gro. xxij myt.

Van den wercke van den anderen penningen van goude geheeten Philippus gulden van xv caraten xj greyne nobel fyne, ende van lxxiiij int troyssche marck, ter remedien van j½ greyne in alloye ende van drie fierlingen int gewichte op elck marck wercx, loop hebbende voere iiij, ij^{dr}s grooten, syn gewracht geweest, daer inne begrepen zekere menichte

van halve philippus gulden, int geheele die quantiteyt van xxj^m vij^c vij guldenen, van den welcken bevonden zyn in scisailien, daer inne begrepen xlvij philippus comende vuter bussen iij^c xcvij penningen, soe datter net blyven die selve scisailien afgetogen xxj^m ij^c xj guldenen, die maken in gewichte te lxxiiij voere dmarck ij^c lxxxvj marck v oncen wercks, qui valent nobel fin c xc marck xiiij ingelschen, daer af mynen voirschreve genedige heere behoirt te hebben van zynen sleyschatte xix groote vlems voere elok marck, dwek gedraight xv^l xj^{dr} gro. xvj myt.

Die selve penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte $\frac{1}{2}$ ingelschen ende een troiken op elc marck xix ingelschen, valent te lxxiiij van den selven gulden, gerekent voere dmarck xviii iij^c xid^r ob. gro.

Ende die voirschreve penningen waeren oick bevonden schaers in alloye een half greyn fyn op elc marck werck, bedragende die selve remedie opt geheel werck v d^r xxiiij greyne j quart, die maken gereduceert te nobel fyn vj d^r nobel fin, qui valent te c vj philippus gulden iij quart voere dmarck in munten deser rekeningen xj^l ij^c iij^{dr} gro. xviiij myt.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penninge van zilver geheeten Thoisoen van zilver van xj d^r conincx silvers ende van lxxij int troyssche marck, loop hebbende voere zesse grooten vlems, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen ingelschen int gewichte op elc marck werck, syn gewracht geweest die quantiteyt van lj marck iij oncen, waer af bevonden zyn in scisailien vij oncen, soe datter net bliven l marck iij oncen werck, die maken conincx silvers xlvj marck ij oncen ende een derdendeel van eenre once, dair af myn voirschreve genedige heere sculdich is te hebben voere zynen sleyschat voere elcker marck v grooten vlems, nae inhoud van der ierster instructien, dwelck beloopt xix^c iij^{dr} ob. gro.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte eenen fierline ende een troyken op elc marck werck, beloopende die selve remedie xix ingelschen, qui valent dmarck gerekent te lxxij der selver thoisoenen iij^c iij^{dr} gro. vj myt.

Item ende waeren die selve penningen bevonden schaers in alloye een greyn fyn op elc marc werck, beloopende die selve remedie op tgeheele werck ij d^r ij^c greyne, maken ij d^r iij greyne ende iij quart conincx silvers, qui vallent te xxxviiij^c gro. voere dmarck vj^c xj^{dr} gro.

Van den wercke van den selveren penningen, geheeten dobbel stuver van vij d^r conincx silvers ende van lxxix in der snede int troyssche marck, loop hebbende voere iij

grooten vlems, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen ingelschen int gewichte op elc marck wercx, syn gewracht geweest die quantiteyt van c. xlv marck iij oncen, daer af bevonden zyn in chisailien ij marck j½ once, soe datter suver ende net bliven cxliij marck j½ once, die maken xcv marc vij oncen xiiij ingelschen conincx zelvrs, van den welcken die seignourraige beloopt ten pryse van v grooten voere dmarck als voere xl^o gro.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest scaers int gewichte iij fierlingen op elc marck wercx, beloopende die selve remedie opt geheele werck v oncen vij ingelschen ende een fierline, qui vallent dmarck gerekent te lxxix der voirschreve penn. xvij^o vijdr^o ob. gro.

Ende die voirschreven penningen zyn noch bevonden geweest juyste in alloye by den assayeur generael, maer is bevonden by den briefkens van de dagelicschen journeen, dat die selve meester genomen heeft in remedien opt geheele werck xxj½ greyne fyn, die maken conincx zilvers xxij½ greyne, qui valent te xxxvij s. gro. dmarck ij^o xjdr^o gro^o xv myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere van twee grooten, geheeten stuver van iij d^o conincx zelvrs ende van lxxx in den snede opt troyssche marck, loop hebbende voere ij gro. vlems ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen halven der voirschreven penningen int gewichte op elc marck wercx, syn gewracht geweest xj^o ix marck j½ once, van den welcken bevonden zyn in scisailien xiiij marck ij oncen, soe datter net ende suver bliven x^o xciiij marck vij½ oncen wercx, die maken conincx zilvers iij^o lxiiij marck vij oncen xvij ingelschen, daer af mynen genedige heere. compt voere synen sley-schat v grooten van elcker marck, als voere gedragende . . . vijl xij^o jdr gro.

Item die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte eenen fierlinck op elc marck wercx, beloopende die selve remedie opt geheele werck een marck vij oncen xiiij ingelschen iij quart, qui valent te lxxx der selver penningen voere dmarck
xxij^o ixdr^o gro. xvij myt.

Ende die voirschreven penningen zyn oick bevonden geweest scaers in alloye een half greyn fyn op elc marck wercx, beloopende voere tvoirgenoeempt werck j^o ij d^o xix½ greyne, die maken in conincx zilvere j^o xj d^o xix greyn j quart commende ten pryse van xxxvij^o gro. dmarck gerekent op . . . vijl xv^o iijdr^o ob. gro.

ANDER ONTFANCK VAN GELYCKEN PENNINGEN VAN ZILVERE GEMAICT ENDE GEWROECHT
BINNEN DEN TYDE DESER REKENINGE NAVOLGENDE EENRE ANDERE
ENDE TWEESTER INSTRUCTIEN.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten zilveren thoison, houdende in alloye xj d^o conincx zilvers ende van lxxij in den snede, loopende voere zessee groote

Vlems als voere, syn gewracht geweest viij^c iij marc x ingelschen wercx, van den welcken bevonden zyn in scisaillien xix marck ij^½ oncen, soe datter suver ende net bliven, afgetogen die selve scisaillien, vij^c lxxxiiij marck vj oncen wercx, die maken in gewichte vj^c lxxxviiij marck iiiij oncen fyn zilvers, van den welcken die seignourraige beloopt te iiiij groote Vlems voere dmarck nae tverclaeren van der voirschreve lester instructien . . . xj^l ix^s vj^{dr} gro.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest scaers int gewichte eenen fierline ende een troiken op elc marck wercx, bedragende op tgeheele werck j marck vj oncen xiiij ingelschen, qui valent te lxxij van den selven penningen gerekent voere dmarck iij^l vj^s ij^{dr} gro., van den welcken myn genedige heere gericht is in deen helft, beloopende . . . xxxiiij^s j^{dr} gro.

Ende zyn oick die voirschreven penningen bevonden scaers in alloye een greyn fyn op elc marck wercx, gedragende op tgeheel werck ij^s viij^{dr} xv greyne iij quart fyn, daer af mynen gened. heere toebehoirt deen helft als voere, beloopende die selve helft j^s iiiij^{dr} vij greyne iij quart fyn, qui valent te xl^s dmarck fyns gerekent in munten deser rekeninge ij^l xiiij^s iiiij^{dr} gro. xxij myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere van iiiij grooten Vlems, van viij^{dr} conincx zilvers ende van lxxix in den snede op troissche marc, geheeten dobbel stuver, loop hebbende voere iiiij gro. vlems, syn gewracht geweest die quantiteyt van ij^m c j marck vij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in scisaillien xlviij marck j once, soe datter suver ende net bliven, afgetoghen die selve scisaillien, ij^m lv marck vj oncen, die maken in fynen zilvere xiiij^c xiiij marck iij oncen, ende een vj^{te} deel van eenre oncen, daer af treckt van der seignourraigen ende sleyschat myns voirschreve genedigen heeren gedraight iiiij groote vlems van der marc, qui valent xxj^l xvij^s ix^{dr} ob. gro.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest scaers int gewichte iij fierlingen op elc marck wercx, beloopende die selve remedie op tgeheel werck ix marck v oncen j ingelschen iij fierlinge, daer af myn genedige heere maer gericht en is in de helft als voere, gedragende die selve helft iiiij marck vj oncen x ingelschen iij^½ fierlingen, qui valent te lxxix der selver penningen voere dmarck vj^l vj^s x^{dr} ob. gro.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten stuver, van iiiij^{dr} conincx zilvers, ende van lxxx in den snede op troissche marck, loopende voere twee groote vlems, syn gewrocht geweest ij^m ij^c xlij marck iiiij oncen wercx, daer af bevonden zyn in scisaillien liiiij marck vij^½ oncen, soe datter suver ende net blyven, die selve scisaillien afgetogen, ij^m ij^c lxxxviiij marck iiiij^½ oncen wercx, die maken in fynen zilvers xc l marck j once x^½ ingels, van den welcken mynen voirschreve genedige heere compt voere synen sleyschat van elcker marck iiiij groote vlems, gedragende . . . xvij^l ij^s gro. xviiij myt.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte ij; ingelschen op die drie marcken werex, beloopende die selve remedie opt geheele werk xvij marck xvij ingelschen ij fierlingen, van den welcken mynen voirschreve genedige heere toebehoort deene helft, alsoe hier voere die selve helft viij marck iiij oncen ix ingelschen j^{en} fierlinck ende j troiken, qui valent te lxxx der voirschreven penningen voere dmarck, in munten deser rekeningen v^l xiiij^s j^{dr} gro. ix mit.

Ende die voirschreven penningen zyn oick bevonden geweest schaers in alloye ij quart van j^{en} greyne fyn op elc marck wercx, beloopt die selve remedie opt geheel werck viij^s vj d^{rs} xvij; greyne fyn, daer af mynen genedige heere toebehoort deen helft, beloopende iiij^s ij d^{rs} viij greyne ij quart, qui valent te xl^s gro. dmarck fyns

vij^l xj^s ij^{dr}s gro. xiiij myt.

Somme van alle den ontfange deser rekeninge . c xxxix^l xvj^s vdr^s gro. viij myt vrens.

MAASTRICHT C.

Rekeninge Jans Smet, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere, gemaict ende gewracht in den Vroenhove ons heeren sconinx van Castillie, Erdshertogen van Oistrycke, hertogen van Bourgoingne, van Brabant &^a, in zynre genaden stadt van Tricht, dair toe hy gestelt ende gecommiteert is geweest by deessels ons heeren sconinx oepenen bezegelden brieven gegeven in zynre genaden stadt van Bruessel xvj dage in julio anno xv^e ende twee, dair af die copie van woirde te woirde geinsereert is in der naister voirgaende rekeninge des voirschreve meesters particuliers om vut cracht van den selven ons heeren sconinx brieven ende navolgende zeker instructie den voirschreve meester particulier by den generaels van allen zynre genaden munten gegeven, ende dair af die copie oick geinsereert is in der voirschreve naister voirgaende rekeninge, aldair te wercken oft te doen wercken alle penningen van goude ende van zilvere te slaenen ende te doen slaen, soe goet ende niet argere, op alsulken voet, forme, maecsele, remedien, penen ende verbuerten ende in alre vuegen ende manieren als men doet in zynre genaden munte van Brabant tot Antwerpen, ende dit by manieren van provisien ende voere den tyt van twee geheele jaeren, die expireerden ende vutgingen den vj^{en} dach van augusto anno xv^e ende viere, van welcken dage voirtanden die pachtinge van der voirschreve munten den voirgenoompt meester particulier gecontinueert is geweest by mynen heere den tresorier generael van den financien, heeren Jeronimo Lauweryn Riddere, by advise van den heeren ende meesteren van der cameran van den rekeningen te Bruessel, ende den generaels van allen ons voir-

schreve heeren sconinx munten, tot Kerse daer naistvolgende int selve jair xv^e viere, ende dair nae is hem die selve continuacie noch geprolongeert ende verlinght by den voirschreven heeren ende meesteren van der cameran van den rekeningen, soe lange ende totter tyt toe, dat by hen, ende den voirschreve generaels anders van ons voirschreve heeren sconinx wegen dair op soude werden geordineert, om den tyt van den voirschreve continuacie denselve geduerende die voirschreve munte open te houden ende aldair te doen werken ende munten allet by manieren van provisien, ende op alle lasten, condicien ende sulcker vuegen als hy dede ende gedaen heeft die voirschreven twee jaeren zynre pachtingen geduerende, alst blyct by acten van den voirschreve mynen heere den tresorier generael den voirschreve meester particulier dair op geexpedieert, ende zekere besloten brieve van der voirschreve cameran van den rekeningen, te dien eynde gescreven aen den Wairdeyn der voirschreve munten hier tzamen overgegeven, van allet tghene dat die voirschreve meester particulier gewracht heeft in der munten van den Vroenhove voirschreve sindert den xxvijen dach van novembri anno xv^e ende drie dat die ierste delivrancie nae den oepeningen van den lesten bussen in der voirschreve munten gemaict was totten x^e daige aprilis int jair xv^e ende v, nae paeschen, dat die leste delivrancie aldair gebuerde, dwelck is van zes-thien maenden ende vyftien dagen, wair af die bussen opgedaen waeren in der voirschreve cameran van den rekeningen te Brussel in presencien van den heeren ende meesteren der selver cameran, van den generael meesters voirschreven, van den Wairdeyn van der voirschreven munten ende anderen officieren daer toe behoirende, opten xvj^e dach van aprille int voirschreve jair xv^e v. nae paeschen, ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Brussel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten Philippus gulden van xv caraten xj greyne nobel fyn ende van lxxiiij int troische marck ter remedien van j^{ij} greyne in alloye ende van drie fierlingen int gewichte op ele marck werck, loop hebbende voere iiiij^e ij d^{re} gro. syn gewracht geweest int geheele ix^e xvij guldenen, van den welcken bevonden zyn in scisaillien viij penningen, soe datter net bliven die selve scisaillien afgetogen, ix^e x guldenen, die maken in gewichte xij marck ij oncen vij^{ij} ingelschen wercks, qui valent nobel fyn viij marck j once v ingelschen, dair af onse heere de coninck behoirt te hebben voere zynen sleyschat xix grooten vlems voere elck marck, dwelck gedraight op
 tvoirschreve werck xij^e xjd^{re} groe.

Ende zyn die selve penningen bevonden geweest te schaers in alloye by den assaye van

den assayerdere generael drie quaert van eenen greyne fyn op elc marck wercks, beloopende
ix greyne j quart, qui valent te xxij^l iij^s ix d^{rs} ob. gro^s de marck fins gerekent

xiiij^s iijdr^s gro. vj myt.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere geheeten dobbel stuver van viij d^{rs} coninck
zilver ende van lxxix in den snede int troissche marck, loop hebbende voere
iiij d^{rs} gro. vlems, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen ingelschen int
gewichte op elck marck werck, syn gewracht geweest die quantiteyt van iij^m ij^c xcj marck
iiij^s oncen werck, dair af bevonden zyn in scisailien xcvij marck v oncen, soe datter
suver ende net bliven iij^m c xcij marck vj^s oncen werck, die maken gereduceert te fyne
zilvere, elc marck gerekent te vij d^{rs} xvj greyne fyn, iij^m xxxix marck vj oncen xv ingel-
schen fyn, van den welcken die seignourage beloopt ten pryse van iijj gro. vlems voere
dmarck xxxiiij^l xix^s xjd^{rs} ix myt.

Die selve penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte op die vier marcken
ter tweester reysen gewegen, van eenen van dien penningen eenen ingelschen ende eenen
fierline, beloopende die selve schaersheyt oft remedie opt geheel werck xj marck ij oncen
xiiij ingelschen, van den welcken onse heere de coninck gericht is in de helft, ende die
voirschreve meester in van der helft, (*sic*) alsoe hier voer die helft dessels ons heeren sconinck
te weten viij marck j once vij ingelschen, qui valent te lxxix der voirschreven penning^{en}
voere dmerck gerekent xl xv^s jd^{rs} gro. vj myt.

Ende zyn die voirschreven penningen bevonden geweest juyste in alloye by den assaye
van den assayerder generael, maer by den briefkens van den dagelicschen journeyen is
bevonden geweest dat die voirschreve meester genomen heeft in remedien van alloye op
tgeheele werck iij^s viij d^{rs} xiiij^s greyne fyn, dair af onsen voirschreve heere den coninck
toebehoirt deen helft, ende dander helft blyft ten proffyte van den voirschreve meester,
alsoe hier voere ons heeren sconinck helft j^s x d^{rs} vj greyne iij quart fyn, qui valent te
xl^s gro. dmarck iij^l xiiij^s iijdr^s gro. vj myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere van twee grooten, geheeten stuver, van
iiij d^{rs} coninck zilver, ende van lxxx in den snede opt troyssche marck, loop hebbende
voer ij grooten vlems, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen halven der
voirschreven penningen int gewichte op elck marck werck, syn gewracht geweest int ge-
heele iij^m ix^c xc marck x ingelschen, van den welcken waeren bevonden in scisailien
c xv marck x ingelschen, soe datter net ende suver bliven iij^m viij^c lxxv marck werck, .

die maken in fynen zilvere te iij drs xx greyne fyn, makende iij drs conincx de marck gerekent xij^e xxxvij marck vj oncen xv ingelschen, dair af trecht van der seignouraign beloopt elc marck te iijj groo. gerekent als voere xxl xij^e vijdr^e gro. ix myt.

Die selve penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte van eenen van den selven penningen ende eenen ingelschen op die iijj marcken, welke schaersheyt oft remedie bedraeght opt geheel werck xvij marcken een once vj ingelschen, van den welcken onsen voirschreve heere den coninck toebehoirt deen helft, alsoe hier voer die selve helft gedragende ix marck xijj ingelschen, qui valent te lxxx der voirschreven penningen voere dmarck vijl j^e jdr^e gro.

Ende zyn die voirschreven penningen oick te schaers bevonden in alloye by den briefkens van den dagelicschen journeyen overgegeven by den assayeerder particulier der voirschreve munten van vij^e ix drs fyn opt geheele werck, hoewel zy by den assaye van den assayeerder generael juyste vutgecomen zyn zonder eenige remedie, van welcker voirschreve schaersheyt oft remedie onsen heere den coninck maer deene helft toe en behoirt, ende van der helft blyft ten proffyte van den voirschreve meester, alsoe hier voer ons voirschreve heeren sconincx helft gedragende iij^e x drs xij greynen, die marck gerekent te xl^e gro. als voere vijl xv^e gro.

Somme van den ontfange deser rekeninge lxxxiiijl vs ijdre ob. gros.

MAASTRICHT D.

Rekeninge Jans Smet, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere gemaict ende gewracht in den Vroenhove ons genedigen heeren des Erdshertogen van Oistrycke, hartogen van Bourgoingnen, van Brabant & in zynre genaden stadt van Tricht, dair toe hy ierste gestelt ende gecommiteert is geweest by wylen ons heeren des conincx van Castillien alsdoen noch eerdshertoge saliger memorien oepenen besegelde brieven gegeven in zynre genaden stadt van Bruessel, xvj dage in julio anno xv^e ij by manieren van provisien ende voere den tyt van twee jaeren, ende dair nae by diversen continuacien hem op dinhout van dien verleent soe wel by mynen heere den tresorier generael van den financien als by den heeren ende meesteren van der cameren van den rekeningen te Bruessel ende den generalen meesters van den munten ons voirschreve genedigen heeren, is hy in den staet dienst oft officie van den voirschreve meesterschape particulier gehouden verlinght ende gecontinueert, alsoe dat blycken mach by den acten ende brieven hem dair op geexpedieert, overgegeven op zyne naiste voirgaende rekeninge, ende besunderere by zekere acten van

continuacien van den voirschreve cameran ende van den generale meesters voirschreven, dienende op ten tyt van deser tegewoirdiger rekeninge, dair af copie van woirde te woirde geinsereert wordt hier nae voere den ontfanck deser tegewoirdiger rekeninge, om den tyt van den selve continuacien geduerende, die voirschreve munte oepen te houden ende vut crachte van der selver aldair te doen wercken, slaen ende munten alsulcken penningen van goude ende van zilvere ende van sulcken voete, formen, alloye ende remedien als hy gedaen hadde, ende dat behoirde, navolgende zekere instructien hem dair op by den voirschreven generale meesters gegeven ende opten last in den selven begrepen, dair af die copien geinsereert zyn, te wetenen van den grooten gouden ende zilveren penningen, in der ierster rekeningen des voirschreve meesters particuliers ende van den cleynen zilveren penningen onlanx leden geordineert gemaict te wordenen, oick hier nae voere den ontfanck deser voirschreve rekeninge, van allet ghene dat die voirschreve meester particulier gewracht heeft in der voirschreven munten van den Vroenhove sindert den xxix^{en} oft lesten dach van aprille xv^{e} ende v^{e} . dat die ierste delivrancie nae den oepeningen van den lester bussen in den voirschreve munten gemaict was totten xxij^{en} daige van januario anno xv^{e} vj^{e} , dat die leste delivrancie aldair gebeurde, dwelck is van omtrint xxj maenden, wair af die bussen opgedaen waeren in der voirschreve cameran van den rekeningen te Brussel in presentien van den heeren ende meesteren van der selver cameran van den generaele meesters voirschreven, van den Wairdeyn van den voirschreve munten ende anderen officieren dair toe behoiende opten xxix^{en} dach van januario int voirschreve jaer xv^{e} vj^{e} , ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Brussel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten philippus gulden, van xv caraten xj greyne nobel fyn ende van lxiiij int troissche marck ter remedien van j greyne in alloye ende van drie fierlingen int gewichte op elc marck wercx, loop hebbende voor iiij^{e} ij d^{re} gro. , syn gewracht geweest net scisailien afgeslagen vij^{en} iiij^{e} xxj penningen, makende int gewichte xviiij marck vij oncen wercx, qui valent in nobel fyne goude lxv marck iiij oncen xviiij ingelschen, dair af mijne genedige heeren behoiere te hebben voere huere aleyschat ende heerlic recht xix d^{re} gro. vlems voere elc marck, dwelck gedraight op voirschreve werck vj iiij^{e} xj d^{re} gro. xvj myt.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte van eenen fierlinck op elck marck wercks, beloopende op tgeheele werck xxiiij ingelsohen ende iiij fierlingen, qui valent te lxiiij der voirschreven penningen voere d marck. xlvij^{e} vij d^{re} ob. gro.

Die selve penningen zyn noch te schaers bevonden geweest int alloye van den silvere van j^{ea} greyne fyns silvers op elc marck wercks, beloopende op tgeheele werck iijj d^{re} iij greyne fyn, qui valent te xl^s gro. dmarck xiijs ix d^{re} gro.

Ende zyn die selve penningen by den assaye van den assayeerdere generael bevonden juyste in alloye sonder eenige remedie, maer by den briefkens van den assayeerdere particulier van den dagelicschen journeyen is bevonden geweest dat die voirschreve penningen te schaers gewracht zyn in alloye opt geheele werck iijj d^{re} v greyne fyn, qui valent te xxij^l iij^s ix d^{re} ob. gro. dmarck vij^l xvj^s xj d^{re} gro. v myt, dair af nae inhoudt van den instructien van den voirschreve meester particulier onsen voirschreve genedige heere maer doen helft toe en behoirt, blivende van der helft ten proffyte van den selven meester particulier, alsoe hier voere die selve helft onser genedigen heeren iij^l xvij^s vdr^s gro. xiiij myt.

. VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van silvere geheeten dobbel stuver van vijj d^{re} coninx silvers ende van lxxix in den snede int troyssche marck, loop hebbende voere iijj groten vlems ter remedien van j^{ea} greyne in alloye ende van j^{ea} ingelschen int gewichte op elc marck werck, syn gewracht geweest net scisaillien afgeslagen viij^c lvj marck vj^l oncen werck, maken gereduceert te fyne silvers, elc marck werck gerekent te vij d^{re} xvj greyne fyn, v^c xlviij marck iij oncen v ingelschen fyns silvers, dair af die seignourraige beloopt ten pryse van iijj gro. vlems voere dmarck ix^l ijs vdr^s gro. xv myt.

Die selve penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte van eenen fierlinck ende een troyken op elc marck werck, beloopende op tgeheele werck ij marck j^{ea} ingelschen ende eenen fierlinck, qui valent te lxxix der selver penningen voere dmarck lijs xd^{re} ob. gro., dair af onse voirschreve genedige heeren maer gericht en zyn in de helft, ende die voirschreve meester in dander helft, alsoe hier voer die selve helft onser genedigen heeren xxvijs vdr^s gro. vj myt.

Ende zyn die voirschreven penningen bevonden geweest by den assaye van den assayeerdere generael juyste in alloye, maer by den briefkens van den dagelicschen journeyen overgegeven by den assayeerdere particulier van der voirschreve munten, is bevonden geweest dat die voirschreve meester te schaers gewracht heeft in alloye op tgeheele werck der voirschreve dobbel stuyvers xvj d^{re} xij greyne fyn, qui valent te xl^s gro. dmarck lv^s gro., in de welcke onse genedigen heeren gericht zyn als voere in de helft sonder meer, dair om hier voere die selve huere helft xxvijs vjdr^s gro.

Van den wercke van den penningen van silvere van twee grooten, geheeten stuver van

iiij d^{rs} conincx silvers ende van lxxx in den snede op troyssche marck, loop hebbende voere ij grooten vlems ter remedien van jⁿ greyne in alloye ende van eenen halven der voirschreven penningen int gewichte op elc marck wercx, zyn gewracht geweest net scisaillien afgeslagen iij^m iij^c xlv marck een onche x ingelschen wercx, maken gereduceert te fynen silvere te iij d^{rs} xx greyne fyn elc marck gerekent x^c lxvij marck iij oncen xvj ingelschen, dair af trecht van den sleyschat beloopt ten voirschreve pryse van iij grooten dmarck

xvij^l xvj^s ijd^{rs} gro. x myt.

Die selve penningen syn bevonden geweest te schaers int gewichte op die vier marcken eenen ingelschen ende vij achste deelen van eenen ingelschen, beloopende ix marck vj onchen viij ingelschen, qui valent te lxxx der voirschreven penningen de marck vj^l x^s viij d^{rs} gro., dair af onsen voirschreven genedigen heeren die helft toebehoirt ende den voirschreve meester dandere helft, alsoe hier voer der selver onser genedigen heeren recht

ijj^l v^s ijd^{rs} gro.

Ende zyn die voirschreven penningen bevonden geweest te schaers in alloye vijf viije deelen van eenen greyne fyn op elc marck wercx, beloopende op gheheele werck vij^s iij d^{rs} iij greyn fyn, qui valent te xl s dmarck fyns gerekent xiiij^l x^s gro., v d^{rs}, dair af onsen voirschreve genedigen heeren deen helft toebehoirt als boven, dairom hier voer die selve huere helft

vij^l v^s ijd^{rs} ob. gro.

Van den wercke van den anderen penningen van zilvere van eenen groote vlems, van iij d^{rs} vj greyne conincx silvers ende van c xxxiiij in den snede int troyssche marck, ter remedien van jⁿ greyne in alloye ende van twee van den selven penningen int gewichte op elc marck wercx, alst blyet by der instructien dair op gemaict ende hier voere geinsereert, syn gewracht geweest net, scisaillien afgeslagen, iij^m v^c xc marcken v onchen wercx, die maken in conincx silvere vij^c j marck v oncen $\frac{1}{2}$ ingelschen, dair af ons genedigen heeren sculdich zyn te hebben van seignouragien iij grooten vlems van den marck, welcke seignourage ten selven pryse beloopt op

xj^l xij^s xd^{rs} ob. gro.

Ende zijn die voirschreven penningen bevonden te schaers in alloye van eenen halven greyne fyn op elc marck wercx, beloopende op tvoirschreve geheele werck iij^s v d^{rs} xxij greyne een quart, die maken dmarck fyn gerekent te xl s gro. als voere viij^l xix^s x d^{rs} xvij myten vlems, in den walcken onse voirschreve genedigen heeren nae inhoudt der voirschreven instructien gericht zyn in de drie vierendeale ende die voirschreve meester in dandere vierendeel, dair om hier voere der selver onsen genedigen heeren deel

vj^l xiiij^s xj^{dr} gro. j myt.

Van den anderen wercke van den witten oft silveren penningen van $\frac{1}{2}$ groote oft twelf myten vlems van ij d^{rs} xvj greyne conincx silvers ende van xvij^s viij d^{rs} in den snede

int troyssche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van viij der selver penningen int gewichte op elc marck wercx, zyn gewracht geweest net scisaillien afgeslagen iij^c lx marck iij onchen wercx, die maken in conincx silvere lxxx marck xiiij ingel-schen ende een derdendeel, dair af onsen voirschreven genedigen heeren toebehoirt voere huere genaden sleyschat iijij grooten van den marck als voere, qui valent

xxvj^s viij^{drs} gro. viij myt.

Ende zyn die voirschreven penningen bevonden geweest te schaers in alloye een half greyn fyn op elc marck wercx, beloopende int geheele vij^s xij^{drs} greyne ende j quart fyns, qui valent ten voirschreve pryse van xl s. gro. dmarck xxv s. gro. dair af onse voirschreve genedigen heeren sculdich zyn te hebben die iij vierendeelen; gedragende . . . xvij^s ix^{drs} gro.

Van den wercke van den anderen witten penningen van den cleynen gelde van sesse mit-ten vlems, hondende in alloye jⁿ penninge xx greyne conincx ende wesende van xxvj^s iijij d^s in den snede int troissche marck ter remedien van eenen greyne fyn in alloye ende van xij der selver penningen int gewichte op elc marc wercx, syn gewracht geweest net scisalien afgeslagen clx marck iij onchen wercx, die maken in conincx silvere xxiiij marcken iij onchen, dair af onser genedigen heeren sleyschat ende seignourraige beloopt ten pryse als voere viij^s ij^{drs} gro.

Ende die voirschreven penningen zyn bevonden geweest te schaers in alloye van † greyn fyn op elc marck wercx, beloopende die selve scharsheyt iij d^s viij greyne j quart fyn, qui valent ten voirschreve pryse van xl s. gro. dmarck xj^s j d^r gro. xvij myten, dair af onsen voirschreven genedigen heeren toebehoiren die drie vierendeelen als voere, gedragende hier viij^s iijij^{drs} gro. vij myten.

Somme van den ontfange deser rekeningen . . . lxxiiij^s xvij^s viij^{drs} gro. xvij myten.

MAASTRICHT E.

Bekeninge Jans Smet, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere gemaict ende gewracht in den Vroenhove mynre genedigen heeren in huerer genaden stadt van Tricht, welcke munte die voirschreve meester oepen gehouden heeft gehad, ende aldair doen wercken, vut crachte van diversen continuacien hem nae dexpiracie van zynre ierster commissien verleent, ende bezondere by machte van zekere acten van continuacien, hem in februario anno xv^c ende zesse, by den heeren ende meesteren van der cameren van den rekeningen te Bruessel ende den generalen meesters van allen mynre voirschreven genedigen heeren munten geexpedieert, by de welcke hy in den staet, dienst oft officie van den

meesterschape particulier van der munten voirschreven gecontinueert ende verlinght wordt, alsoe lange na der expiracien van zynen voirgaenden continuacien alst mynen voirschreven genedigen heeren believen soude, ende tot dat van huerer genaden wegen anders dair op soude worden geordineert, gelyck dat cleerlic blyct by der voirschreve acten, dair af copie hier nae van woirde te woirde is geinsereert ende nae dien denselven mynen genedigen heeren [behaagd] heeft generalic te revoceren ende wederroepen, alle commissien ende machten, vut cracht van den welcken huerer genaden officieren van herwerts over huere officien ende diensten gehouden ende bedient hadden, soe hebben mijne voirschreve genedigen heeren mit huerer genaden oepenen bezegelde brieven gegeven te Brussel den xiiij^{en} dach van februario anno xv^e ende viij, daer'af die copie insgelics hier nae voere den ontfanck deser rekeningen geinsereert is, den voirschreve Janne Smet wederom gecontinueert ende van nyeuws gecommiteert en geinstituteert in der voirschreve officien van den muntmeesterschape van Tricht, hem gevende volcomen macht, auctoriteyt ende sunderlinge bevel, diē selve officie voirtaende wel ende dueghdelic te houden ende te bedienen, huerer genaden rechten, hoigheyt, heerlicheyte ende demeynen (*sic*) aldair te bewaeren ende voirts te doenen allet ghene des een goet ende getruwe muntmeester voirschreve sculdich is ende behoirt te doenen ende dat totter selver officien dient ende behoirt & a, van allet ghene dat die voirschreve meester particulier navolgende zynen leste commissien ende den instructien hem by den generale meesters van allen onser voirschreven genedigen heeren munten gegeven, gewracht heeft ende doen wercken in der voirschreve munten van den Vroenhove, sindert den xvij^{en} dach van februario anno xv^e ende zesse, dat dierste delivrancie nae der oepeningen van der lester bussen in der voirschreve munten gemaect was, totten xiiij^{en} dage van julio anno xv^e ende ix dat die leste delivrancie aldair gebuerde, dwelck is van omtrent ij jaeren ende v maenden tyts wair aff die bussen opgedaen waeren, in der cameran van den rekeningen te Brussel in presencien van den heeren ende meesteren van der selver cameran, van Philips van den Berge ende Janne van Papevelt, generale meesters van alle den munten, van Janne van Eynatten, Wairdeyn van der voirschreve munten van den Vroenhove ende van Janne van Woebroeck, assayeerdere generael, met meer anderen opten xvij^{en} dach der maent van julio int jaer voirschreve, ende is dese rekeninge gemaect in ponden, scellingen ende penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Brussel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten Philippus gulden, van xv caraten xj greyne nobel fyn ende van lxxiiij int troissche marck ter remedien van j½ greyne in

alloye ende van drie fierlingen int gewichte, op elck marck wercx, loop hebbende voere iiij^s ij d^{rs} gro., syn gewracht geweest net scisaillien afgeslagen xvj^m ix^c v penningen, makende int gewichte die lxxiiij penningen gerekent voere dmarck ij^c xxviiij marck ij oncen xj ingelschen wercx, qui valent gereduceert te nobel fyn, elc marck te xv caraten xj greyn als voere clj marck iiij oncen, dair af myne genedigen heeren behoiren te hebben voere hueren sleyschat ende heerlic recht xix d^{rs} gro. vlems voer elck marck, dwelck gedraight op tvoirschreve werck tzamen xj^l xix^s xdr^s ob. gro.

Die voirschreve penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte op elc marck wercx een troyken, beloopende op tgeheele werck j once viij^l ingelschen j aesken, die maken te lxxiiij der voirschreven Philippus guldenen voer dmarck ij^l xv^s gro.

Ende syn die selve penningen oick schaers bevonden geweest in alloye ij quart van eenen greyne op elc marck wercx, dwelck gedraight op tgeheel werck vij d^{rs} ij greyne j quart fyn, qui valent gereduceert te nobel fyn ende dmarck te xxij^l iiij^s ix d^{rs} ob. gro. gerekent xiiij^l v^s vijdr^s ob. gro.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere geheeten dobbel stuver, van viij d^{rs} conincx zilvers ende van lxxix in den snede int troyssche marck, loop hebbende voere iiij grooten Vlems, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen ingelschen int gewichte op elck marck wercks, zyn gewracht geweest net scisaillien afgeslagen xxxiiij marck wercks, maken gereduceert te fynen zilvere elck marck wercks gerekent te vij d^{rs} xvj greyne fyn xxj marck v oncen ix ingelschen, dair af die seignouraige beloopt ten pryse van iiij grooten vlems voere dmarck ter sommen van vijs ijdr^s gro. xxj myt.

Ende die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers in alloye drie quaert van eenen greyne op elck marck wercks, beloopende die selve scharsheyt op tgeheel werck j dr j^l greyn fyn, qui valent te xl s. gro. dmarck fyns gerekent iij^s vj d^{rs} ob. gro., dair inne onse voirschreve genedigen heeren alleenlic behoiren te hebben die helft, dair om hier voere die selve huere heelft j^s ixdr^s gro. vj myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere van twee grooten vlems, geheeten stuver, van iiij d^{rs} conincx zilvers ende van lxxx in den snede opt troyssche marck, loop hebbende voere ij grooten vlems, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen halven der voirschreven penningen int gewichte op elck marck wercx, zyn gewracht geweest die quantiteyt van ij^m lxviiij marck ij oncen wercks, van den welcken bevonden waeren in scisaillien xxxv marck j once, soe datter net bliven die scisaillien afgetogen, dair inne

begrepen een marck commende vuter bussen dair men die assayen af maicte iij^m xxxj marck j once, maken gereduceert te fynen zilvere ix^c lxvij marck ij oncen iij ingelschen, dair af trecht van der seignouraign oft sleyschat beloopt te iij gro. elck marck als voere

xvj^l ij^s ix^d^rs gro. iij myt.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte van eenen halven ingelschen j troyken j deusken, beloopende die selve remedie op tgeheel werck xij marck iij^l ingelschen, qui valent te lxxx der voirschreven penningen voere dmarck viij^l xij^s vij d^rs gro. xvij myten, dair af onsen voirschreven genedigen heeren die heelt toebehoirt sonder meer, dair om hier voere die selve heelt iij^l vj^s ix^d^rs xvij myt.

Ende zyn noch die selve penningen schaers bevonden geweest in alloye van eenen halven greyn op elck marck wercks, dwelck gedraicht opt geheel werck v^s iij d^rs iij^l greyne fyns zilvers, qui valent te xl s. gro. dmarck fyns gerekent xl x^s v d^rs gro. xx myt. dair inne onsen voirschreve genedigen heeren alleenlic die helft competeert, de welcke alhier gedraight vl v^s ij^d^rs gro. xx myt.

Van den werck van den anderen penningen van zilvere van eenen groote vlems van iij d^rs vj greyne coninx zilvers ende van xj^s ij d^rs in den snede int troyssche marck ter remedien van j^eⁿ greyne in alloye, ende van twee van den selven penningen op elck marck werck, zyn gewracht geweest ix^c xlv marck, van den welcken bevonden zyn in scisaillien xxij marck v oncen, soe datter net bliven die selve scisaillien afgetogen, dair inne begrepen een marck commende vuter bussen, dair men die assayen af maicte, ix^c xxj marck iij oncen, maken gereduceert te coninx zilvere ij^c xlix marck iij oncen, dair af onse voirschreve genedigen heere sculdich zyn te hebben van elcker marck iij grooten voere huerer genaden sleyschat of seignouraigne, alsoe hier voere denselven sleyschat gedragende iij^l iij^s ij^d^rs gro.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte van eenen der voirschreven penningen ende een troyken op elck marck wercks, beloopende die selve schaersheyt op tgeheel werck iij^l iij^s ix d^rs gro., dair af ons voirschreve geneden heeren sculdich zin te hebben, nae inhoudt van der instructien dair op gemaict, die drie vieren-deelen, de welcke gedragen iij^l iij^s vj^d^rs gro. xvij myt.

Ende die selve penningen zyn bevonden geweest juyste in alloye by den assaye van den assayeedere generael, mair by den dagelicschen journeyen is bevonden geweest dat die voirschreven penningen schaers gewracht zyn geweest op 't geheel werck xj d^rs xij greyne fyn, qui valent te xl s. gro. voere dmarck fyns xxxvij^s iij d^rs gro., van den welcken onsen voirschreven genedigen heeren toebehoirt deen heelt ende dandere heelt blyft ten proflyte van den voirschreve meester, alsoe hier voer der selver onsen genedigen heeren heelt van der voirschreven remedien in alloye xix^s ij^d^rs gro.

Van den anderen wercke van den witten oft zilveren penningen van eenen halven groote oft xij myten vlems, van twee penningen xvj greyne conincx zilvers ende van xvij^s vij d^r in den snede int troyssche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van achte der selver penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest xij^c l marck vij oncen wercks, van den welcken in scisaillien bevonden zyn xxj marck ij oncen, alsoe datter net bliven, die selve scisaillien afgetogen, dair inne begrepen iiij oncen comende vuter bussen dair men die assayen af gemaict heeft, xij^c xxix marck v oncen, maken gereduceert te conincx zilvere ij^c xcv marck ij oncen x ingelschen, alsoe hier voere die seignourage van den selven wercke te iiij grooten vlems voere elck marck conincx zilvers iiij^l xvij^s vij^d^r gro.

Ende die selve penningen zyn bevonden geweest juyste in alloye by den assaye van den assayeerdere generael, mer by den daigelischen journeyen is bevonden geweest dat die selve penningen schaers gewracht zyn geweest int alloye opt geheel werck ij^s vij d^r xvij greyne fyn, qui valent te xl^s gro. dmarck fyns gerekent v^l ix^s ij d^r gro. dair af onsen voirschreve genedigen heeren deen heelt toebehoirt als voere ende dandere heelt den voirschreve meester, alsoe hier voere onse voirschreven genedigen heeren helft ij^l xiiij^s vij^d^r gro.

Van den wercke van den anderen witten penningen van den cleynen gelde van zesse myten vlems, houdende in alloye j^{en} d^r xx greyne conincx zilvers ende xxvj^s iiij d^r in den snede int Troyssche marck, ter remedien van eenen greyne fyn in alloye, ende van xij derselver penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest die quantiteyt van v^c lxiiij marck v oncen wercks van den welcken bevonden waeren in scisaillien xij marck iiij oncen, soe datter net bliven, die selve scisaillien afgetogen, dair inne begrepen ij oncen comende vuter bussen, dair men die assaye af gemaict heeft, v^c lj marck j once, maken gereduceert te conincx zilvers lxxxiiij^s marck j once xij ingelschen, alsoe hier voer die seignourage van den selven wercke ten voirschreve pryse van iiij gro. vlems voere elck marck conincx zilvers xxvij^s gro. xvj myt.

Ende zyn die voirschreven penningen bevonden geweest juyste in alloye by den assaye van den assayeerder generael, mer by den dagelicschen journeyen is bevonden geweest dat die voirschreve meester particulier genomen heeft in alloy op tgeheel werck j^s vij d^r vij^l greyne fyn, qui valent te xl s. gro. dmarck fyns gerekent ij^l iiij^s vj d^r gro. iiij myten, dair inne onsen voirschreve genedigen heeren alleenlic deen helft competeert alsoe voirschreve is, die welcke gedraight xxxij^s ij^d^r gro. ij myt.

Somme van alle den ontfange deser rekeningen lxxiiij^l ij^s vij^d^r gro. vij myten vlems.

MAASTRICHT F.

Rekeninge Jans Smet, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere gemaict ende gewracht in den Vroenhove mynre genedigen heeren in huerer genaden stadt van Tricht, dair inne hy gecontinueert ende van nyeuws gecommiteert ende geïnstituert is geweest by derselver mynre genedigen heeren oepenen bezegelde brieven gegeven in huerer genaden stadt van Bruessel xiiij^{en} dach van februario anno xvc ende achte, dair af die copie van woirde te woirde geinseert is voere den ontfanck der naister voirgaende rekeningen, om vut crachte van den selven brieven die officie van den voirschreve meesterschape particulier wel ende dueghdelic te houden ende te bedienen, huerer genaden rechten, hoigheyte, heerlicheyt ende demeynen aldair te bewaren ende voirts te doende allet ghene des een goet ende getruwe muntmeester van den Vroenhove sculdich is ende behoirt te doende, ende dat totter selver officien dient ende behoirt, tot alsulcken rechten, wedden, vryheyden, mitschepen, proffytten ende vervallen als er toe staen ende behoiren, ende op die selve condicien ende voirweerden, als hy tselve officie wtcrachte van zynen Iersten brieven van commissien gehouden ende gebruyckt heeft gehadt, van allet ghene dat die voirschreve meester particulier dien navolgende ende den instructien hem by den generaelen meesters van allen mynre voirschreve genediger heeren munten gegeven, gewracht heeft ende doen wercken in der voirschreven munten van den Vroenhove, sindert den ijden dach der maent van augusto anno xvc ende negen, dat dierste delivrancie, nae der oepeningen van der lester bussen in der voirschreve munten gemaict was, totten xiiij^{en} dage der maent van aprili anno v^c ende xiiij nae passchen, dat die leste delivrancie aldair gebuerde, dwelck is van omtrent drie jaeren ende negen maenden tyts, wair af die bussen opgedaen waeren in der cameran van den rekeningen te Bruessel, in présentien van den heeren ende meesteren van derselver cameran, van Janne van Papevelt ende Thomase Gramaye, generale meesters van alle den munten, van Janne van Eynatten, Wairdeyn van der voirschreve munten van den Vroenhove, ende van Willeme Brentinck, assayeerdere generael opten xv^{en} dach der voirschreve maent van aprille int jaire voirschreve, ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellinghen ende penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Bruessel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten Philippus gulden van xv caraten xvj greyne nobel fyn in alloye ende van lxxiiij in den snede int Troyssche marck, ter remedien van j½ greyne in alloye ende van drie fierlingen int gewichte op elck marck wercks, loop hebbende voere iiij^s ij d^{rs} gro.; syn gewracht geweest xxix^m ij^c xlvij der selver penningen, van den welcken bevonden zyn geweest in de bussen lxxj penningen ende in scisaillien, nae inhoud van den boecke van den voirschreve Wairdeyn ij^c xxj d^{rs}, blyft alsoe net die voirschreven scisaillien afgetogen ende noch xxxvij penningen dair af die assayen gemaict waeren, xxix^m der voirschreven penningen, die maken in gewichte, die lxxiiij dair af voere een marck gerekent, ij^c xcj marck vij oncen ij½ ingelschen j troyken j aesken wercks, de welcke gereduceert te nobel fyn elc marck te xv caraten xj greyne nobel fyn gerekent beloopen ij^c lix marck vij oncen iiij½ ingelschen, dair af myne genedigen heeren behoiren te hebben voere hueren sleyschat ende heerlich recht xix grooten vlems voere elck marck, dwelck gedraight opt voirschreve werck xx^l xj^s vjd^{rs} gro. j½ myt.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte op elck marck wercks drie fierlingen, beloopende opt geheel werck j marck vj oncen xiiij ingelschen, die lxxiiij Philippus guldenen voere een marck gerekent, compt ten selve pryse op

xxviiij^l vj^s vijd^{rs} gro. xviiij myt.

Ende zyn die selve penningen oick te schaers bevonden geweest in alloye een greyn fyns gouts op elck marck wercks, dwelck gedraight opt geheel werck een marck vij caraten x greyne nobel fyn, qui valent te xxij^l iiij^s ix d^{rs} ob. gro. dmarck gerekent

xxx^l viij^s vjd^{rs} gro. ij myten.

VAN DEN PENNINGEN VAN SILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere van twee gro. vlems, geheeten stuver, van iiij d^{rs} conincx zilvers ende van lxxx in den snede, loop hebbende voer twee grooten vlems ter remedien van jⁿ greyne in alloye ende van eenen halven der voirschreven penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest iij^m vj^c v marck wercks, van den welcken bevonden zyn geweest in de busse ij^c lxvij penningen ende in scisaillien nae inhoudt van des voirschreve Wairdeyns boeck lxj marck vj oncen, soe datter net bliven die voirschreve scisaillien afgetogen ende noch een marck dair af dassayen gemaict zyn geweest, iij^m v^c xlij marck ij oncen wercks, de welcke gereduceert te fynen zilvere maken xj^c xxxj marck iiij oncen vij½ ingelschen fyns, dair af trecht van der seignouraign oft

sleyschatte beloopt te iiij grooten vlems dmarck . . . xvijl xvij^s ijdr^s gro. iiij^½ myt.

Die voirschreven penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte xiiij^½ aeskens op elck marck wercks, beloopende die selve remedie op tgeheel werck x marck v ingelschen j duesken, die maken te lxxx der voirschreven penningen gerekent voere dmarck vj xij^s ix dr^s gro., dair af die helft onsen genedigen heeren toebehoirt sonder meer, navolgende der instructien, gedragende die selve helft iijl vj^s xdr^s ob. gro.

Ende zyn noch die selve penningen schaers bevonden geweest in alloye van eenen greyne fyns zilvers op elck marck, dwelck gedraight opt geheel werck xij^s iij dr^s xiiij greyn j quart fyns zilvers, qui valent in gelde xxiiijl xj^s xj dr^s gro. xvij myten vlems, dair af onsen voirschreve genedigen heeren maer die helft toe en behoirt, beloopende

xijl v^s xjdr^s gro. xxj myt.

Van den cleynen zilveren ghelde, van den welcken is te weten dat boven alsulcken quantiteyt van viij^c marck fyns zilvers als den voirschreve meester omtrint een jair voere den beghinne deser rekeningen geconsenteert was te moigen verwercken in gelycken cleynen gelde, denselven meester by drie verscheyden appointementen der heeren ende meesteren van der cameren van den rekeningen te Bruessel ende van den generaels van den voirschreven muntten geconsenteert ende geaccordeert is geweest noch daer inne te moigen converteren, te weten Ierst v^c marck conincx, ende dair nae noch m. marck fyns zilvers in halve stuyvers. Item in oirtkens iij^c marck conincx, ende ij^c marck oick conincx zilvers in halve oirtkens, gelyck dit cleerlic blyet by den voirschreve appointementen hier overgegeven.

Van den wercke van den penningen van den voirschreve cleynen zilveren gelde van eenen grooten vlems, geheeten halve stuyver, van iij dr^s v^½ greyne conincx zilvers, ende van xj^s ij dr^s in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van twee van den selven penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest viijm^m v^c xcviij marck j once wercks, van den welcken bevonden zyn geweest in de busse xvij^c xvj der selver penningen, ende in scisailien nae inhoudt van des voirschreve Wairdeyns boeck, clix marck vj oncen, blyft alsoe net, die voirschreven scisailien afgetogen ende noch twee marck, dair af men die assayen gemaect heeft, viijm^m iiij^c xxxiiij marck ij oncen wercks, die maken gereduceert te conincx zilvere ij^m ij^c lxxxiiij marck ij oncen viij^½ ingelschen conincx, dair af ons voirschreven genedigen heeren sculdich zyn te hebbende van seignourraigen iiij gro. vlems van den marck, alsoe hier voere die selve seignourraige

xxxviijl j^s vdr^s gro. v myten.

Ende zyn die selve penningen bevonden geweest schaers in alloye van eenen halven greyne fyns zilvers op elck marck wercks in de stadt, van welcker remedien geordineert ende geapointeert is by den heeren ende meesteren van der voirschreven cameren van den rekeningen

ende den generaels van den munten voirschreven dat die voirschreve meester particulier betalen soude tot onser voirschreve genedigen heeren proffyte xvij myten vlems op elck marck wercks, gedragende die voirschreve remedie alsoe op tvoirschreve geheel werck, ende dair af alhier tot onser voirschreve genedigen heeren proffyte ontfanck gemaict wordt ter sommen van xxvj^l xij^s j^{dr} gro. xvij myten.

Van den wercke van den anderen penningen van den cleyne gelde, geheeten halve groote, loop hebbende voere twelf myten vlems, van ij d^r xvj greyne coninx zilvers ende van xvij^s viij^{dr} in den snede int troyssche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van acht der selver penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest xv^c ix marcken ij oncen wercks, van den welcken bevonden zyn in de busse ix^c xvij penningen ende in scisaillien xxij marck vj oncen, soe datter net bliven, die selve scisaillien afgetogen ende noch vier oncen dair men die assayen af gemaickt heeft, xiiij^c lxxxvj marck j once wercks, maken gereduceert te coninx zilvers iij^c xxx marck j once, dair af die seignourage, te iij grooten vlems voere dmarck, beloopt ter sommen van

v^l x^s ob. gro.

Ende zyn die voirschreven penningen bevonden geweest scaers in alloye j quart van eenen greyne fyns zilvers op elck marck wercks, in de stadt van welcker remedien geordineert ende geappointeert is by den heeren meesteren ende generaels voirschreven, dat die voirschreve meester betalen soude tot proffyte onsen voirschreven genedigen heeren xij myten vlems van elcker marck wercks, beloopende die selve remedie alsoe ten voerschreve pryse opt voirschreve werck ende die hier ten proffyte onsen voirschreve genedigen heeren gebracht wordt ter sommen van iij^l j^s xj^{dr} gro. j⁴ myt.

Van den werck van den anderen penningen van den cleyne gelde, geheeten negemanneken, loop hebbende voere zesse myten vlems, van j d^r xx greyne coninx zilvers in alloye ende van xxvj^s iij^{dr} in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyne fyn in alloye ende van xij der selver penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest ij^c xxj marck iij oncen wercks, van den welcken bevonden zin in de busse c lxvij penningen ende in scisaillien vj marck j once, soe datter net bliven die selve scisaillien afgetogen ende noch ij oncen dair men die assayen af gemaict heeft, ij^c xv marck een once wercks, die maken gereduceert te coninx zilvere xxxij marck vj oncen xvij⁴ ingelschen, dair af die seignourage bedraight te iij grooten vlems voer dmarck coninx als voere x^s xj^{dr} gro. xj myt.

Ende zyn die selve penningen bevonden geweest schaers in alloye een gteyn fyns zilvers op elck marck wercks, gedragende die selve remedie opt geheel werck viij d^r xxij greyne fyns zilvers, die maken in gelde xxix^s x d^r gro. xij myten vlems, wair af die drie vie-

rendeelen mynen genedigen heeren toebehoiren navolgende der voirschreve instructiën, die hier in ontfange gewracht worden, beloopende op xxij^e iijdr^e gro. xxj myt.
 Somme van alle den ontfange deser rekeningen . . . c lxxxviii^e x^e iijdr^e gro. vij^e myt.

MAASTRICHT G.

Rekeninge Jans Smet, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere gemaict ende gewracht in den Vroenhove mynre genedigen heeren in huerer genaden stadt van Tricht, dair inne hy gecontinueert ende van nyeuws gecommitteert ende geinstitueert is geweest by der selver mynre genedigen heeren oepenen bezegelden brieven, gegeven in huerer genaden stadt van Bruessel de xiiij^e dach van februario anno xv^e ende achte, dair af die copie van woirde te woirde geinsereert is voere den ontfanck zynre tweester voirgaende rekeningen, om vut crachte van den selven brieven die officie van den voirschreve muntmeesterscape, wel ende getruwelic te houden ende te bedienen, huerer genaden rechten, hoigheyt, heerlicheyt ende demeynen aldaer bewaeren, en voirts te doenen allet ghene des een goet ende getruwe muntmeester van den Vroenhove sculdich is ende behoirt te doenen ende dat totter selver officien dient ende behoirt, tot alsulcken rechten, wedden, vriheyden, mitschappen, proffytten ende vervallen alser toe slaen ende behoiren, ende op die selve condicien ende voirwerden, als hy tselve officie vut crachte van zynen Iersten brieven van commissien gehouden ende gebruyct heeft gehad, van allet ghene dat de voirschreve meester particulier dien navolgende ende den instructien hem by den generalen meesters van allen mynre genedigen heeren munten gegeven, gewracht heeft ende doen wercken in den voirschreve munten van den Vroenhove, sindert den xx^e dach der maent van meye anno xv^e xij, dat dierste delivrancie nae der oepeningen van der lester bussen in der voirschreven munten van den Vroenhove gebuerde totten ix^e dach der maent van junio anno xv^e ende xvj, dat die leste delivrancie aldair gemaict was, dwelck is van omtrent drie jaeren ende xxj dagen, wair af die bussen opgedaen waeren in der cameren van den rekeningen te Bruessel, in presentien van den heeren ende meesteren van derselver cameren, van Janne van Papevelt ende Thomase Grammaye, generale meesters van allen den munten onser voirschreven genedigen heeren, van Janne van Eynatten, Wairdeyn van den voirschreven munten van den Vroenhove, ende van Willem Brentinck, assayeerder generael van allen den munten, opten ix^e dach van julio int voirschreve jair xv^e ende xvj, ende is deze rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen grooten vlems tpont gedaen te Bruessel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van Goude, geheeten Philippus gulden, van xv caraten elf greyne nobel fyn in alloye ende van lxxiiij in den snede int troissche marck ter remedien van j½ greyne in alloye ende van drie fierlingen int gewichte op elck marck wercks, loopende voere iiij^s ij d^{rs} gro., syn gewracht geweest die quantiteyt van xvij^m lxj Philippus gldenen, van den welcken bevonden zin geweest in de busse xlvi penningen, ende aen scisailien nae inhoudt des Wairdeyns boeck c lxvij penningen, blyft net, die voirschreven scisailien afgetogen, ende noch xxxvij van den selven penningen, dair af dassayen gemaict zin geweest, xvij^m viij^c lvij der selver philippus guldenen, die lxxiiij van dien voere een marck gerekent, maken in gewichte ij^c xlj marck ij½ oncen wercks, dewelcke gereduceert te nobel fyn, elck marck gerekent te xv caraten xj greyne nobel fyn, beloopn c lx marck vj ingelschen nobel fyn, wair af die seignourraige tot xix grooten vlems voere elck marck nobel fyns gerekent navolgende der instructien, beloopt ter sommen van xij^l xij^s iiij^{dr} gro. xvij myt.

Die selve Philippus gulden zyn bevonden schaers int gewichte eenen halven ingelschen op elck marck wercks, bedragende tselve remedie opt geheel werck vj oncen ende xxj aeskens philippus gulden gout, die lxxiiij voere éen marck gerekent, beloopt in gelde

xj^l xij^s v^{dr} gro. xxj myt.

Dese Philippus guldenen zyn oick bevonden schaers int alloye een greyn fyns gouts op elck marck wercks, gedragende tselve remedie opt geheel werck xx karaten ij½ greyne nobel fyns gouts, beloopt in gelde lxxxix^l xvij^s viij^½ penningen empirancè, die maken

xvij^l xiiij^s vj^{dr} gro. vj^½ myt.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere van twee grooten vlems, geheeten stuver, van iiij d^{rs} conincx zilvers ende van lxxx in den snede int troissche marck, ter remedien van j^{en} greyne in alloye ende van eenen halven der voirschreven penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest die quantiteyt van xvj^c lvj marck vij oncen wercks, van den welcken bevonden zyn in de busse c lxvij penningen, ende aen scisailien xxxvj marck ij oncen, blyft net, die voirschreven scisailien afgetogen, ende noch een marck dair af dassayen gemaict syn geweest, xvj^c xix marck iiij oncen wercks, de welke gereduceert tot fynen zilvere maken v^c xvij marck ij oncen xiiij^½ ingelschen fyns zilvers,

wair af die seignourage tot iiij gro. vlems voere elck marck fyns zilvers beloopt

viiij^l xij^s vdr^s gro. ix myt.

Die selve penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte xxij aeskens op elck marck wercks, gedragende tselve remedie opt geheel werck vij marck ij oncen iiij ingel-schen, die lxxx stuyvers voere een marck gerekent, beloopt in gelde iiij^l xvij^s gro. vlems, wair af die heelt onsen heeren den coninck toebehoirende nae inhoudt der instructien, compt op xlviij^s vijdr^s gro.

Die voirschreven penningen zyn oick bevonden geweest scaers in alloye een half greyn fyns zilvers op elck marck wercks, bedragende tselve remedie opt geheel werck ij^s ix dr^s xvij greyn ij quart fyns zilvers, die maken te gelde geslagen v^l xij^s v dr^s gro. xiiij myten vlems, wair af die helft onsen heere den coninck toebehoirende navolgende der instructien, beloopt lvj^s ijdr^s gro. xix myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere van eenen gro. vlems, geheeten halven stuyver, van ij dr^s vj greyne coninck zilvers ende van xj^s ij dr^s in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyn in alloye ende van twee van den selven penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest die quantiteyt van vijm^m v^c lvj marck vj oncen wercks, van den welken bevonden zin geweest in de busse xiiij^c lxxvj penningen ende in scisailien c xxvj marck vij oncen, blyft net, die scisailien afgetogen, ende noch twee marck dair af dassayen gemaict zyn geweest, vijm^m iiij^c xxvij marck vij oncen wercks, die maken gereduceert te coninck zilvere ij^m xj marck v oncen xv ingel-schen coninck zilvers, wair af die seignourage te iiij dr^s gro. vlems elc marck coninck zilvers gerekent, loopt xxxiiij^l x^s vjdr^s gro. xxj mit.

Die selve penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte onderhalven van der selven penningen min een deusken op elc marck wercks, gedragende tselve remedie opt ge-heel werck die somme van xliij^l xvj^s j dr^s gro. j^z mite vlems, wair af die drie vierendeelen onsen voirschreven heere den coninck toebehoirende navolgende der voirschreve instructien, beloopt xxxiiij^l xij^s gro. xvij myt.

Ende zyn die voirschreven penningen oick schaers bevonden int alloy een greyn fyns zilvers op elck marck wercks, bedragende tselve remedie opt geheel werck xij^s x dr^s xvij greyne fyns zilvers, loopende in gelde xxv^l xv^s x dr^s gro. vlems, dair af die drie vieren-deelen onsen voirschreven heere den coninck toebehoirende navolgende der voirschreve in-structien, beloopt xix^l vj^s xdr^s ob. gro.

Van den wercke van den zilveren penningen, geheeten oirtkens, cours hebbende voer twelf myten vlems, houdende ij dr^s xvj greyne coninck zilvers in alloye ende van xvij^s vij dr^s in den snede int troissche marck ter remedien van eenen greyne int alloy ende van achte

der salver penningen int gewichte op elck marck wercks, syn gewracht geweest v^{c} lxxix marck wercks, van den welcken bevonden zyn in de busse iij^c lxxij penningen, ende aen scisaillien viij marck vij oncen, blyft net, de voirschreven scisaillien afgetogen, ende noch iij oncen dair af dassayen gemaicht zyn geweest, v^{c} lxix marck v oncen wercx, maken gereduceert tot coninx zilvere c xxvj marck iij oncen xiiij ingelschen, wair af die seignourage tot iij gro. vlems elck marck gerekent, beloopt . . . xlijs ijd^{rs} gro. viij myt.

Die voirschreve penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte een half van den voirschreven oirtkens op elck marck wercx, bedragende opt geheel werck xj^s x d^{rs} gro. ix myten, wair af die drie vierendeelen onsen voirschreve heere den coninck toebehoirende, beloopt viijs x d^{rs} gro. xviijs myt.

Ende zijn die selve penningen oick bevonden geweest schaers int alloye iij quart fyns zilvers op elck marck wercx, dwelck gedraight opt geheel werck j^s v d^{rs} xix greyne j quart fyns zilvers, valent in gelde lix^s iij d^{rs} gro. xxj myten, wair af die drie vierendeelen onsen voirschreve heere den coninck toebehoirende alsoe voirschreve is, beloopt

xliijs v d^{rs} gro. xxj myt.

Somme van alle den ontfange deser rekeningen . . c xlvijl ijs viij d^{rs} gro. iij myt vlems.

MAASTRICHT H.

Rekeninghe Leeuwen Vantzaern, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere, gemaicht ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keysers, als hertoge van Brabant, in zynre stadt van Tricht, dair toe die selve meester particulier onthouden, gecommitteert ende geordineert is geweest by onsen voirschreve heere den Keyser by manieren van provisien, ende totter tyt toe dat hy zynre maiesteyt anders dair op geordineert soude worden, om die voirschreve munte oepen te houdenen ende aldair te doen wercken, slaen ende munten onder zynre maiesteyt naem alrehande penningen van goude ende van zilvere, op alsukken voet, forme ende maecsele, remedien, penen ende verbuerten, ende op alsulcken instructien als wylen Jan Smet lest dair te voeren die voirschreve munte oepen gehouden ende aldair gewracht ende gemunt hadde, ende doen wercken ende munten sonder eenige mutacie oft veranderinge in dien, alst cleerlic blyct by zekere acte dair af geexpe dieert, onder den naem ons heeren des Keysers, den Iersten dach van meerte int jaer m^v ende zesthien, geteekent Charles, ende by den secretaris Verderue, dair af die copie van woirde te woirde hier nae voere den ontfanck deser rekeningen wordt geinsereert, van allet ghene dat die voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in der

voirschreve munten tsy van goude oft van zilvere, sindert den xxiiij^{en} dach van meerte anno xv^e xvj voere Paesschen, dat dierste delivrancie in der voirschreve munten van den Vroenhove gebuerde, totten xxij^{en} daige van decembri anno xv^e ende xx dat die lēste dēlivrancie aldair gemaict was, dwelc is van drie jaeren, acht maenden en xxvij daigen, wair af die bussen op gedaen waeren, in der cameren van den rekeningen te Bruessel, in presencien van den heeren ende meesteren van der selver cameren, van Janne van Papevelt ende Matheuse du Chastel, generale meesters van alle den munten ons voirschreve heeren des Keyzers, van Janne van Eynatten, Wairdeyn van der voirschreve munten van den Vroenhove, ende van Willem Brentinck, assayeerdere generael van allen den munten, opten xvj^{en} dach van meerte anno xv^e xx, ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingē ende penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Bruessel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten Philippus guldenen, van xv caraten xj greyne nobel fyn in alloye ende van lxxiiij in den snede int troissche marck, ter remedien van j $\frac{1}{2}$ greyne in alloye ende van drie fierlingen int gewichte op elc marck wercs, loopende voere iiij^e ij d^{re} gro., syn gewracht geweest die quantiteyt van xvij duysent drie hondert ende lvij philippus guldenen, van den welcken bevonden syn geweest in de busse lxxiiij penningen ende aen scisaillien nae inhoudt des Wairdeyns boeck ij^e xiiij penningen, blyft net, die voirschreven scisaillien afgetogen ende noch xxxvij van den selven penningen dair af dassayen gemaict zyn geweest, xvij^m c ende zesse der selver philippus guldenen, die lxxiiij van dien voer een marck gerekent, maict in gewichte ij^e xxxj marck een once v ingelschen ende xxix aeskens ende ij quart, die welcke gereduceert te nobel fyn, elc marck gerekent te xv caraten xj greyne nobel fyns, beloopē c liij marck ij oncen viij ingelschen ij quart nobel fyns, wair af die seignourraige tot xix grooten vlems voere elcke marck nobel fyns gerekent navolgende der instructien, beloopt ter sommen van

xij^l ij^s ix^{dr} gro.

Die selve Philippus guldenen zyn bevonden schaers int gewichte eenen halven ingelschen op elc marck wercs, bedragende tselve remedie opt geheel werck v oncen xv ingelschen ende xviiij $\frac{1}{2}$ aeskens philippus guldenen gout, dmarck gerekent te lxxiiij der selver philippus gulden, maicken liij^l ix^e j d^r empirance, qui valent in munten deser rekeningen

xj^l ij^s viij^{dr} gro. xvij mit.

Dese Philippus guldenen zyn oick bevonden schaers in alloye $\frac{1}{2}$ greyn fyns gouts op elc marck wercx, gedragende tselve remedie opt geheel werck ix karaten vij greynen ij $\frac{1}{2}$

quart fyns gouts, gereduceert te nobel fyn, maken ix karaten viij greynen j quart te xxij^l iiij^s ix dr^s ob. gro. dmarck, valent in munte deser rekeningen viij^l xix^s vjdr^s ob. gro.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van silvere, van twee gro. vlems, geheeten stuver, van iiij dr^s conincx silvers ende van lxxx in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van eenen halven der voirschreven penningen int gewichte op elc marck wercx, syn gewracht geweest die quantiteyt van xxxix marck v oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in die busse iiij penningen ende aen scisaillien nae inhoudt des Wairdeyns boeck v marck iiij oncen, blyft net, die voirschreven scisaillien afgetogen, ende vier van den selven penningen dair die assayen af gemaict zyn geweest, xxxiiij marck xij ingelschen wercx, die welck gereduceert in conincx silvere maicken xj marck ij oncen xvij^l ingelschen, wair af die seignourage tot iiij grooten vlems voere elc marck, beloopt iiij^s ixdr^s gro. x^l myt.

Die voirschreve penningen zyn bevonden geweest schaers in alloye ij quart van eenen greyne fyns silvers op elck marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck j dr^s j^l greyn fyns, die maicken te gelde gsslaigen iiij^s vj^l dr^s, wair af die helft onsen heere den Keyseren toebehoirende navolgende der instructien, beloopt . . . j^s ixdr^s gro. vj myt.

Van den wercke van den penningen van silvere van eenen groote vlems, geheeten halve stuver, van ij dr^s vj greyn conincx silvers ende van xj^s ij dr^s in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van twee van den selven penningen int gewichte op elc marck wercx, zyn gewracht geweest die quantiteyt van vj^m c ende xiiij marck v oncen wercx, van den welcken bevonden zyn geweest in die busse xij^c xxxvj penningen ende in scisaillien lxvij marck vij oncen, blyft net die scisaillien afgetogen ende noch twee marck dair af dassayen gemaict zyn geweest, vj^m xliij marck vj oncen wercx, die maken gereduceert te conincx silvere xvj^c xxxvij marck xix ingelschen een quart, wair af die seignourage te iiij dr^s gro. vlems elc marck conincx silvers gerekent, loopt

xxvij^l iiij^s viij^l dr^s gro.

Die selve penningen zyn bevonden geweest schaers int gewichte xx aeskens op elc marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck xxij marck iiij oncen xvij ingelschen xxxj aeskens te xj^s ij dr^s gro. elc marck gerekent, maict in gelde xiiij^l iiij^s vij dr^s gro. xv myten ij quart, wair af die drie vierendeelen onsen voirschreve heere den Keyseren toebehoirende, navolgende der voirschreve instructien, beloopt ix^l xvij^s viijdr^s gro. xvij mit.

Ende zyn die selve halve stuffers bevonden juyste in alloye by den assaye van den

assayeerdere generael sonder eenige remedie, ende hoewel navolgende der ouder costumen men hem in den gevalle als voere geheelic soude moigen regleren, nae sulcke remedie in alloye als men bevinden soude nae inhoudt van den brievetten van den dagelicsen delivran- cien, gemaict by den assayeerdere particulier, de welcke voere tdeel van onsen heere den Keysere gedragen soude moigen omtrent een quart van eenen greyne fyns op dmarck wercks; nochtans om zekere redenen ende consideracien wille, by den voirschreve meester particu- lier te kennen gegeven ende oige gehadt hebbende opte soberheyt van den wercke, binnen den tyde deser rekeningen gewracht, ende tcleyne ende sober proffyt dat die voirschreve meester dair aen gedaen heeft, soe is geordineert by advyse van den heeren ende meesteren van der cameran van den rekeningen dat hy in die stadt van den voirschreve quart onsen heere den Keysere betalen sal die somme van v^l gro.

Van den wercke van den zilveren penningen geheeten oirtkens, cours hebbende voere xij myten vlems, houdende ij dr^e xvj greynen conincx zilvers in alloye ende van xvij^e vij dr^e in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van acht der selver penningen int gewichte op elc marck wercx, zyn gewracht geweest die quantiteyt van ix^e xxj marck ij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in die busse v^e ende vij penningen, ende aen scisaillien xj marck vj oncen, Blyft net, die voirschreve scisaillien afgetogen, ende noch vier oncen dair af dassayen gemaict zyn geweest, ix^e ix marck een once wercx, maicken gereduceert tot conincx silvere ij^e ij marck iiij^l ingel- schen, wair af die seignourage tot iiij gro. vlems elck marck gerekent, beloopt ter som- men van ij^l vij^e iiijdr^e gro. iiij myten.

Ende zin die selve penningen oick bevonden geweest schaers in alloye $\frac{1}{2}$ engelschen op elc marck wercx, maicken j marek iiij oncen xij^l fins silvers, te xl^e elc marck fyns, va- lent in gelde ij^l ij^e j^l dr^e vlems, wair af die drie vierendeelen onsen voirschreve heere den Keysere toebehoirende alse voirschreve is, beloopn ij^l vij^e iiijdr^e gro. iiij myten.

Somme van alle den ontfange deser rekeninge lxxx^l vij^e vijdr^e gro. xi myten.

MAASTRICHT I.

Rekeninge Leeuwen Vantzaeren, meester particulier van der munten van goude ende van zilvere, gemaict ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keyzers als hertoge van Brabant, in zynre stadt van Tricht, dair toe die selve meester particulier gecommitteert, geordineert ende gecontinueert is geweest by onsen voirschreve heere den Keysere, den tyt en termyn van vier jaeren lanck geduerende ende achter een volgende, om die voirschreve

munte oopen te houdende ende aldair te doen wercken, slaen ende munten, onder zynre maiesteyt naem, alrehande penningen van goude ende van zilvere, ende dat op ende navolgende alsulcken instructien als hem opt bedienen ende exercicie van der voirschreve officien by den generale meester van den munten ons voirschreve heeren des Keyzers sal gegeven ende geleverd worden, ende op andere condicien ende voirweerden al int lange in de brieven van commissien ons voirschreve heeren des Keyzers vercleert ende begrepen ende den voirschreve meester particulier dair op geexpedieert, in daten des xv^{en} daighs van meerte anno xv^o xx, geteekent Haneton, van den welcken copie van woirde te woirde geinsereert wordt hier nae voere den ontfanck van deser rekeninge, van allet ghene dat die voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in der voirschreve munten, tzy van goude oft van zilvere, zindert den xxiiij^{en} dach in decembri anno xv^o xx, dat zyne naiste voirgaende rekeninge eynde, totten xxx^{en} daige van julio anno xv^o xxiiij, dat die leste delivrancie aldair gemaict was, dwelck is van drie jaeren, zeven maenden ende acht daigen, wair af die bussen opgedaen waeren in der cameran van den rekeningen te Bruessel in presencien van den heeren ende meesteren van der selver cameran van den rekeningen, van Janne van Papeveldt ende Matheense du Chastel, generale meesters van allen den munten ons voirschreve heeren des Keyzers, van Janne van Eynatten, Wairdeyn van der voirschreven munten van den Vroenhove, ende van Willem Brentinck, assayeerder generael van allen den munten, opten dach van anno xv^o ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen groote Vlems gelts, gedaen te Bruessel.

ONTFANCK. IERST IN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten halve royalen, loop hebbende voere v^o vlems, van xviiij karaten fyns gouts, geallieert met iiij karaten ende zesse greyne fyns zilvers, ende een caraat vj greyn copers, ende van lxx ende een half quaert in den snede int Troissche marck, zyn gewracht geweest die quantiteyt van xvj duysent lxxxv penningen, van den welcken bevonden zyn geweest in de bussen xvj d^{rs} ende aen scisaillien nae inhoudt des Wardeyns boeck ij^o xxxix d^{rs}, blyft net de voirschreve scisaillien afgetogen, ende noch xx d^{rs} daer af dassayen gemaict zyn geweest, xv duysent viij. xxvj d^{rs}, den selven halven royal te lxx ende een halve quart van dien voere een marck gerekent, maken int gewichte ij^o xxv marck v oncen ix engelschen vij aeskens wercx, die welcke gereduceert in fynen goude maken c lxix marck twee oncen een engelschen iij quart, wair af die seignourage te xiiij gro. vlems elck marck fyns, den selve royal gerekent te

v^s gro. vlems, navolgende der instructien, beloopt ter sommen van ix^l xvij^s vdr^s xv^l myt.

Die selve halve gouden royalen zyn bevonden schaers int gewichte xiiij aeskens op elck marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck viere oncen xvij ingelschen xxij^l aeskens, de lxx ende een half quart van dien voere een marck gerekent, maicken xliij^l v^s vij d^s x myten empirance, qui valent in munten deser rekeningen

x^l xvj^s iiijdr^s xvij myten.

Die selve halve gouden royalen zyn oick bevonden geweest scaers int alloye een half greyn fyns gouts op elck marck wercx, bedragende deselve remedie opt geheel werck iij oncen ij ingelschen xxij aeskens te xxij^l xij^s iij d^s gro. vlems tmarck fyns, maken in gelde die selve half royalen gerekent voere v s gro. beloopende ter sommen van

vij^l xvij^s vijdr^s ix myt.

Dese penningen zyn bevonden te root op elck marck wercx een half greyn fyns zilvers, bedraight opt geheel werck iij oncen ij ingelschen xxij aeskens te xliij^s dmarck fyn, beloopt ter sommen van xvj^s vdr^s xv myt.

DIE IERSTE KAROLUS GULDEN.

Van den wercke van den penninge van goude, geheeten Karolus guldenen, loop hebbende voere iij^s iiij d^s gro. vlems van xiiij karaten fyns gouts, vij karaten vj greyne fyns zilvers ende twee karaten zesse greynen copers ende van lxxxiiij in den snede int troissche marck, syn gewraecht geweest die quantiteyt van vier duysent drie hondert zesse penningen, van den welcken bevonden zyn geweest in de busse xij penningen ende aan scisaillien, nae inhoudt des Wardeyns boeck, iij^c xliij penningen, blyft net die voirschreven scisaillien afgetogen ende noch zesse penningen dair af dassayen gemaict zyn geweest, iij duysent ix^c lvj der selver Karolus guldenen, de lxxxiiij van dien gerekent voere een marck wercx, maken in gewichte xlvij marck xv ingelschen iij quart wercks, de welke gereduceert te fynen goude maken xvij marck, iij oncen xv ingelschen xxvij aeskens fyns gouts, wair af die seignouraigne te xiiij gro. vlems elck marck fyns, den voirschreve Karolus gerekent voere iij^s iiij d^s gro. vlems, beloopt ter sommen van . . . j^l xij^s xiiij myten.

Die selve Karolus gulden zyn bevonden scaers int gewichte xxj aeskens op elek marck wercx, gedragende tselve remedie opt geheel werck een once x ingelschen xxix aeskens, die lxxxiiij van dien voere een marck gerekent, maken xvij^l iiij^s vj d^s empirance, beloopende in ponden grooten, elcken penningen gerekent voer iij^s iiij d^s gro., ter sommen van

ij^l xiiij^s j dr gro.

DIE TWEESTE KAROLUS GULDEN.

Van den wercke van den anderen Karolus gulden die men noch tegewoirdelyc slaet van xiiij karaten fyns gouts viij karaten fyns zilvers ende ij karaten copers ende van lxxxiiij in den snede opt troissche marck, loop hebbende voere iij^s iij d^r gro. vlems, zyn gewracht geweest vier en vyftich duysent zeven hondert zeven ende twintich penningen der selver Karolus gulden, van den welcken bevonden zyn geweest in de busse c xxxix penningen ende aen scisaillien nae inhoudt van des voirschreve Wairdeyns boeck xij^c xiiij penningen, blyft alsoe net, die selve scisaillien afgetogen ende noch lxxxiiij penningen, dair af die assayen gemaict zyn geweest, lijm^m iij^c xxix d^r, die maken in gewichte, lxxxiiij der selver penningen voer een marck gerekent, vj^c xxxiiij marck vj oncen xix ingelschen ij aeskens wercks, die welcke gereduceert in fynen goude beloopen iij^c lxx marck ij oncen xiiij engelschen xiiij aeskens fyns gouts, wair af die seignourraige beloopt te xiiij grooten elck marck fyns gerekent op xxj^l xij^s gro. xvj myt.

Die selve Karolus guldenen zyn bevonden geweest schaers int gewichte xxj aeskens op elck marck wercx, dwelck gedraight opt geheel werck ij marck iij oncen xvj engelschen xxj aeskens, maken, de lxxxiiij der voirschreven penningen voer een marck gerekent, iij^c xvij^l xiiij^s ix d^r empirance, qui valent in munten deser rekeningen, den voirschreve Karolus te iij^s iij d^r gerekent als voere xxxvj^l ix^s jdr ob. gro.

VAN DEN PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van silvere, geheeten stuver, loop hebbende voer twee grooten vlems, van iij d^r xvij greyne fyns zilvers in alloye ende van lxxx in den snede int troissche marck, syn gewracht geweest die quantiteyt van drie duysent c lxxxiiij marck iij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse iij^c xxvij d^r, ende aen scisaillien nae inhoudt des Wairdeyns boeck lxj marck iij oncen, blyft net, de voirschreve scisaillien afgetogen ende noch twee marck dair af dassayen gemaict zyn geweest, iij duysent c x marck vij oncen, die welcke gereduceert in fynen zilvere maken ix^c lxj marck ij oncen xv engelschen ende xvij aeskens, wair af die seignourraige, te ij^l gro. vlems voer elck marck fyns, beloopt op x^l iij^d vij myten.

Die selve stovers zyn bevonden schaers int gewichte xxij aeskens op elck marck wercx, bedragende die selve remedie opt geheel werck xij marck v oncen vij ingelschen xij aeskens van den voirschreven stovers, die lxxx van dien gerekent voer elck marck in gelde ix^l ij^s iij^d ix myt.

Van den wercke van den cleynen penningen, geheeten negemannekens, loop hebbende voer zesse myten vlems oft negen myten brabant, houdende eenen penningen xvij greynen fyns zilvers in alloye ende van xxvj^s iijj d^{rs} in den snede int troissche marck, ter remedien van eenen greyne in alloye ende van twelwe der selver penningen int gewichte op elc marck wercx, zyn gewracht geweest binnen den tyt deser rekeningen die quantiteyt van hondert vyftich marck vier oncen wercx, van den welcken bevonden zyn geweest in bussen xc penningen ende aen scisaillien nae inhoudt des Wairdeyns boeck drie marck vij oncen, blyft net, die voirschreve scisaillien afgetogen ende noch een once dair af dassayen gemaict zyn geweest, c xlvi marck iijj oncen, die welcke maken gereduceert tot fynen zilvere xx marck vj oncen xvij ingelschen, wair af die seignourage, te ij½ grooten vlems voer elck marck fyns zilvers, beloopt ter sommen van iij^s iijj^{drs} iij myt gro. vlems.
Somme van alle den ontfanke deser rekeningen . c xxj vij^s vijj^{drs} gro. vj myten vlems.

MAASTRICHT K.

Rekeninge Leeuwen Vantzarn, meester particulier van der münten van goude ende van zilvere, gemaict ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keysers als hertoge van Brabant, in zynre genaden stadt van Tricht, dair toe die selve meester particulier gecommitteert, geordineert ende gecontinueert is geweest by onsen voirschreve heere den Keyser by zynen oepenen bezegelden brieven van commissien, Ierst voer den tyt ende termyn van viere jaeren, dair aff die copie van dien brieven geinsereert is voer den ontfanck zynre naister voirgaenden rekeningen, ende dair nae voir den tyt ende termyn van drie jaeren, dair aff die copie van den brieven van deser lester continuation, inhoudende dat hy eenen adjoinct oft partionnier vut ende bequam wesende, mit hem soude moigen nemen tot zynen perykele ende fortune, geinsereert zyn hier nae voere den ontfanck deser rekeningen, om by machte van den voirschreve commissien ende continuacien, ende den voirschreve tyt geduerende die voirschreve munte oepen te houden, ende aldair te doen wercken, slaen ende munten, onder den naem van onsen voirschreve heere den keyser als hertoge van Brabant, alrehande penningen van goude ende van zilvere, op ende nae inhoudt van den instructien hem by den generale meesters van allen ons voirschreve heeren des keyser muntten gegeven, ende oyck in zynre naister voirgaenden rekeningen geinsereert, ende opte andere voirweerden ende condicien in de voirschreve zyne brieven van commissien en continuacien begrepen van allet tghene dat de voirschreve meester particulier, soe wel by hem selven alleene sonder adjoinct, als oyck mit Peeteren Huys zynen adjoinct ende partionnier,

gewracht heeft ende doen wercken in der voirschreve munten, tzy van goude oft van zilvere, sindert den lesten dach van julio anno xv^c xxiiij, dat zyne naists voirgaande rekeningen eynde totten xv^{en} daige van meye anno xv^c xxviiij dat die leste délivrancie in der voirschreve munten gemaict was, dwelck is van drie jaeren neghen maenden ende zestien daighen, wair aff die bussen opgedaen waeren in der cameran van den rekeningen te Brussel, in presencien van den heeren ende meesteren van der selver cameran, van Janne van Papevelt ende Thomase Gramaye, generale meesters van alle den munten ons voirschreve heeren des Keysers, van Janne van Eynatten, Wairdeyn van der voirschreve munten van den Vroenhove, ende van Willeme Brentinck, assayeerdere generael, in de voirschreve maent van meye xv^c xxviiij jair, ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Brussel.

Ende is te weten, dat al eest soe dat dese rekeningen eyndt na den tyt van der expiracien van der continuacien van den drie jaeren, dair aff die oepenen brieven ons heeren des keysers hier nae worden geinsereert, soe en is nochtans nyet te verstaenden, dat die voirschreve meester particulier in den voirschreve munte gebleven is ende die oepen gehouden heeft, sonder last ende ordinancie daer aff van wegen ons heeren des keysers hem gedaen, maer heeft die selve moeten oepen houden tot dat den heeren ende meesteren van der cameran ende den generaels van den munten heeft gelieft hem te bescreyven om zyne voirschreve bussen te maken, om den redenen wille den selven heeren cundich wesende, hoewel hy liever eer van den voirschreve munten ontlast hadde geweest.

**ONTFANCK, IERST VAN DEN WERCKE BIJ DEN VOIRSCHREVE MEESTER
PARTICULIER GEMAICT ENDE GEWRACHT BIJ HEM SELVEN
SONDER ADJOINCT OFT PARTIONNIEB TOTTEN IX^{en}
DACH VAN MEYE ANNO XV^c XXVJ.**

PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten halve royalen van xviiij karaten fyns gouts, gealycert met iiij karaten vj greyne fyns zilvers ende een karat vj greyne copers ende van lxx ende een half quart in den snede iat troissche marck, zyn gewracht geweest die quantiteyt van xj^c xxxv halve realen, van den welcken bevonden zyn in de busse vj penningen ende aen scisaillien nae inhoudt des voirschreve Wairdeyns boeck xliij penningen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisaillien ende oeyck die zesse penningen om dassayen te maken afgetogen, x^c lxxxv penningen, die lxx ende $\frac{1}{4}$ quart van dien voer een

marck gerekent, maken in gewichte xv marck iij oncen xv engelschen wercks, ende gereduceert te fyne, maken xj marck iij oncen xvj engelschen fyns gouds, wair aff die seignourraige te j s. gro. vlems voer elc marck fyns gouts, loopt . . . xj^s vijdr^s gro. iij myt.

Die selve halve realen zyn bevonden geweest by den assayeur generael schaers int alloye een quart greyns fyns gouts op elck marck werckx, bedragende tselve remedie opt geheel werck iij greyne iij¹/₂ quart fyns gouts, qui valent vj^s jdr^s gro. viij myt.

Die selve halve realen zyn noch bevonden schaers int alloye een greyn ende een quart fyns zilvers op elck marck wercks, bedragende opt geheel werck xix greyn j quart fyns zilvers, qui valent in gelde ij^s ixdr^s gro. xvj¹/₂ myt.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten Karolus gulden, houdende xiiij karaten fyns gouts viij karaten fyns zilvers ende twee karaten copers in alloye ende van lxxxiiij in den snede int troyssche marck, loop hebbende voer iij^s iij dr^s gro. vlems, syn gewracht geweest die quantiteyt van vj^m c xlj Karolus gulden, van den welcken bevonden zyn in de busse xx penningen ende aen scisaillien, nae inhoudt des Wairdeyns boeck, ij^c lxxxvj penningen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisaillien ende oyck die voirschreven xx penningen om dassayen te maken afgetogen, v^m viij^c xxxv Karolus gulden, makende in gewichte, die lxxxiiij van dien voere een marck gerekent, lxix marck iij oncen xiiij engelschen ix aeskens werckx, ende gereduceert te fyne maken xl marck iij oncen iij¹/₂ engelschen fyns gouts, waer aff die seignourraige te j s. gro. vlems voer elc marck fyns gouts beloopt ter sommen van xl^s vjdr^s gro. v miten.

Die selve Karolus gulden zyn bevonden schaers int gewichte zesse aeskens op elck marck wercks, bedragende tselve remedie opt geheel werck xiiij engelschen gouts van den Karolus gulden, beloopende in gelde xxij^s jdr^s gro. x mit.

Ende by den assayeur generael zyn die voirschreve Karolus gulden bevonden schaers int alloy van den zilvere j¹/₂ greyn fyns zilvers op elck marck wercks, bedragende tselve remedie opt geheel werck iij dr^s viij greyne fyns zilvers, die maken in gelde . . . xv^s ijdr^s gro.

PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere geheeten zilveren realen, houdende xj dr^s v greyne fyns zilvers int alloy ende van lxxx in den snede int troyssche marck, loop hebbende voer vj gro. vlems, syn gewracht geweest l marck iij oncen wercks, van den welcken bevonden zyn geweest in de busse v penningen ende aen scisaillien nae inhoudt des voirschreve Wairdeyns boeck vij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisaillien ende oyck die voirschreve v penningen om dassayen te maken afgetogen, xlix marck iij¹/₂ oncen

wercks, maken gereduceert te fyne xlvj marck j once viij; ingelschen fyns zilvers, wair af die seignourraige te ij gro. vlems voere dmarck fyns zilvers, beloopt op

vij^s viijdr^s gro. viij miten.

Die selve penningen zyn bevonden schaers int gewichte xvj aeskens op elc marck wercx, gedragende die selve remedie opt geheel werck j once iiij engelschen iij quart van den voirschreve penningen, die maken in gelde vj^s ijd^s gro. vj myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere, loop hebbende voere drie grooten vlems, geheeten halve zilveren realen, houdende v dr^s xij greyne fyns zilvers in alloye ende van lxxvij; in den snede int troyssche marck, syn gewracht geweest lxiij marck j once wercks, van den welcken bevonden zyn in de busse vj penningen ende aen scisailien vj oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisailien ende oyck die zesse penningen om dassayen te maken afgetogen, lxvij marck ij oncen vij ingelschen iij quart wercks, maken gereduceert te fyne xxxj marck ij oncen viij engelschen fyns zilvers, waer aff die seignourraige te ij gro. vlems voer elc marck fyns zilvers gerekent, beloopt op v^s ijd^s gro. xiiij myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere geheeten staver, loop hebbende voer ij grooten vlems, van iij dr^s xvij greyne fyns zilvers int alloye ende van lxxx in den snede int troyssche marck, syn gewracht geweest iiij^c xiiij marck j once wercks, van den welcken bevonden zyn in de busse xij penningen ende aen scisailien, nae inhoudt des voirschreve Wairdeyns boeck, v marck iiij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisailien ende die voirschreven xij penningen voer d'assayen afgetogen, iiij^c vij marck xvij engelschen wercks, maken gereduceert te fyne c xxv marck vj oncen ix; engelschen fyns zilvers, wair aff die seignourraige te ij gro. vlems dmerek fyns gerekent, compt op xx^s xjd^s gro. xv myt.

Somme van den wercke by den voirschreve meester particulier gewracht by hem selven sonder adjoint vj^l xix^s iiijdr^s gro. xiiij; mit.

**ANDER ONTFANCK VAN DEN WERCKE BY DEN VOIRSCHREVE MEESTER
PARTICULIER MIT ZYNEN ADJOINCT ENDE PARTIONNER PEETEREN
HUYS GEMAICT ENDE GEWRACHT, SINDERT DEN XXV^{en} DACH
VAN MEYE ANNO XV^c XXVJ TOT OPTEN XV^{en} DACH VAN
MEYE ANNO XV^c XXVIIJ.**

PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude geheeten halve realen, houdende xvij karaten fyns gouts int alloye ende van lxx ende een halve quarte in den snede int troyssche

marck, syn gewracht geweest iii^c vj halve royalen, van den welcken bevonden is in de busse eenen penninck ende aen scisaillien, nae inhoudt des Wairdeyns boeck iii^j penningen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisaillien ende een penninck totten assayen afgetogen, iii^c j halve realen, die lxx ende $\frac{1}{4}$ quart van dien voere een marck gerekent, maken in gewichte v marck v oncen xv engelschen wercx, welke gereduceert te fyne maken iii^j marck ij oncen vj engelschen fyns gouts, waer aff die seignourage te j s. gro. vlems voer elck marck fyns gouts gerekent, beloopt op iii^j^s $ii^j^d^s$ gro. $x\frac{1}{2}$ myt.

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten Karolus gulden, houdende xiii^j karaten fyns gouts int alloye ende van lxxxiiij in den snede int Troissche marck, syn gewracht geweest vij^m vj^c lxxxvij Karolus guldenen, van den welcken bevonden zyn in de busse xij penningen ende aen scisaillien, nae inhoudt des Wairdeyns boeck, lii^j penningen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisaillien ende oock die xij penningen om dassayen dair aff te maken afgetogen, vij^m vj^c xxj penningen, maken in gewichte, die lxxxiiij van dien voer een marck gerekent, xc marck v oncen xvj engelschen vj aekens wercx, maken gereduceert te fyne lij marck vij oncen $vij^{\frac{1}{2}}$ engelschen fyns gouts, wair aff die seignourage tot j s. gro. vlems voir elck marck gerekent, beloopt ter sommen van

li^j^s xj^d^s gro. $j^{\frac{1}{2}}$ myt.

Die selve Karolus gulden zyn bevonden by den assayeur generaele te goet int alloye een quart van eenen greyne fyns gouts op elck marck wercx, ende by appointemente van den heeren, navolgende die dagelycxsche journeyen van den assayeerdere particulier, sullen die voirschreve meesters betalen tot proffyte ons heeren des Keyzers, een half quart van eenen greyne fyns gouts op elck marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck xj greynen j quart fyns gouts, dair om hier die selve in ontfange, beloopende in gelde

$xvij^s$ vij^d^s ob. gro.

PENNINGEN VAN SILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten halve zilveren realen, loop hebbende voir drie grooten vlems, houdende v d^s xij greyn fyns zilvers in alloye, ende van lxxvij $\frac{1}{2}$ in den snede int troissche marck, syn gewracht geweest ii^m vij^c lxxx marck j once wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse ii^c lxx penningen, ende aen scisaillien nae inhoudt des Wairdeyns boeck, xxxvij marck vj onchen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisaillien ende oock twee marck dair aff dassayen gemaict zyn afgetogen, ii^m vij^c xxxix marck ij oncen wercx, maken gereduceert te fyne $xvij^c$ xij marck vij oncen $\frac{1}{2}$ engelschen fyns zilvers, wair aff die seignourage te twee grooten vlems van elck marck

fyns zilvers, beloopt op xiiij^l v^s vijdr^s gro. xvij myt.

Die selve penningen zyn by den assayeur generael bevonden geweest te goet int alloy een greyn fyns zilvers op elck marck wercx, ende by appointementen van den heeren, navolgende die dagelichsche journeyen van den assayeur particulier, sullen die voirschreven meesters betalen ten prouffyte van onsen heere den Keysere vij miten vlems van elcke marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck ter sommen van vi iij^s xdr^s gro. xj miten.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten stuver, houdende iij dr^s xvij greyne fyns zilvers int alloy, ende van lxxx in den snede int troyssche marck, syn gewracht geweest vj^c lv marck vij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse lxxvj penningen ende aen scisailien, nae inhoudt des voirschreve Wairdeyns boeck, v marck iij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven scisailien afgetogen ende noch die voirschreven lxxvj penningen, dair aff dassayen gemaict zyn, vj^c xlix marck v oncen vij engelschen wercx, maken gereduceert te fyne ij^c marck vj oncen iij^s engelschen fyns, wair aff die seignourage, te twee grooten vlems voer elck marck fyns zilvers, beloopt ter sommen van

xxxiijs^s vdr^s xij^s myt.

Die selve penningen zyn oyck by den assayeur generael bevonden geweest te goet int alloy een greyn fyns zilvers op elck marck wercx ende by appointementen als voere, navolgende die dagelichsche journeyen van den assayeur particulier, sullen die voirschreven meesters betalen tot prouffyte van onsen voirschreven heere den Keysere vij miten vlems van elck marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck ende alhier bedracht in ontfange xvij^s gro. xij myten.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten negemannekens, houdende eenen penning en xvij greyne fyns zilvers in alloy ende van xxvj^s iij dr^s in den snede int troissche marck, zyn gewracht geweest xxxij marck iij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse xxiiij penningen, ende aen sisailien nae inhoudt des voirschreve Wairdeyns boeck, een marck ij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailien ende die voirschreven xxiiij penningen afgetogen om dassayen te maken, xxxj marck j once vij engelschen wercx, die maken gereduceert te fyne iij marck iij^s oncen fyns zilvers, wair aff die seignourage te twee grooten vlems elc marck gerekent, beloopt op

vijdr^s gro. xxj myt.

Somme van den wercke by den voirschreve meester particulier gewracht met zynen adjoinct voirschreve xxvi^l xvjs^s vijdr^s iij^s myt.

Somme van alle den ontfange deser rekeninge xxxij^l xvjs^s gro. xvij myt vlems.

MAASTRICHT L.

Rekeninge Peeters Huys, meester particulier van der munten van goude ende van zilver, gemaict ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keyzers als hertoge van Brabant in zynre genaden stadt van Tricht, daer toe deselve meester particulier gecommiteert ende gestalt is geweest by onsen voerschreve heeren den Keyser met zynre maiesteyt oepenen brieven van commissien, daer af die copie hier nae sal wordden geinsereert, ende dit voer den tyt ende termyn van drie jaeren lanck geduerende, ende soe lange daer nae als onsen voerschreve heere den Keyser oft den voerschreve meester particulier gelieven sal, beghinnende ter Ierster delivrantien die van nu voirtaende by hem in der voirschreve munten gemaict sal wordden, al op ende navolgende der instructien hem by den generale meesters van allen ons voirschreve heeren des Keyzers munten gegeven, dair af die copie oycyk hier nae geinsereert sal wordden, van allet tghene dat de voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in den voirschreve munten, tzy van goude oft van zilver, sindert den xij^e dach van junio anno xv^o xxvij dat dierste delivrantie by den voirschreve meester particulier in der voirschreve munten gemaict was totten xv^o dage van julio anno xv^o xxxj dat de leste delivrantie in der voirschreve munten gemaict was, dwelck es den tyt van drye jaeren en xxiiij dagen, waer af die bussen opgedaen waeren in der cameran van den rekeningen te Bruessel, in presentien van den heeren ende meesteren van den selver cameran, van Janne van Papevelt ende Thomaese Gramaye, generale meesters van allen den munten ons voirschreve heeren des Keyzers, van Janne van Eynatten, Waerdeyn van der voirschreve munten van den Vroenhove, ende van Willem Brentinck, assayeerdere generael, omtrent den xx^{en} dach der voirschreve maent van julio anno xv^o xxxj, ende is dese rekeninge gemaict in ponden, scellingen ende penningen groote Vlems gelte, gedaen te Bruessel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten Karolus guldenen, houdende xiiij karaten fyns gouts acht karaten fyns silvers ende ij karaten coopers in alloye ende van lxxxiiij in den snede int troyssche marck, loop hebbende voer ij scellingen vier penningen groote vlems, syn gewracht geweest binnen den tyt deser rekeningen xiiij^m v hondert derthien Karolus guldenen, van den welcken bevonden zyn in de busse xxiiij penningen ende

aen sisailen nae inhoudt des Waerdyns boeck 1 penningen, alsoe blyfter net, die voirschreven van sisailen afgetrocken ende die xxiiij penningen dair aff dassayen gemaect zyn, xiiij^e iii^e xxxix Karolus guldenen, makende in gewichte, de lxxxiiij van dien voer een marck gerekent, c lix marek vij oncen xvij engelschen iij aeskens wercx, ende gereduceert tot fyne, maeken xciiij marek iij oncen iij engelschen fyns gouts, waeraf die seignourraige te eenen scelling groote vlems voer elc marek fyns gouts gerekent, beloopt ter sommen van
 iijl xiiij^e iiijdr^e gro. xvj¹ myt.

Deselve Karolus guldenen syn bevonden scaers in gewichte eenen halven ingelschen op elc marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck iij oncen van den selven Karolus gulden, loopende in gelde vijl gro. vlems.

Deselve Karolus guldenen syn bevonden by den assayeur generael scaers int alloye een half greyn fyns gouts op elc marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck vij karaten vij greynen fyns gouts, loopende in gelde te xxijl xiiij^e iiij dr^e gro. vlems tmarck fyns gouts vijl v^e xjdr^e gro. iij myten.

PENNINGEN VAN ZILVER.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten zilveren realen, houdende xj dr^e v greyne fyns zilvers int alloye ende van lxxx in den snede int troische marck, loop hebbende voer vj grooten vlems, syn gewracht geweest ij^e xcj marck v oncen wercx, van den welcken bevonden zyn geweest in de busse xxxj penningen ende aen sisailen nae inhoudt des Waerdyns boeck ij marck, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailen ende oyck die voirschreven twee oncen om dassayen te maken afgetogen, ij^e lxxxix marck iij oncen wercx, maken gereduceert te fyne ij^e lxx marck ij oncen v¹ engelschen fyns zilvers, waer af de seignourraige te ij gro. vlems voer dmarck fyns zilvers, beloopt op
 iijl v^e gro. xv myt. vlems.

Deselve penningen zyn bevonden schaers int gewichte vier aeskens op elc marck wercx, gedragende die selve remedie opt geheel werck j once xvj engelschen v¹ aeskens van den voirschreve penningen, die masken in gelde ix^e gro. xiiij myt. vlems.

Ende zyn die selve penningen by den assayeur generael bevonden schaers int alloye een half greyn fyns zilvers op elc marck wercx, bedragende opt geheel werck sesse penningen een half greyn fyns zilvers, beloopende in gelde te xliij^e gro. vlems tmarck fyns
 xxj^e gro. xxj myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere, loop hebbende voere drie grooten vlems, geheeten halve zilveren realen, houdende v dr^e xij greynen fyns zilvers in alloye ende van
 49 *

lxxvij½ in den snede int troissche marck, syn gewracht geweest iij^m vij^c lxxxvj marck iij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse iij^c lxij penningen ende aen sisailen xxxj marck iij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailen ende oick die twee marck om dassayen te maken afgetogen, iij^m vij^c liij marck wercx, maeken gereduceert te fyne ij^m c lxxvij marck ij oncen xij½ engelschen fyns zilvers, waer af de seignourraige te ij gro. vlems voer elck marck fyns zilvers gerekent, beloopt op

xvijl iij^s gro. xxij myt. vlems.

Deselve penningen van drie grooten zyn bevonden schaers int gewichte xxv½ aeskens op elc marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck xxij marck v oncen vij½ engelschen j½ aesken van den voirschreve penningen, loopende in gelde ter sommen van

xxijl iij^s vjd^r xix myt.

Ende zyn oick deselve penningen van drie grooten bevonden by den assayeur generael schaers int alloye een quaert greyns fyns zilvers op elck marck wercx, bedragende opt geheel werck iij^s j d^r xij greyn j quart fyns zilvers, te xlj^s vj d^c gro. vlems voere tmarck fyns zilvers, beloopt in gelde vijl xj^s ijdr^s gro. xvj myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten stuver, loop hebbende voer ij gro. vlems, van ij d^r xvij^c greyne fyns zilvers int alloye ende van lxxx in den snede int troissche marck, syn gewracht geweest ix^c iij marck ij oncen wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse xc penningen ende aen sisailen nae inhoudt des voirschreve Waerdyns boeck v marck j once, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailen ende die voirschreven iij oncen voer dassayen afgetogen, vij^c xvij marck vj oncen wercx, maeken gereduceert te fyne ij^c lxxvij marck v oncen xvij engelschen fyns zilvers, waer af de seignourraige te ij gro. vlems dmarck fyns gerekent, compt op ij! vj^s vij½dr^s gro. vlems.

Somme van alle den ontfange deser rekeningen lxxijl xix^s xjdr^s gro. xvij½ myt. vlems.

MAASTRICHT M.

Rekeninge Peeters Huys, meesters particulier van den munten van goudende ende van zilvere, gemaect ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keysers als hertoge van Brabant, in zynre genaden stadt van Tricht, daer toe deselve meester particulier gecommitteert ende gestelt is geweest by onsen voirschreve heere den Keysere mit zynre maiesteyt oepenen brieven van commissien, dair af copie van woirde te woirde geinsereert is in de naeste voirgaende rekeninge, ende dit voer den tyt ende termyn van drie jaeren ende soe lange dair nae, als onsen voirschreve heere den Keysere oft den voirschreve meester

particulier gelieven sal, beginnende ter Ierste delivrancie die van nu voirtaen by hem in den voirschreve munten gemaict zal worden, al op ende navolgende der instructien hem by den generale meesters van allen ons voirschreve heeren 's Keyzers munten gegeven, dair af insgelycx die copie in der voirschreve naister voirgaende rekeninge geinseercert is, van allet tgene dat de voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in der voirschreve munten tzy van goude oft van zilvere, sindert den xvj^{en} dach novembris anno xv^o xxxj, dat dierste delivrancie by de voirschreve meester particulier in der voirschreve munten gemaict was, totten vj^{en} daege van meerte anno xv^o xxxv, dat de leste delivrantie in der voirschreve munten gemaict was, dwelck is den tyt van viere jaeren ende omtrent vier maenden, wair af die bussen opgedaen waeren in der cameran van den rekeningen te Brussel, in presentien van den heeren ende meesteren van derselver cameran, van Janne van Papevelt, Thomase Mulier, ende Janne Noirot, generale meesters van allen den munten ons heeren des Keyzers, van Kerstjaen van Eynatten, Wairdeyn van der voirschreve munten van den Vroenhove, ende van Willem Brentinck, assayeur generael, omtrent den dach der maent van meerte voirschreve, ende is deze rekeninge gemaict in ponden, scellingen, penningen grooten Vlems gelts, gedaen te Brussel.

ONTFANCK. IERST VAN DEN PENNINGEN VAN GOUDE.

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten halve royalen, van achthien karaten fyns gouts, gealloyeert met vier karaten vj greyne fyns zilvers ende een karaet vj greyne copers, ende van lxx ende een half quaert in den snede int troissche marck, syn gewracht geweest binnen den tyde deser rekeningen die quantiteyt van xij^o lxxxix penningen, van den welcken bevonden zyn in de busse ij penningen ende aen sisaille nae inhoudt van des Waerdeyns boeck vj penningen, alsoe blyfter net, den voirschreve sisaille afgetrocken ende ij dair aff dassaye gemaict zyn geweest, xij^o lxxxj penningen, die lxx ende een half quaert van dien voer een marck gerekent, maken in gewichte xvij marck ij oncen ij; engelschen viij aes iij quaert aes, welcke gereduceert te fyne maeken xij marck v oncen xj; engelschen ix aes fyns gouts, waer aff die seignourraige te xij gro. vlems voer elck marck fyns beloopt xij^o viijdr^o xiiij myt. †

Van den wercke van den penningen van goude, geheeten Karolus guldenen, houdende xiiij karaten fyns gouts acht karaten fyns zilvers ende ij karaten copers in alloye ende van lxxxiiij in de snede int troissche marck, loop hebbende voer iij^o iiij dr^o gro. vlems, syn gewracht geweest binnen den tyde deser rekeningen die quantiteyt van viij^{en} ix^o vij penningen, van den welcken bevonden zyn in de busse xv penningen ende aen sisailen nae

inhoudt des Waerdeyns boeck xij penningen, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailen afgetrocken ende die x penningen dair aff dassayen gemaect zyn, viij^m viij^c lvj penningen, makende in gewichte, de lxxxiiij van dien voer een marck gerekent, cv marck iij oncen viij^s engelschen een troicken wercx ende gereduceert tot fyne maken lxj marck iij oncen fyns gouts, wair af die seignourraige te eenen scallinge groote vlems voer elck marck fyns gouts gerekent, beloopt ter sommen van iij^l j^s vjdr^s gro.

Die selve Karolus gulden zyn bevonden by den assayeur generael schaers int alloye een half quaert van een greyn fyns gouts op elc marek wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck iij karaten iij greyn ende iij quart van eenen greyn fyns gouts, loopende in gelde ter sommen van iij^l iij^s gro. ix^s myt.

PENNINGEN VAN ZILVERE.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten silveren realen, houdende xj dr^s v greyn fyns silvers int alloye ende van lxxx in de snede int troissche marck, loop hebbende voer vj grooten vlems, syn gewracht geweest iij^c xx marck vij oncen wercx, van den welken bevonden zyn geweest in de busse xxj penningen ende een sisailen nae inhoudt des Waerdeyns boeck j marck vj oncen, alsoe blyfter net, de voirschreven sisailen ende oick die voirschreven j once om dassayen te maken afgetogen, iij^c xix marck wercx, maken gereduceert te fyne iij^c iij marck iij oncen viij engelschen x aes fyns silvers, wair af die seignourraige te ij gro. vlems voer dmarck fyns silvers, beloopt ter sommen van xxxiiij^s jdr^s gro. iij mit.

Deselve penningen zyn bevonden schaers int gewichte xvij aeskens op elc marck wercx, gedragende die selve remedie opt geheel werck vj oncen iij engelschen vj aes van den voirschreve penningen, die maken in gelde xxx^s ixdr^s gro. xiiij mit.

Ende zyn die selve penningen by den assayeur generael bevonden te goet int alloy iij quart fyns silvers op elc marek wercx ende by appointemente mit den selven meester hy sal geven vj miten vlems op elc marck wercx, beloopt opt geheel werck iij^s vjdr^s gro. xvij myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere, loop hebbende voor drie grooten vlems, geheeten halve silvere realen, houdende v dr^s xij greyn fyns silvers in alloye ende van lxxviij^s in den snede int troissche marck, syn gewracht geweest xv^m vij^c xlj marck v oncen wercx, van den welken bevonden zyn in de busse xv^c lxxj penningen, ende een sisailen te lx marck iij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailen ende oick een marck om dassayen te maken afgetogen, xv^m iij^c lxxx marck ij oncen wercx, maken gereduceert te

fyne vij^{es} xcv marck xvij engelschen x aeskens iij quart aes fyns zilvers, wair af die seignourraige te iij gro. vlems voer elc marck fyns zilvers gerekent, beloopt ter sommen van

lixl iij^s vid^{rs} gro. vj myt.

Deselve penningen van drie grooten syn bevonden schaers int gewichte j engelschen vij¹/₂ aeskens op elck marck wercx, wair af den ingelsche is die remedie geaccordeert, ende den vij¹/₂ aesken dobbele te betalen tot proffyte van den Keyser alsoet blic by dordinancie dair af gemaect, bedragende tselve remedie op elc marck wercx j¹/₂ engelsche j aes, maeckt c xlviij marck j once iij engelschen iij aeskens j quart wercx, loopende in gelde ter sommen van cxlv^l vij^s vdr^s gro. xij myt.

Ende zyn oick deselve penningen van drie grooten bevonden by den assayeur generael jayste int alloye ende by appointementen mit den voirschreve muntmeester gevende vj miten op elc marck wercx, beloopt in gelde ter sommen van . . . xvj^l iij^s vjdr^s gro. j¹/₂ myt.

Van den wercke van den penningen van zilvere, geheeten stuver, loop hebbende voer iij grooten vlems, van iij dr^s xvij^e greyne fyns silvers int alloy ende van lxxx in den snede int troyssche marck, syn gewracht geweest j^c xxxvj marck j once wercx, van den welcken bevonden zyn in de busse xij penningen ende aen sisailen nae inhoudt des voirschreve Waerdeyns boeck vij oncen, alsoe blyfter net, die voirschreven sisailen ende die voirschreven j once voer dassayen afgetogen, j^c xxxv marck j once wercx, maken gereduceert te fyne xlj marck vj oncen j engelsche vij aeskens fyns silvers, wair af de seignourraige, te twee grooten vlems dmarck fyns gerekent, compt op . . . vj^s xjdr^s gro. xij mit. j quart.

Die selve stuyvers zyn bevonden geweest schaers int gewichte vij aeskens op elc marck wercx, bedragende tselve remedie opt geheel werck j once xij engelschen iij fierlinck van den voirschreven penningen, loopende in gelde ter sommen van

ij^s ixdr^s gro. xvij mit. iij quart.

Ende zyn noch deselve penningen bevonden geweest by den assayeur generael te goet int alloye een quart van eenen greyn op elc marck wercks, by appointementen mitten muntmeester gevende vj miten vlems op elc marck wercx, tot proffyte van den Keyser, beloopt in gelde ter sommen van ij^s ixdr^s gro. xvij myt.

Somme van alle den ontfangen deser rekeningen ij^c xxxij^l xij^s vijdr^s gro. xx mit. iij quart.

MAASTRICHT N.

Rekeninghe Peeter Huys, meester particulier van den munten van goude ende van zilvere, gemaect ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keyser als hertogen van Bra-

bant, in zynre genaden stadt van Tricht, dair toe gecommiteert ende gestelt by zynre maiesteyt oepenen bezegelde brieven van commissien daer aff copie van woirde te woirde geinsereert is voer den ontfanck zynre rekeningen, eyndende in novembri xv^c xxxj, ende dit voer eenen tyt ende termyn van drye jaeren ende alzoelange daer nae alst zynre maiesteyt oft den voirschreve meester particulier gelieven zal, al op ende navolgende der instructien hem by de generale meesters van alle desselfs ons heeren des Keyzers munten van herwerts over gegeven, daer aff insgelycx copie in den voirschreve rekeningen geinsereert is, van allet ghene dat de voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in den voirschreve munten tzy van goude oft van zilvere sindert den xxvij^m july anno xv^c xlij, dwelck was dierste leveringe totten v^m septembris anno xv^c xlv, wesende de leste leveringe, dwelck is den tyt van drye jaeren ende twee maenden, waer aff de busse gemaickt is geweest in den cameran van den rekeningen te Bruessel, in presencien van den heeren ende meesteren van den selver cameran Thoemase Mulier, Janne Cobbe ende Janne van den Perre, generale meesters, den Waerdeyn van den selver munten, Kerstiaen van Eynatten, ende Janne van Halle, assayeur generael van alle den munten ons heeren des Keyzers, welcke rekeninge gemaickt is in ponden, scellingen ende penningen artois, xij penningen artois voer eenen stuver Brabants gerekent.

Lager staat:

« hoewel de naeste voirgaende rekeninge eyndt xv^c marcii anno xxxvij, Ende dat dese rekeninge begint in julio xlij, mits den welcken soude moegen schynen datter soude gebreken eene rekeninge van omtrent iij Jaeren ende v maenden, aengesien nochtans dat dese muntmeester ende oick de Wardeyn van der selver munten alhier ten bureale ter presencien deser rekeninge vercleert ende gecertificeert hebben dat duerende den selven tyt dese munte gesloten ende ledich gestaen heeft, overmits der commotien als doen tot Tricht regnerende, soe heeft men dese rekeninge aengenomen als rekeninge volgende naest der voirschreve voirgaende rekeninge.»

ONTFANCK VAN DEN GOUDEN CAROLUS GULDENEN.

Van den wercke van den penningen geheeten gouden Carolus guldenen, houdende xiiij karaten fyns goudts int alloye, zeven ende een half caraten fyns silvers ende ij^½ caraat copers, ende lxxxiiij in snede int troyssche marck, zyn aldaer gemunt geweest duerende den selven tyt die quantiteyt van viij^m v^c xvij d^r dwelck compt van vierentachtentich der selver penningen int marck gerekent, daer van aff getrocke cxiiij penningen voer de sisalien ende xv

daer van dassay gemaickt is, viijm iijc lxxxvij drs, maeckt xcix marck vj oncen xvij engelschen een derdendeel aes, compt in fyn lvij marck vj karaten, waer van het recht van den seignourraige ten pryse van vj scellingen voer tmarck xvijl xj^a

Van den wercke van den penningen geheeten vier stuers penninck, houdende zeven penningen x greynen fyns silvers int alloy, ende xl der selver penningen in snede int troysche marck, die quantiteyt van ij^m xix marck v oncen, daer aff getrocken voer sisalie liij marck j once, en ij marck daer van dassay gemaeckt is geweest, resteert net xixc lxiiij marck iij oncen, ende in fyn xijc xiiij marck ij drs j greyn, soe compt voer trecht van seignourraige ten advenante van iij grooten xiiij myt voer tmarck, de somme van
c viijl xv^a xviiij¹ myt.

Welcke vier stuers penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte van xxvj¹ aes opt marck, dwelck compt op tgeheel werck ix marck vj oncen v engelschen xiiij aes iij quart, waer van de weerde es lxxvijl iij^a vjdr^s xxij¹ myt.

Ende zyn bevonden by den voirnoempd assayeur wel te goet, waerom by appointemente mitten selven meester gemaeckt, moet geven tot prouffyte van zynen majesteyt j quart fyn silvers op elck marck, dwelck maeckt een marck viij drs xj greyn $\frac{1}{4}$ quart, loopt de somme van xxjl ix^a xxiiij myt iij quart.

VAN DEN ZILVEREN HALVEN REAEL.

Van den wercke van den penningen geheeten halven reael, loop hebbende voer iij groote vlaemsch, houdende v drs xij greyn fyn silvers int alloy ende van lxxvij¹ in snede int troysche marck, zyn aldaer gemaeckt geweest iij^m ije lxxix marc vij oncen, in sisalien lxxxvij marck vij oncen ende j marck daer aff dassay gemaeckt is geweest, soe resteert iij^m jc xc marck, ende in fyn xiiije lxij marck j dr, ten pryse van ij grooten vlaemsche voer trecht van seignourraige, loopt de somme van lxxijl ij^a iij myt.

De welcke penningen zyn bevonden geweest te schaers int gewichte vij¹ aes opt marck, dwelck beloopt tzamen iij marck v oncen vij engelschen xxj^a aes, compt alhier de somme van xxvijl vj^a

Ende zyn by den assayeur generael bevonden geweest te goet int alloy, waer om by appointemente gemaeckt metten selven meester is schuldich voer elck marck j quart fyn silvers, dwelck compt op al dwerck ij marck ix drs $v\frac{1}{2}$ greyn, beloopt de somme van
xxxiiijl ix^a xiiij mit. j quart.

Somme van alle den voirschreve ontfangen iijc lx¹ xvij^a xj mit. iij quart.

MAASTRICHT O.

Rekeninge Peeter Huys, meester particulier van den munten van gonde ende van silvere, gemaickt ende gewracht in den Vroenhove ons heeren des Keyzers als hertogen van Brabant in zynen genaden stadt van Tricht, daer toe gecommiteert ende gestelt by zynre maiesteyt oepenen bezegelde brieven van commissien, daer aff copie van woirde te woirde geinsereert is voere den ontfanck zynre rekeningen, eyndende in novembri xv^e xxxj, ende dit voer eenen tyt ende termyn van drye jaeren ende alsoe lange daer nae als zynen maiesteyt oft den voirschreve meester particulier gelieven sal, al op ende navolgende der instructien hem by de generale meesters van alle desselfs ons heeren des Keyzers munten van herverts overe gegeven, daer af insgelycx copie in den voergaende rekeninge geinsereert is, van allet tghene dat de voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in den voirschreve munten, tzy van gonde oft van zilvere, sindert den xvij^{en} januario anno xv^e xlv, dwelck was dierste leveringe totten xix^{en} dach van octobri anno xv^e xlviij, dat de leste leveringe gedaen is geweest, dwelck is den tyt van twee jaeren viij maenden ende twee daegen, waer aff de busse gemaickt is geweest in den cameren van den rekeningen te Brussel, in presencien van den heeren ende meesteren van den selver cameren Janne van den Perre ende Anthonio Carlier, generale meesters, den Waerdeyn van den selver munten, Christiaen van Eynatten Waerdeyn ende Janne van Halle, assayeur generael van alle den munten ons heeren des Keyzers, welcke rekeninge gemaickt is in ponden, scellingen ende penningen artois, xij penningen artois voer een stuvete Brabant gerekent.

ONTFANCK VAN DEN GOUDEN CAROLUS GULDEN.

Van den wercke van den penningen van gonde geheesten Carolus gulden, loop hebbende tstuuck voer xx stuvete, houdende xiiij karaten fyns goudts int alloy, zeven ende een half caraten fyns silvers, ende ij^½ caraten copers, ende van lxxxiiij in den snede int troisseche marck, daer aff dat bevonden zyn nae vutwysen ende innehouden des Waerdeyns boeck gemunt binnen desen voirschreve tyt die quantiteyt van xvij^e liij penningen, een sisalien xxix penningen ende in de busse iij penningen, afgetogen de voirschreven sisalien ende vier penningen om dassay te maecken, blyft net xvij^e xx penningen, de selve Karolus gulden gereduceert int marck beloopt xx marck iij oncen xvj engelschen vj aen j quart wercks, die gereduceert tot fyne maict xj marck xxij karaten viij greynen tot vj stuvete dmarck fyn

gerekent voer seignouraige, compt ter somme van iij kar. xj^s xxxij myt.

Dese voirschreven Karolus guldenen zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercks xxj aeskens, compt opt geheele wercke xij ingelschen xv $\frac{1}{2}$ aeskens schaers, beloopt den Karolus gulde gerekent voer xx stuyvers vij karol. j^s xxiiij myt.

Dese Karolus guldenen zyn bevonden by den assayeur voirschreve comende vuyt den water te schaers op elck marck wercks een half greyn fyns goudts, compt op den geheelen wercke x greynen j quart tot c xxxvj Karolus gulden tmarck fyn gerekent, beloopt ter sommen van iij karol. xvj^s xxxviij $\frac{1}{2}$ myt.

VIER STUYVERS PENNINGEN.

Van den wercke van den penningen geheeten vier stuyvers penningen, houdende zeven penningen x greynen fyns zilvers int alloy, ende van xl in den snede int troyssche marck die quantiteyt van vj^e xlj marck iij engelschen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalien xxij marck vj^e ende in de busse lxxv penningen, affgetogen sissalien ende een marck om dassay te maecken, blyft net vj^e xvj marck v onchen wercks, de selve gewichte gereduceert in fyn, beloopt iij^e xxxij marck x dr^s xxij greyn j quart tot eenen stuyver xxxviij myten tmarck fyn voer seignouraige gerekent, beloopt ter sommen van

xxxviij karol. xv^s xxxij myt.

De voirschreve vier stuyvers zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercks xxvj aeskens een quart, compt op den geheelen wercke iij marck v onchen vij ingelschen xxvij $\frac{1}{2}$ aeskens denselven gewichte gereduceert in vier stuyvers penningen, beloopt ter sommen van xxix karol. vj^e xlj $\frac{1}{2}$ myt.

Dese vier stuyvers zyn bevonden by den assayeur generael commende vut den viere te goet een half greyn fyn zilvers, waer op de billet by den generals gesien zyn geweest en hebben bevonden tbillet soe goet nyet wesende, waerom by appointamente ende vutwysen d'instructie van den voirschreve meester, zal hy betaelen ten prouffyte van den Keysere een ende een half quaert van eenen greyn fyn zilvers van elcken marck wercks; compt op den geheelen wercke xj penningen iij greyn iij quart tot xij karolus xij stuyvers dmarck fyn gerekent, beloopt ter sommen van xj karol. xv stav. vj myt. iij quart.

Van den wercke van den penningen geheeten drye grooten penningen, houdende v penningen xij greyn fyn ende van lxxvij $\frac{1}{2}$ penningen in den snede int troyssche marck die quantiteyt van ix^e vj marck iij onchen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalien xxvj marck iij onchen ende in den busse xcvi derselver iij groot, nae vutwysen des Waerdeyns boeck, sissalien afgetogen ende een marck om dassaye te maecken, blyft net vj^e lxxix

marcken wercks, deselve gewichte gereduceert tot fijn beloopt *iiij^c* ij marcken x penningen xij greynen tot eenen staver dmarck fyn gerekent voer seignouraigne, beloopt ter somme van
xx karol. ij stuv. xlij myt.

Dese voirschreve drie groote zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercks *iiij* aeskens, compt op den geheelen wercke v oncen *ix* engelschen *xxvij* aeskens, denselven gewichte gereduceert in de voirschreve drie groote penningen, beloopt ter somme van
iiij karol. xlv myt.

Dese drie groote zyn bevonden by den assayeur generael commende vut den viere te goet *iiij* quart van eenen greyn, waer op die billet by den generaels gevisiteert zyn ende hebben bevonden die billet soe goet nyet te wesen, waeromme by appointemente ende nae d'instructien van den voirschreve meester sal hy betalen ten prouffyte van den Keyser een half greyn fyn silvers van elcken marck wercks, compt by den geheelen wercke een marck vj d^r *vij* greyn, tot xij Karolus *ix* stavers de marck fyn gerekent, beloopt ter sommen van
xvij karol. xix stuv. xlvj myt. j quart.

Somme van alle den ontfangen deser rekeningen

c xxxvij karol. x stuv. xxix myt. ij. quart.

MAASTRICHT P.

Rekeninghe Willems van Libbeke, meester particulier van der munteu van goude ende van zilvere, gemaect ende gewracht in den Vroenhove ons heeren 's Keyzers als hertoge van Brabant, in zynre maiesteyt stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommiteert by acte van der cameran van der rekeningen te Bruessel in date *xx^a* decembris *xv^c* acht ende veertich, daer aff copie van woirde te woirde is geinsereert voer den ontfanck deser rekeningen, ende dit voer eenen tyt ende termyn van al op ende navolgende der instructien hem by de generale meesters gegeven, daer aff insgelycx copie voer den ontfanck deser rekeninghe geinsereert is, van alle tgene dat de voirschreve meester particulier gewracht heeft ende doen wercken in der voirschreve munten, tzy van goude oft van zilvere, sindert den *xxvj^{en}* january *xv^c* *xlviij*, dat dierste delivrance by den voirschreve meester particulier in der voirschreve munten gemaect was, totten *xx^{en}* junii *xv^c*, lij dat de leste delivrance in der voirschreve munten gemaect was, dwelck is den tyt van drye jaeren ende omtrent vyf maenden, waer af de bussen oepen gedaen waeren in der cameran te Bruessele, in presentie van mynen heeren Janne van der Perre, Anthoine Carlier ende George Wezelere, generale meesters van alle den munten ons heeren 's Keyzers, Janne Tongelmer, assayeur generael.

ende Christiaen van Eynatten, Wardeyn van der voirschreve munten, welcke rekeninge gemaect is in ponden, scellingen ende penningen artois, xij penningen voer eenen stuver Brabant gerekent, gedaen te Brussele.

ONTFANCK. IERSTE, GOUDE CROONEN VAN XXXVJ STUVERS TSTUCK.

Van den wercke van den goude croonen, loop hebbende tstuck voer xxxvj stivers, houdende xxij karaten iij $\frac{1}{2}$ grain ende van lxxj ende iij quart van eenen penningen in den snede in den troissche marcke, heeft den voirschreve meester doen maken binnen dese voirschreve tyt die quantiteyt van iiij duysent v^c xcviij penningen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalien j^c x penningen ende in der bussen x penningen nae vuytwesen den Wardeyns boeck, hier aff getogen sissallien ende x penningen om dassaye te maken, rest net iiij duysent iiij^c lxxvij croonen, den voernoempden croonen gereduceert in marcken beloopt lxij marcken iij oncen iij $\frac{1}{2}$ engelschen iij quart aes wercke, den welcken maeckt lvij marck xxij karaten xj greyns et ung v^c de grain (sic) fyn goudts tot xvij stivers den marck fyn gerekent voer seignourage, compt xlix karol. v^s xv myt.

Die voirschreve croonen sin bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercks xij aes, compt op den geheele wercke j^c v^c xj aes, beloopt ter sommen van xx karolus ix^s xij myt.

Dese croonen zyn bevonden commende vuyten viere te roet op elck marck wercx j $\frac{1}{2}$ greyn, compt op den geheelen wercke iij d^r xxj $\frac{1}{2}$ greyn à xij xij x myt tmarck fyn, fait iiij karol. j^s xlij $\frac{1}{2}$ myt.

De voirschreve croonen zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyt den wattere te schaers int alloy op elck marck wercx een greyn fyn goudt, compt op den geheelen wercke vyff Karolus ij greyn j $\frac{1}{2}$ quart tot j^c xxxvj karol. guld. xvj stivers de marck fyn gerekent beloopt ter sommen van xxix karol. xij^s xxvij myt.

Ende boven den voirschreve geaccoustumeerde remedie zyn die voirnoempde croonen geexcedeert van j $\frac{1}{2}$ grain fyn goudts op elcken marcken wercks, van welcken die meester gehouden is te betalen volgend tinhouden van zynen instructien ten proffyte van den Keyser den quadruple, te weten van eenen greyn vier greynen, den welcken die j $\frac{1}{2}$ greyn beloopt op elcken marck wercx vj grain fyn goudts, compt alhier op den geheelen wercke jm vij k ij s^r j $\frac{1}{2}$ quart tot j^c xxxvj Ka. guld. xvj stuv. den marck, compt j^c lxxvij kar. xvj^s xxvij mit.

Item heeft dese meester doen wercken aen halve goude realen, loop hebbende voer xxx stivers ende van lxx ende een halve quart van eenen penningen in de snede in den troysche

marck, houdende xvij karaten fyn goudts, die quantiteyt van iij duysent iij^c lxx penningen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalie lxxij d^r ende in de busse x d^r nae vuytwysende des Wardeyns boeck, hier aff getogen sissalien ende ix d^r om dassaye te maken, rest net iij^m ij^c lxxij penningen, die gereduceert in marcken beloopt lx marck vij oncen ix engelschen xiiij^½ aes wercx, den welcken maect xlv marck xvj karaete ix greyn j quart fyn goudts, tot vj stuyvers het marck fyn gerekent voer seignourage, beloopt

xij kar. gul. xiiij^s ix myt.

De halve realen zyn bevonden by den voirschreve assayeur comende vuyt den waters te schaers van goude op elck marck wercx een half greyn, compt op den geheelen wercke ij karaten vj greyn j ^{ts.} ^{tr.} de greyn tot j^c xxxvj Karol. guld. het marck fyn gerekent, loopt

xiiij kar. gul. vij^s xxxvj^½ myt.

Item heeft noch doen wercken ende munten aen goude Carolus gulden, loop hebbende voer xx stuyvers ende van lxxxij in de snede int troyssche marck, houdende xiiij karaten fyn goudts, de quantiteyt van vij^m vj^c penningen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalien ij^c lxiiij d^r ende in de busse xvij d^r nae vuytwysen des Wardeyns boeck, hier afgetogen sissalien ende xj d^r om de assaye te maken, rest net vij^m ij^c xxv d^r, die gereduceert in marcken beloopt xcvij marck vij onces vj engelschen xxj^½ aes wercks, dwelck maeckt lvij marck ij Kar. x greyn fyn goudts tot vj s dmarck fyn gerekent voer seignourage, beloopt ter sommen van xvij kar. guld. ij^s xxxij myt.

Dese Karolus guldenen zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx xv aes, compt op tgeheel werck ij oncen v engelschen xxv aes, beloopt in gelde

xxiiij kar. g. xxxij myt. ij quar.

De voirschreve Karolus guldenen zyn bevonden te schaers int alloy op elck marck wercx j quart grain, compt op den geheelen wercke ij karate j^½ quart van een greyn, beloopt in gelde xj kar. x stuv. xxxj myt.

Den gouden real voer lx stuyvers, den halven voer xxx stuyvers, den Karolus voer xx stuyvers ende den gouden croone voer xxxvj stuyvers, ende nu volgende de permissie van den voirnoempde drye penningen als real, halve ende Karolus verhogen zyn den xx^c penningen ende de goude croone den xvij^c penningen, compt deselve verhoghinge ten proffyte van den Keyser, dwelck beloopt op tgeheel werck van den goude voirschreve de somme van

xix karol. xij^s xv myt.

De voirschreve meester heeft noch doen wercken binnen den voirschreve tyt aen silvere Karolus, loop hebbende voer xx stuyvers ende van x derselver penningen ende j^c xij van hondert tsestich deylen van een stuck in de snede in den troysschen marck, houdende x d^r fyn silvers tmarck, die quantiteyt van ij duysent iij^c lxxvij marck vj oncen, waervan

bevonden zyn aen sissalie j^c xxxvij marck iij oncen ende in de busse ij^c xxxv d^r, nae vuytwysen des Waerdeyns boeck, hier affgetogen sissalie ende iij marcken om dassaye te maken, rest net ij^m ij^c xxxvij marck ij oncen wercks, deselve gewichte gereduceert tot fyn beloopt xvij^c lxiiij marek iij d^r xij greyn, tot eenen stuver dmarck fyn gerekent voer seignourage, compt xciiij karol. iij stuv. xvij myt.

Dese voirschreve silveren Karolus zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck werck xij^½ aes, compt op den geheelen wercke v marck iij oncen xiiij engelschen xxix^½ aes, beloopt in gelde lvij karol. ix^c xxxiiij myt.

Deselve Karolus zyn bevonden by den assayeur generael comende vuyt den viere sonder remedien, waer op die tbilet (sic) van den Wardeyn gevisiteertzyn, den welcken soe goet nyet bevonden en zyn als d'assaye van den assayeur generael, waer van by appointementen van den heeren van der cameran ende die generaels den voirschreve meester betalen sal onse heere den Keyser voer zynen helft van der beterschap vj karol. guld.

Van den wercken van den vier stovers penningen heeft den voernoempde meester doen maken binnen den voirschreve tyt, houdende vij d^r x greyn fyn silvers, ende van xl penningen in de snede in den troyssche marck, die quantiteyt van drye duysent iij^c lxv marck v oncen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalien j^c vj marck ij oncen ende in de busse ij^c xxxvij penningen, hier affgetogen sissalien ende ij marck om dassaye te maken, rest net ij^m ij^c lvij marck iij oncen wercks, tselve gewichte gereduceert in fyn beloopt ij^m lxxv marck xij greyn iij quart tot iij groote xiiij myten vlems het marck fyn voer seignourage, compt c lxxxv kar. xvij^c xxxvj mit.

Dese vier stovers zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck werck ij aes, compt opt geheel werck j marck ij oncen ix engelschen xxvj aes iij quart, beloopt ter sommen van x karol. ix^c xl myten.

Dese voirnoempden penningen zyn bevonden by den assayeur generael comende vuyt den viere te schaers int alloy j greyn j quart fyn silvers op elck marck werck, compt op geheel werck xiiij marck vj d^r xx greyn iij quart tot xij Karol. guld. xij stovers dmarck fyn gerekent, compt c lxxxi karol. xij stuv. vij myt.

Den voirnoempde meester heeft noch doen wercken aen drye groote penningen van lxxvij^½ in de snede in der troyssche marck, houdende v d^r xij greyn fyn silvers, die quantiteyt van ij^c lxj marck ij oncen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalie vij marck vij engelschen ende in de busse xxxv d^r, hier aff getogen sissalie ende ij oncen om dassay te maken, rest net ij^c lij marek j once wercks, deselve gewichte gereduceert in fyn beloopt j^c lxj marck iij d^r xvj^½ greyn tot eenen stuver dmarck fyn gerekent voer seignourage compt vij karol. j^c xix myt.

Noch heeft de voirschreve meester doen wercken aen halve stuvers penningen van hondert xxxiiij in de snede in den troische marck, houdende iij drs $\frac{1}{2}$ greyn fyn silvers, die quantiteyt van xiiij^c vj marcken ij oncen, waer van bevonden zyn geweest aen sissalie xlviij marck ende in de busse jc xlij drs nae vuytwysen des Waerdeyns boeck, aff getogen sissalien ende een marck om dassaye te maecken, rest net xiiij^c lvij marck iij^c wercks, tselve gewichte gereduceert tot fyn beloopt iij^c xlij marck viij penningen $\frac{1}{2}$ greyn tot eenen stuver dmarck fyn gerekent voer seignourraige, compt xvij karol. jc xxxij myt.

De voirschreve meester heeft noch doen wercken binnen den voerschreve tyt aen zwarte myten, cours hebbende voer drye myten Brabants, die quantiteyt van vj duysent viij hondert xxxij marcken iij oncen, waervan bevonden zyn geweest aen sissalie iij^c lxxiiij marck iiij oncen ende in de busse vjc lxxx drs, hier aff getogen sissalien; reste net vjm iij^c lix marck tot eenen stuver dmarck wercx gerekent voer seignourraige, beloopt

iij^c xxij karol. xix stuvers.

Somme van alle den ontfange deser rekeningen xij^c lxvij karol. guld. vij stuv. ij quart.
qui valent xij^c lxvijt vijs vj drs ob. te xl gro. x $\frac{1}{2}$ myt.

MAASTRICHT . Q.

Rekeninge wylen Willems van Libbeke, in zynen leven meester particulier van der munten van goude ende van zilvere, gemaict ende gevraecht in den Vroenhove ons heeren des Keyzers als hertoghe van Brabant, in zynen maiesteyt stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommitteert by twee acten van der cameran van den rekeningen te Brussel, deen in date ix^a novembris xv^c tweenvyftich ende dander in date daer aff copie van woirde te woirde geinsereert staen voer den ontfanck deser tegewoirdiger rekeningen, ende dit al navolgende der instructien geinsereert in zyne naeste voirgaende rekeninge geevende den xx^{en} juny xv^c tweenvyftich van alle tghene dat de voirschreve muntmeester particulier gevraecht ende doen wercken heeft in der voirschreve munten tzy van goude oft van zilvere, sindert den xxiij^{en} dach decembris anno xv^c lij aldoen die Ierste livrancie gedaen es ende zyn continuatie van zynen vodelen (*sic*) pachte weder begonste totten ix^{en} dach decembris anno xv^c lv ende alsdoen noch gecontinueert van den ix^{en} decembris anno voirschreve, totten ix^{en} july xv^c lvij, met noch van den ix^{en} july voirschreve totten xiiij^{en} dach octobris anno lvij voirschreve, maken tsamen vijff jaeren thien maenden ende vyff daighen, welke oepeninge van den bussen voirschreve gedaen is den xxiij^{en} octobris in den voirschreve jaere lvij in den camere van den rekeningen te Brussel, ter presentien van mynen

heeren den commis der selver cameran, meester Janne van den Perre, Joris Veseler ende Willem Bucket, generale meesters van Co. Ma^t. munten, Jan Jongelinok, assayeur generael, ende Cristiaen van Eynatten, Wardeyn derselver munten, welcke rekeninge gemaict is in Karolus gulden tot twintich stavers Brabants tstück gerekent.

ONTFANCK.

In den Iersten de voirgenoempde meester heeft binnen den tyt van zynder continuatien voirschreve doen wercken ende munten aen goude realen, loop hebbende voer tsestich stavers tstück, houdende xxij karaten $ix\frac{1}{2}$ greyn fyn gouts ende van zess ende veertich der selver penningen in de snede int troyssche marck, de quantiteyt van elf duysent zes hondert ende vijftich penningen, waervan bevonden zyn nae vuytwysen des Wardeyns boeck aen sissalie drye hondert zesthien penningen ende in de busse xxiiij penningen, sissalie afgetogen ende vier oncen om dassaye te maken, blyft noch xj^m iij^c xj penningen, deselve penningen gereduceert in marcken compt iij^c xlv marck vij oncen ij engelschen xix aes j quart, beloopt tot negen stavers de marck cx guld. xij stuv.

Den voirschreve gouden reael is bevonden by den assayeur generael comende vuyten watare te goet int alloye, maer int oversien van den briefvetten is geappointeert dat dese meester particulier betalen zal een half quart van een greyn, compt opt geheel werck twee karaten vj greyn iij quart tot hondert xxxvj gulden xvj stavers de marck, facit

xiiij karol. guld. xij stuv. vj myt.

Item alsoe de rekeninge van den gouden reael gemaict is den reael gerekent tot tsestich stavers, ende nu navolgende de toleranchie is toegelaten tot lxvj stavers, soe compt de voirschreve meester te betaelen ter cause van den augmentatie voirschreve zesse stavers opt stück, compt alhier xij kar. gul. x stuv. xxxiiij myten.

De voirgenoempt meester heeft noch binnen den tyt van zynder pachtingen doen wercken ende munten aen goude croonen, loop hebbende tot zessendertich stavers tstück ende van eenentseventich ende drye quart van eenen penningen in de snede int troyssche marck, houdende tweentwintich karaten drye ende een half greyn fyn goudts int alloy, de quantiteyt van sessentwintich duysent acht hondert vijffentsestich penningen, waer van bevonden zyn nae vuytwysen des Wardeyns boeck aen sissalie vier hondert negenentsestich penningen ende in de busse xlv penningen, sissalie afgetogen ende xxxvj penningen om dassaye te maken, rest $xxvj^m$ iij^c lx penningen, deselve croonen gereduceert in marcken compt iij^c lxxvij marck iij oncen j engelsche xxvij aes iij quart, tselve gewichte gereduceert ten fyne van xxiiij karaten, compt iij^c xlv marck v karaten viij greyn tot zesthien stavers de

marck fyn gerekent voer seignouraige, beloopt . ije lxxij kar. g. xix^e xxxv myt. ij quart.

Dese goude croone is bevonden by den assayeur generael comende vuyten watere juyst int alloy, maer int oversien van de briefvetten is geappointeert dat de voirnoempd meester betalen sal een half quart van een greyn op de marck wercx, compt opt geheel werck drye karaten thien greyn tot hondert zessendertich gulden zesthien stuvers de mark fyns, compt
xxj karol. guld. xvij stuvers.

Item alsoe in de jegewoirdighe rekeninge de goude croone maer gerekent en is tot zessendertich stuvers, ende nu achtervolgende de toleranchie toegelaten is tot veertich stuvers, compt de meester te betalen ter cause van den augmentacie ter somme van vier stuvers op elcke croone, loopt
xxx karol. g. xv. stuv.

SILVERE CAROLUS.

De voirgenoempt meester heeft noch binnen den voirschreve tyt doen wercken ende munten aen silvere Karolus gulden, loop hebbende voer twintich stuvers tstuck, van x dr^e fyn silvers int alloy ende van thien der selver penningen ende je xiiij^e deel van hondert lx^e deel van eenen penningen in de snede int troysche marck, de quantiteyt van zeshondert seven ende negentich marck vyer onchen, waervan bevonden zyn achtervolgende des Wardeyns boeck aen sissalie lvij marck v oncen ende in de busse lxx penningen, sissalie afgetogen ende twee marck om dassaye te maken, blyft noch vj^e xxx vij marck vij oncen, tselve gewichte gereduceert tot fyne compt v^e xxxj marck vj dr^e xvij greyn, tot eenen stuver de marck fyn gerekent, voer seignouraige, bedraight xxvj karol. xj stuv. xlij myt.

De voirschreve Carolus gulden zyn bevonden by den assayeur generael comende vuyten viere te goet int alloy, maer int oversien van de briefvetten is geappointeert dat de voirschreve meester betalen sal een quart van een greyn fyn silvers op de marck wercx, compt opt geheel werck vj dr^e xv greyn ij quart tot twelff gulden xij stuvers de marck fyn gerekent op
vj karol. xix stuv. xxvij myt.

Item alsoe in dese jegewoirdige rekeninge den silveren Carolus maer gerekent en is tot twintich stuvers, ende nu achtervolgende de toleranchie toegelaten is tot xxj stuvers, soe is de voirschreve meester ter cause van den augmentacie voirschreve sculdich te betalen eenen stuver op elcken gulden, ft.
xxxij stuv. xxvij myt.

Item noch heeft de voirgenoempt meester binnen den tyt voirschreve doen wercken ende munten aen silvere halve realen, loop hebbende voer eenen gouden halven reael, houdende thien penningen fyn silvers ende van seven der selver penningen ende een achste deel ende een lxiiij^e deel van eenen penningen in de snede int troysche marck, de quantiteyt van

lvij^m ij^c vj marck, waervan bevonden zyn achtervolgende des Wardeyns boeck aen sissalie twee duysent zeven hondert lxxxvj marck in de busse ij^m vij^c xxxvij dr^e, sissalie afgetogen, ende acht marck om dassaye te maken, rest noch liij^m v^c xij marck, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt vijf ende veertich duysent vier hondert xxvj marck vij dr^e tot eenen stuver de marck fyn gerekent voer seignourage, ft.

ij^m ij^c lxxj kar. vj stu. xxxvj mit.

Dese voirgenoempden silvere halve realen zyn gewegen ende bevonden te schaers int gewichte xvij aes min een achste deel op elck marck werckx, compt op den geheelen werck c xc marck ij oncen x engelschen ij aes tot thien gulden xiiij stuyvers xj myten gerekent de marck werckx, compt ij^m xxvij karol. g. x stuv. xxvij myt. ij quart.

Desen voirgenoempden silveren halven realen is bevonden by den assayeur generael te schaers int alloye een greyn op elck marck werckx, dwelck haer volle remedie is, compt opt geheel werck hondert negenentachtentich marck ij dr^e acht greyn tot xij gulden xij stuyvers de marck, ft. in gelde ij^m ij^c lxxxiiij karol. g. xvij stuyvers.

Item noch is de voirschreve meester schuldich ter cause van der augmentacie van den silveren halven real drye stuyvers op elcken penningen, facit

vj^c lxx karol. g. ix^c xxxiiij myt.

Item de voirgenoempd meester heeft noch doen wercken binnen den tyt voirschreve aen vier stuyvers penningen, loop hebbende tstück tot acht grooten vlaems, houdende vij dr^e x greyn fyns silvers ende van veertich der selver penningen in de snede in den troyssche marck, de quantiteyt van ij^c xcij marck iij oncen, waervan bevonden zyn achtervolgende des Wardeyns boeck aen sissalie xxj marck iij oncen, in de busse xxxvij penningen, sissalie afgetogen ende vier oncen om dassaye te maken, rest noch ij^c lxx marck v oncen, tselve gewichte gereduceert tot fyne compt ij^c xxix marck xix grain j quart tot drie grooten vlems de marck fyns voer seignourage xvij karol. xiiij^c xxvij mit. ij quar.

Dese vier stuyvers zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te goet int alloy, maer int oversien van den briefvetten is geappointeert dat de meester betalen sal op elck marck werck een quaert van een greyn, compt opt geheel werck drie penningen twintich graen ij^z quaert tot twelf gulden twelf stuyvers de marck, facit

iiij guld. j^c xiiij mit. ij quart.

Item noch heeft de voirgenoempd meester doen wercken binnen den tyt voirschreve aen drye groot penningen, loop hebbende voer drie grooten vlaems tstück, houdende v dr^e xij greyn fyn silvers int alloye ende van lxxvij^z der selver penningen in de snede int troyssche marck, de quantiteyt van sessentsestich marck, waervan bevonden zyn achtervolgende des Wardeyns boeck aen sissalie j marck v oncen ende in de busse vij dr^e, sissalie

afgetogen ende thien Ingelschen om dassay te maken, rest noch lxiiij marck ij onces x engelschen, tselve gereduceert tot fyne compt xxix marck v drs xvij greyn j quart tot eenen stuver de marck fyn gerekent voer seignouraige, beloopt . . . xxixs xxiiij mit.

Dese voirgenoempden drye grooten zyn nyet gewegen overmidts de cleyntjeyt des wercx, maer is geappointeert dat de meester betalen zal eenen halven quart opt marck ter remedie, compt op tgeheel werck j once xij engelschen v aes tot v gulden xvij stuvers xxxvj myten de marck, compt xxvs xx myt.

Deze voirschreve drye grooten penningen zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te goet int alloy, maer uit oversien van den briefvetten is by den heeren geappointeert dat de meester betalen sal een half greyn op de marck, compt op den geheelen werck eenen penningen acht greyn ende een achste deel tot twelf gulden negen stuvers de marck, facit j guld. vijs xxxviiij myt. ij quar.

Item noch heeft de voirgenoempd meester doen wercken ende munten binnen den tyt voirschreve aen stuvers, loop hebbende voer twee grooten vlems tstuck, houdende drye penningen xvij greyn fyn silvers ende van lxxx derselver penningen in de snede int troyssche marck, de quantiteyt van iijc liij marck iij oncen, waer van bevonden zyn achtervolgende des Wardayns boeck aen sissalien viij marck v oncen, in de busse xxxvij penningen, sissalien afgetogen ende twee oncen om dassaye te maken, rest noch iijc xliij marck ende vier oncen, tselve gewichte gereduceert tot fyn compt c vj marck v drs xij½ greyn tot eenen stuver de marck fyn gerekent voer seignouraige, beloopt v karol. vjs xxij myt.

De stuvers zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te goet int alloye, maer int oversien van de briefvetten is geappointeert dat de meester betaelen zal op elck marck wercx een half greyn, compt opt geheel werck vij drs iijj greyn j quart tot xij gulden ix stuvers de marck, compt vij guld. viijs xlii myt. ij quart.

Item noch heeft de voirgenoempd meester binnen den tyt voirschreve doen wercken aen halve stuvers penningen, loop hebbende voer een groote vlems tstuck, houdende drye penningen ende een half greyn fyn silvers int alloye ende van hondert xxxiiij derselver penningen in de snede int troyssche marck, de quantiteyt van vc lxxxix marcken, waer van bevonden zyn achtervolgende des Wardeyns boeck aen sissalie xxxv marck iijj oncen, in de busse lx penningen, sissalie afgetogen ende twee onchen om dassaye te maken, rest noch vc liij marck ij oncen, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt c xxxix marck iij drs vij greyn ij quaert tot eenen stuver de marck fyn gerekent voer seignouraige, compt vj guld. xixs xiiij myt.

Dese halve stuvers zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te goet int alloye, maer int oversien van de briefvetten is geappointeert dat de meester betaelen

sal van elck marck wercx een quart van eenen greyne, compt opt geheel werck v drs xviiij greyn j quart tot xij gulden ix stuvers de marck, facit . . . v guld. xix^e xxviiij myt.

De voirgenoempde meester heeft noch binnen den tyt voirschreve doen wercken ende munten aen zwarte corten oft myten, loop hebbende voer drye myten brabantse oft twee myten vlems tstück van c xxviiij der selver penningen in de snede int troyssche marck, de quantiteyt van vijm^m viij^e xcix marck iij oncen, waer van bevonden zyn nae vuytwysen des Wardeyns boeck aen sissalie iij^e lxxij marck v oncen ende in de busse viij^e xx drs, sissalie afgetrocken, rest noch vijm^m v^e xxvj marck vij oncen, tot eenen stuver de marck gerekent voer seignourage, compt . . . iij^e lxxvj guld. vj^e xlij myt.

Dese corten zyn geweghen ende zyn bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx een aes, compt opt geheel werck j marck iij oncen xv^e vij aes, facit in gelde
v stuv. xlij myt.

Somme van alle den ontfanke deser rekeninge vijm^m iij^e lxxxij guld. xj stuv. xvij^½ myten.

MAASTRICHT R.

Rekeninge Zacharias Cornachmi, meester particulier van der munten zoe van goude, silvere als anderssins, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninx als hertoge van Brabant in den Vroenhove in zynen majesteyt stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommiteert by zekere acte van mynen heeren van der financien in date den lesten dach van octobri anno xv^e achtenvyftich, dair af copie van woirde te woirde geinsereert staet voere den ontfanck van deser tegewoirdiger rekeningen, ende navolgende der instructien hem by den generaele meesters van allen onse voirschreve heeren des Coninx munten van herwaertsover geleverd ende gegeven, daer af copie in diversche voirgaende rekeningen van meester particulier der selver munten geinsereert staet, van allet ghene dat dese voirschreve meester particulier der voirschreve munte, gemunt, gewrocht ende heeft doen wercken in de selve munte, tzy van goudt, silvere als anderssins, sindert den thiensten dach van decembri anno xv^e achtenvyftich dat alsdoen die Ierste livrance in de voirschreve munte gedaen es totten xx^{en} dach van junio anno xv^e eenentzestich dat alsdoen die oepeninghe van den busse van den voirschreve wercke begonst es geweest, dwelck maect tsamen den tyt van twee jaeren, zesse maenden ende thien daghen, welcke oepeninghe van den voirschreve busse gedaen es in der camere van den rekeninge te Bruessele in presentie van den heeren ende meesteren der selver cameran ende van Jorise Veseler, Willems Bucket ende Thomase Jongelinck, generael meesters van ons voirschreve heeren des Coninx

munten van herwertsovere, Janne Jongelinck, assayeur generael, ende Cristiaene van Eynatten, Waerdeyn van der munten in den selven Vroenhove tot Maestricht, welke rekeninge gemaect es in Karolus gulden, tot twintich stuvers Brabant den Karolus gulden gerekent, gedaen te Bruessele.

ONTFANCK.

In den Iersten van den wercke van den goude realen die dese meester particulier binnen den tyde deser rekeninge heeft doen wercken ende munten aen goude reaelen voirschreven, gevalueert tot tsestich stuvers tstuck, houdende xxij karaten ix; greyn fyn gouts int alloye ende van sessenveertich der selver penningen in den snede int troyssche marck, die quantiteyt van veertich duysent een hondert eenentsestich penningen, waervan bevonden zyn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien neghen hondert twee penningen ende in de busse drientnegentich penningen, sissalie afgetrocken ende twee marck om dassaye te maken, rest noch xxxix duysent hondert zevenentsestich penningen, die gereduceert in marcken compt acht hondert eenenvyftich marcken ij oncen xij engelschen een aes j quart tot neghen stuvers dmarck, beloopt ter sommen van . . . iij^e lxxxij guld. iij^s vj myt.

Dese goude reaelen zyn gewegen ende bevonden int gewichte te schaers acht ende een half aes op elck marck wercx, compt opt geheel werck een marck drye onchen zesse engelschen vijff aes een quaert, tot hondert achtentertich gulden dmarck gerekent, beloopt in gelde
c xcv guld. j^s v myt. j quart.

Dese goude reaelen zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te schaers int alloye een half greyn fyn goudts op elck marck, compt opt geheel werck een marck elf karaten vyff greyn drye quart tot hondert zessentertich gulden zestien stuvers dmarck gerekent, beloopt ter sommen van . . . iij^e j l xj drs iij myt.

Item alsoe den gouden reael in dese Jegewoirdige rekeninge nyet hoogher aengerekent en is dan voere tsestich stuvers, die welke nochtans by de leste tollerancie gepubliceert den x^{en} novembris anno xv^e negenenvyftich lestleden by de conincklycke majesteit toegelaten is voere tzeventich stuvers, ende gemerct dat alle het werck van den voirschreve gouden reael gemaect is nae date van der voirschreve lester tollerancie, soe is de voirnoemde meester particulier schuldich te betaelen ten proffyte ons heeren des Conincx thien stuvers op elcken gouden penninck reael, dat de seignourraige ende remedien van dese rekeningen van den gouden reael bedragen, compt hier voere . . . c xxx guld. j^s j quart. vj myt.

De voirnoemde meester particulier heeft noch doen wercken ende munten binnen den tyt deser rekeningen aen goude croonen gevalueert tot zessentertich stuvers tstuck, houdende

tweentwintich karaten drie ende een half greyn fyn goudts int alloye, ende van eenentzeventich ende drye quaert der selver penningen in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van twee hondert penningen, waer van bevonden zyn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien vyff penningen, in de busse een penninck, sissalie afgetrocken ende een penninck om dassaye te maken, rest noch c xciiij penningen, die welcke gereduceert in marcken, compt op twee marck vyff onchen, twelf ingelschen neghentien aes ende een half, tselve gewichte gereduceert tot fyne, compt twee marcken twelf karaten die greyn tot zestien stivers dmarck gerekent voere seignourage, beloopt . . . ij gulden viij myt.

Dese goude croone is bevonden by den assayeur generael commende vuyten watere, te schaers int alloye een quart van eenen greyn op elck marck wercx, compt op tgeheel werck twee ende een half quaertkens, compt in gelde tot hondert zessendertich gulden zestien stivers dmarck fyns gerekent voer remedie v stuv. xlv myt.

Item alsoe dese goude croone in dese rekeninge nyet hoogher en is gerekent dan tot zesste ende dertich stivers, die welcke nochtans naevolgende de leste tollerantie van den jaere xv^c negenenvyftich toegelaten es voere eenenveertich stivers, ende gemerct dat alle het werck van der goude croone nae date van den selver tollerantie ende ordinancie gemaect es geweest, soe es dese meester particulier schuldich te betalen ter cause van den augmentatie voirschreve vijff stivers op elcke goude croone, dat de seignourage ende remedien bedragen, compt vj^s xx ende j quart myt.

De voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser zynre rekeninge doen wercken ende munten aen goude halve reaalen gevalueert tot dertich stivers tstück, houdende achthien karaten fyn goudts int alloye ende van tzeventich ende een achtste deel van eenen penninck in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van veerthien duysent ende tachtentich penningen, waer van bevonden zyn naevolgende des voirschreve Waerdeyns boeck aen sissalien drye hondert achthien penningen, in de busse xxxix penningen, sissalie afgetrocken ende vier onchen om dassaye te maken, rest noch xiiij^m vij^c xxvij penningen, die gereduceert in marcken compt hondert vyffentnegentich marck zesste onchen onderhalf aes, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt hondert zessenveertich marck xix karaten zesste greyn tot zesste stivers dmarck fyns gerekent voere seignourage, beloopt

xliij guld. xlij myt.

Desen gouden halven reael is bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere een half greyn te roodt op elck marck wercx, compt op tgeheel werck vier penningen twee greynen, compt in gelde iiij guld. v^s xxxvj myt.

Desen gouden halven reael is bevonden by den assayeur generael commende vuyten watere juste int alloye, maer int oversien van de billetten van de dagelycxsche journeyen is geap-

pointteert dat dese meester particulier betaelen sal een half quaertken van eenen greyn op elck marck wercx, compt opt geheel werck twee karaten ende een half quart van eenen greyn, beloopt in gelde ter somme van xj guld. xj^s xvijj³ myt.

Item alsoe in dese rekeninge den gouden halven reael nyet hooger gerekent en is dan tot dertich stuyvers ende dat den selven nochtans by de leste tollerantie van den jaere lix toegelaten is cours te hebbene tot xxxv stuyvers ende gemerct dat alle het werck van den voirschreve gouden halven reael gemaect es geweest nae date van den voirschreve ordinancie ofte tollerantie, soe is dese meester ter causen van den selver augmentatie schuldich te betaelen v stuyvers op elcken penningen van den gouden halven reael dat de seignourage ende remedien belopen, compt in gelde ix guld. xix stuv. xxxij myt.

Dese voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser voirschreve rekeninge doen wercken ende munten aen silvere halve realen; gevalueert voere eenen gouden halven reael, houdende thien penningen fyn silvers in alloye ende van zeven der selver penningen ende een achtstendeel ende een vierentsestenste deel van eenen penninck in den snede int troyssche marck, die quantiteyt van tweendertich duysent zeven hondert achthien marcken, waer van bevonden zyn naer vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalie neghen hondert dryentwintich marcken, in de busse thien hondert zessentnegentich penningen, sissalie afgetrocken ende acht marcken om dassaye te maken, rest noch net eenendertich duysent zeven hondert zeven ende tachtentich marcken, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt op xxvj^m iij^c lxxxix marcken twee penningen tot eenen stuyvere dmarck fyns gerekent voere seignourage, beloopt xiije xxiiij guld. ix^s viij myt.

Dese penningen zyn gewegen ende bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx eenen ingelschen twee aes ende een half een achtstendeel ende een zesthienste deel van een aes, waer van den ingelschen die welcke hunne volle remedie es, beloopt op tgeheel werck hondert achtentnegentich merck vijf oncen zeven ingelschen tot thien gulden veerthien stuyvers xv myten Brabant iij quart dmarck wercx gerekent, facit ij^m c xxvijj^l xv drs x mit.

Item boven den voirschreve ingelschen zyn de voirnoemde halve silvere realen noch bevonden te schaers int gewichte twee aes ende een half een achtstendeel ende een zesthienste deel van een aes als voere, die welcke excederen hun vol geconsenteerde remedie, ende alsoe is dese meester hier voere gehouden te betaelen tot proffyte van onse heere den Coninck het dobbel, compt op elck marck wercx v aes onderhalf quart, beloopt opt geheel werck drientertich merck twee oncen xix engelschen vij aes, tot thien gulden veerthien stuyvers xv myten iij quart Brabants dmarck wercx gerekent, facit iije lvij^l viijs xl³ myt.

Dese voirnoemde silvere halve reaalen zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te schaers int alloye een half quaert greyns fyns silvers op elck marck wercx,

compt opt geheel werck derthien marck neghen penningen derthien ende een half greyn fyns silvers tot xij gulden xij stuvers dmerck, beloopt . . c lxxij guld. xvjs xxxij myt ½

Item alsoe allet het werck van den silveren halven reael gemaect is voere date van der lester tollerantie, gepubliceert in novembri anno xv^e negenenvyftich, ende alsoe nyet hoogher toegelaten, daerom doen cours ende ganck hadde den gouden halven reael, soe is de voirnoemde meester particalier hier van schuldich te betaelen drye stuvers voer augmentatie op elcken silveren halven reael, beloopt ter somme van iij^e xcviij guld. vij^s xxiiij myt.

De voirschreve meester heeft noch doen wercken ende munten binnen den tyt deser rekeninge aen stuvers, houdende drye penningen zeventhien greyn fyn silvers in alloye ende van lxxx der selver penningen in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van twee hondert xlviij marck, waervan bevonden zyn achtervolgende des Waerdeyns boeck aen sissalie vyf marck zesse onchen, in de busse xxij penninghen sissalie afgetrocken, ende twee onchen om dassaye te maken, rest noch twee hondert tweenviertich marck, die welcke gereduceert ten fyne, compt op viarentseventich marck neghen penningen thien greyn, tot eenen stuver dmarck fyns gerekent voer seignouraige, compt oft beloopt ter somme van

iij guld. xiijs xxxviij myt.

Van dese syn gewogen twee onchen, die welcke bevonden zyn te schaers int gewichte op elck marck werck eenen ingelschen twelf aezen, waer van de voirschreve meester gehouden is te betaelen tot proflyte ons heeren des Coninx te wetene den ingelschen, die weleke hunne volle remedie is simple, beloopt opt geheel werck een marck vier onchen twee ingelschen, beloopt in gelde ter somme van vj guld. j stuver.

Item boven den voirnoemde ingelschen zyn de voirnoemde stuvers noch bevonden te schaers int gewichte twelf aezen op elck marck werck, die welcke excederen hun volle geconsenteerde remedie, ende alsoe die schuldich ende gehouden te betaelen dobbele, te wetene xxiiij aezen op elck marck werck, compt opt geheel werck een onche marck een ingelschen xvj aezen, beloopt in gelde iij guld. x^s xxxvj myt.

Dese voirnoemde stuvers zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te goet int alloye, maer int oversien van den billetten van den dagelycxsche journeyen is geappointeert, dat de voirschreve meester betalen sal een half quart van eenen greyn opt marck, compt opt geheel werck een penninck zesse greynen een quart tot twelf gulden neghen stuvers dmarck, beloopt xxvj stuv. vij½ mit. j quart.

Dese voirnoemde meester particalier heeft noch binnen den tyt deser rekeningen doen wercken ende munten aen zwertte corten oft myten, loop hebbende voer twee myten vlaems tstuck ende van c xxvij der selver penningen in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van thien drysent vier hondert tzeestich marck zesse onchen, waer van bevonden zyn

achtervolgende des Waerdeyns boeck aen sissalien twee hondert ende drie marck, in de busse x^m iiij^c lx penningen, sissalie afgetrocken, rest net thien duysent twee hondert lvij marck zesse onchen, waer van de voirnoemde meester gehouden zoude wesen te betaelen volgende zynder instructien eenen stuvère voere dmarck voer seignourage, maer alsoe dese meester particulier by zekere acte van mynen heeren van den finantien ons voirschreve heeren des Coninx, in date den vj^m decembris anno xv^c negenenvyftich blyckt, dat den selve meester van mynen voirschreven heeren van den financiën quytsheldinge gedaen is van de drye vierendeelen, ende dat hy gestaen zal, mits betaelende alleenlyck een oert stuvère voer elck marck van den voirschreve myten oft cortten voer seignourage, dwelck beloopt ter somme van v^c xij guld. xvij^s ij quar.

Van dese myten zyn gewoghen twelf marck ende bevonden te schaers int gewichte op elck marck vier aezen ende een zeste deel van een aez, compt opt geheel werck acht marck twee onchen vyfthien ingelschen eenentwintich aezen, beloopt in gelde ij guld. v stuvère.

Somme van alle den ontfanck deser rekeninge . v^m viij^c xciiij guld. xiiij^s xviiij^d myt.

MAASTRICHT S.

Rekeninge Clemente van Embrugghe, meester particulier van der munten, zoe van goude, silvere als anderssins, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninx als hertoge van Brabant, in den Vroenhove in zynen majesteyt stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommiteert by sekere acte van mynen heeren van der financiën in date van vyften dach january xv^c dryentsestich, daer af copie van woirde te woirde geinsereert staet voer den ontfanck van deser Jegenwoirdiger rekeninge ende navolgende der instructien hem by den generale meesters van allen ons heeren des Coninx munte van herwaerts overe geleverd ende gegeven, daer aff copie in diversche voergaende rekeningen geinsereert staet van allet ghene dat die voirschreve meester particulier gemunt, gewrocht ende heeft doen wercken in de selve munte tsy van goudt, zilvere als anderssins sindert den zessentwintich decembris anno xv^c dryentsestich totten dryentwintichsten dach van meerte anno xv^c lxxiiij stilo brabantse, dat alsdoen die oepeninge van der bussen van den voirschreve wercke begonst is geweest, dwelck maeckt tsamen den tyt van eenen jaere ende drye maenden, welcke oepeninghe van der voirschreve bussen gedaen is inder cameran van den rekeningen ons voirschreve heeren des Coninx te Bruessele in presentien van den heeren ende inestieren der selver ende van Jorise Veseler, Willem Bucket ende Gaspar Crop, generale meesters van ons voirschreve heeren des Coninx munten van herwaerts overe, Janne Jongclincq,

assayeur generael, ende Cristiaen van Eynatten, Waerdeyn der voirschreve munten, welke rekeninge gemaect es in Karolus gulden tot twintich stavers Brabants den Karolus gulden gerekent, gedaen te Brussela.

ONTFANCK. IERST VAN DEN GOUDEN HALVEN REAEL.

In den Iersten heeft die voirschreve meester particulier binnen den tyt deser rekeninge doen wercken ende munten aen goude halve realen, gevalueert tot dertich stavers tstück, houdende achthien karaten fyn goudts int alloye ende van tseventich der selver penningen ende een achtste deel van eenen penninck in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van negen duysent negen hondert vyventwintich penningen, waer van bevonden zyn achtervolgende des Waerdeyns boeck aen aissalie hondert tweendertich penningen, in de busse xxij penningen, sissalien afgetrocken ende negen penningen om dassayen te maken, rest noch negen duysent zeven hondert vier ende tachtentich penningen, die gereduceert in marcken compt hondert negenendertich marcken vier onchen drye engelschen ende achthien aes large, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt hondert vier marck vyffthien karaten vyff greyn tot zess stavers dmarck fyns gerekent voer seignouriaige, beloopt

xxxj guld. vijs xlj myt.

Dese gouden halven reael zyn gewegen ende bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx vier aes een quaert aes, compt opt geheel werck achthien engelschen zeventhien aes tot hondert vyff gulden drye stavers ende zessendertich myten dmarck, compt

xij guld. iij^s xxxij myt.

Dese goude halve reaelen zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te root int alloy twee ende een half greyn op elck marck wercx, compt opt geheel werck een marck twee penningen twelf greyn drye quaert, compt in gelde tegen twelf gulden twelf stavers dmarck, ter somme van xv guld. v^s vijj^s myt.

Dese goude halve reaelen zyn bevonden by den assayeur generael commende vuyten wtere te schaers in alloye een quaert van een greyn op elck marck wercx, compt opt geheel werck twee karaten thien greyn achtentwintich aes tot hondert zevenentwintich gulden dmarck, valent xvj guld. ix^s xvij^s myt.

Item alsoe in dese rekeninge den gouden halven reael nyet hooger gerekent en is dan tot dertich stavers naevolgende de evaluatie ende dat den selven nochtans by de leste tolerantie by zyn majesteyt toegelaeten is cours te hebben tot vyvendertich stavers, soe is dese meester particulier ter causen van der selver augmentatien schuldich te betaelen vijff stavers op elcke penninck van den gouden halve reael dat de seignouriaige ende remedien

beloopen, compt in gelde xij guld. xj stavers.

SILVEREN PHILIPPUS REAEL.

Dese voirnoempde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser voirschreve rekeninge doen wercken ende munten aen silvere reaelen, gevalueert voer eenen gouden halven reael tot xxx stavers, houdende thien penningen fyn silvers in alloy ende van seven der selver penningen ende een achsten deel ende een vierentsestichste deel van eenen penninck in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van zeshondert zess marck zeven engelschen, waer van bevonden syn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien derthien marck vier onchen zeven engelschen, ende in de busse xxv penningen, sissalien afgetrocken ende twee marck om dassayen te maecken, rest noch vijf hondert ende negentich marck vier onchen, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt op vier hondert tweentnegentich marck eenen penninck tot eenen stovere dmarck fyns gerekent voer seignourage, beloopt ter somme van xxiiij guld. xij iij myt.

Dese penningen syn gewogen ende bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx negenthien aes, beloopt opt geheel werck twee merck een onche thien engelschen negenthien aes een half tot thien gulden veerthien stavers elf myten dmarck wercx gerekent, valent xxiiij guld. ix xxj½ myt.

Dese voirnoemde silvere Philippus reaelen syn bevonden by den assayear generael com-mende vuyten viere te schaers int alloye vyfthien zestiende deelen van een greyn fyns silvers op elck marck wercx, compt opt geheel werck een marck elf penningen een ende een half greyn fyns silvers tot twelf gulden twelf stavers dmarck fyns gerekent, facit xxiiij guld. iij½ xv myt.

Item alsoe in dese rekeninge den silveren Philippus reael niet hooger gerekent en is dan tot dertich stavers ende dat den selven nochtans by de leste tollerantie by zyn majesteyt toegelaeten is cours te hebben tot vyvendertich stavers, soe es dese meester particulier ter causen van der selver augmentatie schuldich te betaelen vyff stavers op elck penninck van den silveren Philippus reael dat de seignouriaige beloopen, compt in gelde xij guld. xlvj½ myt.

Dese voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser rekeninge doen wercken ende munten aen silvere halve Philippus reaelen, gevalueert tot vyfthien stavers tstuck, houdende thien penninghen fyn silvers int alloye ende van xiiij der selver penningen een vierendeel ende een tweendertichste deel der selver penningen in den snede int troyssche marck, die quantiteyt van twee duysent vier hondert derthien marck een onche,

waervan bevonden syn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck dryendertich marck drye onchen vyff engelschen, in de busse hondert zessenvyftich penningen, sissalien afgetrocken ende twee marck om dassayen te maken, rest noch twee duysent drye hondert zevententseventich marck vyf onchen vyfthien engelschen, die welcke gereduceert ten fyne compt op negenthien hondert eenentachtentich marck vyff penningen vier ende een half greyn tot eenen stuvère dmarck fyns gerekent voer seignouriaige, beloopt ter somme van

xcix guld. js xx mit. ix quar.

Dese penningen syn gewogen ende bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx negen aes een quaert, compt opt geheel werck vier marck twee onchen zeven engelschen thien aes, tot thien gulden veerthien stuvvers elf myten dmarck wercx gerekent

xlvj guld. xj myt.

Dese voirnoemde halve silveren Philippus reael syn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te goet int alloye een zesthiende deel van een greyn, maer oversien ende gevisiteert hebbende die billetten van den dagelicxen journeyen is geappointeert dat dese meester particulier sal betaelen een quaert van een greyn fyns silvers op elek marck wercks, compt twee marck xvij½ greyn fyn silvers tot twelf gulden twelf stuvvers dmarck fyns gerekent, facit xxvj guld. vj½ myt.

Item alsoe in dese rekeninge den silveren halven Philippus reael nyet hoogher gerekent en is dan tot vyfthien stuvvers nae de evaluatie ende dat den selven nochtans by de leste tollerantie by zyn majesteyt toegelaeten is cours te hebbene tot seventhien ende eenen halven stuvvers, soe es dese meester particulier ter causen van derselver augmentatie schuldich te betaelen twee ende eenen halven stuvvers op elke penninck van den silveren halven Philippus reael dat die seignouriaige ende remedie belooopen, compt in gelde

xxvij guld. x½ vij myt.

Die voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser rekeningen doen wercken ende munten aen vyfde deelen van den silveren Philippus reael, gevalneert tot zess stuvvers tstuck, houdende thien penningen fyns silvers int alloye ende van vyvendertich eenen halven penningen een achstendeel een zesthiende deel een vierentseestichste deel van een penninck in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van vijff hondert een marck zesse onchen, waervan bevonden zyn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien vier marck ½ onche thien engelschen, in de busse dryenveertich penningen, syssalien affgetrocken ende een marck om dassayen te maken, rest noch vier hondert zessentnegentich marck twee onchen thien engelschen, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt vier hondert derthien marck zeven penningen drye greynen tot eenen stuvère dmarck fyns gerekent voer seignouriaige, valent xx guld. xiiij stuv. xxvij½ myt.

Dese voirnoemde vyfde deelen syn gewogen ende bevonden te swaer int gewichte thien aes op elck marck wercx, daar omme hier nyet.

Dese voirschreve vyfde deelen zyn bevonden by den assayeur generael comende vuyten viere te schaers int alloye drye zeshiende deelen van een greyn fyn silvers op elck marck wercx, compt opt geheel werck drye penningen eenentwintich greyn een achtendeel, facit in gelde, tot twelf gulden twelf stuyvers dmarck fyns gerekent, de somme van
iiij guld. js xx½ myt.

Item alsoe dese voirnoemde vyfde deelen alhier nyet hooger gerekent en syn dan voer zess stuyvers tstuck navolgende de evaluatie ende dat de selve nochtans by de leste tollerantie by zyne Majesteyt toegelaten sy cours te hebbene voer zeven stuyvers, soe is dese meester particulier ter causen van der selver augmentatie alhier schuldich te betaelen eenen stuver op elck vyfde deel van den voirschreve Philippus reaël dat de seignouriaige ende remedien bedragen, comt in gelde iij guld. ijs xxiiij myt.

Die voirschreve meester particulier heeft noch binnen den tyt deser rekeninge doen wercken ende munten aen thiende deelen van den silveren Philippus Reaël, gevalueert tot drye stuyvers tstuck, houdende thien penningen fyns silvers int alloye ende van eenentseventich der selver penningen een quaert een achstendeel ende een tweendertichste deel van eenen penninck in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van negen marck zeven onchen vyff engelschen, waarvan bevonden zyn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien een onche, in de busse twee penningen, sissalien afgetrocken ende vyf engelschen om dassaye te maken, rest noch negen marck zess onchen, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt acht marck een penninck tweelf greyn tot eenen stuyvere dmarck fyns gerekent voer seignouriaige, compt viijs vj myt.

Dese thiende deelen zyn nyet gewogen overmidts die oleyne quantiteyt in der busse, maer is geappointeert dat dese meester sal betaelen op elck marck wercx acht aes, compt opt geheel werck twee engelschen een quaert schaers tot thien gulden veerthien stuyvers elf myten dmarck gerekent, compt iij stuyvers.

Item alsoe dese thiende deelen alhier nyet hoogher gerekent en syn dan voer drye stuyvers naevolgende der evaluatie ende dat de selve nochtans by de leste tollerantie by zyn majesteyt toegelaten syn cours te hebben voer drye ende een halve stuyvers tstuck, soe es dese meester particulier ter causen van der selver augmentatie alhier schuldich te betaelen een halve stuver op elck thiededeel van den voirschreve Philippus reaël, dat de seignouriaige ende remedie bedragen, compt in gelde js xlij myt.

Die voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt van deser rekeninge doen wercken ende munten aen swertte cortten of myten, loop hebbende voer twee myten vlamms

tstuck ende van hondert achtentwintich der selver penningen in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van drye duysent twee hondert negenentachtentich marck twee onchen, waervan bevonden syn achtervolgende des Waerdeyns boeck aen sissalien een marck vier onchen, in de busse drye duysent twee hondert ende zevenentachtentich penningen, sissalien afgetrocken, reste noch drye duysent twee hondert zevenentachtentich marck zess onchen, waer van die voirnoempde meester particulier gehouden soude wesen te betaelen volgende synder commissien ende instructien eenen stuvere voer dmarck voer seignouriaige, maer alsoe Zacharias Cornachini, eertyts meester particulier van der selver munten, by zekere appointemente der heeren van der financien in date x^a february xv^e lx, geteeckent F. Doolman, quytsheldinge gedaen is van den drye vierendeelen ende dat hy gestaen soude, mits betaelende alleenlyck een oort stuvers voer elck marck van den voirschreve myten ende cortten, ende gemerct die voirschreve Clemens van Embrugge dese meester particulier in de plaetse des voirschreve Zacharias gesurrogeert is en wordt alhier nyet meer voer seignouriaige gerekent dan een oort voer dmarck, dwelck loopt ter somme van

c lxiij guld. vj^l s.

Dese voirschreve myten syn gewogen ende bevonden te schaers int gewichte op elck marck wercx vier penningen drye ende een half aes, waervan die vier penningen de volle remedie es ende die drye aes een half buyten remedie, waer van die voirschreve meester particulier schuldich is te betalen die drye ende een half aes dobbel volgende syn instructie, daerom alhier vier penningen zeven aes, beloopende op elck marck wercx hondert sevenentsestich aes, compt opt geheel werck hondert zeven marck een onche veerthien engelsen zessentwintich aes, dwelck maect in gelde xxviiij guld. xj^s xl myt.

Somme van alle den ontfange deser rekeninge v^e xciiij guld. iiij stuv. xx myt. iij quarts.

MAASTRICHT T.

Rekeninge Reyniers Borreman, meester particulier van der munten soe van goude, zilvere als anderssins, by hem gemunt, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninx als hertoghe van Brabant, in den Vroenhove gestaen in zynen majesteyt stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommiteert by zekere acte van commissie van mynen heeren van der financien in date den ix^{en} dach van decembri anno xv^e zessentsestich, geteeckent C. de Berlaymont, J. Damhoudere ende Van den Berghe, daer af copie van woirde te woirde geinsereert staet voer den ontfanek van deser Jagenwoirdiger rekeningen, ende vick naevolgende der instructien hem by den generaele meesters van allen ons heeren des

Coninx munten van herwaertsovere geleverd ende gegeven ende daer af copie in diversche voergaende rekeninge geinsereert staet ende besondere naevolgende dinstructie gemaect op dmunten van den gouden bourgoenschen andries gulden, van den zilveren bourgoenschen daelder de helft ende het vierendeel van dien, daer aff copie geinsereert staet in de rekeninge van den muntmeester particulier tot Antwerpen geeyndt den dach van anno xv^e negenentstich voer den ontfanck der selver, van allet ghene dat de voirschreve meester particulier in de voirnoemde munte gemunt ende gewrocht oft doen wercken heeft soe van goude, silvere als anderssins, sindert den xv^e dach van januario anno xv^e zessenstich, styl van Brabant, dat hy van tvoirschreve muntmeesterschap zynen eedt dede, cautie ende borchtochte heeft gestelt totten xxvj^{en} dach van aprilte anno xv^e negenentstich, dat alsdan die oepeninge van der bussen van den voirschreve werck begonst es te doene, dwelok maect tsamen den tyt van twee jaeren ende iij maenden ende xj dagen, welcke oepeninge van der voirschreve bussen gedaen es in der cameran van den rekeningen ons voirschreve heeren des Coninx te Bruessele in presentie van eenige heeren ende meesteren der zelve ende van den drye generaele meesters van ons voirschreve heeren des Coninx munten van heerwaertsovere, van den assayeur generael ende van den Waerdeyn der selver munten, welcke rekeninge gemaect es in Karolus gulden tot twintich stivers Brabants den Karolus gulden ende den stivere tot twee grooten Vlems gerekent, gedaen te Bruessele.

ONTFANCK. IERST VAN DEN GOUDEN HALVEN REAEL.

In den Iersten heeft de voirschreve meester particulier binnen den tyde van deser rekeninge doen wercken ende munten aen goude halve reaalen, gevalueert tot dertich stivers tstück, houdende achthien karaten fyn goudts int alloye ende van tseventich der selver penningen ende een achtste deel van eenen penninck in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van zeven hondert een ende tnegentich penningen, waervan bevonden syn achttervolgende des Waerdeyns boeck aen sissalien achthien penningen ende in de busse twee penningen, sissalien afgetrocken ende twee penningen om dassaye te maken, rest noch zeven hondert eenentseventich penningen, die gereduceert tot marcken maecten thien marck zeven oncen negenthien engelschen vijff aes, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt acht marck vyff karaten elf greyn tot zesse stivers dmarck fyns gerekent voer seignenriaige, beloopt ij guld. ix^e xxij myt.

Dese twee penningen gewegen ende bevonden te schaers oft te lichte een half aes een quart een achtste deel, beloopt op elck marck dertich aes een half, ende want de voirschreve meester particulier maer ter remedien en heeft drye quart van een engels simpel,

soe compt dit buyten remedien elck marck zess aes een halff, dwelck de voirschreve meester particulier schuldich es achtervolgende zynder instructien te betaelen dobbel, beloopen alsoe de resterende zess aes een halff, derthien aes, compt alsoe dat die voirschreve meester particulier schuldich es te betaelen van elcker marck zevenendertich aes, compt opt geheel werck twelf engelschen xxij aes iij quart van een aes tot hondert vyff gulden drye stuvers ende zessendertich myten dmarck, compt vijj guld. vijj stuv. vj myt.

Dese goude halve realen syn bevonden by den assayeur generael comende vuyten watere te schaers int alloye een quart van een greyn op dmarck werex, compt opt geheel werck twee greyn drye quart schaers tot hondert zessendertich gulden dmarck, valent

xxv^o xlvj¹ myt.

Ende alsoe in dese rekeninge den gouden halve reael nyet hooger gerekent en es dan tot dertich stuvers navolgende de evaluatie, ende dat den selven nochtans by de leste tolerantie by zyne majesteyt toegelaeten es cours te hebbene tot vyvendertich stuvers, soe es dese meester particulier ter causen van den selver augmentatie schuldich te betaelen vyf stuvers op elcken penningen van den gouden halven reael dat de seignouriaige ende remedien be-
loopen, compt in gelde ij guld. xx¹ myt.

Dese voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser voirschreve reke-
ninge doen wercken ende munten aen goude bourgoensche guldenen, gevalueert tot negen-
entwintich stuvers tstück, houdende achthien karaten zeven greyn fyns goudts int alloye
ende van vierentseventich penningen ende vyff achtste deelen van eenen penninck in den
sne de int troyssche marck, die quantiteyt van vyff hondert negenentseventich penningen,
waer van bevonden zyn achtervolgende des Waerdeyns boeck aen sissalien twintich pennin-
gen ende in de busse een penninck, sissalien afgetrocken ende een penninck om dassayen te
maken, rest noch vyf hondert achtenvyftich penningen, die gereduceert in marcken compt
zeven marck drye oncen zesthien engelschen derthien aes een halff, tselve gewicht geredu-
ceert ten fyne compt vyff marck achthien karaten xj¹ greyn tot zess stuvers dmarc fyns
gerekent voer seignouriaige, beloopt xxiiij^o xxxv¹ myt.

Dese goude bourgoensche guldens syn gewegen ende bevonden te schaers in gewichte,
galyck dat met dese meester particulier geaccordeert es op elck marck werex j quart engels
oft acht aes, compt opt geheel werck een engelsche xxvijj aes schaers tot hondert acht
gulden vier stuvers zess myten dmarck, valent xxv^o xvij myt.

Dese goude bourgoensche gulden syn bevonden by den assayeur generael comende vuyten
viere te root int alloy drye quart van een greyn op elck marck werex, compt opt geheel
werck vyff greyn drye achtste deelen van een greyn, compt in gelde iiij^o xxxiiij myt.

Ende alsoe in dese rekeninge den gouden bourgoensche gulden nyet hooger gerekent en

es dan tot negentwintich stuyvers naevolgende de evaluatie ende dat den selve by permis-
sie ende tollerantie van zyn majesteyt cours heeft ende vuytgegeven wordt tegen vieren-
dertich stuyvers, soe es dese meester particulier ter causen van den selver augmentatie
schuldich te betaelen vyff stuyvers op elcken penningen, compt in gelde

xj^s viij myt. j quart.

De voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyde deser rekeninge doen
wercken ende munten aen vyfde deelen van den silveren philippus reael, gevalueert tot zess
stuyvers tstuck, houdende thien penningen fyn silvers int alloye ende van vyvendertich eenen
halven penningen een achtste deel een zestiende deel ende een vierentsestichste deel van
eenen penningen in den snede int troyssche marck, de quantiteyt van vier duysent zeven
hondert achtendertich marck, waer van bevonden syn naer vuytwysen des Waerdeyns boeck
aen sissalien hondert dryentnegentich marck ende in de busse vier hondert achtentseventich
penningen, welke sissalien afgetrocken ende vier marck om dassayen te maecten, rest noch
vier duysent vyf hondert eenenveertich marck, tselve gewicht geréduceert ten fyne compt
drye duysent zeven hondert vierentseventich marck twee penningen tot eenen stuyvere dmarck
fyns gerekent voer seignouriaige, valent c lxxxix guld. iiij^s viij myt.

Dese voirnoemde vyfde deelen syn gewegen ende bevonden te schaers int gewichte op
elck marck wercx zessendertich aes een half, compt opt geheel werck tweendertich marck
twee oncen achthien aes een half tot thien gulden veerthien stuyvers elf myten dmarck
wercks gerekent iij^e xlvj guld. xv^s v mit. j quar.

Dese voirnoemde vijfde deelen syn bevonden by den assayeur generael comende vuyten
viere te schaers int alloye drye quart van een greyn op elck marck wercx, compt opt ge-
heel werck elf marck negen penningen eenentwintig greyn iij quart van een greyn, facit
in gelde tot twelf gulden twelf stuyvers dmarck fyns gerekent . . . c xlix guld. j¹ myt.

Ende alsoe dese voirnoemde vyfde deelen alhier nyet hooger gerekent en syn dan voer
zess stuyvers tstuck naevolgende de evaluatie ende dat de selve nochtans by de leste tolle-
rantie by syn majesteyt toegelaeten syn cours te hebbene voer zeven stuyvers, soe es dese
meester particulier ter causen van den selver augmentatie alhier schuldich te betaelen eenen
stuyvere op elck vyfdeedele van den voirschreve Philippus reael, dat de seignouriaige ende
remedien bedraegen c xiiij guld. iij^s x myt. j quart.

De voirnoempde meester particulier heeft noch binnen den tyde deser rekeningen doen
wercken ende munten aen silvere bourgoensche daelders, gevalueert op zevenentwintich
eenen halven stuyvers tstuck, houdende thien penningen zeventhien greyn fyns silvers int
alloye, ende van acht der selver penningen een vierendeel een zestiende deel een lxiiij^e
een ije lvi^e deel van eenen penningen in den snede int troyssche marck, die quantiteyt van

zevenentwintich duysent vier hondert tweentnegentich marck twee oncen, waer van bevonden syn nae vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien derthien hondert zessentwintich marck ende in de busse negen hondert achtentsestich penningen, sissalien afgetrocken ende acht marck om d'assayen te maecken, rest noch zessentwintich duysent hondert achtenvyftich marck twee onchen, tselve gewichte gereduceert ten fyne compt dryentwintich duysent drye hondert twee ende veertich marck zeven penningen, zess greyn een quart tot eenen stuvère dmarck fyns gerekent voer seigneuriaige, compt . . . xjc lxxvij guld. ijc xxviiij myt.

Dese voirnoemde silvere bourgoensche daelders syn gewegen ende bevonden te schaers int gewichte vier aes vyf achtdeel van een aes op elck marck, compt opt geheel werck dryentwintich marck vyf oncen tweentwintich aes tot elf gulden negen stuvère zess myten ende negen tweendertichste deelen van eender myten dmarck wercx gerekent

ijc lxx guld. xiiijc xviiij myt.

Dese meester particulier moet betaelen op elck marck wercx dat aen desen daelder overschiet op elck marck wercx tweelf aes een half, beloopende opt geheel werck dryentsestich marck zess onchen achthien engelschen twee aes, compt het marck tot elf gulden negen stuvère zess myten ende negen tweendertichste deel van een myt gerekent, ter somme van

vijc xxxj guld. xijc xlviij myt.

Dese voirnoemde silvere bourgoensche daelders syn bevonden by den assayeur generael comende vuyten viere te schaers int alloye vyf zesthiende deel van een greyn op elck marck wercx, compt opt geheel werck achtentwintich marck vier penningen veerthien greyn drye achtdeel fyns silvers tot twelf gulden twelf stuvère dmarck fyns gerekent, facit

iiijc lvij guld. xijc xxiiij myt. iij quart.

Ende alsoe in dese rekeninge den silveren bourgoensche daelder nyet hooger gerekent en es dan tot zevenentwintich ende eenen halven stuvère ende dat den selven nochtans by tollerantie van zyn majesteyt toegelaeten es cours te hebbene tegen tweendertich stuvère, soe es dese meester particulier ter causen van der selver augmentatien schuldich te betaelen vier stuvère eenen halven op elcken penningen van den silveren bourgoenschen daelder dat de seignouriaige beloopt, compt in gelde iiijc xij guld. xjc v myt.

De voirnoemde meester particulier heeft noch binnen den tyt deser voirschreve rekeninge doen wercken ende munten aen silvere halve bourgoensche daelders, gevalueert op derthien stuvère drye oert tstück, houdende thien penningen zeventhien greyn fyn silvers int alloy ende van zesthien een halve der selver penningen een achtste deel een tweendertichste deel ende een hondert achtentwintichste deel van eenen penningen in den snede int troysche marck, die quantiteyt van zeventhien hondert derthien marck twee onchen, waer van bevonden syn naer vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sissalien sevenentseventich marck,

ende in de busse hondert twee penningen, sissalien afgetrocken ende twee marck om dasayen te maecken, rest noch zesthien hondert vierendertich marck twee oncen, welke gerekent ten fyne maken veerthien hondert achtenvyftich marck vier penningen twee greyn j quart tot eenen stuvete dmarck fyns gerekent voer seignouriaige, beloopt ter sommen van
lxxij guld. xvij^s xvj myt. j quart.

Dese meester particulier moet betaelen op elck marck wercx (dat aen desen halven daelder overschiet) twelf aes een half, beloopende opt geheel werck drye marck zeven oncen achthien engelschen tweelf aes, compt het marck gerekent tot elf gulden negen stuvete zess myten negen tweendertichste deel ter sommen van . . . xlv guld. xiiij^s ix^t myt.

Dese voirnoemde silveren halve bourgoensche daelders syn bevonden by den assayeur generael comende vuyten viere te goet int alloye vijff zesthiende deelen van een greyn, maer oversien hebbende de billetten van den dagelixer journeyen es met dese meester particulier geaccordeert op een quaert van een greyn op elck marck wercx, compt opt geheel werck zeventhien penningen een half greyn ten pryse van tweelf gulden twelf stuvete dmarck, valent xvij guld. xvij stuv. xxj myt.

Ende alsoe in dese rekeninge den silveren halven bourgoensche daelder nyet hooger gerekent en es dan tot derthien stuvete drye oert ende dat denselven nochtans by tollerantie van zyne majesteyt toegelaeten es cours te hebbene teghen zesthien stuvete, soe es dese meester particulier ter causen van den selver augmentatien schuldich te betaelen twee stuvete een oert op elcken penningen van de silvere halve bourgoensche daelders, dat de seigneuriaige beloopt, compt in gelde xxij guld. vj^s xxvij myt.

Somme van alle den ontfange deser rekeninge iij^m ix^c xvj guld. xxvj myt. iij quart.

MAASTRICHT U.

Rekeninghe Emanuel Meynarts, meester particulier van den munten, soe van goude, silvere als anderssins by hem gemunt, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninx als hertoge van Brabant in den Vroenhove, gestaen in syne majesteyt stadt van Maestricht, daertoe gestelt ende gecommitteert by sekere acte van commissie van mynen heeren van den financien in date den xvje dach van junio xv^o negenentsestich, geteeckent C. de Barlaymont, Schetz, J. Damhoudere ende A. van Loo, daermede Renier Bormans tvoirschreve meester particulierscap der voirschreve munten gereseigneert heeft tot behoef des voirschreve Emanuel Meynarts, daer af copie van woirde te woirde geinsereert staet voere den ontfanck van deser Jegewoirdiger rekeninge ende oick naevolgende der instructien.

hem by den generale meesters van allen ons heeren des Coninx munten van herwaertsovere geleverd ende gegeven, ende daer af copie in diverse rekeningen geinsereert staet ende besundere navolgende d'instructie gemaect opt munten van den gouden bourgoensche andries gulden, van den silveren bourgoenschen daeler, de helft ende vierendeel van dien, daer af copie geinsereert staet in de rekeninge van den muntmeester particulier tot Antwerpen, geyndt dach van anno xv^e negenentsestich voere den ontfanck der selver, van allet tgene dat de voirschreve meester particulier in de voirnoemde munte gemunt ende gewrocht oft doen wercken heeft soe van goude, silvere als anderssins, zindert den ij^en augusti negenentsestich totten xvij^en aprilis xv^e tseventich dat alsdoen die oepeninge van der bussen van den voirschreve wercke gedaen es, dwelck maect tsamen den tyt van negen maenden, welcke oepeninge van den voirschreve bussen gedaen es in der cameran van den rekeningen ons voirschreve heeren des Coninx te Bruessele in presentie van eenige heeren ende meesteren der selver ende van drie generaele meesters van ons voirschreve heeren des Coninx munten van herwaertsovere, van den assayeur ende van den Waerdeyn der selver munten, welke rekening gemaect is in Carolus gulden tot xx stuyvers Brabants den Carolus gulden ende den stuver tot twee grooten Vlems gerekent.

ONTFANCK. IERST VAN DEN WERCKE VAN DEN SILVEREN BOURGOINSCHEN DAELER.

Die voirschreve meester heeft binnen den tijde deser rekeninge doen wercken ende munten aen silveren bourgoinsche dalers tot xxvij stuyvers eenen halven gevalueert, houdende thien penningen seventhien greyn fyns silvers int alloy ende van acht der selver penningen een vierendeel een xvij^en deel een lxiii^en deel een ij^en lv^en deel van eenen penninck in de snede int troyssche marck, de quantiteyt van vyf duysent seven hondert drientachtentich marck twee oncen, waervan bevonden syn nae vuytwysen des Wardeyns boeck aen sisalien twee hondert vierentwintich marck een once, in de busse hondert achtentnegentich penningen, die sisalien afgetrocken ende vier marck om dassayen te maken, rest vyf duysent vyf hondert vyf en vyftich marck een once, die gereduceert ten fyne rest ende maect fyns vier duysent negen hondert sevenenvyftich marck twee penningen drie greyn een quaert, compt dat desen muntmeester schuldich es van elck marck fyns voer seignourraige eenen stuver, beloopt de somme van ij^en xlvij gul. xvij^en viij^en myt.

Van dese dalers syn vier marck gewegen ende bevonden duer malchanderen te schaers wegende eenentseventich aes een half, compt op elck marck seventhien aes ende seven achte deelen van een aes, maect opt geheele werck negentien marck drie oncen drie ingels, die marck gerekent tot elf gulden negen stuyvers vj myten ende ix xxxij^en deelen van eenen

myten, beloopt aen gelde ije xxij guld. iij^s xxxvij myt.

Noch es dese voirseyd meester schuldich op elck marck wercx dat aen desen penninck overschiet, tweelf een half aes, beloopt opt geheel werck dertien marck vier oncen thien ingels scaers, die marck gerekent tot elf gulden negen stuvers vj myten ix xxxij^{en} deelen van der myten, maect c lv guld. vij^s xxvj myt.

Desen Bourgoinschen daelers es geassayeert by 'Jan van Impegem, assayeur particulier in der munten tot Antwerpen, ter ordonnancien van mynen heeren van den financien ende es bevonden commende vuyten viere te schaers int alloy een half greyn ende een sestiende deele van een greyn, maect opt geheel werck thien marck, thien penningen vier greynen ende vyf achtdeelen van een greyn, die marck gerekent tot tweelf gulden tweelf stuvers, maect c xxxvj guld. xiiij s.

Ende es noch dese voirseyde meester schuldich voere die augmentatie dat desen penninck es gevalueert ende gemunt op xxvij^½ stuvers ende wordt getollereert vuyt te geven tot xxxij stuvers, compt voere die augmentatie op dese somme . . . c xxiiij guld. xiiij^s xvij myt.

Noch heeft de voirschreve meester binnen den tyde deser rekeninge doen wercken ende munten aen halfve bourgoinsche dalere, gevalueert tot derthien stuvers iij oort, houdende thien penningen seventien greyn fyns silvers int alloy ende van sestien eenen halfven een achtste deel ende xxxij^e deele ende c xxvijⁿ deel van eenen penninck in de snede in de troissche marck, de quantiteyt van vier hondert sees marck een once, daer van bevonden syn aen sisalyen tweantwintich marck twee oncen ende in de busse zessentwintich penningen, die sisalien afgetrocken ende een marck om die busse te maeken, resteert drie hondert tweentachtentich marck seven oncen, die gereduceert ten fyne maect drie hondert eenenviertich marck seven penningen drientwintich greynen soaers, waer af die voirschreve meester schuldich es voer seignourage van elck marck fyns eenen stuver, maect de somme van

xvij guld. j^s xxxj myt.

Van dese halfve bourgoinsche dalers es een marck gewegen ende bevonden te scaers wengende achtien aes een half, compt opt geheel werck een marck drie oncen een ingels elf aes een quart, die marck gerekent tot elf gulden negen stuvers vj myten ix xxxij^e deelen van myten, maect de somme van xv guld. xvij^s xlvij^½ myt.

Noch es de voirschreve meester schuldich op elck marck wercx dat aen desen penninck overschiet op elck marck tweelf aes een half, maect opt geheel werck seven oncen negen ingels achtien aes, die marck gerekent tot elf gulden negen stuvers sees myten ende negen xxxijⁿ deelen van den myten maect x guld. xiiij^s ix myt.

Desen halfven bourgoinschen daler is by den assayeur Jan van Impegem bevonden commende vuyten viere te schaers int alloy drie achtste deelen ende een xxxij^{en} deele van

een greyn, beloopt opt geheel werck sees penningen elf greyn een halff, die marck fyns gerekent tot twelf gulden tweelf stuvers, maect vj guld. xvjs iij myt.

Noch es de voirseyde meester schuldich voer die augmentatie dat desen halfven daler maer en es gevalueert voere derthien stuvers drie quart ende wordt getollereert vuyt te geven tegen sestien stuvers, beloopt die augmentatie van desen wercke de somme van

.vij guld. v stuv. ij myt. j quart.

Dese voirgenoempde meester heeft noch binnen den tyde deser rekeninghe doen wercken ende munten aen oort dalers, gevalueert tot sees stuvers ende seven achtendeele, houdende thien penningen seventhien greyn in alloy ende van dryenviertich een vierendele een seshiende deel ende vierentsestichste deel van eenen penninck in den snede, de quantiteyt van tweendertich marck, waer van bevonden syn achtervolgende des Waerdeyns boeck aen sesalien twee marck vyf oncen, ende in de busse seven penningen, sesalien afgetrocken ende vier penningen oft een once om dassayen te maeken, rest negenentwintich marck twee oncen, die gereduceert ten fyne maect zessentwintich marck eenen penninck vyf greyn een quart, waer aff die meester schuldich es voer seignourage eenen stuver van den marck fyns, maect xxvjs iiij myt. iij quart.

Hieraf syn vier penningen oft een once gewegen ende bevonden te scaers wegende een aes, beloopt op die marck acht aes, maect in als seven ingels thien aes die marck-gerekent tot elf gulden negen stuvers vj myten negen xxxij^{ea} deelen van eenen myten, maect

x^s xxij myt. iij quart.

Noch es desen voirschreve meester schuldich dat op elck marck is overschot tweelf een half aes die de voirschreve meester betaelen moet, compt opt geheel werck elff ingels derthien aes een half, die marck tot elf gulden negen stuvers sees myten negen xxxij^{ea} deelen van eender myten, compt opt geheel werck xvjs xvij myt. j quart.

Dese ort dalers syn bevonden by den assayeur tot Antwerpen Jan van Impeghem commende vuyten viere te cranck int alloy een greyn, maect opt geheel werck eenen penninck vyf greyn een quart die marck gerekent tot tweelf gulden tweelf stuvers, maect

xxv^s xxvij^{ij} myt.

Noch is de voirseyde meester schuldich dat dese oort dalers syn gevalueert op sees stuvers ende seven achtedeelen van eenen stuver ende wordden nae der tollerantien vuytgegeven tegen acht stuvers, maect dat den meester schuldich es voer die augmentatie van desen werck de somme van xij stuv. xl myt. i quart.

Somme van alle den ontfanghe deser rekeninghe ix^c li ijs vj drs.

MAASTRICHT V.

Rekeninge Emanuel Meynarts, meester particulier van der munten zoe van goude, silvere als anderssins, by hem gemunt, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninx als hertoge van Brabant in den Vroenhove, gestaen in syne majesteyt stadt van Maestricht, daertoe gestelt ende gecommiteert by sekere acte van commissie van mynen heeren van der financien in date den xvj^{en} dach van junio xv^e negenentsstich, geteekent C. de Berlaymont, Schetz, J. Damhoudere ende A. van Loo, daermede Renier Borreman tvoirschreve meester particulierscap der voirschreve munten geresigneert heeft tot behoef des voirschreve Emanuel Meynarts, daer aff de copie van woirde te woirde geinsereert staet voere den ontfanck der naest voirgaende rekeninghe ende noch by een ander appointement van den heeren van den financien daer met den voirschreve Emanuel geconsenteert ende geaccordeert is van nieuws in den staet van meester particulier der voirschreve munten te laeten bedienen, in date den xij^{en} may xv^e eenentseventich, geteekent C. de Berlaymont, Schets, J. Damhoudere ende Reingout, daer van copie geinsereert staet voer den ontfanck van den iegewoirdiger rekeninghe, ende oick naevolgende der instructien hem by den generael meesters van allen ons heeren des Coninx munten van herwaertsovere geleverd ende gegeven, ende daer af copie in diversche rekeninghen geinsereert staet ende besondere naevolgende d'instructie gemaect opt munten van den thiende, twintichste ende xle deelen van den Philippus daeler, daer aff copie geregistreert staet, van allet ghene dat de voirschreve meester particulier in de voirnoemde munte gemunt ende gewrocht oft doen wercken heeft, soe van goude, silvere als anderssins, zindert den thierenden dach van julio xv^e eenentseventich totten negensten dach van junio xv^e tweentseventich, dat alsdoen die oepinghe van der bussen van den voirschreve wercke gedaen es, dwelck maect tsamen den tyt van omtrent elf maenden, welcke oepinghe van der bussen gedaen es in der cameren van den rekeninghen ons heeren des Coninx & te Bruessele in präsentie van eenige heeren ende meesteren der selver, ende van den drye generalmeesters van ons voirschreve heeren des Coninx munten van herwaertsovere, van den assayeur generael ende van den Waerdeyn der selver munten, welcke rekeninge gemaect is in Carolus gulden ende den stuver tot twee grooten Vlaems gerekent, gedaen te Bruessele.

ONTFANCK.

IERST VAN DEN WERCKE VAN DEN THIENDE DEELEN VAN DEN PHILIPPUS DALER.

In den Ierst soe heeft dese meester binnen den tyde deser rekeninghe doen wercken ende munten in thienden deelen van den selven Philippus Beal oft dalers, gevalueert tot drye stuyvers, houdende thien penningen fyns silvers int alloy ende van eenentseventich een quart een achte deel een xxxij^{en} deel van eenen penninck in den snede in de troissche marck, die quantiteyt van seven duysent vier hondert sessentseventich marck vier oncen, waer van bevonden syn nae vuytwysen des Wardeyns boeck aen sesalien twee hondert vierenviertich marck, ende in de busse seven hondert achtenvyftich penningen, welcke sesalien afgetrocken ende vier marck om dassayen te maken, rest seven duysent twee hondert achtentwintich marck ende vier oncen, die gereduceert ten fyne maken sees duysent drientwintich marck negen penningen, maect dat hier af den meester schuldich es voer het sleyschat van elcker marck eenen stuyver, maect iij^e j guld. iij^e xxxvj myt.

Dese vier marck syn gewegen ende bevonden duer malckanderen te schaers elck marck vierentwintich aes een sestende deel maect dryendertich marck seven oncen vyfthien ingels vyfthien aes drie quart van een aes, die marck gerekent tot thien gulden xiiij stuyvers elf myten, maect iij^e lxiiij guld. xvij^e xxxvj myt.

Dese thiende deelen syn geassayeert by den assayeur generael ende bevonden te schaers int alloy vyf sesthende deelen van een greyn, maect opt geheel werck seven marck thien penningen twee greynen drye quart een achtendeel een xxxij^{en} deel van een greyn, gerekent die fyne marck tot tweelf gulden tweelf stuyvers, maect xcvij guld. xvj^e xxvj myt.

Noch es de voirschreve meester schuldich voere die augmentatie van deser somme dat dese thiende deelen syn gemunt tot drye stuyvers ende worden getollereert vuyt te gheven drye stuyvers eenen halfven maect dat dese meester schuldich es van desen sommen

c xxvij guld. vj^e xvj myt. j quart.

Dese voirseyde meester heeft noch doen wercken ende munten binnen den tyde deser rekeninghe aen twintichste deelen van den Philippus daler, gevalueert tot drye grooten vlems, houdende vyff penninghen fyns silvers int alloy ende van een ende tseventich eenen halfven een tweentseventichste deel een vier hondert tweendertichste deel van eenen penninck in de snede in de troissche marck, die quantiteyt van sees hondert twee marcken vyf oncen, waer van bevonden syn achtervolgende des Wardeyns boeck aen sesalien negenthien marck seven oncen ende in de busse tweentsestich penningen, die sesalien afgetrocken ende vier oncen om dassayen te maken, reste vyf hondert tweentachtentich marck twee oncen,

welcke gereduceert ten fyne maken twee hondert tweenviertich marck seven penninghen sees greyn, daer aff de voirseyde meester schuldich es voere seignouraigne van elcke marck fyns eenen stuver, maect xij guld. ij^s xxix myt.

Van dese thiende deelen (sic) syn gewegen vier oncen ende bevonden te schaers wegende vier aes, een quart, maect op die marck vijf aes, compt op dit geheel werck seven oncen vierthien ingelschen xxj aes, die marck tot vyf gulden derthien stuyvers een quart, maect
v guld. iij^s xxxij myt.

Dese twintichste deelen syn bevonden by den assayeur generael commande vuyten viere te goet, maer oversien hebbende de billetten van den Wardeyn soe es metten meester geaccordeert op een quart van een greyn, maect opt geheel werck sees penninghen onderhalff greyn een sesthiende deel van een greyn, die marck gerekent tot tweek gulden negen stuyvers, maect vj guld. v^s xlj myt.

Noch es dese meester schuldich voere augmentatie dat dese twintichste deelen syn gevalueert op drye grooten vlems ende wordden vuytgegeven nae die permissie voere drye grooten een half, beloopt dat dese meester schuldich es van deser sommen

ijj guld. xvij^s xxxij myt.

Dese meester heeft noch doen wercken ende munten aen swartte cortten, gevalueert op vier myten vlems ende van vierentsestich der selver penningen in de snede in de troissche marck, de quantiteyt van drye duysent een hondert sevenenvyftich marck vyf oncen, ende syn bevonden achtervolgende des Wardeyns boeck aen sesalien negenentachtentich marck vyf oncen ende in de busse drye duysent een hondert eenenvyftich penningen, de sesalien afgetrocken, rest drye duysent achtentsestich marck, compt voer seignouraigne van elcker marck een oort van eenen stuver, maect xxxvij guld. vij stuyvers.

Van dese swartte cortten syn geweghen acht marck ende bevonden te schaers wegende op elck marck eenen penninck drye quart van eenen penninck maect opt geheel werck vijten (sic) ende beloopt de somme van xxij guld. vij^s xx myt.

Noch heeft dese meester doen wercken ende munten aen swartte cortten, gevalueert op twee myten vlems ende van hondert acht ende twintich van den selven penningen in de snede in de troissche marck, die quantiteyt van twee duysent drye hondert vyventseventich marck drye oncen, ende syn bevonden naer vuytwysen des Waerdeyns boeck aen sesalien tsestich marck drye oncen ende in de busse dryentwintich hondert vyfentseventich penningen, sesalien afgetrocken, resten dryentwintich hondert vyfthien marck, waerof de voirschreve meester schuldich es een oort van elcker marck voere sleyschat, beloopt in als

xxvij guld. xvij^s xxxvj myt.

Hieraff syn vier marck gewegen ende is geaccordeert dat hy soude betaalen voere die

gewichten van elcker marck eenen halfven penninck oft een myte vlems, maect

ij guld. viij^e xj myt.

Somme van alle den ontfangen deser rekeninge

x^e x guld. xvj^e xxix myt.

MAASTRICHT W.

Bekeninghe Christoffel Buedel, meester particulier van der munten, soe van goude, silvere als anderssins, by hem gemunt, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninx als hertoge van Brabant, in den Vroenhove, gestaen in syne majesteit stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommitteert by sekere acte van commissie van myne heeren van der financien in date den xvij^{en} julij x^{ve} tweentseventich, geteekent C. de Berlaymont, Schets, Damhoudere, Van Loo, Reingout, daer van copie voer den ontfanck deser rekeninge geinsereert staet, ende syn met hem overcommen dat hy voirtaen de voirschreve munte in pacht houden ende bedienen sal voere eenen tyt ende termyn van drie continuele ende achter een volgende jaeren, innegaende tsint Jansmesse x^{ve} tweentseventich, mits daer voere betaelende voere trecht van syne majesteit sulcke ende gelyke somme als Emanuel Meynarts, leste pachter van der voirschreve munten, betaelt heeft gehad, naevolgende der acten van mynen heeren van der financien in date ix^e decembris x^{ve} lxxvj gemaect op Renier Borreman, ende op de lasten, conditien, restrictien, voirweerde ende reservatien begrepen in de voirgaende pachtinge, ende dat hy hem reguleren sal navolgende dordinancien ende instructien die hem by den generaels meesters gegeven sal worden. van alle tgene dat de voirschreve meester particulier in de voirschreve munte gemunt ende gewrocht heeft soe van goude, silvere als anderssins, zindert den xij^e augusti x^{ve} twee ende tseventich totten xvij^e augusti x^{ve} vierentseventich, als van twee jaeren vyf daegen, dat alsoen die oepeninge van der voirschreve bussen gedaen es geweest inder cameran van den rekeningen ons heeren des Coninx & te Bruessele in presentie van eenige heeren ende meesteren der selver cameran ende den twee generale meesters metten assayeur generael van allen den munten van herwaertsovere ende van den Waerdeyn van der selver munten, welcke rekeninghe gemaect es in Carolus gulden tot twintich stuvers tstück ende den stuvre tot twee grooten vlems gerekent, gedaen te Bruessele.

ONTFANCK. IERST VAN DEN WERCKE VAN DEN SILVEREN PHILIPPUS DALDER.

Die voirseyde meester heeft doen wercken ende munten binnen den tyde deser rekeninge aen Philippus dalders van dertich stuvers tstuck, houdende thien penningen fyns silvers int alloy ende van seven een achtste deel van een vierentsestichste deel van eenen penninck in de snede int troissche marck, de quantiteyt van negen duysent vier hondert vyftich marck sesse oncen ende waervan bevonden syn aen sesalien twee hondert eenentnegentich marck vier oncen, ende in de busse drie hondert achtien penningen, sesalien afgetrocken ende sees marck om dassaye te makene, rest net negen duysent een hondert drienvyftich marck twee oncen, tselve gewichte gereduceert tot fyne beloopt seven duysent sesse hondert sevenentwintich marck acht penningen tweelf greyn, tot eenen stuvete van elck marck voere rechte van seignourage, beloopt iij^c lxxxj guld. vij^s xxxiiij myt.

Dese Philippus dalder syn gewegen ende bevonden te schaers op elck marck derthien aes drie quaert aes, beloopt opt geheel werck vierentwintich marck vier oncen derthien ingel-schen een aes drie sesthienste deel aes, tot thien gulden vierthien stuvers elf myten tmarck, beloopt de somme van ij^c lxiiij guld. vij^s iij^¼ myt.

Dese Philippus dalders syn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te schaers tweelf sestienste deel van een greyn op elck marck, beloopt opt geheel werck drientwintich marck negen penningen negen greyn een quart tot tweelf gulden tweelf stuvers tmarck, beloopt ij^c xcix guld. xiiij^s iiiij^¼ myt.

Ende alsoe dese Philippus dalders maer gevalueert en es op dertich stuvers ende geper-mitteert vuyt te gevene op vyf ende dertich stuvers, beloopt dese augmentatie hondert sevenenvyftich gulden seven stuvers negenendertich myten ende noch voere twee hondert negenendertich marck vier oncen die de voirschreve meester heeft gewrocht ende gemunt zedert de leste permissie gepubliceert den xxij^{en} junii vierentseventich, daer den Philippus dalder gepermitteert es op zessendertich stuvers, beloopt vyventachtentich gulden thien stuvers acht myten, somma tsamen beloopende op c lviiij guld. iiiij^s xiiij^¼ myt.

Dese voirnoemde meester heeft noch doen wercken ende munten aen halfve Philippus daelders van vyfthien stuvers tstuck, houdende thien penningen fyns silvers int alloye ende van vierthien een quart een tweendertichste deel van eenen penninck in de snede in de troissche marck, de quantiteyt van drie hondert zessenvyftich marck drie oncen, waervan bevonden syn aen sesalien vierthien marck een once ende in de busse tweentwintich pen-ningen, sesalien afgetrocken ende een marck om dassaye te maken, rest net drie hondert eenenviertich marck twee oncen, tselve gewicht gereduceert tot fyne beloopt twee hondert vierentachtentich marck vier penningen tweelf greyn tot eenen stuvete van elck marek

voere trecht van seignouraige, beloopt xiiij guld. iiij^s xvij myt.

Dese halfve dalders syn gewegen ende bevonden te schaers op elck marck thien aes seven achtste deel van een aes, beloopt opt geheel werck vyf oncen, vyfthien ingelschen eenendertich aes, tot thien gulden vierthien stivers elf myten van elck marck, beloopt

vij guld. xv^s xiiij myt. j quart.

Dese halfve dalders syn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te schaers derthien sestiede deel van een greyn int alloy op elck marck, beloopt elf penningen derthien greyn een quart tot tweelf gulden tweelf stivers tmarck, beloopt

xij guld. ij^s xxvij^½ myt.

Ende alsoe dese halfve dalders maer en syn gevalueert op vyfthien stivers ende gepermitteert vuyt te geven op seventhien eenen halfven stiver, beloopt dese augmentatie op

v guld. xiiij^s xxxiiij myt.

De voirnoemde meester heeft noch doen wercken ende munten aen twintichste deelen van den Philippus dalders, van drie grooten tstück, houdende vyf penningen fyns silvers int alloy ende van eenentseventich een half een lxxij^{en} een vier hondert tweendertichste deel van eenen penningen in de snede int troissche marck, de quantiteyt van tweelf hondert vyfentnegentich marck twee oncen, waer van bevonden syn aen sesalien viereviertich marck seven oncen, ende in de busse hondert achtentwintich penningen, sesalien afgetrocken ende een marck om dassaye te maken, rest net tweelf hondert negenenviertich marck drie oncen, tselve gewicht gereduceert tot fyn beloopt vyf hondert twintich marck zesse penningen eenentwintich greynen, tot eenen stiver van elck marck voere t'recht van seignouraige, beloopt de somme van xxvj guld. xxvij^½ myt.

Dese twintichste deelen syn gewegen ende bevonden te schaers op elck marck xxxiiij ende drie quart aes, maer want den meester maer en heeft tweendertich aes ter remedie soe excedeert hy syn remedie van twee ende drie quart aes, de welcke men moet dobbelereu, compt tsamen sevenendertich een half aes, beloopt opt geheel werck negen marck een once vier ingelschen drie ende een half aes tot vyf gulden seven stivers derthien myten een seste deel myte, beloopt xlix guld. j^s xxx myt. j quart.

Dese twintichste deelen syn bevonden by den assayeur generael commende vuyten viere te schaers vyf sestiede deel van een greyn int alloy op elck marck, beloopt opt geheel werck een marck vier penningen sees greyn lv hondert achtentwintichte deel van een greyn tot tweelf gulden tweelf stivers tmarck, beloopt . . . xvj guld. xvij^s xxvij myt. j quart.

Ende alsoe dese twintichste deelen maer en syn gevalueert op drie grooten ende gepermitteert vuyt te geven voer drie ende een half groot, compt hier voer augmentatie de somme van xv guld. vj^s xxx myt.

Die voornoemde meester heeft noch doen wercken ende munten aen dobbel sweertte cortten, loop hebbende voere vier myten vleems ende van lxxij der selver penningen in de snede int troissche marck, die quantiteyt van twee duysent vyf hondert vierenviertich marck twee oncen, ende aen sesalien negenentsestich marck drie oncen, ende in de busse twee hondert drye en vyftich penningen, sesalien afgetrocken, rest net twee duysent vier hondert vier ende tseventich marck seven oncen, tot tweelf myten vleems van elck marck voere trecht van seignourage, beloopt xxx guld. xvij^s xxxiiij^s myt.

Dese dobbel cortten syn gegeven ende bevonden te schaers op elck marck tweenvyftich aen een quart oft vyf sestiende deel van eenen penninck, beloopt opt geheel werck
ij guld. iij^s xx myt.

De voornoemde meester heeft noch doen wercken ende munten aen swartte cortten van hondert achtentwintich penningen in de snede int troissche marck, loop hebbende voer twee myten vleems, de quantiteyt van drie duysent een hondert drientwintich marck, waer van bevonden syn aen sesalien twee ende tnegentich marck een once, ende in de busse drie hondert thien penningen, sesalien afgetrocken, rest net drie duysent dertich marck seven oncen tot tweelf myten van elck merck voer trecht van seignourage, beloopt

xxxvij guld. xvij^s xxxiiij^s myt.

Somme van alle den ontfaenge deser rekeningen xiiij^c xxj guld. xiiij^s xxj myt. iij quart.

MAASTRICHT X.

Bekeninghe Cristoffel Buedels, meester van der munten see van goude, silvere als anderssins, by hem gemunt, gemaect ende gewrocht in der munten ons heeren des Coninc als hertoghe van Brabant, in den Vroenhove, gestaen in syne maiesteit stadt van Maestricht, daer toe gestelt ende gecommiteert by sekere acte van commissie van myne heeren van der financien in date den xvijen july xv^c tweentseventich, geteekent C. de Berlaymont, G. Schetz, Damhoudere, Van Loo ende Reingout, daer van copie voere den ontfanck der naester voirgaende rekeninghe geinsereert staet, ende syn met hem overcommen dat hy voirtaen die voirschreve munte in pacht houden ende bedienen sal, voere eenen tyt ende termyn van drye continuele ende achter een volgende jaeren, innegaende t St. Jansmisse xv^c tweentseventich, mits daer voere betaelende voere trecht van syne majesteyt sulcke ende gelyck somme als Emanuel Meynarts, leste pachter van der voirschreve munten, betaelt heeft gehadt, naevolgende der acten van mijnen heeren van der financien in date ix^c decembris xv^c lxvj gemaect op Renier Borreman ende op de lasten, conditien, restrictien, voirweerde

ende reservatien begrepen in de voirschreve pachinghe, ende dat hy hem reguleren sal naevolgende d'ordinancie ende instructien die hem by den generaele meesters gegeven sal wordden van alle tgene de voirschreve meester particulier in de voirschreve munte gemunt ende gewrocht heeft soe van goude, silvere als anderssins, zindert den tweeden septembris anno x^{ve} vierentseventich toffen ix^{en} jany x^{ve} zessentseventich, als voer dan tyt van eenen jaere acht maenden vij dagen, dat alsdoem de oepeninge van der voirschreven bussen gedaen es geweest in der cameran van den rekeningen ons heeren des Conincx & te Brusselle, in presentie van eenige heeren ende meesteren der selver cameran ende den generaele meesters metten assayeur generael van allen den munten van herwaertsovere ende van den Wardeyn van der selver munten, welcke rekeninge gemaect is in Carolus gulden tot xx stuvers tstack ende den stuver tot twee grooten Vleems gerekent.

ONTFANCK. IERST VAN DEN WERCKE VAN DEN SILVEREN PHILIPPUS DAELDER.

Die voirschreve meester particulier heeft doen wercken ende munten binnen den tyt deser rekeninge aen geheele Philippus daelders, gevalueert op dertich stuvers int alloy ende van seven een octave ende een vierentsestichste deel van eenen penninck in de snede in de troissche marck, de quantiteyt van drye hondert vyftich marck twee oncen, waervan bevonden zyn naert Waerdeyns boeck aen sesalyen thien marck drye oncen, in de busse tweelf penningen, sesalyen afgetrocken ende een marck om dassaye te maeken, resten net drie hondert negenendertich marck, die gereduceert ten fyne maecken twee hondert tweentachtentich marck sees penningen tot eenen stuver voer tmarck van seignouraige, beloopt

xiiij guld. ij. xxiiij myt.

Dese daelders syn gewegen ende bevonden te schaers deen duer dander drye aen een achtste deel aen opt marck, compt opt heel werck twee oncen drye ingelachen tweentwintich aen drye achtste deel aen tegen thien gulden vierthien stuvers xj myten het marck, beloopt in gelde ij guld. xviiij. xxiiij myt.

Dese Philippus daelders zyn geassayeert by den assayeur generael ende bevonden comende vuyten viere te schaers negen vierentsestichste deel van een greyn fyns silvers opt marck, beloopt opt geheel werck eenen penningen drye ende twintich greyn drie vierendeelen greyn tegen tweelf gulden twelf stuvers het marck, compt in gelde

ij guld. j. xxxvj myt.

Noch is de meester schuldich ter causen van den augmentatien van dat den Philippus daelder is gevalueert ende wordt gemunt tegen dertich stuvers ende wort achtervolgende de permissie vuytgegeven voer zessendertich stuvers, beloopt iij guld. xvj. xxxvj myt.

De voirschreve meester heeft noch binnen den tyde deser rekeninge doen wercken ende munten aen twintichste deelèn van den Philippus daelder, gevalueert syn voer drye grooten vleems int alloy ende van een ende tseventich eenen halven een tweentseventichste deel ende een vier hondert tweendertichste deel penningen in de snede int troissche marck, de quantiteyt van een hondert elf marck seven oncen, sesalyen vier marck ende in de busse elf penningen, sesalyen afgetrocken ende elf penningen om dassaye te maeken, resten net hondert seven marck vyff oncen vyftien engelschen tweentwintich aes, gereduceert ten fyne compt vierenviertich marck thien penningen vierthien drie quart greyn tot eenen stuver voer tmarck van seignourage, beloopt ij guld. iiij^e xvij myt.

Dese elf penningen van den twintichste deelen syn gewegen ende bevonden te schaers deen duer dander twee engelschen sees elfste deel aes op elck marck, compt opt heel werck, mits oick gedobbeleert ende gequadrupleert, vyff marck drie oncen eenen engelsche xxiiij aes, ende beloopt in gelde tot vyf gulden vij stuyvers xiiij myten een seste deel het marck xxvij guld. xvij^e xxxvij myt.

Noch es den meester schuldich voer d'augmentatie van dese xx^e deelen, gevalueert voer dry grooten vleems ende wordden nae de permissie vuytgegeven voer drie grooten een half, beloopt in gelde v guld. iij^e xxxvij myt.

De voirschreve meester heeft noch binnen den tyde deser rekeninge doen wercken ende munten aen sees myten van vierentsestich penningen int marck, hebbende twee penningen ter remedien, de quantiteyt van twee hondert dryenvyftich marck, aen sesalyen naert Wardeyns boeck negen marck vier oncen, ende in de busse zessentwintich penningen, sesalyen affgetrocken, resteren net iij^e xliij marck iiij oncen tot een oort stuyvers voor 't marck van seignourage, beloopt iij guld. xliij myt.

De voirschreve meester heeft noch binnen den tyde deser rekeningen doen wercken ende munten aen sweerte drye myten van hondert achtentwintich penningen in de snede int troissche marck, hebbende vier penningen ter remedien, de quantiteyt van vierentnegentich marck twee oncen, aen sesalyen drye marck twee oncen, in de busse negen penningen, sesalyen afgetrocken resteren net eenentnegentich marck tot een oort stuyvers voer tmarck van seignourage, is j guld. iij^e xxxvj myt.

De volgende rekening (N°. 18,076 in de Archieven te Brussel) begint 17 Oct. 1575 en eindigt eerst 21 Mei 1579; zij loopt dus te ver voor het bestek van dit werk.

NABERIGT.

De Heer CHALON, die in 1848, na ruim zes jaren arbeids, zijne *Recherches sur les Monnoyes du Hainaut* uitgaf, had dit zijn voornemen sedert eenen zeer geruimen tijd vooraf bekend gemaakt, eerst door het uitgeven van eenen Catalogus der door hem opgespoorde Henegouwsche munten, (later nog met een Supplement vermeerderd,) vervolgens door op den omslag van ieder nieuw verschijnend Nummer der *Revue de la Numismatique Belge* de bezitters van hem onbekende Henegouwsche munten tot mededeeling aan te sporen; en echter is het den ijverigen man niet mogen gelukken om zijne onvermoeide pogingen met zulk eenen gelukkigen uitslag te zien bekroonen, dat hij al de Henegouwsche munten in zijn werk mogt verzamelen.

Eén bezitter had, gelijk wij vernomen hebben, de kleingeestigheid om opzettelijk den Heer CHALON eene munt niet mede te deelen, opdat hij zich zoude kunnen beroemen eigenaar van eene Henegouwsche munt te zijn, die niet in CHALON'S *Recherches sur les Monnoyes du Hainaut* voorkwam.

Doch verre het grootste gedeelte van het aanstaande Supplement wordt ingenomen door een aantal (naar wij vernemen, ruim *twintig*) van elders bekend geworden Henegouwsche munten, wier aanwezen men eerst na de uitgave der zoo verdienstelijke *Recherches* bespeurd heeft.

Mogten wij, bij het zamenstellen van dit ons werk, veler welwillende medewerking ondervinden; men zal bij het doorlezen van hetzelfde bespeurd hebben, dat wij

ons over twee Zuid-Nederlandsche Numismatici en over eenen Franschen dito niet zeer te beroemen hadden.

Van daar, dat wij a priori reeds wisten dat ons werk niet volledig was; maar dat wij het zoo volledig mogelijk hebben trachten te maken, dit toonen de munten en legpenningen, nog medegedeeld, nadat er op het veld der Supplementplaten geene plaats meer over was, aan den voet der Platen III, XXXIV, XXXV en XXXVI; dit mag daaruit blijken, dat wij geheel voor eigene rekening Plaat II, die ons later bleek niet duidelijk genoeg bewerkt te zijn, hebben laten overdrukken.

Maar het is ons in de laatste maanden duidelijk geworden, dat het ons onmogelijk zijn zal buiten verdere Supplementplaten te blijven. Daarom willen wij thans reeds opgeven, wat wij voor dezelve verzameld hebben, met dringende bede aan allen, wien dit werk ter hand mogt komen, om ons, bij de vriendelijke mededeeling van onze dwalingen, die wij misschien vele begaan hebben, ook deelgenooten te willen maken van de Brabandsche en Limburgsche munten, die noch in dit werk en deszelfs Supplementplaten, noch ook op de volgende lijst voorkomen; opdat wij eenmaal, indien wij in het leven gespaard worden, en anders de een of andere opvolger, die zouden kunnen uitgeven.

De door ons thans verzamelde of bij ons bekende zijn de volgende:
Denier van Brussel met BRV*

Afgebeeld in de *Revue Belge*, T. VI, Pl. I, N°. 6, en door ons vermeld in den tekst, bl. 28, te laat voor onze eerste Supplementplaat (XXXI) ontdekt.

JAN I or II.

Dito munt als op onze Pl. V, N°. 15 en 16.

Rondom de vz. (doch thans heeft de Vorst een kruis op de borst)

.... DV* : LIMBURG.

Kz. RENT D'ALEM.

Dito munt als voren, doch het is onzeker of er zich een kruis op 's Vorsten borst bevindt.

✠ • I • DV* • LIMBURGIE.

Kz. MONETA TREVE (de twee laatste letters aan elkander verbonden).

Zie *Numismatic Chronicle*, Julij 1850, page 91 en 92, uit eenen vond in Engeland.

Van iedere dezer munten was slechts één exemplaar bekend, en wat de laatste betreft zegt de verslaggever, dat het, uit hoofde van de onduidelijkheid, zeer onzeker is of er wel *UREVE* op de munt staat.

Hij denkt dat deze deniers munt zijn van Jan II, die met eene dochter van Koning Eduard I gehuwd was; iets wat ons zeer waarschijnlijk voorkomt, om de geheel Engelsche type der kz., zijnde die der dusgenoemde Sterlingen; en dit zoo zijnde, moeten ook onze munten op Pl. V, N° 15 en 16, aan Jan II toegeschreven worden.

Tournoois of Toursche groot, als de N°. 9 en 10 op onze Pl. VI, doch thans op de vz. met

MONETA ANTWP

dus van *Antwerpen*, gelijk de zoo even vermelde van *Brussel* en van *Maastricht*.

Wij maakten van deze munt reeds melding boven bladz. 78.

Onze tegenwoordige munt is van koper en dus waarschijnlijk een namaaksel of wel een dusgenaamde *swerte groote van Antwerpen*.

JAN III.

Munt van de type der Sterlingen.

Vz. Een gekroond koningshoofd, gelijk dat der Engelsche eerste Eduards *en face*.

✠ HIC MONETA NOSTRA.

Kz. Het kruis der Sterlingen, gecantonneerd door drie bolletjes.

LON | MON | REN | GIS.

Naar alle waarschijnlijkheid is dit eene gemeenschapsmunt van een der Engelsche Koningen, en wel Eduard III, met eenen Hertog van Brabant. Vergelijk zulk eene munt (eerst door Willems, ten jare 1840, in het *Belgisch Museum* en later door Serrure in het *Cabinet du Prince de Ligne* beschreven) op onze Pl. VIII, N°. 18.

Merkwaardig is het *Lontorenge* voor *Lotharingie*, om toch eenigzins het woord *London* na te bootsen.

WENCESLAUS.

Goudgulden van Leuven (?)

Vz. De Vorst *en face* ter halver lijve in eenen Gothischen zetel, met eene kroon op het hoofd, eenen scepter in de regter- en de werelddol in de linkerhand. Vóór zich heeft hij een wapenschild, waarin de Luxemburgsche (?) leeuw. Omschrift:

WENCCEL' | LVCE · DVX.

Kz. Een schild, waarop de Brabandsche leeuw, gevat in een compartiment van zes bogen, alles binnen eenen rand. Omschrift, na een arendje:

STCRI · IMPERII · MARCH'Z · COM.

Deze munt is niet te Antwerpen geslagen. De titel van *Marchio sacri imperii* komt toch ook voor op munten door dezen Souverein te *Leuven* geslagen. Zie onzen tekst bl. 95 onder N°. 4. Wij zochten echter te vergeefs ophelderingen omtrent deze munt in de tot dus verre bekende Charters.

JOHANNA ALLEEN.

Ons is door Dr. C. B. HERMANS te 's Hertogenbosch, na den afdruk van onzen tekst en van het grootste deel der Bijlagen, het navolgende stukje toegezonden, dat wij hier om deszelfs belangrijkheid laten volgen:

Dit is copy van der stat wisselere.

Wy scepenen ende ghesworen der stat van Tshertoghenbossche doen cont allen luden, dat wy van wegen ende in name der voirs. stat geset ende gecoren hebben Jan den Yode, als tot der voirs. stat van den Bossche wisselere te wesen, inder vormen ende manieren hier na bescreven. Inden iersten, dat die voirs. Jan die Jode der voirs. stat van Tshertoghenbossche wael ende ghetruwelic dienen sal, ende hoer saken, die men hen van der voirs. stat wegghen onder handen geven sal, afterwaren sal met vuegen ende vorwarden, dat die voirs. wisselere alre heren gelt, binnen der voirs. stat comende, warderen sal en' dat setten na syn werde, ende tgelt onser liever genedigher vrouwen van Brabant boven alle ander gelt houden gaende. Item weert, dat enigher ander heren ghelt, dan onser vrouwen ghelt van Brabant, dat inder stat van den Bossche gencachtich wesen sal, gelicht oft vermindert of gheargert worde, dat die voirs. wisseler dat aen die scepenen der voirs. stat, die

na den tide wesen sullen, brenghen sal, also dicke, als dat ghescien sal en' gevallen sal. Item so sal die voirs. wisseler geven ende wisselen gulden gelt om silveren ghelt ende silver gelt om gulden gelt, ende gulden gelt om ander gulden gelt, ende ander ghelt om ander ghelt enen ygheliken, die des begheren sal, also ver als die voirs. wisseler dat by hem heeft of hebben sal, tot diere tyt, sonder arghelist. Ende hier af te wisselen, sal die voirs. wisseler hebben van elken auden scilt en' van elken gulden penninc, die van weerden is, van enen auden scilt, en van elken gulden penninc, die daer boven is in weerden, twelf penninghe, dats te weten een labbaye voir vier scillinghe gherekent, en' van elken gulden penninc, die beneden den auden scilt in weerden is, ses penninghe, oec een labbaye voer vier scillinghe gherekent, en' des gelycs sal syn van allen silveren ghelde te wisselen. Item sal die voirs. stat den voirs. wisseler verantwerden voer hoeren wisseler, ende weert, dat die voirs. wisseler yet yegen onse vrouwe van Brabant ende ieghen hoer heerlycheit broicte en dat mitter wittigher waerheit vonden worde, so sal die voirs. wisseler ten selven recht staen, als die andere des wisselers lants van Brabant doen; met vorwarden toegedaen, dat die scepenen ende ghesworen der voirs. stat van Tshertoghenbossche, die nu syn ende na den tide zullen wesen, volcomen ende vrimacht hebben en' zullen hebben den voirs. Jan den Jode te ontsetten ende enen anderen wisseler der voirs. stat te kieser en te setten, ende dien oec te ontsetten en' enen anderen te kieser ende te setten, alsoe dicke ende alsoe menichwerf, als hen dat der voirs. stat orbair en' profyt sal duncken wesen en' hoir des ghenueghen sal. Ende dat oic die voirs. scepenen en' ghesworen der voirs. stat, die nu syn ende na den tide wesen zullen, volcomene ende vrimacht hebben en zullen hebben, die voirs. punten te meerren ende te minderen, also dicke als hen dat der voirs. stat orber en' profyt sal duncken wesen. Ende desen dinghen aldus ghedaen, so heeft die voirs. Jan die Yode den voirs. last van den voirs. wisselen aengenomen, ende heeft ghesworen by manen ons richters aen den Heylighen op sinen eedt, dat hy die voirs. saken wael ende getruwelic doen sal ende hander. In orkonde ende kennissen welker dinghen hebben wi der voirs. stat cleynen segel aen desen brief doen hanghen. Gegeven seven en twintich dage in Septembri int jaer ons Heren m.ccc.seven en' tachtentich.

Rood Privilegieboek. In het Stads Archief der stad 's Hertogenbosch, geteekend E, n°. 1, fol. 42, verso.

Gecollationneerd,
's Hertogenbosch 12 April 1851,
C. B. HERMANS.

ANTHONY.

De Groot van Limburg, vermeld bl. 121.

Wij laten hier nog een Muntcharter van dezen Hertog volgen, ons door Dr. c. R. HERMANS te 's Hertogenbosch later ter plaatsing aangeboden.

Anthonis, bider gratien Gods hertoghe van Lothringen, van Brabant ende van Lymborch, marcgrave des heilichs rycs, doin cond allen luden, dat wy by rade ende goetduncken van ons ende van onsen rade onse gheminde Ghisbrecht van den Biesen van Tongeren ende Andries Thomaes van Mechlen gegeven hebben ende gheven mit desen tegenwoirdegen brieve acht iair lanck duerende, na daten des briefs, ende eenpaerlic deen den anderen volghende, orlof ende volcomen macht, te maken ende te doen maken van onsen weggen en' in onsen naem in onser stad van Loeven, of elder dair ons dat binnen eneghen van onsen vryen steden genueghen sal, in onser munten aldair enen penninc van goude, die heten sal een Brabants leeu, gewracht op deen side met twee leeuwen, houdende enen helm met onsen tymmer ende dair onder hanghende enen scilt van onser wapenen, en op dander side ghewracht met enen ghefloerden dobbelen cruys. Ende van desen penninghen sullen gaen in de snede op die Troysche mark drieenveertich penninghe eenen enghelschen onder of boven te remedien. Ende sal dese selve guldene penninc, die houden sal int alloy drientwintich kiraet en' een half, een greyn onder of boven te remedien ombegrepen, gelden vyff scillinghe groet. Ende des ghelyx suelen sy moeghen maken ende doin slaen in onser voirs. munten eenen anderen penninc van goude van den selven teken ende alloy, die gelden sal twee scillinghe ses penninge groet. Ende van dien penningen sal gaen ten snede op die Troysche mark ses en tachtentich, eenen enghelschen onder of boven te remedien. Ende dese selve penninghe suelen sy moeten en' sculdich syn te maken na den streke van der gerden van goude, die sy ons onsen steden van Loeven ende van Brussel ende onsen wairdein daer af overgegeven hebben ende dair mede te volstane jeghen ons ende jegen elker mallic, in vueghen ende manieren, dat die voirs. Ghysbrecht ende Andries ons geven suelen den voirs. tyd duerende van elcker ghewrachter Troyscher mark gouds voir onse recht ende cleyschat (*sic*) drie scillinghe groet. Voirt hebben wy den voirs. Ghysbrecht ende Andries georloift ende gewillecoirt als voir, dat sy binnen onsen voirs. munten den tyt voirs. duerende selen moegen doin maken ende slaen van onsen weggen eenen penninc van silver, geheeten een Brabants boddreger, die houden sal in den alloy vyf penninghe ende drie greyn coninx silvers, twee greyn onder of boven te remedien. Ende deser penninghe sal men sniden op die Troysche mark achtenvyftich penninghe ende euen

halven, eenen der selver penningen onder of boven in den mark te remedien ombegrepen. En' desen penninc sal ghelden twelf groot Brabants payments, ende sal gewracht syn op die een side met enen leeuwe, dragende enen helm, met onsen tymmer, ende op dander side enen schilt van onser wapenen met enen doirgaenden cruce. Oec selen die voirs. onse muntmeesters moghen maken ende doen slaen eenen anderen penning van silver, die houden sal in den alloye vier penninghe en' acht greyn coninx silvers, twee grein onder of boven te remedien ombegrepen. Ende van desen penninghen sal men sniden op die Troysche marck hondert twee der selver penninghen onder of boven mede te remedien ombegrepen; welke penninc ghelden sal ses groot Brabants payments. En' des ghelycs suelen sy moghen doin maken ende slaen enen anderen silveren penninc van den selven alloy, dat die leste voirs. penninc es, die ghelden sal drie groot Brabants payments voirs., ende deser sal gaen ten snede op die Troysche mark tweehondert ses der selver kleinster penninghe onder of boven in de mark te remedien ombegrepen. Ende voir onse recht en' cleyschat selen sy ons den voirs. tyt duerende sculdich syn te gheven van alker ghewrachter Troyscher mark silvers twee groot ende enen halven, alsulcs gelts als voirs. is. Item es voirwaerde ende ondersproken, dat onse voirs. muntmeesters die voirs. nuwe guldene ende silvere penninghe die voirs. acht jair lanck selen houden staende ende dair en binnen niet lichten noch argheren, sonder weten, wil ende consent van ons ende van onsen goeden steden en' lande van Brabant voirs. ghelyc d' voirs. nuwer guldene ende silveren penninghe werde in goude in silvere ende in snede in den openen brieve, die die selve onse muntmeesters nu ter tyt dair op overgegeven hebben, om die also sonder minderen staende te houden wail vercleert is. Item hebben wy ghenomen ende nemen wy onse voirs. muntmeesters, hoir familien ende al hoir goet in onser hoeden ende in onsen sakeren gheleyden al onse lant dore varende ende kerende, onsen ende hoiren oirber doinde, sonder becummert of belet te sine in eneghen manieren. Ende weert sake, dat sy ofte hoir goet of enich van hoirer familien belet, gherasteert of becummert worde binnen onsen lande, die suelen wi ontcummeren doen ende los en' ledich maken ende hem dair af warant syn, also verre als wi dat sculdich syn te doene. Ende ghelovense te bescermen gegen eenen yegheliken binnen onsen lande en' daer buten, alsoe verre als wyt vermoeghen, ende dat om onser schout wille toe quame sonder argelist. En' en willen niet, dat sy van eneghen van onsen richteren of van yeman anders binnen onsen lande aenghesproken worden, dan allene voir onse scepenen onser stad van Loven of elder, dair wy onse voirs. munte binnen den voirs. tide legghen suelen; mer willen, dat sy altoes bruyken ende genieten alle die vriheit van der stad, dair sy poirteren in syn, ende gheloven hen in goiden trouwen, dat wize niet ontsuveren en suelen noch laten ontsuveren van enighen dinghen of aenspraken, anders dan metten vonnis ende recht onser stad,

dair sy poirteren in syn, behoudelic onser munten recht. Voirt selen wy hen leveren husinghe ende alre hande diem [P] onser munten toebehorende, vutgenomen colen ende muntteryseren. Item gheloven wy hen onsen wairdeyn ende onsen assaytere, die wi hen setten selen, te leven als gewoenlic is. Ende willen dat alle die ghene, wie sy syn, die tonser voirs. munten comen selen met goude, met silvere of met ghalde, dat sy ende al hair goet in onser hoeden syn ende in onsen vasten gheleyden al onse lant dore, ende dat nyemant hen noch hoer goet rasteren en sal voir gheene schout, het en ware, dat sy se gheloeft hedden in vryen steden, ocht mit hoiren seghelen, dat syt sculdich syn te ghelden. Voirt soe willen wy, dat onse muntmeesteren ende wairdain richteren syn van allen twiste, die ghevallen mochte tussehen hoiren knapen, sonder van mixele [P] van dootslaghen ende van overdaden. Item willen wy, dat sy hoir boden ende hoir ghesinde en' die ghene, die sy dair toe setten suelen, alle dat silver ende bulloen, dat sy of enich van horen boden begripen oft vinden moghen overal in onsen lande, dat men ut onsen lande vuere woude, houden ende rasteren moeghen; ende dat solen sy brenghen in onse voirs. munte, ende werkent ende gheldent wittelic na syn weirde, sonder enich misdoen dair in jeghen ons of jegen yemant anders. Voirt bevelen wi onsen drossete en' allen richteren en' vorsteren ons lants van Brabant, die nu syn of ten tide syn suelen, dat sy den voirs. tyd duerende onse voirs. muntmeesteren, onsen wairdein ende werclieden, beide munters ende knapen, houden alle hoir vryheyden ende brieve, die sy van ons ende van onsen vorderen hebben, ende hen dair boven niet en onderwinden. Ende willen oec, dat onse voirs. richteren also dicwyle als sy des van onse muntmeesteren van onsen wairdein of van enighen van den knapen, die wy ocht sy dair toe setten selen, versocht selen werden, dat sy met hen gaen en' hen hulpen versueken ende berichten alle saken, die letsel of hindernis ons of onser munten doin mughten, alle saken achterghelaten, ende ons die mesdaet, die dair in gevallen mughte, doin beteren, na dat sy groet is. En' gheven onsen muntmeesteren, onsen wairdein ende allen haren knapen, die sy met hoeren brieven ordineren selen, onse recht van onser munten te verhueden, oirlof hoir wapen te draghen ende te varen by daghe ende by nachte, om onse eer ende recht te bat te verhueden, sonder te mesdoen jeghen enich ghebot, dat over een ghedraghen is of over een ghedraghen sal werden binnen enigher vryheit of dair buten, en' nemense al t'onser vaster en' seker hoeden en' geleyde en' alle hoir goiden tallen steden dair wys macht hebben. Voirt geloven wy onsen voirs. muntmeesteren, dat wi hen niet aensueken en suelen of doin aensueken, yet ons te leenen het en were verdient in werke in gonde of in silver, en' dan en suelen sy nochtan nyemant dair af gene betalinge geloven te doine, dan alleen ons of onsen rentmeester van Brabant ten tide wesende; en' verlopen hen volcomen macht gevende, dat sy alle bulloen ontfaen moghen en' die imperanche

maken van goude ende van silver na horen besten versinnen, met voirwaerden, dat sy den coepluden van goude en' van silver geven selen also vele als vuechlic en' behoerlic is, sonder argelist; gelovende oic, dat wy in onsen lande gheen andere muntmeesters kiesē noch maken en selen hoiren voirs. tyt lanc duerende, allen argenlist in allen saken en' punten voirs. vuytgescheiden. En' hebben des te orkonden en' wairheyte onse segel aen desen oepen brief doen hangen. Gegeven in onser stad van Bruessel, twintich dagen in December int jair ons Heren dusent vierhondert ende neghen. Aldus onder getekent: By minen heren den hertoghe in sinen rade. Pe de Halle.

Rood Privilegieboek, berustende in het stedelijk archief van 's Hertogenbosch, geteekend E, n°. 7, fol. 86—87 verso; Ms. uit de 15^e eeuw, met Gothische letters.

Voor eensluidend afschrift,
's Hertogenbosch 28 April 1851,
C. R. HERMANS.

JAN IV.

Moetoen. Zie bl. 132 *Noot*.

Ons is, te laat om in den tekst opgenomen te worden, door den Heer Dr. C. R. HERMANS te 's Hertogenbosch, het navolgende stukje toegezonden:

Muntevaluatie der stad 's Hertogenbosch, door stads regering bepaald in den jare 1425.

- Item den auden schilt voir xxviii vleemschen crumstert.
- Item die croen Vrancryck voir xxiiii crumstert.
- Item den Hollanschen schilt voir xx crumstert ende enen halven.
- Item den Bynsgulden voir xix crumstert.
- Item den Reynaldus Arnems gulden voir xvz crumstert.
- Item den Arnoldus Arnems gulden voir xiiii crumstert.
- Item den Beyers gulden voir xiiiiz crumstert.
- Item den Utrechs gulden voir xv crumstert.
- Item ij libri payments voir xv crumstert.
- Item xii aude blaspenninghe (1) voir xvz crumstert.

(1) *Blaspenninghe*, lees *braspenning*.

- Item xiiij aude butdreger voir xvz crumstert.
Item xxvij aude Hollans leeuwen voir xvz crumstert.
Item xix aude Willelmus tuyn en Ludix butdreger voir xvz crumstert.
Item xxi aude vlems voir xvz crumstert.
Item ij nye Hollantsche tuyn voir ij crumstert.
Item xvii Brabants butdreger voir den Arnems gulden.
Item xx aude Brabants dryelender voir xvz crumstert.
Item alrehande hagemunten ende contrefeyt munten van goude en' van silver voir gheen ghelt.

Rood Privilegieboek der stad 's Hertogenbosch, geteekend E,
n°. 1, fol. 90, verso.

Voor Copie conform,
's Hertogenbosch 12 April 1851,
C. R. HERMANS.

FILIPS VAN ST. POL.

De Peter enz. Zie bl. 144.

FILIPS DE GOEDE.

Door Dr. c. R. HERMANS te 's Hertogenbosch is ons, helaas te laat om er in onzen tekst, bij de behandeling der munten van dezen Vorst, gebruik van te kunnen maken, het volgend belangrijk stuk toegezonden.

19 January 145½.

*Copie van enen brieve hertoge Philippus van Bourgoignen,
dair inne begrepen staen versceydene articulen aengaonde
der munten.*

Philips, byder gracien Goids hertoge van Bourgoingnen, van Lothryck, van Brabant ende van Lymborch, greve van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoingen, palatyn van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant ende van Namen, merogreve des heilichs rycx,

heer van Vrieslant, van Salins ende van Mechelen, allen den ghenen, die desen brief selen zien oft hoeren lesen, saluyt: Alsoe als inden jair dnysent vierhondert vier en' der- tich, om te verdoinen ende te nyente te doen vele namen van munten, beide van goude ende van zilver, van snoeder ende cleynder werden, dair aff onsen lande van Brabant, Vlaenderen, Artois, Henegouwe, Hollant, Zeelant, Namen, Vrieslant ende andere van herwaerts over doe zere vervult waren tot groete swaeren lasten van ons ende onsen goeden luden en ondersaten, wy by groeten advyse ende rypen raide dair op gehadt, doe deden munten enen penninck van goude, geheiten Philippus, ende oeck enen halven Philippus van goude, met zekere witter munten, die alnoch loop in onsen voirs. lande hebben ende doe byden ordinancie dair op gemaect loop gaven enigen munten van goude ende verboden ende voir billoen achten alle andere munten, ende hoewael dat by den selven ordinancien wy openbaerlyc verboden hebben gehadt op zekere groete peynen, datmen egheen andere munten, hoedanich die waren, bestaden noch loop geven en souden inden selven onsen lande; dien niet tegenstaende hebben enige bynnen corten tyde herwaerts met subtylen ende bedrieche- lyke wegen gebracht ende nae hoeren wille loop gegeven onder die cooplude ende anders bynnen onsen voirs. landen menige manieren van goude van snoeden alloye ende cleyne werden ende die bestaedt ende vuytgegeven tot vale hoegeren pryse dan die weert syn, te- gen en' in groeten achterdeele van onse voirs. ordinancie, ende bysunder heeftmen in corten tyden herwaerts bracht ende loop gegeven bynnen onsen voirs. landen zekeren gulden pen- ninge, geheiten postulaets gulden, die maken doet die bisscop van Utrecht; wellic guldenen die yerstwerwen gemunt worden op zestien karate inden alloye ende van twee ende tveen- tich inden snede opte marck, naimaels tot meer stonden bedriechehlyc gemydert ende ge- licht syn in alloye ende gewichte, alsoe dat die ghene, diemen tegewerdelyc munt, niet en zyn dan van twelf karaten off dair omtrent in alloye ende van acht ende tveentich opt gewichte in de marck; ende is te vermoeden, dat op datmen gedoechde den postulatus voirs. meer loop te gevene in onsen voirs. landen, men die noch meer verargeren soude, ende dat onse voirs. landen, die by den selven postulatus guldenen zere geydelt zyn van den voirs. guldenen Philippus ende anderen goeden munten van goude, dien wy byden voirs. ordina- tien loop gegeven hadden, dair by met allen gevloedt, ende inde staet vanden voirs. goede munten van goude met allen vervult souden werden van den voirs. postulatus gulden, gelyc als zy nu zere vervult zyn, en' heeft men oick binnen enen jaire herwaerts off dair omtrent begonst te munten inden lande van Ludick andere guldenen, die gelyc ganeoeh zyn van maeccale en' van snede den voirs. postulatus gulden van zeer snede gewichte en' alloye, den welken men oick loop gegeven heeft bynnen onsen voirs. landen ende onder onse goede lude ende ondersaten, alsoe dat zy dair zere beginnaen te menichvoldigen, dwelck is in

groeten scaden van ons ende onsen goeder lude ende ondersaten, en' oick in achterdeele van den gemeynen orbaer ende van den comanscap onser voirs. landen, die principael let dair aff is ende noch meer gescapen weere te wesen, het en were dat by ons zere haestelyc dair op worde versien van remedien: soe doen wy te weten, dat wy aensiende dat een van den principaelsten punten is van allen goeden pollicien, dair op die waelvaert ende dat onderhouden van allen heerlicheyden ende gemeynen orbaer gefundeert is, te hebben ende te onderhouden eene goede vaste en' gestentige munte en' hebbende goede begeerte, te versiene op tgeen dat voirs. steet ter waelvaert van onssen ende onsen voirs. landen en' ondersaten, ende willende oick nae onsen vermoigen den loop vanden comanscap inden selven onsen lande vermeerderen, die cooplude dair toe trecken, dair inne houden ende onse goede lude ende ondersaten verhueden van allen lasten en' scaden ende doen ophouden die voirs. inconvenienten, die alrede toecomen zyn, ende om te nyente te doene ende met allen te verdoinen vut onsen voirs. landen die voirs. postulatus ende Ludiche guldenen en' andere snoede munten van goude, die tegenwordelyck loop aldair hebben, met goeden advyse ende voirsienigen raide dair op gehadt, geordineert hebben en' gesloeten, te doen slaen in onsen munten nuwe penninge van goude met onsen name ende wapenen, ende dair op gemaect die ordinancie, peynen ende verboerten daer toe dienende, gelyck die hier nae bescreven staen: Inden yersten hebben wy geordineert ende ordinaren, dat in onse voirs. munten geslagen selen worden nuwe penninge van goude, die geheiten selen worden guldenen leeuwe, van drie en' twintich karaten fyns gouds in alloye ende van zeven ende vyftich ende enen halven op die Troyssche marck op tquart van enen karate ter remedien in alloye ende op enen halven ingelschen te remedien in gewichte, welken gulden penninck loop hebben sall voir vyff scillinge groet onser munten van Vlaenderen tegenwordelic lopende en' enen anderen guldenen penninck geheiten leeuwe, van gelycken alloye, dair aff dat die zesse en' tachtentich ende een vierendeel selen houden een Troyssche marck inden snede opt quart van enen karate ter remedien in alloye ende op enen ingelschen ter remedien int gewichte; welcken penninck loop hebben sal voir drie scillinge vier penninge groets onser voirs. munten van Vlaenderen. Item eenen anderen guldenen penninck geheiten halven leeu van gelycken alloye ende gewichte nae zyn advenant, ende sal loop hebben voir ij scilling vj d. groets der voirs. munten; van welken penningen die werde van der marck fyns gouds is vyfthien pont groets onser voirs. munten van Vlaenderen, dair affmen geven sall den coopluden en' wisselaren voir elc marck fyns gouds veerthien pont veerthien scillinge groets; alsoe blyft dair voir den sleyschat ende werck gelt vj s. groets. Item hebben noch geordineert ende ordinaren, dat metten guldenen penningen hier boven genoempt noch loop hebben selen in onsen landen ende heerlicheyden die andere penninge van goude, die hier

nae bescreven staen en' gheene andere. Inden yersten: die gulden croene vanden munten ende slage myns heren des sconinx van xxij karaten in alloye ende van een en tseventich op die marck van vier scillinge groets. Ende oftmen enige bevonde, die mynder waren van gewichte ende alloye, dien salmen niet nemen dan nae huer werde. Item onsen guldenen penninck Philippus, geheiten ryder, van acht en' tseestich ende enen halven op die marck voir iij s. iij d. groets. Item onsen nobel van Vlaenderen wegende vier ingelsche en' enen halven voir vij s. x d. groets. Item onsen halven ende vierendeel van den nobele nae avenant. Item den noble van Ingelant wegende vier engelsche ende enen halven voir acht s. twee penninge groets; ende den halven nobel, den saluyt van Vranckryck, tderdendeel vanden saluyt, tvierendeel vanden ingelschen nobele van gelyke gewichte, elck nae zyne groete nae gelande vanden voirs. engelschen. Item den ducaat van Venegien, van Jeneven, van Florence, van Romen ende den Hongerschen gulden van lxxj op die marck voer iij s. enen d. groets. Ende den Bynschen gulden van lxxj op die marck ende desgelycx onsen guldenen van Lutsemborch met onsen wapenen voir iij s. iij d. groets. Ende soe wie enige van den voirs. guldenen penningen ontfangen off vutgeven sall tot hoegeren pryze dan voirs. steet, die sal verboeren vyff scillingen groets onser voirs. munten van Vlaenderen op elck stuck, alsoe wel die gene, dieze vutgeeft, als die gene, dieze ontfangt. Item ende op dat een yegelyc geadverteert syn moege van den gewichte der guldenen penninge, die loep hebben zelen, soe willen wy ende ordineren, dat elc wisseler van allen onsen goeden steden hebbe onder hem een goet getal van gewichten, gemaect van coeper nae tgewichte van den voirs. guldenen pennyngen, elc geteykent met zynen teykenen, om die te vercoepen ende te leveren den ghenen, die die selen willen coepen, elc stuck om acht miten onser voirs. munten van Vlaenderen. Item ende als van onsen witten munten tegenwordichlyc loep hebbende in onsen voirs. landen, steden ende heerlicheyden van herwaerts over ende oick van onser ouder munten, geheiten placken off cromsterten van vyff engelschen onser voirs. munten van Vlaenderen stuck ende den halven dair aff, dair aff die twee gelden enen cromsteert ende anderen cleynen penningen vander selver munten van mynderen prysé, soe hebben wy geordineert, om gemeynen orbaer ende proffyt vanden selven onsen landen ende heerlicheiden ende die vordernisse vander comanscap, dat die selen blyven in hueren state ende loepe, gelyc zy waeren gestelt in onsen voirs. anderen munten, sonder dat enige verandering dair aff sal geschien. Item dat wy die voirs. postulatus Ludicheche guldenen ende alle anderen penningen van goude, vutgenomen onsen voirs. nuwen guldenen penninck, geheiten leeu, leeuken oft halven leeu, dien wy tegenwordichlyc hebben geordineert te doen maken, ende die andere guldenen penninge voirg. dien wy geconsenteert hebben loep gegeven te werden, om gemeyne orbare ende proffyt van ons, onsen voirs.

landen, luyden ende onderseten, ende den voirtganek van den comanscappen, hebben verboden ende verbieden, verclaerende dat die niet meer loop hebben en zelen in onsen voirs. landen en' heerlicheyden, anders dan den tyt ende inder manieren hier onder bescreven, ende willen dat alle die selve penninge by onssen verboden, geacht ende gehouden worden voir bulliosen, ende verclaeren die als nu alsulck te zyne, ende dat so wie van nu voirt, en enige andere penninge van goude ontfangen oft vutgeven sall anders dan die ghene die boven verclaert staen, dat hy verboeren sall op elken verboden guldenen penninck, die hy vutgeven oft ontfangen sall onder een pont groot vyff scilling groot, ende als diere is tot enen pont groot toe x s. groets, ende daerboven altoes nae avenant van elken pont groot Vlems thien s. groets; ende waeren zy rentmeesters, tresoriers, herbergiers, zamencospers, wisselers, meerstude, tafalettiens, taverniers, woekeners, haer wiven, knechten, clercken off dieneren, soe selen zy daerenboven gebannen zyn drie jair vnt onsen lande off heerlicheiden, dair dat inne gesiede. Ende om den voet van onsen voirs. munten wael en' geestentliclic onderhouden te werden, waert datmen hier namaels bevonde, dat die meesters van onsen voirs. munten onse voirs. penningen van goude oft van silver argenden in gewichte oft in albye, soe selen zy dair aff werden gecorrigeert civilyc nae onsen geliefsten ende goetduncken. Item om dat onse voirs. lande zere vervult zyn vanden voirs. postulaets gulden, ende dat onsen voirs. goeden luden ende ondersaten groete verderffelycke scade zyn soude, die terstont nae die publicatis van onse voirs. ordinantien te moeten dragen inden wisselen, om die werde dair aff te hebben ende die gesonden te werden in onser munten, ende op dat een yegelyc zyn proffyt dair mede doen moege ten besten dat hy sal connen, soe hebben wy met goeden raide ende advyse dair op gehadt, geordineert ende ordineren met desen onzen brieve, dat vanden daige, dat die publicatie van desen gedaen sal wazen totten lesten daige van februario naistcomende incluyt, die selve postulaets gulden loop hebben selen in onsen lande van Brabant, Vlaenderen, Artois, Henegouwe, Hollaant, Zeelant, Namen ende onse stad ende heerlicheit van Mechelen ende anderen onser landen ende heerlicheiden van over dese zyde vanden rivieren van den Sommen, voir xxiiij groot onser voirs. munten van Vlaenderen ende niet hoger. Ende desgelycx geven wy oock loop den voirs. tyt gedurende den Guithelmus scilt voir xl groot, den Peter voir xxxvj groot ende onse clinckarts voer xxix groot. Ende alsnu soe verbieden wy allen onsen ambachten, richteren, dieneren ende ondersaten, dat zy die niet vat en geven noch en ontfangen tot hogeren pryse, om die peene van xx groot onser munten van Vlaenderen voirs. op elck stuck, dat men hoeger bestoedt oft ontfaan soude hebben, en alsoe wel op die gene, die die ontfangen, als die gene, die die vutgeven; en dan voirs. tyt overleden zynde, soe hebben wy nu alsdan te nyeste gedaen en verboden den loop vanden selven gulden penningen ende van allen

anderen guldenen penninge dan vanden ghenen, dien wy boven niet desen loep hebben gegeven, ende ordineren dat van nu voortaan die selve guldenen ende alle andere verbodenen guldenen penninge geacht en' gehouden selen werden voir bullicoen. Alle welke penningen alsoe geacht zynde voor bullicoen gelyc voirs. is, wy verbieden openbaerlyc ende dat nyemant, van wat state oft condicien hy zy, die en drage noch en doe dragen buyten onsen voirs. landen, opte peene van die te verboeren alsoe gewoonlyc is, op die gene en' ter plaetsen dair verboerte stat heeft, ende als vanden ghenen, die by privilegien dair aff gevryet zyn, soe verstaen wy, dat zy dat bullicoen ende andere hoer goede niet en selen moegen verboeren, mer inde stad van dienselven sy vallen in die peene van alsoe vele alst bullicoen weert is, ende boven dien in andere peynen dair toe dienende; welken bullionen men sal moegen houden alst pant totter tyt toe, dat zy die voirs. peene betaelt sullen hebben; ende en sal niettemin tvoirs. bullicoen gedragen ende geleverd worden in onse voirs. munten tot alsulken pryse als dat weert is. Item dat onse rentmeester generael van allen onsen financien, onse meester vanden penningen, onse rentmeester generael van Brabant, onse drossaerden noch andere onse officiers, noch oick onse rentmeesters, tresoriers off officiers van ontfange noch andere van onsen goeden steden ons lants van Brabant, noch van onsen anderen landen ende heerlicheiden voirs. tolleners, pachters, taverniers oft woekeners, noch hoeren wiven, clercken ende huysgesynde en ontfangen en bestaden noch vut en geven van nu voortaan naeden dach van den ingange van dese onse ordinancie, die penninge van goude hier boven genoempt, den welken wy loep gegeven hebben, het en zy dat zy hebben huer gerechte gewichte, op die peene van te verboeren vyff scilling groets onse voirs. munten van Vlaenderen, op elck stuck goude, dat zy alsoe vutgeven oft ontfangen selen ende zyn gewichte niet en heeft, dwelc men tarstent en stacken snyden sall inden wissel ende dair aff geven syn gerechte werde ende dair toe op die peyne van geschorst te zyne van hueren officien ende geacht voir onabel dair toe te zyne den tyt van drie jaeren lane duerende. Item dat die ghene, soe wis hy zy, poirter oft inwoenende van onsen lande van Brabant, van Lymborch off van onsen lande van Overmase, die bevonden sal worden met bullicoen van goude oft zilver, gesmolten oft ongesmolten, om dat te dragen buten onsen voirs. landen ende niet inder munten inden selven onsen lande geordineert op dat die oepen is, ende oft die munte van onsen lande van Brabant gesloten weert, inder munten van onsen lande van Vlaenderen en' houdende den rechten wech totten selven onsen lande van Vlaenderen weert, dair aen verboeren sal tegen onse dat selve bullicoen ende daer en boven op etc marck goude Troeys gewichts xij pent groets onser voirs. munten van Vlaenderen ende elck marck silvers xxj s. ende viij d. groot der selver onser munten. Ende es wel te verstaen, dat all waert soe dat yemant bevonden worde met bullicoen, dat hy alsoe

vut onsen voirs. landen dragen off vueren woude ende dat hy enige andere manieren van gelde by hem hadde, gemengt metten voirs. bullione oft ongemengt, dat dat bulioen verboert sall zyn en met zyn voirs. ander gelt. Ende waert soe dat yemant enich bulioen droege oft vuerde buyten onsen voirs. landen van Brabant, Lymborch en van Overmaze ende dat inden munten in onsen voirs. lande van Brabant oft also verre als men dair niet en munte in onsen munten van Vlaenderen niet en leverde ende dat hy dair mede niet bevonden en worde gebuerdet nochtans namails, dat men dat op hem conste geproeuen met twe goede notabile getuygen binnen jair ende dach nae dat dat gevallen ware, soe soude hy gecondempneert worden in de voirs. peyne, te wetene, in xij pont groets voir elck marck gouds en in xxj s. vij d. groets voir elck marck silvers, by alsoe dat men hem gevonden ende gecrygen conste, soe soude hy gebannen zyn drie jair lanck vuten selven onsen landen; ende waer hy herbergier, zamencooper, pechter, wisseler, meersaman, tafeletier, tavernier off weekeneer, huere wyfs, clercken off huysgesynne, soe souden zy gebannen zyn vuten selven onsen lande van Brabant, ende sullen geacht werden voir bulioen, om vuten selven onsen lande niet gedragen te moegen werden alle manieren van goude ende van zilver, vutgenomen die ghene die hier boven vercleert staen ende oick geheel zilverwerk en juwelen van goude ende van zilver, die een yegelyc nae zynen staet ende oic goutsmede en meersliede selen moegen vutvueren, ja silverwerck dragende gefatsoent, sonder argelist, het en weer dat sy dat vutvuerden om te vercoepen als stoffe ende materie, in welken gevalle dat zilverwerck ende juwele verboert soude zyn ende dat oick diegene, die dat alsoe vutvuerden, dat souden moeten bekennen ende dair aff gecorrigeert worden, als die ghene, die vutvuerden enich bulioen. Item dat alle wisselers sculdich zyn selen te wisselen enen yegelycken die dat versuecken sal, syn goudt, ende te geven voir die penninge die voir bulioen geacht sullen zyn hoer gerechte werde wel ende getrouwelyc op acht miten nae onsen voirs. munten van Vlaenderen op elok stuck van dat die weert zyn selen in onser voirs. munten, ende dat op die peyne van vyff scilling groets onser voirs. munten van elken penninge; welken penninck zy terstont als zy des coeps eens zyn selen, ende eer sy die selen moegen betalen, sculdich selen zyn in stucken te snydene in presentien van den ghenen, die die vercoft selen hebben. Ende dair toe selen die voirs. wisselers gehouden zyn, altyt te hebbene openbaerlyc op huere wissel eene schere gericht, dienende om alsulken penninge in stucken te snydene, op die voirs. peyne van vyff scillinge groets, alsoe dycke ende menichwerven alsense bevinden sall sonder die voirs. schere op huere voirs. wissel alsoe opgericht te hebbene. Item sal die werdein van onse voirs. munten sculdich syn daer by te zyne als men dair enich bulioen ontfangen sall, dat aldair gebracht sal werden, oft zynen geswoeren clerck, also verre als hy enige wittige onlede hedde, ende dair aff te maken een

register, om dair aff te certificeren den luyden vander cameren van onse rekeninge eens siaers, als hy dair aff versocht sall werden, op die peyne van beroeft te zyne van zynen dienste. Item dat nyemant en sall moegen coepen enich bulioen in onsen voirs. lande, anders dan om te leveren in onser voirs. munten, op die peyne van gebannen te zyne drie jair vuten lande, dair inne dat geboert, vutgenomen goutsmeden, die selen moegen wit zilver, om dair aff te wercken van hueren ambachten tot twintich marck toe eens sonder argelist, ende die mesmekers een halff marck voer hueren ambachte, ende die tafelletiers een halff marck, om dat voert te vercoepen den wisselers, off dat selve te leveren inder voirs. munten op dat hen gelieft, behoudelyc, dat een yegelyc ingeseten van onsen voirs. lande ende andere sall moegen coepen schalen, kroesen ende andere juweelen ende zilverwerck ongebroeken tot zynen verbesygen, sonder argelist. Item dat onse officiers elc in synen bedryve tallen tyden als hen goetduncken sal by hen selven moegen nemen enige vander wet, die daer toe selen moeten verstaen tallen tyden als zy des byden selven onsen officiers versocht selen werden, en alsoe gaen inden woeningen vanden wisselers, coopluden, tafelletieren oft woekeneren, sy syn poerteren oft andere, dair op men suspicie hebben mach, om aldair te suecken bulioen ende andere saken aengaende dese ordinancie, ende dair inne te doen alsoe behoeren sall, inden welken zy op dat hen gelieft selen moegen nemen den eedt vanden persoenen ende oick van hueren huysgesynne ende dieneren ende andere, die dair aff selen moegen weten te spreken. Item dat een yegelyck wisseler off hem bewyndende met saken van wissele oft van comanscappen van bulioene in wat steden hy wonechtich zy bynnen onsen voirs. landen gehouden sall wesen te doen zynen eedt openbaerlyc aenden heiligen voir onsen officier ende weten vander stat of plaetsen daer hy geseten is, terstont als onse voirs. ordinancie ingegaen sall wezen, ende dair toe in elker tyt, dat die wetten aldair vernuwet selen zyn ende zy dair op versocht selen werden ende byden selven hueren eeden sculdich zyn te geloven ende te zweren die voirs. ordinancie wael ende getrouwelyc te houden in allen hoeren punten, ende te wisselen alle die andere penninge van goude, die loop hebben selen, te weten, die mynste van dien, als croenen, ryders, leeuwe ende saluyte voir acht myten onser voirs. munten, ryns guldene voir zess miten ende noble ende andere penninge nae dat avenant. Ende oick oft geboerde, datmen enige faulte dede tegen die voirs. munten, in wat manieren dat weer oft dat men in onsen voirs. landen brachte enige munte van buyten oft enige penninge bestaden oft vutgeven woude tot hoegeren pryse dan zy boven gepresen zyn, dat zy dat terstont sullen cundigen ende te weten doen den officieren ende den wethouderen aldair, op die peyne van verreyct te zyne als meynedich, boven die andere peenen, verboerten ende correctien, begrepen int beginsel van dese ordinancie, op dat hy dat nyet te kennen gegeven en hadde, ende men ter waerheit

bevonden, dat hy dat wel geweten hadde. Ende oft geboerde, dat hy synen eedt inder manieren voirs. niet en dede int beginsel van onse voirs. ordinancie ende dien niet en vernuwede telker tyt als hy des versocht sal werden gelyc voirs. is, eer hy enich werck van wissel dede, daer aen soude hy verboeren tot elken male, dat hy dair aff in gebreke bevonden soude werden vyff pont groets onser voirs. munten van Vlaenderen. Item dat die voirs. wisselers sculdich zyn selen borgen te setten voir die wetten dair sy geseten zyn ter verskeringen vanden coopluyden, dair zy mede te doen selen hebben als des behoeven sall, metten welken wy lasten die voirs. wetten ende bevelen hen zeer ernstelyck op hoeren eedt dat zy die voirscreven borchtocht nemen, alsoe dat die voirs. cooplude by die voirs. wisselers niet bescedicht en werden. Item dat alle onze drosseten, meyeren, ammannen, schoutheuten, bailiuwen ende andere onse officiers ende dieneren, hoedanich die zyn off wyen zy toebehoeren, ende hueren stedehouden ende dieneren gehonden zyn selen openbarlyck te doen hueren eedt in handen vanden ghenen, die wy dair toe stellen zelen. En' desgelycx die borgemeesters, scepenen, raiden en andere wethouderen in handen van onsen officieren ende oick die advocaten, secretarissen, clercken, voegden of regeerders van jongen kynderen, paysmekers, rentmeesters, dekenen, geswoeren ende alle andere, die by den wetten off by keuse gestelt zelen werden in enigen beweynde off regimente onder die selve wetten, in wat manieren, dat zy off hoemen die heyten mach, in handen vanden voirs. wethouderen, dat zy terstont nae die publicatie van dese onse ordinancie ende voirtaen van jair te jair tot hueren aencomen ende vernuwene zelen onderhouden ende doen onderhouden wail en' getrouwelyc dese selve ordinancie in allen hoeren punten ende articulen, also verre als dat aengheet hueren officien ende dienste, ende dat zy die voirs. eede zelen doen doen hueren nacomelingen in wette ende die ghene, die zy besculdicht, dair tegen zelen bevinden corrigeren by hueren vonnissen nae dinhout van desen ordinancien, sonder enige compositie ende oick sonder enige dissimulacie oft verdrach, op die peyne van verwonnen te zyne van meynedichscape opdat men bevonde, dat yemant dair inne gebrekelyc hadde geweest ende daer en boven van drie jaeren gebannen te zyne vut onsen voirs. lande van Brabant. Item dat alle tgoen dat by dese ordinancien gestelt ende geordineert is op onze dieneren off wetten in onsen voirs. lande oic sal grypen ende gekeert werden op alle andere dieneren ende wetten bynnen den selven onzen lande. Item dat nyemant wye hy zy, poirter, vreemde oft andere mit water oft met enige andere manieren off consten en syde noch en verminderde enige pennige van goude oft van zilver, op die galge; ende dat oec nyemant en bequetene enige pennige van goude noch van zilver, dats te wetene nyet vuyt en kyese die zware vten lichte by getal, om daer aen te wynnen, op die peene van gebannen te zyne x jair lanck vuyt onsen voirs. lande van Brabant. Item dat nyemont van wat state oft condicien hy zy en

affinieren noch en doe affinieren enich bulioen van goude oft van zilver, dat gemunt is, op die peene van te verboeren tegen ons tgeen dat hy also geaffineert hadde ende van gebannen te zyne vut onsen voirs. lande. Item datmen onsen pennick, dien wy tegenwordichlyc doen slaen, onsen guldenen leeu ende die andere boven vercleert, dien wy loop gegeven ende te pryse gestelt hebben, sall moegen dragen ende vueren vut onsen voirs. landen, sonder mesdoen, ende desgelycx die zilveren penningen, die tegewordelyc loop aldair hebben, mar als van allen anderen munten van goude by ons verboden naeden voirs. tyt, dat wy hen loop gegeven hebben, verbieden wy ende bevelen ernstelic, dat nyemant, wie hy zy, die en drage noch en vuere vut onsen voirs. lande, mer dair aff doe inder vuegen ende manieren boven vercleert. Ontbieden hieromme ende bevelen allen onsen drosseten, meyeren, ammannen, schoutheten ende wethouderen ende anderen onsen richteren ende dieneren ons voirs. lands van Brabant ende hueren stedehouderen ende elken van hem, alsoe hem toebehoert, dat zy onse voirs. ordinancien in allen hueren punten ende allen besunder terstont elck in synen ambachte ende bedrive doen registreren ende vutroepen ende gebiedē ende onder die smale heeren versuecken, vutgeroepen ende geboden te worden in allen plaetsen, dairmen gewoenlyck is die geboden te doen, ende die selve onse ordinancien onderhouden ende volvueren ende doen onderhouden ende volvueren, op die peynen ende verboerten dair inne begrepen, ende dat zy alle die gene, die daer tegen zelen doen ende bevonden worden gedaen te hebben, corrigeren ende punieren vanden selven peynen ende verboerten ende die op ende tegen hen en elcken van hen executeren ende doen executeren, sonder yemant dair inne te sparen oft te verscoenen ter stont en sonder enich ander gebot dair aff van ons te verwachten, ende daer inne doen alsulke ernsticheit, dat zy dair aff tot egheenen begrype en dorve worden gestelt. Ende oft geboerde, dat enige van hen gebrékelyck dair inne weer off dair tegau dede, soe zelen wy hen dair aff corrigeren, alsoe dat andere exempel dair aen selen moigen nemen. Ende des torconden hebben wy onsen zegel aen desen brief doen hangen. Gegeven in onse stad van Ryssel opten xix^{en} daach van Januario. int jair ons Heeren duysent vierhondert drie ende vyftich.

T swart Privilegio-boeck, (Ms. op perkament, geschreven met eene hand van de xvi eeuw,) fol. 141 verso—148 verso, berustende op het Stedelyk Archief van 's Hertogenbosch, geteekend: E, n°. 5.

's Hertogenbosch,
17 Mei 1851.

Voor eensluidend afschrift,
De Stads Archivarius
C. R. HERMANS.

57*

FILIPS DE SCHOONE.

Dubbele stuiver van Maastricht.

Zie Pl. VIII, N°. 22 van T. II der *Revue Belge*; en vergelijk onze bl. 219.

KAREL V.

Halve gouden reaal van Maastricht.

In teekening bij ons voorhanden.

Na het geheel afdrukken van onzen tekst verscheen de 1^e Aflevering van het Eerste Deel der Tweede Serie van de *Revue de la Numismatique Belge*. De Heer PINCHART geeft daarin verslag omtrent twee tot dus verre minder bekende *ijzersnijders* of *graveurs* der Brabandsche munt.

De eerste is HENDRIK VAN EYCKE, de oudste met name genoemde graveur. In 1384 werd de bekende overeenkomst (zie boven bl. 100 volgg.) tusschen Filips den Stouten, Graaf van Vlaanderen, en Johanna, Hertogin van Brabant, gesloten. Men zoude te *Mechelen* laten munten. Hoewel de Graveur der munt in de Rekening alleen voorkomt onder den naam van HENDRIK *de ijzersnijder* (HENRY *le tailleur*), die de gemeenschapsmunten graveerde (page 73 in de noot, uittreksel uit de rekening der Munt te Mechelen, van 3 November 1390 tot 24 Junij 1392, in de Archieven van het Koninkrijk België te Brussel berustende), zegt de Heer PINCHART, dat er naar aanleiding van het volgende geen twijfel is of het was HENDRIK VAN EYCKE.

Terwijl toeh de Hertogin in 1392 weder alleen munt begon te slaan, leest men in de rekening der Munt van Vilvoorden van 25 Junij 1392 tot 22 Julij 1393, mede in bovengenoemde Archieven bewaard:

„ A Henry de Eycke, tailleur des fers, pour son salaire de an et demi, ainsi que de le Sain Jehan xcij jusques a Noël xcij, selonc l'usage de la court de Cambray, iij l. de vielz gros, val. viij l. vj s. vj d. fors. „

Binnen dien tijd sloeg men te Vilvoorden, en verder te Leuven, dubbele grooten, grooten en halve grooten in zilver, wegende 8, 4 en 2 engels; en te Leuven deniers of penningen van één engels, en gouden penningen, genaamd gouden Torens.

Voor al deze munten meent de Heer PINCHART, dat VAN EYCKE de stempels gesneden heeft.

Op bl. 75 deelt gemelde Geleerde ons mede, dat PIETER VAN DER CALSTER goudsmid was te Leuven, waar sedert de twaalfde eeuw een aanzienlijk geslacht van dien naam woonde.

Hij schijnt als graveur of ijzersnijder aan de Munt in die stad werkzaam geweest te zijn. In eene rekening van den algemeenen ontvangst van Brabant, beginnende op St. Jan Baptist 1403 en eindigende 7 Mei 1404 leest men:

„ Petere van der Calster, den yseranider, voir proeven die hi dede, bi bevele
„ van mynrevrouw rade, te weten: van gulden cronen, van gulden peteren (1),
„ van ryns gulden, van dobbel mottoenen (2), van cleyn inkel mottoenen, van
„ silveren peteren ende van boddrageren, hem daer om betaelt bi Janne Hasart,
„ coopman van Zonien [thans Soignies genaamd], xiiij cronen, ende bi den rent-
„ meester (van Brabant) iij nobel vlems, valent te samen iij l. ij s. x d.„

Het schijnt, dat sommige dezer munten (misschien wel de *rijnguldens*, die ons als *Brabandsche Hertogelijke munt* nergens voorkomen) moesten dienen voor den buitenlandschen koophandel; want het blijkt toch uit alle oude muntrekeningen, dat de kooplieden hun *goud* en *silver* in de Landsmunten konden doen stempelen. Misschien was Jan Hasart iemand, die met het Buitenland handel dreef.

Ongetwijfeld zal van de vermelde, thans niet meer voorkomende, muntsoorten van Hertogin Johanna te eeniger tijd nog wel een enkel exemplaar gevonden worden; wie weet in welk afgelegen deel der wereld! want te regt staat op het Portugeesche geld: *pecunia totum circumit orbem*:

(1) Zie deze vermeld boven bl. 93, 101, 102, 106.

(2) Vergelijk het door ons aangeteekende omtrent *dobbel mottoenen* van zeer slecht gehalte, boven bl. 73.

Doch om tot onzen VAN DER CALSTER terug te keeren.

Eene andere aantekening van PINCHARD, op bl. 75 der *Revue*, vermeldt een uittreksel uit eene rekening van den algemeenen ontvangst van Brabant, waarop voorkomt een aankoop, die in Julij 1405 gedaan was van de weduwe van Pieter van der Calster, van 173 pinçonnen, die aan Hendrik van Velpe werden overgeleverd, om er zich van te bedienen tot het graveren der stempels of matrijzen der munten, die Anthony van Bourgondië, Hertog van Limburg, te Antwerpen deed slaan. Het uittreksel luidt aldus:

„Peters weduwe van der Calster, goudsmet te Loeven, van clxxij pinçonne
 „ieghen hair gecocht in Julio xiiij^e vive, ende die gelevert Heynen van Velpe,
 „ysersnider in myns heeren munte van Lymborch t' Antwerpen om die yseren
 „van der voirschreven munten mede te sniden, dair men die penninge mede
 „munten soude: costen alle t'samen in eenen coop om v croonen Vranxen, va-
 „lent xvj s. viij d. gr.“

Hieruit blijkt, dat onze Graveur vóór Julij 1405 overleden was. Misschien was hij een zoon van Simon van der Calsteren, van wien Hertogin Johanna in 1376 eene zilveren schaal of vaas kocht ter waarde van 173 moutoenen, 26 grooten Vlaamsch. Zie *Revue*, t. a. p.

REGISTER.

A.

A (de letter), wat deze op Brabandsche munten alleen voorkomende beteekent, bl. 207.

Aer, oud-Nederlandsch woord, *vloer* beteekende, bl. 134.

Afwisseling in den koers der munten, bl. 182.

Agnel, zie *Aignel*.

Aignel, muntsoort, zie *Lammen*.

Akademis (Munt- en Penningkabinet der Leidsche), zie *Leidsche Hoogeschool*.

Aken. Een deel der *advocatia Aquensis* kwam den Hertog van Brabant toe, bl. 17 noot. Reeds zeer vroeg komen er jaartallen op de munten dezer stad voor, bl. 166.

Albertus gulden (Hollandsche) of van Hertog AALBRECHT van *Beijeren*, bl. 94.

ALIONORA of ELEONORA, zuster van Koning EDUARD III van Engeland, bl. 83.

Alliage in de munten. De soort derzelve opgegeven, bl. 141, 155, 165, enz. wordt bij de waardebepaling eener munt niet berekend; aldaar bl. 155.

Allooi, zie *Alliage*.

ALKEMADE (C. VAN), *Munt der Graven van Holland*, bl. 130, 134, 135, 138 en volg. Deze schrijver beging een abuis, zie bl. 152. Geeft dikwerf zeer onjuiste, en daardoor nauwelijks herkenbare, afbeeldingen van munten, bl. 202.

Alkmaar (muntvond te), bl. 269.

Altaar (?) op eene munt, bl. 32.

Ammanie van Brussel, bl. 109.

Amsterdam (Beeldenaars, gedrukt te), bl. 9, 287.

ANDREAS (de Heilige), Patroon der Orde van het Gulden Vlies, bl. 273.

Andries gulden (St.) of *Bourgondsche gulden*, bl. 147, 154, 165, 173, 181, 186, 272 volg. Halve dito, bl. 164, 183, 186; afwisselende koers van den Andries-gulden, bl. 182.

ANGLIAE REX. Titel van Filips IV, Hertog van Brabant, op zijne vóór 1559 geslagene munten.

Annuaire de la Province de Limbourg, bl. 56, 84.

ANTHONY (munten van Hertog), bl. 118—128. Munt van dezen met den enkelen titel van Hertog van Limburg, bl. 119; zijne munten te Maastricht door valsche munters nagemaakt, bl. 128.

ANTHONIUS (Munten van Hertog Anthony met de afbeelding van zijnen Patroon), bl. 119.

Antwerpen (Markgraaf van) was reeds in de elfde eeuw de zelfde als de Hertog van Neder-Lotharingen, later van Brabant, bl. 17. Muntteeken van Antwerpen, bl. 164.

Antwerpsche munt (eerste sporen van), bl. 20, 34.

Arend, volgens LELEWEL ouder op de munten dan de *leeuw*, bl. 26 noot; — type met den *dubbelen arend*, bl. 24; *kleine arend* als muntteeken (P), bl. 86. Op de munten van den Roomsche-Koning MAXIMILIAAN, als voogd over FILIPS den Schoonen, bl. 186, 201, 203.

Armenmunt onder MARIA van Bourgondie, bl. 177. Onder de Pausen, aldaar.

ARNOLD VIII, *Graaf van Loos*, Gemeenschapsmunt van dezen met *Braband*, bl. 66.

Atlas, zie LELEWEL.

Azincourt (slag van). In dezen sneuvelt Hertog Anthony van Braband, bl. 120.

B.

B (de letter) op sommige munten, beteekent niet *Brussel*, maar *Braband*; op andere daarentegen *Brussel* en niet *Braband*, bl. 198.

BAST en BATI (wat dit op de munten waarschijnlijk beteekent), bl. 21 volg.

BAST (DE), *Recueil d'antiquités trouvées dans la Flandre*, aangehaald, bl. 19.

BASTYN. Aanzienlijk oud geslacht te Leuven, bl. 22.

Beeldenaars, Ordonnancien, Valuacien, Statuten op de Munt, wanneer gedrukt, bl. 9.

Beeldenaars (het geven eener volledige beschrijving der *Munt*-), hoogst belangrijk, bl. 9 noot.

Beeldenaars (de vervaardigers der) gingen dikwerf zeer slordig met de afbeeldingen der munten te werk, bl. 137.

Belasting op de munt (zware) in de Middeleeuwen, bl. 100 noot.

BERG's *Münzbuch*, bl. 192, 202.

BIESSEN (GYSBRECHT VAN DEN) van *Tongeren*, Muntmeester te Vilvoorden, bl. 106; daarna te Leuven, bl. 107.

Bijbelspreuken op de Brabandsche munten, bl. 112, 114, 122, 169, 170, 197, 199, 204, 214, 216, 218, 220, 240, 267.

Biljoenen munt, bl. 111, 263.

Biljoenverklaring van munten, bl. 142, enz.

Bladsieraden (?) op munten, bl. 77.

Blank (muntsoort), vermeld op bl. 289, was oorspronkelijk een *halve stuiver*.

Blätter für Münzkunde. Zie GROTE.

Blijde Inkomsten, bl. 108, 129.

Bloem, muntteeken van Maastricht, bl. 40.

Boddrager. Zie *Botdrager*.

Boheme (wapenschild van), bl. 92.

BOLL of BOLT, waarschijnlijk begin van eenen Muntmeestersnaam, bl. 43.

Bolletjes op munten, als sieraad, bl. 24.

Boom (eene) zoude het oudste muntteeken van Maastricht zijn, bl. 38.

Boso. Naam eens Muntmeesters, bl. 22.

Botdrager of *Brabandsche plack*, naam eener muntsoort, bl. 123; naamsoorsprong, bl. 125.

Bourgondie door den Koning van Frankrijk aan Maria, dochter van Karel den Stouten, ontnomen, bl. 173.

Bourgondische daalder, bl. 284.

————— *gulden*. Zie *St. Andriesgulden*.

Braband. Wanneer het eerst in dit Hertogdom gemunt, bl. 13. Was oudtijds een deel van Neder-Lotharingen, bl. 16.

Brabanders (*Hertog der*). Wanneer deze titel het eerst voorkomt, bl. 15.

BRABANDIE (DVX). Opschrift eener gemeenschapsmunt van *Loos* en *Braband*, bl. 66.

Brabandsch Schild, muntsoort, bl. 141.

Brabant- of Goudgulden, bl. 133.

Brabants Leeuw. Naam eener gouden muntsoort, bl. 122.

Braspenning. Naam eener muntsoort, bl. 96; was de *dubbele stuiver*, bl. 168.

Breda door Hertog HENDEIK III met voorregten beschonken, bl. 42. Ordonnantie van MAXIMILIAAN van 14 Dec. 1489 aldaar over de munten uitgevaardigd, bl. 186.

BREMMAEKER (*Catalogue de*), bl. 97.

Brymannen. Naam eener muntsoort, die vier Vilvoordsche grooten waardig was, bl. 96; halve en vierendeelen derzelve, aldaar. Over den naamsoorsprong zie eene andere gissing in de *Errata*, enz.

Brug. Type der munten van Brussel, bl. 28.

Bruocsella, een der oudste namen van Brussel, bl. 23.

Brussel (munten geslagen in de stad), bl. 57.
Brusselaar. Naam eener muntsoort onder de Minderjarigheid van *FILIPS den Schoonen*, bl. 197.

Brusselsche munt (eerste sporen van), bl. 20.
Burg van Antwerpen, bl. 34.

Burgos, *Filips de Schoone* aldaar overleden, bl. 225.

Bussen der munt of Muntbussen, bl. 101.
BUTKENS, *Trophées du Brabant*, bl. 75.

C.

Cabinet du Prince de Ligne. Zie *SERRURE*.
Cabinet de Vienne (Monnoies en or du), bl. 70.

CALLENFELS (de Kapitein), Numismaticus, bl. 178.

CAISTER (PIETER VAN DER), Muntgraveur te Leuven, Naberigt, bl. 453.

CAU en SCHELTUS, *Groot Placaetboek*, bl. 186, 237.

Cavalier. Zie *Ridder en Ridder*.

Chaises, gouden munten, bl. 72; aldus genaamd wegens den zetel des Vorsten.

CHALON, *Recherches sur les Monnoyes du Hainaut*, bl. 433.

Charterboek van Friesland, bl. 237.

Christus vincit, *Christus* enz., wanneer het eerst op Brabandsche munten, bl. 70.

Clinckaerts, gouden munten, bl. 72; aldus genaamd wegens hun geluid. Zie verder bl. 150; zij heetten ook *gouden Schild*.

Coninck silver, bl. 96.

Corten. Zie *Korten*.

COSTER (DE), Muntkundige; deelt munten aan den Schrijver mede, bl. 19 en volg. Geeft in de *Revue Belge* een stuk over de munten van *Filips den Schoonen*, te Leuven en Brussel geslagen, bl. 198.

Cranenborg te Brugge, bl. 179.

Cromstert. Naam eener muntsoort, bl. 142. Zie *Kromslaart*.

Croon. Zie *Kroon*.

Cuyck (het land van), oudtijds een eigendom der Hertogen van Brabant, bl. 17 noot.

D.

Daalkem in het Overmaassche van Limburg, Graafschap en Muntplaats, bl. 49, 54, 434.

Daalers stooters. Naam eener muntsoort, bl. 291.

Dalen. Zie *Daalkem*.

Dei gratia komt op de Brabandsche munten het eerst voor onder JAN I, bl. 51. Zie verder over deze formule op de middeleeuwsche munten *aldaar*.

Denier of *zilveren penning*, bl. 19, 21, 22, 27, 29, 33, 36, 39, 42, 48, 50, 61, 66, 78, enz. enz.; verkeerdelijk in België en Frankrijk wel eens *maille* genoemd, bl. 22; *kleine denier* of halve penning, bl. 46; *zware denier*, bl. 31; *dubbels denier* of *penning Brabands*, bl. 41; *denier d'un gros*, bl. 175; *denier de demi-gros*, bl. 176; *deniers obolen*, bl. 212.

DEODORICUS. Opschrift op eene munt, bl. 36.

DEWEZ, *Histoire particulière des Provinces Belgiques*, bl. 119.

Dixmuiden (oude muntjes gevonden te), bl. 19.

Dobbel Brabants mijte, bl. 138.

Dobbele Brusselaar, bl. 198.

———— *Cortten*, bl. 296.

———— *Carolus* of *Zilveren Reaal*, bl. 251.

———— *Engel*, bl. 197.

———— *Gulden (Andries-)*, bl. 186.

———— *Groot Brabants of Drieland*, bl. 132.

———— *Labbaye*, bl. 144.

———— *Lovenaar*, bl. 197.

———— *Mechelaar*, bl. 195.

———— *Stuyvers*, bl. 157.

———— *Stuyvers mit 2 leeuwen* of *Vierzyser*, bl. 205.

———— *Toren van Leuven*, bl. 95.

———— *Vueryzers*, bl. 158, 166.

Doornik (zeldzame stuiver van), bl. 287.

Dordrecht (JAN I van Brabant staat aan FLO-RIS V van Holland af zija leenheerschap over), bl. 48.

Dorestadus. Oude naam van het tegenwoordige Wijk bij Duurstede, bl. 22.

Double Sol, bl. 168. Zie *Dubbele stuiver*.
Drie en een halve grootspenning, bl. 275.
Driegrootspenning, Munt der voogdijschap van MAXIMILIAAN, bl. 195.
Drieland. Naam eener muntsoort, bl. 132, 133, 135.
Driestuiverspenning, bl. 217.
Drossaard van Brabant, titel van Heer WILLEM VAN MONTENAKEN, bl. 139.
Dubbele Brabandsche milt. Van deze maakten 12 een groot, bl. 133.
Dubbele Griffioen, bl. 192.
Dubbele zilveren Grooten, golden acht deniers, bl. 106.
Dubbele Filips-gulden, bl. 267.
Dubbel Vuurijzer, bl. 174.
DUBIEZ (TESCAERT), Muntgraveur van FILIPS den Goeden, bl. 148.
DUBY, *Monnoies des Barons* etc., bl. 110.
DUYTS (F. DEN), zijn werk over de middeleeuwsche Vlaamsche en andere munten der Gendtsche Hoogeschool, bl. 10.
Dukaton verving den *Filipsdaalder*, bl. 275.
DUMOULIN te *Maastricht* (de Heer), Numismaticus, bl. 277.
Duc. Eenvoudige titel, zonder meer, in Brabandsche Charters en op dito munten, bl. 15.
Ducissa. Middeleeuwsche uitdrukking voor *Ducissa*, bl. 116.

E.

Easterling, waarschijnlijk oorspronkelijke naam van den *Sterling*, bl. 55.
Ecus. Gouden munten, bl. 72, de zelfde als *chaises* of *gouden schilden*.
EDUARD III, Koning van Engeland, laat te Antwerpen munten, bl. 82. Naberigt, bl. 485?
Een en een halven grootspenning, Munt van MAXIMILIAAN, bl. 196.
Eénmiltstukken, bl. 167, 171, 172.
EERSEM (JAN VAN) tot Muntmeester aangesteld, bl. 121.
EYCKE (HENDRIK VAN), Muntgraveur te Mechelen, later te Leuven. *Naberigt*, bl. 452.

Eindhoven, gesticht door Hertog JAN I, bl. 48.
EMANUEL van *Portugal* sloeg groote gouden munten, bl. 215.
Enkele Carolus of *halve zilveren Reaal*, bl. 252.
Engel (*Groot met den*), type der stad Brussel, bl. 56, 57.
Engeland (de titel van Koning van) op de munten van Hertog FILIPS IV, bl. 266.
Engelen (gouden). Munt van Hertogin JOHANNA, te Leuven geslagen, bl. 101, 102. Schijnt geheel verloren te zijn, bl. 103.
Engelen (dubbele en enkele). Namen van zilveren muntsoorten, bl. 197.
Engelsche, Brabandsche munt onder FILIPS den Goeden, bl. 157, 160; hadden de waarde van een derde groot of *placke Brabants*, bl. 157.
Engelsche sterlingen (namaaksel van de), bl. 57.
Enkele griffioen of *stuiver*, bl. 193.
Enkele grooten, golden vier deniers, bl. 106.
Erfgenaam van Brabant, titel van Hertog ANTHONY vóór den dood van Hertogin JOHANNA, bl. 119.
Ergeren der munt, middeleeuwsche term voor: *in waarde verhoogen*, bl. 127.
ESDRÉ (verkoopling der munten van wijlen den Heer), bl. 121.
Essche in Vlaanderen. Oude muntjes aldaar gevonden, bl. 19.
EVERAERTS te Leuven (de Heer), Muntkundige, bl. 20, 34, 56, 164, 198.

F.

FALCO DE PISTORIO, Muntmeester of Muntgraveur te Antwerpen, bl. 72.
Faulgie, oude munt, bl. 116.
FILIPS I of van *Sint Pol* (Munten van Hertog), bl. 139—146.
Filipsdaalder, verving den *zilveren Carolus-gulden*, en was de grootste muntsoort onder FILIPS IV, bl. 274 volg.
FILIPS den Goeden (Munten van), bl. 146—163.

- FILIPS den Schoonen** (Munten van), bl. 208—224.
- FILIPS IV** (Munten van Hertog) tot aan de Pacificatie van Gend, bl. 266—297.
- Filipsgulden**, gouden munt, 182, 208, 226; halve dito, bl. 208, 227, 229.
- FILIPS van Valois**, Koning van Frankrijk, laat de Brabandsche munt in zijn Rijk toe, bl. 89; van hem is misschien de gemeenschapsmunt op Pl. XXXII, N°. 1. Zie bl. 84.
- Florentien** (*kleyne guldens van*), munt van Hertog JAN III, bl. 69.
- Florin d'or** of goudgulden van Maastricht, bl. 93. **Florin d'or**, *appellé Philippus*, bl. 150.
- Fouten** in de opschriften der munten, zeer algemeen in de middeleeuwen, zie onder anderen bl. 53, 67, 79, 85, 86, 114, 124, 136, 161, 162, 188, 195, 206, 211, 223, 228, 229, 231, 232, 251, 265.
- FRAN.** Begin van eenen Muntmeestersnaam? bl. 27.
- Franc à cheval**, naam van den *gouden rijder* of *cavalier* onder Hertogin JOHANNA, bl. 112.
- Friesland**, oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*, bl. 16.
- Fughte** (munt van), bl. 21.

G.

- Gastmael-penning** of *labbay*, bl. 145.
- Gebouwen** op munten uit de elfde of twaalfde eeuwen, bl. 32.
- Geertruidenberg** (munt geslagen te), bl. 135; deze munt zeer zeldzaam, bl. 136.
- Gehalte der munt**, onder anderen bl. 166, 177, 203, 208; uitermate gering zilvergehalte eener munt, bl. 206.
- Gehelmsde leeuw**, muntsoort, ook *bot-* of *bod-*drager genoemd, bl. 125.
- Geld** (de regeling van het Brabandsche) door Hertogin JOHANNA in 1396 voor 10 jaren afgestaan aan de steden Leuven, Brussel en Thienen, bl. 108.

- Gelderland** (oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*), bl. 16. Zeldzame Stuiver van FILIPS II van dat Hertogdom, bl. 287.
- Gelderland** (*Munten der Graven en Hertogen van*), bl. 83, 89.
- Geldmuntling** (aanzienlijk voordeel op de) in de Middeleeuwen, bl. 108, 109.
- Gemeenschapsmunten** van JAN van *Eppes*, Bisschop van *Lwik* en HENDRIK I, Hertog van *Braband*, bl. 41; — van JAN I van *Braband* en JAN van *Vlaanderen*, Bisschop van *Lwik*, bl. 49; van *Loos* en *Braband*, bl. 66; van *Braband* en *Namen*, bl. 67; van *Henegouwen* en *Holland*, bl. 74 (doch onzeker); van *Vlaanderen* en *Braband*, bl. 75 en volgg.; van EDUARD III en LODERWIJK V van *Beijeren*, te *Antwerpen* geslagen, bl. 82; waarschijnlijk van JAN III en FILIPS van *Valois* van *Frankrijk*, bl. 84. Zie vooral ook bl. 99 en volgg.
- Genadige Heer van Braband**. Titel des Hertogen, bl. 128.
- Genl.** Muntplaats der Gemeenschapsmunten van *Vlaanderen* en *Braband*, bl. 75, 104; later werden die ook te *Meckelen* geslagen.
- Genlsche Hoogeschool** (Muntkabinet der), bl. 211, 215, 232.
- GERA.** Begin van eenen Muntmeestersnaam? bl. 27.
- GERARD**, Muntkundige, bl. 121; diens *Recherches sur les monnoyes* enz., bl. 99 volg.
- GERARDUS** (munt van), Hertog van *Opper-Lotharingen*, bl. 82.
- Geschiedenis van Antwerpen**, zie MERTENS en TORFS.
- GHERQUIÈRE**, *Mémoire sur trois points intéressants de l'histoire monétaire des Pays-Bas*, bl. 60 volgg. 71.
- GHUJSBRECHT** (Meester), Muntgraveur onder Hertogin JOHANNA, bl. 297.
- Gieten** in *Drenthe* (vond in de kerk te), bl. 229.
- GOBLET (JEAN)** of **GOBLET**, Muntmeester, bl. 145.
- GODFRIED de groote** of *met den baard*, bl. 32.

- GODFRIED III**, volgens sommigen de Stichter van 's Hertogenbosch, bl. 36 noot.
- GODFRIEDEN** (munten der), Hertogen van Neder-Lotharingen, bl. 19, 31—36.
- Goede steden van Brabant*, bl. 104.
- GOLE**, begin van eenen Muntmeestersnaam?, bl. 24.
- GOLI** of **GOLI**, begin van eenen Muntmeestersnaam? bl. 23.
- Goudgulden* van WENCESLAUS, bl. 92; van Maastricht, bl. 93.
- Gouden Crone van den nieuwen slaghe*, bl. 273.
- *Gulden van Bourgondien*, bl. 272.
- *Leeuw*, bl. 151.
- *Penning, geheeten gouden Gulden*, bl. 186.
- *Philippus Rijders*, bl. 149.
- *Schilden of Clinckaerts*, bl. 147.
- *Vliezen*, bl. 209.
- Grave**, reeds oudtijds het eigendom der Hertogen van Brabant, bl. 17 noot.
- Grenada** (wapenschild van) op munten, bl. 224.
- Griffoen** (dubbele) of *dubbele stuiver*, bl. 192; *enkele* dito, bl. 193; *halve* dito, bl. 194.
- GRIMOALDUS**. Naam eens Muntmeesters onder de Fränken, bl. 22.
- GROEBE (D)**, *Prijsverhandeling over de Nederlandsche munten*, bl. 237 en volgg.
- Groot**, naam eener muntsoort, bl. 56, 57, 63, 66, 67, 94; *Lewensche groot*, bl. 79, *Antwerpsche* en *Brusselsche groot*, bl. 83; *Maastrichtsche groot*, bl. 84; *groot of plack Brab.*, bl. 91; verder bl. 115, 132, 133, 170, 190, 199, 204, 237.
- Groot met den Engel**, bl. 56; met den banierdragenden ridder, bl. 57; groot met den ridder met zwaard of met lans, bl. 58.
- Groote Brabants payment** Welke deze waren volgens HEYLEN, bl. 124.
- Groote dobbels**, bl. 201.
- *Vlems*, bl. 257.
- Grooten** (halve), bl. 63, 74, 237 enz.
- Grossus**. Latijnsche benaming van *Groot* op eene munt, bl. 194.
- GROTE (DR.)**, *Blätter für Münzkunde*, bl. 17, 23, 93.
- GUDULA** (de Heilige), Patrones van Brussel, bl. 23.
- Gulden (Brabants)*, muntsoort, bl. 132; ook *goudgulden* geheeten, bl. 133.
- Gulden Peters*. Zie *Peter* (gouden).
- Gulden Vliesorde* op de munten, bl. 149.

H.

- Hagestein** (De belegering van het kasteel) geeft aanleiding tot het slaan der munt *tuin* genaamd, bl. 138.
- Halen** (oude muntjes der stad), bl. 23, 87; Gemeenschapsmunt aldaar en te Gend geslagen, bl. 75.
- Halve Drielanders**, bl. 136.
- **Grooten**, golden twee deniers, bl. 106.
- **Reaal**, bl. 269.
- **zilveren Peter**, bl. 145.
- **Stuiver**, bl. 169.
- Hamer** (in de middeleeuwen werden de munten alleen vervaardigd met den), bl. 8.
- HASSELT (VAN)**, uitgever van KILIAEN'S *Etymologicum*, bl. 96.
- HEYLEN** (Prijsverhandeling over de Munten van den Abt), bl. 48 volgg. Vergist zich dikwerf; vooral omtrent de zilveren moutoenen, bl. 73.
- HEILIGE LODEWIJK**, verordent Godsdiensstige opschriften op de munten, bl. 73.
- Helst** eens leeuws op de munten, bl. 43.
- HENDRIK I** van *Brabant* (Munten van), bl. 36 en volgg. Zoude 's Hertogenbosch gesticht hebben, ald. noot; was de eerste, die den titel van *Hertog van Brabant* voerde, bl. 15, 18.
- HENDRIK II** en **III** van *Brabant* (Munten van), bl. 42 en volgg.
- HENDRIK IV**, Graaf van *Limburg* (Grootte denier van); bl. 47.
- Henegouwen**, oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*, bl. 16. Gemeenschappelijke munten van dit Graafschap met *Brabant*, *Holland* en *Zeeland*, of *Drielanders*, bl. 135.
- HENRIOT SCUTUM**. Opschrift op eene munt, bl. 33.

HERMANS (Dr. C. R.), Numismaticus te 's Hertogenbosch, *Naberigt*, bl. 436 volg. *Hermuntingen* (De middeleeuwsche munten thans zoo schaarsch door achtereenvolgende), bl. 190.

Hertogen van Brabant (wanneer deze het eerst hebben gemunt), bl. 13.

's Hertogenbosch, gesticht door GODFRIED III of HENDRIK I, Hertogen van *Brabant*, bl. 36; de kleine deniers *met eenen arend* worden door sommigen aan deze stad toegeschreven, bl. 26 noot; Charter van Hertog ANTHONY aldaar gegeven, bl. 120, 127. JAN de Jood tot wisselaar aldaar aangesteld, bl. 436; Muntevaluatie dezer stad, bl. 441.

Hensden (De munten van *Brabant*, gangbaar bij den Heer van), bl. 59.

HIC MONETA NOSTRA. Opschrift eener gemeenschapsmunt. *Naberigt*, bl. 435.

Historisch onderzoek naar den oorsprong en den waren naem der stad — Antwerpen, bl. 34.

Holland (oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*), bl. 16; van waar dit Graafschap aan het wapen van den *twin* zoude gekomen zijn, bl. 138. Zeldzame Stuiver van Graaf FILIPS IV, bl. 287.

Hoogeschool (Munt- en Penningkabinet der Leidsche). Zie Leidsche Hoogeschool.

I.

Inckel cort. Zie *Korte*.

Inghel (gouden). Zie *Engel*.

J.

Jaartallen op de middeleeuwsche munten, wanneer deze het eerst voorkomen, bl. 166.

JACOBA van *Beijeren*, Echtgenoot van JAN IV, Hertog van *Brabant*, bl. 129.

JAN I, Hertog van *Brabant* (Beschrijving der munten van), bl. 48 en volg. Heeft gemeenschapsmunten geslagen met JAN van *Vlaanderen*, Bisschop van Luik, bl. 49.

JAN II van *Brabant* of *de Vreedzame* (munten van Hertog), bl. 59 volg.

JAN III van *Brabant* of *de Overwinnaar* (mun-

ten van Hertog), bl. 68 en volg. Slaat het eerst *gouden* munt in dat land, bl. 68.

JAN IV van *Brabant* (munten van Hertog), bl. 129—138.

Jeruzalem (munten der Koningen van) aangehaald, bl. 87.

Jeloirs. Zie *Rekenpenning*.

JOANNA (Munten van Koningin) met haren ZOON KAREL, bl. 235, 236.

JONGE (de Heer Jr. Mr. J. C. DE), Numismaticus te 's *Gravenhage*, bl. 216.

JOHANNA (Gemeenschapsmunten van Hertogin) met FILIPS den *Stouten* van *Vlaanderen*, bl. 100 volg.

JOHANNES de *Dooper* op de munten, bl. 69, 139.

Jood (JAN DE) tot wisselaar aangesteld, bl. 436.

Juwel der Orde van het Gulden Vlies, bl. 282, 284, 292.

K.

KAAN (de Heer K.) te Haarlem, Numismaticus, bl. 154.

KAREL den *Stouten* (Munten van), bl. 163—172.

KAREL V *meerderjarig* (Munten van), bl. 236—266.

KAREL V *minderjarig* (Munten van), bl. 225—236.

KAREL V. Onder dezen Vorst verandert de lettervorm op de munten, bl. 12. Zijne munten bevatten of een zestien- of een vijf-veldig wapenschild, bl. 257.

Karolingisch kruis vermeld, bl. 22, 32, 42, 43, 47 enz.; verder 99, 115, 118 enz.

Karolusgulden, gouden munt, bl. 182, 242. ————— (zilveren), bl. 247; werd later eenvoudige rekenmunt, bl. 249.

Kasteel (een). Muntteeken van Daalhem, bl. 173. Sommigen noemen het dusgenaamde *portaul* op de munten der dertiende en veertiende eeuwen *kasteel*, bl. 60.

Kastilie (wapenschild van) op munten, bl. 224.

KEER (de Heer OTTO) te Amsterdam, Numismaticus, bl. 141, 154.

- Keizersgulden*, min gewone naam van den *gouden Karolusgulden*, bl. 243.
- Keizerskroon*, gouden munt, bl. 245.
- Kerkportaal* (P) op de munten, bl. 64.
- Koulen* (het land van), oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*, bl. 16.
- KILIAEN. *Etymologicum*, bl. 93 volg.
- Kist* (P) op eene munt, bl. 82.
- Klaverblaadjes* op munten, bl. 65, 79, 94.
- Kleef*. Oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*, bl. 16.
- Kleynе gulden van Florentien*, bl. 69.
- Klinkerts*. Zie *Clinckaerts*, bl. 72.
- KÖHNE (Dr.), Numismaticus; zijn *Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde*, bl. 36.
- Koningsgulden*, gouden munt, bl. 182.
- verving onder FILIPS IV den gouden Karolusgulden, bl. 243; beschreven, bl. 271.
- Koningshoofd* op de Brabandsche munten, namaaksel der Engelsche munten, bl. 82.
- Konings- of sijn zilver*, bl. 100; dus half Koningszilver = ongeveer $\frac{1}{1000}$, aldaar.
- Koninklijk Munt- en Penningkabinet te 's Gravenhage*, bl. 37, 50, 81, 154, 171, 172, 180, 188, 198, 199, 211, 215, 276.
- Koninklijk Munt- en Penningkabinet te Brussel*, bl. 28.
- Koophandel* (de) zoekt steeds naar deugdelijke munten, bl. 109.
- Koperen munt* (oudste) van Brabant, bl. 88.
- Koppenhagen* (Munt uit het Koninklijk Kabinet te), bl. 34.
- Korten*, naam eener biljoenen en koperen muntsoort, bl. 261; *witte korten* vermeld bl. 263; *zwarte* dito, bl. 264.
- Kostbaarheid der Munt* in oude tijden, bl. 48 noot.
- Krabbelaar*, naam eener muntsoort, bl. 249 volg.
- Krijgsman* (gahelnde) op eene munt, bl. 33.
- Kromstaart*. Muntsoort ter waarde van twee grooten, bl. 143. Oorsprong des naams, aldaar; gold vier *labbayen*, bl. 142.
- Kronijkschrijvers*. Niet altijd te vertrouwen ten opzichte van hetgeen zij omtrent de munten vermelden, bl. 88 noot.
- Kroon (gouden)*. Naam eener muntsoort, bl. 134.
- Kroon* (Koninklijke) op de munten van den Roomsche-Koning MAXIMILIAAN, bl. 186.
- Kruis* (dusgenaamd Brabandsch), bl. 23.
- (gebloemd); bl. 72.
- (gevoet) of *croix pattée*, bl. 67.
- Kruisrijksdaalder*, bl. 283 volg.
- Kwik*. Zie *Cuyck*.

L.

- L.* (de letter) beteekent op sommige munten *Lotharingia*, bl. 37.
- Labay*. Naam eener muntsoort ter waarde van $\frac{1}{2}$ groot, bl. 94, 116; ook gespeld *Labbay*, bl. 144. Naamsoorsprong, bl. 144.
- Lam Gods* op de munten, bl. 69, 70.
- Lammen* (*grooten en kleinen*), gouden munt, bl. 69; waar in omloop geweest, *aldaar*; ook *Montoenen* of *Aignels* genaamd, immers de kleine, *aldaar*.
- Laurierstokken* op de munten, bl. 256. Het kruis van den Heiligen Andreas daaruit zaamgesteld op munten van FILIPS IV, bl. 273.
- Leenen* (Opgave der Rijksleenen van *Brabant*), bl. 16, 17 noot.
- Leeuw*, jonger op de munten dan de *arend*, bl. 26 noot; is volgens PIOT muntteeken van *Lewen*, bl. 28; of liever van het *Huis van Lewen*, bl. 39; *kleine leeuw* bij eenen grooten op munten der veertiende eeuw, bl. 86.
- Leeuw (gouden)*. Muntsoort, bl. 151; *twee derde en een derde* deelen dezer muntsoort, bl. 152.
- Leeuw*. Gouden muntsoort, bl. 122.
- Leeuwkop* op eene munt als muntteeken, bl. 69.
- Legpenningen* van KAREL den Stouten, bl. 172; van MARIA, bl. 177, 178.
- Leidsche Hoogeschool* (Munt- en Penningkabinet der), bl. 95, 156, 160, 203, 205, 224, 232, 277.
- LELEWEL (*Numismatique du moyen age* van) bl. 19 volg. Desselvs onuitgegeven werk over de biljoenen Nederlandsche munt, bl. 88 volg.

- Letie* op eenen helm op eenen denier van HENDRIK III, bl. 37; verder algemeen sieraad op de munten, zie onder anderen, bl. 134, 136, 227; muntteeken van Rijsel, bl. 180.
- Leenburg*, oude spelling op de munten van *Limburg*, bl. 79.
- LENORMANT, Opzigter van het Nationaal Kabinet te *Parijs*, bl. 123.
- LEO (Opschrift op eene munt der elfde of twaalfde eeuw), bl. 33, 37.
- Leon (wapenschild van) op munten, bl. 224.
- Letters op de middeleeuwsche munten* (over den vorm der), bl. 12.
- Leuven* (wanneer *Lotharingen* erfelijk is geworden in het Huis der Graven van), bl. 14.
- Leuven* (solidi van) vermeld, bl. 21, 28; deze stad was oudtijds de hoofdstad van het Hertogdom *Brabant*, bl. 48. Hoe de kleuren van haar wapenschild zijn, bl. 159. Aldaar nog na KAREL den Stouten (onder FILIPS den Schoonen) gemunt, bl. 164, 199.
- Liard d'argent*, b. 159.
- LIGNÉ (Prins DE), Belgisch Numismaticus, bl. 220.
- Ligten* der munt. Middeleeuwsche term voor: *in waarde verminderen*, bl. 127.
- Lijkopening* (oudste voorbeeld van geregelijke) in *Nederland*, bl. 140.
- Limburg* (oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*), bl. 16.
- Limburg* (Munten van het Hertogdom), bl. 46 volg.
- Limburgsche Leeuw*, bl. 46, 168.
- LITA. Naam eens Muntmeesters? bl. 44.
- Lithograafk* (Abuizen van onzen), bl. 137, 152, 229.
- LODEWIJK van *Beijeren* (Keizer) schenkt het regt om gouden geld te slaan aan JAN III, Hertog van *Brabant*, bl. 68.
- LONTONRENGIE. Opschrift eener Gemeenschapsmunt voor: *Lotharingia*, Naberigt, bl. 435.
- Loos* (Munt van *Brabant* en den Graaf van), bl. 66.
- Lotharingen* (de Hertogen van *Neder-*) heetten later *Hertogen der Brabanders* en van *Brabant*, bl. 15, 16; onder JAN III komt de titel van *Lotharingen* weder met dien van *Brabant* op de munten voor, bl. 81.
- Lotrike*, oude naam van *Lotharingen* op *Brabandsche* munten, bl. 65.
- LOVANIAM. Opschrift der kz. van de munten van *Leuven*, bl. 32.
- Lovenaars* (dobbele en enkele). Namen van zilveren muntsoorten, bl. 197, 199.
- Lovensche* of *Brabandsche penningen*, bl. 60.
- Luzemburg*, oudtijds mede een deel van *Neder-Lotharingen*, bl. 16.
- Luzemburgsch* wapenschild, bl. 92.

M.

- M (de letter) op de munten alleen staande, wat die beduidt, bl. 175, 204.
- Maastricht*, leen van het Duitsche Rijk, bl. 16 noot; munt dier stad, immers naar men meent, bl. 29; wanneer het halve regtsgebied over haar aan *Brabant* gekomen is, bl. 29. Aldaar munt van Hertog ANTHONY nagemaakt, bl. 128. Aldaar is niet gemunt gedurende de regeringen van FILIPS van *St. Pol* enz. tot aan die van KAREL V.
- MADÉLINUS, naam eens Muntmeesters, bl. 22.
- MADRE, *Kritische Beyträge zur Münzkunde des Mittelalters*, bl. 51.
- Maille* (halve penning), aldus noemt men wel eens verkeerdelijk den *denier*, bl. 22.
- Malsenkolder* (krijgsman in eenen), bl. 36.
- MAM, raadselachtig opschrift op munten, bl. 20 noot.
- Manen* (halve), sieraden op munten, bl. 28.
- Manuaal* of *Beeldenaar* van 1595, bl. 184.
- Marcio* of *Marchio sacri Imperii*. Titel van den Hertog van *Brabant* op de munten, bl. 80 volg. Naberigt, bl. 436.
- MARIA van *Bourgondie* (Munten van), bl. 178—178.
- MARIA, dochter van HENDRIK VIII, eerste gemalin van Hertog FILIPS IV, bl. 266.
- Mark Trooisch*, bl. 141.
- Markgraafschap van het Heilige Roomsche Rijk* of van *Antwerpen*, bl. 81, 140.
- Markten en Tollen* (het regt op), oudtijds

- het eigendom der Hertogen van *Brabant* in hun land; bl. 17 noot.
- MATTHIAS I**, Hertog van *Lotharingen* (munt van), bl. 37.
- Mattoenen*. Zie *Moutoenen*.
- MAXIMILIAAN** (de Roomsch-Koning) munt zelf te *Antwerpen*, bl. 180.
- MAXIMILIAAN** en **FILIPS** (Munten van), bl. 178—207.
- Mechelaar*. Zilveren munt van **MAXIMILIAAN**, bl. 195.
- Mechelen* (muntstad, immers het kasteel, waarschijnlijk, bl. 53; de stad zeker, bl. 107 volg.). Muntplaats der Graven van *Vlaanderen*, bl. 101, 105 volg; der Hertogen van *Brabant* onder **FILIPS den Goeden**, bl. 151; *Heer van Mechelen* komt als titel op zijne munten voor, ald. Zeer veel aldaar gemunt onder **MAXIMILIAAN**, bl. 179 volg.
- MEER** (VAN DER) te *Tongeren*. Numismaticus, bl. 62, 155.
- Meerderjarigheid van KAREL V* (munten der), bl. 236—266.
- MEES** (H.), Poorter van *Tricht*, Muntmeester aldaar; bl. 21, 97.
- MEIJER** (de Heer J. F. G.) te 's Gravenhage, Numismaticus, bl. 154, 224, 227, 292, 294.
- Meijerij van Leuven*, bl. 109; van *Thienen*, aldaar.
- Mémoires de l'Académie de Bruxelles*, aangehaald bl. 99.
- Mengelingen van vaderlandschen inhoud* door **WILLEMS**, bl. 100.
- MERTENS** en **TORFS**, *Geschiedenis van Antwerpen*, bl. 25 volg.
- Messenger de Gand*, aangehaald, bl. 25; is de zelfde als de *Messenger de la Belgique* van bl. 44, 45, 99.
- Michaël* (de Aartsengel) op de munten, bl. 197.
- MICHIËLS** (JAN), Muntmeester te *Vilvoorden*, bl. 131.
- MICHIËLS** VAN VERDUYNEN te Maastricht (Kabinet van den Baron), bl. 49, 54, 242, 245, 248, enz.
- Middeleeuwsche letters* (de vorm der) op de munten verschilt niet alleen naar tijd, maar ook naar plaats, bl. 12.
- Middeleeuwsche munten* (moeijelijkheid van het teekenen van), bl. 7.
- MIERIS** (F. VAN), *Historie der Ned. Vorsten*, bl. 192, 198.
- Mijt*, naamsoorsprong dezer munt, bl. 297. Stukken van 4 mijten, van 2 mijten en van 1 mijt, bl. 162; *dobbele Brabandsche mijt*, naam eener muntsoort, bl. 133. Er gingen 48 mijten op eenen Hollandschen Stuiver, bl. 292.
- Minderjarigheid van KAREL V* (munten der), bl. 236.
- MOM.** Raadselachtig opschrift op munten; bl. 20 noot.
- Moneta duplex*. Naam eener oude Fransche muntsoort, bl. 64, 88; is de latere *double* (*monnoye*), aldaar.
- MONETA IOVANIËS JOHANNES.** Opschrift eener munt, bl. 79.
- Moneta nostra*. Opschrift van sommige Gemeenschapsmunten, bl. 82. Naberigt, bl. 435.
- MONETA OPIDI LOVANIENSIS.** Zeldzaam voorkomend opschrift, bl. 67.
- Monnaies muettes*, welke deze zijn, bl. 19; wanneer de Nederlandsche het eerst bekend gemaakt, aldaar.
- Monnoyes en or du Cabinet de Vienne*, bl. 214.
- Monogram* van **MAXIMILIAAN**, bl. 191.
- Moutoenen* (dobbele en enkele Brabandsche), bl. 69; of *Lammen* of *Aignels*, aldaar; *zilveren moutoenen*, noch enkele, noch dubbele, hebben immer bestaan, bl. 73, 74; zulks is vergissing van **HEYLEN** en **DE RENESSE-BREIDBACH**, aldaar; moetoen van Hertog **WENCESLAUS**, bl. 91, 92; van Hertogin **JOHANNA**, bl. 102.
- Muntbeambten in de middeleeuwen*, waren aanzienlijke personen, bl. 107 noot.
- Muntcharters van Brabant* (het oudste is dat van **JAN I**), bl. 48; het tweede dat van **JAN II**, bl. 59.
- Munten* (het) binnen de vrije steden van *Brabant* gaf misschien aanleiding tot het plaatsen van eene stadspoort op de munten, bl. 77.

Munten in Brabant, wanneer het eerst geslagen, bl. 13, volg.

Munt- en Penningwerken van 1815 tot 1842 uitgegeven, bl. 45.

Munterlegpenning van *FILIPS den Goeden*, bl. 163; van *KAREL den Stouten*, bl. 172; van *MARIA van Bourgondie*, bl. 177 volg.; van *MAXIMILIAAN*, bl. 265; van *KAREL II* of *V*, bl. 265 volg.

Munthuizen. Waren in de middeleeuwen dikwerf van bijzondere personen gehuurd, bl. 130.

Muntijzers (gebruik der vorstelijke) of *stempels*, ook na den dood des Vorsten, bl. 140.

Muntmeester (naam van den) op de munten, bl. 22. De Muntmeesters in de middeleeuwen aanzienlijke personen, bl. 107.

Muntmeesters van Brabant (Rekenpenning der), bl. 163, 172, 177.

Muntordonnantie (van 4 Februarij 1520 te *Meckelen*); bl. 237; van 4 Junij 1567, bl. 284.

Muntteeken van Antwerpen, bl. 165; van *Rijssel*, bl. 228; van *Daalhem*, bl. 174.

Muntschroef. De munten, daarmede vervaardigd, behooren niet tot dit werk, bl. 8.

Muntwezen in Brabant en Limburg (Algemeene toestand van het), bl. 297.

N.

Nagelen van het kruis in de hand eens Engels op de Munt, bl. 57.

Nederlandsch Muntwezen der middeleeuwen, op welke wijze op te helderen, bl. 11.

Nederlandsche kroon, gouden muntsoort, bl. 245.

Neder-Lotharingen en Brabant (wanneer aldaar het eerst gemunt), bl. 14, 18; welke landen tot het eerste behoorden, bl. 16.

Negenmannen, naam eener muntsoort onder Hertogin *MARIA*, ter waarde van een vierde groot of zilveren oord, bl. 176; onder *MAXIMILIAAN* en *FILIPS*, bl. 190, 204; uit later tijd 233, 234, 258, 261, 289, 292. Volgens de ordonnantie van *KAREL V* van 4 Februarij 1520 de gewone gift aan ar-

men mendicanten of bedelaars, bl. 259, 293.

Nijmegen (voorbeeld van zeer vroege plaatsing des jaargetals op eene munt van), bl. 166.

Nyvel (Stad) of *Nivelles*, hoofdplaats van *Walsch-Brabant*, bl. 109.

Nimbus om den rijksarend, bl. 249; verder om het hoofd eens Heiligen, bl. 273.

Nivelles (Munt van), bl. 20, 21.

Nobel (gouden), muntsoort, bl. 101, 131; die welke voor gezamenlijke rekening van *FILIPS van Bourgondie* en *JOHANNA van Brabant* geslagen werd, had de waarde van den Engelschen, bl. 105.

Noire monnoye of zwarte penningen, bl. 162.

NOORDAA (wijlen de Heer s. H. VAN DER) te Dordrecht, Numismaticus, bl. 297.

Noormannen (de invallen der) hebben waarschijnlijk Brabant van numerair ontbloot, bl. 20.

Numerair (het) weinig talrijk in de Middeleeuwen, bl. 133.

O.

Obolen (*deniers*), bl. 202, en talkens in de *Bijlagen*.

Oertken oft twaelf myten Vlems of *achtien myten Brab.*, bl. 233.

Oyen. Aldaar zoude, volgens *BUTKENS*, Hertogin *JOHANNA* hebben laten munten, bl. 108.

Oirtken, Muntsoort, *geldende twelf myten Vlems*, bl. 234.

Omtrek (welke afbeeldingen in dit werk in) gelaten, bl. 271.

Onkosten der Munt en Sleyschat onder Hertogin *JOHANNA*, bl. 100; onder *KAREL V*, bl. 238, 240, 243, 251, 253, 255.

Onzekere muntjes van Brabant, bl. 26 volg.

Oord (zilveren), bl. 159, 200.

Oordeghem in Vlaanderen (oude muntjes gevonden te), bl. 19.

Oordstuiver of *halve groot*, bl. 207.

Oorspronkelijke stukken, zoo veel slechts mogelijk, ter afbeelding gebezigd, bl. 271.

Oostervant (Huis van) was onder *JAN IV* het Munthuis te Brussel, bl. 130.

- Opper-Lotharingen*, wanneer daar het eerst gemunt, bl. 18.
- Opidium. Moneta opidi*. Zeldzaam voorkomend opschrift op munten, bl. 67.
- Opper-Lotharingen* (Munten van), bl. 32.
- ORDEN (G. VAN), *Handleiding voor verzamelaars van Nederlandsche Historiepenningen*, bl. 265.
- Ordonnantie van MAXIMILIAAN* van 14 Dec. 1489, bl. 142, 186; van 17 Julij 1548, bl. 184; van KAREL V te Mechelen 4 Februarij 1520, bl. 237; van FILIPS IV van 2 Maart 1570, bl. 275.
- O SANCTA CRUX. Opschrift op eene munt, bl. 33.
- OTGER of OTGERUS, Muntmeester te Brussel, bl. 22.
- Oud-Duitsche lettervorm* (de) gaat onder KAREL V tot den tegenwoordigen over, bl. 263.
- Overmaassche* (een deel van het) behoorde aan Brabant, bl. 16 *noot*.
- P.**
- P (de enkele letter) op de munten van FILIPS IV is de eerste van 's Vorsten naam, bl. 274, 287, 288.
- Pachters* der Hertogelijke Munt, bl. 29.
- Pacificatie van Gend*. Zie onder anderen bl. 278.
- Pagus Brachbantensis*. Oudste naam van Brabant, bl. 16.
- Payment*, benaming van klein geld, bl. 286.
- Parels* (P) op munten afgebeeld, bl. 37.
- Parijs* (Nationaal Kabinet van munten en penningen te), bl. 123.
- Pataard, sol* of *stuiver*. Is de zelfde muntsoort, zie, onder anderen, bl. 186, 187, 219.
- Penning*. Oude naam van den *denier*, bl. 53, 64.
- Penningkunde, kulpwetenschap der Geschiedenis*, bl. 4.
- Penning Philippus* of *Filips-gulden*, bl. 208.
- van ij *groten, geheiten Stuiver*, bl. 203.
- met de 4 *leeuwen*, bl. 200.
- van een en een halven groot, bl. 196.
- Penning van drie grooten*, bl. 195.
- van zes grooten, bl. 195.
- PERRAU (de Heer A.), *Numismaticus*, bl. 77, 84 enz. Beschrijft de Maastrichtsche munten, bl. 97.
- Perron, steen der rechtspreking, op de munten van Luik, volgens den Heer PIOT, bl. 38.
- Peter (gouden)*, bl. 92, 102; *dubbele gouden Peters*, bl. 106; zijn niet geslagen, *aldaar*.
- Peters (zilveren)*, bl. 74, 85 enz.
- PETRUS (de Apostel) op de munten, bl. 85. Beschermheilige der stad Leuven, bl. 199.
- PHILIPPUS (de Heilige) op de munten, bl. 210; was de Patroon of Beschermheilige van FILIPS *den Schoonen*, bl. 182.
- Philippus of Ridders*. Naam eener gouden muntsoort onder FILIPS *den Goeden*, bl. 147; ook bl. 148, 149. Halve dito, bl. 150.
- Philippus*. Zie *Filipsdaalder*.
- Philippusdaalder*. Zie *Filipsdaalder*.
- Philippus Reaal*, zilveren munt, bl. 201; halve dito, bl. 203.
- Philippus Schild* of *Clinckaert*, gouden munt, bl. 142.
- Philippus Stuyver* of *plack*, bl. 155.
- Pièce de plaisir*, bl. 216, 275.
- PINCHAERT (A.), Belgisch Numismaticus, *Naberijs*, bl. 452.
- PIOT (C.), Belgisch Numismaticus. Zijn gevoelen over den oorsprong der Munt in Brabant, bl. 13 volgg. Heldert de *monnaies muettes* van Brabant op, naar aanleiding der stedelijke zegels, bl. 20 volgg. Zijn werk, getiteld: *Notice sur un dépôt de Monnoyes découvert à Grand-Halleux*, bl. 47 volgg.
- Placaetboek* (GAU en SCHELTUS, *Groot*), bl. 186, 237.
- Placcaeten van Brabant*, bl. 121, 272, 274, 289.
- Placcaeten van Vlaanderen*, bl. 275, 284.
- Plack* of *Plak*, Groot of halve Stuiver, bl. 91.
- Plant* (eene), zoude het oudste muntteken van Maastricht zijn, bl. 38.
- PLANTIJN (C.), *Thesaurus Teutonicas lin-*

guae, bl. 138. Beeldenaar van PLANTIÏN, bl. 271.
Poirter; aldus heetten oondtijds de burgers, bl. 91.
Pol (munten van Hertog FILIPS I of van Sint-), bl. 139.
Portaal (dusgenaamd) op de munten. Zie onder anderen bl. 42.
Portugal (wapenschild van), komt niet voor op de munten in ons tijdvak behandeld), bl. 276.
Prieken. Zie *Prieken*.
Prieken of *Prieken*, oude munt, bl. 116; had de waarde van een vierde groot, bl. 143. Naamsorsprong, *aldaar*.
Proefmunten of *pièces de plaisir*, bl. 275, 276.

Q.

Quaert zilveren Peeter, bl. 145.
Quart de gros, bl. 156.

R.

Reaal (gouden), munt van KARL V, bl. 226, 237; van FILIPS IV, bl. 267; halve dito, bl. 240; van FILIPS IV, bl. 269 volg.
Reaal (grootte dubbele), zilveren munt, alleen met den naam van MAXIMILIAAN, bl. 191.
Reaal (grootte gouden), bl. 180; halve dito, bl. 184.
Real van Spaengnen, bl. 236.
Realen met de wapens van Spanje, bl. 237.
 REINOUO II, Hertog van Gelre, bezigt Brabandsche munters, bl. 39.
Rekenpenning der Muntmeesters van Brabant, bl. 163.
Romedie, Munttaal, bl. 141.
Remonstrantie der Staten van Brabant ten opzichte van de Munt, bl. 90.
Revue de la Numismatique Belge, bl. 13 en volg.
Revue de la Numismatique Française, bl. 36, 41.

Ridder of cavalier (Groot met den banierdragenden), bl. 57, 58.
Ridder of Franc à cheval of Cavalier. Naam eener muntsoort, bl. 112.
Rijder (gouden) of *Cavalier*, munt van Hertogin JOHANNA, bl. 109, 112.
Rijen (Land van), bl. 109.
Rijssel (Charter van FILIPS den Schoonen aldaar gegeven), bl. 451.
Ringen of cirkeltjes op munten, bl. 23.
 ROBIANO (Graaf DE), Numismaticus te Brussel, bl. 121.
Rode (munt van) of 's *Hertogenrade* in Limburg, bl. 47.
Rooze op de munten, bl. 237.
Royal (gouden). Zie *Reaal*.
Roosebeker. Naam eener muntsoort, bl. 101; het is een *dubbele groot*, bl. 110.
 RUDING, *Annals of the Coinage of Great Britain*, bl. 55 volg.
Ruiter te paard, op zeer oude, kleine deniers, bl. 30.
Ruwaard van Brabant. Titel van Hertog ANTHONIJ, bl. 119; van Hertog FILIPS van St. Pol, bl. 139.

S.

SALM (de Heer H.), Numismaticus te Amsterdam, bl. 265.
 SAULOU (DE), *Recherches sur les monnoyes de Lorraine*, bl. 32, 37.
Schaelgy. Naam eener muntsoort, bl. 94; drie derzelve golden twee grooten of vier placken.
Scheepenobel, bl. 184.
Schelling, latere naam van den ouderen *Solidus*, bl. 59.
 SCHELTUS. Zie CAU en SCHELTUS.
Schild, gouden muntsoort; wanneer deze in de Nederlandsche Provinciën het eerst voorkomt, bl. 72.
Schild (Antwerpsch). Gouden munt van Hertog JAN III, bl. 71; of *gulden Schilden*, bl. 72; dito van Hertog ANTHONIJ, bl. 119.
Schild (Maastrichter), zilveren munt, bl. 85.

- Schildjes* (kleine) op de munten als sieraad, bl. 63.
- SCHMIEDER, *Handwörterbuch der Münzkunde*, bl. 112.
- Schoonvorst* en *Sichem* (zeer vroege plaatsing van het jaartal op eene munt der Heeren van), bl. 166.
- Schuytken*, naam eener gouden munt, bl. 184; was de *halve Nobel*, bl. 185.
- Schurmannen*. Naam eener muntsoort, bl. 93.
- Scilling* voor *Schelling*, bl. 96.
- Scutum aureum*, Latijnsche naam der gouden Schilden, bl. 68.
- SERRURE (*Notice sur le Cabinet Monétaire du Prince de Ligne*), bl. 19, 20, en doorgaande.
- Servaas* (Kapittel van *St.*) te Maastricht, bl. 39.
- SERVATIUS (Munt met de afbeelding van den Heiligen), bl. 84 volg.
- Seskin*, *Sesken* of *Negenmanneke*, bl. 258; ('t gold zes mijten Vl. en negen mijten Brab.)
- Sevenhalfoen stuver oft grooten Vlems*, bl. 232.
- Sichem*. Zie *Schoonvorst*.
- SIGNUM CRUCIS. Opschrift op middeleeuwsche Brabandsche munten, bl. 61 volg.
- Silveren Bourgoinsche daelders*, bl. 284.
- Silveren penninc*, genaemd *Cromstert*, bl. 142.
- Slangenkoppen* (phantastische draken- of) op munten, bl. 110.
- Sleischat*, bl. 75; zie vooral de noot op bl. 100; verder bl. 106, 240 enz.
- Sleutel* in de hand eens Heiligen, bl. 93.
- Suede* (muntaal), bl. 141.
- Solidus*, later *Schelling* genaamd, bl. 59.
- Spreuken* op de munten, bl. 177, 178, 181, 185, 194.
- Stadspoort* op munten, bl. 60.
- STAURE (THIERRY DE) of DIEDERIK VAN STAVERE, Muntmeester te Leuven, bl. 147.
- STEPHANUS of STEVEN, Bisschop van Luik, had reeds vroeg het *jus monetae* te Maastricht, bl. 90.
- Ster* (eene zespuntige), het wapen van Maastricht, bl. 213.
- Sterling*. Naam eener middeleeuwsche muntsoort, ook in de Nederlanden, bl. 51, 53, 63; komt waarschijnlijk van *Easterling*, bl. 55; men bootste ze na om daardoor gemeenschapsmunten tusschen de volken daar te stellen. Aldaar.
- Sterretjes* op de munten, bl. 26, 27, 35.
- STELS te Maastricht (wijlen de Numismaticus, Pastoor), bl. 84.
- STOCKMANS, *Decisiones Brabantiae*, aangehaald bl. 16, 17 noot.
- STRICKER (de Heer) te 's Gravenhage, Numismaticus, bl. 153, 159.
- Stuyvers*. Muntsoort, later ook *enkel vuurijzer* genaamd, komt reeds voor ten jare 1466, bl. 157, 255, 287. Er kwamen ook *dobbele* voor, aldaar bl. 157, 158, 168; halve stuiver, bl. 169, 257.
- Supplément au Cabinet de Vienne*, bl. 150, 242.

T.

- Tabellen* van de munten der aan Brabant naburige landen, te vergeefs door den Schrijver gemaakt ter onderscheiding van de munten der Hertogen JAN I, II en III, bl. 58, 59, 62.
- Teekenen van Munten* (het eigenhandig) hoogst nuttig, bl. 7.
- THEODERICUS, opschrift op eene munt, bl. 35.
- Thienen* (Muntjes toegeschreven aan de stad), bl. 24. Deze stad gaat met Leuven en Brussel een muntverdrag aan met Hertogin JOHANNA, bl. 108; Meijerij van Thienen, bl. 109.
- Thoisoenen (gouden)* of *vliezen*, bl. 208, 209, 214, 225.
- Thoyson dor* (sic), bl. 209.
- THOMSEN, Numismaticus te Koppenhagen, bl. 23.
- Threesoor* (het), Beeldenaar van 1580, bl. 271.
- TINE. Begin van eenen Muntmeestersnaam? bl. 27.
- Toren (dobbele)* van Leuven, bl. 95.
- Torens (gouden)*, Brabandsche munt, bl. 107.
- Torentje van Leuven*. Naam eener muntsoort, bl. 95.

TORFS. Zie **MERTENS** en **TORFS**.

Torre (gulden), naam eener muntsoort, bl. 111; verschilt weinig van den *gouden Peter*, bl. 112.

Tournois of *Toursche groot*, bl. 63, 77.

Toursche groot, bl. 63.

Tricht. Oude naam van Maastricht, bl. 64.

Triectum. Oude naam van Utrecht, bl. 22.

Trit en *Treit*, oude verkortingen voor *Trajectum* (Maastricht), bl. 50, 53, volg.

Trooisch mark of mark van *Troyes* in Frankrijk, bl. 106.

Tuin (eene), het oude wapen van Holland, bl. 138.

Tuyn. Naam eener zilveren munt, bl. 132, 137; oorsprong van den naam, bl. 138.

Twaalf onderdeelen der éénheid, waarschijnlijk door even zoo vele bolletjes op de munt aangeduid, bl. 56.

Tweeblankspenning, bl. 258.

Tweemijstukken, bl. 167, 171, 177, 206, 235.

U.

Uitbreiding der wetenschappen sedert 1815, bl. 1 en 2.

Utrecht (oudtijds een deel van *Neder-Lotharingen*), bl. 16.

Utrechtsche mijten, bl. 263.

V.

Vaandel (een) op de munten, bl. 33, 37.

Valencyn of *Valenciennes* (Munt geslagen te), bl. 135.

Valkenburg. Misschien zijn de aan Daalhem toegeschrevene munten aldaar geslagen. Zie *Errata* enz.

VELPEN (HENDRIK VAN), Stempelsnijder der munten van **FILIPS I**), bl. 141.

VERACHTER (F.), *Documens pour servir à l'histoire monétaire des Pays-Bas*, bl. 19 en vervolgens. Deszelfs aanstaande *Histoire monétaire du Marquisat et de la ville d'Anvers*, bl. 83.

Verhouding van de munt- en andere kosten op 100 deniers, bl. 100 *noot*.

VERKADE (P.), ook munten uit het werk van dien Heer in het tegenwoordige opgenomen, bl. 12.

Verwarring in de Munt tijdens den opstand tegen **MAXIMILIAAN**, bl. 197.

Vierzyser. Zie *Vueryser*.

Vierde Drieland, bl. 136, 137.

Vierde Groot of *Priesken*, bl. 143.

Vierlander of *Philippus stuyver* of *plack*, bl. 155. Naamssoorsprong dezer munt, *ald.*

Halve Vierlander, bl. 156; *vierde dito*, *ald.*

Viermijstukken, bl. 167, 176, 191, 206, 223.

Vierstuiverspenning, bl. 249 volg. 286.

Vilvoorden (muntjes toegeschreven aan het stadje), bl. 24, 25. Munten aldaar met zekerheid geslagen, bl. 71, 107, 113, 120, 131.

Vlaamsch geld, gewoonlijk 50 pCt. hooger dan het Brabandsche, bl. 233.

Vlaamsche Engelen, bl. 103 *noot*.

Vlaamsche Reaal (grootte), bl. 202.

Vlaanderen (Gemeenschapsmunten van den Graaf van) met de Hertogin van Brabant, bl. 100 volg. Zeldzame Stuiver van Vlaanderen, bl. 287.

Vliechuit. Zie *Vlieguit*.

Vlieguit. Naam eener muntsoort, bl. 94.

Vliezen (gouden), bl. 209. Hadden de waarde van twee Filipsgulden, bl. 214.

Voetdrager. Naam eener muntsoort, bl. 114.

Vonken bij de Gulden Vlies-Orde, op munten afgebeeld, bl. 292.

Voogdij van **MAXIMILIAAN** over **FILIPS den Schoonen**, bl. 185 en volg.

Vrede (bede om) op de munten in droevige dagen, bl. 198, 199.

Vrije steden van Brabant. In deze alleen sedert **JAN III** munt geslagen, bl. 69.

Vroenhove (kasteel van), de munt van Maastricht aldaar geslagen, bl. 130 en volg.

Vronhof. Opschrift op de Maastrichtsche munten, zie *Vroenhove*.

Vueryzer (dobbelt), munt van **KAREL den Stouten**, bl. 169; **MARIA**, bl. 174; **MAXIMILIAAN** bl. 187; en **FILIPS den Schoonen**, bl. 205, geslagen te Antwerpen en te Daalhem; *enkel vuurijzer*, bl. 169 enz.

Vuurstaal (het) der Gulden Vlies-Orde op de munten afgebeeld, bl. 152 en volg. 178.

W.

- WAELEHEM (PIETER VAN), Waardijn onder Hertogin MARIA van *Bourgondie*, bl. 175.
- Walcheren* (zeldzame denier of halve groot van JAN II (?) ontdekt op het strand van), bl. 65.
- WALDEREN (LODEWIJK VAN), Muntgraveur, bl. 131.
- WALFRAM IV van *Limburg* (Munt van Hertog), bl. 45, 47.
- Walincourt* (munt van JAN, Heer van), bl. 52.
- Walsche gedeelte van Brabant*, hoofdplaats Nyvel, bl. 109.
- WALT beteekent op de munten waarschijnlijk niet *Valkenburg*, bl. 49; ook niet *Walcourt*, bl. 52; maar wel WALTERUS, d. i. WOUTER VAN BERTHOUD, Heer van *Mechele*, bl. 53.
- Wapenschild* van KAREL V, bl. 257.
- Wastine*. Aan deze plaats worden waarschijnlijk ten onrechte de dusgenaamde *Deniers Bastiniens* toegeschreven, bl. 22.
- WATERLOOS (Handschrift van), bl. 123, 134.
- Wegen der munten* (het) soms van belang, bl. 11.
- Wegen* (de groote) in Brabant, oudtijds het eigendom der Hertogen van dat land, bl. 17 noot.
- WENCELYN. Zie WENCESLAUS.
- WENCESLAUS en JOHANNA (Munten van), bl. 90 en volg.
- WESTHOFF te Amsterdam (Muntkabinet van wijlen den Heer), bl. 248.
- Wilhelmus-schild*, bl. 135.
- WILLEMS (wijlen de Gelcerde), ook met numismatische kennis begaafd, bl. 82. Zijne *Mengelingen van Vaderlandschen Inhoud*, bl. 100, 116.

- Witten penninc van 4 groten*, naam van zilveren munten, bl. 222.
- Witten penninc van den cleynen gelde van 6 myten Vlaemsch*, bl. 223.
- Woeringen* (slag van), vermeld bl. 49.

Z.

- Zeeland* (had oudtijds de zelfde munten als Holland, waarmede het als het ware één land uitmaakte), bl. 135.
- Zesgrootspenning*, Munt van MAXIMILIAAN, bl. 195.
- Zesken*, Munt van zes mijten, bl. 237.
- Zesmijststuk*, bl. 233.
- Zevengrootspenning*, bl. 275.
- Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde*, zie KÖHNE.
- Zes myten Vlams*, bl. 233.
- Zevenstuiwerspenning*, bl. 275.
- Zilveren dobbel moutoenen* hebben nimmer bestaan, bl. 73.
- Zilveren oord*, bl. 159, 239.
- Zilveren penning*, naam der *deniers*, bl. 53, 66.
- Zilveren reaal*, munt van MAXIMILIAAN, bl. 192.
- Zilveren Antwerpsche plak*, bl. 120.
- Zilveren vliezen*, Muntsoort, bl. 216.
- Zonnekroon*, Muntsoort, bl. 245.
- Zoutelande* (zeldzame Brabandsche munt gevonden te), bl. 65.
- Zwarte penning*, Munt, bl. 111.
- Zwarte penningen*. Naam van het biljoenen geld, bl. 102. Twaalf gingen op een Groot, *aldaar*. Verder bl. 111, 118.

ERRATA EN VERBETERINGEN OF AANVULLINGEN.

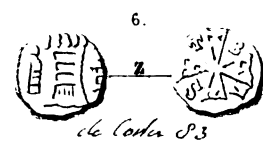
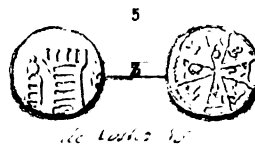
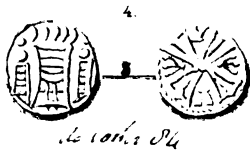
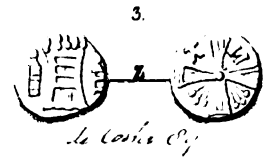
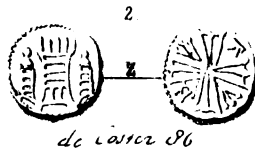
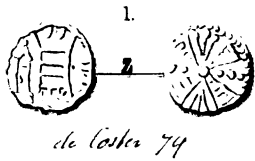
- Bl. 21 regel 13 staat: 12° of 13° eeuw lees: 12° of het begin der 13° eeuw.
- » » 16 » brug lees: burg.
- 25 » 14 » *Messageur de Gand* lees: *Messageur de la Belgique*.
- 36 » 9 » zijne *Blätter* lees: zijn *Zeitschrift für Münz- Siegel- und Wappenkunde*.
- 45 tweemaal » *Messageur de Belgique* lees: *de la Belgique*.
- 74 De beroemde Numismaticus CHALON heeft later dit Charter met zijne aanmerkingen nog eens uitgegeven.
- 75 regel 7 staat: *Waradijn* lees: *Waardijn*.
- 96 » 10 » *brijman*. Onze ervaren Numismaticus, de Heer J. F. G. MEIJER te 's Gravenhage, opperde de gissing of *braetman* of *breiman* niet afgeleid zoude kunnen zijn van den *malienkolder*, die, hoewel van staal, toch *gebroid* was.
- 97 regel 26 staat: MOSSI TRAJECTENSIS. De Heer VERACHTER, aan wien wij de plaat, waarop deze munt bij ons voorkomt, mededeelden, schreef ons herhaalde malen, bij het zenden van belangrijke bijdragen of het welwillend geven van verzochte inlichtingen, dat eene munt met dusdanig opschrift *niet* bestaat. Wij meenden daarom aan Professor SERRURE te Gend, die, hoewel bij onze bewerking der Brabandsch-Limburgsche munten een hardnakkig stilzwijgen bewaard hebbende, ons thans bij de uitgave der Grafelijke en Hertogelijke Geldersche belangrijke diensten of bewijst of tracht te bewijzen; — wij meenden, zeggen wij, aan dezen ervaren Muntkenner, die toch op page 128 van het door Z. H. G. beschrevene Muntkabinet van den Prins DE LIÈGE dezen brayman *aldus* beschrijft, nogmaals te moeten vragen of dit opschrift goed gelezen was, aangezien wij de munt *volgens zijne verzekering* (zie page 128 l. c.) hadden laten afbeelden. — Onder dagteekening van 7 Junij 1851 schrijft Z. H. G. ons:
- «Zonderling genoeg, de *heele* of *halve* bryman, die zich hier in talrijke verzamelingen bevindt, ontbreekt mij. Ik kan u dus niets stelligs omtrent het MOSSI zeggen.»
- 100 regel 23 staat: ~~12%~~ lees: ongeveer ~~12%~~; want het Koningszilver was niet van 12, maar van 11½ penningen. Aldus make men dan verder in dit werk eene kleine vermindering in het opgegeven gehalte, waar van *Koningszilver* sprake is.
- 113 regel 15 staat; *Hertog* lees: *Hertogen*.
- 141 » 10 » *eerste* lees, ten gevolge van het op bl. 452 voorkomende: *tweede*.
- 174 » 10 » Daalhem lees: of misschien van Valkenburg. Zie SERRURE, *Cab. du Prince de Liège*, page 102.
- 238 regel 19 staat: 1520 lees: 1520(1).

MUNTEN UIT DE XIe, XIIe EN XIIIe EEUWEN.

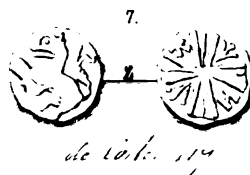
Brabant en Limburg.

I

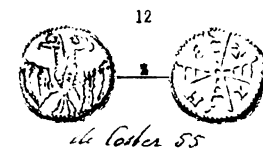
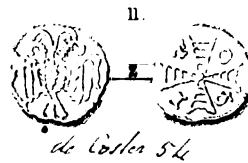
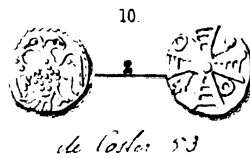
ANTWERPEN

BRUSSEL.

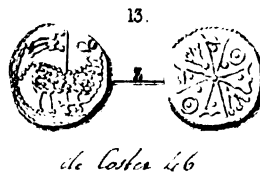
HAREN

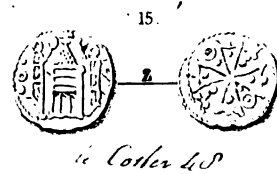
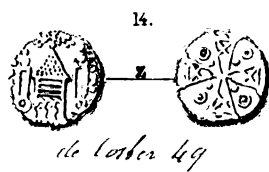
LEUVEN, ? Pl. II. 25. 26. 27.

MAASTRICHT? Pl. II. 28.

THIENEN

VILVOORDEN.

et al. del.

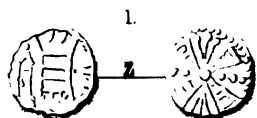
Houtberg Lithogr.

MUNTEN UIT DE XIe XIIe EN XIIIe EEUWEN.

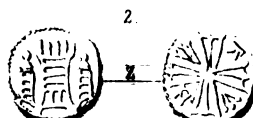
Brabant en Limburg.

I

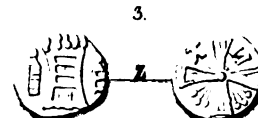
ANTWERPEN.

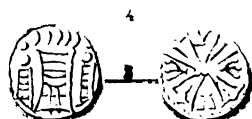
de Coster 74

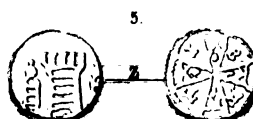
de Coster 86

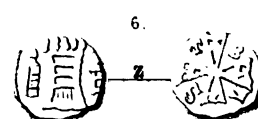
de Coster 87

de Coster 84

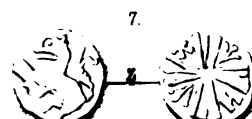

de Coster 85

de Coster 83

BRUSSEL.

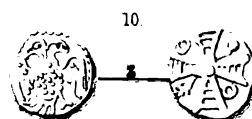
de Coster 117

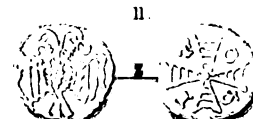
de Coster 2

de Coster 3

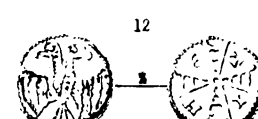
HAREN.

de Coster 53

de Coster 54

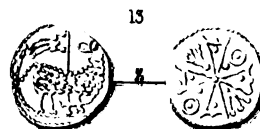

de Coster 55

LEUVEN. ? Pl. II. 25. 26. 27.

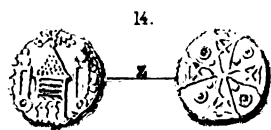
MAASTRICHT ? Pl. II. 28.

THIENEN

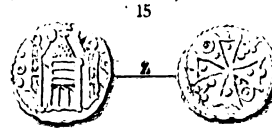

de Coster 46

VILVOORDEN.

de Coster 49

de Coster 48

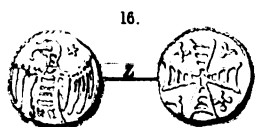
et Olye del.

Hornberg Lithogr.

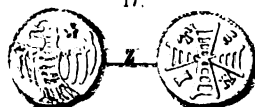
ONZEKERE VAN BRABAND.

Brabant en Limburg.

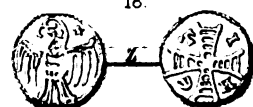
I.

16.

17.

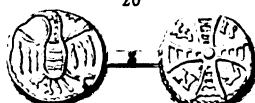
18.

de Coster 75

de Coster 70

19.

20.

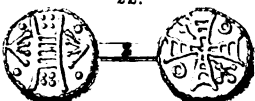

21.

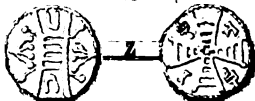
de Coster 60

de Coster 64

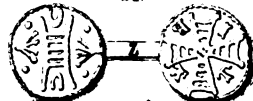
de Coster 99

22.

23.

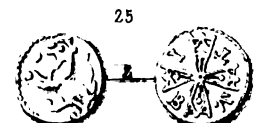

24.

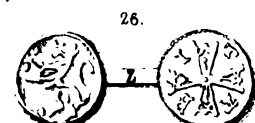
de Coster 102

de Coster 111 bis

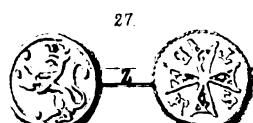
de Coster 100

25.

26.

27.

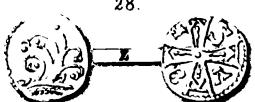
de Coster 122

de Coster 121

de Coster 140

MAASTREHT. (?)

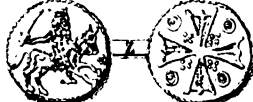
LEUVEN (?)

28.

29.

30.

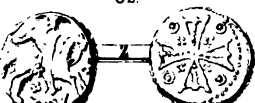
de Coster 77

de Coster 37

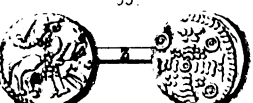
de Coster 30

31.

32.

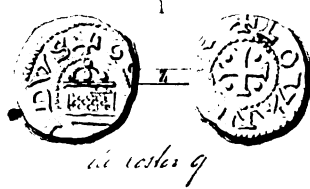

33.

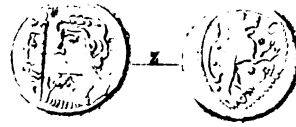
de Coster 42

de Coster 41

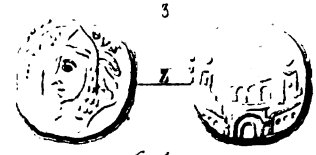
DE GODFRIEDEN 1106-1190

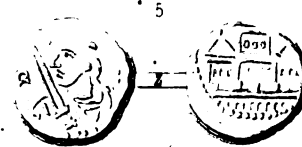
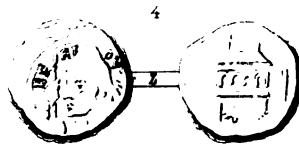
de Costen 9

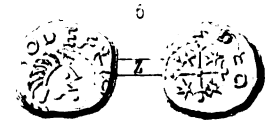
de Costen 14

de Costen 11

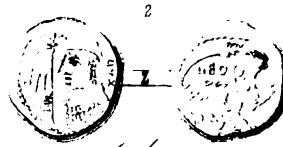
de Costen 13

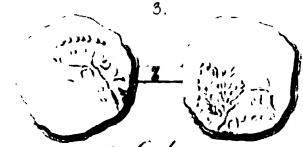
HENDRIK I 1190-1235

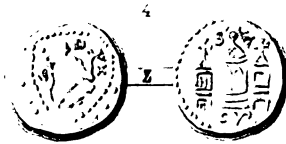
de Costen 19

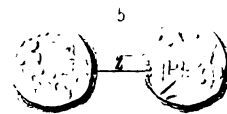
de Costen 16

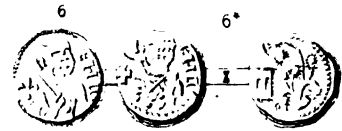
de Costen 15

de Costen 20

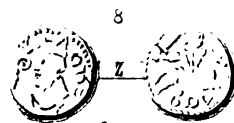
de Costen 32

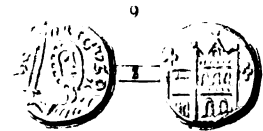
de Costen 30 de Costen 31

de Costen 29 de Costen 28

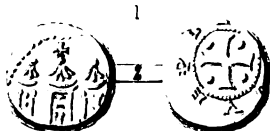

de Costen 33

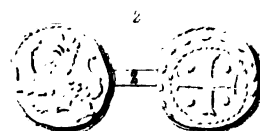

de Costen 18

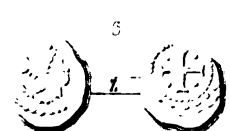
HENDRIK II EN III 1235-1248 + 1258-1271

de Costen 21

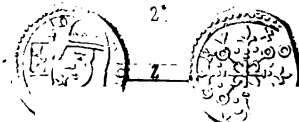

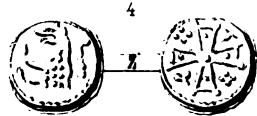
de Costen 23

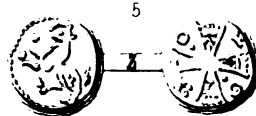
de Costen 24

DE GODFRIEDEN

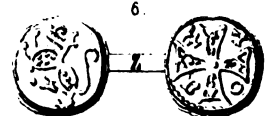

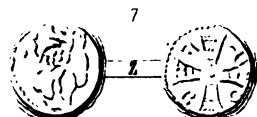
de Costen 116

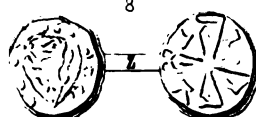
de Costen 129

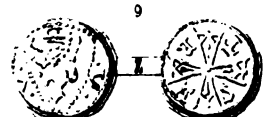
de Costen 120

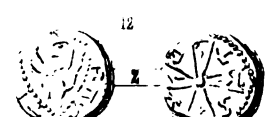
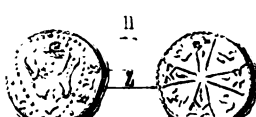
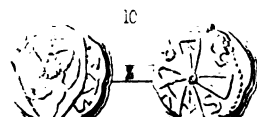
de Costen 127

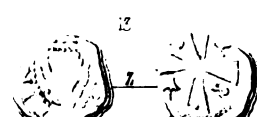
de Costen 143

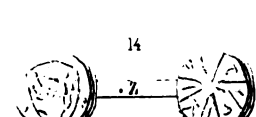
de Costen 136

de Costen 135

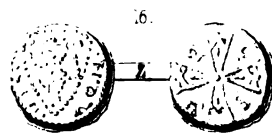
de Costen 135

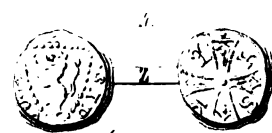
de Costen 142

de Costen 133

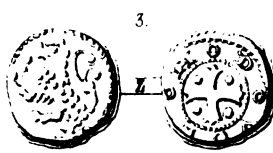

de Costen 131

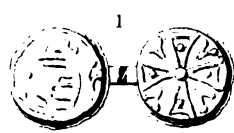

de Costen 134

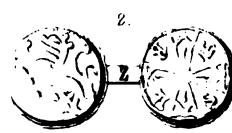
LIMBURG

de Costen 22

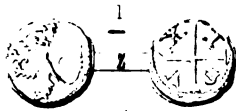
de Costen 115

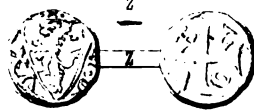
de Costen 110

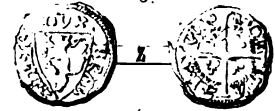
JAN I 1466-1494

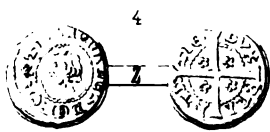
de Costen 145

de Costen 147

de Costen 209

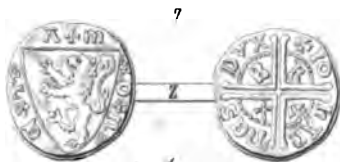

de Costen 173

de Costen 154

de Costen 156

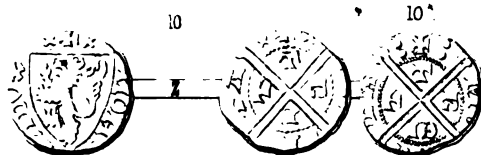

de Costen 150

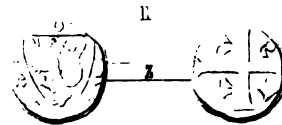
de Costen 167

de Costen 106

de Costen 160

de Costen 187

de Costen 152

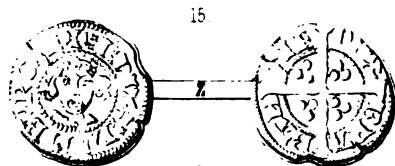

de Costen 162

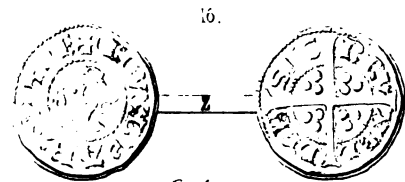
de Costen 163

de Costen 171

de Costen 177

de Costen 180

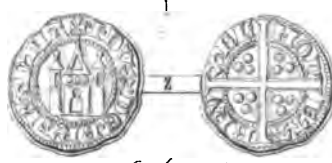
de Coster 186

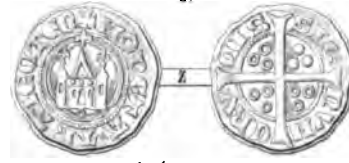
de Coster 194

de Coster 193

IAN II. 1294-1312.

de Coster 240

de Coster 242

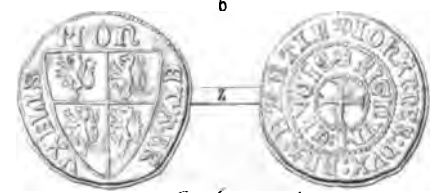

de Coster 185

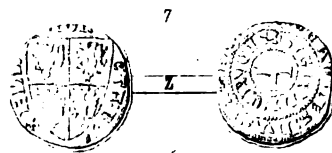

de Coster 205

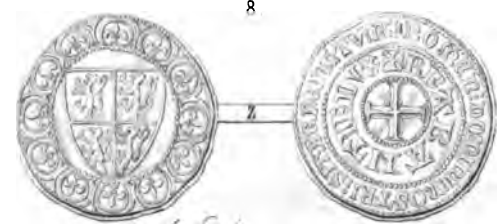
de Coster 207

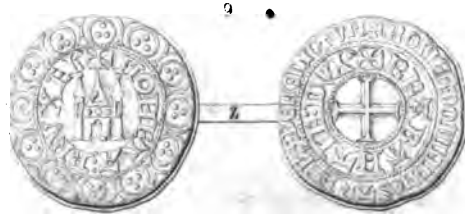
de Coster 254

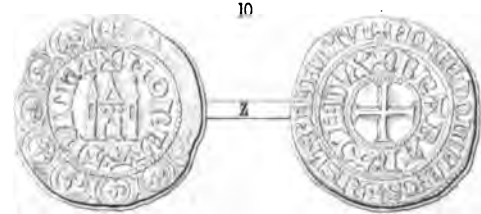
de Coster 285

de Coster 215

de Coster 200

de Coster 196

de Coster 241

de Coster 189
IAN III 1312-1355.

de Coster 243.

de Coster 222

de Coster 224

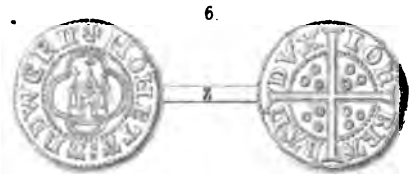
de Coster 223

de Coster 225

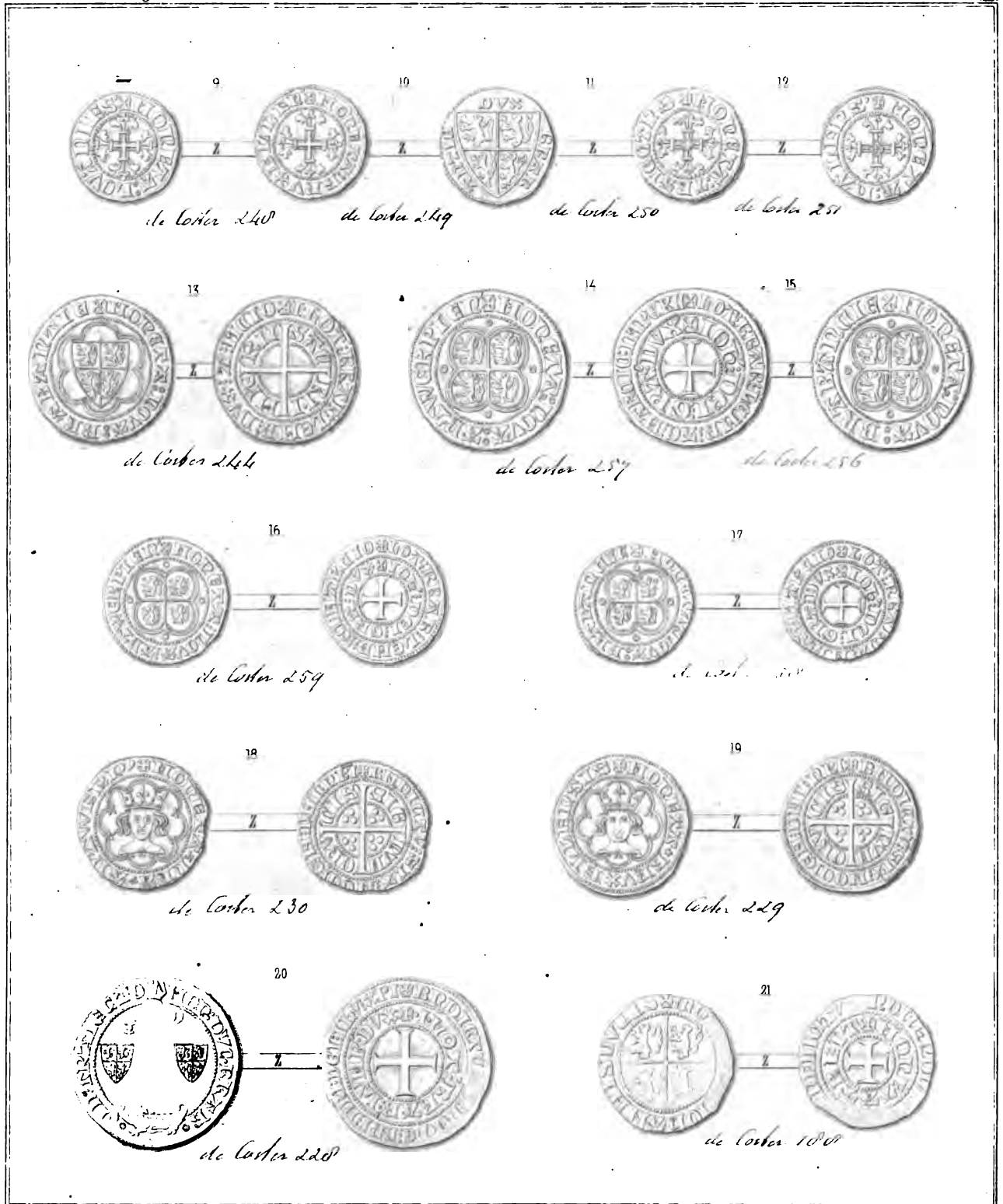
de Coster 229

de Coster 107

de Coster 246

de loten 226

de loten 227

de loten 232

de loten 235

de loten 191

de loten 201

de loten 263

WENCESLAUS EN JOHANNA, 1355-1383

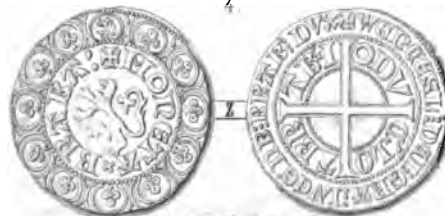
de loten 264

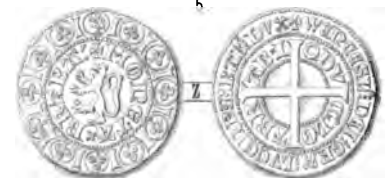
de loten 265

de loten 267

de loten 276

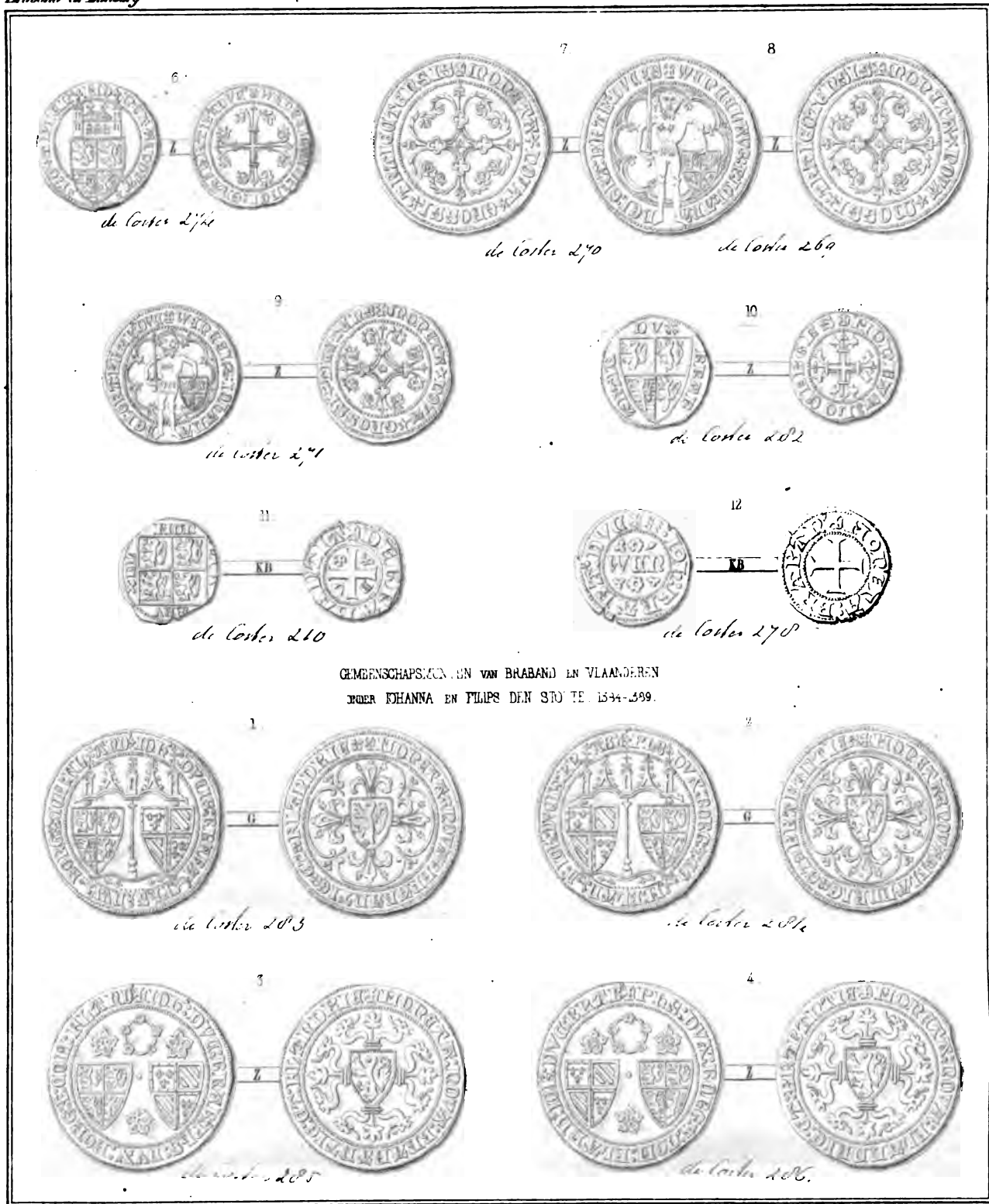

de loten 277

VERVOLG VAN WENCESLAUS EN IOHANNA.
 GEMEENSCHAPSMUNTEN VAN IOHANNA EN FILIPS DEN STOUTE

Brabant en Limburg

X.

GEMEENSCHAPSMUNTEN VAN BRABAND EN VLAANDEREN
 ROER IOHANNA EN FILIPS DEN STOUTE 1544-1599.

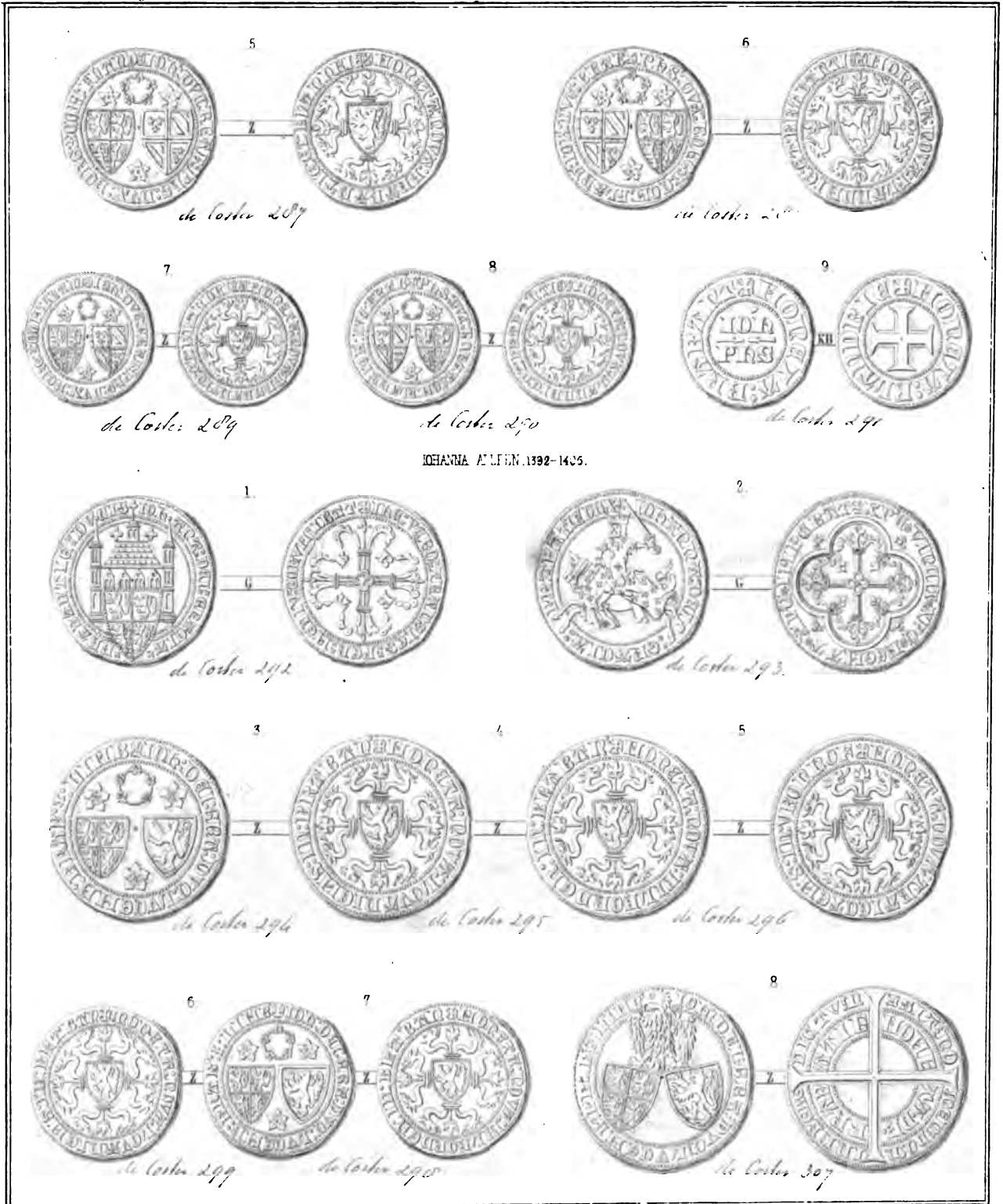
ad Ulys del.

Houberg Lithogr.

VERVOLG DER GEMEENSCHAPSMUNTEN VAN IOHANNA EN FILIPS DEN STOUTE.
IOHANNA ALLEEN.

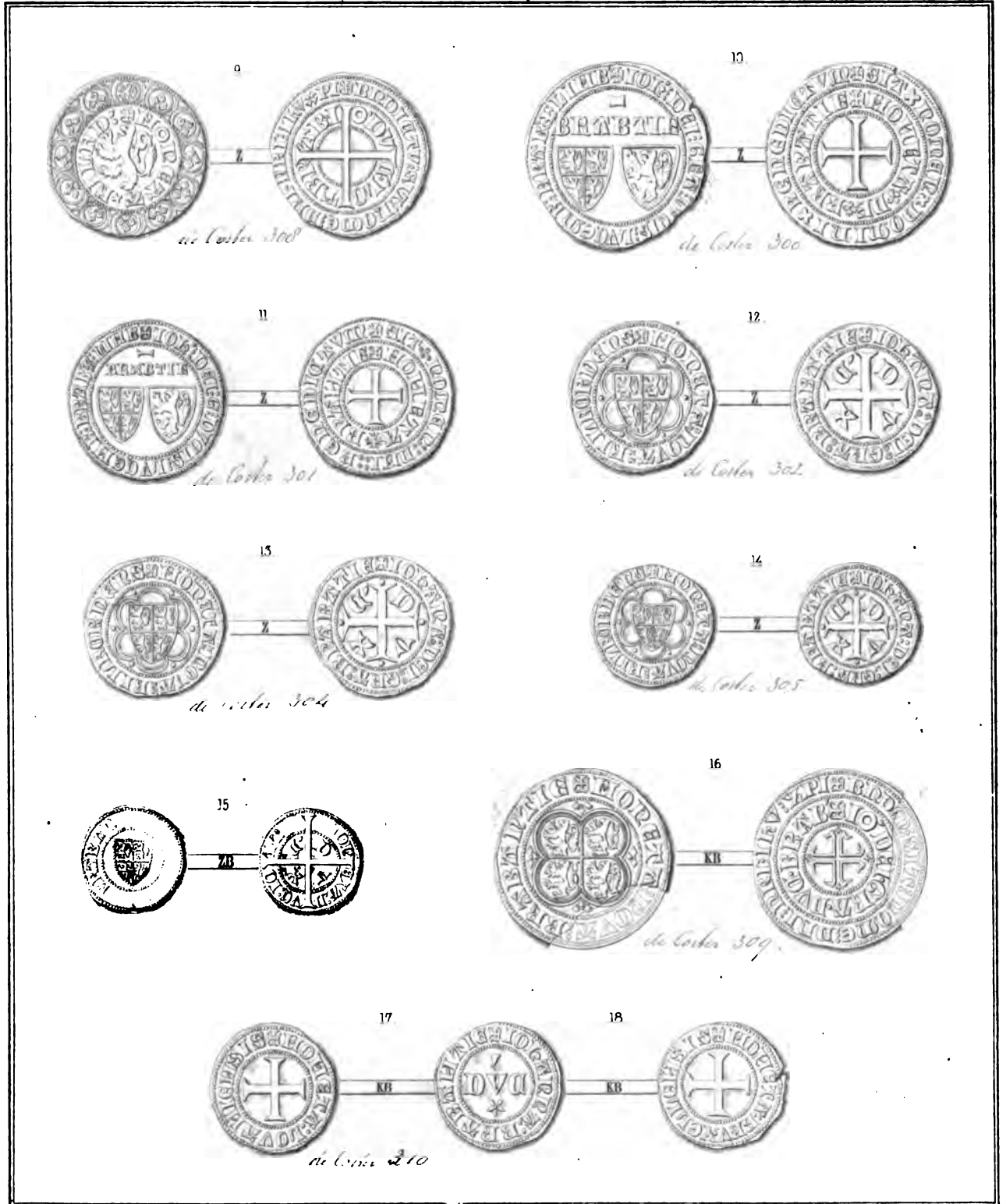
Brabant en Limburg

XI.

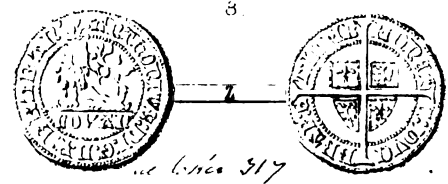
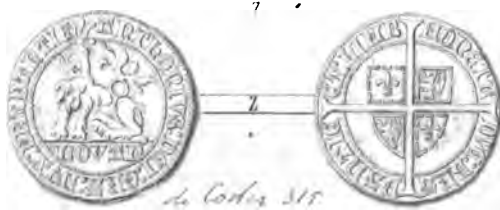
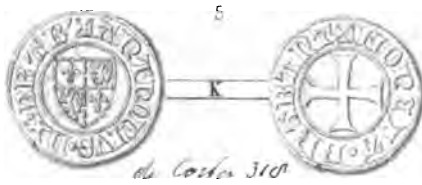
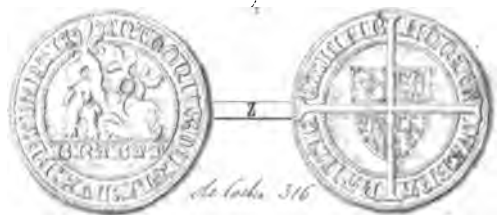

v. d. Pyls del.

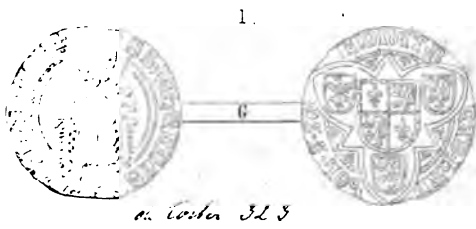
Hoerberg lithogr.

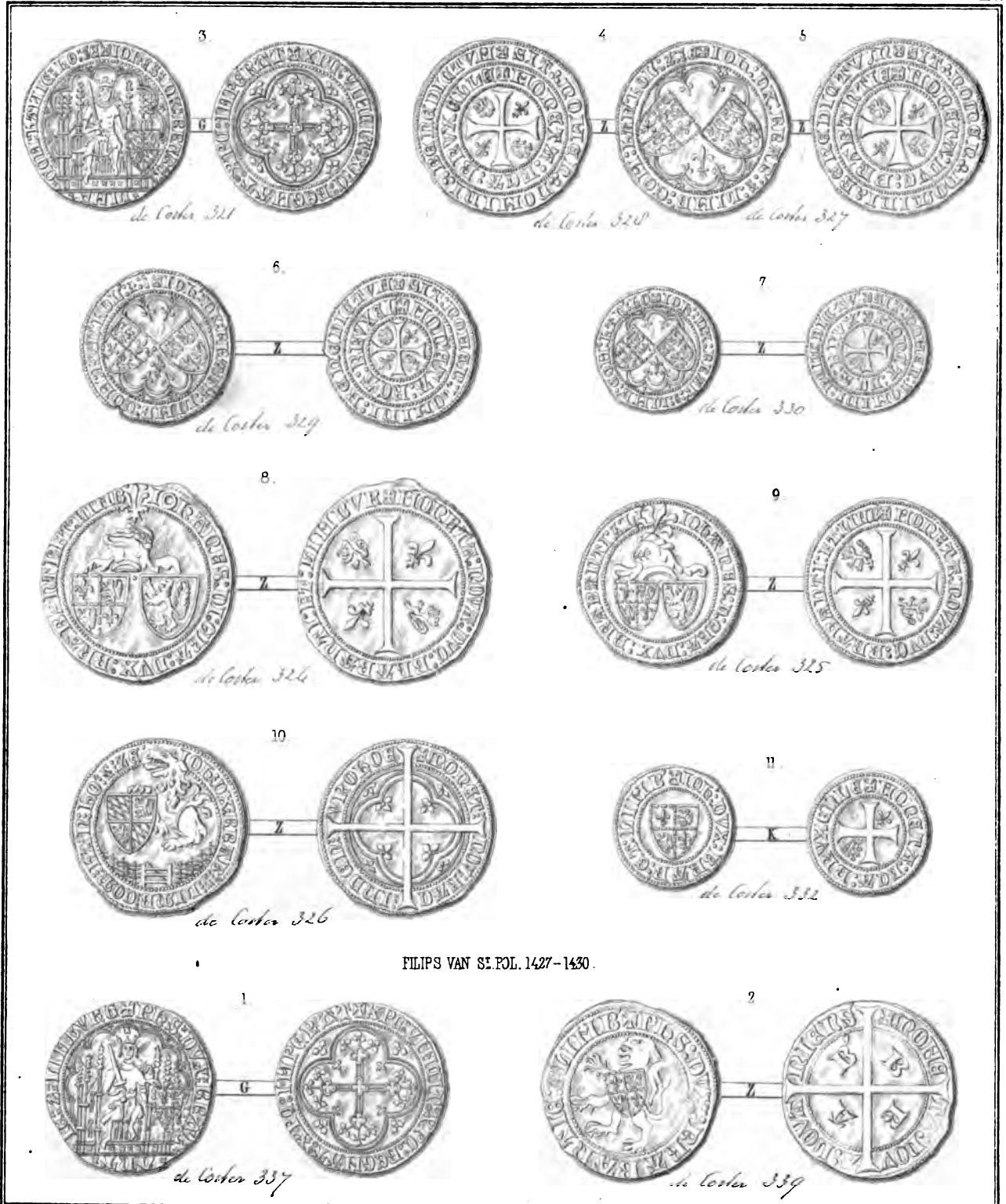

ANTHONY, 1405-1414

JAN IV 1414-1427

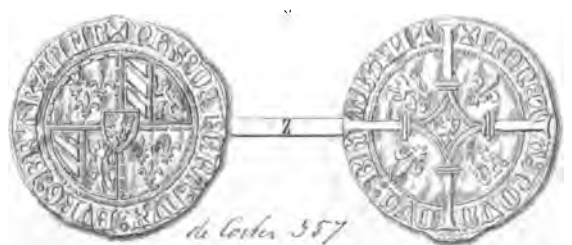
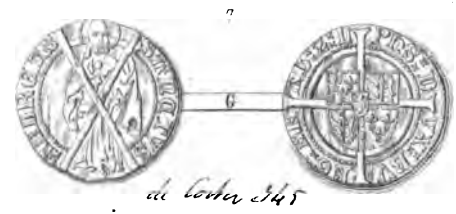
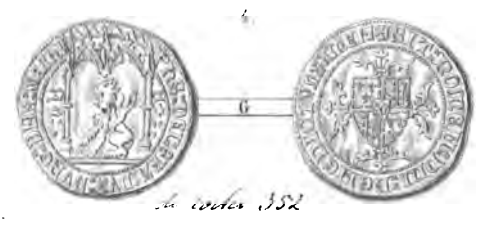
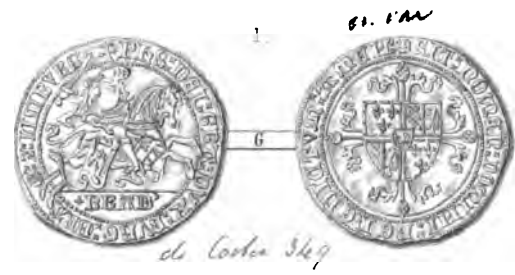

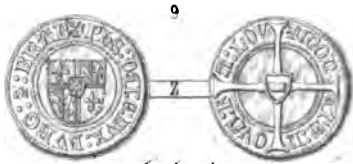

FILIPS VAN SI. POL. 1427-1430.

FILIPS DE GOEDE. 1427-1467.

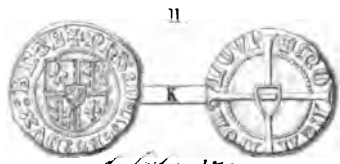

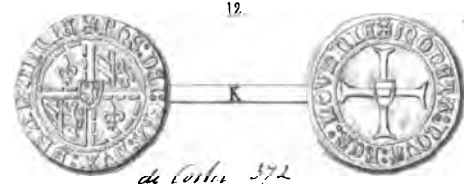
de Costa 370

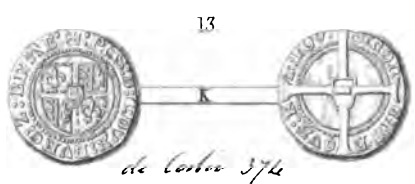
de Costa 360

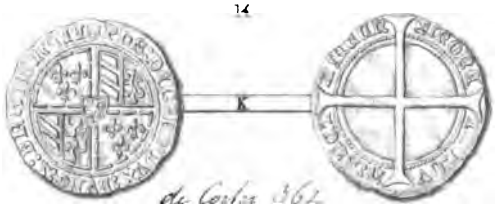
de Costa 375

de Costa 372

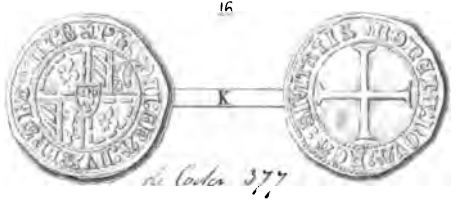
de Costa 374

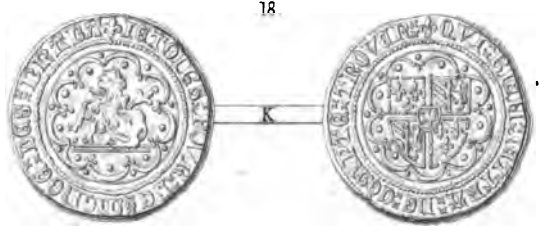
de Costa 362

de Costa 367

de Costa 377

KAREL DE STOUTE. 1467-1477

de Costa 380

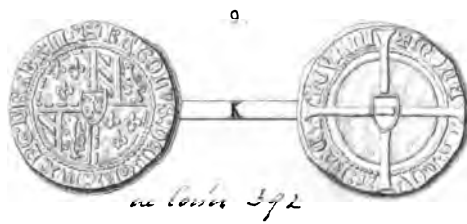
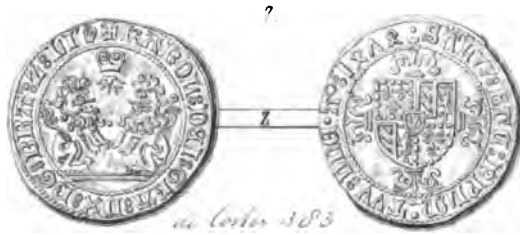
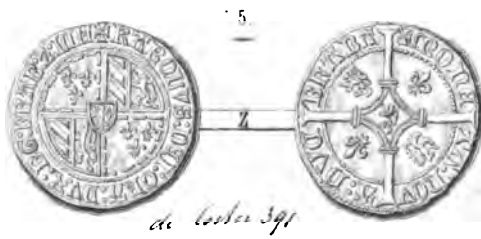
de Costa 381

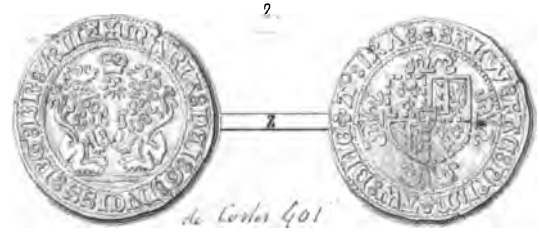
de Costa 373.

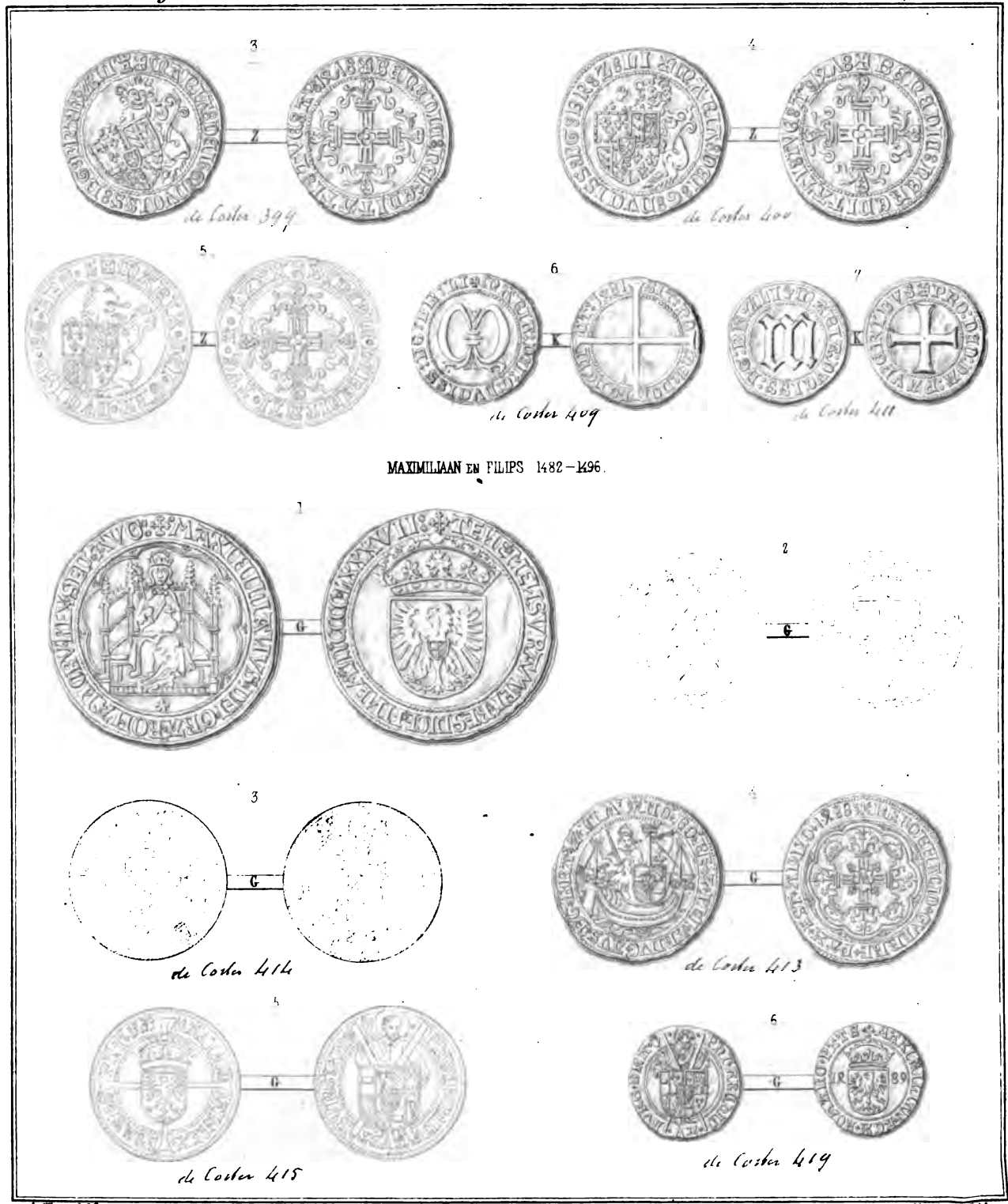
vd. Chap. del.

Hoeberg Lithogr.

MARIA. 1477-1482

• d'Chy de'1

Houbery Lathay

de kosten 420

de kosten 421

de kosten 423

de kosten 422

de kosten 429

de kosten 426

de kosten 430

de kosten 431

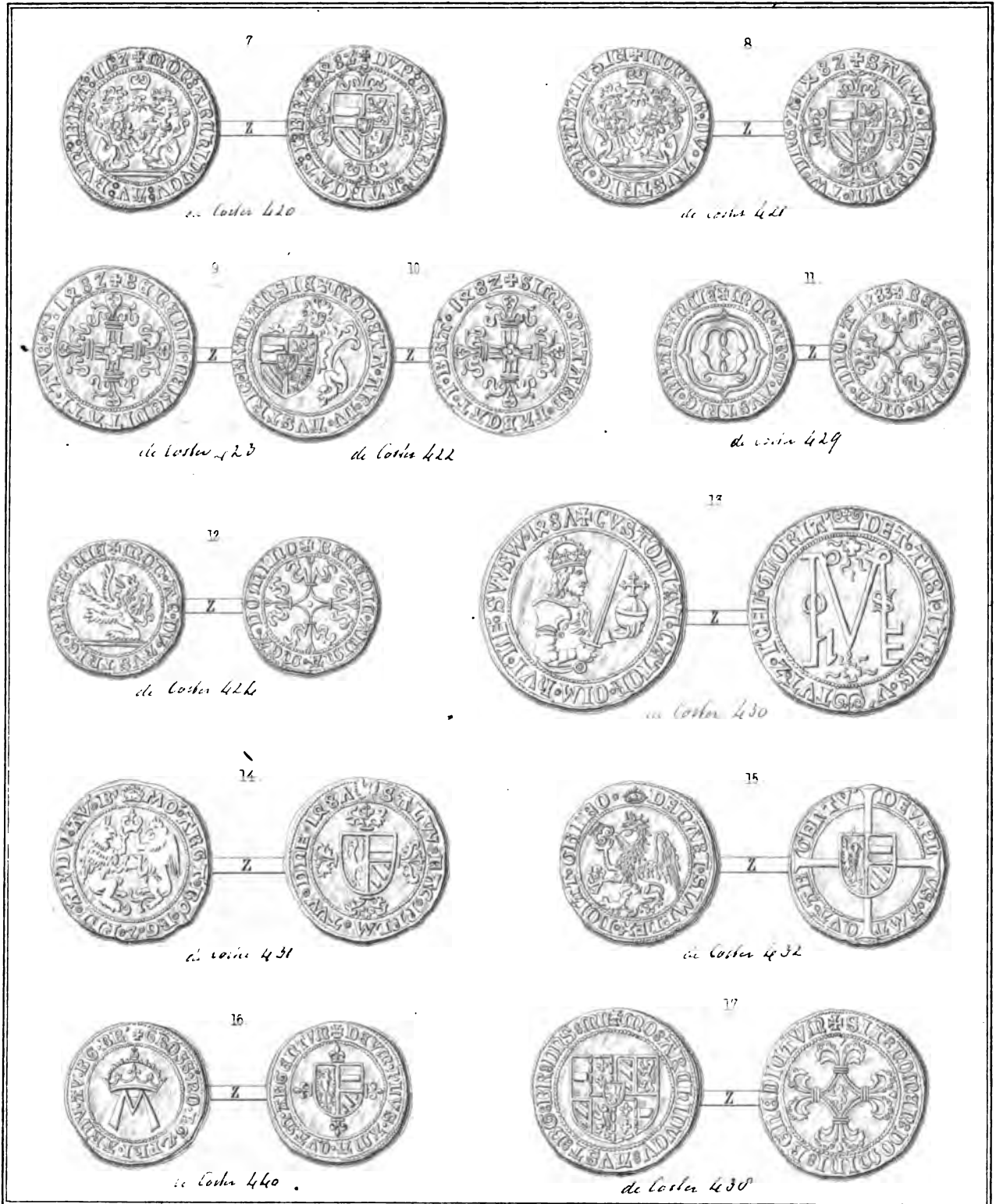
de kosten 432

de kosten 440

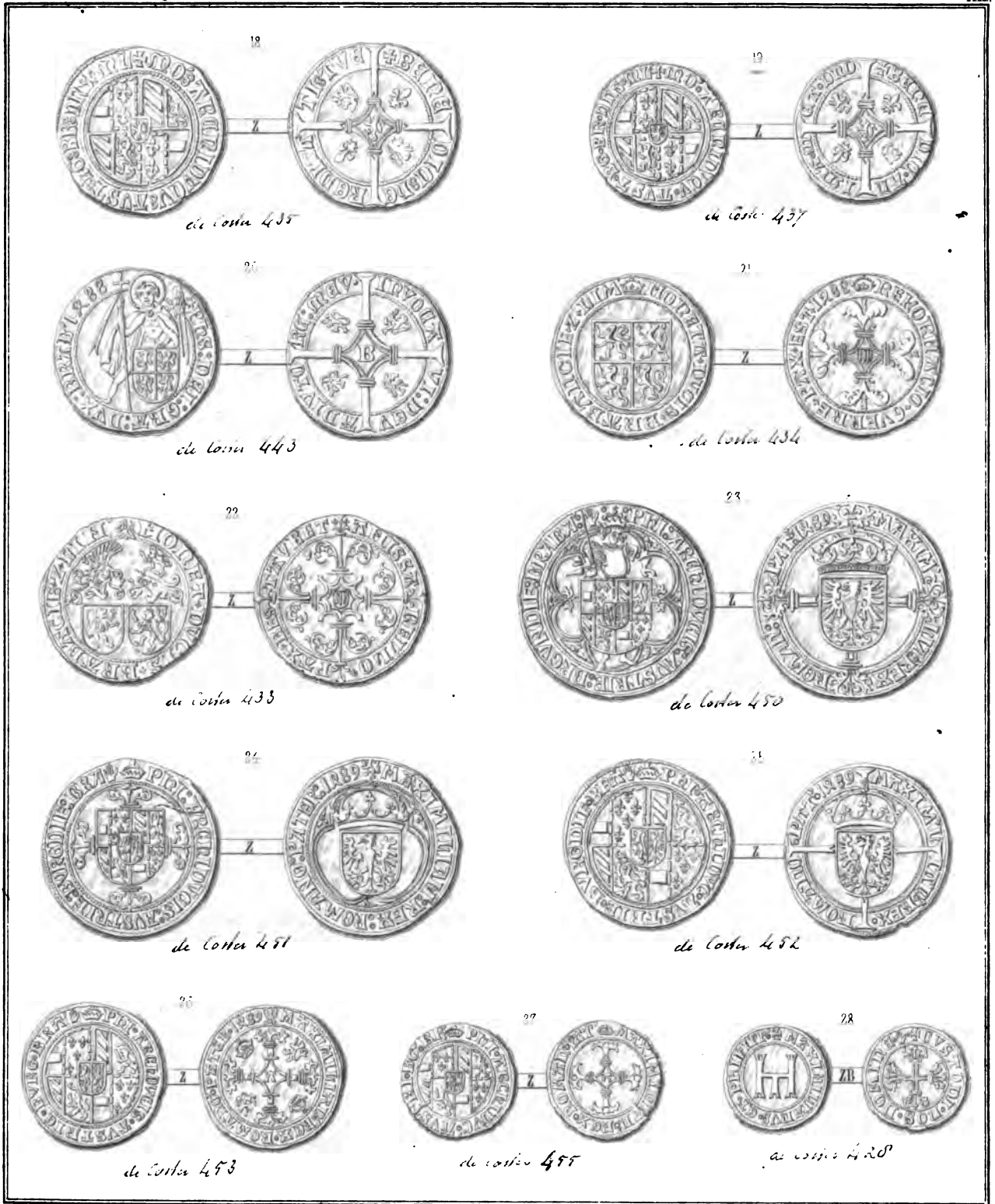

de kosten 438

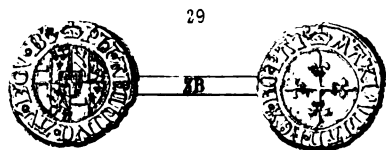
v. d. Oeyn. del^t

Theoborg lithogr

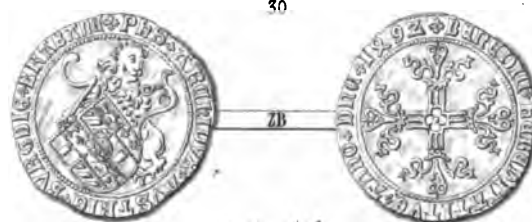

v. d. Agh. del.

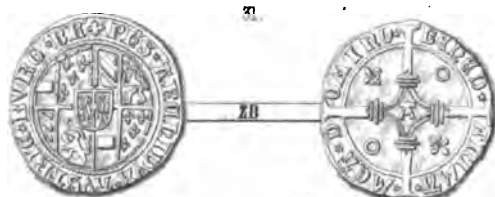
Hooberg Lithogr.

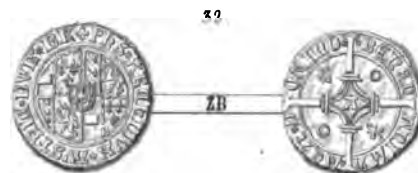
de Costen 456

de Costen 462

de Costen 466

de Costen 467

FILIPS III OF DE SCHOONE, MEERDERJARIG. 1494-1506.

de Costen 474

de Costen 474

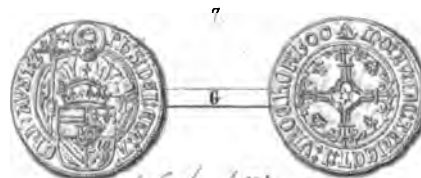
de Costen 475

de Costen 470

de Costen 471

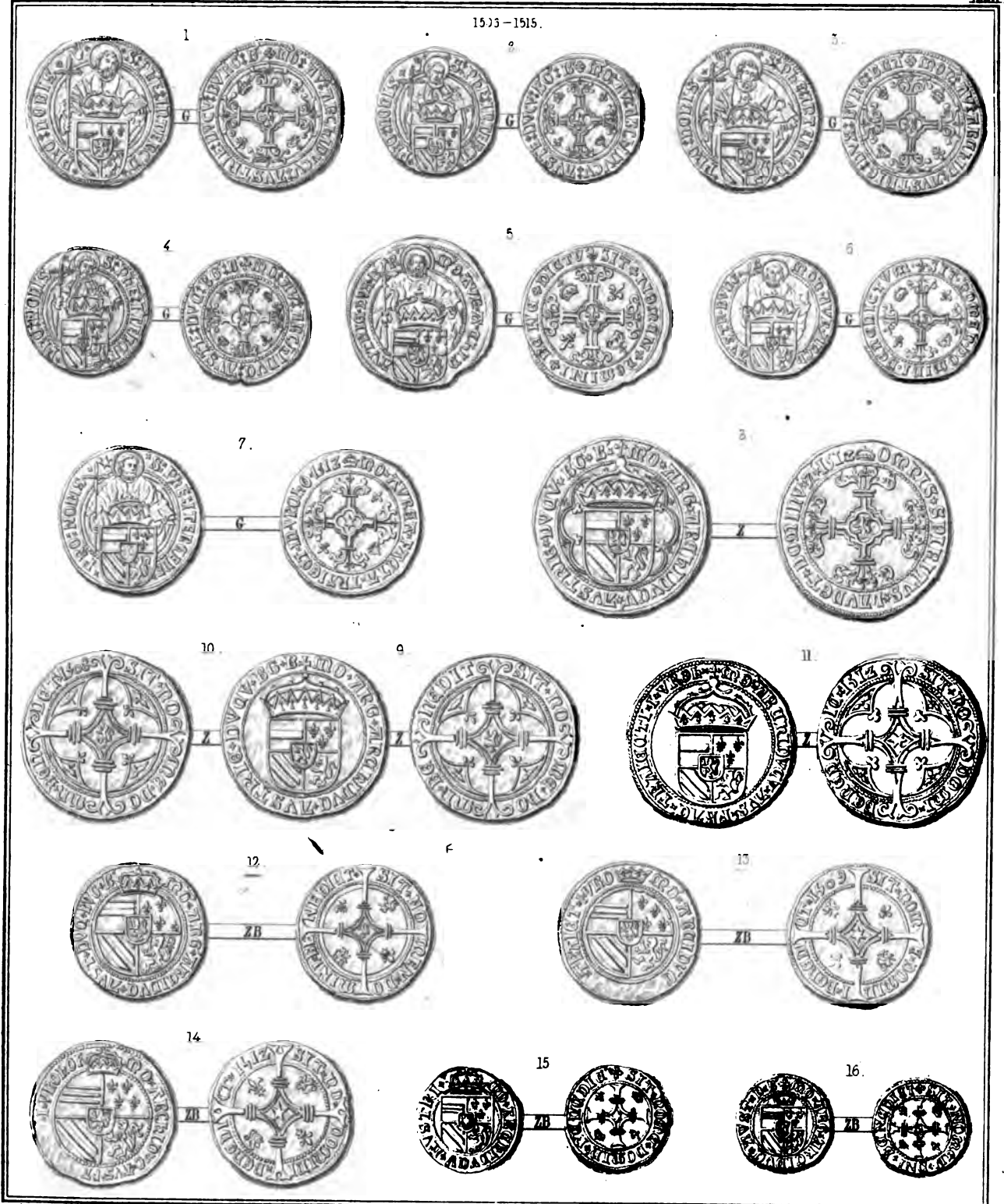
de Costen 473

v. d. Oude del.

Harburg Lithogr.

1535-1515.

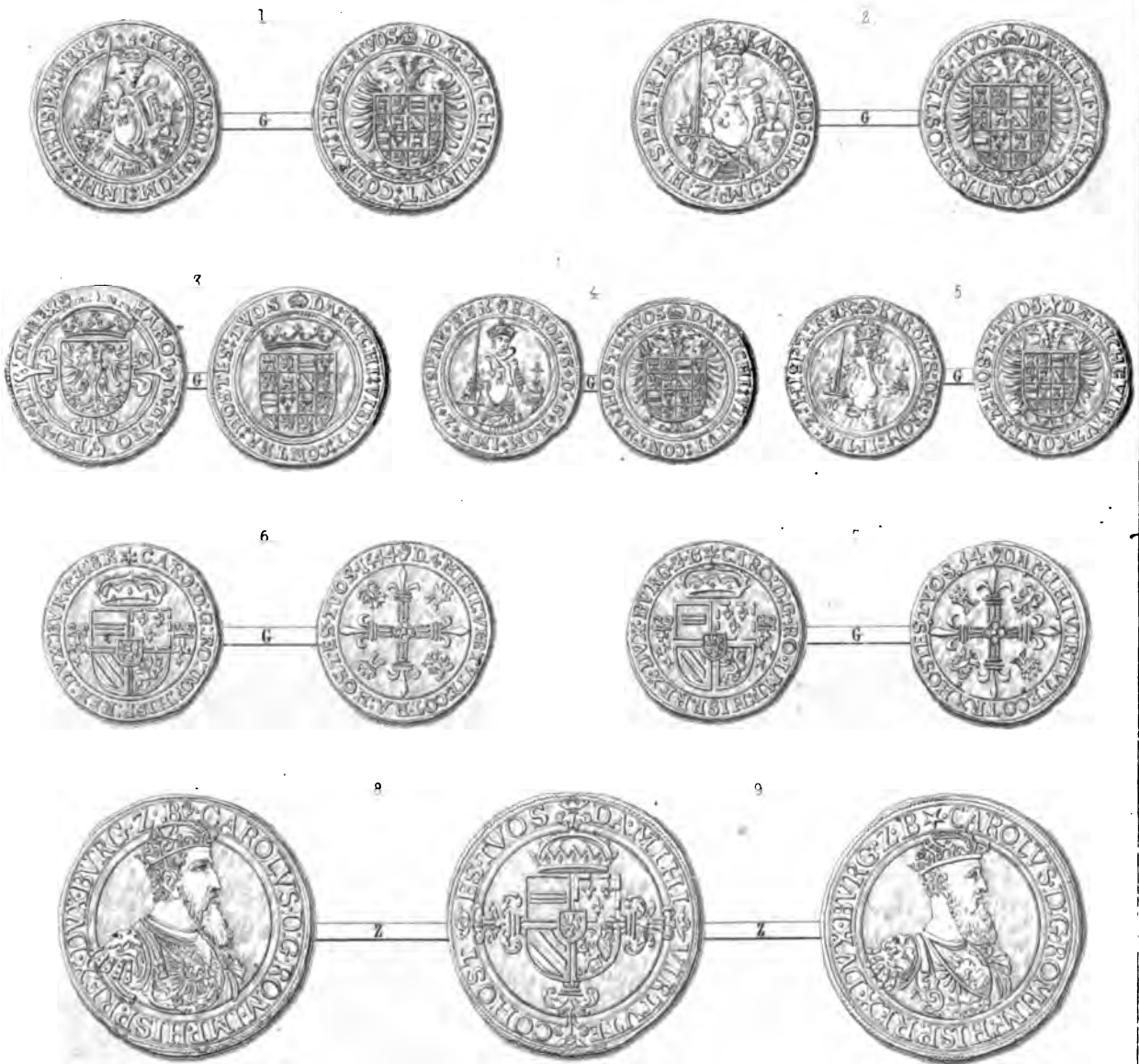
ad. Chigi del?

Brabant en Limburg

KAREL MET ZIJNE MOEDER.

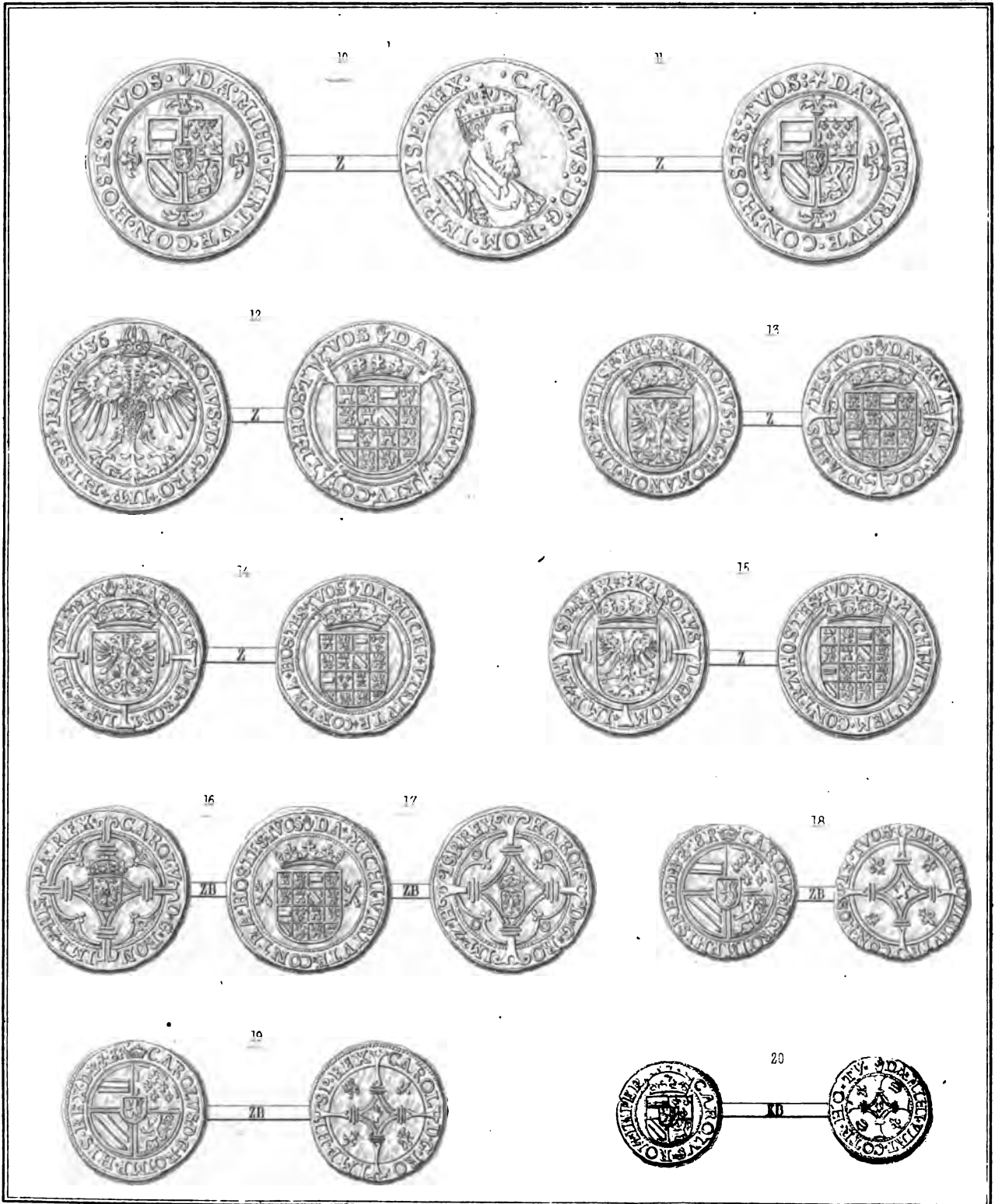

KAREL V MEERDERJARIG. 1515-1555.

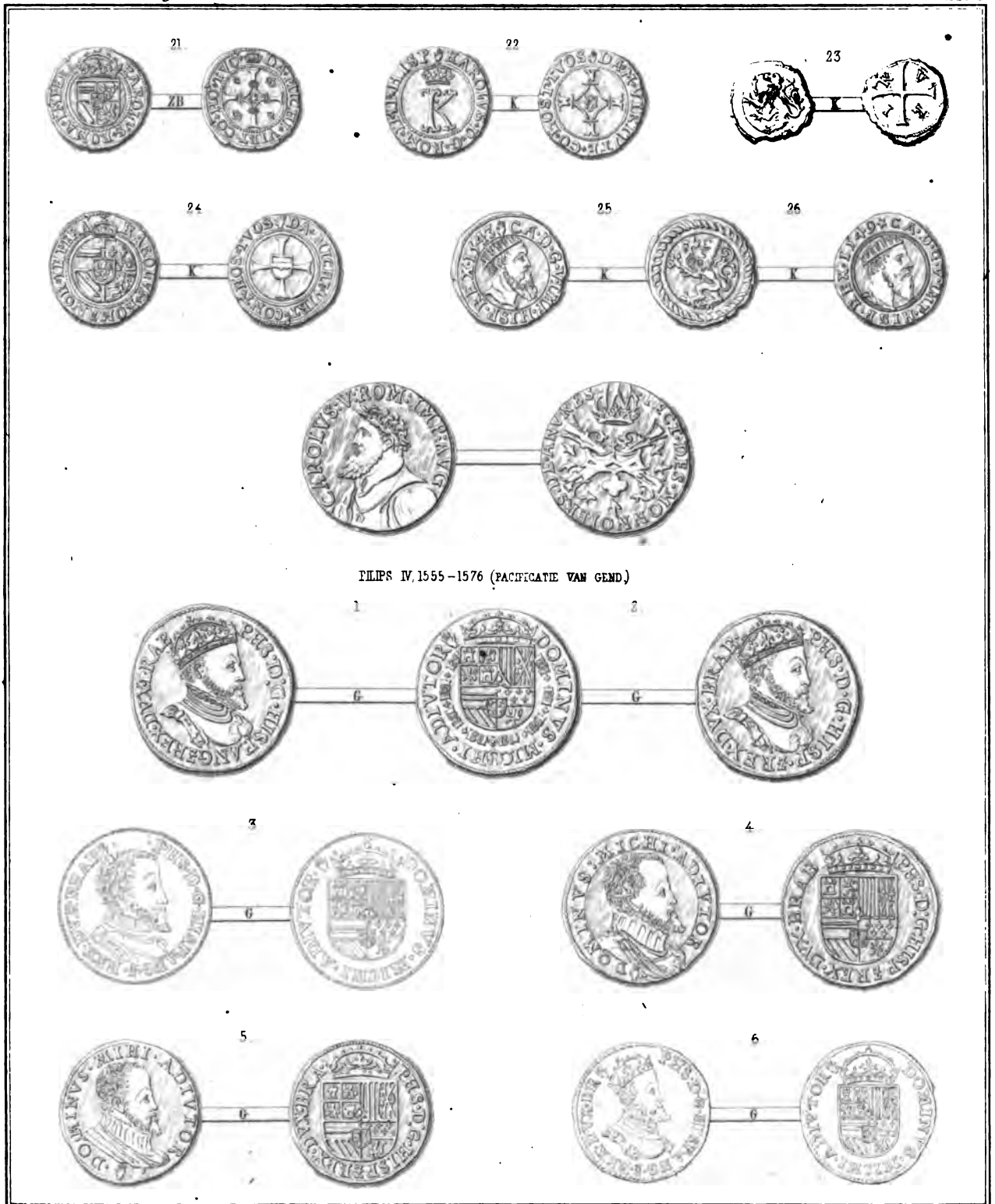
v. d. Hagen del.

Hamburg Lithogr.

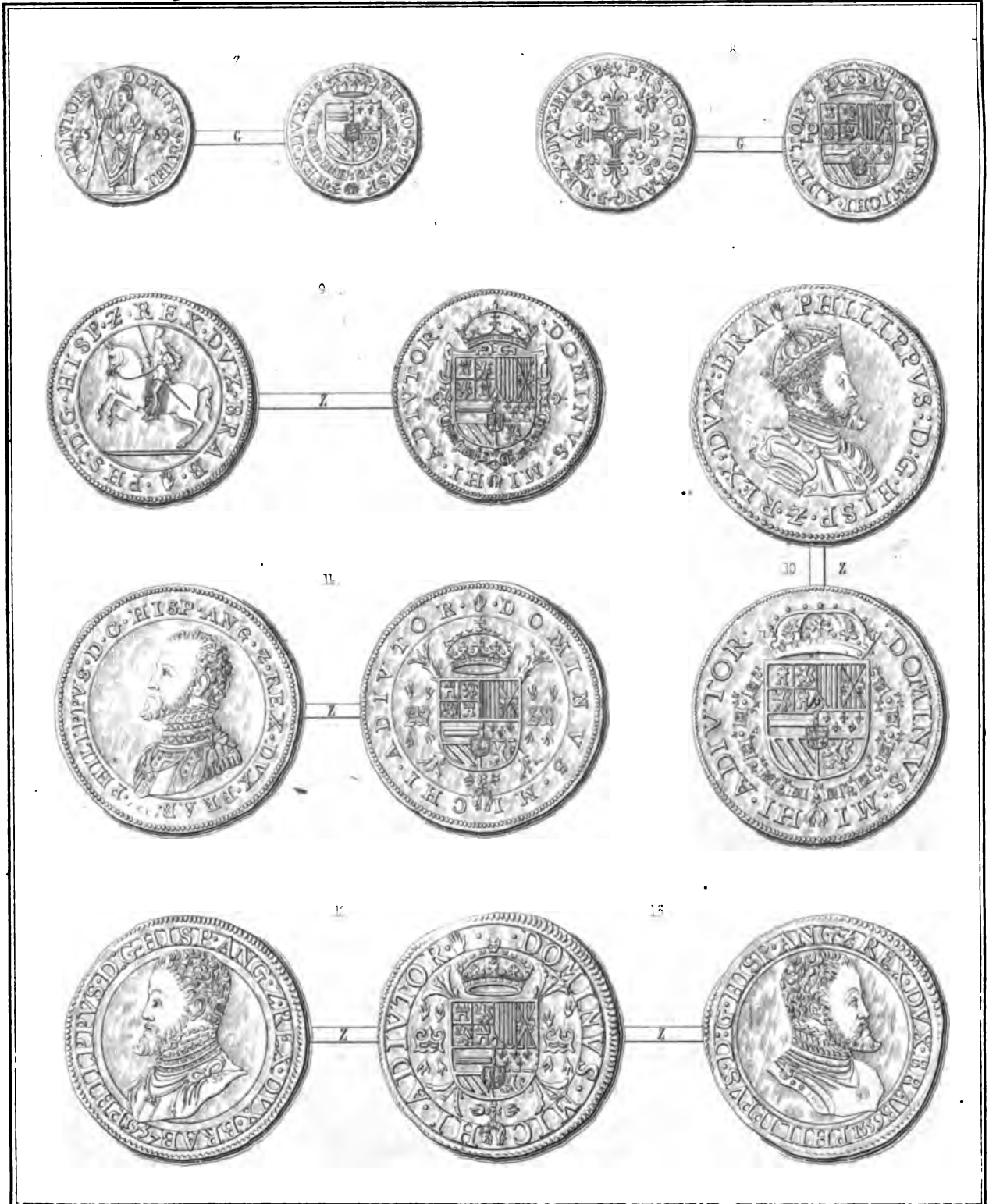

v. d. Chyng del.

Houberg. Lickoyr.

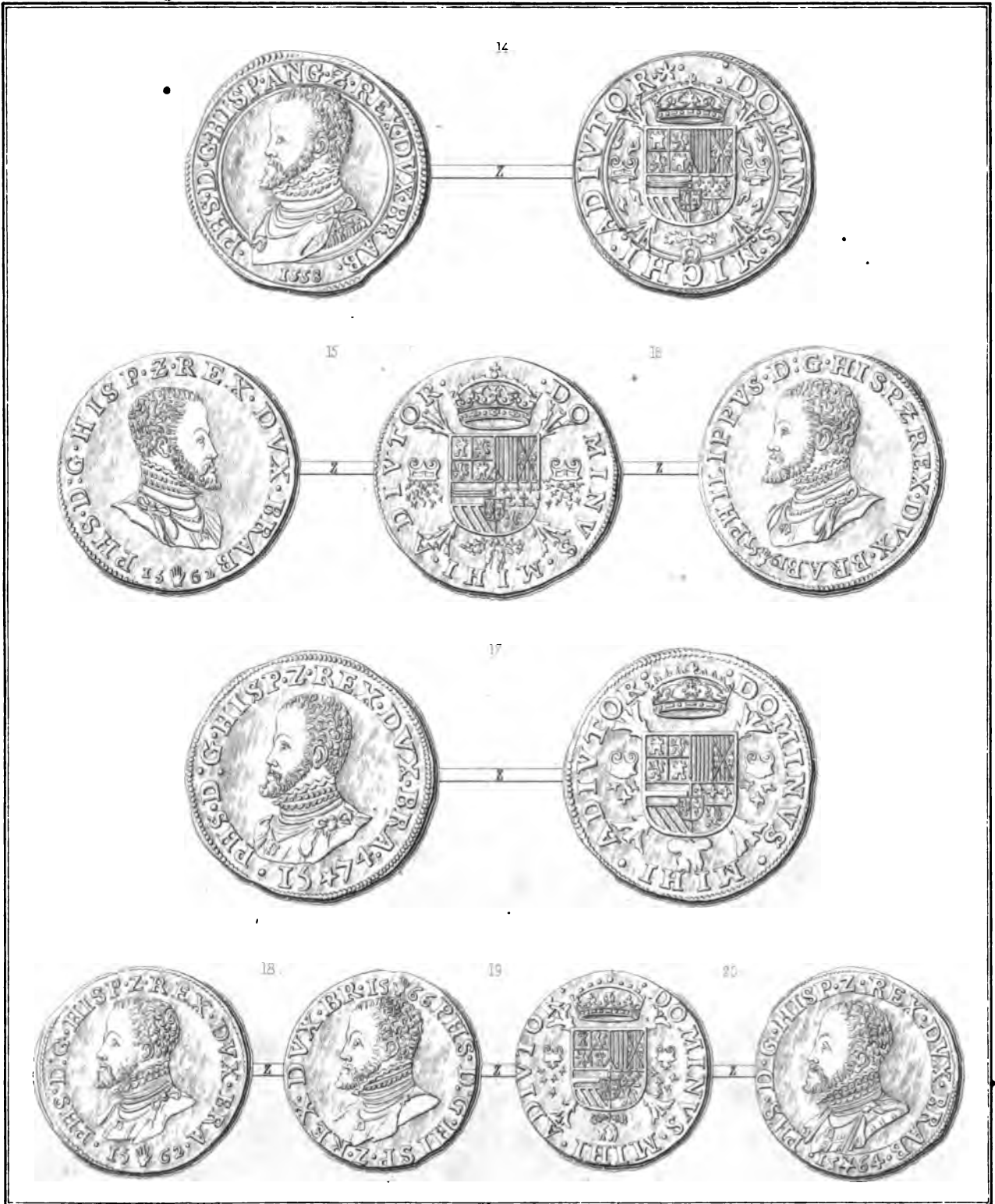

FILIPS IV, 1555-1576 (PACIFICATIE VAN GEND)

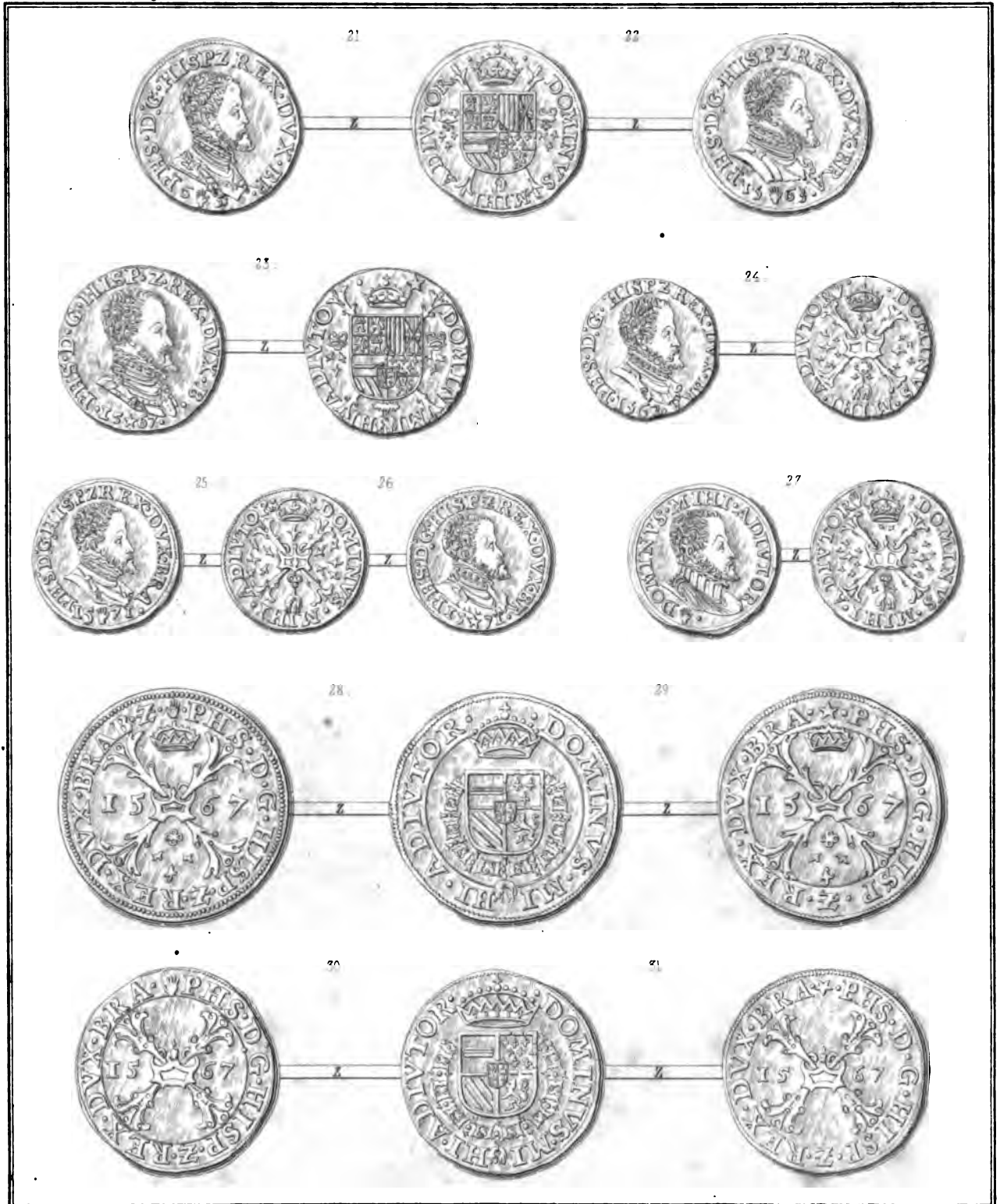
van der Oey del.

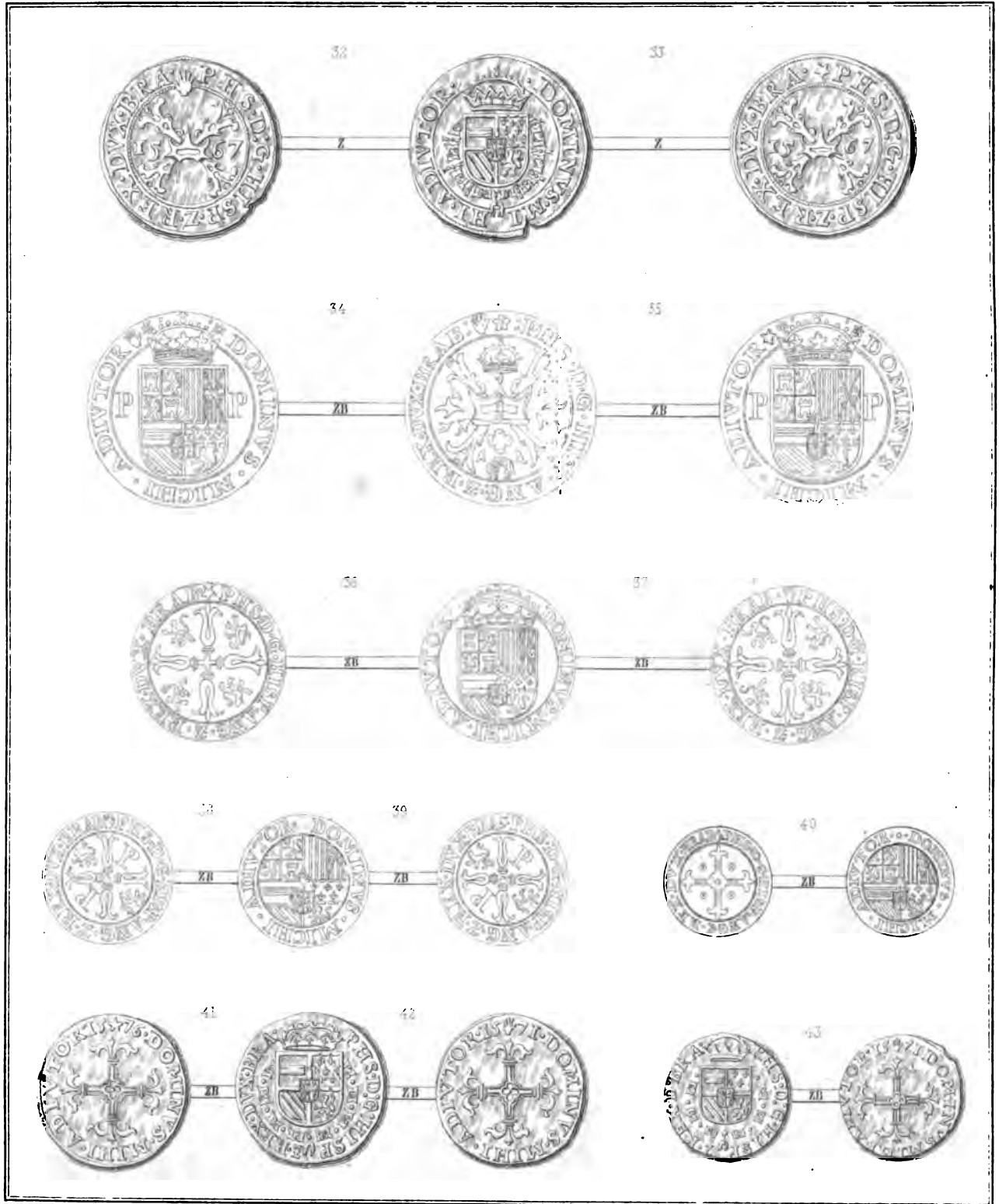
Hessberg Lithogr.

et alij 217

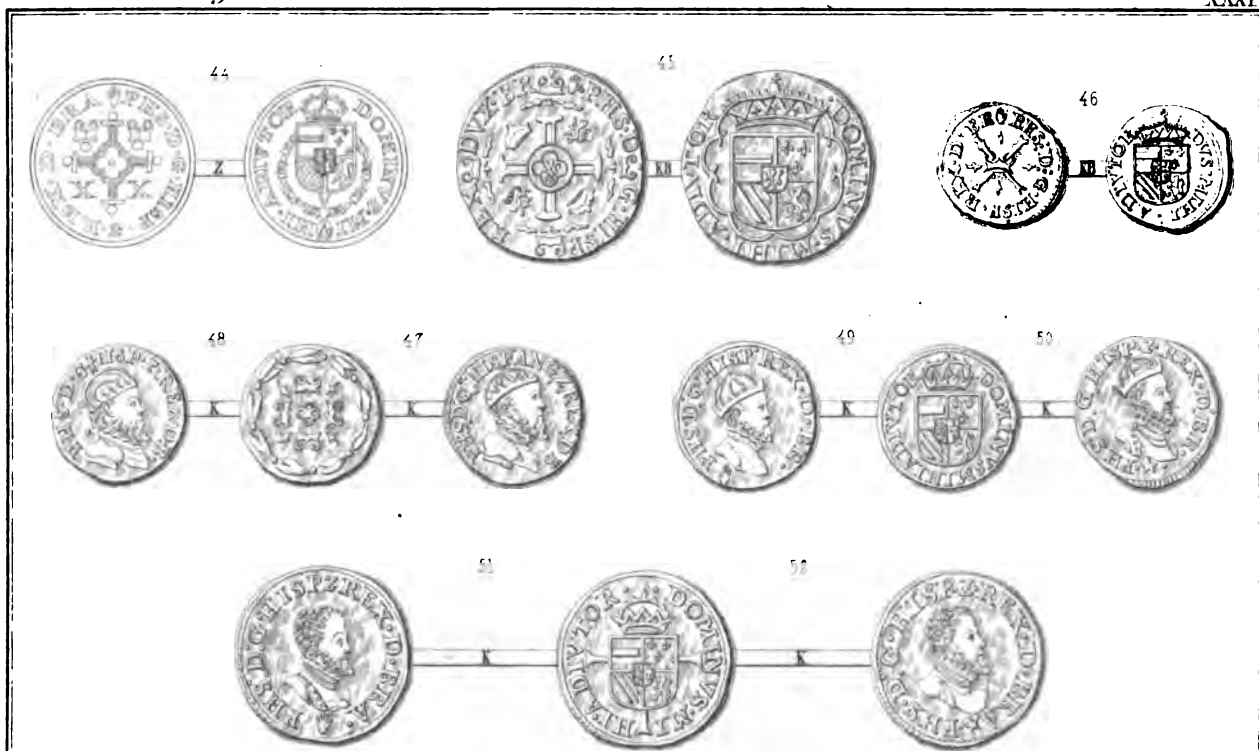
Brabant Limburg

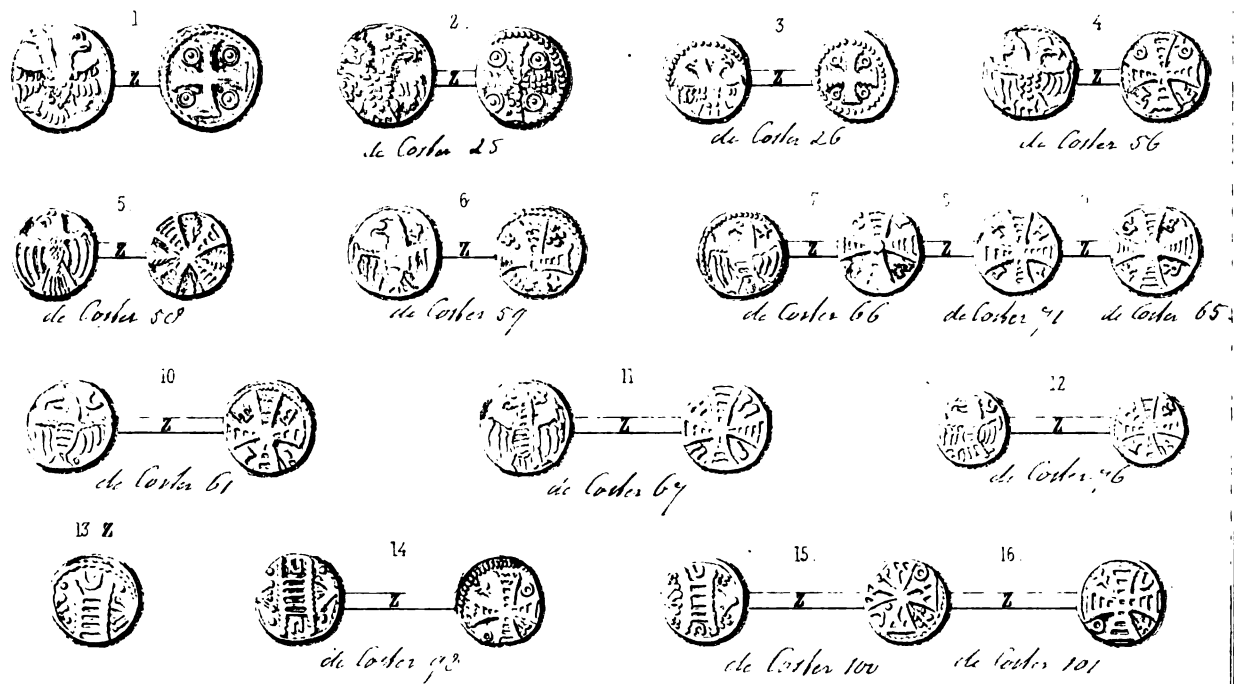
v. d. Aye. del.

Hoeburg. Lithogr.

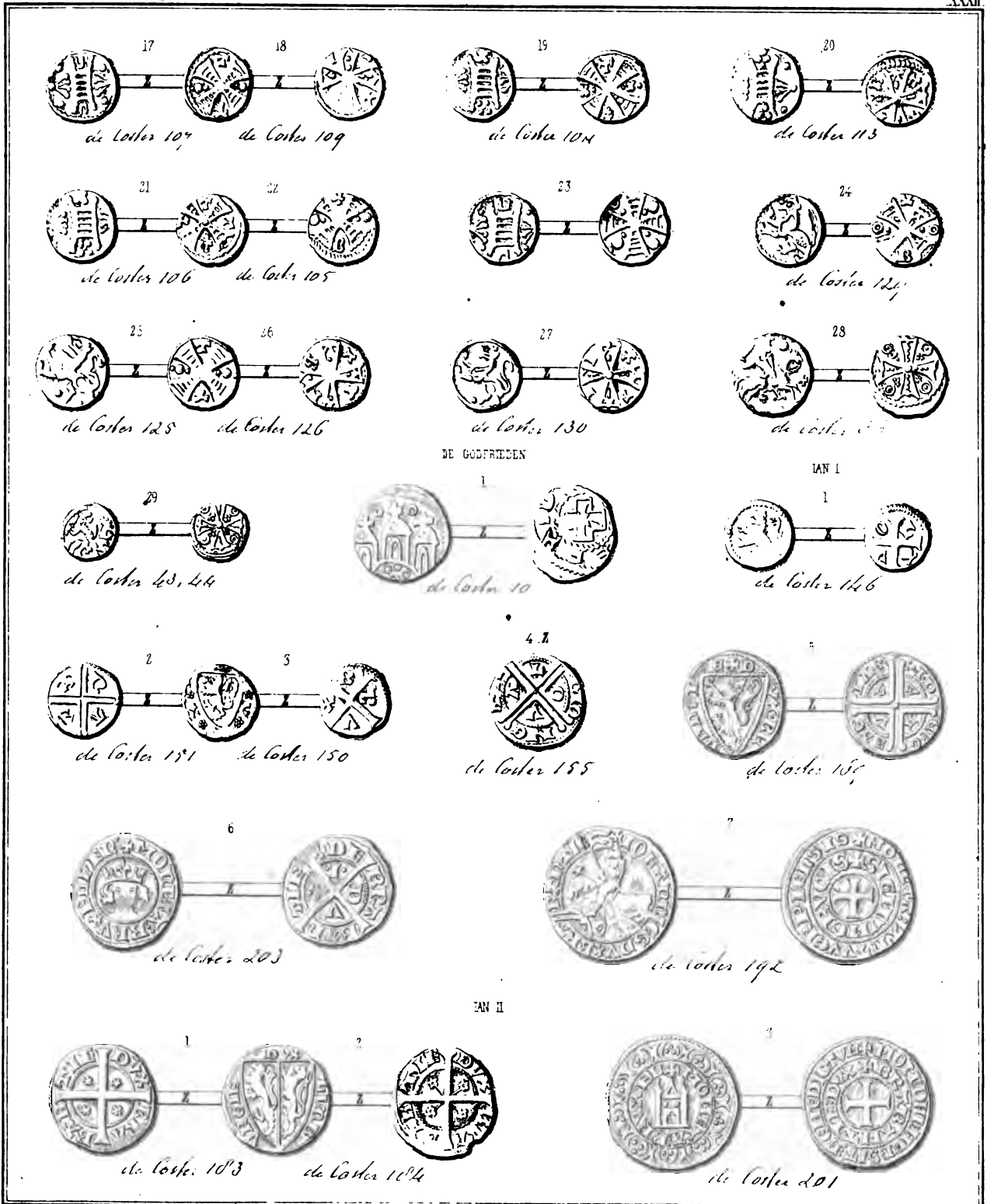
AANHANGSEL OF SUPPLEMENT

ONZEKENT VAN BRABANT

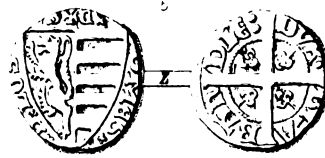
v. d. Oude, del.

Heuberg, Instege

de Coster 247

de Cost

de Coster 182

de Coster 237

de Coster 214

de Coster 202

de Coster 231

de Coster 217

de Coster 245

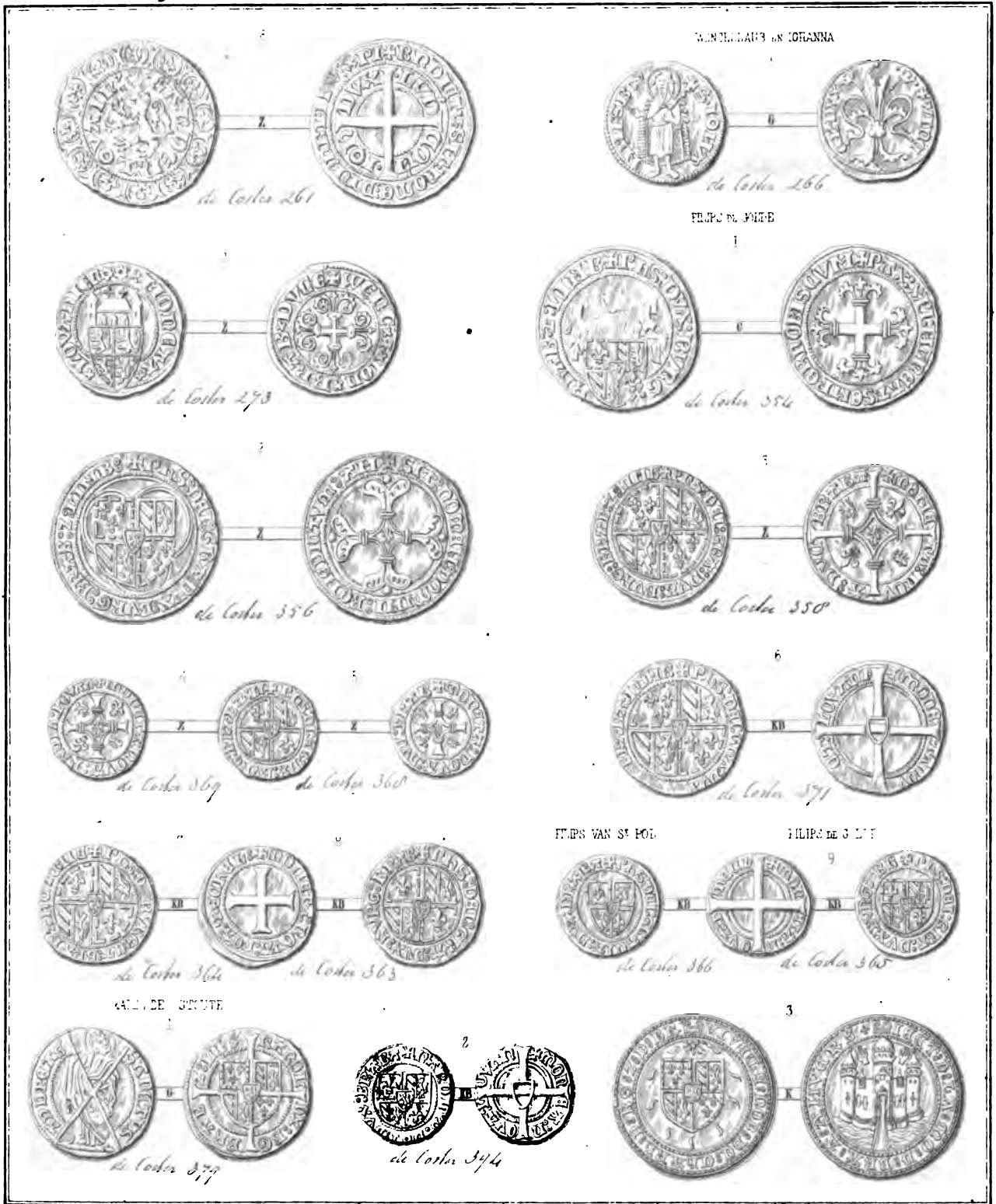

de Coster 238

de Coster 190

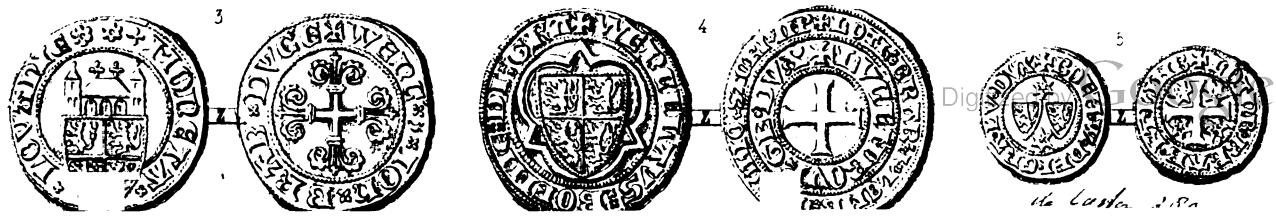
Brabant en Limburg

de Phys. del.

WENCESLAUS EN JOHANNA

Homburg, Lithogr.

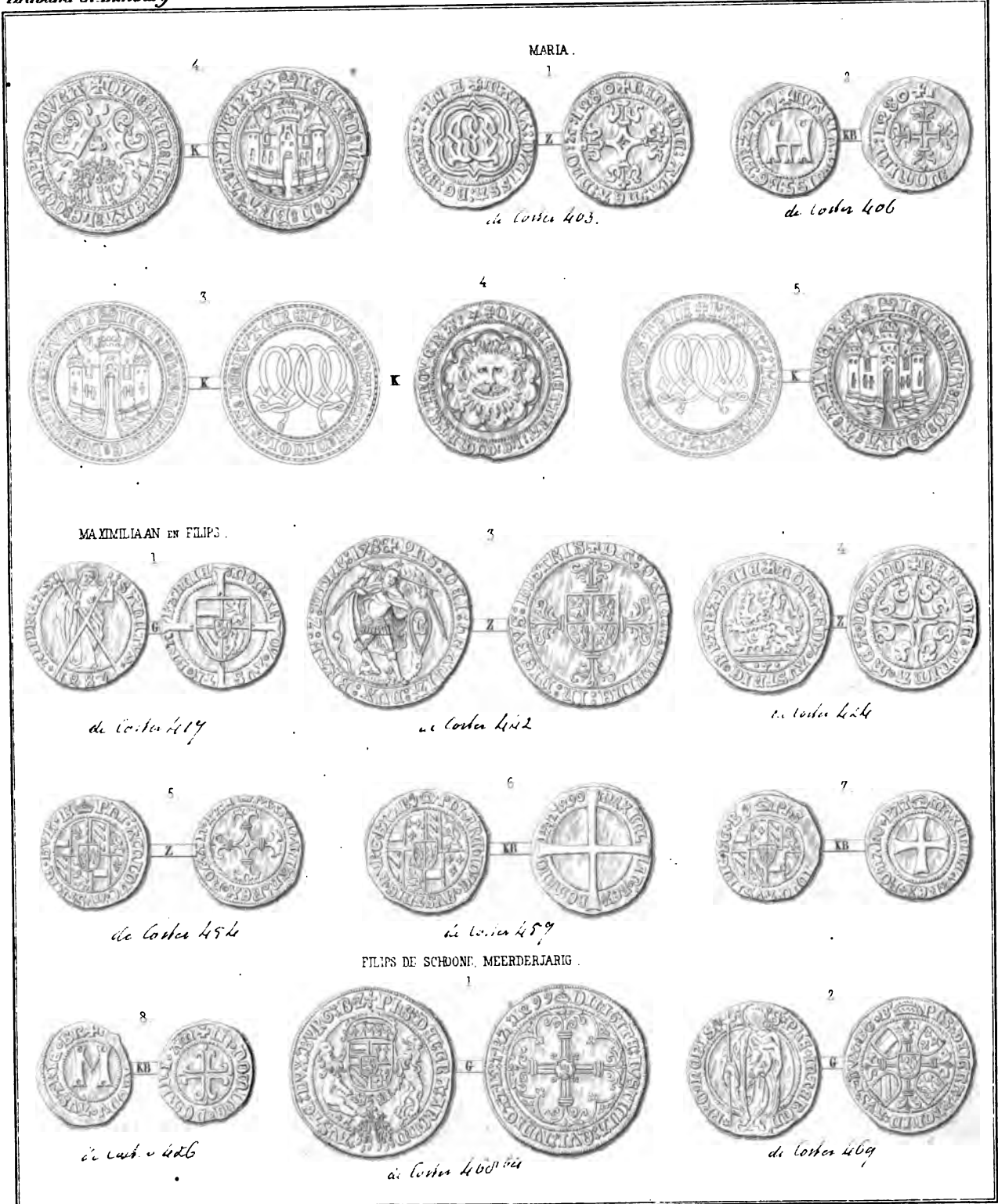
Digit

SUPPLEMENT

KAREL DE STOUTE . FILIPS DE SCHOONE, MEERDERJARIG.

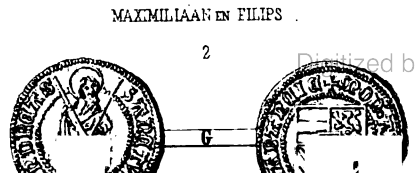
Brabant en Limburg

XXV

ad. Chy. del.

Hamburg. Lithogr.

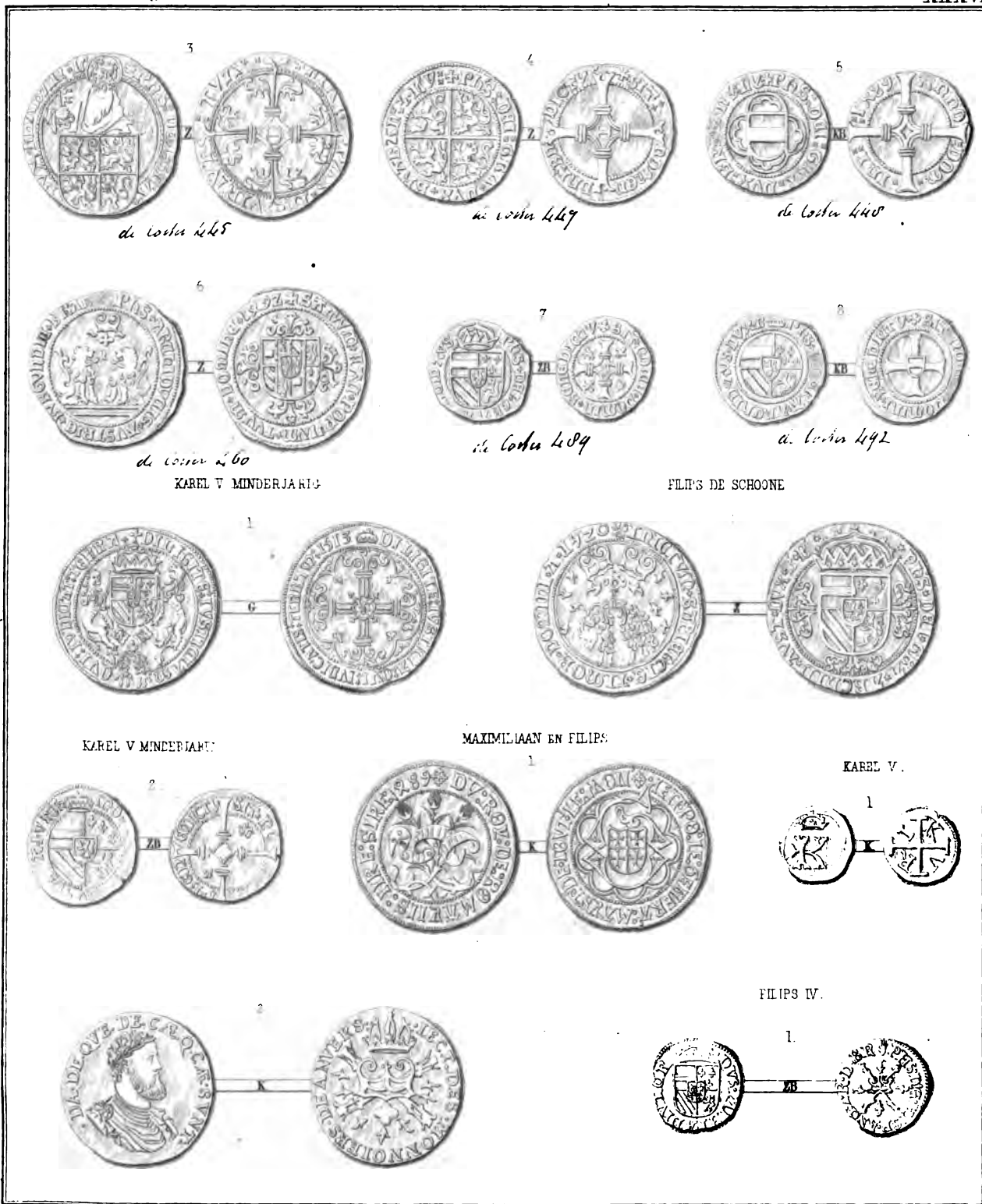
Digitized by Google

SUPPLEMENT

FILIPS DE SCHOONE, MEERDERJARIG - FILIPS IV.

Brabant en Limburg

XXXVI

de kosten 445

de kosten 447

de kosten 448

de kosten 460

de kosten 489

de kosten 492

KAREL V MINDERJARIG

FILIPS DE SCHOONE

KAREL V MINDERJARIG

MAXIMILIAAN EN FILIPS

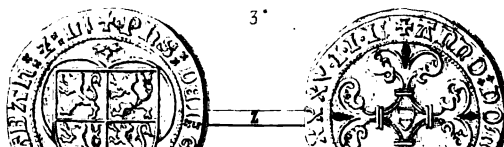
KAREL V.

FILIPS IV.

FILIPS DE SCHOONE

Honkey, Lithogr

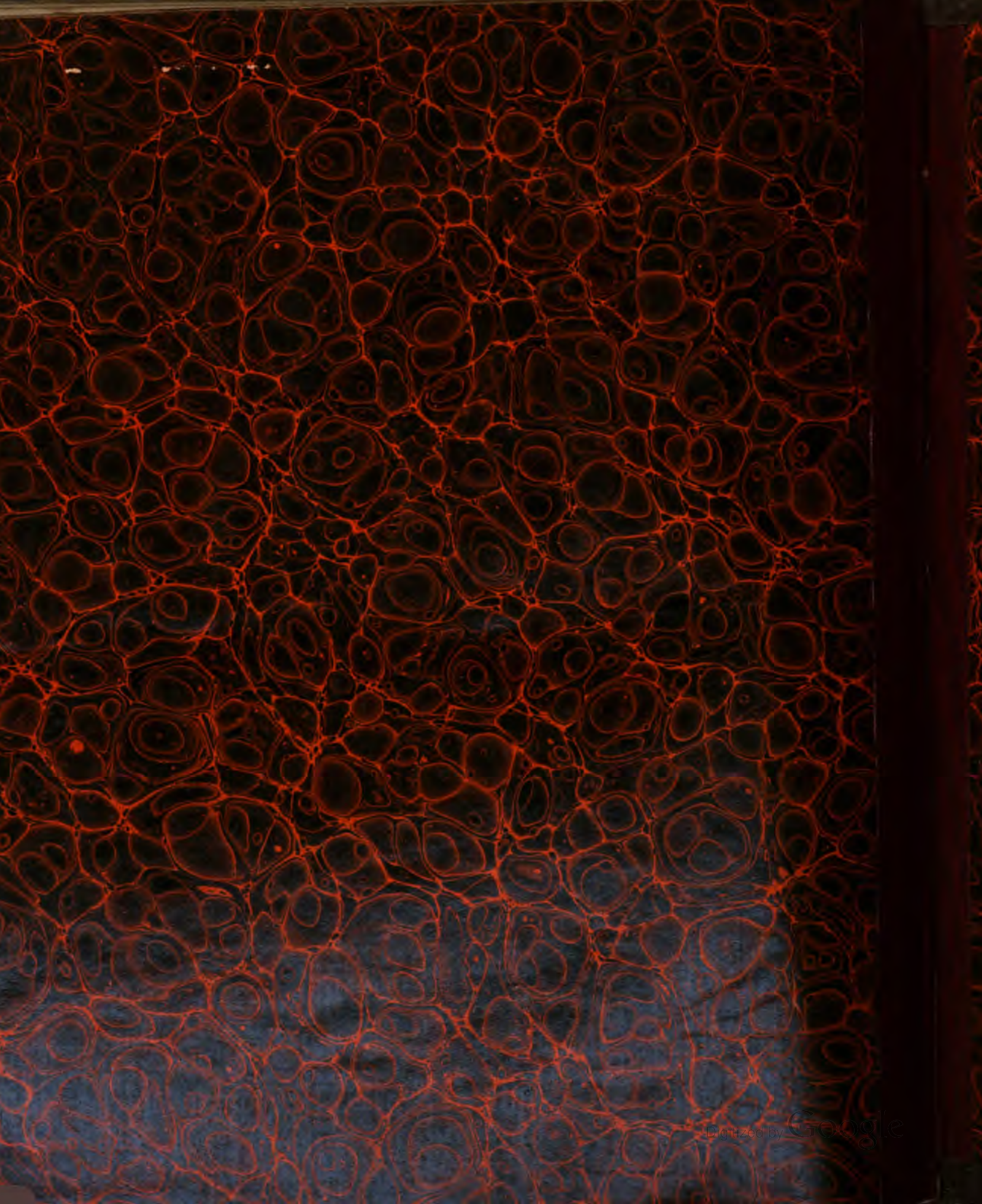
n.d. Chypr. col.

3

Digitized by Google

de kosten 446

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

SEP 5 '70 H
CANCELLED

Widener Library 004401753
3 2044 081 055 469

